Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

201
Q-26

2011
ԱՀ 26

դրված սեմինարում
Ի. Ա. Հ. Ա. Հ. Հ.
1968

Հայաստան. Ն. Ա. Հ.
Հանրա
Յակ. Գր. Հ.
Ճշտ. 1925

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽՆԵԱՑ

Ս. ԱԹԱՆԱՍ

201
Ա-26 ա.

Ս. ԱԹԱՆԱՍԻ

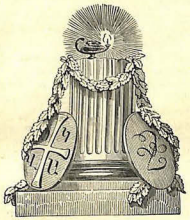
136

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

ՃԱՌՔ

ԹՈՒՂԹՔ ԵՒ ԸՆԴՀՒՄԱՑՈՒԹԻՒՆՔ

1 100Ն
29315

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ
Ի ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՑՆ ՂԱԶԱՐՈՍ
ՅԱՄՍ 1899

2001

36777 ա.հ.

ՋԵԿՈՒՑՈՒՄՆ

ԶԱթանասի մեծահամբաւ հայրապետի գերկու վարդապետաց, զՅովա և զմինոճեցիսն յեղեալս ի հայ բարբառ, զայս առաջին նուագ՝ ի մի հատոր ամփոփեալ՝ ընծայեմք ի լոյս[1]*, որպէս զի՝ որոց գամ՝ մի աւելացն զձգտակ ոսկեպարուղին բանից Ոսկերերանի հայրապետին, մի՛ անմասն գտանիցին և յիմաստասիրական վարդապետութենէն այնր՝ որոյ մեծութեան ոգւոյն և մտաց չհատասցեալ թեւքն ոչ ոք ի հարց Եկեղեցւոյ։*

Ապաքէն ի դէպ էր մեզ աստէն տեղագրութիւնք ածել ի մէջ զմի մի ի ճառից սրոյդ հայրապետին, եթէ յորմէ՛ ժամանակի և յումէ՛ վիճեալ լեալն ի հայ լեզու. այլ ոչ իսկ գտանել տարագ յիշատակարանս առ ի հաւաստի լուծումն խնդրոցս։ Այլ առզաւ՝ ձեպեմք տալ տեղեկութիւնս ինչ զգրչագաց, յորոց ամենայնէ մարթի խնամալ և առաջել զժամանակ թարգմանութեան ճառից նմանց. և զի ոչ ամենայնի միահամուռ ի նմին ի միում՛ ժամանակի թարգմանեալ են, այլ է՛ զի առ նախնի թարգմանօքն ե դարու, և է՛ զի ի յետնոց, որք յոմանց իսկ շաբաթագոյն յայտնի երևի։

Ի կարգի ճառիցս[2] *են որոց պակասեն բնագիրք ի յոյնն, և են դարձեալ՝ որք թէպէտև և յամուն հայբառակտիս հասեալ ի ծնոս մեր, այլ զի բնաւ իսկ օտար և թափուր յիմաստից և ի վարդապետութենէ գտանիցի սրոյդ հօրս, նմին իրի որպէս և յոյնն՝ նոյն և ի հայսմն՝ ի սակս աննպաստական և երկայնական գրոց թուելի են։*

Զժամանակէ թարգմանութեան ճառիցս, ի զրչագիր մատենի ուրեք, գտանեմք յիշատակեալ զայս ինչ. «1º. Ի հոգիս սուրբ, ճառք կրկին. — 2º. ԸնդէՀ Աբիաճառաց. — 3º. Ի Սուրբ Երրորդութենէն և ի մարմնառնութենէ Բանին. — 4º. Առ Ե՛պիկտետոն եպիսկոպոս կորնթացւոց[3]*. — 5º. Առ Փիլագրոս*

1. *Հարկ համարիմք աստէն յիշատակել, զի յորդոր և օժանդակ եղեն ազազրութեան գրոցս, փր. Ե. կոմիքիը Ամդեանցն, այլ ազնուական և հմուտ մերոյս գպրութեան։*

2. *Ցուստաքով Քոպան ի համորոյս, « Գաւառագաւառաղոյց Աստուածոյ, որ պարակաւ է Ս. Հօրն մերոյ Աբրահամոյ պատրիարքին Աղեքսանդրու » և « Կաւանէք »։*

3. *Ս. կիւրեղ աղեքս. ի թղթին առ Ակակիոս Մելիտինեաց եպիսկոպոս, վկայէ՝ եթէ ճակատագրոյդք չշտաբառութեան ապականեալ*

20487-60

եպիսկոպոս, — 6°. Առ Լիւբէոս եպիսկոպոս Հռոմիոյ՝ — 7°. Յառաջս սրբոյ Երեսփոխ Թեոնի՝ — 8°. Ընդէմ՛ անեծից ՀերձՅուսեցւոց՝ — 9°. Յառաջս Հոգւոյն սրբոյ հաղիողության՝ — 10°. Ընդդէմ՛ անդրեմիկ ընդ Արիոսի, յառաջս աստուածութեան Որդւոյն՝ — 11°. Դարձեալ առ նոյն՝ Յառաջս սրբոյ Հոգւոյն՝ — 13°. Ընդդէմ՛ Զաքէոսի հրէից յառաջս աստուածութեան Որդւոյ՝ — 14°. Յառաջս երրորդութեանն սրբոյ վերստին՝ — 15°. Յառաջս կուսին Թեոդոտ՝ — 16°. Ի կալչապատման և ի յաղթութեան Տեառն՝ — 17°. Ողբեա՛ — Ասացա եօթներեսասան ամբոխից սրբոյն Աթանասի՝ թարգմանեալ ի յառաջին թարգմանեացն մերոց ի յունէ ի հայ բարբառ »։ Դարձեալ՝ « 1°. Յառաջս մարգարէութեան Աստուծոյ Բանին՝ — 2°. Առ Յովհաննես Քազանոյ՝ Յառաջս հաւատոյ՝ — 3°. Ընդդէմ՛ Պաւղոսի Սամոսատացւոյ՝ եւ ի Աստուած՝ — 4°. Յառաջս թէ զոսի Աստուածացւոյ՝ եւ ի Աստուած՝ — 5°. Յառաջս յայտնութեան Տեառն՝ Ամէն իմ խոտնեալ է՝ — 5°. Յառաջս յայտնութեան Տեառն՝ Աւարտ հիգերիկն Յառեցն սրբոյն Աթանասի, զոր թարգմանեալ է ի յեղեն ժամանակս՝ Մովսէսեանոյն սկսեալ եպիսկոպոսի՝ Հաստատեցաւ հրամանաւ և յէն, ոմ վեր, երեցս նրանեալ բանբուեալսն, անճառակից և շնորհակալ մեծի Աստուծոյ »։

Ի Յառէց ասսի հրատարակելոց ի մատենիս՝ ինչ ինչ զտաւնի յայնեալ մատենագրաւոն ազգիս, այլ է՝ յԵչմիածին, ի Վիենննա, յերուսաղէմ և ան Անտոնեան հարս և Մխիթարեան Վ. Պոլսոյ։ Դարձեալ Տէր Սահակեանս Յարութեանեան, Տէր յոհաննեանց յամի 1839 ի վենս. 29, զրոնի զոր առաքեաց ան Պեր. Աթանասիոյ ուխտիս, Յանուցանէ՝ թէ յերեսաի Ասպահան, գտեալ է ութեք գուցան մի զրչագիր մատենից, զոր կարծէ լինել Մեսենեսիրիէ վանաց Նոր-Ջուղայու. և զանեանս մատենիցդ

հմ զգիրս Ս. Աթանասի «.. ինկաւ, ասէ, առ իս առաուտաձայնաւոյս եպիսկոպոսսն Պօղոս Նեմեսացոց քաղաքին, և բանից շարժեցիցոյ յառաջս ոտիղ և անքոն Յաւատոյս. Յարցաւէր ցնս յոյժ փոյթ յառաջս ունիցի. Եթէ Յաւանաիէշ ես գրիցէրոցն առ ի յերկրս եւ բանեան Յօրէն մեզոյ

Սուրբ Նուաւարդին» ։ ՅէշՅ Ձէն. «ողորմա՜ծ հայր Կոստանդեա՛ն և Թադէոսի զբչի, և որք ի Ծաղկեզն առժամանակեցի՛ն՝ Կարգսայ և Կանդուռի վանից և Ղազար զրչ.·· եւսեւ ասենեացն հասով, միաբանաց Սուրբ Նուաւարդին գերեզմանին» ։ Խոչ յ'ԷՀՅ ՃԾՒ, յերկն և Բարսեղ հայրն « ժեծամեդյան Աննապատի կոզմոյն » ։։ Բաց յայսպիսի յիշատակարանաց՝ որք հայեի ի տեղի և ի ժամանեան անճանց առանձին աշխատութեաց ի վերոյ յառաջերիս, գոն և բազմապատիկ գրչութիւնք՝ ի լուսանցս մատենիս, ուր նշանեալին անուանց՝ որոց միանգամ՝ տուեալ են ընդ ժամանակս ժամանակս՝ ելել կրկ ի յիշատակ վանից Նուաւարդին, որով և վերագրեալ իրք յընկերութիւնն միաբանից տեղւոյն, առ ի մանեալից լինել պատարագաց և աղօթից· և այսպիսիք կոչին միաբանք Նուաւարդին, զոր օր· Է տեսանեմ յէՀՅ ՃՀՉ. « Գրիչ-զոր միայնակեաց այլ խորագնացեալ՝ որ շրէիր յաշխարհի լեզի մաշկով, ես առ ուշ՝ զոր ունէր յիշատակեաց (իմս յիշատակ եա) ի դասիարանս Սուրբ Նուաւարդին ճշմարտ երկուս, զանատանեմ սուրբ Կարապետ, և զմեծ բազուկն և զմուս բազուկն Թէղկայեցւոյ, և միաբանեցաս հոգւով· և որ հանդկալի հայր տեսուչ սուրբ Ուխտիս և սարկի կառաւրկ(ել տա-ցէ պատարագս) անմոռաց »։ Քեռ ժամանակաց յատկեալ է դարձեալ ոմն, յէՀՅ ՃՀՉ. « և ի Թոյն (Մուճի) հայոց ՁԻ., միաբանեցաս սուրբ Նուաւարդիս Պր· Քրիստոսասուց »։ խոչ յէՀՅ ՃՀՉ, « Գոհաս տիկնոջ, Աղվերդի, Մայր խաչումնի, Թագուհիի, մայր Մարգիսի··· այս մայրերս ի Թաթրեցեայ, միաբան են սուրբ Գրիգորոյ, յիսնեք և իրենց ասեն ՈՂՀեցեսկսի սպիսն իր-ոյ· (գուցէ Խր· ապրան)·· Թվ· ՉԻԳ»։ Զայս գրչագիրս յղեաց ի Տլուաքեղն՝ ի յիշատակի վանաց Ս· Ղազարոս, Տէր ծակոր Թոսոլենցին։

Ի ԳԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆ ՀԱՐՈՒԱՆ Ս· ԱՔԱՆՅԱՆ, ՋՈՐ ԱՍՏԱՆԱՆ է ՅՒ-ՄՈՒԹԵՒՆ ԱՀԱՒԱՒԵՏՈՒ ՆԱՐՈՒՆ ՆԱ ԱՔՈՐԱՆԱՅԻ ՄԱՂԱՔԱՑՈՒԹԻՒՆ· — Մի եւեթ օրինակ ունէաք ի մատենադարանի վանացս, այն է **Բ ՃաՀԱՐՆԻԿ**· Թիւ գրչ· 1014, մեծ· 33 × 24, երկաթագիր, հաստատուն և ըմեղը գրութիւն· Ի սկիզբն և յամենա թուղթք ամենեան եւեթ են, և էք գլուցեալ է բոլորեցուն· Գրչիչք գրչութեան այնոցիկ են Մանեանցս, զոր յիշատակարանսն Հայրապետի, բայց սկսաւ թերի· ոմն ի յետին տասնեցուց գրչահաւկէ սրբոց, « Թուիլ հայոց ՊՀԸ »։ Հիմ գրչութիւնն մատենիս թուի լեալ յԻԹ դարու։

Զհատած սրբոյ հայրապետիս՝ սկսեալ յատակիչ գլխոյ միջնեւ ցգլուխն **ԹԱ** (էՀ 234), տպագրեցաք ի Համբուրկեան օրինակէն· **Ճ՚ԱԱՔ Ի· Աքրանեան**· Թիւ գրչ· 818, մեծ, 24 × 16$^{1}/_{2}$, բո-

լոյգիր, գրեալ ի վերայ բանդակեալ թղթոյ, ուրեք ուրեք բլլոյզգեալ և անգթեալեան· Գրիչ գրոցս է Ս· Նեղսէս Լամբրոնացւոյ· Յառաջագոյն գրչութեան և տեղի պակասին՝ Զքերիմ **Թ**, **Թ** և **ԹԱ**, ձեռագրի լրացուցած է **ԱՔԲ ՃաՀԱՐՆԻԿ**, որ և սկզբ առնուն կոյս « Հուսեաց Տայոց աշխարհին » եւեթ· Թիւ գրչ· 739, մեծ· 36 × 23· գաղափարագիր մատենիս Հ· Եփրեմ վ·գ· Սեբաստիոյ և Յանեսագաղերգուին Լուսաւ Ի Յոհ, յետ Հ· Եսայեայ վերջ· Մարգարեի, գոնաւ սկզբագիր մատենիս առ Կաբրաիէլ վարպետական կարեցեալ առաւձորդի, ապաք Յաղկապաղ ի Յոցանէ վասն մատենագրութեան վանացս· Ի յիշատակարանի սրբոյ, սակ, եթէ գնաւաղ **Թ**, **Ժ** և **ԹԱ** գաղափարեալ է ի Յիմ մեծ երկաթագիրս օրինակէ, որպէս և ըստ նոյն յիշատակարան օրինակի ցուցանէ էՀՅ 543· « վարդ ամենաւորք Երերդութեան, զաւրացուցչին Յոյց և ընդունելոյին սիրոյց, որ զաւրացուցանէ զձեռնասուցեալս անուամբ Լուսոյ առ ի Յանաչել զնաւասոյ լուսիցին· Ես Թաւիթ քահանայ ցանկացայ լուսաւոր և աստուածազան վարդապետութեան սրբոյն Ամաենսի, որ ընդդէմ Արիանոսոց և Էվնէից՝ յաղագս տեառն բէնուիեան Աստուածն Բանի՝ Յանոյց ի յիս աննմանութիւնն և մի աստուածութիւն, զոր ես՝ ըստ իմոյ նուաւաստութեանս և աղքատ մտաւոր, ի մի վայր բովանդակեցի·· ի յիշատակ ինն և Յոյց կենդանեանց և ձնշեցեցոյց, և ի ժամանակիս որպէս Նոյ Նուաւասոյ, որ զնաւորեաց իսկ զաս···» « և էՀ ամենայն ապրատ ի Նմ, Թուականութեան հայոց » ։ ՅէՀՅ 607, գաղափարագիր մատենիս գրէ, « Յամեաս աշխատութեան սկիզբ նոյն ըստ ինձ եւեթ և գրել զանձնիկերգաւանիկ տեղիսն առ վասեալ ի տասնեակեանէ և ձնդհատելոյ ի հնութեան» ։։

ՃՐ· ԱՔ ԱՐԻՈՍ· — Բնագիր տրամ է՝ **ԻՔ ՃաՀԱՐՆԻԿ**· Թիւ գրչ· 731, մեծ· 36 × 22 $^{1}/_{2}$, գաղափարեալ ի Հ· Նեղսէսէ Մարգսեան, ի թուղթս սեղհնական ճաղնեալ· Սկզբ գոնաւ էՀ Ս· Նեղսէս Լամբրոնացւոյ· Գրչութիւնն մատենեան և տեղի պակասին՝ Զքերիմ **Թ**, **Ժ** և **ԹԱ**, ձեռագրի լրացուցած է **ԱՔԲ ՃաՀԱՐՆԻԿ**, որ և սկզբ առնուն կոյս « Հուսեաց Տայոց աշխարհին » եւեթ· Թիւ գրչ· 739, մեծ· 36 × 23· գաղափարագիր մատենիս Հ· Եփրեմ վ·գ· Սեբաստիոյ և Յանեսագաղերգուին Լուսաւ Ի Յոհ, յետ Հ· Եսայեայ վերջ· Մարգարեի, գոնաւ սկզբագիր մատենիս առ Կաբրաիէլ վարպետական կարեցեալ առաւձորդի, ապաք Յաղկապաղ ի Յոցանէ վասն մատենագրութեան վանացս· Ի յիշատակարանի սրբոյ, սակ, եթէ գնաւաղ **Թ**, **Ժ** և **ԹԱ** գաղափարեալ է ի Յիմ մեծ երկաթագիրս օրինակէ, որպէս և ըստ նոյն յիշատակարան օրինակի ցուցանէ էՀՅ 543· « վարդ ամենաւորք Երերդութեան, զաւրացուցչին Յոյց և ընդունելոյին սիրոյց, որ զաւրացուցանէ զձեռնասուցեալս անուամբ Լուսոյ առ ի Յանաչել զնաւասոյ լուսիցին· Ես Թաւիթ քահանայ ցանկացայ լուսաւոր և աստուածազան վարդապետութեան սրբոյն Ամաենսի, որ ընդդէմ Արիանոսոց և Էվնէից՝ յաղագս տեառն բէնուիեան Աստուածն Բանի՝ Յանոյց ի յիս աննմանութիւնն և մի աստուածութիւն, զոր ես՝ ըստ իմոյ նուաւաստութեանս և աղքատ մտաւոր, ի մի վայր բովանդակեցի·· ի յիշատակ ինն և Յոյց կենդանեանց և ձնշեցեցոյց, և ի ժամանակիս որպէս Նոյ Նուաւասոյ, որ զնաւորեաց իսկ զաս···» « և էՀ ամենայն ապրատ ի Նմ, Թուականութեան հայոց » ։ ՅէՀՅ 607, գաղափարագիր մատենիս գրէ, « Յամեաս աշխատութեան սկիզբ նոյն ըստ ինձ եւեթ և գրել զանձնիկերգաւանիկ տեղիսն առ վասեալ ի տասնեակեանէ և ձնդհատելոյ ի հնութեան» ։։

ՃԳ· ԳԱՐՏԱՍԱՆՈՒՐԲ ԵՐԵՐԴՈՅՆԵՑՒՆ· — Բնագիր տրամ է՝ **Գ ՃաՀԱՐՆԻԿ**· Թիւ գրչ· 512, մեծ· 28 × 20, մատեղիր գրչեալ ի վերաց թղթոյ· Գրիչ մատենիս է Մկրտիչ գրչի Ղազարոս· Մասնագիր Տէր Գաւազեան ատաղձէց Նոյոյ կամ Իչլոյ քաղաքի Նեղաց, որպէս Տէր Գասպարի· Տեղի գրչութեան՝ ի Սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ, ի գուռն Ս· Յակոբայ, ի Թուին հայոց ՌՁՁ։

ՃԳ· Ի ՀՈԳՒՆ ԱՍՏՈՒԱԾՈՑ· — Այս մատ՝ որ է մասն կամ վերջաւած **Ե** մատի մատենիս, յետոյ ուրեմն գոսաք ի մասնավաղարանիս մերում՝ Բնագիր սորա է **ՀԻ· ՃաՀԱՐՆԻԿ**· Թիւ

որ բնաւին սպասաւորէր միւթից և առնիայի պետից» ։ «Քրիս-
տոս Աստուած, որդւոյն Յովհաննէս կրաւնաւորի և վարդա-
կալի սուրբ Աստուածնի Թորնիի, և ծնողաց նորին, որ աւե-
ժանական հեծ ուրիկակից.. եաւս իմն փոր պատասխանի հաս-
կ..» ։ Նոր գրիչ ոմն չէջ 277 ի սոցուն իշխի յանէտ. «Ի ՈՒՒԻ
թուին սերոյ՝ եկեալ եղէ սեպատրա և անպահան ծառայս Տա-
ռայիցն Աստուծոյ, Անդրէասս Լոր վարդապետ, և սեծ մայրա-
քաղաքս այս ի Գրօսայոյ (որ է Աստուա), վասն սեծին գործոյ
Սուրբ Աստուածնին սրբոյ և սեծի աշխատի երանաւորիդ. և ի
սեռանել խնամ՝ ի քաղաքս, սեծի իրրեւ զկին սի սպրի՝ որ և
տատապետ ոչ ունիցի իւրմ օգնական. վի քաղաքս այս և ըղ-
ձանկիցք սորին՝ եթէ սերագինն և եթէ սյսագգիցք՝ առհասարակ
էին իրրեւ զնուսես, որք հցեն ի սէջ շուայեալ տապալի ի
ծանրութենէ հարկացոյ բռնաւոր, և զոր..» ։ սյսչամի ինչ։ Այլ
ոսի նոր գրիչ, չէջ 297 ի սոցուն առաջին սեսն. «Գիտս ես զդե-
ցի, որ եամ Սուրբ Յերուսաղեմայ, թեպետև սուրբ լուսաւորիչ գե-
ղեցկութենի Քրիստոսի, թեկի ծառայ և ի սուրբ սրեաց Թադեա-
ցոյ Յարդոյ Ասորեաց վիտասն, որ եամ ծնդեցաւի յիրկրէն Թադե-
րեի(դ)ոս և գնացի որ կոչի Իշխան։ բաւ է, զրեցի չերեի ի Տէր
աղաչեմ հաւր սեղպիս»։ Յիրկրոյդ սեամ՝ «Ո՛վ կանթ, յիցի
քոյ կամ, դու լեր հոգոյ և սարմնոյ իսոյ օգնական և պահա-
պան սեծին խոյ։ Զաղիք ծվ պատեղի հայրք և եղբարք, ես
սեղատոր սէր Թադեաիեի վարդապետացս եկի ի Տիզնայ՝ որ է
Աստուա.. ՌՒԹՉԻՆ»։ Սկսս այլ նոր գրիչ, չէջ 331 «Ֆկիե
Ռ և ճկի վաճառս է, և ըզնդ ծմեռ ծորգեցաս Տառս կրկ(կ)նե
ձեռաւոր Սարգիս բանաորիչն, սորդարապետ Առաջահի, ի Սուրբ
Սահեռոս եկեղեցին, որ եամ յիրկրէն Կիլիկիոյ, գնդաքարտա-
քէն Հաճնի սահի, և հայրապետս այսմ երկրիս, Տէառն Յովհա-
ննէս կաթողիկոսին, արդ որ աւգտիք յայսմ տառիս, սահէր Աս-
տուած տրդմիկ լիս։ և դուք լսէք զօրհնեալ յայնիցն, յառոր
սեծին դասատուսին։ ամէն»։ «Ինչ գրիչ տորդարար ոմի գայս
իմ։» «Յամի 2ի։ յայսմ սուռ՝ որ է չորեքտասանի, բարե-
պաշտ սրդայն Հեթում փոխեցաւ առ Քրիստոս կրաւնաւորաս-
կամ վարդ, զոր ճանճուցէ Քրիստոս՝ զնգի նորա ընդ Մա-
կարա Յգեստորի, և ընդ այլ սրբոցն։ ամէն»։ խսկ չէջ 341
«յարութիւն կենաց պարգեւեա արթնեալ հոգոյ, որ զկին
երից սուրբ յիշատակիս փոխեցաս յաստեացս»։ Ցէջ 374 ի
սոցուն իշխի, Նոր գրիչ, «Ծուատս Տառայ Յիսուսի և բանի
սպասաւոր սկսցական սուրբ Ամարտացին Մակարա, և աշակերտ
Յարութիւնի սատուածարան վարդապետին, Սարգիս կրօնաւորէս
Ծոյոգեաց, ի սոյ ամի եկեալ սեր քաղաքն Ամասիոյ, սկսալ
Ծոյոգել սուրբ գիրքս սայս որ էր Թիւս սրանեանի ՈՒՒԿԹ..»։
Դարձեալ Նոր գրիչ, չէջ 389 «Ծամի ներսորդութեան Տեառն

գրչ. 944, սեծ. 31 × 19, սոտգրիր գրեալ ի վերայ թղթոյ։
Գաղաւեալ ոգ Յաղբիսոյ Տէր. Յոգնութենէս Տէրտէրմանենաց,
ի սերջ կոյս սեռեսինս յաւետ զայս ինչ։ «Ո՛վ քրիստոնեան այս-
քան Տառատեղ դիմ և երկարագութ Յաղբիսոյ սերոյ,
որ էր հոգիական, սասանց պղպջալեաս և ի սխտեսնեաս բա-
ւից և սասից, յաս ի պատասխանելեսէ, զոր ի գոյն սրկաց
սասո Տառնատասնեաս, և բաց ի նշանագրէս ո՛, զոր ի բամի
սի սեղիս գնասեալ գրեցաք. քամզի ի գաղափարին ոչ երե-
ւէր նշան պատկաղրեաեան երեից, բայց սասկատ ուրեք՝ և այն
ի վերայ բասոս Ա՛ն. խսկ նշան ո սասոն՝ և ոչ բնաւ. — յա-
մի 1820, Նոյեմ· 8»։

ԱԵ· Ի ՅՈՒՒԿՈՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ. — Բնագիր սոցս է **Գ. Ձառընտրի**, զորմէ տես յ՝էջ թ։ Ե· օ. Լինակ է՝ **ԻԹ. Ձառընտիր.** Թիւս գրչ· 653, սեծ· 36 × 22, գրեալ ի վերայ թղթոյ։ Բազմագան սոտեանս է ծեռագիր Հ. Ներսեսի Սարգսեան, յաս-
դեալ սինգրիմանեալ ի սեծ յիշատակարիս եսիշեան սոգաստա-
ցեան Տառընտրոյն՝ ասաքերդ վասաց Մշոյ, յամի 1847։ Գա-
ղափարողն՝ «ասուոր սեծուցիեսան և պատկառելի սամենայն
սեսողաց» սոմ զմասեանս. Թուսական գրչութենեան է ՈՒԺԴ
(= 1205)։ — Գ· օր· է՝ **Հաւաքումն Բանից նախնեաց Գ.** Թիւ գրչ· 1286, սեծ· 21 ½ × 15 ½· սինգրիմանեալ և ծեռն
Տէր· Յոհ· Տէրտէրմանենաց· ի վերջ կոյս սեռեսինս ասէ, եթէ
օրինակն էր ի գեղեցիկ սոդրագրէ ըստ գրչութենեան սրեսեսան
կաթուկեալ»· «Ծրի սեռարան ՈՒԺԷ թուոյ, յապ·իվ սամս
ՀՒ·. — եղեւ վախճան օրինակիս՝ ի ՈՒՀՒ սեռս 14, ի ղե-
սրատտեմն Առաքազարս, սոբերեալ յաՏոսն սրբոյ Նիկոդոսոսի,
յԱղձոմեանեաս Ս· Հրեշտակապետին եկեղեցւոջ· Թուսական հին գրչու-
թենան և սեղին պահսի՝ — Գ· օրինակ է **յԳ. Ձառընտիր.** Թիւ գրչ· 463, սեծ· 53 × 38 ½, թղթոյզիս հին, երկսեակ, գրեալ
սա Ձասնեսնեզր սասուԶնոյ հեղինդ սրբոյզնե Գիկիկեցւոյ, Թեկի
ի սկիզբն, և սէշն և ի վերջ։ Գիշատակարանք գրչին։ «Ես
սինս Սահեռոսի առաքիեալ առաքինորդի Սուրբ Ներսես, և եղ-
բայր իորին Գոհասանեան, և հասուրէն Յահաննաց սորին։ Եաւս
իմն սեղատորի և ձեռագոյ իսոյ և Աստուածասրատ եղբարդ
իսոյ»։ — «Քրիստոս Աստուած ... սրպէսզի սոյնգ զհոգի Ե-
բրայեցոյն և զՊետրոսի զՊաւղատեացոյ սեՏասատեաս... Եաւս
զՅոհաննեսոսի զառաքինի հիւանդկողի սորին, և զնա սեղատոր
զրչիս Դաւիթ..» նի՝ — «Հոգի սուրբ Աստուած, սղսես սե-
սաբատ, զերկնային սրսան քո սրպէսնես Բարսիկ, և հոգւոյ ըղձ
ըմսրեսայս քո, որ զաւրեսան սրպէսնեաց, և իմքն զկին սահաս
աւտուց փոխեցան յաստեացս. և էր սոսաՏոյդ սաստատաբեր-
ևակ Ոհաննի Թորնիի· ըղձ նկին և Աստո սծատուտ քահանայի՝

որ բնաւին սպասաւորէր միւթից և առնիայի պետից» ։ «Քրիս-
տոս Աստուած, որդւոյն Յովհաննէս կրաւնաւորի և վարդա-
կալի սուրբ Աստուածնի Թորնիի, և ծնողաց նորին, որ աւե-
ժանական հեծ ուրիկակից.. եաւս իմն փոր պատասխանի հաս-
կ..» ։ Նոր գրիչ ոմն չէջ 277 ի սոցուն իշխի յանէտ. «Ի ՈՒՒԻ
թուին սերոյ՝ եկեալ եղէ սեպատրա և անպահան ծառայս Տա-
ռայիցն Աստուծոյ, Անդրէասս Լոր վարդապետս, և սեծ մայրա-
քաղաքս այս ի Գրօսայոյ (որ է Աստուա), վասն սեծին գործոյ
Սուրբ Աստուածնին սրբոյ և սեծի աշխատի երանաւորիդ. և ի
սեռանել խնամ՝ ի քաղաքս, սեծի իրրեւ զկին սի սպրի՝ որ և
տատապետ ոչ ունիցի իւրմ օգնական. վի քաղաքս այս և ըղ-
ձանկիցք սորին՝ եթէ սերագինն և եթէ սյսագգիցք՝ առհասարակ
էին իրրեւ զնուսես, որք հցեն ի սէջ շուայեալ տապալի ի
ծանրութենէ հարկացոյ բռնաւոր, և զոր..» ։ սյսչամի ինչ։ Այլ
ոսի նոր գրիչ, չէջ 297 ի սոցուն առաջին սեսն. «Գիտս ես զդե-
ցի, որ եամ Սուրբ Յերուսաղեմայ, թեպետև սուրբ լուսաւորիչ գե-
ղեցկութենի Քրիստոսի, թեկի ծառայ և ի սուրբ սրեաց Թադեա-
ցոյ Յարդոյ Ասորեաց վիտասն, որ եամ ծնդեցաւի յիրկրէն Թադե-
րեի(դ)ոս և գնացի որ կոչի Իշխան։ բաւ է, զրեցի չերեի ի Տէր
աղաչեմ հաւր սեղպիս»։ Յիրկրոյդ սեամ՝ «Ո՛վ կանթ, յիցի
քոյ կամ, դու լեր հոգոյ և սարմնոյ իսոյ օգնական և պահա-
պան սեծին խոյ։ Զաղիք ծվ պատեղի հայրք և եղբարք, ես
սեղատոր սէր Թադեաիեի վարդապետացս եկի ի Տիզնայ՝ որ է
Աստուա.. ՌՒԹՉԻՆ»։ Սկսս այլ նոր գրիչ, չէջ 331 «Ֆկիե
Ռ և ճկի վաճառս է, և ընդ ծմեռ ծորգեցաս Տառս կրկ(կ)նե
ձեռաւոր Սարգիս բանաորիչն, սորդարապետ Առաջահի, ի Սուրբ
Սահեռոս եկեղեցին, որ եամ յիրկրէն Կիլիկիոյ, գնդաքարտա-
քէն Հաճնի սահի, և հայրապետս այսմ երկրիս, Տէառն Յովհա-
ննէս կաթողիկոսին, արդ որ աւգտիք յայսմ տառիս, սահէր Աս-
տուած տրդմիկ լիս։ և դուք լսէք զօրհնեալ յայնիցն, յառոր
սեծին դասատուսին։ ամէն»։ «Ինչ գրիչ տորդարար ոմի գայս
իմ։» «Յամի 2ի։ յայսմ սուռ՝ որ է չորեքտասանի, բարե-
պաշտ սրդայն Հեթում փոխեցաւ առ Քրիստոս կրաւնաւորաս-
կամ վարդ, զոր ճանճուցէ Քրիստոս՝ զնգի նորա ընդ Մա-
կարա Յգեստորի, և ընդ այլ սրբոցն։ ամէն»։ խսկ չէջ 341
«յարութիւն կենաց պարգեւեա արթնեալ հոգոյ, որ զկին
երից սուրբ յիշատակիս փոխեցաս յաստեացս»։ Ցէջ 374 ի
սոցուն իշխի, Նոր գրիչ, «Ծուատս Տառայ Յիսուսի և բանի
սպասաւոր սկսցական սուրբ Ամարտացին Մակարա, և աշակերտ
Յարութիւնի սատուածարան վարդապետին, Սարգիս կրօնաւորէս
Ծոյոգեաց, ի սոյ ամի եկեալ սեր քաղաքն Ամասիոյ, սկսալ
Ծոյոգել սուրբ գիրքս սայս որ էր Թիւս սրանեանի ՈՒԺԴ»։
Դարձեալ Նոր գրիչ, չէջ 389 «Ծամի ներսորդութեան Տեառն

Սեղոյ Ռեճեր Զ, և Թուանկոնեթեան հայոց ՌՄԵ, եկն ի քաղաքն Տրտմաղայ, Բերետացի Պատրաստեան ատր Գէտոր արքեպիսկոպոսս ի սրոյց աթոռոյ Գրիգորի Նեւսացւոյ, տեսուչ կոչեցեալ. նա ա-սասնացի Գրիգոր վարդապետ նոս էր։ » Իսկ յէջ 455, « կեռ-պիսարի է Էմոճ (7200) ոսկի, որ է ձ վեպ. գիպեսացի սեղ-սանեան Աբգուսար կիսամարդի հայցեալ վերէն, զի և զոք ի էե-շեալ լինիլ յաւուրն սահմանի ասէ.. », « Թվիլն ՈՃԶԶ, յու-լիսի Ե, օրսի շաբաթի ».

ԺԶ· Ի ՎԵՐԱՏԻՒՆ ՏԱՒՈՒՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍՈՒ ՔՐԻՍՏՈՍԻ. — Բնագիրը տպաս է **յէջ ՃՃ. ձառքնտիր** գրած տես յէջ թ։ Բ օր. է՝ **Պատմ. Մոխրատաց Ղ** օր. Թիւ գ.է. 791, մեծ . 20×15, մոտգրիր գրեալ ի վերայ Թղթոյ։ Յայսմ մասնիկի գոն սկիզբն Թուղթի և պատճառիւնքը ի Մկնայեցէ տուաւոյ և ի Մատաթոսս արեղայէ։ Ճէէ 496 « գրեցաւ պատմութիւնս Սոկիսատոյ ի Գոռատնդուսալ(չ)ին, ոմանաս Մատաթոս բանի սպասաւորէս, Թվիլն ՌՃԹ, յունիս ժե, օրսի գշրիթի. ասաքեցաւ և վայելումն Թոխանիցի սպասն սէբասեց սէբ Յակորեն և նոր որդոյ բան Յովաննեսի և բան Գաւրիսլին ... ». Իսկ ի վերջ կոյս մասնիկս. « ես Յովաննէս Ասատպատցի.. Թվիլն հայոց ՌՃի և Դի, ի հա-մենից նկի, Լոնւմ ձեռամբ գայս գրեցի ».

ԺԷ· ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՔԵԼԱՒԱՆ, ՁԱՁԱԿՍ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆՈՑ ՄԱՐԻԱՆԱՐԱՒՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՒԱՆ. — Բնագիր տպաս է **Գ օր. Վիճօրհից Լ· Բաթարի**. Թիւ գրչ. 352, մեծ 27 × 17 1/2, մաշը երկամեայզիր, գրեալ ի վերայ Թղթոյ. ժամանակի գրչու-թեամբ ի վերջինն կէս ԺԲ դարու. Ճիշտասակաւրար « գրեցաւ աստուածային տաճս այս՝ ձեռամբ մեւսաս գրչի Գրիգորոյ ի մայրաքաղաքս Հաղրատայ, ի յատուկնորդութեան սեւսոն Բաթա-ղի, զոր սկզբի արարեալ գարաքածոյ սկսեալ թեանն, զոր ոմն ի վարդապետաց եկեղեցւոյ հասնատատեալ էր. լոկ մսկի և զՆեւսաւորեն եղաք յայլևայս աւրինակէ ... և ի յատաքսում ամենայնի, զի որ որ ի վարդապետաց եկեղեցւոյ ըմբերցցի վասն յաւոց աշակերտաց ի յուսումն կարգան գասանիցէ գասանեալ եղեալ ».

ԺԸ· ՅՕՍԱՓ Ի Ս· ԱՍՏՈՒՍԱՍԱՒՈՒՆ ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՆԱՀԱՊԱՏԵՒԻ. — Բնագիր տպաս է **ԺԹ ձառքնտիր**, գրած տես յէջ ժ. Գ օր. է՝ **Գ ձառքնտիր**, տես յէջ թ. — Իսկ Բ օր. է՝ **ԺԳ. ձառքնտիր**, տես յէջ ժ.

ԺԸ[1]· ՆՇԵՐՈՒՆԻՆ Ի Ս· ԱՍՏՈՒՍԱՍԱՒՈՒՆ ԵՒ Ի ՄԻՇԵՑ ԿՈՏՈՒՆ ՄԱ-

1· Վրիպակաւ կրկնեալ է ԺԸ, փոխանակ ԺԹի·

ՒՈՒՄ. — Բնագիր տպաս է Նոյնպէս **ԺԹ ձառքնտիր**. տես յէջ ժ. Գ օր. է՝ **Գ ձառքնտիր**. տես յէջ թ, իսկ Գ օր. է՝ **ԺԲ ձառքնտիր**. տես յէջ թ, իսկ Դ օր. է՝ **ԺԲ ձառքնտիր**. թիւ գրչ. 657, մեծ . 35 1/2 × 22 1/2, մոտգրիր անվաքած · այս ձա-ռքնտիր գտաւոփարեալ է ի ձառքնտրէի գոելոյ ի Քաղէշ յամի 1846։ Ձիշտասակաւրար և այլ տեղեկութիւն զգրչագրէն ապա-կասկնի։

ԺԹ· ՆՇԵՐՈՒՆԻՆ Ի Ս· ՒՈՒՆՆ ԱՍՏՈՒՍԱՐՁՆԱՒ. — Բնագիր ձա-ռնս է՝ **Ժ օր· Թուղթ Ղ· Ճեռնաւոյ**. Թիւ գրչ. 1252, մեծ . 21 1/2 × 16 1/2, շղագիր և մնասուն մոտգրիր անվաքած · Ճէ-շատակաւրար· « ասաքեցաւ աստուածամեան տեսական և սե-նավայնուէ քաղաքս Ասպահան, ի գիտաքատպաս Զոտոպ, ի դուռն Աեսնաւոփրկիչ Ս· Վաղոցի, ի հայաստանեայսն տեսական Նահապատին և առաչնորդի Յոհաննեան Մոսկաեցւոյս վարդա-պետի, և Թուականութեան հայոց փոքր ՀԹ հասար ԾԵ, ՌԾՄԴ (= 1695), որ է օրինակեալ յառնեսեալոս, ամէն » ։ Սապ-գող մասնեաս է՝ Համբեցն մահեսիկ Մարտիրոս · Բ օր. է՝ **ԻԶ ձառքնտիր**, գրած տես յէջ թ·

Ի· ԹՈՒՂԹ ԱՌ ՆԳԻՍՏՈՍՆ ՆԳԻՍՏՈՓՈՐ ԿՈՐՆԹԱՑԻՈՑ. — Բնա-գիր Թղթոյս է՝ **Զ օր· Պարապմանց Լ· Կիրակի**. Թիւ գրչ. 448, մեծ . 24 1/2 × 16, Բոլորգիր գրեալ ի վերայ Թղթոյ. Գրիչ գրոցս է ս· Նեքսէս Լամբրոնեցի, աշակցեմեամն Յով-սեփոյ քահանայի՝ Լեյոյ պաշտօնակցի · Ճիշտասակաւրար գրչին (յէջ 466) այսպիսի նէ, « Ի Թուին ՈՒԻ, ասաքեցաւ հիմի հատատոց Գիւա Գաթաղմանց, զոր իմ Նեքսեսի տրուալ և ա-ձաքական բանասիրի ի վարժուած նիւսասից գոյով ըմբերցցոյ ընդ բազում բանս սրոյց, և զոգոյն Պետրի քաճառիքի ուղղուած հատատոյ. և ի գիւղս ժամանակի եկեալ ի հայրենի աշխատեաց, սկիզբ եառս առնիլ սմին՝ ի ձեռն պաշտօնակցի եղբօր մեր Յով-սեփոյ. և ձեռամբ իմով ատրուեցաս ի գնուս և ի միշտեռեալ օրինակէ, լոկ որ յոյժ ... (բառ մի անկնալ) գտաեմս, և զոգ-սատաս օրէնս եկեղեցւոյ » (մնացուածն ատեւ է)· Գաթաեալ յէջս 411, « Զարուսան և անաբեսաւ շնորհաց նոյ Նեքսէս, որ լղծալի սկսով սկիզբ ատրսի սրոյց մատենից և ձեռամբ իմ՝ ատաքտեցի ի Քու. ՈՒԻ ».

Ի բաւից ատան յայսմեսակս երեսի, Թէ սկսանող մատենիս է Յովսէփ քահանայ, և ատաքող Յոյ Լեքի Լամիրոմեցի։ բայց Յովսէփ գոր վայր հատուցեալ իցէ զգրչութիւն իւր, և Յաղող-Յեցին ուսանի սկսեալ, չատեի Լեչ Յշտիս չիշատակարաքաց · բայց ի հատեսատեքեն եղկոց ձայնիցի ուսանելոյ, զի երկոքին տ-քա նորպարսկեցեալ զատաչին կէս մատենին գեղեցի վիպիծակի,

և գլեաին կէսմ առնալ աւարտեաց Ներսէս։ Այս ինքն, զի Յովսէփ անդրատա ի սկզբանէ մատենին հաւնալ հաստատեալ։ մինչև. գլխէ՝ 84 իշխն անգնգնալն գրէ։

Դարձեալ, ի վկայութենից անտի Ներսիսի զանձնէ և ի թուա-կանէն շատ խոկ ցուցանի, Եէ Լաստրոնեցւոց յաստէ մատենց է զրչութիւնն մատենիս։ Բայց և զայրոյն վկայութիւնս գներսիսէ զրչութիւնն մատենիս գանձնալ պարհի, ժողովածոյ աստա-ծոյ ի լուսաւոր մատենիս գանձնալ պարհի Ներսիսի ասէ ծօր։ Նայե՛ Յովսէփ քահանայ պաշտօնակից Ներսիսի ասէ յէչի 168 • « Զգերամանքուր և զոհիւերական վարդապետ տէր Ներսէս և զջաղացատ եղբայր Յովհ Հիմոտ Սեւաստացւոյ, սպրիք Աւշին Սեւաստասւոյ, յիշեալիք ազաւելիւթ ի Տէր։ ամ և սրդիք յիշեալեւ զկնան լուսաւոց » ։ Դարձեալ այլ ամի ժամանակա-կից գնեցեալ ի գնեցեալ վարդապետ, համդերձ հարազատս եղ-բարբք իւրովք, որոց են անուանքն Հեթում՝ Սեւաստաս, և Ասլիրան, Շահնշահ և Գրիգոր, որդիք Աւշին Սեւաստասւոյ յիշեալիք ազաւելիւթ ի Տէր » ։ Յիշեալ տոհմին Ներսեան ամենկ-բայիկ առնէ. թէ Ներսէսայ Լաստրոնեցին է և ոչ այլ ոք. թէ-ռնւս թերահաւատաք կամ պատճառանդիկիք չեկիցայս արկամի-ցեն զինքեանս վնեզ զրչութեան, իբր զի յետին գրէիչ ի գաղափարել ամի զմտոնեամն, և գյիշատակարանս Լաստրո-նեցւոց և պյոց հաւնալ լեցեն շղնև անպլպլ պահելով և լզ-թուանալն • Սակայն կերպարանք մեւոց տատիցի և զրչա-գործ, զոյք և վիշէք, զորս գտանեմք յէչս ի Լաստրո-նեցւոց գրեալ, եմ յար և նման զրութեան նորին, որ ամենե զպահի ի զնոս համարարդասոյ եկիւեմի (թիւ Բ), զրեալ ի նը-մին իսկ Լաստրոնեցւոյ • Դարձեալ հաստատի ի վկայութենէ Թով-մայի վարդապետի ուրումն, որ երկեղիւր եղեսաւն և ուսեալ ա-մէջ յեաղ քան զվարդոնեցի զոյզ (ի թուին ՊԿՍ) վանէրա-կանաս իւրով վկայէ ի վանքսան մատենին, թէ Լաստրոնեցւոց զրչութեան մատենին, յասել առ նրա • « Մկրտիչ վար-գապետ մեծագործի զաւրք զնոս պետրի գրեալ մեռքն սուրբ Հոգի Ներսիսի, երեք ի մեզ հասոյց ի պյոսակաձուն վարդապետս Թովմաս, որ ես սեսի և ուրախացայ յոգի և երկրագութեամբ համբուրեցի »։

Գոյ և այլ յիշատակ Բասի ուրումն ժամանակակցի, որ Լաս-բրոնեցւոց ընծայէ զգրչութիւն, յասելն • « ի ՈՒԴ թուականիս բրոնեցւոց ընծայէ զգրչութիւն ի տեղն Ներսեսի • զԲասիս շարադրեցաւ բանս աստուածային սորին » (յէչ 842)։

յիշեցէք ի Տէր զկին աշխատողի սորին » (յէչ 842)։

Թուական յիշատակարանացս ցուցանէ թէ իր տևնց էր Լաս-բրոնեցի յորժամ զայս գրեաց, և չէ. եւս եալնկատոս, այլ յոլ վարդապետ • զի ինքնին յայլուած յիշատակարանի (յէչ 433) ասէ, « Ես սրբալ վարդապետս Ներսէս, աստանօր ողջս ի բերան առնալ լամ աղիողորմ ..» ։

Կայ ի վախճան մատենին յէչ 842, և յիշատակարան կազ-մողի • « Հրամանաս տեառն Ներսիսի և տիեզերական վարդա-պետի, կազմեցաս զերբս այս ձեռամբ ուսեալ տատապետ Գրիգորեսի արեւելցոյ » ։ Բայց կազմ մոր զոր տեսանենք ոչ է Գրիգորեսի արեւելցոյ, այլ Սահակայ վանեցւոյ • Եւ գիւրոյն Գանձքն՝ որ զվիշեմ վայր հատորոյն ուղի, գրեալ է ձեռամբ տէր Զաքարի քահանայի, գրատեսաս Վարդանայ վարդապե-տի բազիշեցւոյ, որ կամ՝ զի պակասէր յատեսեալ ըզնէ ա-ռաջինսն կազմեցաս, և կամ զի կամգարեսեալ էր զրեսէ՛ ի Լաստրոնեցւոյն բարձաս, և ի տեղի այնորիկ ծորս այս վոխա-նեսնեցաս • ի տեսան 710 իշխի՝ յիշի Սմբատ Գունդստապլ, այս-սէս • « Տէր աստուած Յիսուս Քրիստոս ողորմեսի Սմբատս զու-մուսապի » (նդե է)։ ի Տոհտեսից քահանայէ առ Լատի • յէչ 378 • « Զգազմահանեսաս բանքս ուշիմ մոջ ըմհերքիր, յիշելով զերդեսմի ըղծիւք աշխատողս » ։ Բ օր • է՝ Թոռքրդ Շ ընդ • Ա քա-ռատի եւե • թիս զրչ • 31, մեծ • 19 × 14, մոտզիր, գրեալ ի վերայ թղթոյ, լիքատակարան և տեղեկութիւնք զրչագործէն այս կասին • Գ օր • է Զկնոր Պատմ • թիս զրչ • 44, մեծ • 19 × 15½, և ի ձեռագրոյ Տուքասեան, ի վերջ ասոնս զրէ այս-սէս • « Ընդօրինակեցաս Թուղթս ի ձեռագրոյ հինգտեղէ մնեի սէս • « Ընդօրինակեցաս Թուղթս ի ձեռագրոյ հինգտեղէ մնեի սրբոյ վարդապետին Ներսիսի Լաստրոնացւոյ՝ որ աստէն զը-նե բեալ էր մոցեմ գեհատագոյս « ես սրտալ վարդապետս Ներսէս բեալ էր մոցեմ առնալ լամ աղիողորմ՛, թէ ընդէր աստանօր զողջս ի բերան առնալ լամ աղիողորմ՛ հարցեմ ուղիղ, եկեղեցեիք զարդասիսն առնաստանեաց հատատոյ հարցեմ ուղիղ, եկեղեցեիք քրիստոնէից պատասխանեք դնե եւս անգեղջ եմ ի մոցմ » ։

ԻԱ. ԱՒՐ ՅՈՎՀՒՒՆՈՒ ԹՈՒՂԹԱՑՈՑ ՁԱՒՐ ՀԱՒԱՏՈՑ. — Բնագիր տպագրած է՝ Ա օր • Հաւատք • բահիկ Եսախեանց, և է զաղափա-տրած է՝ Ա օր • Հաւատք • բահիկ Եսախեանց, և է զաղափա-րեալ յայլեսայ զիւագրոց Պարքեսան զրանցելի, և մեռ է • բեալ էր մոցեմ գեհատագոյս « ես սրտալ վարդապետս Ներսէս բեալ էր մոցեմ առնալ լամ աղիողորմ՛, թէ ընդէր ես • աստանօր զողջս ի բերան առնալ լամ աղիողորմ՛ հարցեմ ուղիղ, եկեղեցեիք զարդասիսն առնաստանեաց հատատոյ հարցեմ ուղիղ, եկեղեցեիք քրիստոնէից պատասխանեք դնե եւս անգեղջ եմ ի մոցմ » ։

ԻԲ. ԹՈՒՂԹ ԱՒՐ ՅՈՎՍԷՓԻ ԵՒ ՅՈՎՀՈՒՆՈՒ. — Բնագիր Թղթոյս է՝ Ա օր • Հաւատք • բահիկ Եսախեանց, և է զաղափարեալ յայլեսայ զիւագրոց Պարքեսան զրանցելի, և մեռ է • բեալ էր մոցեմ գեհատագոյս « ես սրտալ վարդապետս Ներսէս բեալ էր մոցեմ առնալ լամ աղիողորմ՛, թէ ընդէր ես • աստանօր զողջս ի բերան առնալ լամ աղիողորմ՛ հարցեմ ուղիղ, եկեղեցեիք զարդասիսն առնաստանեաց հատատոյ հարցեմ ուղիղ, եկեղեցեիք քրիստոնէից պատասխանեք դնե եւս անգեղջ եմ ի մոցմ » ։

ԻԳ. ՀԱՐՑՄՈՒՆՔ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՑ ԶԱՒՐ ՀԱՒԱՏՈՑ. — Բնագիր Թղթոյս է՝ Ա օր • Հաւատք • բահիկ Եսախեանց, և է զաղափա-րեալ յայլեսայ զիւագրոց Պարքեսան զրանցելի, և մեռ է • բեալ էր մոցեմ գեհատագոյս « ես սրտալ վարդապետս Ներսէս բեալ էր մոցեմ առնալ լամ աղիողորմ՛, թէ ընդէր ես • աստանօր զողջս ի բերան առնալ լամ աղիողորմ՛ հարցեմ ուղիղ, եկեղեցեիք զարդասիսն առնաստանեաց հատատոյ հարցեմ ուղիղ, եկեղեցեիք քրիստոնէից պատասխանեք դնե եւս անգեղջ եմ ի մոցմ » ։

ԻԴ. ԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ. — Բնագիր Թղթոյս է՝ Ա օր • Հաւատք • բահիկ Եսախեանց, և է զաղափարեալ յայլեսայ զիւագրոց Պարքեսան զրանցելի, և մեռ է • բեալ էր մոցեմ գեհատագոյս « ես սրտալ վարդապետս Ներսէս բեալ էր մոցեմ առնալ լամ աղիողորմ՛, թէ ընդէր ես • աստանօր զողջս ի բերան առնալ լամ աղիողորմ՛ հարցեմ ուղիղ, եկեղեցեիք զարդասիսն առնաստանեաց հատատոյ հարցեմ ուղիղ, եկեղեցեիք քրիստոնէից պատասխանեք դնե եւս անգեղջ եմ ի մոցմ » ։

զրեալ ի վերայ թղթոյ, առաւեց չիշտասալի գրչութեամբ և պատկառուտր։ Ջ օր. է՝ **ԺԹ** օր. **Թ**ոթ. **Շ**նորհ. Թիւ զրչ. 1533, մեծ. $20\frac{1}{2} \times 14\frac{1}{2}$. թղթոզիք և մասամբ մոտզիք, գրեալ ի վերայ թղթոյ. Չիշտասալական. « Ո՛վ եղելիկ Մկրտչէ, զիՏ կասիս տալ պատասխանի վասն չար զործոց քոց, վայ զնս ։ — Անկուճելոյն ապրելոց եա զրել զՅոհաննու վարքն Մկրտչին զայս, ի հասալ վատասոյց խրոց, ի վաղնջուն խր ... սրէ, որ կարզազդ կամ օրինակէդ, յերես անկեալ աստուածէ զնս սրտմբեցուց, չիշել ի մարքարէալ աղօթս մեր զԱմիքշինան սպրիացոյն և զիւր կենակիցն ... եւս տասուկ զՄկրտչէ զիտւն զրնչս և զկնասկիցս... զրեցաւ տատա Յոզնշան ի թվին ՌՃՏ. զարձեալ չիշեցէք զիագեալ սոցին զՅոհաննայ » ։

ԻԳ. ԳԱՒԱՌՆՈՅՆ Ս. ԱՔԱՆԱՆՑ. — Բնագիրը տպա է **Ա**ստիճարին. Թիւ զրչ. 57, մեծ. $19 \times 14\frac{1}{2}$, մոտզիք, գլեալ ի վերայ թղթոյ. Թուական գլխի և չիշտասալական պատկասին. Վերջին տասցող մասնեցա է. Դաշտաց վրզ. ի ձատկատ մասնէնի գրէ « Ես է. Դաղարս առաքեցի զայս գիրքս ի վաս՝ ի ժամանակս Յուստինի Մինիարոյ վարդապետի Արքարհոր մերոյ. Թվ 1741—4 » ։ Ր օր. է՝ **Գ. օր. Ա**ղաեերի. Թիւ զրչ. 398, մեծ. $15\frac{1}{2} \times 10$, մոտզիք, գրեալ ի վերայ թղթոյ, չիք Թուական և չիշտասալ գրչութեամբ։ Գ օր. է՝ **Գ. Ա**ղորգիքրչ. Թիւ. զրչ. 375, մեծ. $11\frac{1}{2} \times 8$, բոլորգիր ընծիր, գրեալ ի վերայ մազաղաթի։ Չիշտասալագիր. « ազատեցաւ ապնիսկաս մեկուք, շուտաւ ասչուք, թաղշանեալ շրթոմբք, ապարտեսա մատուք, բեկացեալ սկիսնք, կլատեալ ձեռկովուսեալ լեր և փառք տուր Աստուծոյ, որ ասաղ զոչինս ի յաւար », թվիվ ՌՃՏ, օգոստոսի ը » ։

ԻԵ. ՅԱՂԱՑՍ ՄՏԼԵՒՈՒԹՑՆԵՒ. — Բնագիր տպա է **Ի**ր **Ձա**ղեսիկր, զորսէ սես յէՀ. Ժգ. ։ Ր օրինակ է **ԻԳ Յ**այտնութեան Ա՛ստուածածնի. Բոլորգիր ընծիր, գրեալ ի վերայ մազաղաթի. Թիւ զրչ. 710, մեծ. $29\frac{1}{2} \times 21\frac{1}{2}$, ի սկիզբն և վերջին թերատ։ Չիշտասալական. « ... ազգնա Թագատորիս մեր Աչրն և զեսարոյս մեսկաւն խլոյ Լեւոնի, և բազմասիղ գրչիս Գրիգորի զպրի » ։ այլուր. « Տէր Աստուած վարկեղ սացէ զգիրքս Թագատորին մերոյ Աչրն, և որպէս նորա Լեւոնին » ։ ի ստորև այսր՝ ի լուսացը կայ. « Քրիստոս Աստուած սրայ ո-զորմեալիսն սատցաղի զրոցս Տէր Կոստանդնի կաթողիկոսի. » ։ զարձեալ այլուր, « ազատեմ չիշել զքրիստոսասէր Թագատորն մեր Աչրն և զդնաւորոյս մեսկոյն խր Լեւոն, որպէս զի ջնորհեսցէ զսոս ՚ւեզ Տէր ընդ երկայն սատ-րս, և զաւագերէցի Թագատորին Թոդոս և զծնալս խր և զեղեկին զրչիս զԳրիգորի

Ազեքսանդրի, և զրչիս և հիմն ամենայն ուղղափառաց, որ եկ հանդատ հանատոյ Ուրսա ընդ բնատս սոսենայն, հրատոնեատ հասր Սաոնեսնի և սոսաչնորդի Ս. Ուխտոս որ Կաղարսնի սոսի, և նոյն ժամբս և զրասեն Աղրոպս, ձեռատր մեղաւորատ զրողի, որպ սեռուեն Գրիգոր՝ սես զնսեռս Վզին, չիշտասալ խրտ և ծեռոսց խրոց, նորաչց, քերդ և սոսենայն սոզպսենցի։ Աղաչեմ զբեզ Քրիսոսոս՝ որպի Աստուծոյ, որզորմես հասր Սաոնեչէի սոսացողի զրոցս, և ծնողաց իոցս և սոսենայն եղբարց, և ինձ Գրիգորի որ բազում չարչարանաչբ փակոցի ի սես զերս, սա և պատմսես զրասես պասոսերեսնի քո, փառք սոսենայն » ։ Եսի սպլուր՝ « Թվիվ ՉԻ, Քրիսոսոս՝ Աստուած սուրբ հայրապեսնի յաղեսխասոսեցնի զսոս Սաոնեչէն և ինձ Գրիգորի » ։ Ր օր. է՝ **Վ**ահրամ պատմ. **Բ** օր. Թիւ զրչ. 1244, մեծ. $17\frac{1}{2} \times 12$, բոլորգիր զրեալ ի վերայ թղթոյ. Չիշտասալագիր, « ի ժամանակի՝ յորում էր Թուական մեր ՉԻՉ, ի պսկասել սրդաստեղեացն և ի բազմսնալ սեօրէնսեացն սեղոց, առասել բազմացաս բարկոչելիճ և սասոսացաս լալուելիճ ազգին Նեսոսոց ի վերայ մեր՝ սոսոսանել սզգնս քրկասոսէից։ Քանզի եւ սոզս հասելաս այլ մի ի Թորասոսաց, մինակսնի և սճոն ինդա Թագրսնիսասոր որ Թագրսնի երբե ծասաց, որսի Աղդոսնի, որզո Արաչսի, որզո հուլյոսնիճ։ Սա բասնաս կասսեցաւ զգրչիսասոնէսնիճն յաշխաբհէս Հայոց և գլաց, զոր խոսհասեաց Տէր, և ոչ կասսեցաւ չար խոյնոպէ նոցա։ Յետոյ այլ բաս (գ)նաս ածեաց արքասնկն սասոսակի, առաջեաց ընդ սոսենայն երկիր երչասնուհեաճ խլոյ, գնել մշաճ խաչասոսնչէսեաճ զրչասոսնէից, և հարկ առնել չսա սոզ-զաճելի թ սպծաճէ սնձնէ ժ լսա կարի։ Յայս ի գասճ ժամանակիս եղեւ սաբասոսն սոցա, ձեռասր բազմասնի եղև կնձի, զոր սզաչեմ զզճձերցողպ ցաւակցաբար չիշել ի Տէր » ։ Գպ մնս այլ չիշասոսկասոր սասոցողն Գոդցս՝ զորոյ գաճուն և զճուսկաճն եղծնաւ է ուրումն չնաոյ՝ և գրնաւ զևր սնուճ՝ Մաքիոս, և զճուսկաճն խլոյ ժամանակիս ՈՃԺԹ։ Ջ օր. է՝ **Ա**ղ օր. **Թ**ոթ. **Շ**նորհաւոյ, Թիւ զրչ. 1260, մեծ. $21 \times 15\frac{1}{2}$, բոլորգիր և մասամբ մոտզիք, գրեալ ի վերայ թղթոյ. չիշասսակագիր և այլ սեռնիսիճներ զգրչէն և զժամանակէ գոսաչեսնի պսկասելի։ Գ օր. է՝ **Բ** օր. **Հ**արց. **Ա**ղսանաի, Թիւ զրչ. 295, մեծ. $15\frac{1}{2} \times 11$. գնր, գրեալ ի վերայ թղթոյ. Թիւ զրչ. 1260, մեծ. $21 \times 15\frac{1}{2}$, բոլորգիր և մասամբ մոտզիք, գրեալ ի վերայ թղթոյ. չիշասսակագիր և այլ սեռնիսիճներ զգրչէն և զժամանակէ գոսաչեսնի պսկասելի։ Գ օր. է՝ **Բ** օր. **Հ**արց. **Ա**ղսանաի, Թիւ զրչ. 295, մեծ. $15\frac{1}{2} \times 11$. գնր, գրեալ ի վերայ թղթոյ. Թիւ զրչ. 710, մեծ. $29\frac{1}{2} \times 21\frac{1}{2}$, ի սկիզբն և վերջին թերատ։ Չիշասսակագիր. « ... ազգնա Թագատորիս մեր Աչրն և զեսարոյս մեսկաւն խլոյ Լեւոնի, և բազմասիղ գրչիս Գրիգորի զպրի » ։ այլուր. « Տէր Աստուած վարկեղ սացէ զգիրքս Թագատորին մերոյ Աչրն, և որպէս նորա Լեւոնին » ։ ի ստորև այսր՝ ի լուսացը կայ. « Քրիսոսոս Աստուած սրայ ո-զորմեալիսն սատցաղի զրոցս Տէր Կոստանդնի կաթողիկոսի. » ։ զարձեալ այլուր, « ազատեմ չիշել զքրիստոսասէր Թագատորն մեր Աչրն և զդնաւորոյս մեսկոյն խր Լեւոն, որպէս զի ջնորհեսցէ զսոս ՚ւեզ Տէր ընդ երկայն սատ-րս, և զաւագերէցի Թագատորին Թոդոս և զծնալս խր և զեղեկին զրչիս զԳրիգորի

քաջարարք, մեղաւորսրա և անխնամա Մկրտչէ գծող ձեր ծառային, յիւոյոզով ամէն սարկաւագի.. » ։ Ե օր. է՝ Ի֊Ց Քաչաճառոյք֊ տես յէջ Ժե ։ Ը օր. է՝ ԺԸ Ոսկիփորիկ՝ հատաքաղ ի ձեռն Մովսէս վարդապետի երգմնացոյց, որոյ և թուղթն գոյ ի սկիզբն մատենիս ։ Թիւ. գրչ. 986, մեծ. 30 × 20, բոլորգիր երկչեանի, գրեալ ի վերայ թղթոյ, թուղթք նիշ անկեամ եմ և վերջ մատենիս, այլ յիշատակարանն մնաց անթերի։ Գրիչն է Մխիթար վարդապետ, իսկ Սուագողն՝ Պ։ Թղալեթ ։

ԻԿ։ ՏԵՒՈՂ ՍԵՐՈՑՆ ԱՔԱՆՉԵԼՈՑ. — Բնագիր տետրանոս է՝ ԺԸ Ճաչարնոիք։ Թիւ. գրչ. 456, մեծ. 27 × 17, բոլորգիր երկչեանի, գրեալ ի վերայ թղթոյ։ Գրիչ մատենիս է Եղիսա ոմն, իսկ Սուագողն՝ Ղազարոս երէց։ Թուական գրչութեան և այլ կարգեր յիշատակարանաց պակասին։ Բ օր. է՝ ԼԸ Ճաչարնոիք, Թիւ. գրչ. 569, մեծ. 27 × 17 1/2, բոլորգիր երկչեանի, բայց պակասաւոր, գրեալ ի թուին հայոց ՋՀԷ (= 1538) ի հատ հատ Ղանս Բարսայ։ Գրիչն է՝ Մխիթարեցին երէց։

ԻԶ։ ԴԻԲՐՈՆԱՅՆ Ի ՍՈՒՐԲՆ ՍՏԵՓԱՆՈՍ։ եւն։ — Բնագիր Ճաչոց է Ա Ճաչարնոիք, զորմէ տես յէջ է։ Բ օր. է՝ Ժ֊Զ Ճաչարնոիք, Թիւ. գրչ. 299, մեծ. 21 1/2 × 15։ « Ձայս Ճաչոյնիս ըստ նորոգոյզ Տ. Գիլիպոսի վարդապետի Թէքէ։ Ապաճեան, օրինակեալ Ամատուզայ Նկիոմիդեայ Տիրացու. Յովհաննէս Տէրկարապետեան, ծնեալ Շաչեան Մանուէլ Ազգին առաքեաց ամ մեզ Թղթագրելու. ... Բուն հին ծեռագիրն յորմէ այս է օրինակեալ անճռուական է. այլ ըստ առելոյ վերոգրեալ Տիրացուին, Թուի զոյն Ժ֊Ի դարու, քառասեալ գրիւք, բոլորգիր ի վերայ նոյնք ճագաղանի և ունի Թղթաճառսարս 826 »։ Սուագող գրոցս է Հռոմկլայեցի Պետրու վարդապետ։ Գ օր. է՝ Ե Ճաչարնոիք, Թիւ. գրչ. 1553, մեծ. 25 × 16, բոլորգիր։ գրեալ ի վերայ բամպակեայ Թղթոյ, մաշեալ, բոլոգգեալ և գումաքաւի։ Ձիշտասիակ լսան. « Ձամն վեցհարիւրերորդի վաքմսներորդի և չորրորդի ամի շրջանդարձութեան հայոց տումարի (Քրիստոսի 1215) և ի թագաւորելն Հայոց Լեւոնի, ի վերջացեալ և ի նուագեալ դամն ժամանակի, յաւուրս աստուածապատիս և հոգեւոր տեառն Ցովհաննէսի հայոց կաթողիկոսի, յաշխարհս Պաղեստինի, ի մէջ գերուելնան երուսաղէմ տապալեալ ամրոյոյս ». Ի Ցովհաննէս գրէ, ի խնդոյ Ցովհաննէսեան ձգնաւորի, առ ի գնել յիշատակ յերուսաղէմ ի Ս. Աստուածածնի տանացն զոր շինեաց է Գէորգ քահանայ՝ հօրեղբայր Ցովհաննու ձգնաւորի։ Գ օր. է՝ ԺԸ Ճաչարնոիք զորմէ տես ի վեր։ իսկ Ե օր. է՝ Բ Ճաչարնոիք տես յէջ Բ։

ՀԱՅԿ ՍՍՀԱ
Մ. Ա. Մաշտոցի անվ. Ե. Մատենադարանի Գրադ.

զպէսք ... » ։ Ի մատենիս յամենայնի յոյժ են սղոցրնական յիշատակարանք, և է զի ի սողոցեան ջնջանկաս գնոյ սղոցրպեց և արքայազանց Ռուբինեանց, զորոյ զանց առնուն սոսկ ի զի զրի սղանցնագրանեն։ Գ օր. է՝ Ժ Ճաչարնոյք, բոլորգիր, երկչեան. Թիւ. գրչ. 402, մեծ. 36 × 23, թուականի գրչութեան Ռճծ, գաղանագրեալ չորքեակէտ գրեալ ի ՊԶԳ (1444)։ Գոն կրնի ընդարձակ յիշատակարանք ի սկզբի և յասացս մատենիս. զոն նոյնպէս յիշատակեր և մէջերին ասացոյց « ե֊դես աւարտ սրբոյ մատենիս ... ի Քուակ ։ հայոց Ռճ և Ժ ամին. և ի հայաստանեայսն Պարսից Շահ Սուլէյմանին, և ի հայրապետութեան տանս Ազուանից, տերացցի Սիմոնի և երեմիայի սրբազան կաթողիկոսաց, և նորին սրբազնագոյն երէցոյս Շահազխառ և Շիրվանայ ... Տեառն Գաբրայ վարդապետաց վարդապետի... (որ) զաստ՝ ծաղիկ ի հազիւ բերել նուագ զան ի յիւրեսէն Արարատեան ... զծագեցան տալր Կիքրս ի յերկիր Գաղջոյ, ։ զծոց Քաղաքեան, ընդ Յովհաննան Աստուածածնի և Ստեփանոս տալր տաճարին, ծնեալն անվնասոտ և բազմանեղ տատանեան Դաղալ տալրնազի ... » ։

ԻՋ։ ՎԱՆՆ ՍԱՒՆՑՒՆԱՑ ՓԱՏՈՒԻՒՆ (ՒՒՒՒՐՈՒՆՑ). — Բնագիր տոմս է՝ Ա Ճաչարնոիք տես յէջ է ։ Բ օր. է՝ Գ օր. Հայոեաց Ճաչոյց, հին թղթ. Թիւ. գրչ. 536, մեծ 14 × 9, բոլորգիր լեզուաթե, գրեալ ի վերայ թղթոյ։ Ձիշտասիակ ի վերջ մատենիս՝ ուղի ասլուչս. « ... Ես Ցակոբոս տատանեան կրանաւոր, ցամկացայ այսմ վարոց հարանց. սիրաս կսզր և ի ծնած շնորհը չկայր, զի չէի տեղի զրնի կատ գրելոյ, զի է զկոս գնչատեսակ և զազիր ... զնոյնատոյ յատակիս քո լինիս ... և լրատաճղնանցից նրցայրի իմ զձոնանէս սարկաւագի յիշեցէք յատակիս ծեր, զի վասն նորա գրեցաս տատա։ Գրեցաս գիրքս պատակեր և ազգատակար ի թվիս հայոց ՊՒԵ, փետր. Ժգ, ի գլուխ Մ. Առաւտուծածնին և տուբր Ոսկանիսին և տուբր Աստեփանոսի որ կոյն Ասար վանք » ։ Գ օր. է՝ ԻՐ Ճաչարնոիք տես յէջ Ժգ։ Դ օր. է՝ ԺԶ Հաւաքրատիճ. բոլորգիր, գրեալ ի վերայ թղթոյ, թիւ. գրչ. 345, մեծ. 13 × 10. գրեալ է մատենիս ի թուին ՈՒԹ (1220) ծնոյնի Վարդանայ ուրումն գոյն. յիշի և Բարսեղ ոմն նսլսկոպոս. այլ չէ յայտ գրիչն իցէ նեէ ասացոյց, և օր. է՝ Գ Ճաչարնոիք, Թիւ. գրչ. 985, մեծ. 31 × 22. բոլորգիր նրկչեան գրեալ ի վերայ թղթոյ. կարելոյ յիշատակարանք պակասիսի, յիշի միայն Գրիչն՝ Կիւրեղ, և Սուագողն՝ Ցօզոս երէց։ Զ օր. է՝ ԺԱ Ցաղոպատ. Թիւ. գրչ. 1371, մեծ. 14 1/2 × 11, բոլորգիր, գրեալ ի վերայ թղթոյ։ Ձիշտասիակ. « Գրեցաս Տատրյանս ի թվականին հայոց ՌՃ, զնկատելին կոյ, աւրն եչրթի, ծնոյնի ոսկեմի սանդրժանի և պատասխանի ընդ

Ի

ԻԹ. ՎԱՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑՆ ՄԻՒԱՍԻՆ ԵՒ ԵՐԿՈՒՆԻՆ, ԵԿԵՂԵՑՈՒՆ.— *Բնագիրը տպաս է* **Ա** *ձառքեամբ, զորմէ տես յէջ* ի. *և* **Բ** *ձառքեամբ, զորմէ տես յէջ* բ։

Ա. ՎԱՐՔ ԵՒ ՆԱՒԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ՊԵՏՐՈՍԻ, եւն. — *Բնագիրս վարուցս նոյն է ընդ տպագրեալ յամի* 1855, *ի Վենետիկ*; *ի սոյնս ինչիցն ունիմ ձեռնարկել զտարբերութիւնս ըստ օրինակին Երեւան տանազրի* (1858, *Բ վիպառնեաց* 43) *որով տպագրի է յիշատակարան « թարգմանեցաւ գիրս այս ի տարի քառասնից յերեսուներորդ յամի Ն-որդի Ե-որդի*[1] *գալաւեան Տճառն մերոյ Ճեմտի Քրիստոսի. յամին յորում հանգեաւ քահանեցոյ եպիս-կոպոսն Մաշտոց »։*

Լ.Ա. ՅԱՒՈՒՀԱՏՈՒՆ ԴԱՒԹԻ ՄԵՆՈՒԹԵՍՆ, եւն. — *Բնագիրը տպաս է* **ԺԴ. Խոշագիր**, *թիւ գլխ*. 6, *մեծ*. 21 ½ × 13, *մապագիր գրեալ ի վիրայ թղթոյ։ Ի ճակատ մատենիկոնին գրեալ է*. « *Ջեռա-ռաչաւանս Սահմոսացն Դաւթի արարեալ յԱթէնասէ, առաւե-ցին առ մեզ Վենետկոյ հարք, որոյ գաղափար հնագիրս առ ձեռ-սա է* »։

1. ՆԵ պիտի և ՈՂ ՆԵ՛։

Հ. ԵՍՈՒԱՑԻ ՏՃԱՑՆԻ

ՎԱՐՔ

ԵՒ ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՅՆ ՄԵԾԻՆ ԱԹԱՆԱՍԻ

ԱՂՆԵՔՍԱՆԴՐԱՑՒՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

Ի ժամանակս բարեպաշտ Թագաւորին մեծին Կոստան-դեանոսի էր սուրբն[2] Աթանաս մեծ և ուսեալ ևս. դեքսանդրացւոց քաղաքին, և աշակերտեալ ի գնացս առաքե-նաւեր կթծին, զսա միաշնական վարդս մեծին և սրբոյն Աթ-անասի. որ և ընդդէմ իսկ հերձուածոց գնացաւ։

Գլ. ժէ. Եւ եղեւ յաւուրս մեամ սրբոյ Աղեքսանդրի հայ-րապետին Աղեքսանդրացւոց յեկեղեցին եմեալ, ի վկայարան սրբոյն Պետրոսի հայրապետին Դմեի քաղաքի յաւուրս յիշա-տակի նորա։ Եւ մինչդեռ անցանէր ընդ չինամէջս փողոցաց քաղաքին, տեսանէր մանկունս բազումս ի միասին խազագեալս ի մէջ հրապարակաց քաղաքին. և մին գնէր հագեալ խաղա-մանկանցն, զի օրինակ յեկեղեցւոյ կարգաւորելոցն միաբան մանկանցն զսա քահանայական խորհրդածութեան կացեալ, նաւադպրեին զՄաշտոց յոթեռն հայրապետութեան, և մին-սան վկայելով նմա, եւ այլքն ընդունելով ի նմանէ զնեռա-գրութեան ուսան եկեղեցւոյ եպիսկոպոսութեան և քահա-նայութեան և սարկաւագութեան. և այնպես կարգեցան և կացին ի պաշտամանն։

Ջայս տեսեալ եպիսկոպոսապետին Աղեքսանդրոսի, և մտա-խոհ եղեալ զբանդանայր. կայր և միտ գնէր մինչեւ[3] ի վախ-ճան խորհրդոյն, հետեալ հարցանել ժամն ընդ ժամուն Ան-առեծոյ. Եւ զի սուրբ էր Աստուծոյ տեղին յայտնեալ Հոգ-

1. ՀՄ. Ջոանէս.
2. ՀՄ. Ջոանէս.
3. Յօրինակին եղեալ էր Փիլեթե. այլոցեալ քան ՀՄ։

ուշն իմացեալ Դանիէլ, թէ յետ եւթից Նոքա յաչխարհէն Նա նստեալ էր յաթոռ սրբոյ առնապանչին Մարկոսի, որպէս և եղեւ խոյ։ Եւ զի երեւելեսցէ Ջորդէն սրբոյ ի վերայ Աթանասի, հրամայեաց ածել զաձիսն մանկտան և տուն հայրապետանդին, և մեծաւ հոգւոյ արշաւեալ զնաց ի գիմաւորութիւն։ Եւ Աթանաս սրպէս փութանքով իւր յԱստուծոյ ցուցեալ և ընտրեալ առաւել փութով և պնդութեամբ վարժէր։ և ապա սարկաւագ գնա ձեռնադրէր, մինչ երթեւեկիս առնելով Նոքա յանապատն երանելոյն Անտոնի, և ուսանէր զՀանդէս առաքելական վարուց Նորա։

Յաւուրսն յայնմանիկ և Տրամեի ի մեծէն Կոստանդիանոսէ Ժողով լինէր[1] ընդհանուր եպիսկոպոսաց ի մայրաքաղաքն Նիկիա 2 Բիւթանացւոց, երեք հարիւր և ութսնասուն եպիսկոպոսաց, ընդ որս էր և երանելին Ալէքսանդրոս հանդերձ սուրբ սարկաւագն Աթանասիոսիւ[2], որ եղեւ խոյ աթոռն ընդ երկիր Աբեռսի չարաբաստութեանն. որ և մեծապերճ և սուրբ և ի սիեզբայրական Ժողովոյն և փառաւորեալ յամենեցունց, թէ պէտ և ոչ ունէր զասիճան եպիսկոպոսութեան, այլ միայն սարկաւագ գոլով։

Սակայն յայսպէս գիտաբեանն[4] և սուրբ մարդն այնպէս փայլեաց՝ որպէս զպեզգան ի մէջ մեծի սիւնագոմին, որ և գլուխ եղեւ Ժողովոյն և զառաջ հայտնեաց, և բազում քաջաբեհնութեանց ընդդէմ Արեւսի հակառակութեան և սմարաշուսեցութեանն։ Եւ յետ գարձի սուրբ Ժողովոյն եհաս վախճան երանելոյն Ալէքսանդրի. և յաջորդէ գահոյն սուրբն Աթանաս հրամանաւ, ածեալ սուրբն Կոստանդիանոսի որ կոչեցեալ եղեւ յետ զզաքսաւագ գահոյս սրբոյն Մարկոսի սահմանաբանչի զգեցաւորեանն։

Գլ. ԻԶ. Իսկ զնոր սուրբ Ժողովոյն հրամայեալ Թագաւորն գամպարեան Աբեռս յաջոյ սուրբէ և զհամեհոն Նորին. և եղեւ բաբեհաւսութիւն ի բաբեհաճոյ Նորին առ Թագաւորն, Սերի կենսաբոյ և Թէոգնի և այլոց եպիսկոպոսաց, որպէս զի գարձեալ ի Տմմաբանեաւն Ցայսոսիկ առաւել քան զառաջինն չարժի մարան, պատրուագ գնելոյս Թագաւորին սրք Աբեռսին էին խորշագրեալք։ Եւ Նոքա զորոյն Աթանասի առաջնոյն մտանութիւն, որպէս Թէ անարժան լինել առ կոչումն

1. ՅՈՎՍ. Խոշիա.
3. Առ յոր. Նիւ-Փթոպ, որպէս և ի սարդեւ։
3. ՅՈՎՍ. սարկաւագութիւն Աթանասիոսի։
4. ՅՈՎՍ. անհաս գիտութիւն։

եպիսկոպոսութեան. և ոչ ի հաւատարիմ վկայել, ասէ, վկայեալ եղեւ։ Իսկ սուրբն Աթանաս ի վերադարձն առ Աթանաս, սեզեալ առնէին զԱբեռս Թէ զԱբեռս ոչ ընդունի[1] Աթանաս յԱղեքսանդր. զի Ջանապին Նոցա. Տասանասիկ զարգանալ Թիւնն։ Վասն որոյ գրէ Աբեռս[2] առ Աթանաս, ընդունել զԱբեռս և գոյս էին ընդ Նմա, և սպասաւոյս Թէ ոչ Տաւանեցուն Բայց երանելին Աթանաս ոչ տրաքանոց լսէր և ոչ ի սպասաւորաց զաջՀարելոյ և Տաւանեցւոյ։ Եւ սերբեռս սմանչեցաւ զաջՀարելոյ և Տաւանեցւոյն զի Աբեռս զգաջՀին չեւ էր սեւեալ, այլ պատճառս սեռանելոյն էր այսպիսի օրինակաւ։

Գլ. ԻԱ Կոպէ[3] քոյր Թագաւորին Կոստանդիանոսի կին Լիկիանէ Թագաւորին, Տրաւարելով ի քաշՀանայէ ասէին՝ որ էր Աբեռսեան, որ անկաւ սաէր գրպարտեալ[4] զԱբեռս, և Տաւանեցուցեալ գնաց զի յանգիման լինի Աբեռս Թագաւորին։ Իսկ Կոստայ ոչ Տամարձակեր սանէ. եղեւ Տիւանդանալ Կոստայն և մեռանել. կոչէ զԱթագասրին և յանձն առնու զառն և զընտանիս Նոր, և զքաշՀանայն զոյն վկայել զերկածառնելն և զպարհասանելն առ ասան Թագաւորն Թէոդոսիոս։ Եւ յետ Նորա վախճանին յԱյնմանիս Թագաւորին կարգեալ լինէր քաշՀանայն, և ասէալ Տամարձակութեամբ սաէր անթոյլ գրպարտել[5] ի Ժողովն Աբեռս Եւ պատասխանի սաէր քաշՀանայն Թագաւորին Թէ Աբեռս ոչ այլապես խոտանելի գան զոր սուրբ Ժողովն ի Նիկիայ Տաստատեաց, ընդունելի սէաս պատուով և առաքել յԱղեքսանդր[6] ընդունել զնա սերով. և գգոյացեալն գրանս զայս քաշՀանայն Եղիսկ Աբեռսի։

Եւ կոչեալ լինի Աբեռս ի Թագաւորէն ի Կոստանդիանոպոլիս, ընդ Նմին Եւդոկիոս սարկաւագ Նզովելոյն յերանելոյն Ալէքսանդրէ որ յառաջ էր քան զսուրբն Աթանաս։ Եւ եղեալ յանդիման եղեն Թագաւորին. և Նա խոյերբ ի Նոցանէ զբան Տաւատոյ սուրբ Ժողովոյն Նիկիոյ, Նոքա խորամանկեալ առ կամս Թագաւորին գրով Տաստատեալ սյսպէս։

Որպէս Տաւանեցաց, ասէ, զո բաբեպաւսութեան գինէլ զմեզ խոտանելութեան. Պատճառ զնոյն խոտանելոյմբ մեք և ամենեցեան որ ընդ մեզ են՝ զՆոյր և զՄրբի և զառաքը

1. ՅՈՎՍ. Յաւանեցաց սՆոսն։
2. ՅՈՎՍ. Սերեռս։
3. ՅՈՎՍ. Կոսէ։
4. ՅՈՎՍ. զրպարտել։
5. ՅՈՎՍ. զրպարտել։
6. ՅՈՎՍ. Յաւելուս Բաղմ։

ղՀոգին, որպես ամենայն կաթողիկէ եկեղեցի և սրբոց գերք ցուցանեն. և եթէ ոչ այսպէս, գաւեառչ զնէզ Աստուած ասա և ի Հանգերձեալսն յաւուրն այնէպէսնեան: Այլ այսչափ զրաբեսպաշտ և զհայհոյական կամս քո, զի ասացեր գիր խաչապաշտեան և մեղաւորութեան առ. ամենայն եկեղեցիս զի ի մի բերան փառաւոր լինի Աստուած և խաղաղացեալք միաբանութեամբ աղօթս մատուցուք անձամ Թագաւորութեանն Աստուծոյ ամենակալի:

Եւ Հաճոյ Թուեցան ասացեալքն Թագաւորին. զի խոբեսնեքնէն բարի երեւեսյ, այլ կասարան չար: Այսս ասացեր զԱբբիս յԱբգեքաննդր. ոչ վէշագոյն փառաց, այլ ընդունելութեան Թեզնով առ. Ամենայս, վասն որոյ բանս է, ոչ ընդունի զԱբբիս, զի գիտեր զնոսս խորամանկութիւնն, որ և ի անգոյացս խոկ ցանկ զնէզին չարութեան, և ի վերայ Ամենայն բանդասանս չարութեանցն Աստեղծեան ասելով զնոս Հայսարմիգոր-ծեալ լիներ Եգիպտոս, զի որք ի Աբեքի կորմանէն էին Հատա-նեցուցանելի զնագատն գրել գարձեալ յԱմենայս ընդունել չնիբս և մեղսութեան: Իսկ սոբբն Ամենա զամե-նեցուն ընկեցեալն ոչ ընդունէր ի Հարցրոյ-ութեան գարշանար-չեան ի Հոգևոյն և նզովեալ զնոս Ազգիսս նոս յԱստուծոյ և գրէ առ Թագաւորն, մէ Հատանէ նոցա խորամանկութեանն, այլ սոբբ Հոգևոյն, որ նզովեալ որոշեցին: Իսկ Թագաւորն քանայր ի մեղսութեան եկեղեցւոյ, զի այն էր նոցա փոյթ: Եւ գրէ գարձեալ առ Ամենայս ընդունել գնս, և գարձեալ ապատնեալս: Եթէ ոչ Հատանեցին:

Գէ- Իբ- Իսկ որք ի կոյն Աբեքէն էին յաչափոցքն ոչ գագաբելին առ Թագաւորն վասն Ամենասի չարութեանն, զի կարացեն զնոսքն Ամենայս մերձել և վերնոսի մոլորու-թեանն Հասասել: որք յոյժ ամբասանութեան զԱմենասի Հոշակեցուցանելին ասէս. քսս խորհեցդ-ծուին Արեսիչ և Աբերի առնելի մոնանութեան առ. Թագաւորն, Թէ Ամենաս կասել գնէսս Հոգևոյն գնէնալ եկեղեցականաց և գայս Հարաբես[1] քահանայ Աբեքգանդրացի է սեղոյն Հանդիպեալ՝ առացուցանել գասացեալնե. այլ և Թագաւորն գնելի գանե-ցուցոյն: Գասձեալ այլ ասա վկայեն, Թէ ասէին ես գագասի ասկի չեկեղեցոյն Աստուծոյ: Եւ ասացեալ Թագաւորն և կոչեաց զԱմենաս, և գնեալ եգիս զառելն գագա յասեբ-

4· ձՆ. Մ-ի-բ-ս:

նացեն: Եւ ասէն ասացեալ գնս գրով և մեծաս պատասով ՀԱբեքսանդրոյ ասա զասն Նոցա գնասանեցնելն ասելով, զի սասյգ և Ոչնարիս այլ Աստուծոյ է Ամենայս:

Գարձեալ այլ ևս խորամանկեն ի աշխոյժ մերձ ՀԱբեք-սանդր Մասխոս ասասն, որ ՀԱբեքսանդրէն Հայրապետէն ոչ-նեն: գնեսնեցոյնեանն: Եւ էր սին առ Նմա2 որ ասելոյ քահանայնեանն ասաս ոչ յասնեքէ ևիչ գեսնադրեալ: Զայս լուեալ սրբոյն Ամենայի ասացեալ գՀԱկսիքոս գնեսէ գնասա-պշտանսն, և ասացեալ գնորս յանդգնեցնեցեն Եւ նա Հարձեալ գայ ի Նիկոմիգիա, և ասյ գնեսն ասելեցոյն Ա-ստուծոյ որք Աբեքէն էին և ասնեէն գասեկնեցեն առ Ամեա-նաս որք ընդունեսն գնս որպես քահանայ, և խոտասնան նմա եպիսկոպոսնեցեն, եթէ ի վերայ Ամենասի չարացեալն չար գասրասանս3: Եւ նա ասէ չար գՀեղինասնեցեն գՄակա-րայ: և գՀԱմենաս կախաղ գոչ4 ասէր, եթէ չեսն ձեսնէցոյ մարդոյ ասելոյ ասնի ոչ գեսնէմբ ասսսի է: Բայց նոքա ոչ չա-բասնեան էին խորհրդածոյք, ասէին, Պասնի ոսնին էր, որ էր յաղսնդոյն Մեչիասոն: Զայս ասէին գՀԱմենասոյ ասնել վասն կախաղագրելնեան. և այլք վասն այլ էրայ ըստ չարա-նեան: Եւ այս ձոնուցեալ լինի առ Թագաւորն. և ասացեք գՀԱբեքսիոս, որ գչարչարելոյն Հաշարչի ասնիր. զի վասն այնորիկ նոցա լիցի գնեսնեցնեան Իբրև լուաս գայս Ամենաս, ասացեալ և նոսսյաց գՀԱբեսիոս, և գասաւ առ նոսս պահել ի Ձոնասն միջնեա ի ժամն որ պատն ասել վասն այնորիկ բանս: Եւ Հոգևոյնն ի Տեբրաս եպիսկոպոսացք գաճառնեն վասն նիզոյն այնորիկ Ամենասի զրպարասանեան: Ալ զի մի գնիկնիայ Հոգևոյն Հասաս գարձուցեն չարբոսա-նեան Հասնեսնեցն նոցաս Աբեքէ և Թէոգնոս[5], որք գՀԱթանասն գարձեալն ընդունել գՀԱբեսս. այլ Հրամնն Թագաւորէն և գորձասորսյ ոչ Հոգևոյնացնեբ գնաս Եւ Մակարիոս եր-կոքեան գասացեալք ասէսյ զնի ընդ ՀԱմենասի ի գնեսնեցոյն:

Եւ յետ բաղում իրի Հոգևոյն գրասացեալքն յասաց բերէին գնեսն ձեսնէցն զոր Ամենէն ասէին: Իսկ ՀԱմենաս ասէ. Եւ Եթէ իրի ոք Հոգևոյս որ Ձնասչէ գՀԱբեսիոս: Ցեղվից պա-սասխանի ասէսյ ասէն. Այո: Ցայնժամ Հրամայեաց ի մէջ ասնել գՀԱբեսիոս, և ցուցեալ գնոսս գՀԱբեսիոն ձեսան, ասէ.

1· ձՆ. ՈՀ-ա-ս:
2· ձՆ. Զասէ՝ ա- Նմ-:
3· Ցօր. ա՞բ-ասանս:
5· Ցօր Թ-ւ-ւ՝ Հ-ա-ց ձա ձՆ.
4· ձՆ. Թ-ա-ֆ-ս

Զերբոզդ ոչ ունիմ յուշանկէլ սեղի ձեռնին. զայն սեռնալ սմմէնայն բաղմամբութիւն հիացան: Ապահս Տէմոթռնալ երեսէ-յսաս Աթանաս, և զոպարարդին յանձն եդեն:

Ապա և զՄակարիոս աբբահին և կապանդին զի այսպես ուղիղք երեսէյան:

Բայց Սերբոս որ հաւատարիմ էր Թագաւորին, և որք նոքա էին համախոհք, որ առ Աթանաս զատերութիւն ունէին և ոչ իւիք վնասեալ[1] զայն Աստուծոյ յոյս կարծէին և կասկածի[2]: Զարձեալ այլ յոտերին յայնն Աստուծոյ Աթանաս մահանալիւն, և զայն ի ժամս կարգի սասցից. դի այն էր կամ նոցա՝ Թէրթոս կարասցեն զԱթանաս որոշել և զԱրիոս հաստատել Ալէքսանդրիայ: Եւ ոչ գտայք Տէմոթռնալիւնն զբեն վան Աթանասի զպատուհասելուն, այլ և զայս ևս յաթխատելն, Թէ Աթանաս որդեբոս չյորելոն որ կարգեալ է գալ ի Կոստանդնուպոլիս: Եւ Թագաւորին պատրեին մեզք յայսպիսի նոքա մանաւանդ ևս ի վերայ որոյ Աթանասի. և առ Արիոս զԵպիսկոպոսին վան դանահանալ ասելին և ոչ վան հաւատալ. և զի հաւատարիմ զնոսա կարծէր Թագաւորն Կոստանդեանոյ ընդունի զսոսա զնոցանէ, սեգիաստեալ զնոցա նորամանկութեանն:

Եւ առաքէ հրամայական ժողովն ի Տիւրոս, երեքիւ Մեծաս-զէմ և առաքէ հրամայական ի ժողովն ի Տիւրոս, երեքիւ Մեծաս-բուսպեմ, և զԱրիոս զքեզ ևս զեօսուսեանն ոչհաւատս սուրբ ժողովոյն, ընդունել ի հաղորդութիւն միաձայնութեան, և զարձեալ երեքիւ Ալէքսանդր, և Աթանասի զայ Տյողնին ի Կոստանդնուպոլիս: Ապայցիկ այսպես հղէլոյ՝ զայ Տյողնին Մեծասպեմբ, և զԱրիոս ընդունին և առաքեն Ալէքսանդր, ընդունել զնա ամենեցուն, և մի ինչ այլ ընդ այլոյ մնալ: Եւ Աթանասի երեքիւ ի Կոստանդնուպոլիս, հրամայեցաս և Թագաւորին և ոչ ևս գտանալ Ալէքսանդր, այլ երեքիւ ի Գալլիս յաքսոս:

Վէ. Ի՞Ն. Եւ այս ինչեր յերեսներորդի ամի Թագաւորու-Թեան Կոստանդեանոյ: Իսկ Արեոսի հասեալ[3] Ալէքսանդրիայ եւ բոլոր, ոչ սակաս խռովելին ի քաղաքին և Աղեքսիոս ինչեր ի մեռ Արեոսի և ի մեռելին[4] Աթանասի. զի Թէրթոս ժողովուրդն յերբ սպանդեր, այլ ոչ ըստ ուղղափա-առաքեան սուրբ Ժողովոյն Նեփկոյ ուսուցմանէ: Եւ էր յան-

1. ՅՒ. ոխեն։
2. ՅՒ. կասկեն։
3. ՅՒ. հասնելու
4. Յօր. փրկին։

ժամ յանձնա եպիսկոպոսաքեան Կոստանդնուպոլսի սուրբն Ալէքսանդրոս, այլ բոլոպատան և երկիրսն Լիաստոյ: Եւ նա ծանուցանեն Թագաւորին զԱրեոսի վերադարձին և զԹէրթոսին, և զպատասխանի Ժողովրդեանն, որ ոչ զտվին հաւատան քարոզէ նոցա:

Զայս լուեալ մեծին Կոստանդեանոսի, առաքէ Թղթով կոչել զԱրեոս ի Կոստանդնուպոլիս: Եւ որք Սերբոսն էին Ժողովուրդ առաքեն առ Ալէքսանդր եպիսկոպոսապետն Կոստանդնուպոլսի զի պոյծ ընդունել զԱրիոս, զի մի՝ նզովեսցէ: Բայց սուրբն Ալէքսանդր ոչ վան նզովին հոգոյ, այլ վան Թէրթոսեան սուրբ Ժողովոյն Նեփկոյ: Եւ ի պատ և յայսոնա էին երանելին Ալէքսանդր, և հանգիս բարեպատրաստեան Ձերեր յեկեցցուն Կոստանդեայ կայսի վերա ըստ որինի արքեպատրաստ, հաներ բոլորան Աստուածաբեր: Եւ եր ինդեան Աստուծոյ պատ-Եմեն Ձեռներս էն կարեկեր Արեոսի զոս վերատրամեկեն ուզ-պահատեկեան հաստատեա[1] և փառս քո. ապա եեմն եզեկ նորա խորամանեսմեկեն, և կործանարեն սուրբ հաւատոյ, լոյծ զայն չար պատաշհաին յերկիրն արարև և եզեկ զեզ Հաշոյ, զի մի կորկոտոք խապա: Ցետ պատերկի գայ Արեոս և Կոստանդնուպոլիս, և սուրբն Ալէքսանդր և երեքոք քան վերադարձին անցեալ, առաքի ասատանդրկոյ սեղանդն վերեն ընկենոյր, և լայր գառնապես զերես սեւ և զերես գեղջոս անատոս մեջեւ առաջ զինգրատանն:

Իսկ Արեոսի կացեալ առաքի Թագաւորին ոչ այլ ինչ քան զհաւատն Նիկենոյ խոստովաներ, և առցուպրեր զհաւատոյն քան, և երեքոյր ոչ այլ ինչ խորհել կամ ասել կամ խօսել[2]: Եւ զայս եւս պարտեսատարեալ Տիսրեր պատճառաս գոզանալ զպարզամեան. ընդ որ զարմացեալ Թագաւորին ոչ աներաս զնոյս հաւատան ասէր, և արտաքոյ ինչ սուրբ Ժողովոյն հաւատոյ: Եւ հաւատոյ Թագաւորն Արեոսի, և սոյց Ալէքսանդրի ընդունել զնա: Եւ գրէ Թուղթ և հրամայ ընդունել զնա. և զնոյս խոստովանութենէն երդմամբ հանդերձ յոյս ասէեր գրով և ասելիք, ասէ և ի հեռուսցոյ ընդունել զնա ամենեցուն:

Եր չարաճի յորում[3] ժամս[3] եւ ի Թագաւորէն Արեոս ընծայեր և հրամանաքն և որք Սերբոսէն էին յոտզրկեսսոցք էին: Իրրեւ մեռած եզեն ի փղոյնն ուր լինի վանքս Կոստանդնուպոլսի:

1. ՅՒ. հաստատեցնու։
2. ՅՒ. ասել։
3. ՅՒ. յոյժ։

և գալին ի տեղին ուր է Վիրանի սեպհն. անդէն հասանէր բարկութեան Աստուծոյ ի վերայ Արեւմխ. ած յատեանին սեռմանեի լինի Աբեւմխ, և յերկիրն՝ որովայն նորա ծեղուիր ընտանեաց հարցեալ, մեկ էջի անքրքի տեղի պահան վիճրելոյ, երբեմն ոչ մեզ ինչ ցուցաւ պատերազմելն գնա ուներ, և ի դառնելն եղերն պղերն ընդ պարոյն և ի վայր վայելեցաւ և անդրձին, և ապ ուրդանին հանդերձ վերցրելն և փայծապանին մեռանեալն անհնոյն փորանին պատաւ հանելն ընդ նաւոյ տեղին. և անդէն ի նմին տեղւոջ սատակեր գրան և զնաւատեսլ մահն Արեւու, ոչ միջնեաւ ցայժմ նաւոյ տեղին ցուցանի ի Կոստանդնուպոլիս։ Այսպես նշանակեալ մահ նորա, և որք Աբեհանն էին և այլ հանահանդէն ցան Արեւուն մոլորակեանն զընդգրկմ հանահանդեմբնն գազաթեցուցանելին։ Եւ Թագաւորն երբեմն լուսաւ գնացն Արեւուն ուսանալ եւս հասանաւեր ի հաւատս սուրբ Հոգւոյնն, և կոչէր Վահրամագոր զայրսպան Կոստանդնուպոլսոյ, գոհանալ նորա զՔհանել, որ յայս պատ վերադարձելոյն Արեւոյ նշանակ մահանան լինդհանուած աշխարհս։ Եւ գազաթեցին Աբեհանդն ան Թագաւորին Հոմանեան ի լուսեմբնն Եւ առաքէ ան սուրբն Աթանաս գրանալ Վահրամագոր, և հանալ զհոգոմբրգ եւր, զոր գնեաց Քրիստոս պրեանն եւրով։

Եւ ապա Թագաւորն զորգեա եւր կարգոյ էրեմնաս ընդ ամենայն երկիր եւրոյ էրեմնաբնեանն, զոր և Աեսպան անուանեցաւ, ի սահմանիցն ի վեր գերբեանն։

Գլ. Լ. Եւ մեծին կոստանդիանոսի էրեալ վախճան և Եօթեն ամ հիանգամս. և սակայ գրեր կասկ երկոյ որդւոց եւրոյ Հոմանգամբաւոյ Թագաւորութեանն, և երկիր և ապր և թագհանդէ զոր վերագրեն ասացաւ. որ զգրեալ ածեր զՎահրամ ազանդն. զի յետ վախճանելին ասցէ յորդիսն զգասավորեանն։ Եւ եկեն Թագաւորն յետ սակաւ ատաւոյ հանգեաւ. ի փառս Աստուծոյ կատարեալ ասաքինութեամբ և ուղղափառ հաւատով. և ոչ ոք ասքնեիցէ կայր յորդւոցն. այլ յետ մահանան ապա ազգեցաւ նոցա։

Գլ. Լև. Եւ յետ Թագաւորին վախճանին, որ Աեբեին էին և Թեզացին, որպես գեպ Հոմանեանի գասաւոյ գնահագոյսն Հաւատոյ Աբրհանն փոխեալ ի ձեռն Արեհասան քահանային, որ պատուեցաւ վասն կասկան ի յորդւոց Թագաւորին Կոստանդեայ, որ Թագաւորեալ եղարբք իւրոնք։ Եւ ամաքեցաւ քահանային հաւատոյ սկսաւ, նաեւ գնեցքեինս և գնահանին Թագաւորին, և գրչհասաւ ներքինեացն հասանաեր յԱրեհասա-

Թեան, և նոքա գնին Թագաւորին, և ապա գնահագոյսն խոհ. և պնպես ի ասն Թագաւորութեանն սերմաներ գորոն չաբին, և ապա և քաղաքին յոյնոյ, և ապա յաշխարհն, որպես փորը կացեցան ի հոյ բորոքեալ լիներ. և ամենայն ոսրեր պատերազմ հակառակութեան յարուցեալ և քաղաք և ի գահաւոյ ի ասնու և ի կողմ սրեհերից։ Յայսոսիկ ամբողի մտաս գահալ որ ի Աբեհանն էին, մեկ որպես չկամասա կացեցան որոշել պատճառաս մեզայն։ Եւ զայս նոքա ցանս սրեկալ, եղեն ոչ նոքա գահաեալ եղեւ առաքի գահաւորելն և Թագաւորայ, և առանց այսր եղեւ մեռաս նորա Աբեհքանգոր, ինքն գարձեալ եկալ գահանն որպես և կամեցաւ. և այսպես գնահագոյսն գասաւորեցին։

Գլ. Լ՚. Եւ էր Թագաւորն Յնահրաք. Հրամեցեր ժողով առնել յնահրաք, պատճառաս նաեւակառացն Սուրբ Աթեհայ, զոր Հայր նորա հիմնարկեաց. և յետ ասոն ամի վախճանեի նորա կասարեցաս։ Եւ ժողովեցան բիսառն եպիսկոպոսք, ոչ վասն նաեւակառեալ եկեղեցոյն այլ զի գհամեցդրութեան հաւատոյն Աբրհասաբեհան փոխարկեացեն, որ նորին ասպետքն էին խորհրդատուք. և զսորբ Աթանաս Աբեհքանգրացին որոշեացեն ի հայրապետութենեն։ Զայս զգալեալ Կրեհասպի և եպիսկոպոսն, ոչ գայ ի ժողովն, այլ և ոչ Յուզիս մեծին Հռոմայ եպիսկոպոսապետն գայ ի ժողովն, որ ոչ ե ազգան ասանց նորա կամացն ժողով լինել։ ըստ սահմանի ուղղափառացն։ Բայց նոքա գասասպատեցին Աթանաս ոչ եկեալ ի ժողովն. մանաւանդ զի սեծամբ իսկ գտբեալ եղեւ յանհոան, առանց ժողովոյ վկայահնան և մեռնադրելո չԵկեքգոնոս Յնահքանգոր, այլ ոչ ինչ ի նոցանէ ընկալեալ եղեւ։

Եւ եղեւ ի ժամուն յայնմիկ պատերազմ սասաի սրհաքհական, որ մի Փասիգան անուն, արբասանս գներ ի կողմանս Աթոռոցայ։ Եւ կոչեցաս գրբս Աթոռոցայ որք եկեալ ընդ այն զի զՆեհորգ ի սեռանն հասասատեցեն, և Աթանաս կոչեալ սարգեն ի ժողովն Յնահրաք։ Զայս ծանուցեալ Աթանասի հրամայեհ հանանն առնել, զի եկեալ եւք երանն Յնասուցոյ։ Եւ մենգրեալ կայր ժողովարգն, և սարկաւագն քարոզէր և ասեր. Հայեսջ գՆեր որզմեցդ ասեին և գնուսորդն գգուրան, և նա եկեալ ընդ մեջ նոցա գնայր, զի մի ամբոխեալ Հրամասցի ժողովարգեր Եւ ոչ ոք կարաց գհաել գնորա Եւան. բայց զոր ինքն կանգնաս առնել ի Հռոմ սա Յուլիոս, ցուցանել նմա գերան ասեանց որ գոքեհցանն։

1. Բար. Փոքր։

Գլ · ԼԶ · Ասլ Աբխանացն ոչ գազաքեին զարքունեհեն վան Աթամասի · ի եօթ դնա յայթնացեն, նովաս. ամենայն ուշադրաձայն յայտնել մարկանէին Որ և զայս առաս բանս. ասկէն առ Թագաւորն· եթէ զյղեալն որ յԱրկքանդրէ Ժողովէն ըստ հրամանի Տօր. քո, ի տուբս կարօտեալ, Աթամաս զան վառառեալ և ժողովել ապահ բաղուկ և առնէ վինչ և կամ։ Բայսոսիկ առաւել չսասչելով մանչ սպանեալ Աթամասի առն Աառուծի։

Զայս ամենայն առաչելով մեծին Յուլիոս Հռովմայեցի և սբերքն Աթամասի՝ զԱրխանացն զինքրուելեհեն և զրպարտուելեհեն որ վան Աթամասի, և զնախանձն որ ի հակառակեցն. և (չի) նա զինքրատուելեհեն կամեի Նոցա. գրէ ասա առբեր Յուլիոս առ Թագաւորն սբեւհոյց և Ծանուցանի նմա զնիւթուելեհեն հատառցն և զրպարտուելեհեն և զորշումն սբերն Աթամասի, որ էր քարով սուբ հաւատոյն. այլ և ոչ Ժողովքն Ծնորհալ են ընդունելե. և որ ի Նոյն յարեան Աբխանացն մոլորուելեհեբ Առաչեբ գրեալ և առաքեալ ի ձեռն հաւատարիմ առն։

Եւ երբեր առաչեալ Թագաւորն սբեւհոյց ի Թզնդն Յուլեայ գամենայն· ապա գրէ յայթնելեյ Թագաւորն առ եղբայր իւր, մի ընդունիլ զչահատական շարադրանն սբերն Աթամասի, և Նորին նման խորհրդոյն ուշադրաձայն, որ ժողովքն Նեկիայ խոստովանին գնամեռեալ առնեան, և մի որ յապագա Նոցա և զրպարտուելեհեն Աբրհանացն Տեղեռանդոյց. զոր և առաչեալ և քննեալ գայեռ առաս. որպէս և էր իսկ. և գաղձանցն զդառս յերբարձելբ կոչելով յամեռան ի Տեառնէ։ Զայս ընձեղեալ Թագաւորին սբեւհոյց, առբա. կուտալ և խորհուրդս երբ և վան խոռովեհեան և վերսանն չերմեան ոչ մնչ առներ։

Գլ · Ա[Ը]· Ապա նորընծայն Ժողով առնէէ երկոքին Թագաւորքն որպէս զի տեսցեն վան ինդրոյն որ է մէջ Նոցա. և էր այս յամի յետ վախճանի Կոստանդիանոսի առան և մի ամ, և Ժողովքեան ի գաղաքն Սարդիկէ։, յարեւմտից երեք հարիւր, և յարեւելից եօթանասունն և վեց. և զի ոչ գոյլն սբեւհոյցին ամենեքեան ի Ժողովն, պատճառեալ զպատճառս ինչ. և որք եկէին առեն. ‹է և զբան Աթամասի գալ ի Ժողովս և հաւանեալ Նոցա վան ասկէին, ոչ եկի ի Ժողովն Աթամաս· Եւ և կեալ է փեկպատարելիս Ժողովքն սբեւհոյց և յայտնապես գնա-

1 · Յար. առա և է առբեւ եպեալ էր՝ Սարբեւ։

մագոյնեհեն ոչ քարոզելն ըստ Նեկիայ. որ և Թզնով յայա առնէին սբեւհոյցն Ժողովքն որ ի Սարդկիայ գամենայն կարծս հաւատոյ։ Իսկ որք էին ի հաւատս ոչնաժամով և գաստիան հաւատոյն ունէին, գհաւատս որ քարոյն վերկնէցաւ Աստուծոյ Ժողովքն Նեկիայ. գինքնն հաւատատն զբով և անգիր անդ ի հնաւորս, և զառբեն Աթամաս ընդունէր։ Եւ որք ըստ նոցայն էին որոշեալք յերբարձեհբ տեղիս գարձցին. և որ ի նոցանէն որոշեալք եթէ պատճառաբք էցեն, քննեալ որոշեցին ըստ սահգահեհեան Նոցա։ Եւ զայս ասացեալ որք ընդ Տէրմարտեհեան էին ի յոյլվեց ընծայեհեան, գինքն հաւատատեցին հաւատոք և ստիհան կանեցին։ Եւ սբեւհոյցն յերբարձեալբ քարայս. և ասացք ոչ Նոյնպես քարոզեն, այլ չեմեհեալ ապահին ի տեղիս տեղիս։ Եւ սբեւհոյցն զայն առ Եզբայրն Եբր գեռաղուցն Սարդկեայ գհաւատոյն հաստատեհեան, և զարժատասբան գարձուցին յերբարձեալ տեղիս, և զառբեն Աթամաս և որք ընդ նմա էին որոշեաք, որք ոչ վարկապարկ Թուհցին. զի մի Թշնամեհեան լիցի ի մէջ ազգի եղբայրսբեհեան։ Իսկ Կոստանդիոս ոչ կամեցաւ զայս յանձն առնել և կոչեալ գժողով սբեւհոյցն եպիսկոպոսացն զասա. յեալսն յերբարձն Ծանուցանի Նոցայ Իսկ Նոցա լաւագոյն հաստեցան խոհականէ գնայր եղբայրն երկոցունց Թագաւորացն, քան եթէ գանց առնել գընդհատեհեան Ժողովքն սբեւհոյց։ Ապա Տանաձի այսմ Թագաւորիս և գրէ առ Աթամաս և կոչէ առ ինքն։ Իսկ Նա ի զրպարտացան ընական ունէր զի գայր Պարձնալ երկարգ անգամ գրէ և գնդրեցան Տանդերձ երգամեհ ի բաց Տանէր։ Զայս Թագի սեահալ Եուլիոս վառա. Հեցուցանէ գնա երեՔայ և կարծես առնուն և նմա գալ յոչնչոյ հատասն Աշնահհուտ գայ Աթամաս ի Կոստանդնուպոլսոյ առ Թագաւորն։ և Արխանացն էր սուգ մեծ յոյժ։ իսկ Թագաւորն ոչ խոռվարար գնա ընկալաս. այլ նեռասացաբ ենն, ըստ ընդունելեհեան Ժողովքն, առէ, կայքեր զանձ զո կամաս եգերբ ինչ Տաւանուելեհեան։ Ապա խոստացեալ Եեղ լինչ. և գի են անանձ Աբրհքանդրեայ որք նոյնին ընդ քեզ Տաղորգել, ոմ Աթամասս. ապահ Նոցա գի գիկեցնչ մի որ գերբանց պաշտանն Կատարեցնին։ Զայս ասաց և խրատուէ Աբխանացն Առ Աթամաս. Խրատուելեհեն ունես գինչ և կասես, ոմ Թագաւոր. և ես ոմ եմ որ ընդհեմ ասացեց, զոր և ես և Նոցա Տաղորգեհենէն պատգան եգեալ ապարեց գշատագեալսն։ Բայեհամ առնու Տրաման ի Թագաւորէն գալ ի տեղի երբ։ Եւ ընդունել գնա ամենայն քաղաքացեացն մեծապատիւ և պատուով որպէս

արժանաւոր եւ գրեալ Թուղթ (Թագաւորի) յայսպիսի Աթոռ նոյն յիւսիսոյ ազգացն եւ յամենայն ժողովրդոց, ընդունել զնա եւ որ վասն նորա Թուղթ հակառակ կամ Թիւանա եւ Տաճոնաձեան՝ արկէ չարանչարց։ Զայսոսիկ վասն հայեալ Աթանաս երիցայ գիմանապատ եւ ընդ Աստիս եւ ընդ Պարսիսն. ե այ Յեղուսալէմ եւ պատմէ Կիւրեղոսի եւ սինոդոսին Մաքսիմոսեան վասն Ապրիկիայ ժողովոյն, և եթէ գնացք ե գնացաւորացն կամս արարեալ ազգին ընդ սրտիՏեառն ժողովոյն Ապրիկիայ։

Իսկ նա ոչ ոսոխ էին ընդ գալան Աթանասի, այլ սակայն, և ընդունէի գնա մեծաւ պատուով, և յորմէրիկ գԱթանաս Յեգիպտոս և ՅԱղեքսանդրէ ընդունել գնա։ Եւ ընդ որ անցանէր սուրբն Աթանաս՝ ի թրաքեր և ուսուցանէր վասն ուղղափառ հաւատոյ և պարկեշտ վարուց և առաքինութեանց։ Եւ ասէին ձեռնադրութեան և յորգաբեր գեկեղեցիս, որ Անբրանոյ էին սպասեալք ըստ Ժամանակին պետին։ Յայնմ Ժամանակի զօրավոր ոմն յասէն ի վերայ սրբոյ Թագաւորին և յորգորէին եղջոր եւ բոյր։ սպասեալ գնա և ընդ սերի աշարհին և բազում հետեւեալ սրբոյն լինէին։

Գլ. Լ. Այսոցիկ այսպէս եղելոց յետ չորեքտասն ամի Ժողովոյն Սարդիկեայ. Յուլիոս աւետեցան Թէ Կաոտանդին սերի ամենայն Քրիստոնեայ Թագաւոր ի վերայ հայցական էրհանութեանն։ Եւ ի նոյնժամանակին էարձան, և ի նոյնոսին կամ Թիւանէ Արիոսեացն, զհանսանին որ վասն հաւատոյն շարժեր վերայ սրբոյն Աթանասի։ Յայս ամսոյ հաւանեցաւ վասն սրբոյն Աթանասի։ Եւ այնպէս Աբրեցի յորգորեցին գնասանեալն զԱթանասի վասն որոյ հրամանն լինի սպանանել

Նաեւէր և այլը թագաւոր, բայց գերագ Թագաւորին գՀետ մտեալ հանդերձ Հաւանութեամբ բազմաթիւ Հարուածից։ Եւ յետ բազում մարտից, և աթոռելոյս բերդից և ամրոցաց, ոչինչ կարացեալ յաղթահարել ոչնչել զդէմ Պաղեստին։ Թախանական եկեալ երից աւուրց Հնազանդութեամբ, և պահել ի սպան զերեզմանէ եբր զկայսր անուանէր եբր, և պահ եբր և ապա և զինեցի իսկ սպանէ զի մի ի նոցանէն չարաչար մեռցէ։ և մինս այլ եղբայրն Թեքեան խեղդեալ մեռանի։ Ապա ազնուհետեւ արեւմտեան խաղաղութեան առեալ ընդ ձեռամբ անհան Գաբրիէլայ չարեաւբ յանձն պատրաստ ի Հրէից ընդդէմ Գաղիոյ զոր կայսր անուանեալ Թագաւորն վնաս, զոր առաքեաց զօր բազում և գրագրաւ ապատմեալ գանձեր Հրամայեցաց գմինբանեալս ընդդէմ Թագաւորիս և գՎաղդինս յայնմանիկ սպանին և գՅուլիանոս գերագոյնս Նոցին ի Նոյն պատիս կոչակերական Թագաւորն կացուցանեբ։

Գլ. Թբ. Իսկ Կոստանդնեան յաջխարհական պատերազմացն անհնազանդեալ եկեղեցւոյ պատերազմ յառնէ և Հրամայէ Հոգւով վճռել եպիսկոպոսաց յաջխատեալ և ինքն երթեալ ի Հառն Յաշխամ վերնանի Հաճմաց եպիսկոպոսն և ասան և ի Հինգ ամին, և փոխառեալ Նոցա կոչէ Լբերիոսս իսկ Ամաւրք Ալեսիոս, որ Աթէոսն ունէր գերդան։ բայց ի Նոյանէն որոշեալ ելեն, զի էր այր Հակառակող և ասէր զինքն փիլիսոփայ, այլ և ոչ էր, վի ոչ ի սարդ եկեսասարկէ էր ուսեալ և Թէոլբեր գերագոյնսրդն։ և զրոյ յայնժամ Աթէոսոսաբ այժմ Նշանախնդրոց կոչին, քանզի յետ ժամանակի գերագոյն վարժեալով գՀակառակարանութիւնս չարաբերայ ։ Իսկ Թագաւորին Հրամայեալ գերագոյն արեւմտից ի Մերկեցան քաղաքն առնել և արեւելեցին առ Նոսա գալ, որք էին Քննասոն և Նոսա գան գոմէոնայն գերագ Աթէոսոսն ասէին և անբուռ գրագրութիւնն, իսկ որք գայս ասէին գնոսա արտաքսել Հրամայեալ զի այս էր նորա փորձ, զի գամենեսեան Աթէոսոսէն սպանին մեռանէին։ Բայց ոչ յայտնապես գնոցն յայտնէր Աթէոսոսն, այլ խորամանկեալ որ այնր առնգոյն էր մեծարէր, նաև որ քան ազգասահմանեալսն առաբեբ և գրագրամս արտասահմանեալ Հրամայեալ Թագաւորին։ և այնպես քառնասունգրակաբք ոչ կարէբ անել ի կամս իւրոյ չարութեանն որպես կարծէբ։ այլ ամենայն ուրեք մարտ և խառնակութիւն, և ոչ կարէբ գերագոյնն ի կամս իւր առնել։ և ոչ գագարէբ յայնմանէ որոյ չարագործն։ և զի երկայնագոյն է քան ժամանակին պատիւ գերեզմանոյն և ժողովոգներ զաբելս և պարբս վասն հաւատոյ քան Աթէոսոսն և քան Մահկեդոնի հոգեմարտութեանն։ Եւ Աթէոսոսն պատած առելն գերագոյ։ և ոչ ի գնութենէ Հօր, այլ յետ ժամանակի գոյացեալ։ և Հայր մեծ քան գերագոյ և Հոգին Նոտաղ։ այն քան գոյն խոնարհագոյն է Հօրէ և յառաջնորդութենէն։ գի Հոգին և սուբբ Հոգւոյն Կենիչ ղգալեալ պատաքելոյն գերագոյ, և գաթեալ զպատիճ պատուհասի ընկալաբ, ասելոյն սերմն չարեն է ձեռն Հաւատացելոց որ պատրեցաբ Աթէոսոսն քահանային, ոչ գագարեբ է Թէոլբեայ զուրկ Հաստատ և որ Աթէոսոսեանքն կերն Հաստատութեան ասելն առ ուղղափառան, որ և Հաստատ Նրանապետի եպիսկոպոսն պատաքելոյն և գկերելն է նորա տեղին կարգելոյն եպիսկոպոս։ բայց ոչ ունէի ասել զպատճառն։ զոգագոյն և գայլ ոմանս պատաքելոյն, և զոմանս ի տեղիս նոցա կարգելոյն եպիսկոպոս Թագաւորաբեր։

Գլ. Թգ. Իսկ Մահկեդոն հոգեմարտութեան ասատատամարան կոչեալն է սարկատութենէն յեպիսկոպոսութեան Կոստանդնուպոլսի, որ ընթերցաս Ալբքանդրի երանելոյ, սա բազում չարիս եղոյ ի Կոստանդնուպոլիս և ի մերձաւոր աշխարհն և ի գաղաբան, բազում ի նշանաւոր սրանց ընդհանուր ելեալն և ասելոյն որք ոչ կամէին ընդ նմա Հաղորդել։ և յետ չարչարանացն բանութենական փոյսիս, բազում դերեզմանն զՀագոգեղեցն նոցա ասելն. որք չար քան զանձնան զայն վարկեալն և զնացաս ի աղջամուղին գինաբարս Հրամայբեր. և որք ընդհանուրին Հարատաբ նոցա էին, և կնոցն գամենին Հետաւեալին և կնոցն այլ ինչ գառն անջանս առնելեր նոցա եր նոցա փորձ։ զի գամենեսեան գնոսա առաքեալսանց սրսաքն Հաղորդաս և եւս չարագոյն քան զՆեթանոսն առներ անջանս, և գերծնս անջնանաց կազմեր Հրով և սրով և փայտիւ և ոչ գագարեբ է չար բանութենէն և յառաքանդատութենէն Մահկեդ. բայց սակայն ոչ եհեղ գնա Աստուած ասելոյ վրէժիսդրութեան։ Այլ Հանգաստարին Թագաւորին Կոստանդնէ, յորում էր տագաստին, եր կարճեբ անկ ասելն է վերայ տագաստին։ Իսկ Մահկեդն կանգնաբ փոխէ գասպան յոյլ տեղ։ իսկ որք Հանդրգանեալսնն էին հոգատանեալք ոչ արժան վարկանէին գայն առնել։ Իսկ նորա արհամարհեալ գնոսա՝ եւ թոյլ տալ գնոսա ելանել գնոսա։ Եւ լինի մարտ մեծ յամբոխին, և բազում մեռանն որպես զի գաւելի եկեղեցւոյն ընդ արեամբ սպանելոցն։ Զայս անցս լուեալ Թագաւորին բարկացաս է վերայ նորա որպես է վերայ մեռ-

զովրդացն գասելս և պատճ գնոն Հաւատոյ քան Աթէոսոսեան և քան Մահկեդոնի Հոգեմարտութեանն։ Եւ Աթէոսոսն պատած առելն գերագոյ, այլ ոչ ի գնութենէ Հօր, այլ յետ ժամանակի գոյացեալ։ և Հայր մեծ քան գերագոյ և Հոգին Նոտաղ։ այն քան գոյն խոնարհագոյն է Հօրէ և յառաքանդատութենէն։ գի Հոգին և սուբբ Հոգւոյն Կենիչ ղգալեալ պատաքելոյն գերագոյ, և գաթեալ զպատիճ պատուհասի ընկալաբ, ասելոյն սերմն չարեն է ձեռն Հաւատացելոց որ պատրեցաբ Աթէոսոսեան քահանային, ոչ գագարեբ է Թէոլբեայ զուրկ Հաստատ և որ Աթէոսոսեանքն կերն Հաստատութեան ասելն առ ուղղափառան, որ և Հաստատ Նրանապետի եպիսկոպոսն պատաքելոյն և գկերելն է նորա տեղին կարգելոյն եպիսկոպոս։ բայց ոչ ունէի ասել զպատճառն։ զոգագոյն և գայլ ոմանս պատաքելոյն, և զոմանս ի տեղիս նոցա կարգելոյն եպիսկոպոս Թագաւորաբեր։

Գլ. Թգ. Իսկ Մահկեդոն հոգեմարտութեան ասատատամարան կոչեալն է սարկատութենէն յեպիսկոպոսութեան Կոստանդնուպոլսի, որ ընթերցաս Ալբքանդրի երանելոյ, սա բազում չարիս եղոյ ի Կոստանդնուպոլիս և ի մերձաւոր աշխարհն և ի գաղաբան, բազում ի նշանաւոր սրանց ընդհանուր ելեալն և ասելոյն որք ոչ կամէին ընդ նմա Հաղորդել։ և յետ չարչարանացն բանութենական փոյսիս, բազում դերեզմանն զՀագոգեղեցն նոցա ասելն. որք չար քան զանձնան զայն վարկեալն և զնացաս ի աղջամուղին գինաբարս Հրամայբեր. և որք ընդհանուրին Հարատաբ նոցա էին, և կնոցն գամենին Հետաւեալին և կնոցն այլ ինչ գառն անջանս առնելեր նոցա եր նոցա փորձ։ զի գամենեսեան գնոսա առաքեալսանց սրսաքն Հաղորդաս և եւս չարագոյն քան զՆեթանոսն առներ անջանս, և գերծնս անջնանաց կազմեր Հրով և սրով և փայտիւ և ոչ գագարեբ է չար բանութենէն և յառաքանդատութենէն Մահկեդ. բայց սակայն ոչ եհեղ գնա Աստուած ասելոյ վրէժիսդրութեան։ Այլ Հանգաստարին Թագաւորին Կոստանդնէ, յորում էր տագաստին, եր կարճեբ անկ ասելն է վերայ տագաստին։ Իսկ Մահկեդն կանգնաբ փոխէ գասպան յոյլ տեղ։ իսկ որք Հանդրգանեալսնն էին հոգատանեալք ոչ արժան վարկանէին գայն առնել։ Իսկ նորա արհամարհեալ գնոսա՝ եւ թոյլ տալ գնոսա ելանել գնոսա։ Եւ լինի մարտ մեծ յամբոխին, և բազում մեռանն որպես զի գաւելի եկեղեցւոյն ընդ արեամբ սպանելոցն։ Զայս անցս լուեալ Թագաւորին բարկացաս է վերայ նորա որպես է վերայ մեռ-

հայազգեաւ և զի առանց նորա փոխել կարացանեն, և առաքեալ ընկերակ վճռակատ յանձնարի, և մերձեալ գնա որպէս գառ առաջապահաւ և արժանի մահուան և նա ի հնչարատենէն քարանել յանիս մահու անկեալ առաքեալս չարաչար . և առաջ անհնարի աքր եթէ է Աստուած որ գտանել գնա յերկրին առեալն զերկին չարին հոգեմարտենեան եթէոդ ի խորշոմանս եւթով անասուածածուածենեան:

Գլ. ԻԹ. Բայց պարտ է զերկ Հոգովդն ասել: Ձեռ Նե-կեսդ տոբըք Հոգովդն, որ ոչ ամենայնիւ քան նորա առհասարակ գերեզման և գնացան երկուս Աշխարհաց նահանգասիս, երեսս գերս Հասան երկիս. եակ երեք ի Գալիլէ ի Գոստաց Հոգոյն, որ գնացեան և գնուարդս գարձային, յորոց ի Նորկնասին է Հարցուրդ. եակ չորեք Եւաղելին որ Աստուած առաքեալ երեն ի Թագաւորէն Հոգով, յորոց մինն Աբելմենդն ընծերցեալ, եակ ոմն որ և ի Մելեւկիայ որք Ասկացի են ընծերցեալ Հաւատք, եակ ընծերցեալ զոր ի Կոստանդնուպոլիս, զոր յաւետարանով ընծերցեալ. որ կայ ի Նմա, ոչ հոմենեան և ոչ գոյութեան ի վերայ Արարչ և Հոգուն որոյ Ջնորհաւոր խոստանենեան:

Բայց զԱսկերդն նզովեցին որպէս գրաւոր մահուամբ, և զի գրաւոր ասի ի պատճառենեան գնալ ոչ որոշեր. գրոյ յաստաղագրի գնացն առասպ:

Ալեն Հոգով ի Գեղարդիոյ գան Աստենեսի որ գամենոնեն Թեան որպէս ըզգայ, և զինս ոսեալ պիղծ սակր և գրաւոր ոսկրեալ և մահարեալ և յօրինաւոր անասնագեղոյ. և սեկերգնեա Թոզեալ ի տանս կառաքեր գնորհաւորեն, և գծագոյս սեկերեր ի սեգանդ պատճառալ սատասպատաւենեան, և կանանդ գնեան կարել և ի տանս սեբոտեանեան պահել և ի տանս ամենայնեալ ոչ աղօնել. և քահանայ որ կին ոսկր կորչել և նեանեն որպէս և պղծոյ, զհոգոյն օրինագրեր որք Հոգովդ նզովեցին զԱսկերդս, և Ա՛Ե՛ւեանս Աստեղաբոյ հեկերեցոյն ձեռնադրեն, որ զաստերական վարդապետենեան բարեպատասանենեան վարդոյն ուսուցցանեք. եակ գնասասոյն քան ոչ յայլ ինչ խոստանել ի Հոգովդն հաւասար այլ գկերեցոյն խոստանվանեալ հաւատաս իակ Թագաւորն զայս Տանուցեալ սասպե պատարագել գնա յաքսորս. այլ որք Հնամարտենեան էին նորա աշակերտք, ոչ յաստիքն խոստերեն ի նորա լուսաւոր վարդապետենենեն:

Իակ Թագաւորն Կոստանդիանոս եկեալ Աշտերդ ի սեգեն փոխանորգե այլ որ գայոցն Աբելսն ուներ: Եւ եակերն Հա-

20487-60 (1006 / 2931)

ասեն նմա լուր վասն Յուսէնեանի կեսարաւ որ ընդ բազում բարբարոս (պատերազմել) յաղթեաց, և ի գեան այսր յաղթութեանդ յորընդհանուր նա յաստենագնեաց Թագաւորն. և ի քան ասեալ մեծաս պատասխ գնայր պատերազմ. և եղեալ ի մէջ Ակնկիոյ, և եՀան նմա վասնեան մահու, կապաթեալ գնեանս եւթ ոչ ազգասպատանեմեան, որ ունէր ամն գառասան և եօթներ Թագաւորեալ երեսուն ամն և եօթներ, երկերեսր և Հինգ ազգնկապատին. ոչ գրեալ պատասպատաւոր որպես և նորին Հայոն Կոստանդիանոս Ներեալ Թագաւորն: Այսպես կասպատեալ է նզնեմերդն ամոյն Ներեան:

Գլ. Լե. Իակ Յուլիանոս երբեք լուսաւ գնայնի գնայ և Կոստանդնուպոլիս իակին, և ոմանք ի նեզբս Թագաւորեալ, և Ներեալ գնեզն եղոյց աշխարհին և մարտնաւ նա ընդդեմ ազգասպատ Հաւատոյ:

Գլ. Լզ. Յոյսասին լնեալ խռովարենեան Աղեքսանդրի պատճառաւ. Իր ասեբեալ մեՀեան ի սեգոյ ազգեան, զոր կանչի Գեղոգ Աբրահամն որ ունէր գսեկի Աճանասի որոյ գնեան: Եւ գամն նորա, և ի նեզբս գագանձոնս աքսանդ և մանկանց, քան Հեմանասոյ սպանեցոյ: Զայսսոսկի յաՀեկեալ Հեմանասոյ Յնայր և այսի գնասս ասեղեն. և Նոյնս ոչ բեզեալ գնահասանեան, յարեան բարկալեանեմ ի վերայ գբեսասանեցին պատչ և գրաւչ և գարագեր, գրազատս ի Աբելսնասոյն սպաներ, որք ընդ Գեղոգին եկեր. և գարգեալ գՀեզոգնեան կապելին և կենդանդն պրեզեին, որպես եզեալ ամենեցուն սպեալ վրժեմնդրութեան Աստուծոյ, վե չարեր չարաս կորեցին, և պրպրեք մի գնասեանցին, զի ոչ սակաս չարեա անշղղ Գեղոգնա Աղեքսանդրեա:

Գլ. Լե. Զոյս լուեալ Յուլիանոսի զրե Թագզի ապատնալեայ և ցանդագանեն գնասովարեն խոնի. Եւ գիարանեալ Աղեքսանդրեին ինգրեին ի Թագաւորեն գարձուցանել գնորբ այսն Աստուծոյ գԱճանաս յաՀնա. բայ. զոր Հատանեալ գարձուցանե գԱճանաս և գանեինն պատաբանալն ի սեգի իրեանց. Եւ գարձեալ սաւրն Աճանաս ի սեգի իբր. և պատաբանալ լնեին յեկեղեցական Աբեսանսն, և նմա Հատասանան Հոգովդբդք և ասղեին սեգիբ. իակ Աբեսանսն գԱկնկիոս Յեսնանալն ի սեգի Գեղոգպ գլխատ:

Բայց Աճանասիոս պատրակեր[2] գարգասկասեմեան, իրաս սեբ և ուսուցցաներ գնորս պատկեչատեմեան, և Հատասասեր ի

1· Յոր· ԻՀԵՒՐԱՆ: 2· Այլ օր· Իրազդեր:

հաւասա որ ի Հայր և Աւրգի և ի Հոգին սուրբ, և յան-
հանճար ապուհիցի Աբրհամ և հոգեմարկիցի մարքեր վերս
Տան և փառս և գոհիւս անմեռասբար Երրորդութեան:

Եւ անեղեցան որք պատարս առհմանեալք գաղեսալբ վերա-
քանեիբ տեղիս հաստատելին ի հաւատան, և գհամահան թո-
ղեբոսելին և սուրբ գրոց և հնոց և նորոց, և գհոգեմարսա
և. գհաբեշտիս և գհաւադուածիս և գհոտանեցիս, և գանեի-
քեցս և գհաւադուածս և գհոտանեցիս, և գանեի-
եղեն զայլսն երեսփոխոց ի պետութս ազգիս ձեռնարկեալ
հանաստ ջնջութեանն որ Աստուծոյ, որ ի վերոյ ա-
ժիներցան էր հաշտանալոյ և պատասխ[1]: Երանելին Աթանաս,
որ գնդին սահ սա. մերձաւորս գհաւատոյն լաւ՝ զամ սուրբ
Հոգւոյն Նկնիսոյ, և զամ սահմանի կանոնադրութեան, և գնդին
գաթեալ գրեբ, ոչ յաստիքի գրգռելով և խոտորելով[2] յմիոգ-
գիսնեցոյն, և հաստատուն[3] և սերտիւ և սերգրգռելի մնայ
ի վերոյ հետեն ասահոգութեան սահպետն և մարգարէին:

Գլ. Խ[Ը]. Սակը գիտասանհետին պատկս սահպի սահ-
նեցան գրամ զամ գիտանդութեան Հոգւոյն, զոր սահեցե-
քանի եկեղեցիք ազգասգաման գարգեն մեզ:

Աշահիցն Հայր սահնախ և մշտնջենագոյ, սգարիչ Երկնի
և երկրի և որ ի նոսա սգարածոց: Եւ Աբրի ի Հօրէ ծնեալ և
ոչ սգարեալ, սգարչակից Հօր և մշտնջենակից, սհոմսհանակ,
և անհագիսանագոյն[4] ի նորին գնաբերեալ և ոչ պլուսա ի նեբքս
հոհաս և սահնոյն ինչ նոսա եղեալ:

Հաղին սուրբ ի նոցանից հաբեհնել և լուսոյ լոյս երբեհալ
որ լուսաւորի գարարածս լուսով գիտաբեհան շնորհօք յար-
գարի սգրեցարար գարգարեալ, ոչ պլուսա ի նեբքս հոհաս,
այլ ի Հօրէ ելանի և յՈրդւոյ երեսի. մի Աստուած[5] մեծ
յերկնի երեսեհայ և սահնհանգարաբհամին սերգրգռի հնայեալ:
Երրորդութեան կատարելով և մի սահաստուածեան փառաւորի:

Եւ յայսգան մարգահայ Աբրհամ Աստուծոյ ինգրի բան,
որ ի Հօրէ ծնաւ սահհանելի և սահսգիսանեալ, ոգնի ինքն մարմ-
նանայ ի կատարն, և գանձանահելիսն խոտնեն յորովայնին սե-
հնաբար և սահնոյ ինհնոյայ, Աստուած գնա գարձեալ մնաս-
քահեհանիս, սհոբհածեամբս և մի Աբրի խոտոսգանի, և սա-
տաւով երկրպագեալ և փառաւորեալ, որ ընդ սահնոյն կենս

1· Յօր. յոհնեսաւ։ 4· ՅՈ. սհոսհմնեալ։
2· ՅՈ. խոտոր։ 5· ՅՈ. սգրոսհնեալ։
3· ՅՈ. հաստար։

մարգհային հանց սհոսգասահաբ, կամաս և ոչ ի հարկէ. գի
մեղ հանապարհ գոգհեցեալ ի գնալ գամհանի սգրգասգահելին:
Եւ ոչ բահահանելիք գՈրդի բան սհոբհնահելեան. գի Յհաս-
Քրիսաս երեկ և սգոյ նոյն և յաւհեհանաս, ընդ Հօր և ընդ
Հաղին սգրոյ օրհնեալ, յերկինսագոյ և յերկրաբագոյ սգրա-
սգաբհելիքս, ի մի Հաստաբհոյ սերգրգռելիսն և սահաստուած-
Թիւն սահնհանգարհ Երրորդութեան: Այդ՝ որ սգոյսն խոս-
սահնհանգին ընդ դուռս և մեք. քահ գր այլ սգը եղե, ինքն
սահգ գաս յաստուն գահահասանեաց:

Գլ. Խ[Թ]. Ա՝սգան սահաստոյ սահգան բան երանելւոյն Ա-
Թանասի, և սգը բան նոցան Համահգասգահեան էին խոտնեալք
և երկպառսգը մէջս Երես. սահսահահնհանելիսն գերահելւոյն
Աթանասի և չէին սահնոյ. Թէ խոտանի գրգռս կասցն, և ոչ
Թոգս յոտահգահելոյ գբերհահնհնոյս ոչ սահալ Թագահորի
գի անցանելոյ և վաղահսահիս Եւ բարկացալ Թագահորն Հրա-
մայել եպարքոսի Ախեքսանդրի ոտնել գիա ի պահահհան բան-
սհ Զայս լուսաւոյ սահ ջհահահնհգահսգոյ եկեղեցւոյն: Որ-
գեսզի, փոխով անցանելոյ ի մարդահելիսնս Եւ մահալ ի
նահ սահս մհերգք, սհոյ ընդ Ներսէս Հրեշտահաս և. չէահ
մահալ գհնահգոյ ոտնել գԱթահաս իսկ նոքա ոչ գադարէին
ի խոտրելոյ գոյնն Աստուծոյ, իսկ նոքա խոյս սահհալ սգյա-
կերսի գինեն, գոյ յԱխեքսանդրի ի Թագաւորսն գինեն մինեն
գագարելոյ Հահահանեն:

Գլ. Ծ[Ի]. Եւ եկեալ Յուլիանոս յԵրեքսաս, Հոգւոյ զամե-
նայն զօրս նոբ եւ ի գինեալ երեսայբ ընդդէմ Պարսից ի մարս,
և նա ոչ գահեալ գահն նաղագահելեան, եւ Պարսից սգբայն ա-
մենայն սահալ ընդդէմ Յուլիանոսի և զօրայ նոբա ի պահե-
բարս Եւ եղեւ պահերազմ սահանել և պարսկսգ զօրն Յու-
լիանոսի և ի փախուստ գարձան: Իսկ Յուլիանոս առբինեբ
կալով, սգրեբոյր զրօսն և շաջալեբոյր յաղեհել Հաղինն յաս-
սով. յայնժամ գայ սահբ սգեալ և Հարկանէ գնմանէն և սահէն –
սահահերգաս եօնն սահ կապար վաս, և սահ մի Թագահերսի
մեռաս: Իսկ զօրքն Հահմեցեալսդ ի սգրսգահնհանսհ մահալ այլ
ոչ յահեին, այլ ի նոբս:

Գլ. Ծ[Ե]. Եւս մահնս Թագաւորին, գՅովիանոս սահն Թա-
գաւորել, զոյր քաջ և զաղհացգին որ էր Հաղաբահաս յօր-
մահ Յուլիանոս գհեմահնհանսհ սգահնդն յայտնէր:

Գլ. Ծ[Է]. Եւ Թագաւորեալ Յովիանոս, և գարձեալ զօրքն

1· Այլ օր. հմ՝ սիքն։ 2· Յօր. հեբհանասիս։

յաշխարհն Իբերացոց, առաջնումն Նորոգելոյ քրիստոնէութեանն։ Եւ առաքեցոյց զԻերեմիայ վանեցին ի տեղ Թագաւորին։ Իսկ նա ամենեցուն զհաւան Հանդոյցութեանն՝ որ ի սուրբ Ժողովոն Աքեպիոյ՝ առեր ընդունել ամենեցուն ի խոստովանութիւն և ոչինչ առելի քան զայն՝ եւ զրկե Թուղթ առ Աթանաս, գործեալ ունել զԼերս ամենայն և զԵկեղեցիսն Եգիպտոսի և Ազեքսանդրիայ որ նմա յառաջ հաւաստացեալ էր։ Յայնժամ Հանդիսական[1]թիւն առեալ ի Թրակիոյ Թագաւորին, երեւեցաւ զնոսա զԻերեմիայ և ընդունեալ զամենա իսր և Հանդերձ զեղողովոքդ իսր։ Զհաւատացեալսն յԱտանաս՝ կոչեր, և զամենեսին եպիսկոպոսս զաքսորեալս ի Կոստանդիանոսէ, և զոչ հաւատացեալսն ի Յունականն, կոչեցեալ դնաս հաստատեր։ Եւ զպաշտամունս հեթանոսոց խափաներ, և զհինհանս նոցա քանդեր՝ անպատեհիս։

Յայնժամ գնր հաւատոյ քոյս սուրբ Ժողովոն Նիկիոյ շապարբերցին և մաճուցին Թագաւորին, և Մեկտուսի Աթենքոյ եպիսկոպոսին և այլ բազումք ուղղափառոյ ընդ նոսաս Եւ այսպես Թագաւորն զհաւատարութեան հերձուածոցն ցամաքացներ ի մերձաւորութեան սուրբ Ժողովոյն, և փոխս ամենասրբոյ Նիւթորգութեանն։

Գլ։ ՄՀ։ Եւ գնացեալ Աթանաս ի Տարսոն Կիլիկեցւոց, անդ գնաղմին Յուլիանոսի Թագէր Եւ կարգաւորէ զգործակալս աշխարհին և անդէն դառնայ փութով ի Կոստանդնուպոլիս անցանելով, և գայ ի գեղ մի, որ անուանի Դասատաան, մերձ ի սահմանս Գազատացւոց։ ուրանօր էր Թեոմեոնաս խնամատար պղտիկ Թոմաթորվոքք։ ընդ սակս եղեն Թագաւորին և գովասացութեան բանս առ Թագաւորն ասացին, զոր և գրով յղացն ի Կոստանդնուպոլիս ցուցեալ, Հանդ եղեւ բան գովութեանն։ Բայց Թագաւորն ցամենայն կարգս Հաղորդեցուց գեղեցկասէս յարգանաց զաշխարհ և զեկեղեցւոյ։ և անդէն ի դիմի գեղ Տիւանեցացեալ որ և մեռաւ խլ։ կեցեալ ամս երեսուն և երկուս[2], Թագաւորեալ սակաւ[3] ոմն ամս։ Հանեցաւ և փառս և գովութիւն նոցա առաւծոյ։

Գլ։ ՄԹ։ Եւ անդէն վաղվաղակի Ժողովեալ զօրավարք և զօրք զՎալենտիանոս ընտրեցին ի Թագաւորութիւն որ էր ի Պաննոնիցի[4] ազգէ, ի քաղաքէ Սիւրմացոյ[5] և ի կարգի զինուո-

1· Աստ օր· է՝ ՙէր։
2· Յօր· ԼԹ· խակ Ձև· ԼԹ·
3· Յօր· ամ։
4· Յօր· Պաննէից։
5· Յօր· Սիւռմէացւոյ։

րութեանն բազում եղեալ զգօրութիւնս և գկարգականութիւն զանձս։ Եւ էր այր մեծամիտ և զգաստաՀեալ բանսն մեծագոյն երեւելոցանէր[2]։ և Թագաւորեալ գայ ի Կոստանդնուպոլիս, և հաղոյզ Թագաւորութեանն առնու զերկայնն իւր զՎալես յեռ երեսուն ամուր իւրով կոչնանդ։ և Վալենտիանոս էր ըստ Նիկիայ հաւատոյն, խակ Վալես ըստ Արիոսի և հոգեմոլորեն Մահկեդոնի, յԵկզարքսայ Կոստանդնուպոլսոյ[3] եպիսկոպոսէ սերալ և վարեալ զարք ազանդ, որ ուներ զերեսիսդրութիւն Մահկեդոնի հոգեմոլորեն Նեգզարքսայ։ Եւ այսու պատճառաս որոշեցան ի միմեանց եղբարք Թագաւորք· զի և Ձուլեանսակ հարկաւորեալք գնձել և կամ Թողել զհնութիւնս խակ Նոքա երեքեքին ցուցին զարուբ Նախին կամաս Թագեալ զինուորութիւնն քան գնձել գնայ։ Բայց Ձուլեանսակ պատանեքին Նոցա խոփաներ զմարան յարանցն, և Յորելեանսն[4] մեծապես գնաս պատուէ խակ Վալենտիանոս զնեանսն հաւատոյն պատաներ սահակել սերալ և Քրիստոսս և Արիանոսն ոչ էր Հալածիչ· խակ Վալես զՆիկիանոս և զՀոգեմոլոս սահմանացանեալ Հանդէս, և ամենայն ուրեք զաւրնն սպանէլոցն։

Գլ։ Կ։ Քան զյետ ժամանակին Հռոմոյ եկեղեցւոյն առաջնորդ էր Լիբերիոս, խակ Աղեքսանդրի Աթանաս սուրբ, որ Հոգուբեր զոհզգաստաս Հանդ[5] ոչ է Բրիտանաս։

Գլ։ ԿԱ։ խակ Թագաւորն Վալենտիանոս է կոսմ սրբեմանց գնալ՝ է Հոգս աշխարհին խակ Վալես է Կոստանդնուպոլիս մնացեալ յարուցանէր պատերազմ եկեղեցւոյ սրբոց, է Հետն Մահկեդոնի ազանդն։

Գլ։ ԿՀ։ Ապա և յԱդեքսանդր Հասանէ Հրաման է Վալեսէ և յԵգերդրէ առ եպարքոսն պատճէռ զոչզպահանն որք ոչ գնոյն խոստովան լինէին։ խակ սմբոյն սպրինգ և խոռովեալ առ Հասարակ։ Յայնժամ Աթանաս ուղղափառութեան քարոզ՝ եղեալ Թէ պատճառս լինի մարտի և մաՀու ոչխարն և Հոգեմոլորեալն Աստուծոյ, անբերեալ լինէր սմին Իբեւ կարծեալն է գեղեցկութիւն Նոր եւրոյ Թագչէր։ Եւ բազում պատմութիւն և սմինակ լինէր Աղեքսանդր վան Աթանասի· զոր զգայեցոյ եպարքոսն Վալեսին Եւ Նորա Հաստատեալ վան քաղաքին և աշխարհին ազմիայ գրե Թուղթ երդմամբ գառ·

1· Ձև· զաղթականի։
2· Ձև· Երեսից։
3· Յօր· Կոստանդնուպոլսի։
4· Յօր· Յուլիանոս։
5· Յօր· Հռոմայ։

յաշխարհն Լուբանց, առաջանյն Նորոգէր քրիստոնեութեան։ Եւ առաքելոյց գնաց ի Տարօն։ Եւ ի սա Թագաւորէն։ Իսկ նա ամենեցուն գնահատ համագործակից՝ որ ի սուրբ Հոգոյն վրայ Նիկիայ՝ ասէր ընդունել ամենեցուն ի խորհուրդն Քրիստոսի։ Եւ ոչինչ՝ ասէր քան զայս։ Եւ գրէ Թագաւորն առ Աթանաս, զոր ձեալ ունէր գիր սեծագոյն և գիրկերեցեան Եգիպտոսի և Ասիքեանդրի որ ինձ յառաջ հաստատեալ էր։ Յայնժամ Հանդիսացաւ Աթանաս ի Ռոմիոյ Թագաւորէն, երեւելագոյնքեր գիրքն ի Թագաւորէն, և ընդունէր զամենս իւր և Հոգևոր գործ-ընկերս։ Եւ գնացին ի Հռոմ։ Եւ ի Հռոմ

Նալ ունել վեհերջին Աթանասի, մինչեւ կենդանի իցէ։ Զայս լուծանել եթէ ելցուս, և եկով զոմեռս իւր մինչեւ գնահատեն, և զուղղափառացն գհաւատս հաստատեր և ոչ յաշխէն դրգռեսցէ։

Գլ. ԿԶ. Յետ այսորիկ Եւագրէսի վախճանեալ պատրիարքութեան, և ի տեղի նորա ընտրեցեալ Աթիանոսի մահուանէն, եկն Ջամփադաց վերադարձ ոմն առնել։ Իսկ Աթանասի չարաչարեալ պատերազմ սասանել չարչարանաց զոր Թշնամանէն և Հարկանէին զնեռագործսն և զնեռանգործսն, որք ոչ կարացեալ ժամհարել առ Քաղկեդոն երթալոյն ի Վաղես։ Եկով նա Ջամփադ եպարքոսին գաղտ սպանանել զնա։ և եպարքոսին հանեալ վնաս, զորմէ և քաղաք տանել։ և հետևեալ այսմէ զնոսա և ծովուս Եւ այնպես այսեաւ ի ծով անկան հանդերձ նաւովը, և այբեցաղբն գնացին այլ նաւաբք ի տեղիս իւրեանց։ Իսկ Վաղես Աղեքսանդր և յամենայն չարեսեցիս ոչ գաղաբեր ի Քաղկեդոնէ ազգաբոս Հաւատոյ զանազան ամպհանաբ և մահաշունչ պէսպէս, որ առաւել քան զնաւաբաշխեցն ուներ զառաքելութիւն առ ուղղափառսն։

Գլ. ԿԸ. Յայսմհետ մերձեն յաւանս զազատս սպանեալք զԵկեղեցոյս և զԵկեղեցւոյ, զոր քաջ և զարքի, և այլ ևս։ Եւ քաղաքաբ յաշէ զանուանի փոխեցին, և ազբացան զառաքինի անուանն եւբերանց։

Գլ. ԿՓ. Այսպես Վաղես էր չարասէբ և ոչ բարեսէբ և ոչ առ եկեղեցիսն Աստուծոյ։ Բայց աստուածպէսն Նահատեմաստ որ առ Աթանաս երանելին էր, Վաղես դշարութիւն իւր տբտելոյր, յայտագո ուղղափառութեան երգոն, և ապահէբ յայտագս ապաստաբելոյ Աղեքսանդրոս եկեղեցոյն զի գիտէր զամենեցուն հաւատս յայնն Աստուծոյ զուղղափառութեան հաստատութիւն երանելեացն յամենեսեան։ Եւ յայնմհետէ կամաձեալ զի մի ազգեսկ աշխարհն վհատեսցի յամբարիշտն, կայր միայր առանձ վրդովելոյ զհերձուածողութիւն առ սրբոյն։ Զի յամենայնի երանելի էր սրբն Աստուծոյ հաւատովք և առաքինութեամբ։ ոչ յաւժէրք ընդդիմանայն խնդրէ և խաղաղասէր և ժամանակաւոր ազանգան, և պէսպէս և ի գանգատս։ այլ որպէս զԻմ ինչ ի ծովերէ՝ զալեացն ի վերայ ընթացս որ քան զոյս ժամանակին հերձուածոյ անշարժ կայր միայր։ Եւ ի գէպ է ասել դմարգարէին բան, Թէ

1· Յար. գնեցէ. եկաք քան զնե։ 3· ձև. գիտեցոյ։
2· Յար. յայսոքիւ։ 4· Յար. եկեալ էր։ Հաբեխնոնոս Էխոս. ըղրոսիխոն։

ոչ Տէսան Աստուծոյ Թագեալ էր մեզ զաւակ՝ Հաւատոյ ուղղափառութեան գերանելին Աթանաս, իբրեւ զԱգռաւ վհնեաք և Յոմոյոյ Նմանեալք։ Զի ամենայն հալածանաց և վշտաց համբերութեամբ և բազում նեղութեամբ ատրեալ զան եկեղեցեացն Աստուծոյ։ Ձեռնադրեալ գԱլեքսան զոյզ ըանաւոր և երկեսից յԱստուծոյ ամենայն սրբոյ կբնեալ։ Եւ ընդ փոխ յաշխարհէ և Հանդերձեալն ի Հայրապետս սուբբու քառասուն և վեց ամ կալեալ գեպիսկոպոսութիւնն։ Եւ բազում չարժեաց պատուոյ և սքոս Հաւատոյն և ապաշաւանաց, Ազեքսանդրի և Եպիսկոպոսի սեբոս ուղղափառաց։ Եւ բազումս եթողոյ Հաւս չարաբերսայ չարաչար ուղղափառս Հաւատոյ և սուբբ վարուց, և մեծիւնթիւն ապրժոտաց, և այլոց գրոց սբբոց։ Զի յամենայնի մեծախորհուրդ էր այրն Աստուծոյ։ և բանիւ կատարեալ և Հոգեալ լցեալ կատարեաց զկնար իւր ի փառս և ի գովեստիւն ամենասբբոյ Երրորդութեան։ որում վայել է փառք Հշխանութիւն և պատիւ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամեն։

1· ձև. ասաբ։

Ի ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷ ՎԱՐՈՒՑ

ՍՐԲՈՅՆ ԱԹԱՆԱՍԻ

ՁՈՐ ԱՍԱՑԵԱԼ Է ՅԻՄՈՒԹԻ ԱՇԱԿԵՐՏԻ ՆՈՐԻՆ ԵՒ ԱՔՈՐԱՆՑԻ

Ա. ԵՊԱՍԱՆԴՐԱՑՈՑ

Ի ժամանակս Թագաւորութեան Վխրկէսեանոսի, երանելիք ոմանք Մարկիոն և Ղազոմի, օրինաց Աստուծոյ հաստատեալ յԱստուած, ծնանին ի կամս Աստուծոյ որպէ մի և Նուիրեցին զիա ի պաշտօն Աստուծոյ. որպէս Աբէտ զԱստուած, և Նոյեմն հոգւոյն յառաջագիտութեամբ ծանուցին և անոնք խրատս, և խնամուածքեամբ Ցեսան, և վարժեալ զբոյ սրբոյ և հոգեպատակ սաանց մոգպաբերիցն, հանապատիզ զօրհնան Ցեսան խորհուրդ է սուտ և է գերբեն: Ապա Հանդիպէ յառաջագանել սրբոյն Ագիքանդրոսի հայրապետի առ վարդապետս քանան, և սեանալ զնմանէն, զի ձեռնադրութիւնս և սաաբհնաս սպրեն մեծանց, ուսուն սարկաւագութիւն, և պլլամ քահանայութիւն, և պլլամ եպիսկոպոսութիւն, և պլլամ պետութիւն եպիսկոպոսաց. զանդ առեալ համարեցաւ եթէ Աստուածոյ է պզտուն գործոյ. Հրամայէ կոչել առ ինքն և վերաքանչիւր սահման պատասանեն սերգիացեալ, Հրամայեաց պնտաչեսել. ի նոյն կարգ կացուցանել զնոսա, և զքառասնից Աթանաս սարկաւագ կացուցանել, եկեղեցւոյն Ագիքանդրի:

Իսկ ի սերել սրբոյն Կոստանդեանոսի Թագաւորութեանն Հրամայէ Ժողովել զամենայն Հարսն սուրբս ի Նիկիայ. և ժողովեալ՝ ի սարագուսի կալին ոգիք երեք Հարիւր ութսուասանեցիք: Ապա ի սակս էրակերտութեան սարագուսացն պյսոցեին, Հոգին սուրբ ի կերպարանս վարդապետին Իւրոյ Հոգւոյ Հանդիպ նմա գրել գասագիրգան, և սկիզբն սարագրել Հաստատուածք ի մի Աստուած, Հայր ամենակալ և ի կարգ արկեալ պատմել մինչեւ գահարատուին Քասուսանեալ Բանին: Իսկ սրտաբա եկեալ անհրեշտքի լինէր. ապա վարդապետ նորին եկեալ սուրբն Աթանագոս, և լսեալ զի ընթեռնոյր, ապաչէ առ ի լուր նորին գարձեալ ասել, իսկ պատասխանեալ նորա զառ ի նմանէ սասցեալսն, ապա ազդեալ ի Հոգւոյն սրբոյ Ագիքանդրին, Թէ ի սեաչուածենէ սասուածային գոգչես, այնուհետեւ առնալ էին ի Համագումար գասս սրբոյ Հայրն. և ի բաղում խնդիրս լինելոյ և ոչ ասնելոյ Հասասարութիւն, քանզի պարս էր յայսմ լինել ի սուածեսանն խաչարին սրեագինսան սրտապվալուածեան. զոր նեթէ ոչ Ցեսան զօրութեամբ Թագեալ էր մեզ գասակ իբրև գՈգոմ լինեալ և Գոմորբ նմանեալ: Ապա սանենգասն նախասասայ սրարեալ գԱթանասիոս, ի գվնասուրսեթիան հասասացն կոչելին: Եւ բացեալ զբերանն գձեռնադրեացն ի Հոգւոյն սրբոյ պսանեաց սաքի եղեալ սասարկ սին. և մերձ կալով Թագաւորին մեծասիացն կամաց սրարարին: Եւ յայնժամ ընդհանուր կամաս հեղեսիկոսացն ի Տուր Հոգւոյն սասսանելոյ, որ Հասսանէ սեզսանէ մինչեւ յաբոյնսն ընդոյ և օդոյ, օդոյ և սոզոյ: Սակս այսորիկ փոյթ եղեալ սանենգասն զսաբսն Աթանաս կացուցանել յանգս սուբբ սահապատիճն Մարկիսի: Եւ ի ձեռնադրելն Հոգոյնվրան սանենգասն ի սուբսն Աթանասս սահելով գպաշտօնսին փոխսեթեան և սուբսն Աթանասս սահելով գպաշտօնսին փոխսեթեան, վասհարուբն փոխսեթեան մարմնոյ և սրեանն Ցեսան: Եւ ի կատարպաչսեսանեթեան քառասիս յանկարծակի բացեալ ձեռնն յարին Աստուծոյ, և լոյս սասսանի ի սուր հեղեալ Տղովեալ. և ի սասսին լուսոյն ի պսկուզման եղեալ Հայեալ եաես Հշմարեալ որպես կամեսայ ոք սպասաս. այնուհ Թեպէս Հնչասիկ, և սեսնալ ընդ լուսոյն անմարմնական զօրացն ի քառապատն պար սահալ. և որսէրսեսան գասն սատանեալ և սահպասալ կայեն շուրջ զսեզսանէն: Յայնժամ խնդալով զվիրապետին զասացսան, և Թէ Բանալիք Հրեշտակաց շուրջ են վերին գասդասի իւրոյնք. և Ցէր միասին Բանն Աստուծոյ բասվեալ ի վերայ ձեռաց սրբոյն Աթանասի, և զուարճալ գՀոգին ընդ սեսապական մարմնոյն, և ի կողէն սրսաթերաբալ սրբինն՝ ի Նուիրասոյն Հսահէր Եւ զայս ոչ միայն Դաս, այլ և սահէն. գբան ոք բնմանսէն էիցէ սեսէն Եւ ապա ազօեաւ գսեմնանան մասուցեալ քառապատին Հանդերձ սրսատասաւք, և սահեցուն ընդ Նմա և սահպեալ պսկուզեալ կայաք, որք նաք մերձաւկայ: Իսկ Հանգիսեցաք և Ես մինչեւ գայս ժամ կայացեալ. ապա Համրաշաս Ցէր Հրեշտակաք յերկինս, և ի մերսաս Հեսանն Քորդրգասանն գպասկերագործեր Ցեսին զի երեւեսաքն 2 ի Ցուր-

1· Այլոպես յօրինակին։ 2· Ցուր· վերնագիր։

գանան Հոգին սուրբ ազատհաւքով Թեւօք սլացեալ Հանգչէր
ի վերայ մարմնաւոր ասանդեցելոյն. և ապա անտես լեալ ի
մէնջ, Թեպէտ և ի ծածուկս Հրաշագործելով մեզ էր։ Յայն-
ժամ գոհացողական աղօթս մատուցանէր ցայս։

Ցէր Աստուած, գոհանամք ի փառաւորեալ գանձոս զորու-
Թիւն քո, զի յանչափ սաՀման սիրոյ քո գոյացոյց զնաս
մարդկան, կամաք Հոր և գործակցութեամբ սուրբ Հոգւոյն.
պատուիրով ի խորան գուշակեալ Հոգ ի պատիւ աննկարա-
գելի բնութեանդ, ի ձեռն մատուռականերն. Երանելով առա-
քինութեամբ և կատարեալ յառաքեալ, անվեղ պահել
գտեղեացդր անբաՀս բնութեան քո Ցէր։ Իսկ ի Համա-
կանն շարժուն անշխատ ի պատրաստեան նաբեանն Հաւրիցն
ոչ բաբիւք նորատ եղծապրեալ, այլ եղծեալ ապականապիր գաւա-
սանց չքնաջացութեամբ Թեպետ Հատատարել անանդոց ան-
բանից, յատատաձայնէ աշՀամարհատութենէն, առՀարեալ
սերտեան երկաՀոգով պատարագն առեալ արկածելոյ,
գծիգոյն տալով նորատ ընկերաց ատատարգոյն Քրով, Հրկիզու-
Թեամբ, պատուհասութեամբ, Հնձոցք յոգոց, յերկրէ եւ ի ջրոցդ,
պատոց և կանանց, անչատալի փոխոխմամբ։ Վասն որոյ և
սերտեան գաւատեան պատրաստեալ ի փրկուԹենէն։ Որ նէն և
փրկեալ չերեսունեակ նատարն և կոչեալ ի ձեռն Հոգոյդ
նորոց զմեզ ի պատան փրկուԹեան։ Որով Հաւատոմբ զատ
լինել մարմին և արեան փրկչին Աստուծոյ, որ ատաց Այս է
մարմին իմ, և այս է արեան իմ։ Որ ուսեալ մեզատ այսոյ կերպով
յատեսեան։ Եւ յորժամ կատարեալ զայս և Հաղորդեալ
փրկական նորՀդոցդն, և ամենեցուն որ ընդ նոր էին, և ըն-
դեալ մատուցաներ Հոգոյդ տեառն։ Եւ սեսիլ սքանչելի երեւեալ-
ատաքին Հրով կերպատ, և երկիրդն գիւղ չորատ մտնել. ա-
նուշեալ զաքանչելի գործոցդ, ըստրել ոչ կարացեալ,
ապա Հատարակաչ ատ ատատատաքին սերատն մեծատկոյին։
Չի յորժամ զայսոսիկ սեսեալ, ապա աշապին և ատակալ ու-
ատոցաներ գիտցէալդ ատատատաքին կատացն, ոչ միայն պարտ
է պատարիկել գմարմնականս, այլ և զատշտանալ Հնչականացն։
Մարբոլ լինել Հոգւով և մարմնով և ապա ի մարգոյն մեր-
ձենալ. նաեւ բնականան լինել անչարժելի չայսոսիկ։ Ապրի
խոստովանեմք սպաս է մարել զնեղ չամենայն ապատեղա-
Թենէ Հոգւոյ և մարմնոյ։ Արդ՝ ատակաբ է բարոյ բանս ձատե-
գան. և Քրիատոսէ Աստուծոյ մերոյ փառաբ յատեանան. ամենե-

1· Յօր. հդեալ էր՝ ՈՐ-ՅԼ-ԺԼ։

ՍՐԲՈՑՆ ԱՓԱՆԱՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻՆ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻՈՑ

Ս.

ՅԱՂԱԳՊ ՄԱՐՄՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՈՐԴՒՈՑՆ

ԵՒ ՍՐԲՈՑ ԵՐԵՐԴՈՒԹԵԱՆ

Երբ չարաբաստաբարն սխորժեն խմե-
նալ դատատաձային գվերս, գմարգ-
կայինն բանս՝ ատբատատեան Որդւոյն
Աստուծոյ՝ յատալ ածել կամին, ատ ի
Հատատատել զիւրեանցն Հայհոյութիւն.
եւ ամենայն ատատգատեան քրիստոնէութեան ի
սրատարն բանս և իրս գատանի.

Արդ, եթէ կարելին լսել երանելոյն Պատգաւ
գրեցելոցն ատ Կորնթացիան. «Քանզի գիտէք
զնորհսն Յիսուսի մերոյ Քրիատոսի, զի
վասն ձեր ատբատացաւ՝ որ մեծատատն էր, զի
գուք նորա ատբատատեամբն մեծատոյիք»[1], ոչ
արգելք երբեք անձանն Հօր յանդգնելին ատել
զՈրդի. զի թէ էր գիտացեալ, զինչ է զօրու-
Թիւն ատբատատեան նորա, և զինչ է զօրատեիւն
խաչին նորա։ Ուստի և այլոյբ ատէ նորն Պատգոս.
«Չի կարատիքք Հատատնել ընդ ամենայն սուրբս,

1· Բ· Կորնթ. Ը. 9.

զինչ է լաւնաւթիւն և երկայնաւթիւն և խորաւթիւն. գիտել զերեքանգեալ սէրն գիտենալոյն Քրիստոսի, զի լցի՛ք լսութեան լրումն Աստուծոյ»[1]։ վասն այսորիկ գրով յաչքաւութիւնն նոքա և ի չարչարանսն համարձակի սակ. «ինձ մի՛ ւրկի զարձիդ, բայց միայն ի խոյն Ջհաւն մերոյ Քրիստոսի, որով ինձ աշխարհ ի խաչ եկեալ է և ես աշխարհի»[2]. «Քանզի ոչ եկի ի մէջ միտել ինչ ի ձեզ, բայց միայն զՔրիստոս և զդայն և խաչ եկեալ»[3]. «Եւ մեք էր ծանուցեալ ոչ արդեւք զՏէր փառացն ի խաչ հանելին»[4]։ Եւ այժմ մեք էր վկայեալ սուտ դատաւորացին վերա՝ ոչ արդեւք զասացեալն ամենեցունց՝ սասցուած կամ զարած հայհոյել յանգիտելին. քանզի չտան բերին մեզ սանելով. Զիարդ կարէ նման կամ ի հօր էանձնելն զոյ Որդին. Որ երբեմն գրէ. «Որպէս ոսի կեանս հայր յինքեան, այպէս և Որդւոյ եա կեանս ոսնել յինքեան»[5]։ Գիրաշակութեան է ասել ասացին զառաղին. «Եւ մի՛ ասէր զես բարի, զի ոչ է բարի, բայց մի Աստուած»[6]։ Եւ գարձեալ. «Աստուած իմ, Աստուած իմ, ընդէր լիպեր զիս»։ Եւ գարձեալ. «Ջաղագս ասուն յիսանդ՝ ոչ ոք գիտէ, և ոչ Որդի, բայց միայն Հայրս»[8]. Եւ գարձեալ, «Ջոր Հայր սրբեաց և առաքեաց յաշխարհ»[9]. և գարձեալ «Ջոր Աստուած յարոյց ի մեռելոց»[10]. Արդ, զիարդ կարէ ասեն նման գոյ յարուցեալն ի մեռելոց յարուցցին գնա.

Ջայսոսիկ ի բարձոյ սակաս բերաք յառաջ, որպէս զի գայսոսիկ լուծեալ՝ և այլն գնբառ ի-

1. Եփես. Գ. 18–19։
2. Գաղատ. Ջ. 14։
3. Ա. Կորնթ. Բ. 2։
4. Ա. Կորնթ. Բ. 8։
5. Յովհ. ե. 26։
6. Մրկ. ժ.Ե. 18։
7. Մատթ. իե. 46։
8. Մրկ. ժԳ. 32։
9. Յովհ. Գ. 36։
10. Գաղ. Ա. 4

մասցին։ Արդ, պարա է մեզ բան կարզալ եանդ զզորաւթիւն այսոցիկ պատմել։ Յորժամ ասէ եբանելին Գառաս, «Հայր յարոյց զՈրդի իւր և մեռելոց», Ջովհաննես ասէ մեզ, թէ ասէր Ջեսաս. «Լուծէ՛ք զաաձարն զայն, և յիւրիս աւուրս յարուցից զնա։ և ասէր, ասէ, զնան ասձարի մարմնոյն իւրոյ»[1]. Արդ, յայտ է որոյ զդաշտանն, եթէ մարմնոյն յարուցցոյ Որդի ասի յարուցեալ ի մեռելոց։ Քանզի որ ինչ մարմնոյն նորա են՝ ի գէմն նորա ասին. այսպէս և յորժամ ասէ, կեանս եա Հայր Որդւոյ, զմարմնոյն կեանս ասւանն է ենտնալի. քանզի, թէ ինքն է կեանք, զինքրզ կեանքն կեանս ասնու. և եթէ ինքն խոս-ասնոյ ասելով, թէ «Ոչխարքը իմ ձայնի խնամ բեն, և ես ճանաչեմ զնոսա, և գինի իմ գան. և ես ասմ նոցա գկեանան յաւիտենական, և մի՛ կորիցեն ի յաւիտեան»[2]։ Եւ եթէ ինքն է խնասաւթիւն Աստուծոյ. և եթէ ինքն պատ գամնացն Հոգի, զինքրզ ասէ, «ՄեՀր Քիստոս խնասաւթեամբ և Հոգեաւոյ»[3]. Եւ եթէ Հայր է ձեռն իւրոյն ձանի և Որդւոյ սրաբ գամենայն, յայտ է թէ և գյառնելն մարմնոյ նորա ի ձեռն նորա պարբ. արդ, է ձեռն նորա յարուցանն գնա, և է ձեռն նորա կեանս ասց նմա։ Քանզի բան մարմնոյ մարդ, և առնու կեանս որպէս գնորդ, ձեռավ գտեան իրբեւ մարդ. և ինչն է որ յարուցանէ գիրն ասձար՝ որպէս գԱստուած, և ասց կեանս իւրոյն մարմնոյ. Եւ յորժամ գարձեալ ասէ, «Ջոր Հայր սրբեաց՝ և առաքեաց յաշխարհ»[4]. պյլոբր յայտագս նորա, «Եւ սրբեմ գանձն իմ, զի կեանքն առցա սրբեալք Հշմարտութեամբ»[5]։ Եւ յորժամ ասէ «Աստուած իմ, Աստուած իմ, ընդէր

1. Յով. Բ. 19–21։
2. Յովհ. ժ. 27։
3. Ղ.ա.կ. Բ. 51։
4. Յով. Փ 36։
5. Յովհ. ժԸ. 19։

թոզիը վիս», է դիմաց մերոց ասէ. «Վասն դի զիեզաթաղս ծառայէ առեալ ի նմանութիւն մարգման եղեալ, և Հեծեալ գոեալ էրթիւ գինոյ»[1], «Լեալ Տիառնդ մօտու չափ և մօտու խալիթ»[2], և զոյս զինի նորին։ Բան որում և էասլի ասէ, «Նա գնիանդութիւնս մեր բառնայ և վասն մեր չարչարի»[3], որպես դի այ վասն իւր չարչարի, այլ վասն մեր, և ոչ ինչն թոզաս Աստուծոյ՝ այլ մեք. և վասն մեր՝ որ թոզացաս եղեալ՝ ինչ յաշխարհ։ Եւ յորժամ ասէ «Վասն որպ՝ Աստուած դնա առաւել բարձրացոյց և չնորհեաց նմա անուն՝ որ է մեր է քան զամենայն անուն»[4], և որք զինի սորին, յայտագս առաքելին ասէ, որ է մարմին Տեառն։ Քանզի ոչ եթէ բարձրացաւ բարձրանաց, այլ մարմինն բարձրելոյն, և մարմնոյ բարձրելոյն չնորհեաց զանունն՝ որ է մեր քան զամենայն անուն. և ոչ Բանն Աստուծոյ յուս չնորհի էառ զկոչին Աստուած, այլ մարմինն Տեառն ընդ նմա աստուածացաւնեցաւ։

Քանզի ոչ ասաց, թէ Բանն Աստուած եղեւ. այլ «Աստուած էր Բանն»[5]. մէջա էր, ասէ, Աստուած Բանն. և ա նոյնս Աստուած՝ եղեւ մարմին, զի մարմինն Տեառն եղիցի Աստուած Բանի. Բան որում է Թովմայի չարչարեալ զինարին Տեառ՝ գոչեաց, «Տէր իմ՝ և Աստուած իմ»[6], երբ կաքաւնչելոյն աստուածացաւնեալ։

Նմանապէս և Յովհաննէս գրեաց. «Որ էրն է սկզբանէ, զորմէ լուաքն, և տեսաք աչաւք մերովք, և ձեռք մեր շուշափեցին է վերայ բանին կենդանի»[7]։ Արդ, յայս է թէ է մարմինի՝ Որդին և Բանն Աստուծոյ շուշափեցաս. և երկաքանչիւրովին

1. Փիլիպ. Բ. 7.
2. Փիլիպ. Բ. 8։
3. Եսայի. ՃԳ. 4.
4. Փիլիպ. Բ. 8։
5. Յովհ. Ա. 1։
6. Յովհ. Ի. 28.
7. Ա. Յովհ. Ա. 1։

բան կենաց ասաստածայինն գիր՝ զաշխարհիս։ Եւ յորժամ ասէ, «Զնէ (նա) էր Հոգի աստրն, զի Քիստա՝ չնէ (նա) էր փառաւորեալ»[1], զնաքմինն նորա ասէ չնէ նա փառաւորեալ։ Քանզի ոչ Տէրն փառաց փառաւորի, այլ մարմինն Տեառն փառաց։ Նա ասաւ զիսասն նավիմ եանեալ յերկինս։ Ասաւ և Հոգի սրգեզաքելեան չնէ նա էր ի մարգ իկ։ վասն զի առեալն մարմին ի սկզբանէ ի մարգանէ չնէ նա էր եկեալ յերկինս։

Արդ, որդան ինչ ասէ գիր՝ թէ աւս Որգի, վասն մարգկութեան նորա ասէ, ոչ վասն աստուածնեաեան։ Եւ յորժամ ասէ Ստաւքաս։ Թէ «Ի Բրհաաս բնակէ ամենայն լրումն աստուածութեան մարմնապէս»[2], է մարմնի նորա բնակիլ զամենայն լրումն աստուածութեան է խնդալ։ Եւ յորժամ ասէ՝ «Որ յիւր սրգին ոչ խնայեաց՝ այլ վասն մեր ամենեցուն մատնեաց գնա»[3], այլաբ ասէ. «Որպես և Բրհաաս սիրեաց զեկեզեցի, և զանձն իւր մատնեաց վասն նորա»[4]։

Քանզի ոչ գինքն եկն ապրեցուցանել ի մահանալ Որգի, այլ զինչ գնահատեալս. և ոչ յաղագս իւր մեռաւ, այլ վասն մեր. որպէս մի վասն այսորիկ զանաբգութիւնս մեր և ապրատութիւն յինքն ընկալաս, զի մեզ զամենայն հարատութիւն իւր չնորհեացէ. քանզի չարաբարէք նորա՝ մեզ անչարչարութիւն է, և մահ նորա՝ մեզ անմահութիւն, և արտասուքն նորա՝ խնդութիւն մեզ, և թաղումն նորա՝ մեզ յարութիւն, վիրաւորութիւն նորա՝ մեզ սրբութիւն։ «Քանզի վասն նոցա, ասէ. սրբեմ զանձն իմ, զի եղիցին ասա սրբեալք ճշմարտութեամբ»[5]. և վերք նորա մեզ բժշկութիւն, «Քանզի վիրաք նորա մեք բժշկե-

1. Յովհ. Ե. 39.
2. Կողոս. Բ. 9.
3. Հռոմ. Ը. 32.
4. Եփես. Ե. 25.
5. Յովհ. Ժե. 19։

ցաք»[1]. և ԹԷ ասաց նորա մեզ Թագաւորին, «Քանզի մի ԹԷ Թագաւորեան մերոյ է նա»[2], այսինքն, սակս Թագաւորեան մերոյ նա ԹԷ պատուի Թէ ոչ նորա՝ մեզ պատաք: Ուստի ինդրեր զիսուան զան մեր, ասելով. «Փառաւորեա զնա, Հայր, առ ի քէն փառաքդ, զոր ունէի նախ քան զլինել աշխարհիս առ քեզ»[3]. Չի մեք ևս նախ պատուարեաք. և ի վայր ճանապարհէն նորա՝ ի մեզ ի վեր ճանապարհ, ըստ գրեցեալսն. «Ես ընդ նմին յաղագս և ընդ նմին ասացից յերկիւղածս ի Քրիստոս Յիսուս. մի ցուցցէ ի յանխանգիտ զգայութիւն զգեղեցկացեալ Հաւատոյն Քրիստոսի նորին, քաղցրութեամբ ի մեզ Քրիստոսիս Յիսուսիս»[4]. Եւ ասէին ի խաչն, «Հայր, ի ձեռս քո յանձն առնեմ զհոգի իմ»[5], զամենայն մարգիկ յանձն առնէ Չօր, ի ձեռն իւր զինչութեան կենդանագործեալսն. քանզի անդրանիկ նորա եմք, և բաղում անգամիս մի մարմին է, որ է եկեղեցի: Բան որում երանելին Պաւղոս գրէ Գաղատացւոցն. «Չի ամենեքին զոյք մի եք ի Քրիստոս Յիսուս»[6]. Արդ, զամենեսին յանձն առնէ Հնչեմիս.

Այսպէս և յարժամ ասէ, «ՏԷր սատան զիս սկիզբն ճանապարհաց իւրոց ի գործս իւր»[7], յաղագս եկեղեցւոյ ասէ, նոսիս սատանեցին. Քանզի ոչ արարիչն ամենայնի է սատանան կամ արարած, այլ արարածն արարչագործեան նորոգիչ. բան սատանիչն ի Պաւղոսէ. «Քանզի նորա եմք արարած, սատեղծեալ Քրիստոսիս Յիսուսիս ի գործս բարութեան»[8]. և բան զրամ գաթելայ ասէն. «Չի ծանեկցի այժմ պետութեանց և իշխանու-

1. Ես. ԽԹ. 5.
2. Ես. ԽԹ. 5.
3. Յովհ. ԺԷ. 5.
4. Եփես. Բ. 6.
5. Ղուկ. ԻԳ. 46.
6. Գաղ. Գ. 28.
7. Առաք Սոգ. Ը. 22.
8. Եփես. Բ. 10.

թեանց՝ յերկիսաւորսն, ի ձեռն եկեղեցւոյ բազմադան իմաստութիւնն Աստուծոյ, բան յաւանդաբութեան յաւիտեանցն՝ զոր արար Քրիստոսիս Յիսուսիս Տիրոջն մերոյ, որում ունիմք զհամարձակութիւն և դիտացութիւն յաւամ ի ձեռն հաւատոյ նորա»[1]. և զարձեալ ասէ. «Որպես բնարհաց նոցա՝ քան պիտի աշխարհիս յլինել մեզ սաբբա և անարատս առաքի նորա՝ սերոյ. յաւանդացն առաքեալսդ մեզ յորդեգրութիւն ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի, ի նոսն»[2]: Եւ զարձեալ ասէ յաղագս երկուց ժողովրդոց. «Չի զերկուսեան առաքի ինքեամբ իմ ի նոր մարդ, արարեալ խաղաղութիւն և հաշտեցուցեալ զերկուսեան միով մարմնով ընդ Աստուծոյ խաչին, սպանեալ զիմացութիւն նոցա»[3]

Եւ յորժամ ասէ, «Մի՛ կռիւ գիս բարի, ոչ զբարի բարոյ մի Աստուած»[4], թէպտիւք ամբարիշտ զինչն ընդ մարդկանս բան մարդոյն պատ ասաց, և բան մեզ մատեցեալն առ նա ևս զպատասխանին: Քանզի նա՝ մարդ գնա զպ կարծէր միայն, և ոչ Աստուած. և պատ ունի միտս պատասխանին. քանզի եթէ մարդ գիս կարծես զպ միայն և ոչ Աստուած, մի՛ կռիւր գիս բարի. քանզի ոչ է մարդկայնոյս բնութեան բարին զպ՝ այլ Աստուծոյ միայ՝, և ի վերայ բերէ. «Չպատասխանս գտանս». իսկ ասացեալ նորա պրաս ասէ. «Չմի՛ ջնարն, մի՛ պատճառիր[5]», և զրգ զինչն սարին: Պատասխանի տայր ասելով. «Չայն ամենայն պահելի է մանկտիվեին խնիչ, ի՛ տան կասկնեալ եղեմ: Ասէ գնա, երամիս կատարեալ լինել, երթի վաճառիս զամենայն և ասր ադբատաց, և ունիցես գանձս յերկինս, և ասս գալ քո

1. Եփես. գ. 10–12:
2. Եփես. Ա. 4–5:
3. Եփես. ե. 15–16:
4. Մրկ. ժ. 18:
5. Մրկ. ժ. 19:

եւ ինչ վինչ իմ»[1]. արդ այսուհիկ եցոյց՝ թէ և նորա է բարին գոյ։

Քանզի ոչ՝ ոչ բարւոյ ոք հետեւելով՝ կարէ կեանս յաւիտենական ժառանգել։ Եւ յորժամ ասէ յայտագոյս յետոյ ասուցին, եթէ Ոչ ոք գիտէ և ոչ Որդի՝ բայց միայն Հայր, մարգկօրէն ասէ. քանզի թէեւ գՀայր գիտէ, գյետին օրն գիմդպ անդիտանայ. «Քանզի ոչ ոք, ասէ, գիտէ գՀայր՝ եթէ ոչ Որդի. և զբարձ կամեացն Որդին յայտնէ»[2]։ Եւ եթէ Հոգին ասէր գիտէ զամենայն գԱստուածայն, գիմդպ Որդի զորս զրաւոր անդիտանայ։ Եւ եթէ յաւիտեանն ճոխասն նոքին և ժամանակք, յայտի է զի և յետինն օր և յաւիտեանն և ի ժամանական գաման՝ և անկար է անդիտանալ։

Արդ՝ որպան նուազոյ բանք ասէին ի ցնծանէն, ապքաստութեան նորա են. զի մեք նզոյք հաւրաստացաք, ոչ զի նզոյք հայհոյեցաք զՈրդին Աստուծոյ։ Եւ վասն այսորիկ Որդին Աստուծոյ զրէր մարդոյ եղեւ. զի որդիք մարդոյ՝ այսինքն Ադամայ՝ որդիք Աստուծոյ եղեցին։ Քանզի ծնեալ է վերստին ի Հօրէ անճառաբար անպատմելիապէս, որպես ոչ է հասանելի ճանչելիութեամբ, նոյն ինքն է ժամանակի լինի ի ներքոյս՝ ի կուսէն Մարիամայ։ Զի է ներքոյս ծնեալքս յառաջագոյն, է վերստին ծնեցին երկրորդ անգամ, այսինքն Աստուծոյ։ Արդ նա միայն միայն ունի յերկրի, և մեք Հայր միայն ունիմք յերկինս։ Եւ վասն այսորիկ վինքն արդի մարդոյ կոչէ, զի և մարդիկ զԱստուած Հայր կոչացնեն։ «Հայր մեր որ յերկինս»[3], Արդ որպես ասէք ծառաքդս, Աստուծոյ որդիք եղեաք, այսպես ՏԷրն յերկինիդ՝ որդի եւ ծառայ եղեւ, այսինքն Ադամայ։ Քանզի ա-

1. Մատ. ԻԴ. 20։
2. Մատ. ԺԱ. 28։
3. Մատ. Զ. 9։

ռեալ գմահկանացուն Հայր մարդկան՝ եւս մարդկան զիւրն անուանէ Հայր. բան առաքելոյն, «Եւս նոցա իշխանութիւն որդիս Աստուծոյ լինել»[1]։ Ուստի և գնաց բան մարմնոյ ճաշակեաց Որդին Աստուծոյ վասն մարմնական մերն խնդ. զի որդիք մարմնոյն կենայ նորա հաւրգ հայրն վասն բան հոգւոյ չօրն երանեաց Աստուծոյ։ Արդ նա բան բնութեան որդի է Աստուծոյ, իսկ մեք բան շնորհի։ Եւ գարձեալ, նա բան անօբէնութեան՝ և վասն մեր՝ որդի եղեւ Ադամայ, իսկ մեք բան բնութեան եմք որդիք Ադամայ։ Ուստի ասէ. «Երթամ՝ առ Հայրս իմ՝ և առ Հայր ձեր, և Աստուած իմ՝ և Աստուած ձեր»[2]։ Քանզի Հայր նորա է Աստուած՝ որպէս յառաջագոյն ասացի՝ բան բնութեան, իսկ մեր՝ բան շնորհի։ Եւ Աստուած նորա եղեւ բան անօբէնութեան, վասն զի մարդ է, իսկ մեր՝ բան բնութեան՝ ՏԷր է և Աստուած։ Եւ վասն այսորիկ Քանն և Որդի չօր՝ միացեալ ընդ մարմնոյ եղեւ մարմին, զի և մարդկի միացեալ ընդ հոգւոյ լիցին մի հոգի։ Արդ է նա Աստուած՝ մարմնագդեաս, իսկ մեք մարդիկ՝ հոգեզգեաք։ Քանզի պատւոյ առեալ ի յէութենէ մարդկան, այսինքն ի գատակ Աբրահամեայ՝ որ է կերպարան ծառայի, և ի նմանութիւն մարդկան եղեալ, եւս մեզ յէութենէն Աստուծոյ զատուցի որդոյ Հոգւոյն, զի եղիցուք ամենեքեան յորդիս Աստուծոյ, ի նմանութիւն Որդւոյն Աստուծոյ։ Ինքն ճշմարիտ Որդին Աստուծոյ գամենեսեան զմեզ զդեցեալ է, զի ամենեքին մեք զմին զդեցցուք զԱստուած։

Արդ՝ անպարշաւելիութեան է ասացուած կամ ապարած ասել զՀոգին Աստուծոյ, զոր ամենայն գիր հին և նոր՝ ընդ Հօր և Որդւոյ թուակից և փառաբանակից ասէ գնա. վասն զի նորին ասացա-

1. Յովհ. ա. 12։
2. Յովհ. Ի. 17։

ծուխ[1] ելանէ. ըստ որում ինքն ասէ. «Գնաց յորովայնի նորա ըղձութեան ջրոյ կենդանի նեաւագ. և զայս ասաց ասէ վասն Հոգւոյն, զոր առնուցեալ էին հաւատացեալքն ի նա»[1]: Որպէս և Քրիստոս ի գիմաց Հօր ասէ. «Հեղից ի Հոգւոյ իմմէ ի վերայ անհնացն մարդկան, և մարգարէացին ուստերք ձեր և դստերք ձեր»[2]. և վասն այսրիկ փչէ ինքն յիրեսս առաքելոցն ասելով. «Առէք Հոգի սուրբ»[3]. զի ուսուցք[4] ի լրանիլ առաքումն[5]ն է առնուն Հոգի սակրատացն. «Քանզի ի Բերթառս ասէ, ընակէ, այսինքն ի մարմինն նորա, անհնացն լրումն առաքումն[6]ան մարգարէս»[4]. ըստ որում և մկրտիչն Քրիստոնեա ասէ. «Ես ջրով անհնացն լրումն առաքումն[6]ան մարգարէս»[5]. Քանզի մարգիանան տեսակաւ, այսինքն՝ որպէս առնուն երեւեցաւ Հոգին սուրբ իջեալ և հանգեալ ի վերայ նորա. քանզի և մեզ պատուղ և առհասատակեալ առաքումն[6]ան ընակի, իսկ ի Քրիստոս, անհնացն լրումն առաքումն[6]ան: Եւ մի՛ ոք կարծեսցէ, թէ ոչ առնելով զնա՝ էաս. քանզի ինքն առաքէ զնա ի վերուստ՝ որպէս Աստուած, և ինքն ի ներբուստ ընդունի երբէք զմարգ: Արդ առ յիրեսնէ՛ յինքն էլ, յաստուածութենէն իւրոյ ի մարդկութիւն իւր: Եւ Լուսայի ի դիմաց Հօր[6] առ զաղափէ ասելով. «Աչսպէս ասէ Ցեր Աստուած քո՝ որ արարն զերկն և ստեղծ զերկս յորովայնէ. մի՛ երկնչիր ծառայ իմ Յակոբ և սիրեցեալ իմ Իսրայէլ զոր ընտրեցի, զի ես ասաց ջուր ի ծարաւ՝ սրսգ գնան յանիջոյդ. եղից զգիմ իմ ի բերան նորա, և զօրհնութիւնն իմ ի վերայ զաւակի նորա»[7]: Իսկ յաւետարանին՝ Քիստս խոս-

1. Յովհ. Բ. 38։
2. Յովել. Ե. 28։
3. Յովհ. Ի. 22։
4. Կողոս. Ե. 9։
5. Յովհ. Ա. 16։
6. Նշանագիրքն չօր. հպծեալ էին՝ հպաս. ըստ յուշին։
7. Եսայի. ԽԴ. 2։

ատանայ ասել ջուր սրսգ գնան ի ծարաւ, ասելով ցՍամարացի կինն յայգագս սրբոյ Հոգւոյն. «Եթէ դիտէիք զպարգեւն Աստուծոյ, և ով է որ ասէ ցքէ՝ տուր ինձ ըմպել, դուն արդեւք խնդրէիր ի նմանէ՝ և տայր քեզ ջուր կենդանի»[1]. և յետ փոքու ինչ ասէ ցնա. «Ամենայն որ ըմպէ ի ջրոյ յայսմանէ՝ միւսանգամ ծարաւեսցի, իսկ որ ըմպէ ի ջրոյն՝ զոր ես ասացն նմա, այլ ծարաւեսցի յաւիտեան. այլ ջուրն, զոր ես ասացն նմա, եղիցի նմա աղբեւր ջրոյ բղխելոյ ի կեանսն յաւիտենական»[2]: Եւ վասն այսորիկ Դաւիթ ասացեալ ասէ, թէ «Առ ի քէն է աղբեւր կենաց, և լուսով քով տեսանիմք զլոյս»[3]. քանզի դիտէ առ Հօր զոյ զՈրդի՝ զաղբեւրն Հոգւոյն սրբոյ: Որպէս ի ձեռն երեմիայի ասէ. «Երկուս չարիս արար ժողովուրդ իմ. զիս թողին զաղբեւրս ջրոյ կենդանւոյ, և փորեցին իւրեանց գուբս ծակտուս, որք ոչ կարեն ունել ջուր»[4]: Եւ յորժամ փառաբանեն զերկրէքն զԱստուած ասելով երկուս. «Սուրբ, սուրբ, սուրբ, Ցեր Աստուածն»[5], զՀայր և զՈրդի և զսուրբ Հոգին փառաբանեն. և վասն այսորիկ, որպէս յամուն Հօր և Որդւոյ միբանեալ, այսպէս և յամուն սրբոյ Հոգւոյն, և լինիցի սրդիք Աստուծոյ՝ ոչ աստուածոյ: Քանզի Հայր և Որդի և սուրբ Հոգին Աստուածն է, զի մի աստուածութիւն է և մի Աստուած. և վասն այսորիկ զոր Հայր առ Եսայի՝ Յովհաննէս ասէ թէ Որդի ասաց. իսկ ի Գործս առաքելոցն՝ Պաւղոս ասէ՝ թէ Հոգին սուրբ ասաց: Քանզի ասէ այսպէս Եսայի. թէ «Ցեսի զՑեր Աստուածն նոտեալ և վերայ ահաւոյ բարձրացեալ և վերացեալ, և լի էր տունն փառաւք նորա, և սրամբեքք կային շուրջ զնովաւ, վեց

1. Յովհ. Դ. 10։
2. Յովհ. Դ. 13–14։
3. Գբ. Լ.Ե. 10։
4. Երեմ. Բ. 13։
5. Եսայ. Ջ. 3։

թևաք միայ՝ և մից թևաք միայ, երկաբեն թևաք ծածկէին զերեսս իւրեանց, և երկաբեն զոտս, և երկաբեն թռուցնէաւ։ Աղաղակէին ընդէր առ ընդ կերս և ասէին. Սուրբ, սուրբ, սուրբ, Տէր Սաբաւոթի՛, լի է ամենայն երկիր փառաք նորա »[1]։ Եւ յետ փոքու ինչ ասէ. « Լուայ զբարբառ Տեառն զի ասէր. զո՞վ առաքեցից, և ո՞վ երթիցէ առ ժողովուրդն այն։ Եւ ասացի. Ահա եմ ես, առաքեա՛ զիս։ Եւ ասէ ցիս. Երթ՛ առ ժողովուրդն այն և ասա՛ ցնոսա, լսելով լսեսջի՛ և մի՛ իմասջի՛ք. տեսանելով տեսջի՛ և մի՛ տեսի՛ք, զի խո՛ստացաւ սիրտ ժողովրդեանն այնորիկ, և ականջք իւրեանց ծանրացա լասի, և զաչս իւրեանց կո՛փացին, զի մի՛ երբէք տեսցեն աչօք և ականջօք լսեցեն և սրտիւք իմասցին, և դարձցին և բժշկեցից զնոսա »[2]։ Եւ ասեաւրարդին Յովհաննէս ասէ. « Վասն այնորիկ ոչ կարէին հաւատալ (հերեսքն) Տեառնայ, զի ասաց Եսայի, խաւարեցոյց զաչս նոցա և կարծրացոյց զսիրտ նոցա, զի մի՛ երբէք տեսցեն աչօք և սրտիւք իմասցին և դարձցին և բժշկեցից զնոսա »[3]։ Զայս ասաց Եսայի, յորժամ տեսա զփառան նորա՛, այնինքն զՈրդւոյ. որպէս զի Տէր Սաբաւոթի է ցիսուս, զի Տէր զօրութեանց թագաւորն Սաբաւոթի. « Տէր զօրութեանց նա ինքն է թագաւոր փառաց »[4], քան սրամ՝ Դաւիթն ասաց. և Տէր փառաց է խաչեալն Քրիստոս, քան Պաւղոսի, և քան սրամ՝ ասացն Դաւիթ. « Տէր Տովհաննէ զիս, և ինձ ինչ ոչ պակասեսչէ »[5]. և այսոբ ասէ. « Որ Տովհաննէ խաբսկեցի՛ Տայեաց, որ առաջորդիս որպէս խաչին Քրիստոս. որ նաեւոպ ի քրովբէս՝ յայտնեա »[6]։ իսկ

1. Ես. 2. 1։
2. Ես. 2. 8–10։
3. Յովհ. ժԲ. 39։
4. Սաղ. ԽԴ. 10։
5. Սաղ. ԽՈ. 1։
6. Սաղ. ՀՓ. 2։

յաւետաբանէն ասէ Որդւոյ. « Ես եմ Տովհ[illegible]քա՛ն։ արդ ինքն է որ նախն ի քրովբէս՝ Որդւոյ, որ Տովհէն զիաբայել։ Իսկ Պաւղոս՝ ի Գործս առաքեացն՝ զառքրբ Հոգին ասէ, ի ձեռն եպսկոպոսացեալ զայս զոր ասացն Եսայի, թէ Տէր Սաբաւոթի ասաց ցիս. արդ Հայր և Որդի և սուրբ Հոգին Տէր Սաբաւոթի է։

Եւ յորժամ ասէ զիր յաղագս Հօր, երթէ նա « Սաստկա գանձեցին երեւելիս ցիմ »[1]. այլ զիր ուսուցանէ զմեզ՝ երթէ ի ձեռն Որդւոյ ասացաւ։ Ո՛չ այլ ինչ ուրոյն Հայր ասացաւ և այլ Որդի, այլ զոր ինչ Հայր գործէ՝ ի ձեռն իւրոյն զօրութեան գործէ, որ է Որդի։ « Զի ամենայն ոմանք եղեն »[2]։ Այսպէս և յորժամ Որդի ասէ, « Լուծէք զաճառս զայս, և յերիր ատուր յաթսկից։ ասէր, ասէ, յաղագս մարմնոյն իւրոյ »[3]. և այլ զիր ասէ, թէ Հայր յաղագ զՈրդի իւր ի մեռելոց։ բարւոք ասէ, քանզի յաղագ ի ձեռն իւրոյն Բանի և Որդւոյ։ Եւ ոչ ասելք զմարմնոյն՝ քան զոզ Աստուծոյ, այլ մարմին Որդւոյն։ Արդ մարմնոյն յաղագ՝ Որդի ինքն յաղագեալ ի մեռելոց. վասն այսորիկ ըստ մարմնոյ ասելք, թէ և՛ մեռաւ և յաղեցաւ և մեռելոց. իսկ ըստ Հոգւոյ՝ ի յերկինս և յերկրի և ամենայն ուրեք։ Արդ վասն զի նոքա Տարուստ էր՝ այսինքն Աստուած, իսկ յեսոյ վասն մեր ազգաւ եղեւ, այսինքն՝ մարդ, և ընդհանուց մեզ ըստ ամենայնի տանց մեզաց, վասն այսորիկ որպէս մարդ առնու կեանս՝ զ ակնանուն ուներ. քանզի ինքն էր կեանք, իսկ առնու վասն մեր։ Եւ որպէս մարդ աճէր Տասակաւ և իմաստութեամբ՝ ժողովեանուցն Աստուծոյ զօրութիւնն և իմաստութիւն։ Եւ որպէս մարդ արբի միշտ սուրբն և ոչ պակս ունոց սըբ-

1. Յովհ. ժ. 11։
2. Կողոս. ա. 16։
3. Յովհ. ե–յ։ ՃՀ, ՀՑ, ՀՀ։
4. Յովհ. ե. 19։

բլոց, զի «Ցաղագս ասցա, ասէ, սբրեմ զանձն իմ, զի եղիցին ազա սբրեալք Ճշմարտութեամբ»[1]։ Եւ որպէս մարգ բարձրանայ՝ առեալ անուն ի վեր քան զամենայն անուն՝ զոր միշտ լսա բնութեան անէր. քանզի Աստուած էր, ասէ, Քանին։

Արդ որդան ասէ գիր՝ Ի՞ է հաս Որդի, զոմն մարթոյն ներա ասէ, որ մարմինն է պատ եկեւ զեցոյ. քանզի պատ ասէ Բերթասաս։ Արդ պրաւդին յաւեալ գանձնէն որ ի վեր քան զամենայն անուն, յաբեաւ ընդ զօրութեանն և գանգուածն, և ընդ նմին ներա, լսա աստգիւմին. «Ընդ նմին յարոյց և ընդ նմին ներայց»[2]. և զոմն պատրիկ լսա ընդ նմին ներայց։ Արդ վերն մարմինն յարոյց Ցէրն ի մեռելոց, և բարձրացոյց ընդ երկնից. քանզի չեա պատրիկ յարուցանել և գանգուած մարմնոյն Իւրոյ. և ընդ նմին ներայց զնա զամենայն որպէս Աստուած, որպան ինչ ինքն էաս որպէս զնորդ։ Արդ ինքն Իւր ընդ նմին կեանս, և ինքն զինքն սբրէ, և ինքն զինքն բարձրացուցանէ։

Եւ յորժամ ասէ, թէ Հայր սբրեաց և առաքեաց յաշխարհ, և յարոյց զնա, և ընդ նմին ներայց և նա նմա կեանս, յայս է՝ թէ ի ձեռն նորա առնէ զամենայն Հայր։ Արդ՝ ի ձեռն նորա յարուցանէ զնա, և ի ձեռն նորա սբրէ, և ի ձեռն նորա բարձրացուցանէ, և ի ձեռն նորա կեանս տայ նմա։ Եւ յորժամ յանձն առնէ զՀոգին Իւր ի ձեռս Հօր, որպէս զնորդ յանձնէ զինքն առաջոյ, զի զամենայն մարդկի պրասդ յանձնէ Աստուածոյ։ Քանզի ինքն է ձեռն, և ձեռք Հօր։ Եւ յորժամ ասէ, «Նման քան զամենայն լսուս ծնաւ զնա»[3], ի գինոց եկեղեցւոյ՝ որ յառաջագոյն առաջեալ յետ պատրիկ ծնաւի քան զնորդի

1. Յովհ. ժե. 19։
2. Երես. Բ. 6։
3. Աւետ. Ը. 25։

յԱստուածոյ. վասն որոբրիկ ներա կայ յԱւետարան «Աստուած զնա ՏԷր», և յետոյ՝ «Ծնաւն»։

Եւ յորժամ ասէ գիր յաղագս Հօր, «Ոչ մի Աստուած առաջաւ գնէզ»[1]. Նմանապէս և յաղագս Որդւոյ ասէ, թէ նուաւ առաջն անէն։ իսկ նոյնք և յաղագս սբրոյ Հոգւոյն ասէն. «Հանեա, ասէ, զՀոգի ի նոցանէն, և պակասեսցեն և ի հող իւրեանց դառնան։ Առաքես զՀոգի քո և ստեղծանին, և նորոգես զերեսս երկրի»[2]։ Եւ յորժամ ասէ Քհաւս յաղագս Հօր ցՊետրա, «Երանի է քեզ, զի մարմին և արիւն ոչ յայտնեաց քեզ, այլ Հայր իմ որ յերկինս»[3], զայսոսիկ և յաղագս Իւր ասէ, «Ոչ որ գիտէ զՀայր բայց միայն Որդի, և որում կամի Որդին յայտնէ»[4]. Նմանապէս և յաղագս Հոգւոյն Պաւղոս ասէ. «Բայց մեզ յայտնեաց Աստուած ի ձեռն Հոգւոյն սբրոյ. զի Հոգին զամենայն քննէ և զխորս Աստուծոյ։ Զի ոմ գիտէ ի մարդկանէ զմարդկայնն եթէ ոչ հոգին մարդոյն որ ի նմա, այսպէս և ոչ զԱստուծոյն որ գիտէ բայց Հոգին Աստուծոյ»[5]։ Արդ որպէս Հոգի մարդոյ ի մարդկութենէն իւրմէ և էութենէն ոչ որոշի, այսպէս և Հոգին Աստուծոյ չասատանաձաւթենէն ոչ է օտար։ Եւ յորժամ ասէ ՏԷր եսայաս, «Որպէս ծնաւ և բարձրացոյն»[6], յաւետաւրանին ասէ, «Ծնեաւն ի մարմնոյ մարմին է, և ծնեաւն ի հոգւոյն՝ հոգի»[7]. և գարձեալ, «Հաղին ուր կամի շնչէ, զձայն նորա լսես՝ այլ ոչ գիտես ուսուր գայ և կամ յոմ երթայ. այսպէս և ամենայն ծնեալն ի Հոգւոյն»[8]. և յիսկզբան աւետաւրանին Քհաննէս ասէ. «Իսկ որք ընկալան զնա, ետա նոցա իշխանութիւն որդիս Աստուծոյ լի-

1. Մարգ. Բ. 10։
2. Սղմ. ճգ. 29–30։
3. Մաթ. ժգ. 16։
4. Մաթ. ժե. 27։
5. Ա. Կորնթ. Բ. 10։
6. Եսայի. ե. 2։
7. Յովհ. գ. 6։
8. Յովհ. գ. 8։

նել, որը հաւատաւոր է եւ· որը ոչ յարենէ և ոչ է կամաց մարդոյ, և ոչ է կամաց աստ այլ յԱստուծոյ ծնան »[1]: Որդի որը է Հոգւոյն սրբոյ ծըն-նան, եթէ յԱստուծոյ ծնան. և որը է Բրիստոս սկսաւեցան՝ է Հայր և է սուրբ Հոգին սկսաւեցան. Եւ յորժամ գաղձեալ ասէ Պետրոս ցԱննանիա. « Ընդէր լցեալ սատանայ զսիրտ քո՝ սուտ քեզ Հոգ-ւոյն սրբոյ, և խորել է գնոց գեւղին. ոչ առեալ մարդկան՝ այլ Աստուծոյ »[2]. որպէս դի որ ասէ Հոգւոյն սրբոյ, Աստուծոյ սուեաց՝ բնակիցն է ձեռն Հոգւոյն խրոյ: Քանզի ոչ բաժոր է Հոգին Աստուծոյ անդ է և Աստուած. դի « Աշ-աս, ասէ, գիտեմք՝ թէ Աստուած է մեզ միայ, զի է Հոգւոյն խրոյ ևս մեզ »[3]:

Եւ յորժամ ասէ գիր, թէ Հոգին սուրբ խօսէր է մարգարէին, այլոցն ասէ երանելին Պաւղոս՝ թէ Հայր խօսէր է մարգարէին. « Բազում՝ մանաւանդ և բազում՝ օրինակօք կանխաւ խօսեցաւ Աստուած ընդ հաբաւ մեր մարգարէիւք. (խմ) է վախճան աւուրցս այսոցիկ խօսեցաւ ընդ մեզ Որդւովն »[4]. իսկ այլոցն ասէ, թէ Որդի խօսի, « Եթէ զիմ բնդրեալ ընդ բեռն խօսողին ընդ ձեզ Բրիստոսի »[5]: իսկ Որդի զՀոգին առաց խօսել յառաքեալսն. «Յորժամ՝ մանանեսցեն, ասէ, զձեզ յառեանս և ի ժողովարան խրեանց, մի՝ հոգայք թէ զիարդ կամ զիշ խօսիցիք. զտեղի այ գոք եք որ խօ-սիցիք, այլ Հոգին Հօրն ձերոյ որ խօսեցէ է ձեզ »[6]: Եւ երբեմն ասէ. թէ մարմինք հաւա-ստացելոցն տաճար են Հոգւոյն սրբոյ. և երբեմն անդամք նոցա՝ անդամք Քրիստոսի են. իսկ եր-բեմն զնոսա տաճար գոլ ասէ Հօր· « Քանզի

1. Յով. ա. 12-13:
2. Գործք Ա. ե. 3-4:
3. Ա. Յով. գ. 13:
4. Եբր. ա. 1-2:
5. Բ. Կորնթ. ժԳ. 3:
6. Մատ. ժ. 17, 19. և Ղուկ. ԻԲ. 11:

գոք, ասէ, տաճար էք Աստուծոյ կենդանւոյ, բան որումն ասացն Աստուած, թէ բնակեցայց ի նոսա և գնացից ի նոսա և եղէց նոցա Աստուած, և նոքա եղիցին իմ ժողովուրդ »[1]. և « Ելէք ազա-կանէ զտաճար Աստուծոյ ազգականացէ գնա Աս-տուած »[2]. և գաղձեալ « Ոչ գիտէք թէ տաճար էք Աստուծոյ, և Հոգի Աստուծոյ բնակի ի ձեզ »[3]: Քանզի թէ ոք է տաճար Հոգւոյն՝ նա է տաճար Հօր և Որդւոյ. քանզի ոք Հոգին Աստուծոյ բը-նակէ՝ անդ Աստուած բնակէ: « Եւ որպէս յա-րուցանէ զմեռեալս և կենդանացուցանէ Հայր՝ այս-պէս և Որդի զորս կամի կենդանացուցանէ »[4]: Եմա-նապէս և յայտարս Հոգւոյն ասէ, թէ՝ « Հոգին է որ կենդանացուցանէ, մարմին ևս ոչ օգտէ »[5]: Ա՛ս կարծեցեալսն գրէ Պաւղոս· « իսկ Հոգին կեն-դանացուցանէ »[6]: Ջեռնեան, ըմբ որ ևս է գործ Հօր՝ զայս ասէ գիր՝ և Որդւոյ գոյ, և զնոյն Հոգւոյն սրբոյ, որպէս երանելին Պաւղոս ուսոյց ասելով. « Բաժինք շնորհաց են, բայց Հոգի նոյն է. և բաժինք պաշտաւնութեանց են, այլ Տէր նոյն է եւ բաժինք ներգործութեանց, այլ Աս-տուած նոյն՝ որ ներգործէ զամենայն յամենայնի »[7]: Որդ ասացեալ է՝ Հայր է որ ներգործէ զա-մենայն յամենայնի, յետ փոքու ևս ասէ, թէ Հոգին սուրբ ներգործէ զամենայն յամենայնի. « Քանզի զայս ամենայն, ասէ, ներգործէ մի և նոյն Հոգի, և բաժանէ խրաքանչիւր որպէս և կամի »[8]:

Եւ յորժամ ուսուցանէ երանելին Պաւղոս յա-զագս Հոգւոյն սրբոյ՝ թէ առհասարակ ժառան-գութեան մերոյ Հոգին սուրբ· իսկ Դաւթի՝ զՏէր գոլ ասէ ժառանգութիւն. քանզի՝ « Տէր է, ասէ,

1. Բ. Կորնթ. Զ. 16:
2. Ա. Կորնթ. գ. 17:
3. Ա. Կորնթ. գ. 16:
4. Յով. ե. 21:
5. Յով. Զ. 64:
6. Բ. Կորնթ. գ. 3-6:
7. Ա. Կորնթ. ԻԲ. 4:
8. Ա. Կորնթ. ԻԲ. 11:

բաժին ժառանգութեան Լեւի և բաժակի խնդ»[1], եւ պարբ ասէ. «Ազգաւորեցի առ քեզ Տէր, և առացի գոչ. եւ յայս և բաժին իմ յերկրին կենդանեաց»[2]: իսկ երեմիաս ասէ, եթէ «Որ առիցեն զամենայն նա է ժառանգութիւն Քակրայ, Տէր է անուն նորա»[3]: Արդ մարգարէիցն զՏէր ժառանգութիւն սրբոյ գոյ ասացեալ, Զաւգոս զՀագդին սուբբ գոյ ասաց ժառանգութիւնն. «Որով և հաստատացեալ, ասէ, Աստուածն Հայրենի ասեցաց, որ է առհաւատեալ ժառանգութեանս միոյ[4]»: որպէս և Մովսեսի երեսին Աստուածն Հայրենի սրբով յորժամ եառ զօրէնսն յԱսառեծոյ. և ոչ որ կարէր հայել ի նա յորւոյն խորայելի, զի նշանեցաւ ի վերայ նորա լոյս երեսաց Տեառն. որպէս և յաւետարանին գրեալ է. «Քանիժամ փայլեացին արդարքն որպէս արեգականն՝ յարքայութեան Հօր իւրեանց»[5]. քանզի Աստուած լոյս է, նոյնպէս և Որդի լոյս ճշմարիտ, և Հոգին լոյս է, վասն զի նորին էութեան է ճշմարտին լուսոյ, որպէս և Իսայի ասէ. «Եւ եղիցի լոյսն խորայելի՝ որպէս Տէր, և սրբեացէ զնաս բոցով բորբոքելոյ»[6]: իսկ յաւետարանին՝ Քրիստոսիս միաբոյ ասէ վասն Հոգւոյն, թէ «Նա մկրտեացէ զձեզ Հոգւովն սրբով և Հրով»[7]. իսկ պարբ զՏէրն ասէ սրբիչ. «Եւ Տէր սրբեաւ զնաս»[8]: Եւ յորժամ զԱստուած կոչէ Հոգ պիրն, «Աստուած մի, ասէ, Տուր ծախիչ է»[9]. նոյնպէս և յայսգս Հոգւոյն սրբոյ ասէ, թէ «Երեւեցան առաքեալքն բաժանեալ լեզուաք որպէս ի Հրոյ, և նստաւ իւրաքանչիւրք ի վերայ նոցա: Եւ լցան ամենեքին Հոգւով սրբով,

1. Սաղ. ԺԶ. 5։
2. Սաղ. ՃԺԲ. 6։
3. Երեմ. Ե. 16։
4. Եբրեա. Ը. 13։
5. Մատթ. ԺԳ. 43։
6. Իս. Ծ. 17։
7. Մատթ. Գ. 11։
8. Ղեւտ. ԻԲ. 16։
9. Բ. Օրինաց. Գ. 24։

և սկսան խօսել յայլ լեզուս՝ որպէս և Հոգին տայր բարբառել նոցա»[1]: Քանզի որք զՀոգին են զգեցեալ՝ զՀայր են զգեցեալ: «Քանզի պատուէ, ասէ, ապականացուսիս պատկի զգենուլ զանապականութիւն, և մահկանացուիս պատկի զգենուլ զանմահութիւն»[2]. Քանզի որք զգեցեալ (են) զՀոգին Աստուծոյ՝ զանապականութիւն են զգեցեալ, և անապականութիւն Աստուած է:

Եւ յորժամ ասէ Դաւիթ, «Բազումք ասէին՝ մի ցուցցէ մեզ բարութիւնս»[3], յայտագս սրբոյ Հոգւոյն ասէ. և պարբս ասաց. «Տէր ոչ պակաս արար զբարութիւնս՝ որոց գնան անբծութեամբ»[4]: Նոյնպէս և Մաաթէոս յայտագս նորա պատկս ասէ. «Գիտեք ասէրս բարիս տալ որդւոց ձերոց, որպէս եւս առաւել Հայրն ձեր՝ որ յերկինս է՝ տացէ բարութիւնս որոց խնդրեն ի նմանէ»[5]. իսկ Զաքարս գնոյն օրինակ նմանեցուցանելով ասէ. «Եթէ գուք որ չարքդ էք՝ գիտէք տալս բարիս տալ որդւոց ձերոց, որպէս եւս առաւել Հայրն ձեր ի յերկինից տացէ Հոգի սուրբ Հաւատացելոցն ի նա»[6]: Քանզի թէ ոչ էր էութեանն միասին բաշխումն Հոգւոյն սուրբ, ոչ արդեաք կոչէր նա բարի. որ երբեմն Տէրն Տիրամարէր ի կռնցին բարի բան որում մարդն եղեալ ասելով. «Մի կոչեր զիս բարի, ոչ ոք է բարի բայց մի Աստուած»[7]: իսկ պատուր Հոգին գիր ոչ Տիրամարէ ի կռնցոյ բարի բան Դաւթի որ ասէն «Հոգի քո բարի առաջնորդեացէ ինձ ի յերկիր ուղիղ»[8]: Եւ յորժամ ասէ գարձեալ Տէր վասն իւր, «Ես եմ Հացն կենդանի՝ յերկինից իջեալ»[9], պարբ զՀոգին սուբբ

1. Գործք Ա. Ե. 3։
2. Ա. Կորնթ. ԺԵ. 53։
3. Սաղ. Դ. 6։
4. Սաղ. ՃԻ. 13։
5. Մատթ. Է. 11։
6. Ղուկ. ԺԱ. 13։
7. Մրկ. Ժ. 18։
8. Սաղ. ՃԽԳ. 10։
9. Յովհ. Զ. 51։

կոչէ հայ երկնաւոր աւետով, «Զհայ մեր հանապազորդ աստ մեզ այսօր»[1]։ Քանզի ասացյ մեզ յաղօթս՝ ինդրել յայժմուս յաւիտենի զհանապազորդն հաց, այսինքն զհանդերձեալն. զորով պարտաւոր անիմք յայժմուս կեանս՝ ի ձեռն մարմնոյն Քրիստոսի հաղորդեալք, ըստ սրամ՝ ինքն ասացյ. «Եւ հացն զոր ես տացյ մարմին իմ է, զոր ես տացյ վասն կենաց այնորհի»[2]։ Քանզի հաց կենդանաւոր է մարմինն Տեառն, վասն զի ի Հոգւոյն կենդանաբարէ ստաւ։ «Քանզի ծնեալն ի Հոգւոյն հոգի է»[3]։ Եւ յորժամ ասէ Երեմիաս մարգարէ Աստուծոյ, թէ՝ նա առաքեցեալ խրախճէլի յանապատին, «Եւ ոչ ասացէք, ասէ, ա՛ր է Տէր՝ որ հանի զմեզ յերկրէն եգիպտացւոց և առաջորդեաց մեզ յանապատին»[4]։ Եւ Եսայի՝ Հոգւոյն սրբոյ, ասէ, առաքեցեալ խրախճէլի յանապատին. «Համ, ասէ, դնաս ընդ մեզ անդունդս՝ որպէս ձի ընդ անապատս, և ոչ սխափեսցան, և որպէս հօտ ընդ գառնս. ես Հոգի ի Տեառնէ և առաջորդեաց նոցա»[5]։ իսկ առ երկրորդացեան Պաւղոս ասէ, թէ Քրիստոս էր որ առաջորդէրն. «Քանզի լսուիքէն ի հոգեւոր վիմէն՝ որ երթայր զնմա նոցա, և վէմն էր ինքն Քրիստոս»[6]։

Եւ յորժամ ասէ Պաւղոս ի ճանիէ գկոչիկ իւր, «Աստուած, ասէ, որոչապ գնս յորժոմիցէ մեր իմոյ, և կոչեաց ի ձեռն չնորհաց իւրոց, յայտնել գՈրդին իւր ինեւ, զի ուխտարանեցիկ գնա ի հեթանոսս»[7], իսկ առ Հռոմիացիսդան ի Քրիստոսէ կոչիկ ասէ, գրելով առ նոսա. «Որովք եք և գուք կոչեցեալք Յիսուսի Քրիստոսի»[8]։ Իսկ Հոգւին սուրբ գՊաւղոս և գԲառնաբաս ասաց կո-

1. Մատթ. գ. 11։
2. Յովհ. գ. 52։
3. Մատթ. գ. 6։
4. Եր. գ. 6։
5. Ես. պճ. 13։
6. Կորնթ. ժ. 4։
7. Գաղ. ա. 16։
8. Հռոմ. ա. 6։

չել յաւետարանել հեթանոսաց գՔրիստոս, որ և է աբանչիկ, Յիսուսն ասացեալ ցՊաւղոս ի տաճարին, «Գնա՛, զի ես ի հեթանոս հեռաւորս առաքեցից գքեզ»[1]։ Եւ Պաւղոսի ա. Գաղատացիսն գրեալ. «Պաւղոս առաքեալ ոչ ի մարդկանէ և ոչ ի ձեռն մարդոյ, այլ ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի, և Աստուծոյ Հօր՝ որ յարեաց գնա ի մեռելոց»[2]։ և յետ փոքու ինչ ասէ. «Յայնժամցանեմ ձեզ եպրեալք, զաւետարանին, զի ոչ է ըստ մարդոյ, քանզի և ոչ ես ի մարդոյ առի, և ոչ ուսայ յոմեքէ, այլ ի ձեռն յայտնութեանն Յիսուսի Քրիստոսի»[3]։ Հոգւոյն սրբոյ երեւի առաքեալ գՊաւղոս և գԲառնաբաս քարոզել հեթանոսաց գՔրիստոս։ Եւ յորժամ ի գալոյ Հօր խօսին մարգարէքն՝ որպէս սպմնեաք, ասէ Աստուած. «Մի այդպամ երթայք ի արքումիսն իմ, թէ Գաւթի ես ոչ սահցիկ»[4]։ «Զաւակ նորա յաւիտեան միասցէ, և աթոռ նորա որպէս արեգական առաջի իմ»[5]։ և գարձեալ, «ի պարզ որմանքի քոյ նաւասցիկ յաթոռ քո»[6]։ և որպէս Պետրոս ասաց, թէ «Մարգարէ էր Գաւթի և գիտէր, թէ երդմամբ երդուաւ նմա Աստուած՝ ի պտղոյ որմանքի նորա նաւասցանել գՔրիստոս՝ յաթոռ նորա»[7]։

Իսկ յորժամ ի գալոյ Որդւոյ, որպէս յորժամ ասէ Եսայի. «Աչապես ասէ Տէր. վասն ձեր Տղոյ անուն իմ ի հեթանոսս. վասն այսորիկ գնասցէ ժողովարդ իմ յաւուրն գանուն իմ, թէ ես եմ որ խօսին և միշտ եմ»[8]։ Իսկ յորժամ ի գալոյ Հոգւոյն սրբոյ, որպէս յորժամ մարգարէն Աղաբաս ասէ. «Աչապես ասէ Հոգին սուրբ՝ զպրն որպ է գալոս այս»[9]։ Եւ գարձեալ,

1. Գործք Աա. իճ. 21։
2. Գաղատ. ա. 1։
3. Գաղատ. ա. 11։
4. Ողմ. զճ. 36։
5. Ողմ. զճ. 36։
6. Ողմ. ձկթ. 11։
7. Գործք Աա. բ. 30։
8. Եսայի. ծբ. 5։
9. Գործք Աա. իա. 11։

Պատգա առ Տիմոթէոս գրէ. «Իսկ Հոգին սուրբ յայտնապէս ասէ, եթէ ի ժամանակս յետին ա-պստամբիցեն ոմանք ի հաւատոյ »[1]: Եւ դարձեալ, «Ասէ Հոգին ցիւիրպատս· Մարիր և լարեալ ի կառսդ եբեւռվպաջեղ նեբքինդգ »[2]. և մերկաբերն Եգեհիէլ մեզպագրելով Հնոյ Ժողովրդեանն՝ ասէր. «Եւ արամեցոյց զիս այսմ ամենայնիս, ասէ Տէր »[3]: Իսկ Պատգա գրէ Նորոյ Ժողովրդեանս. «Եւ մի՛ արամեցուցանիցէք զՀոգին սուրբ Աստուծոյ, որով կնքեցայք յօր փրկութեան »[4]. և Դաւիթ յաղագս Հրեիցն ասէր. «Եւ բարկացուցին զԱստուած յանապատին »[5]. և Եսայի յաղագս նոցին. «Իսկ նոքա անհնազանդ եղեն, և բարկացուցին զՀոգի նորա սուրբ, գարձաւ նոցա ի թշնամութիւն »[6]. և Յովհաննու ի Գործս առաքելոցն ասէ. «Խոսաս պարանոցք և անթլփատս սրտիւք և ականջք, դուք հանապազ Հոգւոյն սրբոյ հակառակ կայք, որպէս և հարքն ձեր »[7]:

Եւ յորմամ՛ ասէ Պատգա յաղագս Հօր, թէ՝ «Աստուած ապրեալացուսանէ, ոմ՛ է որ գոսոսպարս առնիցէ »[8], և զնոյն յաղագս Որդւոյ՝ նմանապէս և Հոգւոյն սրբոյ ասէ· «Այլ լսացայք, այլ սրբեցայք, այլ արդարացայք յանուն Տեառն մերոյ Քրիստոսի Բբիսսոսի, և Հոգւով Աստուծոյ մերոյ »[9]. իսկ Տէրն յաղագս իւր ցոսոսանայ ասէ. «Ո՛չ վոբ-ձեացես զՏէր Աստուած քո »[10]. իսկ Պետրոս ասէ ցՍոափիրա. «Ձի՛ է՛ զի միաբանեցէք փորձել զՀոգին Տեառն »[11]:

Եւ Աստուած է որ պարտնակէ և ընու զամե-

1. Ա. Տիմ. Գ. 1։
2. Գործք Ա. Ը. 29։
3. Եզեկ. ՄԶ. 43։
4. Եփես. Գ. 30։
5. Սղմ. ՀԵ. 40։
6. Եսայի. ԿԳ. 10։
7. Գործք Ա. Ե. 51։
8. Հռոմ. Ը. 33։
9. Ա. Կորնթ. Զ. 11։
10. Մատ. Գ. 7։
11. Գործ Ա. Ե. 9։

նայն, որպէս և ի ձեռն Եսայեայ ասէ. «Զերկինս և զերկիր ես ընամ՛՝ ասէ Տէր »[1]. Նոյնպէս և յաղագս Որդւոյ ասէ Պատգա. «Որ էիմն՝ նոյն է և որ եկն ի վերոյ քան զամենայն երկինս, զի լցցէ զամենայն »[2]. իսկ զնոյն և յաղագս Հոգւոյն Դաւիթ ասէ. «Քո երեմայց ես յադոյ քոսոսիկ, կամ յերեսաց քոց ես յո՞ փախեայց »[3]: իսկ ասել նոցա՝յո՞ երեմայց ի Հոգւոյ քոսոսիկ, եցոյց մեզ զՀոգին սուրբ զոյ գամենայն ընաչ. «Եւ յերեսաց քոց ես յո՞ փախեայց. Թէ եդանեմ՛ յերկինս գու անդ ես, թէ իջանեմ՛ ի գոժախ՝ և անդր գնա ես »[4]. և ոչ էջ ի գժոխս, եթէ ոչ Որդի՛ որ ի մեռելոցն յարեաւ:

Եւ յորժամ՛ ասէ Յովհաննու ի Գործս առաքելոցն, թէ «Աստուած փառաց երեւեցաւ Հօր մերոսի՛ Աբրահամու »[5], զայս յաղագս Որդւոյ Պատգա ասէ. «Չի թէ էր ծանուցեալ՝ ոչ արդեօք զՏէր փառացն ի խաչ հանէին »[6]. Նոյնպէս և Դաւիթ ասէ, «Տէր զօրութեանց, սա ինքն է թագաւոր փառաց »[7]: Քանզի մի փառք ևս Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ· «Զփառս իմ, ասէ, այլոսի՛ ոչ տաց »[8]. զի ոչ է երկրորդ Աստուած Որդի, այլ Բան մեզի և միայնոյ Աստուծոյ, աստուածաբանեալ է Հօր, որպէս և Հայր յՈրդւո՛ աստուածաբանի. բան ոքոսոսի է Հոգի ասէ, աստուածաբանեալ զՈրդի ընդ Հօր. «Երկիր պագցեն քեզ և ի քեզ ազօթեացեն, զի ի քեզ է Աստուած. և բաց ի քէն այլ ոչ ոք է. գու ես Աստուած, և մեք ոչ գիտ-ամք· Աստուած խորհրդեալ փրկիչ· ամենեցունց և պատուեացն ամենեքեան որ հակառակ կան Նրա »[9]. և հակառակ կան նմա՛ որք ոչ խոստովանին

1. Երեմ. ԻԳ. 24։
2. Եփես. Գ. 10։
3. Սղմ. ՀԲ. 7։
4. Սղմ. ՀԲ. 8։
5. Գործք Ա. Ե. 2։
6. Ա. Կորնթ. Բ. 8։
7. Սղմ. ԻԳ. 10։
8. Ես. ԽԲ. 8։
9. Իս. ԽԲ. 14։

գնա և գՀովին նորա՝ նորին Հօր էմմանէլ, և բաց ի նմանէ այլ ոչ գոլ Աստուած· և որք ի չարաբարս նորա և յապրաստիխիս ամենեն։ Քանզի ոչ ոք կարէ վկայ Աստուած՝ եթէ ոչ վկայեն ցեսուն և ի մեռելոց յարուցեալն՝ խոստովանեցեալ ընդ սրբոյն Թովմայի, ՏԷր Աստուած իմ և Աստուած իմ։ Եթէ գիտէք գնա և գՀովին զնա և ասեսք գնա։ Ասէ գիտեմք գնա և գՀովին զնա և զայրն գիտեմք։ Ասէ գնա Քիւսու, այսքան ժամանակս ընդ ձեզ եմ, և ոչ ծանեար գնա փիլիպպէ· որ եսեա գնա, եսեա զՀայր· գնաՀրդ գուս ասես՝ ցույց մեզ զՀայր։ ոչ հաւատասա եմիե ես ի Հայր և Հայր յիս է· զբանն զոր ես խօսիմ՝ յանձնէ ոչ խօսիմ։ և Հայր որ յիս մնայ՝ նա գործէ զգործն։ Հաւատայք ի Հայր որ յիս մնայ՝ նա գործէ զգործն։ Հաւատայք ինձ եմե ես ի Հայր և Հայր յիս է· ապա թէ ոչ՝ վասն գործոցն հաւատացէք ինձ»[1]։ Եւ գործ էր Աստուծոյ Հօր՝ զդևս հանել։ և ձեռն Հոգւոյն սրբոյ ասաց Հանել զդևսս։ «իսկ եթէ ես Հոգւով Աստուծոյ հանեմ՝ զդևս, ասէ»[2]։ յապա գայս որպ Դաւիթ ասէ։ «Եթէ ես մատամբ Աստուծոյ հանեմ՝ զդևս»[3]։ քանզի յորժամ զՄրկէ գիր բազում Հօր անուանէ։ զսուրբ Հոգին՝ մեսն Աստուծոյ կոչէ։ և յորժամ զՄրկէ բան անուանէ, զսուրբ Հոգին փչումն Աստուծոյ ասէ։

Եւ գարձեալ ասէ առաքեալ։ «Ընդէմ ասացէ ի ձեռս գՀաւատուրեիսն Աստուծոյ և Հօր։ յորժամ խոսիանեսցէ զամենայն իշխանութիսնս և զամենայն պետութիսն ուրոյնութիսն, քանզի պարտ է նմա թագաւորել՝ մինչեւ գիցէ զՀայրն նորա ընդ ոտիւք նորա։ յետին թշնամին խոսիանի մահ. քանզի զամենայն ինչ Հնազանդ արար ի ներքոյ ոտից նորա։ իսկ յորժամ ասէ, թէ ամենայն ինչ

1. Ցովհ. ԺԴ. 7–12։ 3. Ղուկ. ԺԱ. 20։
2. Մատթ. Ժ. 28։

Հնազանդեցաւ նմա, յայտ է՝ թէ բաց յայնմանէ՝ որ Հնազանդեցոյց նմա զամենայն։ զի եղիցի Աստուած ամենայն յամենայնի»[1]։ Քաղաքս Հնազանդութեան աշխարհի ասէ, զմարմնով Տիրադեղեն նորա. քանզի զսոն թագաւորութեան նորա եբՀնայոյ Գաբրիէլ յայտնեաց՝ ասելով. «Եւ թագաւորութեան նորա վախճան ոչ եղիցի»[2]։ որպէս և Դաւիթ զսրբոյն Գաբրիէլի զսոնէն առ Կոյսն յաղագս Յիսուսի, «Եւ թագաւորեսցէ, ասէ, յարիւսեան, և թագաւորութեան նորա՝ ասէ, ոչ եղիցի վախճան»[3]։ իսկ առաքեալ ասէ, վախճան գոլ թագաւորութեան նորա. «Քանզի պարտ է նմա թագաւորել, մինչեւ գիցէ զամենայն ի ներքոյ ոտից նորա»[4]։ Նմանպես և Դաւիթ. «Ասաց ՏԷր ցՏԷր իմ, նիսա ընդ աջմէ իմմէ՝ մինչեւ եդից զթշնամիս քո գաւսանդան ոտից քոց»[5]։ Արդ՝ ասելն նորա՝ նիսա, ակնդրն նշանակէ, և ասելն նորա՝ թէ մինչեւ գիցէ թշնամիք քո, վախճան ցուցանէ։ «Իսկ յորժամ՝ Հնազանդեսցի նմա ամենայն, յայնժամ՝ և ինքն Որդի Հնազանդեսցի Հնազանդեցուցչին նմա զամենայն. զի եղիցի Աստուած՝ ամենայն յամենայնի»[6]։ Զայս կամի ասել. յորժամ ամենեքին Հնազանդեսցուք Քրիստոսի, և գացուք նորա անգամ, և եղիցուք նորա յորդիս Աստուծոյ. «Քանզի զուք մի էք, ասէ, ի Քրիստոս Յիսուս»[7]. յայնժամ և ինքն փոխանակ մեր Հնազանդեսցի Հօր, որպէս գլուխ յաղագս անգամից եղբոց։ Քանզի անգամացն նորա չեւ եւս Հնազանդեցեալ, ինքն գլուխն նոցա՝ չեւ եւս է Հնազանդեալ Հօր, մնալով եւրեց անգամացն։ իսկ եթէ էր մի ի Հնազանդեցելոցս՝ յիակզբանէն ար-

1. Ա. Կորնթ. ԺԵ. 24–28։ 5. Պաշ. ՃԺ. 1։
2. Դան. Զ. 100։ 6. Ա. Կորնթ. ԺԵ. 28։
3. Ղուկ. Ա. 33։ 7. Գաղ. Գ. 28։
4. Ա. Կորնթ. ԺԵ. 25։

գնաք էր հետապնդեալ Հօր, և ոչ ի վախճանին առնէր զայս։ Քանզի մեք եմք նոքա Հետապնդեալ Հօր, և մեք եմք նոքա թագաւորեալք մինչեւ զիմն ի հետևեալ մեր ի ներքոյ ոտից մերոց։ Քանզի զան թշնամեայ մերոյ Ցէրն երկնից ի ննիւաս թիւն մեր եդեալ. և ան զմարգպանն ամուռն Դաւթի զբան մարմնոյ Հօրն իւրոյ, վերասին չենկ և կանգնել զնա. զի յորժամ կանգնեցի, ամենեքին նոքա թագաւորեցաք, առեալ ի ձեռս Հօր զնգրգպանին թագաւորութիւնն կանգնեալ։ «Ձի եղիցի Աստուած ամենայն յամենայնի»[1]։ թագաւորեալ ի ձեռն նորա՝ որպէս ի ձեռն փրկչի Աստուծոյ, յիս թագաւորին նորա ի ձեռն նորա՝ որպէս ի ձեռն մարդոյ փրկչի։

Եւ յորժամ ասէ Պետրոս, «Ձչմարիտ գիտասցէ ամենայն իսրայէլ, թէ և Ցէր գնա և օձեալ Աստուած արար, զայն Քեզուս զոր դուք խաչեցէք»[2]։ ոչ յայտպա ատաստածութեան նորա ասէ, թէ և Ցէր և օձեալ արար, այլ ուստն մարգկութեան նորա։ ար է՝ ամենայն եկեղեցի նոքա սիրեալ և նոքա արեալ յետ նորա խաչելութեանն։ և օձեալ ի թագաւորութիւն երկնից։ զի թագաւորիցէ եղիցի նմա, որ ուստն գինն ունայնացոյց և համարձն գնա ի ձեռն ծառայու կանէն կերպիւ։ Քանզի Բանն և Որդի Աստուծոյ միշտ էր Ցէր և Աստուած, և ոչ յետ խաչելութեանն արարաւ Ցէր և օձեալ, այլ որպէս յառաջագոյն ասացի, գմարգկութիւն նորա արար աստուածութիւն նորա Ցէր և օձեալ։

Եւ յորժամ ասէ, «Հայր, եթէ հնար է՝ անցցէ բաժակն այս՝ ոչ իմ կամքս եղիցին, այլ քոյդ։ Հոգիս յօժար է, բայց մարմինս ակար»[3], երկուս կամ աստուածօր ցուցանէ. է ինչ որ մարգ-

1. Ա. Կորնթ. ԺԵ. 28։ 3. Մատթ. ԻԶ. 42. և Մրկ. ԺԴ. 36։
2. Գործք Ա. Բ. 36։

կային՝ որ է մարմին, և է ինչ որ աստուածային։ Քանզի մարդկային վասն ակարութեան մարմնոյն Տրամարել է չարչարանաց. իսկ աստուածայինն նորա՝ յօժար է։ Որպէս և Պետրոս լուեալ վասն չարչարանացն երկիւղ և ասէ. «Քաջ, Ցէր»[1]. իսկ աստուածայ նմա Ցետնոյն ասէ. «Երթ յետս իմ, սատանայ, զայթակղութիւն ինձ ես. զի ոչ խորհիս զԱստուածայն, այլ զմարգկան»[2]։ Հրամարել է չարչարանացն որպէս մարդ. իսկ Աստուած գոյժ և բան էութեան Աստուծոյ անչարչարելիւ յօժարութեամբ ընկալաւ զչարչարանսն և զմահ. քանզի ոչ էր հնար բնաւին նմա ի մահուանէ. զի Աստուած էր ի նմանութիւն մարգկան եղեալ, մեռանել կամաւորութեամբ, և չարչարեալ՝ բան նշանաւորութեանն իւրոյ՝ որպէս զԱստուած. որպէս և Դաւիթ ասաց. «Քարկուէ Աստուած, և չարուեցին թշնամիք նորա»[3]։ Եւ զարձեալ. «Աբէ, Ցէր Աստուած իմ, հրամայեսս որով պատուիրեցեր, և ժողովք ժողովրդոց չարչ եղիցին զբեւ. վասն այսորիկ ի բարձունս գարձիր. Ցէր դատի զժողովրդս»[4]։ Ասէ և Պաւղոս. «Զարչարեցաւ ի ակարութիւնէ, և կենդանի է զօրութեամբն Աստուծոյ»[5], իսկ զօրութիւն Աստուծոյ է Որդի։ Չարչարեալ ի ակարութիւնէ, այսինքն՝ ի մարմնոյ չարամնութիւնէ, և հրաժարեալ ի չարչարանացն որպէս մարդ, իսկ կենդանի՝ ի ձեռն իւրոյն զօրութեան։

Եւ յորժամ ասէ Ցէր ի Գեթսեմանի ատեառաքն նեն. «Ա՛յս են կեանք յաւիտենական, զի ծանիցեն զքեզ միայն ճշմարիտ Աստուած և զոր առաքեցեր զՅիսուս Քրիստոս»[6]. պարզ նգն ճանաչեալ զՈրդի ասէ ճշմարիտ Աստուած, քանզի

1. Մատթ. ԺԶ. 22։
2. Մատթ. ԺԶ. 23։
3. Սաղմ. ԿԶ. 2։
4. Սաղմ. Ե. 8-9։
5. Բ. Կորնթ. ԺԳ. 4։
6. Յովհ. ԺԷ. 3։

«Գիտեմք, ասէ, զի Որդին Աստուծոյ եկն և եառ մեզ միտս, զի ծանեցցուք զճշմարտութիւնն. և եմք ի ճշմարտի Որդւոյդ նորա Յիսուսէ Քրիստոսէ, զի նա է ճշմարիտ Աստուած և կեանք յաւիտենական կանք»[1]։ Որպէս զի ճշմարիտ Աստուած է նա՝ և նաև քան զլինելն մարդ, և յետ լինելոյն միշտուրդ Աստուծոյ և մարդկան, ա՛չ միայն մարդկան, այլ և Աստուծոյ· զսա զրամ է երեմիաս ասէ· «Սա Աստուած մեր, ոչ համեմատեցի այլ ոք առ նա. և գիտ գամենայն ճանապարհս հանճարոյ, և ետ զդոն Յակոբայ Ծառայի իւրոյ, և իսրայէլ սիրելոյ իւրոյ։ Եւ յետ այսորիկ յերկրի երևեցաւ, և ընդ մարդկան շրջեցաւ»[2]։ Եւ երբ շրջեցաւ ընդ մարդկան, եթէ ոչ յորժամ ծնաւն ընդ նոսա և կենդէ և տղայակից եղեւ և աճակից, և կատարելակից։ Եւ այսոր ասէ երեմիա. «Ցաւր է սերտ նորա քան զամենեսեան, և մարդ է՝ ով ծանիցէ զնա»[3]։ Եղիազարէա և Եսայի ասէ. «Մանուկ ծնաւ մեզ, որդի և առաւ մեզ, որոյ իշխանութիւնն ի վերայ ուսոց իւրոց· և կոչի անուն նորա Հրեշտակ մեծի խորհրդոյ, Աստուած Տէր, Իշխան խաղաղութեան, Հայր հանդերձելոյ յաւիտենից»[4]. և այսոր ասէ. «Ահա կոյս յղասցի և ծնցի որդի, և կոչեսցին զանուն նորա Էմմանուէլ, որ թարգմանի ընդ մեզ Աստուած»[5]։ Արդ Աստուած է որ ծնաւ ի կուսէն և ետնտ ընդ օրինաւք. և գարձեալ այսոր ասէ· և «Ցեսաք զնա՝ և ոչ գոյր նորա գեղեցկութիւն»[6]։ Գանգի էր նա յառաջագոյն սեանալ յաստուածայնումն և ի փառսուր կերպի, նաւեալ ի վերայ սմուտոյ բարձրացելոյ և վերացելոյ, յորժամ և բրովբէքն փառաւորէին զնա սեռով. «Սուրբ, սուրբ, սուրբ, Տէր Զաւաւոթի»[7].

1. Ա. Յովհ. ե. 20։
2. Բարուք. Գ. 36։
3. Երեմ. ԼԱ. 9։
4. Եսա. Թ. 6։
5. Եսա. է. 14։
6. Եսա. ԽԳ. 2։
7. Եսա. Զ. 3։

և յետ այսորիկ սեաներ գնա կերպարան ծառայի առեալ, և ի նմանութիւն մարդկան եղեալ. գան այսորիկ ասէ. «Եւ սեաք գնա, և ոչ գոյր սեսիլ և ոչ գեղեցկութիւն. այլ սեաք նորա սնոտրզ, նուազեալ քան զամենայն որդւոց մարդկան։ Եւ այր ի հարուածս գտոյժ գիտէ համբերել ցաւոյն· զի գարձուցեալ գերեսս իւր սնաթգեցաւ և ոչ ինչ համարիցաւ։ Նա գհիանդութիւնս մեր բառնայ և գանն մեր չարչարի. և մեք համարիցաք գնա ի ցաւս և ի հարուածս և ի չարչարանս։ Իսկ նա վիրաւորեցաւ գանն անօրէնութեանց մերոց, և խոմացաւ գանն մեղաց մերոց»[1]։ Եւ այսոր ասէ յայտագս նորա. «Ահաւասիկ Աստուած մեր, հառաջանէ գաւտառանաս եւ հառաւցէ. ինքեան սկեսցէ և փրկեսցէ զմեզ։ Յաճախաժ աչք կուրաց բացցին և սնաւնջք խլից լուեցցին· յայնժամ վառեսցէ կաղն որպէս զեղնիբուս, և պարզ լեզուն լեզուք ծանրախաւաց»[2]։ Եւ գարձեալ այսոր ասէ. «Ոչ հրեշտակ և ոչ պատգամաւոր, այլ ինքն Տէր սեկալ փրկեաց զմեզ»։ Իսկ Դաւիթ ասէ. «Մոյր Սիոնի ասէ մարդ, և մարդ ծնաւ ի նմա, և ինքն հիմնեցոյց գնա Բարձրեալն»[3]։ Զանգի այս մարդս ծնեալս ի ամ՝ աս է Բարձրեալն· քան զամ է Աստուածն ասէ. «Ծրանեցին զի անուն քո Տէր է, և գու միայն ես բարձրեալ ի վերոյ ամենայն երկրի»[4]։

Եւ յորժամ ասէ փրկիչն, «Որ առաքեացն գնա սեծ է քան գնա»[5], գան զի մարդ եղեւ և սեծ քան գինքն ասէ զՀայր։ Իսկ բան գոյժ Հօր Հաւատար նորա է· քանզի «Ես, ասէ, և Հայր իմ միս եմք»[6]. և «Որ եսես գնա՝ եսես զՀայր իմ»[7]. և

1. Եա· ԾԳ. 2–5։
2. Եա· ԼԵ. 4–5։
3. Եա· ԿԹ. 9։
4. Սաղ. 22. 5։
5. Սաղ. 26. 19։
6. Յովհ. ԺԳ. 28։
7–8. Յովհ. ժ. 30, և ԺԴ. 9։

ոչ ի յաւիտեանս մնալ զդայն հաւատալ Հօր, այլ ըստ բնութեան հաւատալ է և համագոյ, զոր պի ի հայրական էութենէն է ծնեալ։

Զպատարիկ ի մնալն գլխոյն՝ զի բան սրամ ասէն առաքեալ «Ոչ եւս եղիցուք տղայք սփռիչք ալեկոծեալք և տատանեալք յամենայն հողմոց վարդապետութեան՝ խարէութեան մարդկան, խրատանութեամբ ուր զտարանս մոլորութեան»[1]։

Բ

ՁՕՌ ՎԱՄՈՆ ՀԱՒԱՏՈՑ ԲԺ ՄԻ Ի ԳՐԻՍՏՈՍ

ՔՆՆԻՒԼԻՍ ՊԱՊԻՈՒՈՅ ՍԱՄՈՍԱՏԱՑՈՅ

Պարտ էր որք միանգամ ի հնխմանութեանէն ի բաց հեռացան ի մոլորութենէ, և ծանեան զմին և միայն ճշմարիտ ամենեցունցն Աստուած, ոչ եւս երկրպագիլ արարածոյ, և ոչ ստուածացուցանել և պաշտել զարարած. «Եւ ոչ զարբարիչն, որ է օրհնեալ յաւիտեանս. ամէն»[2]։ Նոյնպէս և որք ի հրեականէն ի բաց գնացին անհաւատութենէն, և զտագաւնի գնոսա՝ որպէս անգղամն և ապերախտս, և հաւատացեալն ի ՃԷբ մեր Քրիստոս, և ի միս առնին գնա Աստուած վկայեալ ամենայն ուստիք, և ծանուցեալ յիշխանութենէն և ի նշանացն, և յաստուածացուցացն գրոց և ի սքրամանէն գալստենէ, ոչ եւս անկանել ի հաւատացեալ և ի սուկ մարգ, զոր արատաւոտ կուսէ երեւցեան. ոչ եւս բան երեւեցեալն ձեւի՝ ի գանձիւսքն նորա բնութեան սահմանել, և ոչ վասն մարմնոյն և մարմնականացն կրեալ՝ մարդ գնա բոլոր կարծել, և որպէս զմի ի մեզ չարչարելի։ Քանզի պատրիկ էին Հրեիցն, և վասն պատրիկ գնասանն նոցա ի բաց եբարձ և ատստուածամարտս կոչեաց։ Բայսպիսի և այժմ նախանձն ունեալ, հեթանոսական և հրէական մոլորացեալ չարութիւն, և ոչ ընկալեալ և ոչ հաւատացեալ մարմնացեալ Աստուծոյ. այլ մտածութեամբ մարդկայնով և խնամատարեամբ հեթանոսականաւ գիտել և հասու լինել յաչս կամեցեալք զմեծամեծն և անհասանելիս։ Չիաթրդ ծնանել անմարմինն. գիտրդ յատաղ գայ. և ասբ, որ ամենայն ուբեք է, և գամենայն պարունակել և գամենայն լնու։ Եբ ի գիաթրդն ասելդ և որպէս, յանհատատութիւն տարեալ եգեն, և փոխանակ ծննդեան ատեղծին տարեալ. և փոխանակ յատաղ ճանապարհն ատացուած և անցեալ տացին։

Այսպէս գարձեալ և առ մարմնատրութեամբն. գիաթրդ մարմնացայ. գիտրդ չարագրի առ գայդն մարմնին անառնելին։ Չիաթրդ և միաւորի անատատականն ընդ ատացականին, և ընդ պարագրելւոյն՝ անպարագրելին։ Չիաթրդ և մտատմի մեծն այն՝ և առանց մասին և անբաժանելի։ Քանզի կամ մեծն ի փոքր ամփոփեցաւ տեղի, և կամ փոքրն մեծ եգեւ, և կամ գմասն լինչ յատատատծոյ նեղեցեն և ոչ գամենայն ընկալաւ, որ է ամպարշտութիւն։ Եբ տարեալ եգեն ի գիաթրդն ատեղչ և որով յեղանակաւ, և գինչ երեւեցաւմն, յանհատատութիւն և տքա. և բնականաւ փոխանակ մարմնացայդ կատկեցին։ Եբ փոխանակ չարագրութեան և միաւորութեանն ներգործութիւն մարդկային, և փոխանակ միոյ անձնատրութեանն Ցեռան մերոյ Քրիստոսի, երկուս անձնատրութիւնս և գէմս։ և փոխանակ սրբոյ Երբ

1. Եփես. Դ. 14։ 2. Հռոմ. Ա. 25։

1. Ցար. Եպեսաց. երես յոսնին։

թորգումթեանն՝ չորրորդումթիւն անվախկապես, և անօրինաբար խորհելոյն Աստիկապես, զի յԱստուած հակեցուցանեն մարդ, և ծառայ թուակից առնեն Տեառն, և ստացական գէմ՝ ընդ անասս. գակայացն գինոյ չարուցանեն. իսկ անօրինաբար, զի ոմն անձնաւորութիւնն երկուս առնեն, մանաւանդ՝ յ սուրբ Երրորդութիւնն չորրորդ անձնաւորութիւն, օտար ամենայն ամենեցին և պղտից, և քան զամենայն գրատական առ. գուածս՝ գյետինն և նուաստ և փոքր։ իսկ թէ առագաստ դարձեալ գինու ածելոյ և երես գգուշանալ կամիցես, գացես գնասս ի սրբոյ Երրորդութենէն ստացաբ ընկերեալ գՀոր մեր Քրիստոս, որպէս գնաւալ որպէս գնորգ անեղիզգալի. գերկրպագելին երկրպագս. յաւէտ ընդ ամենեցունց և ընդ Տեղապահութեամբ. որպէս Մարկեղոս և Պետրոս Աստիճանացի խոստովանս պատմեն գատաւանդեալն և առաքելական գէր՝ յերեսանցն քարշեալ մնացեալ։ «Քանզի յորժամ Տեղապահեցի նմա, ասէ, ամենայն, յանդաժամ և ինքն Որպէ՝ սրսկեցն ամրաձեալն մարդ՝ հետագնդեցի հետագնդեցելոյն նմա գամենայն. գի եղեցի, ասէ, Աստուած »։ որպէս և նաև գան գնորհնեալն « յամենայնի »։ Աստուածին էր, և մարմին ոչ ունելով, և համարձեալ մարդ ընդգէմ ամենեցունց և ամենայն թշնամեաց եղեալ, յաւագ մեռուցեալ և հետագնդեալ պատակ։

Տեսեք, թէ յորդան անկան անգղտանութիւն՝ կարծեալքն խնամառիք... յորդան մոգութիւն և անհաստատութիւն տարեալ եղեն. և գմեռս ածել գոր ինչ ոչ է, և ստեղծել և առասպելաբանել։ Քանզի ոչ միայն ի հաւատս ոչ կամեցան մերձենալ, այլ և պատրանս գտին, և չարաշնաբութիւնս հնարեցան, և ստեղծին յիմար և անխրատս խնդիրս ի

1· Ա. Կորնթ· ԺԵ· 28։

մոգութիւն բազմաց՝ և ապաստանութիւն արատաց օրինաց գտեալ, և ի հանգերձելոցն անյոյս եղեալ։ Քանզի, թէ ոչն ունէին հանգիրձելոցն, եթէ գաղտանն Աստուծոյ և գաստատանի էին հաւատացեալ, եթէ ի տանջանացն էին երկուցեալ՝ ի հաւատս մտանէին, աւետարանացն հաւատնէին, և առաքելոցն հաւատացեալն քան թէ բանիւ մարգկանց։ Քանզի գԲրիստոս քարոզեցին անդէն եղեալ առաքելոցն հանճարեալքն, և հետաւոցն գՈրդի Աստուծոյ, գոնդն ի ԲՀՀգասՀեմ ծնեալ ի գատակէ Դաւթի բան մարգոյ գերծանեալն մարգկան, և գհաւատացեալն վասն մարգկան ի Պետասպեայ Պիղատոսէ։ Զոհս ասացին Աստուած, գոնդն մարդ։ գոնդն Որդի Աստուծոյ, գոնդն որպէ մարդոյ։ գոնդն յերկինէց, գոնդն յերկրէ։ գոնդն անչարչարելի, գոնդն չարչարելի։ ոչ գայլ ոք և այլ, ոչ երկուս գէմն, ոչ անձնաւորութիւնս, ոչ երկրպագութիւնս երկուս։

Զինչ պէտք են խնդրել և բանակաւել լինել։ հաւատասն է օգտակար և պարտ և երկրպագել լուսեղեակաւ։ Գիտեմ գնա Աստուած ճշմարտապես յերկինէց՝ անչարչարելի. գիտեմ գնա՝ որպէ Դաւթի բան մարգոյ՝ մարդ և յերկրէ՝ չարչարելի։ Ո՛չ խնդրեմ թէ գնորդ անչարչարելի և գնորդ չարչարելի նգին ինքն, գիարդ Աստուած և գիարդ մարդ։ Մի՛ գոգչ գղմարդն խոպելով և գյիմաստնին խնդրելով անվեզոյ և բարեխնամն որ առալի կայ մեզ։ Քանզի հաւատալ պարտ է նախ և գտառատրել։ իսկ երկրորդ՝ և վերստատ Տայցեկ գհատաւին պատգիկ, և մի՛ ի նեգրատատ ատեալ գայս և մարդիոց և յաչեսէ, այլ և յայտնատիներէն առատատանոյ։ քանզի «Երանի՛ գեզ, ասէ, Սիմոնի որդի Քամիատոս, զի մարմին և արիւն ոչ յայտնեաց գեզ, այլ Հայրն իմ՝ որ յերկինս։ և ես գս վէմ՝ և ի վերայ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ, և գրունք գժոխոց ոչ յաղթատարեսս։

ցեն զնա »[1]: Հաւատարիմ է բանն և անդադար խոստանայ, և եկեղեցի անպարտութեի, թէեպէտ գումար գժուխոց, թէեպէտ նոյն ինքն գժուխք շարժեցնէն, թէեպէտ աշխարհակալ խաւարիս՝ քաղաքներուցի՛ տահարմիս, «Քանդեցէ՛ք զայս տաճարս, ես յոյսիցեցի զայն երիս աւուրս»[2]. և չարչարանք նմանեցան յոյսիցէ. ոմանք ի ցՏերն նորա՝ չարչարանք յաւետ յոյսիցէր, և խաչեալ՝ ապրեցուցանէր, և մեռեալ՝ կենդանացուցանէր. տեսանելս և լսես զնոյն Աստուած, համայնապատկան և մարգ: Քանզի թէ Աստուած միայն էր, զիարգ չարչարեր, զիարգ խաչեր և մեռանէր. ոմանք են այսպիսի Աստուածք. և թէ մարգ միայն էր, զիարգ չարչարանքն յոյսիցէր, ապրեցուցանէր, կենդանացուցէր. այսպիսի է մեր քան զնոյգ են, իսկ նոյն ինքն չարչարի և ապրեցուցանէ, և չարչարանքն յոյսիցէ. նոյն ինքն Աստուած, նոյն ինքն մարգ. երկաքանչիւրն որպէս մի, երկաքանչիւրն որպէս միայն:

Այլ մերձեալ ասեցէ զ յիմաստնոցն ի քաջիցդ, առեալ ի մէջ առգդ լծոգրել: Ոմանն ուրեմն էր Քանդին յոյսիցողական Որդւոյ անձնատուրեմեան. զի եթէ մի որգի Աստուծոյ յիերկաքանչիւրեցն շարժացեալ, և անկատար բան ինքեան, և մարմնոյն առ ի կատարումն կարօտ: Ապա թէ ոչ՝ զիարգ մի, կամ զիարգ մի անձնատուրեմեան և գէմ: Եթ ապա գարձեալ. եթէ մի անձնատուրեմեան է նոյն Քանդին և մարմնոյն, և որգի նոյն Աստուծոյ, եղիցի ուրեմն և մարմնին Աստուծոյ համագոյ, որ է անտեղի. քանզի Քանն կատարեալ և համագոյ Հօր, և իւր բան ինքեան անելով միշտ, և ոչ ունի կարօտ գոլով:

Որք գայսոսիկ բամբասանի՝ յայտնի կացուցանեն զկամն Քրեանց, թէ երկուս անձնատուրեմիւնս ասեն Քհան միոյ Քրեաստի և զմեզ

1· Մատ. ԺԶ· 17։ 2· Յովհ. Ժ· 33։

զրպարտեն. և փորձեն համանգամայն ամենայն ուսանք, և մի յանտեղեացն չբղեցուցանել զմիաբանս. կամ յոյսիցողական ասել անձնատուրեմեան Քանին գնոյնումն, կամ Համագոյ Աստուծոյ, կամ օտար ամենայն ամենևին անձնատուրեմեանն Որգւոյ, զոր նորա ասեն. այլ անձնատուրեմեան ասեն Քանին մարգոյն, այսինքն առեցեալոյն որպէս նորան ասեն մարգոյն, և այլ առոյնն Աստուծոյ. այլ գէմ Որգւոյն Աստուծոյ, և այլ գէմ որգեցեալ մարգոյ՝ որ ի զատակէն Դաւթի բան մարմնոյ. որպէս զի մի՝ որգւոյն Աստուծոյ գոլ որգի մարգոյ, այլագգ գոլ Դաւթի, և մի՝ գարձեալ բան մարմնոյ ծնիցեցեալ գոլ որգի Աստուծոյ, այլագգ գոլով Աստուծոյ: Բայց մեք՝ մի և զնոյն գոլ ասեմք, եգրագբ, մարգագբէիցն և առաքելոյն հետեւեալք և ասեացանեան հաստատեալք, զան թէ խնամեալեան հեմնասահմանաց գիտացեալք, և մոնաժամեմամբ մարգկացեալ ամփոխեալք: Եւ թէ փըրկամեհէն մեզ անչատեալ, մի Աստուած խոստահանեալ գՀանդերձ երկաքանչիւրք, մի անձնատուրեմեան ոչ մի գէմ: ոչ զի յոյսիցողական անձնատուրեմեան Քանին մարմնին լինիցի, քանզի անկարշաւեմեան է այս. վասն զի կատարեալ է աստատուեմեան, և անբղեզանակ հատատեմեան. գարգ և միատեակ և առանց չարագբամեան. ի մոնաեան ոչ անկասի, այսինքն ըստ արամ Աստատ Քանն է և միատեակ, ի տարբերամեան անգամից և իրաց ո՛չ անկասի՝ ի մարմնի և յանմարմնի: Քանզի բանն ատաչեն կատարեալ և բոլորգին անմարմնի: Զի ո՛չ Աստատ եգիս մարմնացեալ, և ոչ որգի Աստուծոյ մարգկային ձեռատեալ, և ո՛չ ՏԷր փառաց գծատալն զգեցեալ կերգագբանս, այլ մարգ՝ և որգի մարգոյ Որգին Աստուծոյ, և ծառալ բան կերգել, զի բնամեամբ ՏԷր: Որդ՝ ոչ մարմնին յոյսիցողական եգիս աստատծայնոյն անձնատուրեմեան, այլ ՏՀնարատակս

կատարեալն և պահեսականն կատարեալ, անկատարն և կարօտն հպելեալ և միաւորեալ ընդ միմեանս։ Քանզի ո՛չ ոք ի բարւոյ խարհոյակ կամ բնաւին ի զգաստից ապիկ արդեւք, մէկ որպէս Բանն կատարեալ զոյով և անձնաւորութեամբ ոչ էր կարօտ միմեանց, զի հզիցի Աստուած կատարեալ, այսպէս և ո՛չ մարմինն՝ Բանին անէր պէտս, զի կատարեալ անձնաւորութեամբ հզիցի միջոց, այլ երկնային փրկչի էաք կարօտ, երկնայնոյն ազատեցուչի, ի բաց բարձման եկամուտ մեզանն, նորոգողին զհոգ և չարչարանացն, և զոր յայտնաւէ չարիս՝ ի բաց բարձողին։

Արդ անգէն ի ծննդենէն՝ նորոգութիւնն ցուցանելոյ, և երկնաւորութիւն ծնեցելոյն ի ձեռն ծննդեանն երևելոյ. քանզի ոչ ըստ ծննդեան հնոյ մարդոյ յառնէ և ի հնոյէ անէր զծնունդն, զի անհարիւն է առանց առն ծնանել կնոջ. զի զէութիւնս ծնեցելոյն ի հարան եղ Աստուած, որպէս և զՀաւէլ առ կէր՝ յերանս հօր երկոյ Աբրահամու։ Իսկ փրկիչն Ադամայ և որոյ ի նմանէ, ո՛չ յԱդամայ էառ զգոն, այլ յԱդամայ զձեռն առնալ զմարմինն. և առաւ՝ մարմին հանգելոյ հոգւով մարգկայնով, և եղեալ մարգ ըստ երեւելոյն, ևնոյն յաչեառջ զնորոգութիւնն ըստ անեբևւութեան։ Ցորոյ վերոյ ոչ սահմանն մնալոյ, ո՛չ բանութիւն բանասարկուին (զօրէ), այլ կցորդութիւն առնձնացեալ և բանաւորեալ, բայց առաւելութիւն բազում ըստ անմահութեանն, քան ազատութեանն և արբանութեանն։

Աբանչանայր և կոյսն յորժամ աւետարանեցաւ նմա ծնունդ փրկչին՝ որ ի նմանէ. «Զիարդ եւ զկնի ինձ այս, քանզի զայր ոչ գիտեմ»[1]. և աւետարանեցաւ աստուածային էութիւն ծնեցելոյն ի կիսոյ մարմնոյ. և էր երկնային՝ պարգևն, և

1. Ղուկ. ա. 34։

երկրայինն՝ բոլորն. խաղաղարար երկրի, և առ երկնայինն նմանութիւն՝ ըստ հրեշտակացն խընդութեան, որք ասէին. «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ, և յերկիր խաղաղութիւն»[1]։

Արդ, ինչպէսզի ի վերոյ ցիրառասի ծնունդեանն, ոչ մարգկային խնդութիւն խնդասք որպէս ի վերոյ ծնելոյ մանկան խնդան մարդիկ, և զծնունդն կատարեն ասեն, այլ ի վերոյ երևութեան[2] օծելոյ խնդասք, և լուսոյ ճառագայթի առաւաձայնոյ, ոչ կցորդի գերութեանս մերոյ, այլ փրկողի ըստ առաքելոյն բանի. իսկ մէկ գինչ էր առ այսքիւք Օծումին. ըստ որում ծնեալն առաւաձայնագոյն էր քան զնորդիկ, և անեալ առաւաձայնագոյն քան զնոր Բրհառաս Արգ, ձեզի որ ըստ մարմնոյ՝ ջրով մկրտի, և ընդ ծառայիչ, և ձեռնեէս որ մկրտէն, և գեա Հորդանան՝ որ լուանայն զնորդիկն առաւաձայնին. և Հաւլոյն գառլուսան՝ որ ի յերկնից ի վերոյ մարթոբ մարմնոյն Բրհառաս, յորմէ և ի մեզ անցանէ ըստ նմանութեան մարդութիւնն. զի և մեք հետեւեսցուք նմա՝ ընդ գանձնայն արգարութիւն, և մարդեալք նմա՝ միմ Տէրանին։ որում փառք յաւիտեանս. ամէն։

1. Ղուկ. ե. 14։ 2. Խմ՝ Յայտնութեան։

Գ

ՅՈՐ ԲԵ ԱՑԱՐ ԱՆՑՆ ԻՄ ԲԱՌԱԼԱՆ Է

Ի նմանութենէ Ցեսայեայ՝ որ առ մեզ՝ մեծ է օգուտն, զի և մեք նմանեսցուք առ Նա։ Քանզի ինչ ոչ ինքն էր նմանեալ առ մարդիկ, ոչ կարէին մարդիկ նմանիլ առ Նա։ Այլ առ Աստուած մարդ եղեալ՝ նմանէին մարդիկ։ Պատա էր ի նմանութիւնս մեր իջեցեալն, զսա այժմ մնասուցանդ նմանել, զսա օրէնսվ փոխադրութիւնն էաւ կարօտ քան ալաւից, զի գայսոցիկ յանձնառութիւն փոխեալ կացուսցէ. և մի՛ ոք անհնազանդ լիցի յարարչ ախոյեան լինել, համարեալ փոխանիկ էռնիանն. այլ առեղեալ ի նմա ամաչ ի մարմնակութէ և յանձնառական շարժմունիցն ածցէ զնոսա, և առեղեալ և պատեալ. քանզի վասն այնորիկ առեղէ, զի յայնմհետ. և վասն այսորիկ յայնհետ, զի առնացն մարդկային բնութիւն քան զագգակցութեան բարեգործեցէ։ Քանզի անաղ սկսեալք փոխակերպիչք առնիկերէնն, յանհասցելոյ անաճաղ, և ի մեռելոյ՝ կենդանիք կազմեալք։ Արդ, մի՛ ոք ամբռնեսցի յանհնազանդութիւն. եթէ ասէ, Աստուած գոլով Ցեսայեայ՝ նմանեցաւնչն և մարդ։ «Այժմ անձն իմ՝ խռովեալ է»։ Քանզի այս լինէր, ասասուածութեանն ներազգեալ, և մարդկային ամբռնեալ, կարօղ գոլով ասասուածութեամբն

1. Ցեսայ. ԽԹ. 27։

ի բաց մերժել զնոսա։ այլ ոչ կամեցեալ նորա, զի մի՛ զնանութիւնն՝ որ առ մեզ՝ լուծցէ։ Այսպիսի ինչ է խնդրել և յորոց ի մեզ իրաց. որպէս մինչ խառնեալ մեզր առ Ինքն, ոչ մեզդնն փոխադրի՝ այլ զնոսն առասելաս։ Արդ՝ յորժամ եղիցի չարժումն մարմնոյ ի Ցեսն, այսպիսի ինչ առցուք նմանութիւն, որպէս ջրոյ ի մեզր խառնեալ քան առասելութեան։ Իսկ յորժամ զարձեալ առասածպիսին նիւթէն, և նեղոցեսցէ զզօրութիւնսն և ցուցանել զիշխանութիւնն, այսպիսի նմանութիւն առցուք, որպէս մեզրն յարմահասելոյ զնոսա։ Քանզի կարողութիւն էր այս առասածութեանն, երբեմն մարմնոյն իմոյ տալ յառասելս և երբեմն նմա յարմկաս լինել, և քաց բառնալ զարտ և զմարմնոյ սկարութիւն։ Եւ երբ չանակ զգառասան օր բոլոր սկհատացաս ի կենդանոյ մարմնիսկանէ, և ոչ քաղցնոյր մարմնեն. քանզի յետ այնորհի՝ որպէս գրեալ է՝ քաղցեաւ. առասնօր մարմնոյ առասելութեան, «Եւ ապա քաղցեաւն»՝, յետ այսպան ժամանակի։ Աստեղան մարմնոյն զան այսորհի զի և փոքանդ մերձեցոյնն և փոքձելն յանձի լիցի։ և ի սկզբանէն մարդ՝ ի ձեռն կերակրոյ անկեան, ի ձեռն ժուժկալութեան կերակրոյ զարձեալ յարեցէ։ Բեր և զնասելութեան մարմնոյ առ մեզ՝ մերձեցեալ։

Եւ զի՞արդ էր Հանդերձեալ Հնազանդ լինել՝ զնոր Հնազանդութեան ընդ փոխանակ մեր, եթէ ոչ և առ ընդդիմացումն ունէր, և ընդդիմացմանն էր յարմկաս եղեալ։ Քանզի ի մեզ՝ զան զի և մարմնոյ ընդդիմացումն լինի, քան որմա՛ առասնգանել Հնազանդ՝ պատասխանդ ի մարմնոյ, պատ յեղանակաս մեզք պատահին։ Ապա ուրեմն և ի Ցեսանն ընդդիմացման՝ որ ի մարմնոյ պարա էր լինել, բայց յարմկել Հնազանդութեանն. քանզի

1. Մատթ. Գ. 2։

թէ և Աստուած՝ այդ մարմնով, և բան մարմնին հնազանդութենն ըլլա, և կանայց մարմնոյն կանչը աստուածութեանն յայտնէր. որպէս ասէ Յիսուս, թէ «Խլէ յերկնից՝ ոչ ոք արարիչ զիւմն եմ, այլ զիւմն առաքիչն իմոյ Հօր»[1]. Իւր կամն ասելով զմարմինն, զոր ալ և մարմինն ընդա՛ Իւր եղեւ:

Քանզի և ոչ է իսկ կանչն աստուածային Որդւոյ է կանայց Հօր յանձնելոյ. պարտ էր չարժել մարմինն կանայց, բայց հնազանդել կանայց աստուածայնոյ. և այսպէս մարգկան անհնազանդութիւնըն լուծանելին ի ձեռն Տիրաւանն հնազանդութեանս այսորիկ, զոր Քրիստոս հնազանդեցաւն վասն մեր: Ցնո, շարժութեան մարմնականին եղելոյ՝ զինչ ասէ. «Եւ զինչ ասացից, ապրեցար զիս ի ժամէս յայսմանէ. այլ վասն այսորիկ եկի ի ժամս յայս: Հայր վարարարեա զանուն քո»[2]: «Զզինչ ասացիցէ, ապրեցար զիս ի ժամէս յայսմանէ», բաբառեցաւ բան շարժութեան մարմնոյ: Իսկ «Զվասն այնորիկ եկին ի ժամս յայս», առաւելութեամբ յայտնի. եղեալ աստուածութենէն բաբառեալ, գրեթէ և ոչ երեւիլ իսկ մարմնականի կամայ իսկ ի թուլացուցանել աստուածայնոյն: Քանզի «Զինչ ասացիցէ», որպէս հասանելի է բանի, որպէս զի երեւիլ մեզ թէ մարմին էր ճշմարիտ զնա՝ բայց հնազանդեալ մարմինն և ոչ կարող զրաղեցուցանել՝ որպէս երեւոյթ պնեծեաւն, և ոչ զքան լքուցանել զնեանն զիաւտարիչ: Որ և պատիւ հանուրի զչարչարանն և ոչ անպատուութիւն և ոչ ամօթ. այդ փառս իւր և Հօր, և փառաց յաւէտ՝ քան թէ հրաժարէ ի չարչարանացն: «Հայր, փառաւորեա զանուն քո», զի ոչ է, ասէ, և ոչ մի հրաժարումն յիս, այդ խնամարհեցի հրաժարեալն, և յայտնիս եղիցի ոչ հրաժարեան. քանզի մարմնական բնութիւն հրաժարէ

1. Ցովհ. ը. 38։ 2. Ցովհ. ժբ. 27։

ի չարչարանաց, և էր այս ի Քրիստոս. վասն զի և եկեալ մարմին ընդն ճշմարտապէս. իսկ աստուածական կամքն՝ հաճեցաւ ընդ ախարհի փըրկութիւն, զոր մեզն եղաւ գործեաց. և ապա լրացեալ երեւի՝ «Չի արարիչ զիւմն առաքիչն իմոյ»[1]: Ասէ Քրիստոս. «Փառաւորեա զանուն քո: Եւ պատասխանի յերկնից. և փառաւորեցի, և զարձեալ փառաւորեցից»[2], զի գիտացաք թէ մեկուսութիւն և ոչ մի է, և ոչ որոշումն Հօր և Որդւոյ: Ցաւէտ, զի չահեցաւք զիմաւորէն մեզ առ Աստուած Քրիստոսիս եղեալ: Քանզի ոչ զի է մարգկանէ որ ոչ զրաեաց զինքն յաստուածայնոյն կամայ բան մեզին ինչ կամ իրի կամ ժամանակի, բայց միայն Քրիստոսի անբաժանութիւն կամացն պատճեցաւ: Որոյ պէտ երթեալ չահեցաւք զնպէնի առ Աստուած, և զիաւտարութիւնն զերբրկական՝ բան ներհատութեան ընդա, բան ներհատութեան աստուածայնոյն միաւորութեան, որպէս ինքն ասաց. «Եւ և Հայր իմ մի եմք, այսպէս և սքա ի մեզ եղիցին»[3]:

1. Ցովհ. Ե, 38

1. Ցովհ. ժբ. 28։ 2. Ցովհ. ժդ. 9։

Դ.

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳՐԻԳՈՐԱՍ ՅԱՍՏԱՒԱԾԱԲԱՆ

ՏԵՍԱԿ ՄԵՐՈՑ ՅԱՅՈՒԱՆ ԳՐՒԱԾՈՑ

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՍՆԻԿՆ

Ոչք ոՀԷրն մեր Քրիստոս՝ ոչ յԱստուծոյ և ի մարդոյ մի խոստովանին, որպէս գրեալ է յառնեսթեան «ՅԱդամոյ և յԱստուծոյ»[1], ասացեն, վասն զի որ ի կերպարանս Աստուծոյն է Աստուած և առեալ զծառայի կերպարանս՝ կարծեցին, կամ «զՔանն մարմին եղեն և բնակեալ ի մեզ»[2] խնդացան։ Քանզի որ ասացն թէ «Քանն մարմին եղեւ», ասաց՝ թէ ինքն «Զանձն իւր եզ վասն մեր»[3]։ Ապրեալք որպէս Քանին փոխեսցին կրեալ ի մարմնոյ վասն բարւոյ նմին նեռնեթեան. կամ որպէս ցնորելք ինչ ցուցցեն առբարեալ մարդկայնոյ կերպի, որպէս և այլք ի հերձուածողացն մոլորեալք ասեն։ Այլ ոչ լծայ ասլ Պատգոս, հաստատեալ ասելով թէ «Ոմ զգոյմ զինչ էառ։ Քանզի որպէս կերպարան Աստուծոյ կոչեաւ Քանին աստուածութեանն խնդիր, այսպէս և կերպարան ծառայի՝ խնդալոյ հաստման մարդկայ բնութիւնն Հանդերձ գործարարական կազմութեանն խոստովանեալ լինի։ Որպէս զի «էրն»՝ Քանն խնայի. իսկ «ծիւնն»՝ մարմին խոստովանեսցի Հանդերձ զգուշ, որ առի կերպարան ծառայի՝ խնդալի իմն հաստատի խնդալ։ Վասն

1. Ղուկ. Գ. 38։
2. Յովհ. Ե. 14։
3. Յովհ. Ժ. 15։

պատրիկ և մեռեալ մարդ՝ անկերպարան ասի, և լուծանիլ բանն Հոգւոյն անկոյծ ունելով գրեալ թիւնն՝ որպէսզի ի մարմնոյն։ Ոչսոի և Պատգոս զմանուելոյ բնութեանն վկայութիւն առնէ, իսկ Քովանդեա գործարաքականէն մարմնոյ ցուցմունս։ որպէս զի երկարանչիւրն զամենայն գոնօրէնութիւնս խորհուրդ պատմին։ Քանզի յայտ է, թէ որ յառաջագոյն էր Աստուածն Բան, նաև քան զմարմնով գալուստն՝ ոչ էր մարդ, այլ Աստուած էր առ Աստուած, անեղեալ, անչարչարելի գոյժ։

Արդ ոչ Քրիստոսդ անուն առանց մարմնոյ մեռեալոյ լինի, վասնզի հետեւի անուանդ չարչարանքն և մահ։ Պատգոս՝ գրեալ՝ «Եթէ չարչարելի է Քրիստոս, եթէ առաջին ի յարքենէ մեռելոց»[1]. իսկ այլոք՝ ասացեալ «Զառաջի մեր գենաւ Քրիստոս»[2], և եթէ «Մարդ Քիստոս որ ետ զանձն իւր վասն մեր»[3], ոչ զի ոչ Աստուած, այլ զի և մարդ Քրիստոս. վասն որոյ «Քիշխ զՔիստոս Քրիստոս յարութեամբ ի մեռելոց ի գաւակէ Դաւթի»[4] գրէ. վասն պատրիկ և զիր երկարանչիւրից առնեսդց առնէ զյարքնդարձումն ցուցմամբ էութեանն. անեղեալաբար Աստուածդ խնդալոյ և գոյն ճշմարտապէս, իսկ երեւութապէս՝ մարդոյ չշարժելոյ և գոյն ճշմարտապէս. ոչ անդամանն գինոյ կամ խնդացմանդ, այլ բնաւորաբար ծնունդեանն և անդամ միաւորութեանն. զի ի նմա չարչարանացն խաղաղանեցեալ ճշմարտի, նդին ինքն (չարչարեալ) և անչարչարելի...։

Արդ, վասնզի եղեւ օծեալ Քանն, Աստուած գոյով նաև քան պլենին մարդ։ քանզի ինչ աստուածութեանն իւր է օծեալն անուն առանց մարմնոյ,

1. Յոր. եգեալ էր՝ վերջապէս։
2. Յոր. Մանէսի. ուղղեալ ի յաստնէս։
3. Գործք Ա.. Ի. 23։
4. Յոր. եգեալ էր՝ Պատգոս։
5. Ա. Կորնթ. Ե. 7։
6. Ա. Տիմ. Ե. 6։
7. Բ. Տիմ. Բ. 8։

մասուցանելի ուրեմն է և Հօր և Հոգւոյն սրբոյ. եղեցին և չարչարանքն Հասարակաց, որպէս ունիք մերթեալք ասեն. կամ՝ և դնդն ինքն անչարչարելի և անեղութիւն Աստուծոյ, և նոյն քան զմարմնանալն և զմարդանալ, տեսեալ ընդունայն գոլ չարչարանաց և մահու. և զիարդ Հօր համագոյն Որդի և անճոյնասիրի՝ քան աստուածայնոյն բնութեան չարչարելի արդեօք ասիցի, անփոփոխելի գոլով և անապականելի. եթէ ոչ առեալ չարչարանաց զմարմնոյն զանեղական մարդոյ կազմութեան յինքեան՝ եղեւ մարդ, և և անփոփոխելի եցէ ի չարչարելի՝ Աստուած գոլով։ Քանզի վասն այսոքիկ օծումն եղեւ, ոչ որպէս Աստուծոյ օծման կարօտ գոլով, և ոչ գարձեալ օծմանն առանց Աստուծոյ եղելոյ. այլ Աստուծոյ զօծումն մասուցեալ, և յընդունականին զօծումն ի մարմին ընկալեալ։ Արդ, քանզայսա է, եթէ ոչ առանց մարմնոյ մարդկայնոյ բանն օծեալ եղեւ, զինչ բանժամեալ և մարմոյ ցուցումն և յայտ նմանութիւն. այլ միացեալ որ ինչ էրն, էառ զծառայի կերպարան, ոչ նուազեալ յէութենէ ցուցմանիր երեւեցելոյն ի ձեռն չարչարանացն և յարութեան, և ամենայն անօրէնութեանն, որպէս գրեալ է և է յայտնի։

Արդ, ասացէք, զիարդ Աստուած ի Նազարեթ ծնեալ համարելոցաք, զան զի և ամենայն հերձուածոզք զայս ասել ամբարիշտն։ Որպէս Պաւղոս առաքեալն Աստուած է կուսէ խոստովանի, Աստուած ի Նազարեթէ երեւեալ, և անաստուա զգայութեանն սիրելն ունել, և սիրելն Քրիստոսի առեալ, բան ներգործեալ յերկնից, և խնամատարելն և նմա խոստովանի. նախասահմանութեամբ յառաջ քան զյաւիտեանս գոլով, իսկ էութեամբ ի Նազարեթէ ցուցեալ։ զի եղէ մինն, ասէ՝ ի վե-

1. Ցար. Բառերէաք. ուղղեցաք ըստ յոյներեն։

րայ ամենեցունց Աստուած Հայր։ Այսպիսի է նորա առնչութիւնն։

Իսկ Մարկիոնիս և Մանի, Աստուած լինել ի կայս և յառաջ եկեալ, անընդունակ ունելով զբերութիւնն առ կցորդութիւն մերոգութեանս ի ներքոյ անկելոյս ներգործութեան չարութեան, և ընդ նշանակութեամբ նշանին չարութեան։ Քանզի եթէ գոյս ասէ յառաջ բերէ, և ընդ նշանակութեամբ չարութեան եղիցի, և ոչ եղիցի առանց մեզապ Քրիստոս։ Այլ նոր մարմին եցոյց զինքեանէ քան նմանութեանս՝ որպէս կամեցաս, յերկնից և բնեալ և յերկինս տարեալ, և աստուածութիւն բարձր գոլով։

Իսկ վարդապետանա գարձեալ, երբորգութեանն հասարակաց ասէ զչարչարանսն, մանն աստուածութեանն զանգիտելոյ։

Իսկ Արեւս՝ մարմին միայն առ ի ծածկելի աստուածութեանն խոստանալի, և փոխանակ ներքնոյս՝ որ ի մէզ մարդոյ, այսինքն Հոգւոյս, գրանն ի մարմին ասէ եղեալ։ Զչարչարանացն խնացումն, և ի գժոխոց գարթեալ թեանն աստուածութեանն հակեցուցանել յանդգնեալ։ Իսկ Մարեկիոս, զանմուսայեան Պաւղոսի, և որոց քան նմանի՝ եցոյց զկանին. քանզի երկուցեալ Աքրիսի անվառանալ նէն ի բաց բարձանալն՝ անկաւ մոլորութիւն։

Իսկ գալ յոմէ եւ յարեալ, և կամ՝ ուստ կամիցիք օգնական լինել աստուածովքդ. բազմացեալք եք, քանզի ամենեցունց յառաջասացելոցդ հերձուածոցդ Հաղորդ եղէք. անհնաւան եղեալք մեռաւորութեանն, և ընդ խնամատանելոյք լրմանն, և բաց բարձումն սարեալ եղէք, գանկատանն մեռաւորութիւն պատճառելով։ Քանզի որպէս անկատարքն մերկութեցան և չիսոխոզքն մերթեցան, այսպէս և և բաց բարձօզքն կրեան. ճշմարիտ եղեալ անարէ-

1. Իմա՝ անարժան, Յն. ἀναξίως.

նախին, և ճշմարտախին երևեալ և չնարհին վիպասալ։

Արդ, ընդէր պատճառելով չնարհմունք լինիք, կամ կեղծաւորելով խաբէութեանէ և ոչ յայտնապէս ասէք, եթէ ոչ գծառայի կերպարան առեալ եղեւ մարդ, այլ լոկ երեւեցաւ որպէս մարդ։ Քանզի զայս չարչարանսն ունի բանդ. ձեր պատճառելով ասոցայն նոյն ինքն և նոյն ինքն։ Զայն այսորիկ ընդդէմ ասել ճշմարիտ անօրէնութեանն ձեռնարկիք՝ զրպարտելով և ասելով։

Մարդ առնն զքրիստոս աստուածացեալ՝, և ասէ է «ի սկզբանէն էր Բանն»[2]։ Եւ եթէ՝ առեալ զկերպարանս ծառայի եղեւ մարդ, կամ մարդ ասէ ընդ Աստուածդ գովով, կամ մարդ ասէ ընդ Աստուածդ չարամնռնեալ, կամ մարդ յոգոպս աշխարհի մեռեալ և մեռն աչխարհի գովով, կամ մարդ ի մեռոց արուեալ, կամ մարդ հրեշտակաց սերեալ, կամ մարդ յարարածոց երկրպագեալ, կամ մարդ ՁԷր գովով ասացեալ ասելոյդ, «Պատաս ծառայ Քիւասոսի»[3]. կամ մարդ խաչեցեալ և ՁԷր փառաց գովով, կամ մարդ լուեալ՝ «Նիւատ ընդ աջմէ իւմմէ»՝, կամ մարդ եկեալ գառաստանս գառիւ։

«Այս են ձեր հրաւալքք պղտոքք»[5], զոր արբուցանէք մարդկան և արբենալք։ Հարցեք այժմ վՀրեայս, զի պղտոկի է նոցանէ լուեալ բանս ընդդէմ Քրիստոսի ասացեալս, և ի նա հատասացեալն, ամաչեալք։ Ուսարեալ և յայլոցն հերձուածողաց և խոտոդաց։ Զաւալն կացցէ այժմ հերձուածողացն բանք, և ձերդոյ խնացուածոյ խորհուրդ, և միոյն հատասոյ բան, և ուսուցանեն առնմանն, և առաքելոյն քարոզութիւնն,

1. Յօր. առաքեալ։
2. Յովհ. ա. 1։
3. Հաւմ. ա. 1։
4. Պաւ. ձԹ. 1։
5. Ա՛ղեակ. ԺԵ. 15։

և մարգարէիցն վիպասալիւն, և ճշգրտեցելոյն աւետարանչիւն Հայոցմէն։

Ասացէք այժմ. վաՀրդ ասէք Աստուած է Նազարեթէ Ծնեալ, աստուածամարդանն սկիզբն լինելոյ պատմիալ քան Պատգամ սաննատացեալ. կամ գնացիալով Ծնունդն ուրացեալք, քան Մարկիանէի և այլոցն հերձուածողաց. ոչ այսպէս աւետարանս կանոնական Հանգիսեալք ասՀմանի, այլ յիւրեանց յայնոյն խօսել կամեցեալք։ Քանզի վասն այսորիկ ասէք Աստուած եղեալ ի կուսէ, և ոչ գԱստուած մարդ քան աւետարանականին ասՀմանի. զի մի գայլ Ծնունդ մարմնոյ խոտոտանեալք՝ բնաւորած են գնա ասիցէք ճշմարտալ զրանն, այլ Աստուած Ծնեալ, իւր մարմին ցուցեալ որպէս կարծեաք։ Քանզի ոչ սկիզբն լինելոյն Աստուած է Նազարեթէ ցուցանէ, այլ գովով նախ քան գյաւետանան Աստուած, և Նազարեթէ մարդ երեւեցաւ Ծնեալ, և Մարիամայ կուսէ, և գՀայոյն արբոյ, և բնիկ գհերձուածոյն, և գասիլ Դաւթի և ԱբրաՀամու և Ազգոյ. որպէս գրեալ է. զանձնդն էառ ի կուսէն, որպէս խնկրկնաւան Աստուած է Տառաստի մարդոյն առնչ և պարՀ աստանդ մեռոյ, ոչ աստուածամարդանն փառագրութիւն ցուցեալ, այլ մարգկամարդանն ծորոգումն գործեալ, քան իւրոյն կամաց։ Որպէս զի գոյ հերձուածոյ «Ժառանգաւորացն և մարմնակիցս Քրիստոսի»[1]. որպէս ասացեալ գրեալ է. զի և մարդ եղէ Աստուած ճշմարտապէս, և Աստուած՝ մարդ ճշմարտապէս։ Մ՚է մարդ ոք ասէ Աստուած գովով, որպէս գարգ պղտոքտեալ ասէք, հեռնելով զգրքերասոնէից խոտոտրդս, այլ զի Աստուածդ միածնէի Տանեցեալ պրամն աստուածամարդանն իւրոյ՝ զըսկզբնաւորին մարդոյդ գաեղծուած և պրաքած նոր՝ յարդանդէ յարուցանել ինքեանք բնաւորա-

1. Եփես. գ. 6։

կանաւ ծննդեամբ, և անլսոյ մխաւարութեամբ, զի վկայագաւ մարգկան փրկութեանն[1] ագացէ, յարչաւանաք և մնհաւատի և յարութեամբ զիբերկնի մարգկան գործեալ։

Այլ ասիցէք. եթէ գամենայն էառ, և ամենայն իրաք ուրեք և զնարգկացիս առեր, և անկատ է ի խորհուրդս մարգկայինս մեզայ ոչ գոյ, ապ, զիարդ եղիցի առանց մեզայ Քրիստոս։ Ասացէք այժմ։ եթէ մեզանչականաց խորհրդոց է արարչագործն Քրիստոս, մատուցանելի է Աստուծոյ զիւրն արարչագործութիւն։ քանզի եհն զի մեզիցի իւրն արարած։

Այլ անկրաս եղիցի գարձեալ գառաւաքանն՝ գառաւարարեալ զմեզայնան։ Քանզի եթէ մեզանչականաց խորհուրդս Հառաւատեալ Աստուած, զիարդ գառաւարարեալ զմեզայնան. և զիարդ վարկանիցեն առ ի յԱստուծոյ պարգեան գառաւատան լինել։ Խոկ եթէ և Ադամ ընդ պարգեանսն խորհրդովքն էր անկեալ նախ քան գառաւնգանելին Աստուծոյ պառաւիրանին, և զնարդ ոչ գիտէր ըզբարի և զչար, բանաւոր գոլով բնութեամբ. և ապառ խորհրդովք գիարձ չարութեան ոչ գիտելով, բայց միայն զարարի գիտելով, և իրր զի միօրինակ ամն գոլով։ խոկ և առանգանել պառաւիրանին Աստուծոյ ի նեղրոյ անկատ պարգեսցս խորհրդոց։ ոչ Աստուծոյ արարչագործեալ գգնեղիչսն խորհուրդս, պղ բանաւորեալին և պառարացոյ սերմնեալ ի բանականին բնութեան։ Մարգկան ի յանցանս եղեալ և չարառամբութեան յԱստուծոյ, որպէս զի բանաւորեալ և օրէնս մեզայ Հառաւատեալ ի բնութեան մարգոյս, և մնհաւ գառաւրեալ ի ձեռն գործողին մեզայ։

Այլ՝ ուան պարգեի եղեն Որբեր Աստուծոյ, զի լուծցէ զգործս բանաւորիւն։ Այլ ասիցէք. եւ

1. Ցօր. Հպաշխեաւ, խակ ի հաւատացս՝ Հեխոսեխան։

լոյն՝ ոչ մեզանչեալ։ Այլ ոչ է այս լուծումն մեզայ. քանզի ոչ ի նմա խնդրնաւան գործեալ բանաւորիւն զմեզ, զի եկեալ նոքա յաշխարհ, և ոչ մեզանչեալ լուծցին մեզ, այլ ի բանականի և չնմանալի բնութեան մարգոյ խնդրնաւան գործեալ բանաւորիւն զմեզն. վասն այսորիկ անկաք եղեւ բնութեան բանականի գոյժ և կամաւորութեամբ մեզագործել, և ընդ գառաւարարութեամբ մնհաւ եղեալ զինքն վերադրել յաղաւաչիսն. որպէս ասէ առաքեալ. «Քանզի որ անկարն էր օրէնացն որով սկարացաւրն»[1]։ Վասն այսորիկ եհն Որբին Աստուծոյ գայն ի յիւրում բնութեան հառաւատել, ի նոր սկզբանէ և ի ծննդենէ պառնելոյ. ոչ զիսկզնաւան հառաւատի բաժանեալ, այլ զսերմնականն արհամարհութեան արհամարհեալ։ Որպէս վկայէ մարգարէն ասելով. «Նման քան գիտել մանկանն զբարի կամ՝ զչար, անհատանեալ չարութեանն՝ ընտրեսցէ զբարին»[2]։ Խոկ եթէ ոչ ի մեզագործումն բնութեան երեւեցաւ. անմեզութիւն, զիարդ գառաւարատցան մեզք ի մարմին՝ ոչ մարմնոյն զգործնականն[3] ունելով, և ոչ առաւաջմանէն զմեզս գիտելով։ Զիարդ և առաքեալ ասէ. «Որ առաւել եղեն մեզք առաւել եւս յաւիսաւ ընդհնչ»[4], ոչ տեղի գրելով այլ բնութիւն ի նեղրոյ եղեալ։ «Քանզի չ որպէս ասէ, ի ձեռն միոյն մարգոյ մեզք յաշխարհ մտին, և ի ձեռն մեզացն մեզ՝ այպէս և ի ձեռն միոյն մարգոյ Քիստոսի փրկութեան»[5], «Շնչորհք խաղաւրեցան ի ձեռն արգարութեան ի կեանս յաւիտենից»[6]։ Զի ի ձեռն որոյ բնութեան մեռ մեզացն եղեւ, ի ձեռն պարսիկ և ցուցմեն արգարութեանն եղիցի. և պայես լուծցին գործք

1. Հովհ. ը. 3։
2. Ես. ե. 16։
3. Ցօր. գործոցականացն։
4. Հռոմ. ե. 20։
5. Հռոմ. ե. 15։ 12։
6. Հռոմ. ե. 20։ 21։

բանաբերէն, ապառնի մարդոյս բնութեան ի միջոց, և փառաւորեացն Աստուած։

Այլ գաղնեալ ասիցէք. Եթէ մարդ է Քրիստոս՝ ուրեմն եղիցի աշխարհի, և ասեն աշխարհի գաղարէ ապրեցուցանել ոչ կարէ։ Մի՛ միտծուխ լինիք պատրանաց և ապրատասխանութիւնք հայհոյութեան. քանզի ասացին, թէ սրով գրոյ է այս ասհման, քան թէ բանաբերէն հնարեմնացութեան, և մարգարէին ասացեալ, «Եղբայր ոչ փրկէ, այլ փրկէ մարդ»[1], և մարդ ծնաւ ի նմա. և ինքն «Հիմնեցոյց զնա Բարձրեան»[2]։ Ապա, զիարդ Քրիստոս ոչ ապրեցուցանէ զաշխարհ՝ եղեալ մարդ. որ և քաջգայտ է, թէ որով բնութեամբ գործեցան մեզքն, նովիմ եղիս. յանեցաւած ՀՈՐհեն։ Զի Աստուած եղեալ մարդ՝ միացեալ Աստուած, զի և մարդ եղեալ՝ Աստուած հաւատացուցէ, որպէս մարդ գոյով Քրիստոս՝ Աստուած է, զի Աստուած գոյով եղիս մարդ. և ապրեցուցանէ գհաւատացեալսն մարդոյ կերպիս։ Քանզի թէ խոտոմանեացն բերանով ՏԷր զՔրիստոս, և հաւատացեալս ի սրտի քումմ՝ թէ Աստուած չարդոյց զնա է ի մեռելոց, կեցոյց։ Եւ մեռելութիւն ասասածութիւնն ոչ ընդունի, և ոչ չարութեան կարօտ է, այլ ի մեռելոց յարուցանէ։ Ուստի պիտոյ եղիս անել ինչ Աստուծոյ զոր ասացանի զնան մեր, թէ մեռեալ և թէ կենաց. որպէս զի պատ յանէա ապրեցուցանի Քրիստոս զի մարդ եղիս։

Այլ գաբձեալ ասիցէք, թէ զնաւրդ կարէ ի սոմրութեան մեզաց եղեալ բնութիւն և զընդունելութիւն մեզաց ընկալեալ՝ առանց մեզաց զոլ, որ է անմարթ. արդ՝ եղիցի Քրիստոս որպէս զմի ի մարդկանէ։ Զայսոսիկ և Մարկիան խորհեցաւ. զայս բաղդաս և Մանի եմեցի. զնաւրդոյ մարմնին և զնոյն իսկ մեռելութիւնն ընդ իշխանութեամբ

1. Պաւ. ԽԹ. 8։ 2. Պաւ. 22. 5։

իշխանին չարաչարեան զասեալ, և իշխեցօղ զնա մեռեալ զնալ. զան զի որում ոք Տնաստեղեացի, նորին և ընդ ծառայութեամբ անկեալ։ Զայս և զայլ նորոգել կամեցաք. բան այլ յեղանակի զիմանալին մարդոյ բնութիւն՝ որ իմանի հոգին, տառաւեալ և անմահութիւն զնա ի միջոց առնելոյ։ Մանաւանդ զի և զհոգի մարթիական գործեցք, ուստի առեալք զայս՝ ոչ գտեմ՝ Քանզի և ոչ ի գրոց սրբոց է գտանել զայս, և ոչ ի հաւարատաց մարգկան խորհուրդս, Ջհամեն ասելով. «Մի՛ երկնչիք յայնցանէ՝ որ սպանանեն զմարմինն՝ և զոգին ոչ կարեն սպանանել»[1]. և զիարդ մարթական հոգի բան ձեզ մեռանի ընդ մարմնին, և ընդ նմին սպանանի. զիարդ և Պետրոս զմեր բրանեան ի գժոխս անձինս, հոգիս անուանեալ, ասէր. «Երթեալ որոց ի պահեստի հոգւոցն՝ առ հեռաբանեալ գյարութիւնն»[2]։ Այլ զոչ զանեղոյն արատոյ բնութեան ասէք և անուանէք. զի մի՛ երբէք բան բնութեան պատմիցէ զանօրէնութիւն Քանին ՏՀմարթիցէք. զի և մարդ եղեալ Քրիստոս՝ Քանզի ասացէք, թէ ձայն Աստուծոյ է որ ասէն. «Երթէ խորհուրդք մարդկան ի իմանն չարէ են ի մանկութենէ իւրեանց»[3]. ոչ առեալ ի մեռ՝ եթէ ի մանկութենէ ասելով զոր ի սերմանէն յայտնացաց. զան զայսբիկ երբեմն ՏԷր Դաւթի ճշմարտութեամբ, ի պատրաստ որովայնի Նորա յարուցանել զՔրիստոս բան մարթեալ. ոչ մարդ ի փոխադրութենէն աստուածութեան երեւեալ, ապա թէ ոչ՝ զիՏչ պիտոյ էր երրորդել Դաւթի ՏՀամեն. այլ առեալ զծառային կերպարանս, յանձն առնուլ ծնանիլ ի կնոջէ, և աճել հասակաւ, բան մեզ. որպէս ասէ առաքեալ. «Արդ, զան զի մանկունք հաղորդ եղեն արեան

1. Մատ. ժ. 28։ 3. Ծնն. Ը. 21։
2. Ա. Պետր. Գ. 19։

Ա. "երբեմն որ Քրիստ չ' քառապրեն, իրրեւ քարոզիչ" (Ա. Պետր. Գ. 19)։

և մարմին, և ինքն մերձաւորապէս կգործ եղեւ նոցունց»[1]. զի ոչ է սերմանէ այլ է հոգւոյ. իսկ նոցունց՝ զի ոչ այլոց. այլ է զաւակէ Դաւթի և Աբրահամու և Ադամայ, որպէս և գրեալ է։

Արգ. վայրգ զանց արարեալ զբովք սրբոյ, և զճշմարտութեանն երեւումսն՝ ասէ. թէ ոչ յինքնէ մարգ երեւեցաւ, այլ առեալ մարգկային էութիւն եղեւ մարգ. առ այլ ուրեմն հպեցաւ եղեցի և խաչեան Տէրն փառաց մարգ։

Արգ. եթէ լսեցէք Պետրոսի՝ որ ասէն, «Ձնո և օծեալ և Տէր Աստուած արար՝ զՔհաւս՝ զոր դուքն խաչեցէք»[2]. յայր վերայ զարարն առնոցք. է վերայ Բանին՝ աստուածութեանն. և զի՞ ես զԱբրահամն պարտաւորեցէք, զհաւատսն նոցա խորհելով։ իսկ եթէ է վերայ որ է Բանին ծառային կերպն, ընդէ՞ր ընդ անձանց ձերոց մարթնչէք։ Այլ ոչ այսպէս հաւատացէք գոք. քանզի գարձեալ ասէք, թէ մեզուկեան բնութիւն յԱստուած եղեւ մեզ ոչ արարեալ, հարիւր է այժմ բմբռնեալ. իսկ հարիւր բմբռնեան բանագաւառ եղ է։

Ասացէք այժմ. եթէ ոչ մեզանէն բան հարկի լինի, մեզանէն բան բնութիւն եղիցի։ Տայր այժմ զբանեանն արարչագործ՝ մեզմէ գոլ ներգործօղ։ իսկ թէ հայհոյութիւն է այսպէսիս, և ոչ հարիւր. մեզանէն պատահեաց՝ քաջայայտ է, եթէ ոչ մեզանէն բան բնութեան եղեւ։ Վասն այսորիկ Բանին աստուածութեանն երեւեալ ծառային կերպարան, ոչ ընդ հարիւրս անկեալ կայ, այլ բնութեամբ և զօրութեամբ զանմեզուկութիւնն ցուցանել, ի բաց լուծեալ զհարիւրն աստ՝ ասի և զնա գայ օրէնս։ Եւ զբանութեանն բանաւոր գիրեալ, որպէս ասէ մարգարէն. «Եւ ի բարձունս գերեալ

1· Եբր. ը. 14։ 2· Գործք Ա. ը. 36։

զգերութիւն»։ Քանզի զծառային կերպարան ընդգեմ թշնամոյն առաքէ արկեալ Բանին, զպարտութիւնն զործեալ ի ձեռն երբեմն պարտեցելոյն։ Վասն այսորիկ և զամենայն փարձութիւնն կատարեաց Քհաւս, զի զամենայն էառ զփորձութեան վարձ տնօրէն. որով գլուզապս մեր յպարտութիւնն գործեաց, ասէ, «Քանսպիրեցարուք» ես յաղթեցի աշխարհի»[3]. զի ես առ աստուածութեանն գումարեաց զպատերազմի բանսարկուն, քանզի և ոչ յանդգնէր իսկ. զի վասն այսորիկ ասէ, «Թէկ գու ես որդի Աստուծոյ»[4]. այդ առ մարգ, զոր յառաջագոյն մերթեցուցանէն գօրեաց, և ի նմանէ յամենայն մարգիկ տարածեաց գարարածսդ իւր ներգործութիւն։ իսկ Ադամայ հոգւոյն ի գառապարութիւնն մտնու բմբռնեցելոյ, և ապարելեալ առ Տէրն իւր հանապատ. և որք բարեհաճ ձեզդն կոչն Աստուծոյ, և արդարացան ընտրեալ կանիւ օրինաք, ընդ Ադամայ բմբռնեալք և արգելիցք եղեալք և ընդ նմին ապազակեալք. ո՞գործեալ Աստուծոյ մարգոյն զոր արար, հաճեցաւ ի ձեռն խորհրդոյ քաւարարութեան՝ որոյ փրկութիւն գործել ապգի մարգկան, և ի բաց բարձումն արարեալ վասն նախանձու պատերազին թշնամոյն, բարձրութիւնն որպէս ոչ է ածել գմասս ցուցանել մարգոյ, առ Բարձրեալն կցորգութեամբ։

Վասն այսորիկ եկն Բանն՝ Աստուած գոյով և առաջոյ մարգոյն արարչագործ, լրնել մարգ, առ ի կենդանագործութիւն մարգոյն, և ի բաց բարձումն անիրաւ թշնամոյն. և ծառս ի կիսոյ յաղային ստեղծուածոյն, զմարգկային կերպարան ինքեամբ յարուցեալ, ցուցմունք մարմնոյ, առանց մարմնականաց կամոյ և խորհրդոյ մարգկանոյ,

1· Ալմ. կե. 19։ 3· Մատթ. Դ. 3։
2· Ծաւհ. ՅԲ. 33։

պատկերը. Նորոգութիւնն. քանզի կամեցողութիւնն աստուածութեանն միայնոյ. վասն զի և բնութիւնն բոլոր Բանին ցուցմունք կերպի մարդկայնոյ մարմնոյ երեւելոցդ երկրորդին Ադամայ, այլ անվաւամնմի գիմոյ՝ այլ գոյութեամբ աստուածութեանն և մարդկութեան։ Քանզի վասն այսորիկ մնաւէր բանաւորիսն առ Քիւռոս՝ որպէս առ մարդ. բայց այլ գոանեալ ի նմա ի Հնոյն անբնութեցելոյ ծանօթութիւն, և այլ առաքեալք բուռն Տարկանելոյն ձեռնաթափութիւն, պարտեցան ամենեցելոյ։ Եւ յայսմհետ և անդրադարձ ասէր. «Ո՞վ է սա՝ որ գիմով գայ յԵդովմայ»[1], այսինքն յերկրէ, գմարդկան անցանելով գօրութեամբ։ վասն որոյ և Քրիստոս ասէր. «Գայ իշխան աշխարհիս այսորիկ, և յինս ինչ ոչ գտանէ»[2], որ և մարմին և Հոգի և գամեհաղն, երկրորդն Ադամ։

Քանզի ի՞ւ վասն գոյութեան մարգոյ էր այնչափ գնաքարն գաւանէր վերեւեալն, ասացին այնչափ. այլ այ եգիտ ի նմա յորոյ ինքն գործեաց յաւաղին ի մարգոյնն. և այսպէս լուծան մեզ Քրիստոսիւ։ Վասն այսորիկ և դէր մկայէ. «Որ մեզ այ աթար՝ և ոչ գաւա նենգութիւն ի բերան նորա»[3]։

Արդ, գնաքարդ ասէք, ի՞ւ անկար է աստղ գերելոյ մեզ մարգոյն՝ որ միանգամ՝ գերեցաւն. գի գանկարն Աստուծոյ աստուցանէք, եան գնաքարդ Բանաւորիսն, անքակտելի ասելով գմեզն Նորա ի բնութեան մարգկան, որպէս և այլ հերձածողքն. և վասն այսորիկ գայ աստուածութեանցն՝ որ գերեցան ի նմանութիւն մարմնոյ և Տոգւոյ, գի ինքն աստղ գերելոյ մեռաւոյէ. և այսպէս երեւեցեալ մարքոյ արդարութիւն։ Քանզի ինքն ոչ էր մարքոյ աստուածութեանն աբ-

1. Ես. կդ. 1։
2. Յովհ. ժդ. 30։
3. Ա. Պետր. բ. 22։

գարութիւն. և գինչ երախտաւորութիւն ի մարգոյ՝ եթէ ոչ նորոգութեամբ էանվնասութեան, և նորոգութեամբ երեւեալ Յետնոյն, որպես ասէ առաքեալ. «Զոր նորոգեաց մեզ ճանապարհ առժամանդ և կենդանի»[1]։ ասելով. «Ես եմ ճանապարհ և կեանք և ճշմարտութիւն»[2]։ Այդ ասացէք, թէ նմանութեամբն ապրել հատատացեալքն և ոչ նորոգութեամբ և սկզբամբ, գի վասն այսորիկ և անգրանիկ ի բազում՝ եղբարս եղեւ, և սկիզբն նրան Յետնոյդ՝ Քրիստոս, «Ոչ է գլուխ մարմնոյ ևկոյ»[3]։ Քանզի և ոչ հաւատ ի վերայ յայտնութեան՝ բերեալ՝ հաւատ ասացէք. այդ է հաւատ՝ որ անկարելոյն կարողութեամբ հաւատալ, և զանգոն գօրացուցանել, և գաբշարելին անդարձութեամբ, և գապականացուն՝ անապականութեամբ, և գմահ կանացուն՝ անմահութեամբ։ «Խորհուրդս այս մեծ է, ասէ առաքեալ, բայց ես ասեմ՝ ի Քրիստոս և յեկեղեցի»[4]. քանզի ոչ ևէն աստուածութիւնն վէրն արդարացուցանել, գի և ոչ մեզաս իսկ. «Այլ ազգաստացաս վասն մեր՝ մեծասաստն գոլով, գի մեզ նորա ազգաստութեամբն մեծացոյց»[5]։ Եւ գնաքարդ ազգաստացաս Աստուած. գի գազգաստացաս բրնաքին յինքն էաս, իւրոյն արդարութեամբ զամ առնի արեանեալ, վասն մարդկան չարչարեալ, և ի վեր քան գմարգին գոլով, և ի մարգկանէ եբեւեալ, և Աստուծոյ եղեալ բարձր։

Քանզի ի՞ւ ոչ անգրանին էր եղեալ ի բազում եղբարս՝ գնաքարդ արգելք երեւէր անգրանիկ ի մեռելոց։ Արդ՝ գնաքարդ ասէ Աստուած ի ձեռն մարքոյ չարչարեալն և չարուցեալ։ Ամէն Հայհոյողեանս, արհամարհող ի այսպիսիս յանգգնութիւն։ Քանզի նոքա արհանեն առաքին զայսպիսի

1. Եբր. ժ. 20։
2. Յովհ. ժդ. 6։
3. Կողս. բ. 18։
4. Եփես. ե. 32։
5. Ի. Կոր. Ը. 9։

հայհոյութիւն աներկիւղաբար պատճառանաք առնանել Աստուած ոգոյն Աստուծոյ ուսնալք, որ և գոյն ուսուցեալ, եթէ ի ձեռն Աստուծոյ ի մարմին խրատ կոչն չարչարանքն, և ոչ Աստուած ի ձեռն մարդոյ չարչարեցաւ։

Արդ, որք գհամեմատութիւնն խոտոռանութիւն չառաջարկանք, գնաք զի չարչարանս կրեցանիցէք զանազանելին անուն, զանբաժանելին բնութիւն, զանպատասխանի աստուածութիւնն, զանփոփոխելի և զանպղտելի համեմատութիւնն ի չարչարանս կրեցանելով, և ի չարութենէ խոտոռ վանեալք։ Քանզի թէ յինքենէ արար մարմին Բանին՝ չարչարանաք տարեալ կոչեւ, ոչ ինչ չարչարական կամ չարութեան ընդունական յինքն ունեալ, ինքն կոչիցի չարչարեալ և չարութեալ ի մեռելոց։ Եւ կոչցին չարչարանքն Երրորդութեանն հաւասարագոյ, քան վարդապետի, անանկնաւելի գոլով Բանին ի Հօրէ՝ քան աստուածացեալն ընութիւն։ Իսկ եթէ զայս այսպէս խոտոռականել ախորժէք, գինչ է ի ձեռն մարդաբէիցն խոսացումն, կամ՝ ուխտարանացն ապստամբութիւնն, կամ տապարոցն վիրաւորիչն, կամ ծերն Մարիամայ տեսիլն, կամ՝ հասակին աճումն, կամ քան ամենայնի ախտակրութիւնն ցուցումն, կամ անուանն չառաջ ածումն, կամ՝ եթէ Որդին Աստուծոյ որպէս մարդոյ կոչ, կամ՝ եթէ «Մարդ Քհաւա Քրիստոս՝ որ եւս զանձն իւր վասն մեր»[1]. կամ, «Թէ պարտ է որդւոյ մարդոյ բազում չարչարանս կրել և ապաքանիլ և յերիս աւուրս ի մեռելոց յառնել»[2]։ իսկ եթէ ոչ հաւատայք, եթէ չարչարելի է Քրիստոս՝ վասն զի և մարդ է, և անչարչարելի՝ վասն զի և Աստուած, այդ վասն գեալք՝ ասիցէք եթէ խոտոռականք Աստուած և մարդ զՔրիստոս, ոչ եւս մի՝ այդ երկուս ասէք,

1. Ա. Տիմ. ե. 5. 2. Ղուկ. թ. 22.

հարկ է ձեզ զանօրէնութիւն չարչարանացն և մահու և յարութեանն առաչք առել, քան Մարկիանի և այլոց հերձուածողաց, կամ՝ պատասխանութիւն Բանին չարչարելի անուանել, քան Աբիոսի և որք քան նմանին։

Քանզի թէ ընթեռնուլ պատասխանելի գիրս և միտ առնուիք, թէ զնարդ յօրէնսն և ի մարգարէս, յաւետարանն և յառաքեալս, ամենայն ուրեք՝ նախ մարդ անուանին զՔրէն և յայնժամ ածին զչարչարանսն, զի մի՛ գուցէ և աստուածութեանն հայհոյութեան բան յառաջ եկեսցէ։ Վասն որոյ ոչ ծնունդ Բանին աստուածութեանն ասացին, այլ Հայր խոստովանեին և զՈրդին քարոզեին։ Իսկ ի Մարիամայ որդի Դաւթի և Ցովսեփայ ազգաբանին զՔրէն՝ քան մարմնոյ, առելչութիւն գծաւալին կրեցաբան։ Զի մարդկայինն նորա ի մարդկանէ հաւաստացի, և յԱստուծոյ ի Հօրէ Աստուած խոստովանեցին, բերելով յաղագս մարդկան չարչարանս չարչարականաս կերպիւ՝ որ ի մարդկանէ, ի չարչարութենէ մարմնի՝ զանչարչարութիւն ցուցեալ, և ի մահկանացուէ՝ զանմահութիւն, և ի թաղելութենէ՝ զանթաղականութիւն, և ի փարձելութենէ՝ զլաւութիւն, և ի հնամէ զնորութիւն։ զի հին մարդն մեր՝ խաչակից եղեւ, այս իսկ է ընդհին։ Եւ ոչ որպէս յաստուածութիւնն չարչարանք մատչին առանց չարչարելոյն մարմնոյ։ և ոչ խոտոռութիւն և արամութիւն ցուցանեի, առանց հոգւոյ արամեցելոյ և խռովեցելոյ։ և ոչ ապստամբ և ապօրէն՝ առանց խնացման ապստամբի և ապօրէնոյ։ Այլ մեք և ոչ պարտաւորեմք բնութեանն պատասխանին ասացեալքս, այլ ցուցմամբ գոյութեանն լինելին եղեալին։

Արդ, զինքդ գրեցէք, թէ Աստուած է ձեռն մարմնոյ չարչարելոյ և չարեալ. քանզի թէ Աստուածն Բան չարչարի, չարչարելի ասէք և զՀայր, և զՄխիթարիչն՝ չարչարելի, միով գոլով անուամն և միով աստուածպետն բնութեան։

Եւ յաւուցն յայսոսիկ է տեսանել զՏէրէզ մեծամեծութիւն՝ որպէս ոչ երկիւղածից Աստուծոյ, և ոչ հնազանդից աստուածպաշտ գործոց։ Մանաւանդ գրեալ յայսպէս Աստուծոյ, թէ «Աստուած մեր հնար ծախիչ»[1], իսկ ման մարթեալ գալաւան նոքա, «Մարդաբէ յեղբարց ձերոց յարուցէ ձեզ»[2] ասէ ցՏէրէն. և զկնդանաւելիութեն գնալոյ կանեալ, որպէս զի իւրմանցն Տեառն ի կեանս մեր և գերեալ։ Եւ էրայի ազգակէզ յաղագս Աստուծոյ, ասելով. «Աստուած մեծ և յաւիտենական՝ որ հաստատագ գծագս երկրի ոչ քաղցեցէ և ոչ վատանկացի»[3], և զոր զինեն։ Իսկ ման չարչարաներացն, «Մարգ ի հարատեւս, և գիտելով բերէ զզգեստսն»[4]. և զի՞նչ է "գիտելով բերէ զզգեստս". զի ի չարչարելոյն՝ չարչարական մարմին ցուցանելոյ։ Քանզի ման այսպիսի ասէ. «Եւ գրեա գրչատան, ի տանի նորում»[5], և ոչ ի մարմնի անկեալ։ Եւ առաքեալ ասէ. «Մարգ ճեմաս Քրիստոս, որ եւս պինդն ման մեր»[6]. ման որոյ ոգրում է զաւակին Գաբրէլ մեռուցանել զյարութիւնն քոս մարմնոյ ասելով. իսկ յաղագս աստուածութեան նորա, «Քանզի կին գանի է Քանն և ներգործող և հաստ առաւել քան զամենայն սուր երկայրիւ»[7]։ Եւ Տէրն զչարչարանն ի վերայ ոգրոյ մարդոյ կացուցանէ, ցուցանելով զոսս մարմնոյն։ իսկ յաղագս աստուածութեանն ԼՒրոյ. «Ես և Հայր իմ՝ մի եմք». «Եւ ոչ ոք գիտէ զՈրդի թէ ոչ է, բայց միայն Հայր»[8]. և ոչ ուրեք արեւն Աստուծոյ գատանեցին գերք, կամ Աստուած ի ձեռն մարմնոյ չարչարեալ և չարուցեալ. արիաստուած է այսպիսիս յանգգնութիւն, ման զի ոչ

1. Բ. Օրէնք Դ. 24։
2. Բ. Օրէնք ԺԸ. 15։
3. Իս. Ի. 28։
4. Իս. ԾԳ. 3։
5. Նա. Ը. 1։
6. Ա. Տիմ. Ե. 8։
7. Եբր. Դ. 12։ (28։
8. Յովհ. ժ. 30, 4 Մաթ. ԺԱ.

Աստուած ճշմարիտ զՈրդին Աստուծոյ խոստովանեին, իսկ զերբք սուբք՝ ի մարմնի Աստուծոյ, և մարմնոյ Աստուծոյ մարդ եղելոյ ոչիւն և չարչարանս և չարութիւն քարգեին, մարմնոյ Աստուծոյ յարութիւն է մեռելոյց եղեալ։

Իսկ զոսք գաղձեալ ասէ՛ք, որպէս խնամանգոյն քան զառաքեալսն և խորհրդակցակցոյնք քան զմարգարէսն, և իշխանգոյացոյնք քան զաւետարանիչսն, և կամ սիրագոյնք քան զՏէրն առացելոյքդ գովաբէիսեր, ուրացեալք զճշմարտութիւնն, ընդդէմ աստուածամեծանն բարբառեալք. սեօրհնութեանն հաւատասեալ և ի վերայ խաչին ցուցեալ, որեանն հեղումն զմարմինն ճրշմարտէ, ձայնին եղելոյ և Հոգւոյն նշանակելոյ։ Ո՛չ սրոյումն աստուածամեծանն յայտնեալ, այլ մեռեալութեն մարմնոյ նշանակեալ. աստուածամեծանն՝ ոչ ի թաղման մարմնոյն մեռուսեալ, և կամ ի հոգւոյն և գծոխս սրոշեալ։ Զի այս է աստգեան է ձեռն մարգարէիցն. «Զի ոչ թողցես զանձն իմ ի գծոխս, և ոչ ատցես սրբոյդ քոյ տեսանել զապականութիւն»[1]. ման սրոյ և Տէրն ասէր, «Ո՛չ ոք առնու զիս ինէն, այլ ես եդից զնա»[2], պայմանն յորոց ցուցանելոս[3].... զմարմին միայն խոստովանեալ ոչ զինագոյ գաստապատութիւնն ցուցանել կարէք, և ոչ զնաշխ լուծումն, և ոչ զյարութեանն կատարելութիւնն, և ոչ զբանն անմոխրանալութեն. ման զի արտաքս եղէք ի գրոց սրբոց, խօսելով զոր ինչ արհամարհն ճարտարասանեն։ Քայսանի գոյով ի գերս սուբս՝ որ յաղագս Հոգւոյն բան և սեօրհնութեանն լրութեն, ցուցմամբ ամենայն լրութեան և կատարելութեան։ Ամէն ի հերձուածոցդ, զերբեւեալն խոստովանեալ անհնազան լինին նորա աստուածամեծանն.

1. Սաղ. ԺԵ. 10։
2. Յովհ. Ժ. 18։
3. Աստ Թուղթ մի պակասէ յօրինակին.

խակ ամանք խոտովանելով Աստուած, ապրանան զմարքիով Ծնունդն նորա։ Խակ ամանք մարքին խոտովանելով, ապրանան զՏոգւոյն նորա ցուցումին. և եղեն ըստ մարգութեան արիանոացն, որք չաբսանեան թեքուս և չարաչար առաջարկութիւնս. զի այսպիսք տարակուսանաց գային զողջմանան, ինքեանք անկեալ ի հաւատոց։ Նոյնպէս և ասքս ուստն ասել. Ով էր որ Ծնաւն ի Մարիամայ, Աստուածն թէ մարդ։ Զի եթէ ասիցէ մարդ անհաւատ լիցի աստուածութիւն նորա, համաձայն լինելով հերձուածողացն՝ որք ոչն հաւատացին այսորիկ. խակ թէ ասիցէ Աստուած՝ ապացեալ լիցի մարդկութեան նորա Ծնունդ, և տարեալ լիցի ընդ հերձուածողացն՝ որք ոչն հաւատացին այսորիկ։

Եւ ապա գարձեալ. Ով էր որ չարչարեցաւն, այլ էր՝ որ խաչեցաւն, Աստուածն թէ մարդ։ Զի եթէ ասիցէ Աստուած, հայհոյութեան յառայ բերցէ բանս, ըստ ամենայնի հերձուածողացն. խակ եթէ ասիցէ մարդ, հրեական կարծեօք գարձեալ բարբառեսցի։ Զասն այսորիկ զերք սուրբք Աստուած անպատմապար ի Հօրէ փառօվն ըզբանն. և զի ոչ ի յիտին ժամանակս մարդ Ծնեալ ի կուսէ, զի մի՛ Աստուած զոյ անհաւատ լիցի, և մի՛ մարդոյ Ծնունդն ապրացի։ Քանզի ապահով մարդոյ ամուն անդ ամենայն կատարելեանն յօգուտ փրկութիւն՝ առանց մեզաց, և ի վերայ առնան մարդոյ գաղտապահն գիտեն, և ոչ զանց առնեն զդրեցեալքն յամենայն գերս սուրբս։ Խակ յաղագս աստուածութեան բանին զանխոտովութիւն և անճառութիւն խոստովանին։ Զասն այսորիկ աստուածապանի Բան՝ բայց ազգապանի մարդ, զի առ երկապանեալն լեցէ նոյն ինքն ըզնառապահ և ճշմարտութեամբ։ Աստուած՝ առ ի յիւրութենէ[1] աստուածութեանն և արարչագործ-

1. Ցոյն ասի՝ էի աւուժտոյ, զոր Թարգմանիչն վերծանեաց՝ էի ծուժտոյ.

ծութեամբ արարածոց. խակ մարդ՝ առ ի ծնընդենէն՝ որ ի կնոջէ և ածմամբ հասանելն։ Եւ Աստուած՝ առ ի կենդանականացս երախտաւորութեանց, և կարող պարեգործութեամբ. խակ մարդ՝ առ ի նմանապէս տկարակրութեանց և ըստ մեզ տարաբնեամբք։ Եւ Աստուած՝ առ ի ցուցանել անմահութեանն, և անապականութեան և անփոխութեան. խակ մարդ՝ առ ի բնաւեալսդ ի հասչն և արեանն հոգւմամբ և խղճմամբ և իմամբ և գժոխս և յարութեամբ և մեռելոց։ Այսպէս Քրիստոս ի մեռելոց յառնէ, և Աստուած զոյով յարուցանէ զմեռեալս։

Ապրդ, մեռոք են՝ որ աստուածութեան նորա չարչարանս մեռուցանեն, կամ մարդկութեան նորա անհաւատս լինեն, կամ զմեռ երկուս առնեն, և կամ մարմնոյն նորա չտեսութիւնն առնել ձեռնարկեն. և երկուք կամ պատարագ գրոց տակ յանգգնին։ Քանզի այսպիսք մտածութեամբք լցրծեցան հերձուածողացն մտածութիւնք։ Մարկիոնէ՛ ի ձեռն գերազանցեալ գովութեան խոստացեալ. խակ Մանեայ ի ձեռն մտածութեան մեզաց ջերբեալ. խակ Վալենտին ի ձեռն պատճառաց գտութեան[2] մարդեալ։ խակ սա մտացածոյն Պատրոփ, և անմանեցելոյն գտութեամբ՝ որք բան նոցայն անհաւատութեամբ անկեալք յաստուածութենէն. և Արիոսէ՛ ի ձեռն իւրոյն մերձութեան[3] Հայհոյեալ։ Եւ գաք նմանապէս ճանապարհէզ վարեալ, խոսիք զոր ինչ ոչ է գրեալ՝ մերձեցուցանելով զանհաւատսն։

Բաւական է հաւատալ գրեցելոցն և եղեալոց, որպէս ասէ Պետրոս. «Բան նմանութեան ամենայնի՝ առանց մեզաց»[4]։ Եւ Պետրոս. «Գրեալ

1. Ցոր. եգեալ էր՝ ծնաւոցաս. 2. Ի լուսանցս՝ նոյնպանեան. 3. Ցեր. գ. 15։
եեան ուղղեցաք ըստ յոյնին։

ասսէ չարչարեալ վասն մեր մարմնով, և գոք ի նոյն միտս վառեցարուք»[1] և մի՛ յայլ ինչ յարձակեալ արհամարհեք զչնորհատուին։

Ե

ՔՈՒՂՔ

ԱՌ ՍՐԱՊԻՈՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՑԱՂԱԳԻՑ ՀՈԳԻՈՑՆ ՍՐՐՈՑ

. 1

Ձչմարտապէս ցանկալի, ու բամեալ և գու. ինքն, որպէս յիւրոց ունից յարհանոսաց, ասէս Հայհոյութեանց՝ որ հակառակ Աղբւոյն Աստուծոյ խորհէ, նմանապէս և զընդդէմ Հոգւոյն, և ասել պնա ոչ սահմանած միայն, այլ և ի սպասաւորութիւն դնա գոլ ուսոց, և միայն ազահանաս լինել վհՀագոյն հրեշտակաց։ Եւ այս է՝ որպէս թէ առ Արքահասս կերպարանօք մարտ, իսկ սատգապէս առ բարեպաշտութեանն հաւատս բանակառութիւն։ Զի որպէս նորա ուրանալով զՔրիստ՝ ուրանան և գՀայր, այսպէս և սորա Հայհոյելով զՀոգին սուրբ անպարշանն և զՔրիստ։ Եւ երկոքեան չիւր կողմանքն՝ մանաւանդ ընծանելին առ ճշմարտութիւնն զընդդիմասացութիւնն. զի ոմանք հակառակ Բանին՝ և այլք ընդդէմ Հոգւոյն՝ պնան առ ի սուրբ երրորդութիւնն ունելոցն զամպարշտութիւն։ Զայսոսիկ ապա սեասնելով և ի բազում ժամս գնաալ ածելով ի վհատութեան մեծի եղէ, զի գարձեալ եգիտ խոպոպ բանասբ-

1. Ա. Պետր. գ. 1։ 2. Ցօր. Թեքսաս։

կուն ի կեղծաւորեալն միտրատեսեամբ խրտով։ Եւ քննարկի էր սհա յայսպիսի ժամանակի լռել զայդ սակս հրաւիրազանին յորդորմանն սերոց քոյ, և վասն նոցա պյսպիսուրեանն և սատանայական յանդգնութեան, ի ձեռն սակաւուց գրեցի ըզքեզ յուղեցդ, հարկս և զայդ կարացեալ։ Ո՛չ որպէս ունի զրնութեանն պատմելով, այլ զերոց առաջի գնելով։ Զի միայն և քո զպատճառսն ասասուա առեալ՝ ըստ մերձաւոր քոյին խնամատրեանդ զպահան յանելեալ կատարելագոյս, հակառակ ամբարիշտ հերձուածոցդ եղեցի յանդիմանութիւն։

Արդ, յարիանասց ոչ է օտար այս միտածութիւն. քանզի միանգամ ուրացեալք զՔրիստ Աստուծոյ, յերբուէ ապա և զնոյն հակառակ նորին Հոգւոյն սրբոյ անկարշանն։ Վասն որոյ են և ոչ ինչ պէտք առ նոսա առելի ճառել. քանզի բաւական են առ նոսա ասացեալքն հակառակ՝ որ յառաջ քան զայս։ Իսկ արդ, առ որս յայսպես Հոգւոյն են պատրեալք՝ որպէս օրինակաւ ինի պարտ է առ նոսա սուղ ինչ բարբառել Հարցականապես. վասն զի ընդ այնոցիկ ինքեան զարմանացեալք ընդ անմոռելութիւնն։ Քանզի զՈրդին Աստուծոյ ոչ կամեցեալք լսել առացեան, և բարւոք սակս նորա խորհելով, զիաքրդ զՀոգին Որդւոյ առացուած ասելով, և միայն լսելով զբ անապյէ։ Զի թէ որ առ Հայր Բանին միասնականութեան ոչ կամիցին գոլ յեղելոցս գնոյն ինքն զՈրդին, այլ որպէս և են սատգապես պարտգործ գնա եղելոցս խոտոռանին. իսկ յոր սակս գսուրբ Հոգին՝ որ գնոյն միասնականութիւնն ունի առ Որդին, զոր օրինակ Որդին առ Հայր, առացա. կան յանդգնիցին ասել[1]։ . . . . .

Ահա Է գարձեալ բամանել և լուծանել զերրորդու-

1. Ցօր. Թուղթ անկեալ. իսկ նոտգապէրն՝ յաւելալ է յաւելն, առ ոգի սեղեալ գնոյն բանին։

թիանն։ Իսկ արդ չարաչարս խորհելով յարագս Հոգւոյն սրբոյ, և ոչ վասն Որդւոյ բարւրարարս խորհին. զի թէ խորհելին ուղղակի սակս Բանին, խորհելին ոգեվնասարար և յարագս Հոգւոյն որ ի Հօրէ ելանէ, և Որդւոյ՝ իւր գործ՝ ի ձեռնէ բաշխի ազատիւթացն և բարերից՝ որոց հաւատան ի նա։ Եւ այսպէս ասա մերձակայ և ոչ յարագս Հօր ոգեվնասպէս դհասանն ունին. քանզի որք Հոգւոյն սրբոյ հաճատակ կան, օրպէս ասաց վերկայն մեծ Յաեիսանաս, ներա և դՈրդի ուրանան, և որոց դՈրդի ուրացեալ, և ոչ դՀայր ընդունին։

Իսկ ուստի պատճառիս ձեզ. ոմ պղտիսիկք են պատանուղ յանդգնութեան պատճառք, իբր զի ոչ երկնչել ի պատուհաս փրկչին, ասելով. «Եթէ ոք հայհոյեսցէ դՀոգին սուրբ, ոչ ունի դիմաղութիւն»[1]; ոչ յայտ՝ յայնիանէ և ոչ ի հանդերձելումն»[2]։ Զանգի արիանոսաց գիմարիով գալաստ փրկչին և զի՛ ձեռն ներչին ճանապարհ ոչ խնդացան, այդ հաւատի պատճառս ի նոցանէն առեալ յերկանցն հերձուած յանգիմնեցան, այսպէս սատուածամարդ, եւ որպէս սատգոպէս յերկրէս ունայնաբանեալք։ Իսկ զոմն, ի՝ պատրեցեալք ի նոցանէ. զինչ լուեալ, և կամ զինչպիսի օրինակ ձեռըզ մերձակեան։ Այդ զերոյ ընծերցաք ասեն, ասելով Աստուածոյ ի ձեռն մարգարէին Ամովսայ. «Զայն արձ ես եմ՝ որ հաստատեմ զորոտումն, և առանամ՝ զգրէ. և պատմէ ի մէջ մարգկան զօձեալ իւր, առնէ առաւօտ և մէզ, և երանէ ի վերայ բարձանց երկրի. Տէր Աստուած ամենակալ անուն նորա»[3]։ Եւ ասատատ հաւանեցաք արհաստաց ասելոյ, ասացուած զոյ Հոգին սուրբ։ Արդ, զաս ի յԱմովսայն ընծերցաք և այս ահա, որպէս ունի ճշմարտութիւնն խորգմանի, զի մի՛ ասացուած ասելի Բանն։ Իսկ որ ի մերձակին

1· Մրկ. Գ. 29։ 2· Ամովս. Գ. 13։

ոչ խորգմանի, այլ պարզաբար և սուկ լսելով հոգի՝ կարծեցեալ ասացուածի զոյ Հոգին սուրբ։ Արդ՝ յԱռակն յայտնապէս խնամատիթիւն է ասելոյն, «Ոտացս գիս»։ և Հանդն բարւոք ասարեալ խորգմանեցեալ գանն, զի մի՛ զարաբհագործն խնամատիթիւն ընդ ասացուածս վարկանիցէք։ Իսկ որ ի մերձակին բան՝ ոչ ունի զծամատիթիւն յայտագս Հոգւոյն սրբոյ, այլ սուկ ասի զանն Հոգւոյ. Իսկ զինչ՞ ներ և ձանանաչ յօլովից իսկ եղելոց զանազանութեանց ի գրոց յայտագս ոգւոց, և կարելի գոլով բանին ունել ըզմիասն ուղիղ, գաւ որպէս յայրհատիւթեամբ և որպէս ի խաղմանէ արհատականն օձէ միասեալ, ըզՀոգին սուրբ ԱՀռնոյ կարծէք ասել, զի միայն գներչինն ասացուած մի՛ մնանայցէք։

Իսկ արդ ասացէք, եթէ ուր յատատածեղէն գիրս գասնի Հոգին սուրբ ասացեալ սուկ ոգի առանց յատկագրութեան, ասելով կամ Աստուծոյ, կամ Հօր, կամ Որդւոյ, կամ Քրիստոսի և Որդւոյ, կամ յԻսկէն, որ է՝ Աստուածոյ, կամ ընդ յատկագրութեանն. զի միսուկ ասելցի Հոգի, այդ դՀոգին, կամ զնայն ներչին սուրբ Հոգին, կամ Մխիթարիչ, կամ ճշմարտութեան՝ որ է Որդւոյ, ասելովն թէ «Ես եմ ճշմարտութիւն»[1]. զի լուեալ սուկ ոգի՝ զնաս ածիցէք գոյ զՀոգին սուրբ։ Ի բաց հերքեացին այժմ ի Բանէն, այդ ունայ առեալ գարձեալ ասնաւանեն. և որոյ կանխաս ասեալ յայտագս Հոգւոյն սրբոյ, յետոյ որպէս առ վերացմամբ և յիշատակաս և միայն ասացեալ Հոգւոյ, ոչ ճանաչեն յոր սակս լսեն՝, և մանաւանդ զի և առ ընդ յատկագրեն ասե. և բնաս իսկ առանց յատկագրութեան անուանն կամ կանխատացութեան, ոչ ասա է նշանակեալ զՀոգին սուրբ, թէ որպիսի է զոր

1· Յովհ. ԺԴ. 6։ 2· Յօր. ԽԲ. իսկ ԼԸ. ՔԲ։

գրէ Պատգամ Գաղատացւոյն, ասելով, «Զայս միայն կամիմ ուսանիլ ի ձէնջ. ի գործոց օրինացն գնոցն ընկալարուք, եթէ ի լուր հաւատոյ»[1]: Իսկ զնաքդ էին ընկալեալք եթէ ոչ գուբբ Հոգին զգաթգեւեան հաւատացելոց՝ վերսին ծնելոյ ի ձեռն լուացման և նորոգութեան. Եւ Թեսաղնիկեացոյն գրելով, թէ՝ «Զհոգին մի՛ շիջուցանէք»[2], գիտացուց և նոցա զոր ընկալանն ասաց, դի մի՛ շիջուցանն ի ծուլութենէ զվայրեալ ի նոսա չնարհս Հոգւոյն: Քաւհատարանն յաղագս Փրկին մարգկապես ասես մարմնոյն՝ զոր ընկալան՝ թէ ասացոյն ուսուցանելոյն, «Քեռւսս լի Հոգւով սրբով գաբձաւ և նոցա զոր ընկալան ասաց, կամ թէ՝ «Քեռւսս ածաւ ի Հոգւոյն յանձագաս»[3]. զնոյն ունի գիտաս, զանն զի յաւանգալն ասացաւ և Գուհկայ, եթէ «Եղիս ի միտուկ ամենայն ժողովրդեանն, և ընդ Քեռւսի միտուին և կալ յայօթս, բանալ երկնից և իջանել Հոգւոյն սրբոյ մարմնաւոր տեսլեամբ աղաւնակերպ ի վերայ նորա»[5]. և յայտ է թէ գասացեալ Հոգին գուբբ Հոգին էր նշանակեալ. Արդ այսպէս ասացոյն և Հոգին սրբոյ, թէպէտև ի Հոգի միայն ասի ասանց յաւելագրութեանն ի վերայ նորա, այլևս է յերկուասեալն եթէ զՄրբոյ Հոգին նշանակէ, ունելով միտնատնդ և յաւելագրութիւն:

Բայց գուբբ ասացէք յաւազարկելոցդ ձերոց. թէ՞ որ յաստատեցէն գիրս գաքբ ասացեալ գուբբ Հոգին՝ ասել Հոգի, ասանց յաւազասացեալ ի վերայ նորա յաւելագրութեան. և բայ՝ ասնասնէ յաւելագրութեանն՝ զրմէ յիշեցաքն: Այլ ոչ ասացէք[6], դի ոչ իսկ գասնէք գրեալ: Եւ սկսի ի Ծնունդան ասա գրեալ. «Եւ Հոգի Աստուծոյ չիջէը ի վերայ Յուդա»[1]: Եւ յետ սուղ ինչ ասէ. «Ոչ միասցէ Հոգի իմ ի մարդկանս յայսմիկ յաւիտեան, զանն լինելոց նոցա մարմին»[2]: Եւ ի Թիւեն ասէ Մովսէս առ Ցեսու Նաւեան. «Մի՛ նախանձեցուցաներ գու զիս. և ո՛ տացէ զամենայն ժողովուրդս Տեառն մարգարէս, յորժամ տացէ Տէր զՀոգին իւր ի նոսա»[3]: Եւ ի Գատաւորսն՝ յաղագս Գեդէոնեկի ասէ. «Եւ հզիս Հոգի Տեառն ի վերայ Նորա և գատեաց զԻսրայէլ»[4]. և գաձեալ, «Եգիս ի վերայ Գեդէոնեայ Հոգի Տեառն»[5]. իսկ զանն Յաքիմեկի, «Աձեալ, ասէ, մանուին, և օրհնեաց զնա Տէր. ապեալ Հոգի Տեառն չիջիկ. և խաղայր ի վերայ նորա Հոգի Աստուծոյ»[6]: Եւ գաբձեալ ապրնեալով Գաբիէլ. «Զհոգի սուբբ քո, մի՛ հաներ լինէն»[7]. և ի հարիւրերորդ գառասներորդ երկրորդ ապրնեալն. «Հոգի քո սուբբ առաջորդեսցէ ինձ ի լերկիր ուղիղ, զանն անասն քոյ Տէր»[8]: Եւ յիսայեան գրեալ է, «Հոգի Տեառն ի վերայ իմ, զանն որպ և օծ իսկ զնս»[9]. ոբ, և յառաջ քան զայս վայր, «Որդիք ապրսամանք, այսպէս ասէ Տէր, խորհեսցայք խորհուրդ և ոչ ինեւ, և գաշինս կանցէք և ոչ Հոգւով իմով, գնել մեղս ի վերայ մեզաց»[10]. և գաբձեալ ասէ. «Լուարուք զայս. ոչ ի սկզբանէ ի ծածուկ ինչ խոսեցայ, քանզի յորժամ լինէին, ես անդ էի. և արդ Տէր, Տէր առաքեաց զնս և Հոգի Նորա»[11]: Եւ յետ սուղ ինչ ասէ այսպէս. «Եւ այս նոցա՝ զի լինէն ուրա, ասէ Տէր. Հոգի իմ որ է ի քեզ»[12]. և գաբձեալ ըստ կարգին ի վերայ բերեալ ասէ. «Ո՛չ բարեխօս և ոչ հրեշտակ, այլ

1. Գնդ. Գ. 2:
2. Ա. Թես. Ե. 19:
3. Ղուկ. Գ. 1:
4. Մատ. Գ. 1:
5. Ղուկ. Գ. 21:
6. Ցօր. ասացաք, ի լր. ասացէք:

1. Գնդ. Ա. 2:
2. Գնն. Զ. 3:
3. Թիւ. ԻԱ. 29:
4. Դատ. Գ. 10:
5. Դատ. ՅԱ. 29:
6. Դատ. ԺԴ. 24-25:
7. Սամ. Ե. 13:
8. Սամ. ՃԽԹ. 10:
9. Ես. ԿԱ. 1:
10. Ես. Լ. 1:
11. Ես. ԽՇ. 16:
12. Ես. ՎԳ. 21:

ինքնին ՏԷր փրկեաց զնոսա. վասն սիրելոյ զնոսա և խնայելոյ ի նոսա, նա ինքն փրկեաց զնա և ընկալաւ զնոսա, և բարձրացոյց զնոսա զամենայն աւուրս յաւիտենից։ Եւ նոքա ոչ անսացին այլ բարկացուցին զՀոգի նորա սուրբ։ և դարձաւ նոցա ի թշնամեխիսն»[1]։ Եւ Եզեկիէլ այսպէս ասէ. «Եւ ահա զիս Հոգին և տարաւ զիս յիորիկիբն Քաղդեացւոց ի մէջ գերեալիանն առ Քաղան Աստուածոյ»[2]։ Իսկ Դանիէլ։ «Եւ զարքայդ Աստուած զՀոգին սուրբ ի վերայ մանկան մերց զայոյ որում անուն էր Դանիէլ, և զոչաց ձայնիւ մեծաւ և ասէ. Ահաւասիկ եմ ես յարմենէ յայգմանէ»[3]։ Եւ Մկրտիա. «Յոմնդ ջահովայ բարկացայց զՀոգին»[4]։ Եւ ի ձեռն Քահովայ այսպէս ասէ Աստուած. «Եւ եղեցէ յետ այսորիկ հեղից զՀոգւոյ իմիկ ի վերայ ամենայն մարմնոյ»[5]։ Իսկ ի ձեռն Զաքարիայ զարձեալ՝ ձայն Աստուծոյ է որ ասէ. «Բայց զբանս իմ և զօրէնս իմ ընկալաբուք, զոր ես պատուիրեմ Հոգւով իմով ծառայից իմոց մարգարէից»[6]. յորժամ և մեզս գրելով մարգարէն ժողովրդեանն՝ յետ սուղ ինչ ասէ. «Եւ զսիրտս նոցա կարգեցին յանհնազանդութիւն, առ ի չէ լսել օրինաց իմոց մարգրեցից, զոր առաքեաց ՏԷր ամենակալ Հոգւով իւրով ի ձեռն ծառայից նախանց»[7]։ Եւ արդ, զայսոսիկ ի հնոյն նշանակել առացաք զուշադրեալ ինչ։

Բայց հարցէք գուք՝ որ յանհաւատութեան և զոր գրեցին առաքեալքն, և լուիցիք ի նոցանէ և անդ յորմէից հեղելոյ զանազան հոգւոց։ իսկ արդ, ՏԷր յորժամ՝ որպէս յառաջագոյն ասացի՝ մարգրկապէս միտիւբ ի ձեռն զոր զգեցաւ մարմնոյն, ասի ի

1. Եբ. կԹ. 9–10։
2. Եզեկ. ԼԱ. 24։
3. Դան. ԺԲ. 45–46։
4. Մկք. ԺԲ. 7։
5. Յովէլ. Բ. 28։
6. Զաք. Ե. 6։
7. Զաք. Է. 12։

Յանել ի վերայ նոցա Հոգւոյն սրբոյ. և զայս առաքեալ աշակերտացն ասէր. «Ապաք Հոգի սուրբ»[1]. և ասացոյց նոցա. «Բայց մխիթարիչ Հոգին սուրբ՝ զոր առաքեսցէ Հայր յանուն իմ, նա ուսուսցէ ձեզ զամենայն»[2]։ Եւ յետ փրկու[ի]ն նորա ասաց. «Բարեմամ նեկեսցէ Մխիթարիչն, զոր ես առաքեմ ձեզ ի Հօրէ, զՀոգին Ճշմարտութեան՝ որ ի Հօրէ կամէ, նա վկայեսցէ զիս իմ»[3]։ Եւ զարձեալ։ «Ո՛չ եթէ զուք իցէք որ խօսիցիք այլ Հոգի Հօրն ձեզով խօսիցի ի ձեզ»[4]։ Եւ յետ սուղ ինչ։ «Իսկ եթէ Հոգւով Աստուածոյ Հանեմ[5] զդեւս, ուրեմն հասեալ է ի վերայ ձեր արքայութիւն Աստուածոյ»[6]։ Եւ զրօսիանալ աստուածարանութիւնն և զմէր վարուքիւնն որպէ յարեաց գնեզ յինքն և ինքեանմ առ Հայր, ասէս կատարելով պատուիրեր աշակերտացն, առեալ. «Գնացէք ազգս հեռաւոր աշակերտացէք զամենայն հեթանոսս, մկրտեցէք զնոսա յանուն Հօր և Որդոյ և Հոգւոյն սրբոյ»[7]։ Եւ խոստացեալ պարգևել գնա նոցա, «Պատուիրէ յերուսաղէմ մի՛ մեկնել»[8]. և յետ սուղ ինչ. «Ի կատարել աւուրցն պենտեկոստէից էին միասին ամենքեան ի միասին, և եղեւ յանկարծակի հնչեալ յերկնից՝ նման հողմոյ, և ելից զամենայն տունն յորում նստէին. և երևեցան նոցա բաժանեալ լեզուք իբրև ի հրոյ, և նստաւ իւրաքանչիւր ի վերայ նոցա։ Եւ լցան ամենեքեան Հոգւով սրբով, և սկսան խօսել յայլ լեզուս, որպէս և Հոգին տայր բարբառել նոցա»[9]։ Աստուա սպա ի ձեռն առաքելոցն ձեռնադրեմանն առեալ լինէր վերսանին Տնեցոյն (ի) Հոգին սուրբ։ Ագարտ սին մարգարէացաս. Նոմա.

1. Յովհ. Ի. 22։
2. Յովհ. ԺԴ. 26։
3. Յովհ. ԺԶ. 26։
4. Մտթ. Ժ. 20։
5. Գործ Ա. 20։ տե՛ս էջ. 88։
6. Մտթ. ԺԲ. 19։
7. Գործք Ա. Բ. 4։
8. Գործք Ա. Ե. 1–4։

ասելով· «Այսպէս ասէ Հոգին սուրբ»[1]· իսկ Պաւղոս· «Զգուշա՛ց եղ զձեզ Հոգին սուրբ տեսուչս, հովուել զԿեղեցի Ցեասն, զոր գնեաց պատուական արեամբն իւրով»[2]. և ՆեռքենՅոն ակռաթով «Քաւիչսականաց զթիվսպազա Հոգին սուրբ»[3]։ Եւ Պետրոս՝ «Ընկալաքա՛զ գնասարսափն Հաւատոց զոգւոցն փրկութիւն. վասն որով փրկութեան կանգնէին և քննէին մարգարէքն, որ յայտագա՛ս որ ի ձեզ լինելոց էին շնորհքն մարգարէացին. և քննէին, յորա՛մ և յորպիսի ժամանակի գուշակէր ի նոսա Հոգին Քրիստոսի· որ նաև դշարչարանացն Քրիստոսի վկայէր, և յետ այնորիկ գնաւացն»[4]։

Եւ Յովաննէսն գրեաց ասելով· «Քայամիկ ճանաչեմք, եթէ ի նմա եմք և նա ի մեզ, զի ի Հոգւոյն նորմէ եա մեզ»[5]։ Եւ Պաւղոս գրէ առ Հռոմայեցիսն, ասելով· «Բայց դուք ոչ էք մարմնաւորք այլ Հոգեաւ, եթէ իցէ Հոգին Աստուծոյ բնակեալ ի ձեզ· իսկ եթէ ոք զՀոգի Քրիստոսի չունի, սա չէ նորա։ Այլ եթէ Քրիստոս ի ձեզ է, ապա մարմին մեռեալ է վասն մեղաց. և Հոգին կենդանի վասն արդարութեան։ իսկ եթէ Հոգի այնորիկ որ յարոյցն զՔրիստոս Յիսուս՝ բնակեալ է ի ձեզ, ապա և որ յարոյցն զՔրիստոս Յիսուս՝ կենդանացուսցէ զնաև զմարմինս ձեր, բնակեալ Հոգւովն իւրով ի ձեզ»[6]։ Եւ առ Կորնթեացիսն· «Հոգին ամենայն քննէ՝ և զխորս Աստուծոյ· զի ով՞ ոք գիտէ զմարդոյն, բայց Հոգի մարդոյն որ ի նմա. այսպէս և ոչ ոք զԱստուծոյն գիտէ՝ եթէ ոչ Հոգին Աստուծոյ։ Բայց մեք ոչ եթէ զՀոգի աշխարհիս առաք, այլ զՀոգին որ յԱստուծոյ, զի ծանիցուք զայն՝ որ յԱստուծոյն շնորհեցաւ մեզ»[7]։ Եւ յետ

1. Գործք Ա. ԻԱ. 11։
2. Գործք Ա. Ի. 28։
3. Գործք Ա. Ը. 39։
4. Ա. Պետր. Ա. 9–11։
5. Ա. Յովհ. Գ. 13։
6. Հռոմ. Ը. 9–11։
7. Ա. Կորնթ. Բ. 10–12։

սուղ ինչ, «Ո՞չ գիտէք եթէ տաճար եք Աստուծոյ, և Հոգի Աստուծոյ բնակեալ է ի ձեզ»[1]։ Եւ գրաձեալ· «Այլ լուացարարք, այլ արդարացարարք, այլ արդարացարարք յանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, և ի Հոգին Աստուծոյ մերոյ»[2]։ Եւ գրաձեալ· «Զայս ամենայն այդոյ մի և նայն Հոգի, և բաժանէ իւրաքանչիւր սեպհ և կամի»[3]. և գրաձեալ· «Այլ Ձեր Հոգին է, ուր Հոգի Տեառն է՝ անդ ազատութիւն է»[4]։ Ցեասնէքդ, որպէս և Դաղատացւոցն գրէ, ասելով· «Զի օրհնութիւնն Աբրահամու եղիցի ի Քրիստոս Յիսուս· զի զառնառիս Հոգւոյն ընկալցուք ի ձեռն Հաւատոց»[5]. և գրաձեալ· «Զի եք զուարթ արդեօք, առաքեալ Աստուած զՀոգի Որդւոյ նորոյ ի սիրտս մեր, որ ազատակէ Աբբա, Հայր. երբեմն զի՞չ ծառայ՝ այլ որդի, եթէ որդի և ժառանգ Աստուածմա»[6]։ իսկ առ Եփեսացիսն այսպէս գրէ· «Մի՛ տրամեցուցանէք զՀոգին սուրբ Աստուծոյ, որով կնքեցարուք յաւուրն փրկութեան»[7]. և գրաձեալ· «Փութացարուք պահել զմիաբանութիւն Հոգւոյն, կապով խաղաղութեան»[8]։ Եւ առ Փղիպպեցիսն Համաձայնի գրէ՝ «Բայց այս զի՞նչ է՝ զոր՝ որով օրինակաւ և իցէ՝ եթէ պատճառանաք և եթէ ճշմարտութեամբ՝ Քրիստոս պատմի. և ընդ այս ինքնամ, այլ և ուրախ եւս եղեցի. քանզի գիտեմ, եթէ այս պատճ ինձ (ի) փրկութիւն ի ձերոյ ինդրուածոյդ և ի պարգեւացոյ Հոգւոյն Յիսուսի Քրիստոսի, բան ակնակալութեան յուսոյն իմոյ· զի մի՛ ինչ յամեցի եղեցի»։ և գրաձեալ· «Թրիստոսի՛ութիւն մեք իսկ եմք՝ որ Հոգ-

1. Ա. Կորնթ. Գ. 16։
2. Ա. Կորնթ. Զ. 11։
3. Ա. Կորնթ. ԺԲ. 11։
4. Բ. Կորնթ. Գ. 17։
5. Գաղ. Գ. 14։
6. Գաղ. Դ. 6։
7. Եփես. Դ. 30։
8. Եփես. Դ. 3։
9. Փիլիպ. Բ. 18։

ւոմն Աստուծոյ խօսեալ և պարծիլ ի Քրիստոս Յիսուս»[1]։

Եւ Թեսաղոնիկեացւոցն վկայէին գնէ, ասելով. «Որ ապաքայ ոչ գիտէր ապրանս, այլ միայն աստուած՝ որ եւս գՀոգին իւր ի ձեզ»[2]։ Եւ յերբայեցւոցն ի գիծ ասէ. «Զայս ցուցեալ Հոգւոյն սրբոյ մինչեւ յայսմհետ ճանապարհին սրբութեանց, քանզի դեռ առաջին խորանն մնայր ըզհաստատութիւն»[3]. և գարձեալ, «Ո՞րչափ առաւել պատուոյ արժանի համարիցիք գոյն որ զՈրդին Աստուծոյ առ ան եհար, և զարիւն նորոյ ուխտին խառնակ համարիցաւ, որով սրբեցաւն և զՀոգին շնորհաց ի՞նսուածեաց»[4]։ Եւ գարձեալ. «Զի ի՛ր արիւն ցուցն և նոխազացն և մեղաց երկնային ցանեալ՝ զպղծեալսն սրբէր առ ի մարմնոյն սրբութիւնեն։ որպէս եւս առաւել արիւնն Քրիստոսի՝ որ ի ձեռն Հոգւոյն յաւիտենական մատոյց զանձն անարատ պատարագ Աստուծոյ, սրբեսցէ զխիղճ մեռոց ձերոց ի մեռելոցի գործոց անոնի»[5]։ իսկ առ Թեսաղոնիկեացին. «Քաջեմ՛ յայսմհետէ առ ձեզ՝ վասն ձեր Քրիստոս առաւ կեսցէ Հոգւով բերանայ խրոյ, և խոստանեցէ յայսմ՛ժամ գալստեան խրոյ»[6]։

Սէս արբան Հոգին սուրբ յամենայն առաւ ձեզէն գիրս ճանաչի, իսկ գինչ պատշհանս և այսպիսի ինչ անեաք ի մարգարէին... գասուցեալն այժմ Հոգի, զի գինէ և գզաստեան առանելիցիք. այլ համայն իշխանեաք օրինակս անձանց խնամել, և առել գատաղանն ոգի գիտի գոլ սուրբ Հոգին։ Եւ մնանելոյ կարացով հանգիսականք ազանել և ի բանաւեր արանց յայտագս գանգատնեսի հետոյ։ Քանզի առի և մարգոյ ոգի, որ-

1. Փիլիպ. գ. 3։
2. Ա. Թեսաղ. գ. 8։
3. Եբր. թ. 8։
4. Եբր. ժ. 29։
5. Եբր. թ. 13։
6. Թեսաղ. բ. 8։

պէս ասէ Դաւիթ, ապրեսեալ. «Գիշերի հոգոյն և առաւոտէ յիս Հոգի իմ»[1]։ Եւ Բարուք ազօթելով՝ ասէ, «Ընծիւք նեղեալք և Հոգիք Հանձրացեալք ապագային առ քեզ»[2]։ Եւ գարձեալ, ի Դանիէլ գրեալ է. «Որ Հնեցեալ Հոգիք և չընչաք արգասիք գՔեզ»[3]։ Եւ Աստուած. «Նոյն ինքն Հաղիւ վկայ Հոգւոյս մերում, եթէ ես սրբեալ Աստուածոյ, և եթէ սրբեալ ապա և Հաստատեալ»[4]։ Եւ գարձեալ. «Ո՛չ ոք գիտէ գմարդոյն եթէ ոչ Հոգի մարդոյն որ ի նմա»[5]։ իսկ առ Թեսաղոնիկեացին, ազօթելով ասէ. «Ինքնաստակ ձեր ոչի և չունչ և մարմին անարատ ի գալուստն Քհատն մեր Քրիստոսի պահեսցէ»[6]։

Ասէն գարձեալ և Հոգին ոչինչ սրբէ, ի Ծնանգս գրեալ է, «Եւ ած Աստուած Հոգի ի վերայ երկրի, և ցածեաւ Յորն»[7]։ իսկ առ Հռոմեացիս. «Եւ Ձեր յորոյ ոչի ի ծովսն, և եղեւ մրրիկ մեծ ի ծովսն. և նաւն ի վտանգի կայր ի խորտակել»[8]։ և գարձեալ, ի Հարիւր և վեցերորդ սաղմոսին գրեալ է. «Ասաց՝ և եհաց ոչի և մրրիկի, և բարձրացան ալիք նորա»[9]։ Եւ ի Հարիւրերորդ քառասներորդ ութերորդ սաղմոսին. «Որ Հնեցեալ գՁեր յերկրի վիշապք և ամենայն անդունդք, Հուր, կարկուտ, ձիւն, սառն, ոգի պատուհասք, որ առնեն գբան նորա»[10]։ Եւ յեզեկիէլ յորմն Գաւրայ ասէ. «Ի սիրտ ծովու. և Ջուրս բազումս էմուցին զբեզ Նաւավորք քո, ոգի Հարաւոյ խորտակեաց գբեզ»[11]։

Հանդիպեալք ապա և գալ առաւածեղէն գրոց՝

1. Սղմ. ԽԸ. 7։
2. Բարուք. գ. 1։
3. Դան. գ. 86։
4. Հռոմ. ը. 16։
5. Ա. Կորնթ. ը. 11։
6. Ա. Թեսաղ. ե. 23։
7. Ծնն. ը. 1։
8. Յովնան. ա. 4։
9. Սղմ. ԽԶ. 25։
10. Սղմ. ՃՈՀ. 8։
11. Եզեկ. ԻԷ. 26։

գամբիգէք զասացեալ Հոգին. և ի նոսին՝ զաս-
տուածեղէն գրոց միտս բանիւք։ Գիտելով Պաւղոսի
այսպէս. «Որ և բաւականս արար զմեզ պաշտօ-
նեայս նորոց կտակարանաց, ոչ մրմնի այլ Հոգւոյ.
զի գիրն սպանանէ, և Հոգին կեցուցանէ»[1]. Այլ՝
բանին գրով լինի ճեպարգելոյ, իսկ միտքն որ ի
նմա՝ Հոգի սուի. այնպէս և «Օրէնքն Հոգեւոր
են»[2]. որպէս և առ. 7ի՛ ծառայել Հնութեանն
գրոյն այլ նորագտութեանն Հոգւոյն։ Եւ նոյն ինքն
գՏեառնամէ առ. «Ապա և հա՝ ծառայ եմ միոյ
օրինացն Աստուծոյ, և մերձիմով օրինացն սկսագ.
ապա ոչ ընդ միշ դասաւորութիւն է այնոցիկ
որ ի Քրիստոս ճեռաս, զի օրէնք Հոգւոյն կինաց
ապատնջին զնս յօրինացն մահու»[3]։ Եւ փիլիպպոս
մնեղբեղեին՝ ի գրոյն ի Հոգին կամելով փոխակել
առաց. «Գիտիցին արդեւք զոր ընծեռնեցուսագ»[4]։
Այսպիսի ունելով վիպոյն և Քաղէր ի թիւաս. ա-
սելով Աստուծոյ, «Եւ ծառայ իմ Քաղէր, զոսն
զի եղեւ Հոգի այլ ի նմա, և գնաց իմ ետին. մուս-
ծից զնա յերկիրն՝ յոր եմուտ անգր»[5]. զոսն
զի այլ միտք են որ առ ի նմանէ են այսպէս նա-
սեալ, Հաճոյ եղեւ. Աստուծոյ։ Այսպիսի ունել Հրա-
մայեաց Աստուած Ժողովրդեանն և ի ձեռն էզեկ-
կիէլի, ասելով. «Արարէք ձեզ ոգի նոր և սիրտ
նոր»[6]։ Այսոցիկ այսպէս եգելոց, լաւագոյնք անս
եկք, եթէ յառագս առացելոյ Հոգւոյ լսելոյք,
ասկս մեզ յառաջասացելոյն խորհելիք։ Զոր օրի-
նակ եր, որպէս և յերեսիան գրելոյ. «Մի՝ ման-
րանայց Աբամ ընդ երկրեցիս. և զարհամարհսաս
անձն նորա, և անձն որ խոսէրն առ նա, զոր օ-
րինակ փայտ ի մայրազ չարժելն»[7]. այնպէս եր

1. Բ. Կորնթ. գ. 6։
2. Հռոմ. ե. 14։
3. Հռոմ. ե. 25, է. 1–2։
4. Գործք Ա. Ը. 30։
5. Թագ. ԺԹ. 24։
6. Եզեկ. ՍԶ. 31։
7. Ես. ե. 2։

և զոր «Յարեցց Ցէր ոգի ի վերայ Ժողովո»[1] ասկս
Յոշիանու. քանզի հետեւին որոսման և Հոգիոյ
Ընծոնեալ, որպէս առ անդրեւոմն՝ որ ըստ Աբրա-
բա, որպէս և գրեալ է, «Եւ եղեւ մինչեւ ցայս
վայր, և երկինք խաւարասան եղեն ամպովք և
Հոգւով»[2]։

Եւ զի յաղագս Քրիստոսի, ասեն, յիշեալ ասս զասացեալ Հոգին ոչ այլ ինչ՝ բայց
զասելոյ Հոգին զարս է խնդրաս։ Եւ արդ Քրիս-
տոսի ասուանել՝ զՀոգին ասելոյ, տեսեք իսկ զրա-
ժանումն նորս բնութեանցն և օտարացուցանելով
Աստուց, ոչ խնդալոյ զի զՔրիստոս ոչ ասելոյ
ասացուած, իսկ զՀոգին ասելոյ զոյ ասացուած.
զոսն զի ասուելի է զանձնանն բնութեամբ՝ ընդ
նմա անասելոյ և ընդ նմին զասացելոյ. զոսն
զի որ Հաղորդութիւն կամ նմանութիւն է ասացուա-
ծոցս առ ասացօղս։ Այսս թէ ոչ ժամ է ձեզ՝
և ընդ Որդւոյ խոսակցել և ի նոյն յարել զի ձեռն
նորա եղեալ ասացուածքս։

Եւ արդ՝ բաւական է այսոհետեւս յաղագս Հոգ-
ւոյ Տղմեոյ խնդալ զասին որպէս ասացաս։ Բայց
զոսն զի զասճառաբ որ է բանին զոսն Քրիս-
տոսի յիշատակին, և Հարկ է տեսանել ասուզապէս
զասացեալսն, գուցէ յաղագս ասացելոյ ասացելոյ
Հոգւոյն լնասնելոցնս զասնելոցեալք զմիտս։ Իսկ
զինչ այսոհետեւս իւրէ զասալ ի մարդկի զօ-
ծեալն իւր, եթէ ոչ լինել զնա մարդ և Տեառասար
գոլ զաս այնմ, թէ «Ահա կոյսն յղասցի և ծնցի
որդի, և կոչեսցեն զանուն նորա Էմմանուէլ»[3]. և
զայլ սրչափ և յաղագս գասճառանն նորա գրեալ է։
Իսկ արդ՝ մարմնասոր գասճառանն նորա զասուե-
ցելոյ՝ զինչ պէտք էին զոսն բանին՝ Հոգի ասա-

1. Յոշիան. Ը. 4։
2. Գ. Թագ. ՁԶ. 45։
3. Ես. է. 14։

ցնալ խմոնալ, եթէ ոչ զայն Հոգի՛ որ վերսոյն առացալ է Նորոգողն է մարգկան. զան զի զայս և է ձեռն եղեկիէլի խոստացաւ Աստուած արաքանց և ասէ. «Ջայց ձեզ սիրտ նոր, և ոգի նոր առց ձեզ»[1]։ Իսկ արդ՝ յոր ժամ այս լցաւ. եթէ ոչ յորժամ եկեալ Ջէր Նորոգեցէ զամենայն ՀնարՀաւ. քանզի ասա և ի բանիս այսմ՝ զանազանեաց խիւն Հոգւոց ցուցանէի, և ասա Հոգի մերթ է որ Նորոգի. իսկ սա՛ր Հոգին ոչ ասի և պարզապար Հոգի, այլ նա՛ր Ջրնեան զնա զոլ ասէ Աստուած, որով և զմեր՝ Նորոգէ որպէս ասաց Պաղնաներգան ի Տարեբերորդ երերգ սաղմոսին։ «Հանեա զոգի նոցա, և պակասեցին և ի Հող դարձցին. առաքես զոգի քո և ստացին, և Նորոգես զերեսս երկրի»[2]։ Իսկ ասա Ջե Հոգւով Աստուծոյ Նորոգիմք՝ ոչ ուրեմն է սուրբ Հոգին ստացական Հոգի, այլ մերոյ Եւ կամ զի զամենայն եղեալ ի ձեռն Բանին խորհիք, բարւոք ոչ զոյ ստացական զՄրգին, զերգի ոչ ի անկարշաւթիւն ասելդ ձեր ստացական զՀոգին, որով զամենայն Հայր ի ձեռն Բանին կատարէ և Նորոգէ. կամ Ջե յաղագս գրելոյն պարզ Հոգի ստանալ, ասեցջին անձանց գոլ գոյս Հոգին սուրբ, Հատանել այնուհետեւս. պարտին Ջե ոչ սուրբ Հոգին է ստացական այլ մերս, որ նոքա վերսոյն եղեալ ստացեալ. յաղագս որոյ և ԳաւԹի սաղմոսիալ ասացՀէր. «Սիրտ սուրբ Հատանի յիս, և զՀոգի ուղիղ Նորոգեա ի փորձ խնամ»[3]։ Իսկ զոր ասէին ստանալ, նոքա և առային ասէի, որպէս և Զաքարիան ասէ, «Որ ձգէ զերկրին և հիմնացուցանէ զերկիր, և ստեղծու զոգի մարդոյ ի նմա»[4]։ զան զի զոր կանխաւն ասելդ գան ստնկալ՝ վերսոյն ստացաւ. լինելով նոցն է ստացուածի, յորժամ և Բանն մարմին եղեւ, զի որպէս և առաքեալ ասաց, «Ջերկուս արարածան ածեալ ի միութիւն զոր ըստ Աստուծոյն ստացեալ արդարութեամբ և սրբութեամբ ճշմարտութեանն»[1], ոչ այլոց արարչագործելոյ. քանզի որ խոպրանել ըստ պատկերի եղեալն մարդ ասաց, այլ որ Քրիստոսին վերսոյն ստացեալ և Նորոգեալն միայ՝ խորհեցաւ. վերսոյն ասելոյ զոր օրինակ և ի ձեռն եզեկիէլի գործեալ ցուցանէ ասելով առ Նա. «Արարէք ձեզ սիրտ նոր և ոգի նոր, և ընդէր մեռանիք ատեղ Իսրայիէլի. զի ոչ կամիմ զմահ մեռելոյն, ասէ Աստուած ՅԷր»[2]։

Իսկ ստացեալ Հոգւոյն այսպիսի ունելով միաս, վայելչապէս խնացի և Հաստատել որոտումին, Հաւատարիմ բանն և անսասանելի Հոգւոյն օրէնք։ Քանզի և սորա ստաւուսրութիւն կազմիալ զՅաւկսվրաս և զՅովՀաննէս։ Բոանեբրգիս որ է սրգիք որոտման, զան զի ստացական ասա Յաքանչելի յերկինց որոտացալ ասելով. «Խոկրանէ էր Բանն, և Բանն էր առ Աստուած, և Աստուած էր բանն»։ Զան զի նախ և առաջին գտանելր ունէին օրէնսն զՀանդերձեալոց իրացն, իսկ յորժամ Քրիստոս ասէաստօրեցաւ ի մարդիկ, և եկեալ եհաս ինքն որ խոստին, Ջէ ասհաստիկ մերձ եմ. «Յայնժամ՝ որպէս ասաց Պաւղոս, ապա Հայեն զերկիր չարժեաց, խոստացեալ յաղագացն միանգամ չարժել ոչ միայն զերկիր, այլ և զերկինս, և միանգամայն ասել, զեհաւցանել զչարժելացն ինել փոխոխումն, զի Հաստատեն մնացէ որ անչարժն է։ Զան որով Յիագտօրութիւն անչարժ ընկալեալ, ասելիք զնորՀս, որով պատեալք ըստ Հաճոյիեան կամացն Աստուծոյ»[3]։ Իսկ զորմէ ասէն Յիագտօրութիւն այսպէս ան-

1. Եփես. Ը. 15, և Գ. 24։
2. Եզեկ. ԺՀ. 31։
3. Երբ. ԺԲ. 26–29։

1. Եփես. Ը. 26։
2. Սաղ. ՃԳ. 29։
3. Սաղ. Ծ. 12։
4. Զաք. ԺԲ. 1։

չարժ գան Տաճառաձոյ, ասգմնաէ Դաւիթ ասելով. «Ձէր թագաւորաց գխղճալութիւն զդեցաւ զիբ-ցաւ Ձէր զօրաթիւն ընդ մէջ իւր ածաւ. քանզի և Տաճառաձոց խակ զանեզերս՝ որ ոչ չարժեցին»[1]. Ապա ուրեմն մարգարէին բան զգաստաս փրկչին նշանակէ, որպ մեք նորագնացք, և օրէնք Տոգոյն անչարժ մնացին: Իսկ այք էահանին են Ձեզդիս պիչք[2], զուգեալք ընդ Աբեռնաան և մանաւանդ ընդ Նոսին գան ի յաստատաձութիւն անպարչաս-թիւն. զգոյս զի նորա գՈրդի, և ապա գՀոգին տաղտկան տաղին:

Հիմնեցին գարձեալ զգոյս ինքեանք տանն յեզ-եզիտնա անձանց խնամով, և սկզբագ պատիկ Ա-ռաքելոյն բան. զոր նա բարւոքապէս գրեալ Տե-մոթէոսի տաւելովք. «Վկայաթիւն դնեմ առաջի Աստուծոյ և Քհաւսի Քրիստոսի և ընտրելոց Տրեշտակացն՝ զի զգոյզ պահեսցես առանց մեռ-Տաճառեան և՝ առնելոյն անկեռաւորեան»[3]: Իսկ նորա տանն. վասն զի Աստուած և Քրիստոս ա-նուանեալ՝ և ապա գՏրեշտակս, Տարկ է ընդ Տրեշտակս Քհաւակցել գՀոգին և նոցին գոյ Տամա-պատիս, և զնոյն և Տրեշտակ ել՝ մեծագոյն քան գՏրեշտակս:

Եւ արդ, նախ և առաջին վարձեալ ասիպարըշ-տաւթեանն է այս գիւտ. և ոչ մեռացան ապա զնորայն բարբաւելով՝ Քեռնզի նա առաց, եթէ առաքելով գՄարկարէն՝ ընդ նմին առաքեցան և Տաճախակիցք իւր Տրեշտակք: Իսկ գՀոգին առքր ի վերայ երեքիսն՝ ընդ Տրեշտակս ոչ պարին բա-Տրեշտակս յերրորդութիւնն կարգել: Զի եթէ յետ Հօր և Որդւոյ, բան նոցա՝ են Տրեշտակք, ոչ եւս ապա «Ապաստարանի Տոգիք յարբանե-

1· Սղմ. ղԸ· 1: 2· Աչգ ինչ Տոգեւոցա ապան. գաւազաց, որք ապա ի Տերբ. 3· Ա. Տիմ. ե· 21:

կաւթիւն առաքեալք»[1]. և ոչ սրբեալք, այլ նա Թերեւս ինքեանք պյոց սրբոյք երեալք:

Իսկ յոր ասես ապա պիրան անկարծառաճա-թիւն. ոչ զգոյզ գաթեալ գանն առացեալ Տրեշ-տակ գՀոգին: Եւ արդ, գայս ինչ ընդ կանխա-գոյն ճառեացն Տարկ է ասել: Մինիմարիչ կոչե-ցաս, և Տոգի սրբգաւթեան, և Տոգի սրբու-թեան, և Տոգի Աստուծոյ, և Տոգի Քրիստոսի: Այլ ոչ ուրեք Տրեշտակ, ոչ Տրեշտակապետ, և ոչ Տոգի ապաստարանիեան, զոր օրինակ են Տրեշ-տակք, այլ մանաւանդ ընդ Որդւոյ և նա ապա-ստարի, ի Քարբիէզէ ասելոյն ցՄարթաւ. «Հոգի սուրբ եկեսցէ ի քեզ, և զօրաթիւն Քարձրելոյն Հաստացցի ի վերայ քս»[2]: Իսկ ապա գրոց ոչ ասե-լով Տրեշտակ գՀոգին, որ արգելք եղիցի նոցա պա-տասխանիք յաղագս այսպիսոյ յանգգնաթեան: Ո՛չ և նոյն ինքն որ գայսպիսի չար մեռաձա-թիւնս ի սուտ սերմանեաց Վարդանայոս, զոմն մերմերարիչ, խակ գայնն՝ Տրեշտակս անուանելով. թէպէտ և Տատատարժամանակ և Տատակաւիկ Տրեշտակաց՝ կարգեաց և նա գՀոգին, անզգամն: Այլ ահա ասեն ի մարգարէն Զաքարիա գրեալ է. «Ա֊յսպէս ասէ Տրեշտակն՝ որ խօսէր ինս»[3], և յայս է թէ Տրեշտակ գոյ գՀոգին Տշմարիտն՝ որ Տոմական խօսէր: Եւ արդ, գայս ոչ ասէին եթէ զգաստացեալք էին ընթերցողքն. վասն զի ինքն Զաքարիա յորժամ՝ գտեսի թիւնն որ յաղագս այտնակին եաեալ ասէ. «Պատասխանի եաս Տրեշ-տակն՝ որ խօսէր ընդ իս և ասէ, ոչ գիտես զինչ են այդ: Եւ ասեմ ոչ ՁԷր· և պատասխանի եաս և ասէ ցիս. Այս բան Ձհասն սա Զօրաբաբէլ, ասելով· ոչ զօրութեամբ մեծաս և ոչ ուժգնաս-թեամբ, այլ Տոգւով իմով ասէ ՁԷր ամենակալ»[4].

1· Եբր· ե· 14: 2· Ղուկ· ե· 35: 3· Զաք· գ· 1: 4· Զաք· գ· 5-6:

և քաղցրայա է՝ թէ ոչ խօսէրն ընդ մարգարէին՝ ոչ էր ինձն սուբբ Հոգին, այլ նա ահա հրեշտակ էր, իսկ Հոգին՝ անմեռակին Աստուծոյ էր, և սպասաւորէր ի հրեշտակէն. իսկ անբաժանելի յաստուածութենէն էր, և ի ներքին բանէ։

Բայց՝ թէ զատարկին պատճառն գիան, գիան ասէրն յետ Քրիստոսի գընացելոյ հրեշտակին, առաքեցին, թէ ձի ի նացանէն յամենեցունց է որ յերրորդութեանն կարգեալ գիան զի, ոչ ահա ամենեքին են թուով կամ ձի որ ի նացանէ որ էջն ի Քարտանան՝ նմանութեամբ պատեալ։ Քանզի հազարք հազարաց են և բիւրք բիւրուց պաշտեցեալք. և կամ էր գիան բանալով երկնից՝ ոչ ասաց՝ թէ էջ յերկոսից հրեշտակացն, այլ զամբոր Հոգին. կամ յոր սակս ինքն ՅԷր յայտոյս վարձանին խօսելով ընդ աշակերտան զգուշաբար, ահա ասէր, «Առաքեցէ Որդի մարդոյ զհրեշտակս իւր»[1]. և յաւել քան զայս ասէր. «Եւ հրեշտակք պահապանին գիա»[2]։ Եւ զարձեալ նոյն ինքն ասէ, «Եղեգին հրեշտակք»[3]. և աչակերտացն առ յով ասէր. «Ահեղ Հոգի ասբր»[4]։ Եւ զարձեալ առաքելով գիանին հեմնոյն ասէր. «Գնացէք այսմհետեւ ուսուցէք զամենայն հեթանոսս, մկրտեցէք գիսուս յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ»[5]։ Քանզի ոչ հրեշտակ կարգեաց ընդ աստուածութեանն և ոչ առաջնածով զառիւոց գիով ընդ ինքեան և ընդ Հօր, այլ Հոգուին սրբով։ զոր իւր խոստանալով, ոչ ասաց հրեշտակ առաքել, այլ «զՀոգին ճշմարտութեան՝ որ ի Հօրէ եկեսէ»[6], և ի նմին իսկ յՈրդւոյ առնու և բաշխէ։

Եւ Մովսէս ահա գիանելով զհրեշտակս աստուածոյ, իսկ զասբր Հոգին մեհենական Որդւոյ

1. Մատ. ժգ. 41։
2. Մատ. գ. 11։
3. Մատ. ժգ. 49։
4. Ցակ. ե. 23։
5. Մատ. իշ. 19։
6. Ցակ. ժե. 26։

և Հօր. ասելով առ նա ներքին Աստուծոյ, «Գնա, եկ առաջ գա և ժողովուրդ քո զոր հաներ յերկրէն Եգիպտացւոց, յերկիր՝ զոր երդուայ Աբրահամ և Սահակայ և Յակովբայ. ասելով զաւրի ձերում տայ գնա. և առաքեցից առաջի երեսաց քոց զհրեշտակ իմ, և հանցէ զքանանացին»[1]։ իսկ նա հրաժարեր ասելով. «Եթէ ոչ գա երեսից քոց ինձ տիր, մի՛ հաներ զմիւ ասեալ»[2]։ Զայն զի ոչ կամէր զառաջնածնէն՝ առաջորդել ժողովրդեանն. երբ զի մի՛ ասցին պատել զարահրածս քան զարարիչն ամենեցուն Աստուած. վասն որոյ ի հրեշտակէն հրաժարեալ՝ առաչեր նմին Աստուծոյ՝ առաջորդել նոցա։ իսկ Աստուծոյ խոստացեալ և առաչեալ առ նա. «Եւ զայս եւս բան քո՝ զոր ասացեր, արարից. քանզի գտեր չնորհս առաջի իմ, և ծանեալ զքեզ քան զամենեսին»[3]։ Գիտել է յԵսայիաս. «Որ եհան զերկիրէ զհովիւն հօտից՝ ուր է որ եդ ի նոսա զՀոգին սուրբ. որ եհան ազամ իւրով զՄովսէս»[4]. և յիս սուղ ինչ ասէ. «Լի՛ Հոգի է ՏԷառնէ, և առաջնորդեաց նոցա. այնպէս ածեր զժողովուրդ քո առնել քեզ անուն փառաց»[5]։ իսկ արդ՝ ով ոք ոչ տեսանէ աստուստ զերկնաբեան. քանզի Աստուծոյ իւր խոստացեալ առաջնորդել, ահա ոչ այսոհետեւ խոստանայ առաքել հրեշտակ այլ զՀոգին իւր՝ որ է ի վեր քան զհրեշտակս. և նա է որ առաջնորդէ ժողովրդեանն։ Ուստի ցուցանէ՝ թէ ոչ ի առաչնածոցս՝ և ոչ հրեշտակ է Հոգին, այլ ի վեր քան զհրեշտակս և զառաչնածս է միացեալ ընդ աստուածութեանն Հօր. վասն զի ինքն իսկ Աստուած ի ձեռն բանին Հոգուին սրբով առաջնորդէր ժողովրդեանն։ Ուստի ի ձեռն ահա ա-

1. Ելք. լգ. 1-2։
2. Ելք. լգ. 15։
3. Ելք. լգ. 17։
4. Ես. կգ. 11։
5. Ես. կգ. 14։

մինամն գրաց, ասէ. «Ես եմ՝ որ Հաւր զձեզ յերկրէն Եգիպտացւոց· և վկայք դուք էք, եթէ գոյր ընդ ձեզ այլ Աստուած բաց յինէն»[1]։ Եւ սուրբք ապա գոչեն առ Աստուած· «Առաքեալքն ձեր արարեալ խաչին՝ Ժողովրդեան քոյ»[2]։ Եւ «Առաքեալքդ ձեր յաստ, և ոչ երկեան»[3]· ամին և զօրհնութիւն ի վերոյ բերեալ սաղմոսիով ասեն. «Ո՛ եհան զժողովուրդ իւր յանապատն, զի յաւիտեան է զգործ նորա»[4]։ իսկ մեծն Մովսէս յաթաժամ պատմիալ ասէ. «Ձեր Աստուած է որ երթայ առաջի երեսաց քոց»[5]։ իսկ ապա ուրեմն Աստուծոյ Հազին ոչ եւս է հրեշտակ, և ոչ առաքուած, այլ նորին ինքեան առաջնորդութեանն՝ ուստի Հազոյն ընկերով ի ժողովրդեանն, Աստուած ի ձեռն Որդւոյ հանգերձ Հոգւովն՝ է ի նոսա։

Այլ եպէսի այդ ասեն և նոքա այդպէս։ Իսկ յոր ասկս առաքեալ յետ Տիրամօր ոչ լինէաց զՀոգին, այլ զընտրեալ հրեշտակն։ Եւ դիտի եթէ զի ասա հարցանիցէ· Տիմ ոչ հրեշտապետս, ոչ սերովբէս, ոչ քերովբէս, ոչ աւրհնիս, ոչ աթոռս, ոչ այլ ինչ, այլ զընտրեալ հրեշտակն անուանեաց Պաւղոս։ Ապա ուրեմն, զի ոչ անուանեաց այսպէս, հրեշտակքն հրեշտակապետք են՝ եթէ միայն հրեշտակք· և ոչ սերովբէք, և ոչ քերովբէք, և ոչ հրեշտակապետք, ոչ սերաւթիւնք, ոչ աթոռք, ոչ այլ ինչ· այլ հարկաւորութիւնն այս է, ի վերոյ ասացեալ բերել գոյանճան տակ· և փոխ էր ոչ այսպէս, այլ այնպէս գրեալ։ Եւ այնպէս անհնար աստուածաշունչ գրոց եղեալք՝ ձերբակեան յայսպիսի գրելոյ է։ «Մտաբերաք առ իս՝ և լուարուք զայս· ոչ խակըղ-

1. Կեւտ. ԻԱ. 45, և Բ. Օ. 3. Սաղ. Խ. 53։
բէնք. Լ. 39։ 4. Սաղ. ՃԼԹ. 16։
2. Սաղ. ԽԶ. 21։ 5. Բ. Օրէնք. Ե. 30։

բանել ի ծածուկ ինչ խօսեցայ· զի յորժամ լինէրեն ես անդ էի· և արդ, Ցէր առաքեաց զիս և Հոգի նորա»[1]։ իսկ յԱմենայնս։ «Եւ արդ զօրացիր դու Զօրաւարդ· և զօրացի Ցեսուէ Յոսեդեկեանդ քահանայ մեծ, և զօրացի ամենայն ժողովուրդ երկրիդ, ասէ Ցէր· և արարէք, զի ես ընդ ձեզ եմ ասէ, Ցէր Ամենակալ, և Հոգի իմ՝ որ եկաց ի մէջ ձերում»[2]։ Արդ, յերկաքանչիւրոց մարգարէից՝ յառագս միանդ Ցեսուէ և Հոգւոյ եղեալ յիշատակ։ Զինչ պատհեաւոյ յառագս այսրիկ առաջնոցն, զի ինէ զանն գիրքսառաս և զընտրեալ հրեշտակին յիշատակեալ Պաւղոսի՝ իսկ յառագս Հոգւոյն լռեաց, և զանն այսորիկ լռեալ հրեշտակս զՀոգին կարգէն։ Ժամ է նոցա և մարգարէականացն այնոցիկ յանդգնագոյնս նոցա զմիասաւ ածել և սակս լռեցեալոյն։ Զի ինէ գՀոգի աստացեն զՈրդի գոյ, զինչ ինքեանս ասիցեն զանն Հօր. ապա ինէ զՀայր ասիցեն, զինչ այդեաք ասիցեն յառագս Որդւոյ· զանն զի հնանեալ բան նոցա հայհոյութիւնանն, և զնոսա ածել մի՝ ամենք լիցի· քանզի Տիրոջ է նոցա ասել՝ ոչ է, և կամ ընդ սրաբանս զրահան ինտակոյել։

Զինչ գարձեալ ասիցեն, ինէ յանգեն և Ցեսուն ասիցեն· «Քաւասար մի էր յաչխարհէն մեզ, յԱստուծոյ ոչ երկնչէր և ի մարդկանէ ոչ ամենչէր»[3]. իսկ ապա ուրեմն զի յետ Աստուծոյ առնանեաց և զնորին, Որդի՝ ուրեմն է այն մարդ՝ յորմէ ոչ ամենչասց անհրաւ գաստարն. և կամ զի յետ Աստուծոյ անուանեաց զմարդ՝ երբո՞ր է Որդի յետ մարդոյն· և չորրո՞րդ Հոգին ասէրբ։ Զինչ ինքեանս և Աստուածոյ և նմին ինտակոյն գարձեալ ասելով. «Գաստարիրեմ զեզ առաջի Աստուծոյ՝ որ կենդանի առնէ զամենայն, և Քիստոսի

1. Եա. ԽԶ. 16։ 3. Կաղ. ԹՀ. 2։
2. Ագգ. Ե. 5։

Քրիստոսի՝ որ վիպեաց առ Պետրոսս՝ Պիղատոսի զբաւուք դատաստանին. պահել զքեզ զպատուիրանին, անբիծ անարատ»[1]: Ազա ուրեմն ման ի լանալ այժմ ման հրեշտակաց եւ Հոգւոց, ինձ՛ն արդեւք յաղագս Հոգւոյն ի՞նչ է, և ման հրեշտակաց՝ ի՞նչ գոյին: Այո, վիճին. քանզի մինչեւ ցայս վայր անպարզակ ասիս Հոգւոյն խորհեցան. կամ ի՞նչ լուիցին զոր՝ ասելով յԵյեն. «Երկիւղ ժողովրդոյն ի Յեհոան է. և հաւատացին յԱստուած և ի Մովսէս ծառայ նորա»[2]: Իսկ ապա ուրեմն ընդ Աստուծոյ ի՞նչ ասացեն և զՄովսէս, և զԱրդի ոչ ասացեն ընդ Աստուծոյ, այլ միայն զՄովսէս: Զինչ ասէ ի՞նչ լուիցեն և հայրապետին Քահանայն՝ որ նշանելով զպատկի. «Աստուած՝ որ կերակրեաց զիս ի ծնանելիցն իմմէ մինչեւ ցայսօր, Հրեշտակն որ փրկեաց զիս յամենայն չարէ, օրհնեսցէ զմանկունս զայս»[3]: Իսկ ապա յետ Աստուծոյ գՀրեշտակն անուանեաց, ասելի՞ն ուրեմն Հրեշտակն, քան զԱրդի կամ ընդ Հրեշտակն ի՞նչ լինի Արդի: Այո, դարձեալ այսպէս իմացուին ասացեալքս ունելով զմիտան: Այլ ոչ առաքելական հաւատն այսպիսի, և ոչ բնաւ ամենեին քրիստոնեայ զի այսմ՝ անապրէ: Քանզի սուբբ Երրորդութիւնն և Աբրահեմ միանականութիւնն անբաժին և միասրտեալ յինքեանս. ման զի ասելով Հայր՝ ընդ նմա է և Տոքին Բանն՝ և որ յՈրդւոյ Հոգին: Իսկ Արդի անուանեացի, յՈրդւոյ է Հայր. և Հոգին ոչ է սրիչ ի Բանէն: Ման զի մի է որ (ի) Հօրէ Հարցն ի ձեռն Որդւոյ՝ հնդեթն Հոգւովին արբով կատարեալ. մի առաքեալ ծառիւն և մի Աստուած որ ի վերոյ ամենեցուն և ընդ ամենեսին և յամենեսին է մեզ: Քանզի այսպէս և Պատլոս առելոյն, «Միայնի՝ առակի Աստուծոյ և Քրիստոսի»: Ծանեան եթէ ոչ բաժանի յՈրդւոյ Հոգին, այլ ի Քրիստոս էր և նա, զոր օրինակ և Արդի ի Հայր: Իսկ զընտրեալ հրեշտակսն ի վերոյ եաժ յանէս. քանզի միայնաբնեալ յԱստուծոյ և ձեռն Քրիստոսի, Հոգւոյն լինին խոսնեալք, բայց հրեշտակք ապաստանին զան ի մէնջ ի վերոյ գիտելով խրատանչիւր գործոց, պահեցեալ զպատուէր վարդապետին. որպես ի վերոյ հայեցոյ ունելով զասացեալ միայն. կամ թերեւս զայն իսկ՝ որք հանապազ տեսանեն զերեսս Հօրն երկնաւորի: Որոց միայն այժմ կռնելով զհրեշտակս, ասիս որպ յիւկեղեցիս են ապագաբ զի գիտելով աշակերտին վերնատունսաբս ժողովրդեանն՝ մի՛ ծուլացի խրատուս Առաքելոյն:

Իսկ արդ աստուածային բանիցդ միայնիսկ լինձ երեւին, յանդիմանելով զանբան հակառակ Հոգւոյն գնայելութիւն. այլ նոքա միայն զրահատուելիւնն ունելով առ հմայութեամբ արպես ի գրոց, ոչ ի աչս ի գրոց, քանզի ոչ գլուանեն, այլ յաւելուածոյ արարիչ իւրեանց գպապասելոբ: Զարձեալ ասեն, զի ի՞նչ ասացատ է, և ոչ միւ ի հրեշտակաց, այլ ի Հօրէ եկեն, ապրեցի է և նա. և երկոքեան են եղբարք՝ ինքն և Բանն. և ենի եղբայր է, որպես միասին Բանն. կամ զինքն ոչ հաւատալոբ, այլ ասի զինի Հօր, իսկ միասն յետ Որդւոյ անուանի. կամ զինքդ ի՞ն Հօրէ է և ոչ ասի և նա ծնունդ կամ ի՞նչ արդի, այլ սոսկ Հոգի սուբբ: Ազա ենի Որդւոյ է Հոգին, ուրեմն Հա է Հայր՝ Հոգւոյն: Զայսպիսիս ասէ ման զանգւածն անպատրելի և անագորոյնք, յաւելով և քննելով զխորս Աստուծոյ, զոր ոչ գիտէ՝ բայց Հոգին Աստուծոյ՝ հայհոյեալն ի Նա»:

1. Ա. Տիմ. Ձ. 13:
2. Եզէ. ԽԴ. 31:
3. Ծննդ. Իը. 15:

1. Բ. Տիմ. Գ. 1:

ցանել։ Եւ պարտ էր սոցա և պատասխանի խակ ոչ առնել, բայ առաքելականն պատուիրանի, այլ յիտ՝ յաստիճանացեալ խրատուն՝ ի հերձուածոց զայ հրամարել ի նոցանէն. կամ բան արժանի՝ որպ հարցանել զնոսա և պատճառիլ ի նոցանէն պատասխանիս, զոր օրինակ և նորա ի մէնջ պահանջին։

Ասացեն պատհասեալ, զի թէ Հայր ի հօրէ, և այլ ընդ նմին ծնանի, և ին եղբարք ի միոյ, զինչ ասցա անուն, կամ ոմ որ և ասցա Հայր և Հաւ նոցա նախածին. այլ ոչ ասացին զայ։ Իսկ զիարդ ասցա Հայր՝ ասացին, ինքն ոչ ծնեալ ի հօրէ։ կամ արդեօ կարէ անել որդի, ինքն ոչ յառաջագոյն ծնեալ որդի։ Գիտեմ զի անկարըշտութիւն է հարցումիս. այլ զայսպիսիս խոպայսմ նոցա խորալ արժան է՝ զի գոնէ յայսպէս անուեղի և անպարկիշտ հարցասցոց, զեալ խրատուց անզգամութեանն կարացէն։ Զիան զի ոչ է պարտ, որ քաւ և մի լիցի, և ոչ պարտ յառաջս առաւաձութեանն հարցանել զայնպիսիս է, զի ոչ է իրրեւ զմարգ Աստուած, թէ մարդկապէս յառագս նորա զ հարցանել իշխէ։

Յանկ ապա ձեռնամուխ յառագս պատկիկ որպէս կանխաւն ասացի՝ և ոչինչ առաւրկել պարտ է։ Այլ զի մի՛ մեզամ առաքեանցին պատճառանս անձնութեան նոցա առնել, յոտիցին։ Որպէս ոչ է ասել առ Հարր՝ Հայր, պարտ ոչ է պարտ ասել առ Որդւով՝ եղբայր։ Զի յառաջ քան զՀայր որպէս և գրեալ է՝ այլ Աստուած ոչ եղեւ։ Որդի այլ ոչ է, քանզի միաժին է։ Զիան որպ և միայն և մի Հայր, միաժայ Որդւոյ և Հայր։ և առ միով աստուածութեանն Հայր և Որդի, եկայ միշտ, և է։ Բայց մարդկան խրաքանչիւր զի թէպէտ և Հայր ասի, այլ այլոյ եղեւ որդի, և թէպէտ և որդի

1. Յօր. Եբ։

ասի, այլ միւսոյ Հայր է։ ուստի ի մարդկի՝ ոչ է ոչ ապրեցուցանել առաքեալս զնօր և զորդւոյ անուն։ Աբրահամ՝ որդի գոյով Եդեմայոյ, Հայր եղեւ. Մահակ, և Յահակ որդի գոյով Աբրահամու՝ Հայր եղեւ. Յակոբայ. և զայս օրինակ կարգի բնութիւնս մարդկան ունի, քանզի անդադիր են միմեանց, և խրաքանչիւր զ ծնեալ ունի զնօր անդամ, իրրեւ զի ինքն ևդիցի այլոց Հայր, իսկ առաւաձութեանցն ոչ է պատկեր։ զիան զի ոչ իրրեւ զնորդ Աստուած, և ոչ բաժանեալ ունի զրբնութիւնն։ զիան որպ և ոչ ծնանի Որդի բաժանմանէ, որպէս զի ինքն ևդիցի այլոց Հայր, ապ ևթէ ոչ, և ոչ ինքն է ի Հօրէ, և ոչ Որդի բաժին է Հօր, յաղագս որպ և ոչ ծնանի որպէս ինքն ծնեալ, այլ բոլորովին է բոլորին պատկեր և ճառագայթ։ զիան զի առ աստուածութեանցն Հայր առագապէս (է) Հայր, և Որդի առագապէս որդի. և յայսոսիկ եկաց (Հայր) միշտ Հայր, և Որդի միշտ որդի։ Որպէս ոչ երբեք է Հայր որդի, այսպէս ոչ ևդիցի և Որդի Հայր. և որպէս ոչ գտգարէ երբեք Հայր միայն գոյ Հայր, այսպէս ոչ գադաբէ Որդի միայն գոյ որդի. քանզի միշտ ևթէ ապա է միայն և զմիաւ ածել զայս, և առել առ Որդւով եղբայր, կամ առ Հարր և գհոգւոյն անուն. զիան զի ոչ իակ անուանեցաւ ի գիրս որդի Հոգին, զի մի՛ եղբայր կարծիցի, և ոչ որդի Որդւոյ, զի մի՛ հաւ Հայրն. այլ Որդի Հօր՝ որդի, և Հոգին՝ Հօր ասի Հոգի. և այսպէս մի յերերոբդութիւնն է աստուածութիւն և հաւասար։

Իսկ ապա բան այսմ՝ միերոբդութեան զիա է ասել առագաւած. քանզի թէ առագաւած՝ ոչ կարդիւբ — յերերոբդութեանն, զիան զի առնելիքիս մի է Աստուած, եւ բաւական է գիտել՝ թէ ոչ առագաւած է Հոգին, և ոչ ընդ արարածս թուել. զի ոչ ևթէ յառաբուսս խառնեալ լիցի յերերոբդութիւնն, այլ անբաժին է և ի նմին իրքեան։

Բաւական է այս հաստատելոյ. մինչեւ յայտնի եհաս գիտութիւն ի մարդիկ մինչեւ յայտնի քերականքն ծածկին թեւտվին. իսկ որ առաւելն քան զայն լինդրէ և կամիցի գիտել, անտես կընդնէր լինի առցին թէ, «Մի՛ վնիւր առաւել խնասուն, զի մի՛ խիտրեսցես»[1]: Ջանզի հաստատուն առնդեալ, զայն՝ ոչ խնասատիճանի մարդկան՝ այլ զօրութեամբ Հոգւոյն վայել է խնամել զայն զի որ բան արժանապէս կարասցէ խորհիմանել զի վրն քան զեզամանացս գայցագիտիցն. կամ այլ ուրուք լսելիք անհնարին ի միտ առնել կարեն՝ զոր ոչն է պարտ մարդկամիտանս ոչ լսել և ոչ խօսել: Արդ, յայտնի օրոց լուան Պաւղոս՝ այսպէս ասաց. իսկ վասն նորին Աստուծոյ. «Ո՛րպէս առանց դիտելոյ են ճանապարհք նորա՝ Ջանզի ով ծանեաւ զմտաս Տեառն, և կամ՝ ով եղեւ նմա խորհրդակից»[2]: Ուստի և Աբրահամ ոչ յուզեաց և ոչ քննեաց զայն՝ որ խօսեցան առ նա, «Այդ հաստատուց՝ և համարեցաւ նմա յարդարութիւն»[3]. տմիսպէս և Մովսէս հաստատիւ կոչեցաւ ծառայ, իսկ որք Աբիսաին խորհին, վասն դի ի չարաբաստ նոցա անձն՝ ոչ մոգէ խնասատիւն, և ոչ խնամալ կարեն և ոչ հաստատ՝ յարգագա անբաժանելի և սուրբ Երրորդութեանն, մի՛ վասն պիտելի սակս ճշմարտութեանն այսոցա պատճառեցին. և մի՛ գարձեալ զոր ինքեանք ոչն կարեն խնամալ, ստացեն զայն և ոչ լինել կարելիք: Գիտել՝ էրս անհատնալ անհնարին. քանզի ոչ կարացեալք խնամալ՝ թէ որպէս անիրատժանելի իցէ առիրք Երրորդութեանն, և առնեն ահա Աբրահամք զՈրդի ընդ արարածս. իսկ Ձեղ յեղիչք՝ զՀոգին նշմարեալ ընդ արարածս թուին. և պարտ էր ասալ սոցա առնելոյ ոչ խնայելոյ՝

1. Ժող. ե. 17:
2. Հռոմ. ժա. 33-34:
3. Հռոմ. դ. 3:

լսել, և ոչ կարգել ոչ նոցա զՈրդի՝ և ոչ ստացա զՀոգին ընդ ստացուածս. կամ զգրեալն ճանաչել և ընդ Հօր զատել զՈրդի, և զՀոգի ոչ բաժանել յՈրդւոյ, որպէս զի անբաժին և ճշմարտապէս միասնական սուբբ Երրորդութիւնն ծնացէ:

Արդ, զայս ասել նոցա պարտ է, ոչ խրկել և ոչ ընդդէմ վիճել հարցանելով, թէ արդեօք այդ լինելիցի. թէպէտ և հարցեալն տարակուսեսցի ասել, մի՛ խնացին ինքեանց չարագործութիւնն. վասն զի է ամենայն երակաւոյ և ճանաչանդ մեզ մարդկան անկարելի՝ ասել սակս անպատուհասացն, եւս գարձեալ յանդգնութիւն է, ոչ կարացեալք ասել յայտնի խնամալ նորահաւատիցն տառիք արասալ քան զգրոց, այլապէս. զի և մերինն է այսոցիսի ձեռնարկութիւն, և հարցողին և բնաւ իսկ գնաս ածոյի պատասխանիս առնել. վասն զի և ոչ լինի, և ոչ չարագա եղելոցս զայսոցիսի զհարցանելով կարծեցէ մխաս ոչինչ ունել:

Իսկ արդ, եթէ իշխեսցեն պատասխանիս առնել՝ այք զամենայն առ ի յասել յանդգնութիւք, զիարդ երկինք հաստատեցան կամ յորմէ հիւմնոյ, և կամ զինչ նորին խառնուցին, որպէս իսկ և արեգակն կամ իւրաքանչիւր զի յաստեղաց. Բայց զի զանդելի է և ի գերակայիցս զնոցա յանդիմանել զանզգամութիւն, ուր և ոչ աստ իսկ ի խառնարհս. զիարդ և փայտից բնութիւն, կամ ջրոց հաստատիցք, կամ որպէս կենդանեաց ստեղծմանցք և հաստատիցք ձանայնին. Այդ ոչ աստացնին, ուր զի նաեւ. Սոզոմենի առաւել քան զամենեսեան իմաստութիւն ընկալեալ և տեսեալ անկարելի եւ զեալ ի մարդկան չազագս սյսոցիկ առանձ՝ ասաց. «Նա՛ և զամենայն յատկութեան նա ի սերտս նոցա որպէս զի մի՛ գոցէ մարդ զարարած՝ զոր արար Աստուած ի սկզբանէ մինչեւ ի կատարած»[1]: Արդ,

1. Ժողով. գ. 11:

երբ զի ոչ կարէ ասել և ոչ լինել՝[1] զպնոսիկ խոսոմանեցին, ապա յո՛ խոսոմանին ապակա-նեալ ունելով զվասն։ Ուստի յաւէտ ապա ար ասցա ասասցէ։ ով անմեղք և յանմնացին յանդգ-նեալք, հի՛մ ոչ գյաղագս սրբոյ երրորդութեանն դադարեք ի քննելոյ, և միայն հաւատայք. ունե-լով յայսոսիկ վարդապետս զԱգաթեանն սր ասէ, թէ «Հաւատալ պարտ է նախ Աստուծոյ նիհէ և որք խնդրեն զնա լինի պարգեւատու»[2]. զի ոչ նիհէ որպէս էն ասաց, այլ միայն՝ զի է։ Ապա թէ և ոչ այսպէս զօդեացն, ասացին թէ որպէս է Հայր, զի այնպէս խնացին նիհէ վիճակ է և սո-բին Բանն։ Այլ անտեղի լինել ասացին յայտա-հօր այնպէս հարցանել, անտեղի գոլ լուիցին և յայտա-նորին Բանի այնպէս հարցանել, վասնզի աւելի և առաւել մերթութեան է պատճառ ձեռն-արկութեան, մի՛ և որա այսպէս հարցցին. այլ միայն զոր է գիրս ասցին։ զան զի բաւական և չատ են որ ի նոսա յայտագս պատճառի կան տարա-ցոյցք։ Ազբեւր ահա և լոյս ասի Հայր, զի «Ձիս ի[3]ոդին, ասէ, զաղբեւր ջուրց կենաց»[3], և գաթ-ձեալ է բարուք ասէ. «Ձինչ է խոպսէդ, զի յեր-կրի թշնամեաց եւս. ի[4]ոդեր զաղբեւր խնատու-թեան»[4], և նաև Բազմոնաւ ուսուցանին. «Ա-ստուած (մեր) լոյս է. և խաւար ի նմա չիք»[5]։

1. Ցօղ. ըե։
2. Երբ. ձԲ. 6։
3. Երեմ. բ. 13։
4. Բաբ. գ. 10։
5. Ա. Յովհ. ա. 5։

* Աստուած յօդ. Թուղթ ան-կեալ է։

Զ

ԹՈՒՂԹ

ԱՌ ԼԻԲԵՐԻՈՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՀԱՌՎԱՄԱՑ

ՁՈՐ ՊԱՀԱՆՋԵԱԼ Ի ՆԱՄԱԿԷ ԳՐԵԱՑ ԱՅՍՊԷՍ

Մի Աստուած, անմահ, անեբեւակք, անշօշափե-լի, քանզի Հոգի է Աստուած, նոյն ինքն անբաժա-նելի. այլ ունելով տեղի՝ ուր ո՛չ է. և նորին գար-ձեալ Բանն անմահ խնատութիւն։ Սա կոչի Որ-գի, անգրանիկ, գործակից, անշօշա-փելի, ոչ ակնկոն ուսուցց ունելով և այ կատարած կենաց յայտացեալ։ «Ի ձեռն սորա եղեւ. ամե-նայն, և առանց սորա եղեւ և ոչինչ»[1]։ Սա՛ որ սահմն գնացին, սա է որ գաղտնագործութիւնն հոգոյ՝ թէ որպէս լինի։ սա է որ ետ գաւետիսն Աբրահամու. սա է որ էջ ի փրկիլ զժողովրդեն, որ Մոսիսի զօրէնսն ետ. սա է Աստուած Աբրա-համու, Աստուած Յահակայ, Աստուած Յակոբայ, որ ի մարգարէսն խօսեցաւ, որ եղ գՀին և գնոր կտակարանս. որ ի վերջին ժամանակս մարմին մնհկանացաւ էառ ի Կուսէն, այ ինքն մնհկանա-ցաւ՝ զարհատուր մնհաւ. այ ինքն զարհատուր, մարմինն կախեցաւ՝ այ ինքն մարմինն խաչե-

1. Ցովհ. ՅԹ—30։

ցաւ՝ ո՛չ ինչն. նա զօրութիւն Աստուծոյ է, այս է՝ Աստուած։ Զանչափանելի գժոխս կլայծ, զզօրութիւն ինչուանէն խափանեաց. եւ ուսուի էին. յարուցեալ զայն՝ որ թաղեցաւն՝ յարեաց առ Հայր. ապառեաց զըմբռնեալսն ի մահուանէ։ Սուտ զՀայր ծանեաք. փան զի մի և մի նորին աստուածութեանն և զօրութեանն է անձնաւորութեամբ, բնական փառաց խնամալուն Աստուծոյ, և զնոյն ինչն զՄրդին ընդ Հօր։ Սա է՝ որ առ՝ նըբով զմարմինն Քհսուս կոչեցաւ, որպէս զի և մարդ՝ այս է՝ էառ մարմին։ « Էբ ի նմա ամենայն լրումն աստուածութեանն մարմնապէս »[1]։ Զսա ուրեմք անմեկնելի է Հօրէ. և ոչ զՀայր ասելք իջեալ. սա մի Աստուած ամենակալ առ ի մէնջ. և փան այնօրինի հաւատս մեր է՝ ի մի Աստուած Հայր ամենակալ, և յՈրդի նորա Ցէր մեր Քհսուս Քրիստոս, և ի սուրբ Հոգին։ Եւ զսա՝ միոյ միաւորութեանն, միոյ աստուածութեան, միոյ զօրութեան, միոյ անձնաւորութեանն, միոյ բնութեան, միոյ փառաւորութեան, միոյ սէրութեան, միոյ թագաւորութեանն, միոյ պատկերի միասնական երրորդութեանն, « Որով ամենայն եղեւ »[2]։ Ասյսպէս և զմարմնոյ յարութիւն, այս է՝ զնըցոյս մարմնոյ, հաւատամք բան սուրբ գրոյ, ապագա նացու և մահկանացու գոյով սորա, փոխոխեալ յանապականութիւն և յանմահութիւն՝ յԱստուծոյ։ Որուհ փառք այժմ և յանապատն յաւիտեանս. ամէն։

1. Կողոս. բ. 9։ 2. Յովհ. ա. 3։

Լ

ՅԱՂԱԳՊ ՍՐԲՈՑ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԵԱՆՆ

Հաւատամք ի մի Աստուած Հայր ամենակալ, բարերիցս արարիչ, երեւելեացս և աներեւութից։ Որ ունի զգոյն առ յինքնէն, եւ ի միամիտ բանն և խնամատեսութիւն, Որդի ի Հօրէ, անսկիզբն և ժանգնենաւոր ծնեալ։ Բան, ոչ յառաջբերական և ոչ ներհական, ոչ կարօտ գոյով կատարելութեան, և ոչ հատուած յանախտ բնութենէն, և ոչ առաջարկելի։ այլ Որդի ներքնատարած, կենդանի և ազդօղ, ճշմարիտ պատկեր Հօր։ Հօր հատաւարապատիւ և հատաւարապատաւ։ Բանդի « Ձյս են, ասէ, կամք Հօր, զի պատուեցեն զՈրդի, որպէս պատուեն զՀայրն »[1]։ Աստուած ճշմարիտ, յԱստուծոյ ճշմարտէ, որպէս ասէ ի կաթողիկեան Ցովհաննէս, թէ « Եկն ի ճշմարտութիւն Որդոյ նորա Քհսուսի Քրիստոսի. սա է Աստուած ճշմարիտ և կեանք յաւիտենական »[2]։ Ամենակալ յամենակալէ. փան զի ամենայնից որոց իշխէ և ունի Հայր՝ իշխէ և ունի Որդի. բովանդակ ի բովանդակէ, նման Հօր. որպէս ասացն Ցէբ, եթէ՝ « Որ ետես զիս ետես զՀայրն իմ »[3]։ Ծնեալ անճառապէս և անհատապար. « Բանդի զպգհատաշնի նորա ո պատուեցէ »[4], փանզանակ ասելոյ՝ թէ ոչ ոք. ի վախճան յաւետ.

1. Յովհ. ե. 23։ 2. Ա. Յովհ. ե. 20։ 3. Յովհ. ժդ. 9։ 4. Իս. ղշ. 8։

նէից լինել ի ծոցոյ Հօր, յանապատ ի կուսէն Մարիամայ զմէն ընկալաւ մարդ. Յետս Քրիստոս. որ ետ գանձն վասն մեր ի չարչարանս մատնեալ եւրովք կամաք, որպէս ասէ Ցէր. «Ոչ ոք բառնայ զանձն իմ յինէն. իշխանութիւն ունիմ դնել զնա, և իշխանութիւն ունիմ վերստին առնել զնա»[1].

Որով մարդով խաչեալ և մեռեալ յապագս մեր, յարեաւ ի մեռելոց և վերացաւ յերկինս. սկիզբն ճանապարհի առաջնով զմեզ. յերկրի գոլով եցոյց մեզ զլոյս և խաւարէ. փրկութիւն ի մեղս մեռեալ, կեանս ի մահից. զնա և զգալական յորմէ արտաքսեցաք. Ադամ. յոր գաթեալ եմուտ ի ձեռն աւազակին. որպէս ասաց Ցէր. «Այսօր ընդ իս եցես ի գալաքսիա»[2], յոր և Պաւղոս եմուտ։ վերնաճանապարհորդութիւն յերկինս, ուր հաւատան մեր եմուտ ակերտեանն[3] մարմին, որով հանդիպեցեալ է դասուց զկնդակին և զմեռելոյն։

Հաւատամք նոյնպէսն և ի սուրբ Հոգին, որ զամենայն քննէ և զխորս Աստուծոյ։ Նզովիցի զոյնոսիկ որք արատաբոյ այսմ աւանդութեանդ լինչ խորհիցին։ զկան զի և ոչ որդեհայրութիւն խոստանային, որպէս Մարկիանոսք. որք ասէին միասնական, այլ ոչ համարեանան. և այսու բարձեալք զդոն Որդի։ Ո՛չ դշարչարականն գնար-մին՝ որ զգեցաւ յապագս ամենայն աշխարհի փրկութեան՝ Հօր. և ոչ յերկիս տեղեաւորութիւնս յատուկ բաժանեալս, որպէս մարմնաւորութիւնս յապագս մարդկան.... կարծել զի մի՛ բազմաստուածութիւն ըստ հերձանացս լինասցուք. այլ զոր օրինակ յայրերէ գնա ծնեալ, և ոչ բաժանեցաս. և մանաւանդ զի երկու ձևք և երկու անուանք հանդիպեալք. զի ոչ Հայր՝ Որդի

1. Ցովհ. ժԺ. 18։
2. Ղուկ. ԻԳ. 43։
3. Ցօր. եր՝ պէրսինեան։

է, և ոչ Որդի Հայր. այլ Որդի՝ Հօր Որդի է։ զամն զի որպէս ոչ է ապրեալ՝ գնա, և ոչ գնան ապրեալ, և երկոքին մի և նոյն ձևք են, որ յայրերէ գնան հոսեալ. այսպէս և ի Հօրէ ասասաս. ծուխն՝ անհաս և անբաժին հանդիպի։ Քանզի ասաց Ցէր, «ի Հօրէ ելի և ևկի»[1]. առ Հօր է՝ միտ գոլով և ծոց Հօր, և ոչ երբեք իմիեցաս ծոցն Հօր յատուածութենէ Որդւոյ. քանզի ասէ, թէ «ես էի առ նովաս պատչեալ»[2]։ Ո՛չ խոսովանիմք առաջուած կամ արարած, կամ յոչդոյութենէ ստեղծեցուն առաջոյն Աստուած՝ զԱստուածոյ Որդին։ Որ յէութենէն է է միայոյ զմայն. որ ընդ նմա Ծնեաս.....[3] նմա փառք և զօրութիւնս։ Քանզի «Որ տեսս զիս, տեսս զՀայր»[4] ասէ։ Ուստի ամենայն ինչ յայտ է՝ թէ ի ձեռն Որդւոյ եղեն առաջեալք. բայց ոչ է առաջուած, որպէս և Պաւղոս ասէ, ասկս Ցէսուն, թէ «նովաս եղեւ առաջեալ ամենայն, և նա է յառաջ քան զամենայն»[5]։ Ոչ առաջ, թէ յառաջ քան զամենայն եղեւ առաջեալ՝ այլ եթէ գոյ յառալ քան զամենայն։ Իսկ արդ, առանձին է վերայ բոլորից կայ։ Բայց թէ գոյ յառալ քան զամենայն՝ միաշունՙ Որդւոյ պատչեի։

Ծնունդ ասա ըստ բնութեան, և ի կատարեալ կատարեալ գոյ։ Ծնեալ յառալ քան զամենայն բլուս, այս է յառալ քան զամենայն բանական և խնամալի բնութիւնս. որպէս և այլուր ասէ զնմանէ Պաւղոս. «Անդրանիկ ամենայն արարածոց»[6]։ Ո՛չ ասաց զնա նախաստացիկ՝ ամենայն արարածոց,

1. Ցովհ. իԲ. 28։
2. Պռովկ. Ը. 30։
3. Ի լս. եգեալ եր, «առս Թէ յայլ օրինակս ինչ ցեղ է»։ բայց մեզ օրինակ պահաստէր։
4. Ցովհ. ԺԴ. 9։
5. Կողս. ա. 16։
6. Կողս. ա. 15։
7. Ցօր. Նախ պաղՀ եր. բայց զի նոյն գրէ ի լս. եգեալ եր մի բառ՝ գոյն ընդ ցաթ։

այլ անգրանիկ, յայտ առնելով ոչ գոլ գնա առա-
ջուած, այլ ծնունդ Հօր։ Քանզի օտար է ասել
յայտգս աստուածութեան Որդի՝ ստացական, զի
ամենայն ինչ ստացեալ է Հօրէ ի ձեռն Որդւոյ։

Իսկ Որդի միայն է Հօրէ ունկնիւաւորապէս
ծնեալ։ Ոչասի և անգրանիկ է ամենայն արա-
րածոց Աստուածն Բան, անփոփոխելի յանփո-
խելոյ. իսկ զոր յայտգս մերն զգեցաւ մարմին,
գոյ ստացուած։ Վասն որոյ և ասէ Երեմիա, ըստ
եբրայեցոյն թարգմանչացն աւանդութեան. «Ձեր
ստացաւ ի անկումն փրկութեան Որդոյ, որով
փրկութեամբն վարեցոյն մարդիկ»[1]։ Իսկ ըստ
Ակիւլասայ, յայտգս Որդին բանի կայ այսպէս.
«Ձեր ստացաս Որդ յիգի»։ Իսկ արգ՝ ստանայն
ի անկումն փրկութեան՝ Որդ և ոչ հին՝ ցիստս
է, որ ըստ փրկչին իմացեալն մարդ, եւ թարգ-
մանեի ցիստս՝ մերկ փրկութիւն և մերկ փրը-
կիչ. և գոյ ի փրկչէ փրկութիւն, զոր օրինակ ի
լուայ լուսաւորութիւն։ Իսկ արգ փրկութիւն
ստացեալ Որդ՝ որպէս ստացն երեմիաս և զոր
ասէն Ակիւլաս Որդ յիգի, այս է ի Մարիամէ։
Վասն զի ոչ եղեւ ստացեալ Որդ յիգի, բայց այն
որ ի Մարիամայ կուսէն ծնեալ առանց զուգա-
կան ամուսնութեան, տէրունական մարմինն ասի
որոյ է յՈրածոյ գրեալն. «Ձեր ստացաւ վիս
սկիզբն ճանապարհաց նորոց ի գործս նոր»[2]. ոչ
ստաց, թէ նոյնս քան զզործեալ ստացաւ վիս, զի
մի՛ ոք յաստուածութիւն Բանին ասցէ զսաս-
ցեալն։

Արդ՝ երկաքանչիւր զոր յայտգս ստացուա-
ծոցս[3] բանք՝ մարմնապէս ի սկիզբն գրեալ է,
Քանզի սկիզբն ճանապարհաց ստացաւ տէրու-
նեանն մարդ. և յայտնեաց առ ի փրկութիւն

1· Երեմ. ԼԱ. 22։
2· Առակ. Ը. 22։
3· Ցօր· ի վերոյ երկոցդ տղին երեքում էր ։

մեզ, որով ունիմք զմուտս առ Հայրն։ Վասն զի
նուա է ճանապարհն՝ որ ածէ ի վեր առ Հայրն· և
ճանապարհն մարմնական տեսակ է՝ որ է տէրու-
նեանն մարդ։

Արդ՝ զամենայն ստացաւ Աստուծոյ Բանն. ոչ
զոյով ստացուած՝ այլ ծնունդ։ Վասն զի և ոչ
ստացաւ ինչ է ստացուածոցս հաւասար՝ կամ
նման ինքեան։ Քանզի Հօր պատշաճի ծնանել, և
արուեստաւորի ստանալ։ Իսկ արարած, ապա և
ստացուած է, զոր վասն մերն զգեցաւ մարմին
Ցէր։ «Քանզի եղեւ մեզ, որպէս ասաց Պաւղոս,
իմաստութիւն Աստուծոյ, արդարութիւն և սըբ-
բութիւն, և փրկութիւն»[1]։ Որ և յառաջ քան
զմեզ և զամենք ստացուածս՝ իմաստութիւն Հօր
էր Բանն և է. և Հոգին սուրբ է միշտ ի ձեռն
առաքչին Հօր և բերողի Որդւոյ, որով եկից զա-
մենայն։ Իսկ արգ Հայր՝ յինքենէ ունելով զգոն
ծնաս զՈրդին, որպէս ստացաք, այլ ոչ ստացաս·
որպէս զգեա յայրերէ, որպէս շուանիկ յարմա-
ւոյ, և որպէս ճառագայթի ի լուսոյ. զոր գիտէ
բնութիւնն ունկնիւաւոր և անբաժանելի։ Որով
Հօր փառք և զօրութիւն և միձեռնութիւն, Հանդերձ
ամենասուրբն Հոգւով, յառաջ քան զամենայն յա-
ւիտեանս, և այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւի-
տենից. ամէն։

1· Ա. Կորնթ. ա. 30։

Ը.

ՔՈՒՉՔ

ԱՌ ՓԻՂԱԴՆԳՓՈՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Հանդիպեցաք՝ որոց առ ի քումմէ աստուածապաշտութենէդ գրելոցս. ուսաք և զքո զառ ի Քրիստոս զերազարաժութենդ՝ աստուգապէս ընկալաք. և զԱստուած՝ նաև և առաջին փառաւորեցաք, որ ետ քեզ զպարգեսի չնորհս։ Որպէս զի և զերծհուբդս ունել ուղիղ, և ոչ լինել անգէտս բան զօրութեան հնարագիտութեանց սատանայի։ Իսկ ընդ հերձուածողացն զարմացաք չարագործ մուածութիւնս, տեսանելով թէ ոչպէս յայդչափ խորհրդոյս անպարագրութեանց անկան. մինչ զի զպայտարանս անգամ ոչ ոք ունել, այլ ամենայն ուսուք ապականեալ զմիտս պահել։ Եւ արդ, այս ձեռնարկութիւնս՝ զոյ նաև և առաջին աստուածպաշտական ազգացն, իսկ զնմանութիւն ունի զաւրէնն Հրէից։ Քանզի զոր օրինակ և նոքա սմինչև ուսուք յանդիմանեալք պատճառս հնարեալ ինքեանց խնամային, զի միայն գՏէրն ստանալ ինքեանց կարծիցին։ քան նմին օրինակի և սոցա, գիտելով ամենայն ուսուք զանձինս իւրեանց յանդիմանեալ, ամենայն ուսուք և ամենեցուն զապրարի եղեալս հերձուածողին իւրեանց, յոգւոյք չարեաց լինելն։ զի մի՛ երբեք գագաթեալք, որ առ ճշմարտութիւնն է պատերազմ, աստգապէս քրիստոսանմոքը ճնայցին։ Վասն զի ուսուք նոցա վերածագիեաց և այս չար. զիարդ լինել ինձ զոր զայս և զչարաչար հայհոյութիւնս համբաւել հակառակ փրկչին։ Այլ որպէս է նմանեալ չարութեանն անպարիշտ և անհնազէս յաղագս հաւատոցն։ վասն զի նախկին յառաջագոյն ուրացեալք զաստուածութիւն միածնի Որդւոյն Աստուծոյ, կեզծաւորին գէթ զնորինաւոր գալստեան նորա գիտել։ իսկ այժմ առ փոքր փոքր ստորնչեալք արտաքսեցին և յայսոցիկ իւրեանց միաց, և ամենայն ուսուք անհնազատք եղեն, որպէս զի և ոչ զԱստուած նոցա ճանաչել, և ոչ զի մերդ եղեւ հաւատալ. զի թէ հաւատային՝ ոչ ապա այնպէս հաւատային, զոր օրինակ գրեաց քո աստուածպաշտութիւնդ զհակառակս նոցա։

Իսկ գուն, ով սիրելի և ճշմարտապէս ցանկալի, զվայելուչն եկեղեցական աւանդութիւնն և որ ի Քրիստոսն բարեպաշտութեան՝ արարեր, յանդիմանեալ, սատանալ և նրբատեսալ զպղպեխոյսդ։

Այլ քանզի և լցեալք բարեկիրթեամբ ի Տօքէն իւրեանց սատանայէ, ոչ հանիան և ոչ ի միտս առին զպրեսպն, այլ տակաւին ի խաւարի չրջին, ուսցին առ ի քումէ աստուածերկիւղածութենէդ, իբր զի այնպիսի նոցա չարագործ մուածութիւն՝ վաղվնջանօթ և Մարկիանի և Մանիքեցւոցն գոն. զորոց զոր փախանակ ճշմարտութեանն կարծիս վարկան, և բաժանելով զանբաժանելին՝ ուրացան ևթէ «Բանն մարմին եղեւ և բնակեաց ի մեզ»։ Էր վասն զոյնս խորհելով ոչ և անուանց նոցա լինելն ժառանգաւորք։ Քանզի և գէպ է զորոց չարաբաստութիւնն ունին, զնոսն ունել և զանուանսն. որպէս զի այնուհետեւ

1. Յօր. —ագործեաւ։ 2. Յակ. ա. 14։

վաղնահանոզք և Մարկիանոսիք և Մանիքեցիք կոչեցին. Զի թերևս այնպես սակս անուանցն ժահահոտութեանց պատահականք՝ խնամել կարացեն, թէ յորովհետ՝ խորխորատս անդունդս[1] թեան անկան։ Եւ պարտ էր նոցա և պատասխանի իակ ոչ առնել, քան առաքականն խրատ՝ որ ասէ. «Զգոնեցէք հերձուածողէ յետ մի անգամ և երկիցս նրատելոյ՝ հրաժարեսջիր. գիտասջիր, զի խիստ է այնպիսին, և մեղանչէ անձամբ զանձն գատապարտեալ»[2]։ Եւ մանաւանդ զի և մարգարէն յաղագս այգպիսեացգ ասէ. «Ամպամած անդգամս խօսի և անդգամն խնամոյ»[3]։ Եւ քանզի բան առաջին[3] իւրեանց իրրեւ զառիւծս չարչի գան եւ խնդրեն առ ի կլանել զոք՝ այլա՛ խոհոց. վասն որոյ հարկ եղեւ գրել քաւիլ եբկիւզածութեան պատասխանիս, փոխանակ գրոյն. որպէս զի զարեաղ է ձեռն քոյինդ խնամոյթեան ունել եղբարց, առաւելապէս զատգոյն գրեգոնեայնաւանութեանս նոցա։

Ո՛չ առացուածոյ երկրպագեմք, որ քառ և մի՛ լեցի՛ քաղի հեթանոսական և արիանեան է այնպիսի մերոյ թեան։ այլ զՏէրն որ առածոյ մարմնացեալ Աստուծոյ Բանին երկրպագեմք։ Զի թէ պէտ և մարմինս այս քան ինքեան մանր ինչ է առացուած, այլ Աստուծոյ մարմին եղեւ։ Եւ ոչ զայսպիսի մարմին յատուկ որոշեալ առ ի Բանէն երկրպագեմք։ Եւ ոչ զարձեալ Բանին երկրպագեալք՝ հեռացուցանեմք զնա ի մարմնոյն. այլ զնոսկ գոլով որպէս կանխաւն առացի, թէ Բանն մարմին եղեւ, գան և ի մարմնի նմա Աստուած ճանաչեմք։ Վասն որ ի՞ զ ոք իակ այնպէս անգգամ, իրր զի ասել չՏէր, ի բաց յեր ի մարմնոյդ, զի քեզ երկրպագեցից։ Կամ ո՞վ այնպէս անլսաբիշար,

1· Տիտ. Գ. 10։
2· Եր. Ա. 6։
3· Իմն· ըստ առաքելոյն խրեանց· որպէս ասեն յոյնն։

որպէս զի ընդ անգգամ Հրէայն՝ սակս մարմնոյն առացեալ գնա, «Հի՞մ գու մարդ գոլով առնես զքեզ ինքն Աստուած»[1]։ Այդ ո՛չ այսպէս և բարան· քանզի երկրպագեալ Ջհառն ի մարմնին կամ, և ծանեաւ՝ թէ Աստուած է, ասելով. «Ջէր, եթէ կամիս՝ կարող գու գնս սրբել»[2]։ Եւ ո՛չ սակս մարմնոյն՝ կարծեաց գոլ առացուած և զԱստուծոյ Բանն. եւ ո՛չ գարձեալ յայգագս գոյց Բանին բարեպաշտ ամենայն արարածոց՝ անարգեալ լզմարմնին՝ զոր զգեցեալ ունէր. այլ որպէս ի առացեալսն առացողին բոլորից երկրպագեաց, և մարբեցաւ։ Այսպէս և առաքառեալ կնոջն Հաւառացեալ և մխայն մերձենցեալ ի Տանգերձեալ նորա՝ բժիշկացաւ։ Եւ գարձեալ ծոքը փրփրելով իրրեւ լուաւ մարմնացեալ Բանին, գագարեաց ի ծիանացն. Նշմարտական և որ ի Տնդկաստն կոյր, Թթալ մարմնոյն բժիշկցաւ ի Բանէն։ և որ հետ վեսնեան և Տրաւարեան է, թերեւս այս և գամ պարիշան գայթագղեցոյց, և ի նմին խակ ի խաչին կալով Ջհառնն՝ քանզի նորա էր մարմինն, և ի նմին էր Բանն. ուստի և արեգակն խաւարեցաւ, երկիր գողաց, վէմք պատառեցան, վարագոյր տաճարին ցկրաւ, և բազում մարմինք յառաչեալ նիղեցելոցն յարեան։

Այս եղեւ, և ո՛չ ոք որպէս արիանոցն համարեցան՝ եթէ պարս է մարմնացելոյ Բանին հաւանել. այլ և մարգ գնա տեսանելով ծանեան գնա բարարակերաղ ինքեանց, և մարգկային ձայնի բանիլ, ոչ սակս մարգկանեան ասացին՝ թէ Բանն ատացուած է, այլ մանաւանդ և գոպային, և ոչինչ նուազ ծանեան թէ ի տաճարէ սրբոյ Լրմէ բարբառէր։ Իսկ ապա գիպոր անհպարիշարքն ոչ երկիւղն. կամ եթէ՝ «Զի ո՛չ ընարելոյն զԱստուած ունել է գեսլեանն, մանաւանդ գնաս

1· Յովհ. Ժ. 33։
2· Մատթ. Ը. 2։

Աստուած ի միտս անարգուխնան, գործել զանարժանս»[1]. քանզի ոչ առացուածոյ առակաւքս երկրպագին, եւ ոչ գործեալ յարգս մարդկանն հրամարեն և զՔէրն և մարդին երկրպագել. այլ զինքեանց արարչէն տեսին և մարմնին, և յանձն Քիստոսի անձանն ծաներ կրկնեցան, երկնաւորաց և երկրաւորաց և անմարմնոտաց կանաց, և ամենայն լեզու խոստովան լինի, թէ Տէր է Քիստոս Յիսուս ի փառս Աստուծոյ Հօր. (ամէն: (Փիլիպ. Բ։ 10-11):

Վասն զի ոչ նեթէ անարգուխիւն էր Քանին՝ մարմնին, քան լեցի, այլ մանաւանդ ինքն մարմինն փառաւորեցաւ ի Քանէն։ Եւ ոչ քանզի զինքարարեաս ծառայի էառ՝ որ գոյ կերպարան Աստուծոյ Որդի՝ պակասեաց ինչ յաստուածութենէն, այլ մանաւանդ ինքն իսկ եղեւ ապառիչ ամենայն մարմնոյ և ամենայն արարածոց։ Եւ նեթէ Աստուած առաքեաց զՈրդին իւր եղեալ ի կնոջէ, ոչ ապա անեծի մեզ ի վերայ անեծն ինքն այդ մանաւանդ առաւել փառս և մեծ շնորհս։ Վասն զի եղեւ մարդ՝ զի զմեզ յինքեան աստուածացուցէ. և եղեւ ի կնոջէ և ծնեալ ի կուսէ, զի զմեր զմարդութիւն առ ինքն վերստին գործեսցէ և եղիցուք աչառնչեմուս ապէ առաքն՝ հաղորդեալք աստուածայնոյն բնութեան, որպէս ասաց Պետրոս. «Եւ նեթէ որ անհնարինն էր օրինացն՝ որով տկարանայրն մարմնով, Աստուած զՈրդին իւր առաքեաց ի նմանութիւն մարմնոյ մեզոյ և վասն մեզաց, և գառապարտեաց զմեզ ի մարմնի անդ»[2].

Իսկ արդ այսուհետեւ ընկալան առ ի Քանէն մարմինն՝ յաղաստութիւն ամենայն մարդկան և յարարութիւն մեռելոց, և ի փրկութիւն մեզոյ բոլորից. զի արդ ապա որք զան անարգանն, և կամ որք զան սուրբ չարախօսեն զՈրդւոյ Աստուծոյ՝

1. Հռոմ. Ը. 28։ 2. Հռոմ. Ը. 3։

որպէս զիզականէ և զառացականէ, այ երեւոյնն ապէրախոք և ամենայնից առելութեանց արժանեսիք։ Քանզի ոչ միայն գոյն Աստուծոյ առելով. Մի՛ առաքէր զՈրդիդ քո միամեն մարմնով, որպէս զի մի՛ փրկուցես զմեզ ի մահուանէ և ի մեղաց։ Ո՛չ կամիք զնա ի մարդին լինել, զի մի՛ գյաղագս մեր ընկալցի զմահ։ Ո՛չ կամիք զԲանն մարդին լինել, զի մի՛ նոմա և մինդարձ մեզ եւ դեղի վերանանագարձութենան, և զառ ի յերկինս բնակութեան օթեւանացն. քանեսցին գրանք երկնից, զի մի՛ ի չեռն վարագուրի մարմնոյն իւրոյ՝ զերկնից ճանապարհն մեզ նորոգեսցէ քո Բանդ։

Այլ՝ այս նոցա են բանք, հանապազ յանդգնութեամբք յառաջ բերեալ, ինքեանց չարաշնարն խորհրդոցք։ Քանզի որք ոչ կամին ի մարդին գոյ երկրպագել Բանին, ապերբաբար լինին յաղագս մարմնանալոյ նորա։ Եւ պէք բաժանին զՔանն ի մարդոյն, և ոչ մի փրկութիւն առ ի մեզայն լինել և ոչ լուծումն մեռոնս կարծեն։ Ո՞ր իսկ գնաս ամպարիշան յաստուածն գոռանեն զմարմինն՝ զոր էառ Փրկիչն, իբր զի և ասել խչեսցեն. ոչ երկրպագեմք մեք Ցեսուին հանդերձ մարմնովն, այլ զառեալ օրհնեմք զմարմինն և մայն գնա պաշտեմք։ իսկ արդ՝ երանելին Աթեսիոսն և յերկինս եռեսս զՅիսուս կացեալ ընդ աջմէ Հօր. և հրեշտակացն երեւեալ՝ ասացին ցաչակերտան. «Այնպէս եկեսցէ զոր օրինակ տեսէք գնա երթեալ յերկինս»[1]։ Եւ ինքն Տէրն գտելով ասաց առ Հայր. «Կամիմ, զի ուր եմ, և նոքա (յանձնայ Ժամ՝) ընդ իս իցեն»[2]։ Եւ նեթէ ընտ անբաժանելի է մարմինն ի Բանէն, գինքդ ոչ լեզիցի հարկ ասցա՝ կամ ի բաց գնել գմարդութիւնն, և երկրպագել այնուհետեւ Հօր՝ յանձն Քիստոսի Տէրս։

1. Գործք Ա. ը. 11։ 2. Յովհ. ժե. 24։

տասի Ցեսաեն մերոյ, և կամ այ երկրպագելով և այ պաշտելով ի մարմին եղելոյ Բանին, ամենայն ուսուեք արատաբս ընկենուլ, և այ ևս քրիստոնեայս, այլ կամ ընդ հերձուածօգս, և կամ ընդ այժմու հերձեալսդ Տաճկաց։

Արդ սոցա պատճառ՝ և որպես յառաջագոյն ասացաք՝ պատճառ է յանդգնութիւն, իսկ մեր հասատս է ուղիղ, ի վարդապետութենէ Աւաքելոցն յառաջ քարոզեալ, և ուսանդուխտեալք հարցն Հաստատեալ ի նոր և ի հին կտակարանաց։ Վասն որոյ մարգարէիցն ասելով. «Ազաքեա զբանն քո և ջնջմարտութիւն»[1]. «Եւ ահա կրկս յղացայ և ծնայ Որդի, և կոչեացին զանուն նորա Լմնինեաէդ՝ որ թարգմանի՝ ընդ մեզ Աստուած»[2]։ Եւ զի՞նչ էցէ այս՝ եթէ ոչ Աստուած ի մարմին լինել նշանակէ։ Եւ առաքելական ուսանդուխտիւքն ուսցանեն. երանելոյն Պետրոսի առելով. «Քրիստոսի չարչարելն վասն մեր մարմնով»[3]. իսկ Պաւղոսի գրելով. «Ամեն անձն երանելի յաւուրս, և յայտնութեան փառաց մեծին Աստուծոյ և Փրկչին մերոյ Քիստոսի Յիսուսի, որ եա զինքն վասն մեր, զի փրկեսցէ զմեզ յամենայն անիրաւութենէ, և սրբեսցէ իւր ժողովուրդ սեպհական նախանձաւոր գործոց բարեաց»[4]։ իսկ սրտի՝ որպէս եա զանձն վասն մեր՝ եթէ ոչ էր մարմին ղգեցեալ. քանզի գայս մտաւորեալ՝ զինքն վասն մեր եա, զի նուաստ գնահ ընկալեալ խոնարհեցէ զանձ՝ որ պիշխանութիւն ունէր զնոսա, այս է պատանեայ։

Վասն որոյ գոհանան յամենայն ժամ, և այ ուբանական գիտելով նուաստ շնորհն ի մեզ։ Զի մարդասիրաւոր գթութեան փրկչին է մեհենանէ, և ազատութիւն ամենայնս եղեւ արարածոց։ Ուստի

1. Սաղ. ԾԹ. 3։
2. Ես. է. 14։ — Մատ. ա. 23։
3. Ա. Պետ. Գ. 1։
4. Տիտ. Բ. 13։

սիրելի և ցանկալի, որ զբ սիրեցէ զՏէր, ի յիւրասակ եկեսցէ պատճէն. իսկ որոց բան նմանութեան Քաւչպոյն՝ Թոզեալ զՏէր՝ զի ընդ կապիտայ լեցին գինու, զի գաբեալ խրատեալք պատրիարք ղղնացին, եթէ արգելք պատառեսցին, և ծանեցին, եթէ Տեառն է մարմին երկրպագելով՝ այ զարաբանս պատուիրէ՝ այդ զարաբիչն զղեղով զրուացական մարմին, որպէս յառաջագոյն ասացաք։

Կամեցաք զբս երկիւղածութենդ հարցանել զայս ի նոցանէն։ Քարժամ՝ որդիքն խոպելոի հրամայեալ լինէին կամել յերուսաղէմ, և երկիւղ պատանել ի տաճարին Ցեսաեն՝ ուր զոր տապատնեին, և ի վերայ նորա քրովէքէն փառաց հոգին ունելով ի վերայ քառասնեաեն, բարւոք առնէին՝ եթէ զղեգրեսին։ իսկ արդ՝ եթէ չարաչար առնէին, զիաշդ որք օրինեալ այսպիսիք ծուլացեալք՝ ընդ պատժոյ պատաուհասից այ լինէին. զիարդ այ ունէին և կարասիլ իսկ։ Քանզի գրեալ է. «Եթէ ոք անարգեսցէ և այ եցէ՝ առաւելացի է ժողովրդենէ իւրմէ»։ իսկ ապա եթէ բարւոք առնէին, և այնպիսիք հանգոյ Աստուծոյ լինէին, որպէս և այ են արժանի կարասեան. յիւրասի պիղծք և ամենայն հերձուածոց վերջինք սրբասոք. զի զՏէր ժողովրդոյն ընկալեալ չարագործ որ առ տաճարն պատուոյ, այ կամին զՏէր ի մարմինն՝ որպէս և տաճարի հզնալ երկրպագել։ Եւ մանաւանդ զի հինն տաճար յոսկւոյ և ի քարանց կազմեալ որպէս զատուեր, իսկ և գալ Տրշմարտութենդն գաղարեաց այնահեռաեւ օրինակին, և այ ձեռաց ըստ սեբուեանն ձոյնէ՝ քար ի քարի վերայ որ այ լսեցաւ։

Եւ այ զտաճարն տեսանելով առ ի քարանց՝ կարծեցեալ և որ ի տաճարէն խօսեր Տէրն՝ գոյ ասացուած։ Եւ այ անարգելով զտաճարն հեռի ուրեք գնացեալք երկրպագէին, այլ ի նոյն և ի

նա խոկ գալով բան օրինացն պաշտօնատար լինէին Աստուծոյ՝ որ խօսէր։ խոկ արդ պատճիկ պատէս եղիցի, գիարդ ոչ է մարմնին ցնտան ա-մինատրք նշմարատուէս։ քանզի ի հրեշտակա-պետէն գաբրիէլէ ասեատրանեցաս, ի Հոգւոյն սրբոյ սահգծաս ի կուսին, և Բանին եղես զգեստ և տաճար և գործի անբաժանելի։

Քանզի գնեան մարմնատր ձգեալ Բանին՝ յա-րոյց զնբարձրեալն, և գնայն արձակեալ յարոյց գՀաղարաս ի մեռելոց։ Եւ գարձեալ տարածմամբ ձեռացն ի վերոյ խաչին, գնչխանն երկրաշարժեան օգոյս՝ որ այժմն ընդմեսով է յորդիսն ապստամ-բութեան՝ արատաթ ընկէզ, և գճաճապարէն մերկ զառ ի յերկինս մարդոյ արար։

Իսկ արդ՝ որ անարդէ զառաճարն, անարգէ և որ ի տաճարին գնէրն։ և որ բառնանէ գԲանն ի մարմնոյն, ուրանայ և գնաճարհան տուեալ մերզ նոսա։ Եւ անպատչիս և մերկ Աբրահամայ, մի՛ վառն գի մարմնին տառգական է՝ կարծեացելն և գԲանն տառգական գոլ։ և մի՛ գարձեալ՝ յաղա-գրս ոչ երբ Բանին տառգատ՝ արհամարհեա-ցին գնարմնին նորա։ վառն գի և զարմանալ իսկ գոյ ընդ չարագործ նոցա խորամանկութիւնս։ Զի չուրջ գան ընդ ամենայն և յուշին և պատ-ճառս գառանին, գի միայն զատոյցին ընդ տառ-ցատա խուեացին։

Այլ լուեցին, գի թէ տառցատ էր Բանն, ոչ ընդունէր տառգական մարմին՝ գի կենդանագոր-ծեացէ. քանզի որ էր տառելոցս ի տառցատէ օգնութիւն, կարօտ եղեալ և նա ինքն փրկութեան. այլ վառն գի տառցոյ գոլով Բանն, ինքն է տարա-չագործ տառցատծոցս, վառն պատրիկ է վաճառն չագործ տառցատական գգեցատ ինքն, գի յատխառնցս զտառգականն գգեցատ ինքն, գի գարձեալ որպէս տառցոյ՝ նորոգեալ՝ վերատին տառնալ մարմնացէ։ Իսկ տառցատած յատառցատծոյ ոչ երբեք փրկեցատ, որպէս և ոչ յատառցատծոյ

տառգեալ են տառցատածքս, և եթէ ոչ Բանն էր տառցոյ։ Ուստի մի՛ տպա տատ արատացն զատ-տատածկեն գիրս, և մի՛ գարձեալ գպղմագրե-ցատցին զոք առ ի պարզատառց եղբարց. այլ եթէ կամին գարձեալ քառգոցն վերքեանս, և մի՛ պաշտեսցին գարարածս տակատին քան գարա-րիչն բոլորիցս Աստուած։ իսկ տպա եթէ յամ-պարտութեան իւրեանց կամեցին յարատնալ, ինքեանք միայն յագեցին զնայնմ, և կրճատեցին գատատունս, քատ հօրն իւրեանց տատնապին։ Քանզի Հատատ կամողիէ եկեղեցւոյ տառցոյ գիտէ զԱստուծոյ գԲանն և արատչագործ բոլորից։ և գիտեմք զի «Իսկզբանէ էր Բանն, և Բանն էր առ Աստուած»[1]. իսկ վերեալով նորա մարդ յաղագս մե-րոյ փրկութեան՝ երկրպագեմք, ոչ որպէս Հատատաս է Հատատարի եղեալ ի մարմնին, այլ որպէս ՅԵր ատնդով գծատոյն գկերպարան, և տարաբեր և տատ-ցօղ է տառցատածի վերեալով։ զի ինքեամբ զամե-նայն աշխարհ ատատեալ մնատատցէ առ Աստուած Հայր, արատեալ խորհրդոյ ամենայն ուրեք է յերկինս և է վերոյ երկրի, Քանզի պատկա և գՀայրենի տառնատածութիւն նորա նատչեմք. և մարմնատր նորին գատատեանն երկիր պատա-նեմք. իսկ որք Աբիսակ մարգութեան հետեւեալք՝ կոծեացին վերեանս։

Ողջոյն առաք բոլորից որք սիրեն գՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս։

1. Յովհ. ա. 1։

Թ

ԸՆԴԴԻՄԱՆԱԳՈՒԹԻՒՆ

ՍԻՒՈՆԵՆ ԱՔԱՆԱՆՑԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԱՂՆԱՍԱՆԴՐԱՑԻՈՑ ՈՒՂՂԱՓԱՌԻ

ԵՒ

ԱՐԻՈՍԻ ՀԵՐՁՈՒԱԾՈՂԻ

ՑԱՂԱԳԱՑ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՐԴԻՈՑ[1]

ՈՒՂՂԱՓԱՌՈՒ ԱՍԵՔ

ԱՍՏՈՒԾՈՑ խնամակալութեամբն եկեալ գըլուխ հանդերձ բազմալի եղբարբքն խնդիք՝ առ իմ նախ՝

ձեռն այսօրիկ մեզայ Թոզութիւն յԱստուծոյ բաշխեալ լինի, և մնչես յայնմ թիւն, և յաջորդս թիւանն երկնից մուծումն ինդրողաց գնաս։ Ա-պա այսպիսւ մխիթար և զոյն՝ որ ասէ. «Գիտէ Աստուած զբարեպաշտս փրկել ի փորձութենէ, և զանիրաւս պահել ի տանջանս ատենն գատաստանի», տանջեալ յաւիտենական հրով[1]։ Գնա՛ր՝ որ անօրէնն է՝ նա և տնտղիչն, գան զի յամենաշնորհութենէ անօրէնութիւն ծնանի, Մարդ բոլոր չարեաց՝ տնտղչութիւն է, և գայեակ ա-մենայն գանձաթագուածից՝ անօրէնութիւն հանդիսի։ Երանելի ապա որ բարեպաշտութիւնն է գտեալ, զի նա Քրիստոսի է գտեալ[2]։

Եւ ապա երբեմն հասաք ի տեղին, ուր գիմեցաք երթալոյ, հանդիպեալք սիրելեացն՝ ուրախացեալք լինէաք առ հասարակ ի միասին։ Մինչ՝ զի արժանի եղեալ սուրբս տեսանել, և նորա՝ զի զեղբարս ընկալան։ Թօսելով մեր ընդ միմեանս և բազում ժամն հանդերձ բարեկարգութեամբ և զգուշութեամբ՝ որ ինչ պատշաճ էր բարեպաշտութեան գործոցն, յանկարծակի յարմատոյ գրիսոս-ատմարան Աբեթի[3], գազան մարգուկիրզ երեւեալ՝ վագեալ ի մէջ մեր, և փորը ինչ ունկնգիր եղեալ բաբեպաշտութեանն բանի, այ կարացեալ հանել բերել, ասաց այսպէս. Կամ ուսուցէք ինձ զանհպութիւն հաւատոյդ ձերոյ, կամ ուսուցից ես ձեզ գիմի խոստովանութիւն։ Եւ իմ պատասխանի տուեալ տաճմ՝ ցնա. Մի՛ զամենեսեան յատաղ կոչէր ի ինդիրդ, քանզի մեծամեծք են որք ի տան Աստուծոյ. բայց եթէ կամիս ի միբձաւոր ժամուս ընդ իմում նուաստութեանս միասին զհաւատոյդ նոսիլ առնել, ես փեզ զպէ հասուցից ըստ դատաստութեանդ։

1· Բ. Պետ. բ. 9։ [երդէ։ 3· Ձ. ԺԹ. Աբէս։
2· Ձ. ԺԹ. Քրիստոսի կոչեսի

Եւ ապէ, յատաղ բեր ի ինդիրս նախ և առաջին գնաբերութիւդ, միայն զի ճշմարտապատմութեամբ եղիցի, և մի՛ վիճողապէս առ ի յատաղարկեան ի միմեանց տատամսուածուն բանս բանատեղացուցաք։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ ասաց. Ինձ թէպէ՛ նախ և առաջին տահմանել գերբարձրեալ ինդիրս իմ է գո. զի իւրաքանչիւր զբ ի մէնջ[1] առաջի գնիցէ[2] զոր ինչ կարէի յատագս Աստուծոյ և Քրիստոսի և Հոգւոյն սրբոյ համաուսուածս. որպէս զի ըստ դիտութեան տատաքեացդ գնայս, և մի՛ ընդհանայս տրացդ գնառս բանիցս։ Իբր զի յոյսին վերի ուղիղ[3] և նման հակատակին. քանզի յատագս հաւատոյ կամ միմ պահանջիդ ի քէն, և միանատնդ զի լուսյ այ ուղիղ[4] խօսելով ձեր ատկս առ ի յԱստուածն հաւատոյ և բարեպաշտութեան։

ԱԹԱՆԱՍ ասաց. Աստուածաշունչս ապես ամենայն ինչ քեզ պատրաստ գոցի. և ես զոր ինչ կարէիմն՝ ճառեցից համառօտիւ։ Հաւատամ ի մի Աստուած Հայր ամենակալ՝ միշտ կեալ Աստուած Հայր։ ի Բանն Աստուած միածին Որդի Աստուծոյ. զի գոյացից է Հօր իւրմէ. և զի յեմութենէ Աստուծոյ Հօր է Որդի[5], և զի հաւատայր է Որդի Հօր իւրոյ[6]։ Եւ զի հաւատայր Աստուծոյ Հօր իւրմէ հանդիպի։ Եւ զի ըստ ամենայնի զզօրութիւնն Աստուծոյ և գաստգուածութիւնն ունի Որդին Աստուծոյ. և զի ճշմարտապէս է Որդի Աստուծոյ, և զի ընդ Հօր իւրմէ ամենայն ուրեք միբձ է աստուածութեանդին. և զի գաստգուածութեան իմքեան գոյութեամբ. և զի այ յատկաբէ բովանդակի Որդին Աստուծոյ որպէս զԱստուած Հայր իւր։ Եւ և Հոգին սուրբ. զի Տայ-

1· Ձ. ԺԹ. չուռի է գնդ։ 3· Ձ. ԺԹ. Հօր իւրմէ։
2· Ձ. ԺԹ. կրնդ։ 6· Ձ. ԺԹ. չուռի ե զի հա-
3· Ձ. ԺԹ. կնիդի սաղղութիւն։ ասատ է Որդի Հօր իւրոյ։
4· Ձ. ԺԹ. սաղղի։

բական էակ[1]ներն է, և մեղքն[2]ներս[3]ակից հանդիպի Հոր և Որդւոյ ամենասէրբ Հոգին, և ոչ է բաժանեալ աստուածութեամբն իւրով ի Հօրէ և ի Որդւոյ Հոգին սուրբ[4] յորոյ գիտանն աստի ի մարդիկն լինել։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Հաւատամ և ես ի մի Աստուած միշտ ապրիլնատուր. և ի Որդի նորա[5] զոր յառաջ քան զյաւիտեանս սաղացաւ Աստուած և Որդի արար. և զամենայն ինչ զոր ասէր Որդին, այ ասելով էառ ի Աստուծոյ. և զի ոչ է հաւասար Որդին և ոչ համաւորութիւն Հօր, այլ նուազեալ ի փառացն Աստուծոյ և ի զօրութենէ նորա[6] որպէս գրաբառած։ Եւ ի Հոգին սուրբ՝ որ յՈրդւոյ գոյացեալ է։ Ահա և ես զայս խոստովանիմ։

ԱԹԱՆԱՍ. Աչառնեաւեւ ամենայն զգուշութեամբ սկիզբն արա խնդրելոյ, քանզի տեսանեմ զգիպ ի մեծամեծ չարիս ըմբռնեալ. թէպէտ և մեծասանդ գրեւ զանց արարեալ ընդ մեզատրութեամբ զմեզ արարեր, որպէս ոչ[7] խորհրդով մեր յաղագս Հօր և Որդւոյ և ամենասուրբ Հոգւոյն։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Զիարդ ասես զԱստուած միայն Հայր, որ միայն Աստուած ելով, ասացաւ զՈրդին կամաք, որպէս և գրեալ է։

ԱԹԱՆԱՍ. Ո՛չ գրեալ է թէ միայն[8] է Հայր։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Ի Պատրէ առաքելոյ. քանզի ասէ. «Մեկ մի է Աստուած Հայր՝ յորմէ ամենայն»[9]։

ԱԹԱՆԱՍ. Եւ որ[10] կարդայն է ընդհերքոյր զառաքելական ձայնն, որ ասէ. «Եւ[11] մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, որով ամենայն»[12]։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Տեսանէս, զի սպասաւոր է Որդի

1. Ձ. ԺԹ. ամենասուբ Հոգին՝ որով աւարտե և վերսատ բանիս։
2. Ձ. ԺԹ. Հոգին։ [դեռ։
3. Ձ. ԺԹ. յաւելու՝ աղաղա-
4. Ցօր. ի լս. յաւելու Աթանաս, զոր չունի Ձ. ԺԹ։
5. Ա. Կորնթ. Ը. 6։
6. Ձ. ԺԹ. ըս։
7. Ա. Կորնթ. Ը. 6։

և ոչ ինքնագործ, որպէս ինքն ասաց ասաց. «Եթէ ոչ տեսանէի զՀայրն՝ զի առնէ. քանզի զոր՝ Հայր առնէ զնոյն և Որդի գործէ»[2]. միա գիր թէ որպէս սպասաւոր և ոչ արարչագործ[3] է Որդի։

ԱԹԱՆԱՍ. Ցեւս, մի՛ մերանիր առ ճշմարտութիւնն. քանզի բան՝ զոր կարծես ունել Պատրոսի յաղագս Աստուծոյ Հօր, զնոյն և ասէս Որդւոյ գոռանես ասացեալ ի նմին Առաքելոյ, ասելով. «Եւ նա եղ զամենս առաքեալս, զմանս մարգարէս, զմանս աւետարանիչս, զմանս հովիւս և վարդապետս՝ ի հաւատաւորութիւն սրբոց, ի գործ պաշտամանն, ի շինած մարմնոյն Քրիստոսի, մինչեւ հասցուք ամենեքեան ի մի միաբանութիւն հաւատոյ գիտութեան Որդւոյն Աստուծոյ, յայր կատարեալ ի չափ հասակի կատարութեան Քրիստոսի։ Զի մի՛ յայսմհետէ էցեմք տղայք խաղեալք և տաւանեալք յամենայն հողմոյ վարդապետութեան, խաբեպետեմք մարդկան, ի խարամանութեամբ ի խաբեպետութեան մոլորութեան. այլ ճշմարտասէրք սիրով աճեցուցցուք ի նա զամենայն, որ է գլուխ Քրիստոս, ուստի ամենայն մարմին յօդեալ և պատշաճեալ ամենայն խաղպիզք[4] տարաբերութեան՝ ըստ ազդեցութեան չափով ըստ իւրաքանչիւր մասին»[5], և որ ի կարգին. Տեսանես, զի ձայնէ՝ որ ի բեն ասացեալ հաւարակաց է յաւագով Հօր և Որդւոյ. իսկ դու միակողմանի սակս Հօր միայն ասացեր։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Բարւոք յիշատակեցեր զբոլոր բնութիւնսդ Առաքելոյ զան այսորիկ. այլ ես հաւատարիմ[6] պատիւ վարկանիմ՝ ձանձրանալ առաքելական բանի՝ զնախասացեալն յինէն յառաջա-

1. Ձ. ԺԹ. տեսանէնք։
2. Յովհ. Ե. 19։
3. Ձ. ԺԹ. արարչէից։
4. Ձ. ԺԹ. խաղալուածս։
5. Եփես. Դ. 11–16
6. Ձ. ԺԹ. վրկական եղեալ է հաւատարմագիս։

գոյն զաբրահական ձայնն՝[1] որ ասէ, ոչ կարել յանձնել և ուլիչ, եթէ ոչ տեսանէ զՀայրն սրտով։

ԱԹԱՆԱՍ. Չի՞նչ արար Աստուած ի սկզբանէ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Երկին և երկիր, ծով և զամենայն՝ որ ի նմա, որպէս և գրեալ է։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ ասա զպատճէ այսուհետև ցուցանել ի քեզ, եթէ զո՞ր երկինս և երկիր և զծով և որ ի նմա՝ արար Աստուած յառաջագոյն. և այսպէս Որդւոյ տեսեալ, արար նման Հօր իւրոյ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Անդադարեալ վարկանիմ Հանդիպել զանհն առաջին ուսեալ յԱստուծոյ արարչագործել. և միւս յՈրդւոյ ոչ եղեալ կարելի ցուցանել յայնմի բոլորից գոլով էրացգ, եթէ մի հանգիպել երեւելի աշխարհս[2]։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ ասա ինչ այդպէս է, յինքենէ արարչագործել Որդի զոլորս։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ազաչեմ ասա՝ ո՞րպէս յինքենէ. քանզի ոչ է որպէս ասես՝ այդ։

ԱԹԱՆԱՍ. Խնամատուն վարուհարս իւր մեր գըտանել։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ճիմասաւէհան իւրում։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ Բրիսաոս՝ Աստուծոյ խնամատուին և զօրութիւն, ըստ երանելոյ Աւաքիղին հանդիպիմ՝ այո՛ ինչ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Խոտովանեալ է՝ գոլ Բրիսաոս Աստուծոյ զօրութիւն և Աստուծոյ խնամատուին։

ԱԹԱՆԱՍ. Եւ խնամատուիւնն մի՛ինչ այլ՞սա ուսուիք խնամատնանայ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ինաւ, և մի՛ լիցի։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ ասա յինքենէ ուրեմն զամենայն գործէ[3], որպէս վիմասաւն։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Այդպէս է[4], ապա Հայր ուլիչ ուրեմն արարչագործեաց։

1· Ձ· ԺԹ· չաւնի՛ յայն։ 3· Ձ· ԺԹ· աբարձդրէ։
2· Ձ· ԺԹ· երեւելիս ասէաց։ 4· Ձ· ԺԹ· գնե՛ թէ այդպէս է։

ԱԹԱՆԱՍ. Լաւ, և մի՛ յանգգնաբար բարբառիր՝ զոր ոչ է արժան ոչ ասել, և ոչ լսել, որպէս կարօղ գոլ ումեք չըլնել զայսպիսիս։ Բայց հանգիր՝ ի մերձակայիս տուր պատասխանի առ որ հարցանեսին. զօրաւոր վիճաբանիր ինքնագործէ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Զօրավիճամբ իւրով զամենայն առնէ։

ԱԹԱՆԱՍ. Եւ Բրիսաոս անխզելի[5] ապա զօրութիւն Աստուծոյ է։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Խոստովանեալ է։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ ապա Բրիսաոս Աստուծոյ զօրութիւն եւոյ, զոր օրինակ արարչագործէ զօրութիւնն, այսինքն է Բրիսաոս. զայս առնէ և Հայր։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ո՞րպէս զոր գործէ Բրիսաոս՝ զայն արարչագործէ և Աստուած։

ԱԹԱՆԱՍ. Զօրավիճին և զօրաւորէ միևոյնի՛ է, այո՛ ինչ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Մի՛ լիցի, քանզի ով ոք երբեք կտակ ի մարտի զրկիչն անձամբ զօրացուցեալ զնա՞ տաննձեակի[3] զզօրութիւն։ Չի մի այո՛ էր, երկպառնչութեցն թերեւս ընծայեալ լինելին զօրաւորին և պատկ։

ԱԹԱՆԱՍ. Ուրիչ առակեր, իսկ ապա յայտագս մարգպ, զոր ետուրդ ուլիչ գործել՝ որպէսզի զօրութեանն, և ոչ գործեալ մարմնոյն այլազգաբար ազդել ինչ. ուստի ապա և Բրիսաոս Աստուծոյ զօրութիւն կոչ Հօր, անզօրութեամբ զամենայն զոր ինչ գործէ Հայր՝ զնոյն գործէ և Որդի։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Եդիցի այդպէս, անզօրաբար արարչագործել զամենայն Որդւոյ ընդ Աստուծոյ. համայն մի՛ երբ[5] և հաւասար գոլ Աստուծոյ՝

1· Ձ· ԺԹ· գնե՛ ասէ։ 4· Ձ· ԺԹ· այսպէս։
2· Ձ· ԺԹ· անհնդիր։ 5· Ձ· ԺԹ· խրէ։
3· Ձ· ԺԹ· չէաք առանիական։

որպէս և դու խակ լուար փրկչին ասելով, «Հայր իմ (որ առաքեացն դիս) միշտ է գան գիս[1]»։

Ա Թ Ա Ն Ա Ս. Հարցից զքեզ՝, և դու աւուր ինձ պատասխանի. փրկչէն իմ միթէ հակառակի իւր բարբառեցաս։

Ա Բ Ի Ա Ն Ո Ն. Ջաւ լեցի. քանզի ամենայն ուրեք համձայն ինքեան հանդիպի բարբառեալ Որդին Աստուծոյ։

Ա Թ Ա Ն Ա Ս. Խակ որպէս ապա Ցէր ասէ այլուր. «Ես և Հայր իմ մի եմք»։

Ա Բ Ի Ա Ն Ո Ն. Դու Սաթէոզ ես։

Ա Թ Ա Ն Ա Ս. Չիմ եմ ես Սաթէոզ։

Ա Բ Ի Ա Ն Ո Ն. Վասն զի ասացեր, թէ Որդի և Հայր մի են[2]։

Ա Թ Ա Ն Ա Ս. Մի՛ ասեր հակառակ վիճէն։ Ջանզի այ ասացի, թէ Հայր և Որդի մի են, այլ եմք[3] Ցէր ասաց՝ «Ես և Հայր իմ մի եմք»։

Ա Բ Ի Ա Ն Ո Ն. Այդ հերձուած Սաթեզի է։

Ա Թ Ա Ն Ա Ս. Ապա[4] Ցէր ուրեմն ասելով «Ես և Հայր իմ մի եմք», Սաթէզ էր. այ ամենայն քրիստոնեայք[5] զիւրաւս գիտեմք Որդի Աստուծոյ, իսկ դու Սաթեզ գնա և վարդապետ հերձուածոյ ասես[6]։

Ա Բ Ի Ա Ն Ո Ն. Մի՛ լեցի զայդ խորհել. քանզի փրկիչն ասկս համձայնութեան ասաց, «Ես և Հայր իմ եմք»։

Ա Թ Ա Ն Ա Ս. Ասկս էր ասաց այսպէս Ցէր. վիճն կամելով յանդիման կացուցանել. զհամձայնութիւնն ըստ քեզ, եթէ զաստուածութիւնն ըստ ուղիղ բանին։ Ջի եթէ զհամձայնութիւնն ըստ քեզ, ուրեմն միայնութիւնս ապա կազմեաց հակա-

1. Ցոյհ. ժդ, 30։
2. Ձ։ ՃՒԹ. ՃՀԼ։
3. Ձ։ ՃՒԹ. Ոչ եմք և Չայր մի է։
4. Ձ։ ՃՒԹ. Է։
5. Ձ։ ՃՒԹ. գնե՛ Իսկ ապա։
6. Ձ։ ՃՒԹ. երեսփոխեայս։
7. Ձ։ ՃՒԹ. գասես գաւանել ընդ Թեսաղի այսպէս՝ հերձուածող ասես։

նակ Հօր, զի մի՛ ուրացումն նմա լինիցի ի Հօրէ. և եթէ այս այսպէս է, որպէս զանհնազանդելոյ և զոչ միացելոյ[1] ի գայթեա Հօր, և եթէ այս[2] է, այնուհետեւ Որդի լինի ամբաստանեալ ըստ քեզ. վասն որոյ ի միտ առ ապա, թէ ուր գնեզ ածին խորհուրդք քո[3]։

Ա Բ Ի Ա Ն Ո Ն. Այդ զինչ կամիս՝ զի ասասցուք թէ Հայր և Որդի մի են[4]։

Ա Թ Ա Ն Ա Ս. Ցէր մեր Քիստոս՝ ոչ ասաց, Ես և Հայր իմ մի եմ, այլ եթէ «Մի եմք», զերկաւորութիւնն կատարելապէս յանդիման կացուցանէ, ասելովք թէ՝ «Մի եմք», գոյութիւնն[5] նշանակեաց դառնալ, զոր քո ոչ իմացեալ յանդգնացաւն անկար։

Ա Բ Ի Ա Ն Ո Ն. Ցէր ոչ ասաց, «Հայր իմ (որ առաքեացն դիս) միշտ է գան դիս»։

Ա Թ Ա Ն Ա Ս. Փրկիչն ոչ ասաց, «Ես և Հայր իմ մի եմք». և զարձեալ, «Որ ետես զիս՝ ետես զՀայր իմ»։ Ասաց Ցէր, և ոչ միայն, այլ և Առաքեալն Պաւղոս՝ զՅեսուսասարքիչն Որդւոյ զոր ունէր[6] առ Հայր իւր՝ յայսապառամէ զհիոյ ասելովն. «Որ ի կերպարանին Աստուծոյ էր, ոչ ինչ յափշտակութիւն համարեցաւ[7] զքովն Հաւասար Աստուծոյ»[8]։ Ցնանեն ապա՝ զի հաւասար է Որդի Հօր և ոչ ինչ նուազ։

Ա Բ Ի Ա Ն Ո Ն. Ամենաբանութիւն յայտ ինձ[9] ի մերձակայ ժամուս գրոց։

Ա Թ Ա Ն Ա Ս. Մի՛ լեցի ընդդիմասացութիւն մարգս՝ աստուածայնոյն գրոց[10], որպէս թէ ոչ միաբանութեամբ[11] գամինայն ճառեալ։ Վասն զի որ-

1. Ցօր. Նամեքեաց՝ ուղղեցաք ըստ Ձ։ ՃՒԹ։
2. Ձ։ ՃՒԹ. այսպէս։
3. Ձ։ ՃՒԹ. Խորհուրդք քո։
4. Ձ։ ՃՒԹ. է։
5. Ձ։ ՃՒԹ. Խ՝ գոյութեան։
6. Ձ։ ՃՒԹ. ասէ։
7. Ձ։ ՃՒԹ. Վարեաս։
8. Փիլիպ. Բ. 7։
9. Ձ։ ՃՒԹ. Էբէ՛ն։
10. Ձ։ ՃՒԹ. Մէ՛ էին մարդ ընդդէմասց լինել ասացուածոյ գրոց։
11. Ձ։ ՃՒԹ. միաբանութեամբ։

պէս զարդարակիլիս[1], այնպէս մեռանիս մեռանիս բարբառին բոլոր տառատեսակն[2] գիտը։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Ջիւրդ են համառան. փրկիչն ասաց. «Հայր՝ որ առաքեացն պիս՝ մեծ է քան պիս», և գարեձայ ղոդն ինքն է որ ասէ. «Ես և Հայր իմ՝ մի եմք»։ Եւ այսպէս. «Որ հանս պիս՝ հանս Հայր իմ»։ որով նշանակէ զանփոխոխ նորա հնութենականութիւն՝ զոր ունի առ Հայր իւր, որպէս և Պատգոս ասաց՝ հառատար գոլ Որդի Հօր։

ԱԹԱՆԱՍ. Մ'վ այր դու, լաւր և ի միտ առ, զի այդ բաժանի գլուխն այն յայլոցն գլխոց, որ ասէ ինքն՝ «Հայր իմ՝ մեծ է քան պիս»։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Եթէ դայս ցուցանես, որ է անկատարելի, թէևեւս և պիս արացես քոյոցդ հետեւիլ խոստովանութեան։

ԱԹԱՆԱՍ. Աստուծոյ Որդին Աստուած է, այո՞ թէ ոչ։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Աստուած, ստացական յԱստուծոյ։

ԱԹԱՆԱՍ. Ո՞րպէս կամիս պատասխանի տուր ինձ ասիս որոց հարցանեմ։ Աստուծոյ Որդին վաճառին արա՞ր, այո՞ թէ ոչ։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Կամեաւ Հառուցաւ թէ ամենայն արար՝ որպէս զօրութիւն և խնամատարութիւն Աստուծոյ գոլով։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ ապա և ամենայն ուրեմն բանգնակէ զան ինձանէ եղեալ՝ զերեւելիս և զաներեւոյթ արարածս Որդին Աստուծոյ։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Այդպէս է։

ԱԹԱՆԱՍ. Ամենայն ուրեք այ է մերձ էութեամբ ճեռուելեան իւրոյ. զի թէ ասես զ՚ել մերձ ամենայն ուրեք[3], ապա մեծագոյն զիւրականս զան զաթարչագործն ասես։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Մերձ է ամենայն ուրեք։

1. Ձ. ԺԹ. ՛զգեաց կէս՛։ 3. Ձ. ԺԹ. էջ։
2. Ձ. ԺԹ. յաւելոյ՝ ասէ։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ ապա թէ[1] հանդիպի ամենայն ուրեք Աստուածն Բան, զինքդ ասէ[2], «Հայր՝ որ առաքեացն պիս՝ մեծ է քան պիս»։ Հառատ ինձ զանդ։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Ցաղափուսիմ սակս այսորիկ. վասն որոյ ապաւեմ, ասաւ, որպէս բանիւ ասաց փրկիչն մեծ քան զինքն զՀայր։

ԱԹԱՆԱՍ. Եթէ այ կանխեալ ասացեալս զոր հարցանեմն, այ ասեմ[3] զեզ զոր կամիսդ։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Այո՛ որ ինչ հանդոյ է։

ԱԹԱՆԱՍ. Հրեշտակք[4] են անմարմին թէ մարդիկ։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Մարդիկ ի մարմնի գան, բայց հրեշտակք ոչինք եղեմ՝ անմարմինք են։

ԱԹԱՆԱՍ. Ոյք են որ վաստակին, մարդիկ թէ հրեշտակք։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Հրեշտակք անմարմին գան, և որոց ապաստարան՝ զաշխատութեանց զիարձ այ առնուն. իսկ մարդոյ յատակ է վաստակել, և սակս ծանրութեան մարմնոյն՝ աշխատակ։

ԱԹԱՆԱՍ. Եւ ՝ձեր զիարդ վաստակեցաւ. քանզի գրեալ է, թէ «Ցիստս վաստակեալ ի ճանապարհին՝ նստաբ»[5]։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Պատեալ պարարեցեր զիս՝ որպէս կամեցար ի տարացուցեր հրեշտակաց և մարգկան։ Ուստի այ Աստուածն Բան վաստակեցաւ, այլ զի բացայայտեալ լիցի եթէ մարմինն՝ զոր այ ունէր յատակագոյն Բանն և Աստուած զայն էառ, և յատկաց այսորիկ ինչ ևս մարմնոյն չարչարիլ զինքեանն, զի հրեւեսցէ թէ մարմին է։

ԱԹԱՆԱՍ. Ցիշեա՛, զի յատակագոյն խոստովանեալ եղեւ թէ ամենայն ուրեք մերձ է Բանն և[6] Աստուած։

1. Ձ. ԺԹ. յաւելոյ՝ գէյ։
2. Ձ. ԺԹ. ասէ։
3. Ձ. ԺԹ. ասոյէ։
4. Ձ. ԺԹ. ամենուրեք գրէ՝
5. Յովհ. Դ. 6։ [հրտպ]։
6. Ձ. ԺԹ. չտենի Ե։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ինձ[1] ասա։

ԱԹԱՆԱՍ. Արդ, եթէ ամէնայն ուրք մեծ է, դոյր սակս ասաց, «Հայր որ առաքեացն պիտ՝ մեծ է քան զիս»։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Զգաչեմ, մի՛ գանգատիր առ ի մերս կացուցանել զպատրուակ զերծն եակ և եակ, քանզի յոյժ առարուսիմ։

ԱԹԱՆԱՍ. Ո՛վ որ վատաւէրն, մնըդն՝ թէ Աստուածն Բան։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Մարդն։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ ապա քո է այսուհետեւս խնամել։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Հասի ի վերայ մնացեք զոց բանիւս այսու, եթէ Աստուծոյ Բանին ամէնայն ուրք ե՛լ, յայտ է ե՛թէ սակս մարմնոյն ասաց, «Հայր՝ որ առաքեացն զիս՝ մեծ է քան զիս»», և զհամառաջարհղութեանն և զվատաւակին, և զանզգ ի տեղի փախեալին։ Ճշմարտապէս ուղիղ է այս։

ԱԹԱՆԱՍ. Աստուա՛ւ ի միա առ ինձ զբանն՝ զոր ասացեր, եթէ Աստուածն Բան ասացեալ եղեւ։ Ուսո՞ւ առեալ զսկիզբն՝ իշխես այսպէս անեղիւ զարար բարբառել[2], հակառակ ջանինկնաւոր աստուածութեան Որդւոյ նորա։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ես ահա ի գրոց զայս ասեմ. իսկ դու ուսո՞ւ ջանինկնաւոր զՈրդի ասես։

ԱԹԱՆԱՍ. Ճաստուածաշունչ գրոց ուսայ, թէ ջանինկնաւոր է Որդին Աստուծոյ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ո՞ր գրեան են՝ ջանինկնաւոր զՈրդին ասելով։

ԱԹԱՆԱՍ. Եփեսոս յաքնահռչակին Պաւղոս վկայել ճշմարտութեանն՝ ասաց. «Զանկղ անկարելոյիք նոցա ի սկզբանէ արարածովքս իմացեալ տեսանին. այս է՝ ջանինկնաւորութիւնն և զօրութիւնն, և առտուածութիւնն նորա. զի ոչ գոանեցին ամենեւին տալ պատասխանի, քանզի ծանեան զաստուած, և ոչ իբրեւ զԱստուած փառաւորեցին կամ գոհացան»[3]։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ճաղագս հօր ասէ զայս գիր։

ԱԹԱՆԱՍ. Ո՛վ մարդասէրս, Հայր թէ Որդի։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Որդի։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ արդ երանելի առաքեալն Պաւղոս զայնասիկ մեզդարձ՝ որք ի ձեռն մարմնոյն և բնութեան՝ զԱստուածն Որդի Աստուծոյ ոչ ծանեան, զհանդիսեւնաւոր աստուածութիւնն նորա, որով զայս ամէնայն զարդարեալ. վասն զի ի միջոցս ինչ գնդեցկութեանց՝ որ ի առացեալոնս արարածս, պարտ էր ըստ կարգի զարարչագործն ծանուցեալ գոհանալ. զի յայտ է ե՛թէ բոլորքս ի ձեռն Բանին եղեալ հաստատեցան, և առանց նորա եղեւ և ոչինչ։ Պարտ էր ապա և զնոյն առ ի բարեխաւսուց տարերցս ի միասին հաստեցոյց[4] գմեռ ածել և զարարչագործ սոցին մի ըստ միոջէ, և զնոյն ինչն հաճել, եթէ ջանինկնաւորի Աստուծոյ է գործ աշխարհս. իսկ եղական ընդհանուն անկարելի գոլ այսպանն[5]։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Եղիցի ջանինկնաւոր Որդի, այդ և ջանինկնաւորութեանն ասացեալ ունի զինկնաւորութիւնն։

ԱԹԱՆԱՍ. Զի եթէ ջանինկնաւոր Որդի՝ ոչ ասացուած. իսկ եթէ ասացուած՝ ոչ ջանինկնաւոր։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Մի՛թէ ես յանձնէ՞ ինչ ասեմ զայդ՝ Որդի ասաց նախ քան զամենայն՝ ասացեալ զինքն յԱստուծոյ։

ԱԹԱՆԱՍ. Այդ խորհուրդ քեզ միայն[6] յայտնեցաւ՝ որ յայդպէս Որդւոյ, եթէ և այլոց։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Գրեալ է, ոչ ամենեցուն են հաւատք. համայն ոչ ինձ միայնոյ՝ այլ և այլոց բազմաց ծանուցաւ. հաւատա այս։

1. Հռոմ. ա. 20։
2. Ձ. ՃԹ. անեղութիւն գեղատեսչ. այսպանս։
3. Ձ. ՃԹ. հաւաքեցաք։
4. Ձ. ՃԹ. չուանիր Որդւոյ։
5. Ձ. ՃԹ. ինձանէ։

1. Ձ. ՃԹ. ինձանէ։
2. Ձ. ՃԹ. բարբառիս։
3. Ձ. ՃԹ. ի գրոց ասաց։

ԱԹԱՆԱՍ. Ուստի՞ գիտացաւ ձեզ, յԱստուծոյ թէ ի մարդկանէ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. ՅԱստուծոյ։

ԱԹԱՆԱՍ. Դա՛մ ինքնասէր եղեր՝, թէ այլ ոք պատմեաց գեղ յաղագս այդորիկ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ոչ մի ոք ինձ պատմեաց, այլ բազումք ի սրբոց Հոգւով Աստուծոյ խօսեցան սուրբ գոլ ԱՐԴՒ։

ԱԹԱՆԱՍ. Ոչք եկեն սուրբքն այնոքիսի, ոչ կաբէցեանք և մեք գիտել։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Գիտաւ իսկ ես և դու ինքն, թէ և մարդաբէքն և առաքեալք պատմեցին բազում ուսոյք աստուական ԱՐԴՒՆ գոլ։

ԱԹԱՆԱՍ. Լուսոյ գեղ ասելով յաւագ քան զաղջ ինչ ժամն, եթէ Որդի ասաց. արդ վասնցարբ է մարգաբէնն և յառաքեալն. հասնիցին ասու, որ մարգաբէ պատմեաց զայսպիսի ինչ յաղագս Որդւոյ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Եւ այժմ ասեմ՝ ԱՐԴԻՆ ասել է ձեռն սրբոց մարգաբէիցն և առաքելոց, որպէս և Սողոմոնն ասէ. «Ձեր աստուա՛ց զիս սկիզբն ճանապարհաց իւրոց ի գործս իւր»։ Ձեռանձն, զի յաւագ քան զամենայն աստուա՛ց զնա Աստուած, ասաց որ նոքա՛ հանգիրձեալ լինել գործոց։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ ապա աստուածոյց եղականութի՛ւնն եղեւ պատճառք լինելութեան՝ Որդւոյ ըստ քեզ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Այդպէս է։

ԱԹԱՆԱՍ ասէ. Ապա պատուականագոյն[2] Աստուծոյ արարչէքս առ ի նմանէն քան դնա։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Զի՞արդ մոքիթ։

ԱԹԱՆԱՍ. վասն զի թէ նա յաւագս այսորիկ եղեւ և ոչ սուրս ի ձեռն նորա եղեն, ըստ քեզ, անխթաղապէս սոքա պատուականագոյնք քան դնա։ Այդ քա՛ւ և մի՛ լիցի մեզ[3] այդպէս խորհել։ Զի

1. Ձ. ՃՔ. եղէք։ 3. Ձ. ՃՔ. չտեսի՛ Գէ։
2. Ձ. ՃՔ. յաւելու՝ սրբեա։

վասն Որդւոյ ամենայն ինչ, որպէս և գրեալ է. «Ջանդի վասն իմ էր», ասէ Աւետեաւ, վասն ոչ այլ ամենայն, և որով ամենայն, բազում՝ որպէս է վառս ածել, և զառաջնորդ փրկութեան նոցա չարչարանաք կատարել»[1]։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Թողութի՛ւն արա ինձ, ասաս ասէ լոյն թէ յաղագս գործոց աստուածս Որդի. բայց համայն աստուածք՝ յառաջ քան զամենայն։

ԱԹԱՆԱՍ. Զի՞նչ աստուածս նախ քան զլոյսն արարեալսն։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Որդի, վասն այսորիկ և անգրանիկ արտագեալ[2] է։

ԱԹԱՆԱՍ. Որ սաստկայի երկրպագե՛ք՝ բարւոք եթէ չարաչար գործէ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ամենաչարութի՛ւն և անաստուածութի՛ւն է, և ոչ գնաւարակաց գոյացանս ոչ բերէ այնպիսին, զոր ոչ մարդ՝ այլ անմարդ արժան է կոչել։

ԱԹԱՆԱՍ. Աստուած ընդ ձեռին խօսելով այսպէս ասէ յաղագս աստուածի. «Նա է սկիզբն ստեղծուածոց Ցհաւն, արարեալ խաղալիկս հրեշտակաց իւրոց»[3]. ուստի և դու ապա առաջնոյ ստեղծուածոյն երկրպագելով՝ աստուածի երկրպագես, որպէս բանիդ արտայայտեաց։ ապա թէ իմաստանայք՝ վասն արարածի՛ն, և ասէք նախ քան զՈրդի արարեալ գաստանայ, երկրպագդն քան զտէրբ Հոգւի քարոզէք. զի այդպէս սահմանեցեր՝ զՈրդի Աստուած աստուածել, իսկ զՀոգին՝ յՈրդւոյ արարեալ աստուածեցեր՝։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ձչտնորսութի՛ւնն զիս պատաւրէ և ոչ դու. բայց համայն զի պաշարեցեր զիս այսքիւք, և ես զբեզ պարտկեցից յաջնադան վկայութեամբք աստուծոյ աստուածած եւ զՈրդի։

1. կորնթ. ը. 10։
2. ՅՈՀԱՆ. ԻԲ. 19։
3. Ցաւելու ἀναγέγραπται։
4. Ձ. ՃՔ. պատճառեցեր։

ԱԹԱՆԱՍ. Յառաջ լեր ի գանձիցդ գանձեցեալ[1] ի հօրէն քումմէ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Իմ հայր է՝ արամ երկրպագիցեմ՝ Աստուած։ Հաճոյ դու պատասխանի տուր ինձ սակս ասելոյն, «Ցէր սատյաւ վա՛ս», ինչպէս Ցեաննէս խոստովանեալ վկայէ՝ սասնկիլ չկարացին հօրէն։

ԱԹԱՆԱՍ. Բանդ չլլ զօրութիւն հոգևւորական և աստուածեղէն գանձեալ[2] ի ներքս չտեսանելով աչէ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ոչ սակս բանից ներհակացուցանեմ զձայնն Սաղմոսիկի միայն, քանզի ոչ եմ անմիտ, այլ խնամով լեզ հպեւորական խորհրդոյ առասնկի ի քաջհանճարն խնամանոց։ ուստի և ես ոչ անտեղակալ գոլով գիտեմ ասեմ, զոն զի Ցէրն սատյաւ վա՛ս ըստ բանին։ Եւկ զառ ի նմա զօրութիւնն զոր ունէ՝ միածագոյն տեսանելւոյն։ զոր զո՛ր ոչ խնայեալ անգիտութեամբն պաշարեալ մնալոյս։

ԱԹԱՆԱՍ. Զարի առն յատուկ է մխալ լինդ վհատգոյա։ Դու զոր լիս խորհիս՝ ճառեա և լինձ աննախանձ, որպէս թուի քեզ բարւոք երևեալ[3]։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. «Ցէրն սատյաւ վա՛ս» առ ի ծնեալ վա՛ս առնուս։

ԱԹԱՆԱՍ. Չի եթէ ծնեալ Որդի՝ յայտ է թէ ոչ սատցեալ, և եթէ[4] սատցեալ՝ ոչ ծնեալ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Դու զզօրութիւնս զայս ոչ խնամաս։

ԱԹԱՆԱՍ. Մի՛ զանգաղիր բարբառել լինձ մինչ չես խնայցյց, ազատի՛։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Չի մի՛ ասա յայտ զԱստուծոյ խնայեալ լեցի՛ սատց, «Սատցաւ վա՛ս Ցէր»։ ուստի

1· Ձ· ՃՔ· գանձեցոյց գանձեցոյ։
2· Ձ· ՃՔ· բանիւ զոյ։
3· Ձ· ՃՔ· գանձ. [Ձ· ՃՔ·
4· Ցօր· պետանէն ասղնցոյգ ըստ
5· Ձ· ՃՔ· էրէնեաւ։
6· Ձ· ՃՔ· ասա ԵՒ։

յայտագս Աստուծոյ ասա ստանալն և ծնանելն՝ նոյն է։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ արդ, եթէ սակս Աստուծոյ ստանեալ և ծնանիլ մի և նոյն է, բայց ապա ստացուածքդ ծնունդ Աստուծոյ գոն. և եթէ այս այսպէս է, և Ցէրն ուրեմն եղբայր բոլորիցս հանդիպակ ըստ քեզ, ոչք ի նմանէն են գոյացեալք. և ուր ապա միածինն Աստուծոյ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Մի՛ հանդիմանիլն սակս գերազանցութեան և յոգնահզակութեան և մեծագունից ինչ երաց։

ԱԹԱՆԱՍ. Ո՞չ թուի քեզ մեծ գոլ երկին։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Լե՛ս մանաւանդ։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ ապա Որդի ուրեմն՝ ըստ քեզ, և երկիր և ծո՛ գառելք ըստ քեզ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Գաւ, մի՛ լեցի արարած Որդի[5]։

ԱԹԱՆԱՍ. Զարկանիցե[6] եթէ ամենայն որ ընդ նովիմբ անկեալ է ծննդեանն սահմանաւ՝ միաժին գոլ։ այո՞ թէ ոչ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Այդպէս է։

ԱԹԱՆԱՍ. Լե՛ս եթէ արարած՝ որպէս գայլ արարածն՝ Որդի, զիարդ է Որդի Աստուծոյ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ազա՛ւ զքեզ, գու՝ որպէս խնամաս «Ցէրն սատյաւ վա՛ս»։

ԱԹԱՆԱՍ. Հաւատամ լինձ, զի ոչ սպրի քեզ պատասխանի, այլ վասն լսողացդ ասացիր։ Սաղմոսն արդար եղեալ և խնամասութեամբ լցեալ, արժանացաւ ի ձեռն առնակաց կանխաւ գուշակիլ զըստացումն տաճարին. այս է՝ զմարմնոյն Ցեաննու մերոց Քրիստոսի[7], որպէս և Ցէրն ատաց ցՀրեայսն, «Լուծէք զտաճարս զայս, և յերիս աւուրս յարուցից զսա. և զայս ասէր, ասէ, վասն

1· Ձ· ՃՔ· յատկաւ· է։
2· Ձ· ՃՔ· գա՛ս լիցի· մի՛ դայն զԱստուծոյ Որդի։
3· Ձ· ՃՔ· վերախմ է։
4· Ձ· ՃՔ· կանխագասլեւ։
5· Ձ· ՃՔ· յատկաւ· Քրիստոսի։

սաճաբի ամբիծոյ խբոյ »[1], որպէս ասացն Քրիստոս. «Եւ ոմանք ի Սողոմոն գարձեալ՝ եւս համարձակագոյնս վասն նորա՞ զայս առեալ ասաց այսպէս. « Խնամասիրութիւնեաց իւր տուն և կանգնեաց ի նմա սիւնս եւթեն. եղեն զղեկիս իւր և խառնեաց ի խառնկիս զգինի իւր, և պատրաստեաց զսեղան իւր. և առաքեաց բարձր քարոզութեամբ կոչել ի խառնելիս իւր, և ասէ. Որ աք իցէ անզգամ՞ եկեսցէ առ իս. և ցպակասամիտն ասէ, եկայք կերայք ի հացէ իմմէ, և արբէք զգինիս իմ՞ զոր խառնեցի ձեզ. Թողէք զանզգամութիւն, զի ապրեսջիք »[3]: Արդ, անկարզելի խնամասիրութիւն է Աստուածն Բան, և յոտգաս անբաւելի ինքեան և Հօր իւրոյ մարդասիրութեանն, միշտաւուն կամ ազբատացաւ, զի մեք նորա ազբատասիրութեամբն միջոցաւք. և ի կերպարանի՝ Աստուծոյ կամի՝ կերպարանս ծառայի առ, եւ հաւասար Հօր իւրոյ գոլով որպես ծառայ ընդ ծառայս շրջեցաւ, եղեալ մարդ կատարեալ, և բիւրապատիկ չարչարեալ և մեռեալ յարեաւ: Ոչսոի ապա սա՝ բանս և Աստուած՝ խնամասիրութիւն և զօրաւիրն կոչ Հայրական, և անմոռնացիական գոլով որպէս զԱստուած Հայր իւր, վասն մերոյ փրկութեան չկենաց զմարմինն յարքանկին Մարիամեայ աստուածածնէի, առանց կցորդութեան առն. և եղեւ՝ որպէս ասացի՝ մարդ, առնկով զինքըն սաքսացոյց բոլոր առաքելոցն[3]. զի որք կամէին հետեւել, որպէս կրնարան ունէին առաստաձեղէն տպաւորութիւն առ ի նմանութիւն, հաւորդք աստուածային լինելով բնութեան, որպէս ասաց անօթն ընտրութեան, թէ « Նմանողք ինձ եղերուք՝ որպէս և ես Քրիստոսի »[6]: Եւ յետ

1. Ծոփ. ե. 19–20:
2. Ձ. ժթ. Դաս:
3. Սոզ. Աքաիք, Ծ. 1–6:
4. Ձ. ժթ. Լերպարան:
5. Ձ. ժթ. առաքեալքեանցն:
6. Ա. Կորնթ. ժա. 1:

չարչարանաց նորա և յարութեանն, առաքեաց իմաստասիրեանն և զօրութիւնն Բանին և Աստուած, զԱստուածան առ ամենայն անգգամն և անհանճարս հեթանոսաց՝ այք ոչ գիտէին զԱստուած, առաջի դնելով սեզան, այս է՝ զամենատբրն և զաստուածեղէնն, և ի վերայ հաց երկնային և անապական, որ է տուիչ կենաց ամենեցուն՝ որ ճաշակեն և նմանիք զամենատբրէ մարմին իւր, և գինի՝ զարբանասրբ սրտից, որ բերէ զղխումն ամենայն անձանց ճաշակողաց և նմանէն, որպէս և խառնել զարիւն իւր կոչելով զՀրաշելիքեալ ընթերան իւր Առաքեալքն իւրովք[2] ի ձեռն աստուածային շնորհի. ասաի որոց զամենայն անզգամութիւնս թողեալ, արքայութեանն երկնից քաղաքացիս գոյացեալ զամենայի որ լսողք ձայնի նորա լինէին:

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Վասն զի է մարմինն հաւաքեցեր «զՏէր առացան գիս», բարւոք է, և ես հաւատալի վկայութիւն թեզ բերեմ՝ զոր ոչ կարացես մեկնել. քանզի յայտնի է թէ սակս գոյացման Բանին ասէ, թէ ո՛րպէս արարաւ ի Հօրէ:

ԱԹԱՆԱՍ. Եթէ ասցես յաստուածայնեայ գրոց զվկայութիւնդ՝ չարդաս որոյ առաւգագ, ոչ եղեց առնդագնող. միայն զգուշացի՛ր, գուցէ այժմ գրաբ գրեցէք ի ձերոյ կամաց, եւ ոչ հաւանիմ առ ի ձէնջ ասացեալոց:

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Մի՛ ամբաստաներ զինձ որպէս զոչ երկիւղածից Աստուծոյ, քանզի Աւագերոյ է ձայնն՝ զոր խոստացաւ առաջի արկանել:

ԱԹԱՆԱՍ. Ասա՛ ի նմանէն:

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Երեւելին յառաքեալս Պետրոս՝ վերկայելով սակս առաջիկայս բանի, այսպէս ասաց առ Իսրայէլ. « Այսուհետեւ գիտասցէ ամենայն առնդ Իսրայելի, եթէ Տէր և զնա Քրիստոս՝ Աս-

1. Ձ. ժթ. ունի այսպէս՝ ի խառնելիս խառնեալ զբրէն:
2. Ձ. ժթ. չուտի խոսէ:
3. Ձ. ժթ. յաւելու է:

առած արար»[1]. Մի՛թէ մէկ պարագրութեամբ գՃայիս զայս։

ԱԹԱՆԱՍ. Ո՛չ եթէ գոլ պարագրեցեք զայդ՝ այլ թերագրեցէք։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Տեսեալ զբիզ պարփակեալ՝ ի թշնամանս գաշտաբ, մանաւանդ թէ կարող եա առ այս առաք պատասխանի, կամ՝ բանագրօսեալ զճշմարտութիւնն։

ԱԹԱՆԱՍ ասէ. Լռեցէ՛ք ի ճիճ զոլոր գլուխդ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. «Ձչմարտիւ գիասագէ ամենայն առնդ Իսրայէլի, եթէ Տէր և Քրիստոս Աստուած արար զնա»[2]։

ԱԹԱՆԱՍ. Մի՛ ծայրագաղանը զճառս գրոց[3], զի և մարմին՝ թէ ոչափս ի սկզբանն առեղծուա, և նոյնպէս կայ միայ՝ աղեռակերպ հանդիպել. իսկ ապա թէ պահաս յանդամանցն գոյի, այս է՝ ի ձեռանէ կամ՝ յոտանէ և կամ՝ ի մատանէ, անվերապարան և անհաղթահատ ցուցանի. ապա ապա և ըստ կարգի գրոցդ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. «Ջոգն ՃիսուՃ զոր գոբզն խաչեցէք»։

ԱԹԱՆԱՍ. Ո՞վ է խաչեալն. Բանն և Աստուած՝ թէ մարմինն, զոր Բանն Աստուած ընկալաւ՝ առեալ ի Մարիամայ կուսէ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Դա՛ւ ինչ խոսաովանիս զԲանն խաչեցեալ։

ԱԹԱՆԱՍ. Էս զԲանն Աստուած խոսաովանիմ մարդ եղեալ և խաչեալ մարդկային մարմնով։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Զի՞նչ է մարմնով, ո՛չ Բանն չարչարեցաւ։

ԱԹԱՆԱՍ ասէ. Դա՛ւ վեՃրդ և կամիս՝ խոսաովանեա յաւելումդ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Թէպէտ և զա՛ւ ասես, հաւնայն ես ասացից. Բանն ընդ նմին բեւեռեցաւ, ընդ նմին չարչարեցաւ ընդ մարմնին։

1. Կողբք Աա. ր. 36։ 3. Ձ. ԺԹ. ապա Ե ղբա։
2. Ձ. ԺԹ. Եփես։

ԱԹԱՆԱՍ. Ի ձեռն օրէնաւի պարա է յանդիմանն կացուցանել զդոյս խոսաացերդդ, եթէ չարչարեցաւ Բանն և Աստուած։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ասա որ պինդ և կամիս։

ԱԹԱՆԱՍ. Ի խաչի բեւեռեալ տեսանի զոր երբեք։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ինքնասուս եղէ, տեսի աՃա և զաւազակս խաչեալս։

ԱԹԱՆԱՍ. Մարմնով[1] բեւեռեալ անձնն ընդ նմին բեւեռի՞, այո՛ թէ ոչ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Այո՛։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ ապա ուրեմն՝ մինչ մարմինն ըմբռնեալ եցէ ի բեւեռացն և վերայ փայտին, և անձնէ[2] ըմբռնի, ոչ կարացեալ մեկնիլ ի մարմնոյն։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Մինչի, քանզի ոպ է անձն։

ԱԹԱՆԱՍ. Եթէ մինչի, յայտ է թէ ոչ ըմբռնի ի վերայ խաչին, այս է՝ ի վերայ փայտին[3] կամ ի բեւեռացն։ Եւ այս այսպէս է, քանզի մարմնոյն ըմբռնելով անձնն ազատութիւն ունի, և անըմբռնելի եղեալ՝ թողու զմարմինն և դնայ ի տեղի իւր։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Այդ այդպէս է։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ արդ եթէ մարդոյ մահաւարաժ եառ զմն չարչարիլ ի մեծաւարս ժամս գնաՃմանն գաստաւարաութիւն, զիարդ զԲանն և զԱստուած ասացեր ընդ մարմնոյն ըմբռնիլ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Տացի ոչ չարչարելն Աստուածն Բանի ընդ մարմնոյն։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ ապա ուրեմն առաքեալն Պետրոս ամբացոյց զնոսն, ոչ կամեցեալ զնա ծաղկել յանդատութենէ. վասն զի կարծեցելոյց[3] որուհոյն Իսրայէղի մարդ և քան մեզ զԲրիստոս, նշանակեալ եցոյց ի ձեռն վկայաբերեանն, եթէ նա է ընտ-

1. Ձ. ԺԹ. Համրավ 4. Ձ. ԺԹ. այն ապաուինան առնու։
2. Ձ. ԺԹ. Բանն։ 5. Ձ. ԺԹ. խոշնեց.
3. Ձ. ԺԹ. յատեղաւ Ե։

բեամն յԱստուծոյ, և ասէ. ով թէպէտ և զօր որպէս մարդ զարգարն կախեցէք, համայն մի լինիք ապէսք, քանզի զոա Աստուած Քրիստոս և ՅԵր արար։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ահա ապա՝ Քրիստոս և ՅԵր յԱստուծոյ եղեւ։

ԱԹԱՆԱՍ. Աստուածն բան՝ որ յԱստուծոյ Որդի նոա քան զարգարանն, ՏԷր է, այո՛ թէ ոչ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Այո՛, ՅԵր էր։

ԱԹԱՆԱՍ. Պետրոս ասաց՝ զոր Հրեայքն խաչեցին զոյ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ո՛վ է զոր խաչեցինն զՔրիստոս և զՅԵր եղեալն, կամեցայ գիտել. եթէ զինչ է զոր ասեաք։

ԱԹԱՆԱՍ. Աստուած՝ և ՅԵր հանդիպի ամենայնի, միշտ գո՛ ՅԵր. վասն զի զոա ի մեղացն թաղատրեալ զմարդդ էառ զմարմին. որպէս և գրեալ է, «բանն մարմին եղեւ». և մարմին ասելիք զիաստարեան մարդ, որպիսիք և մեք հանդիպելիք, բա բոա գոյց մեզ տալ մարգիկ։ Միայն քանզի նա առանց մեղաց եղեւ մարդ, և զոա՝ Քրիստոս և ՅԵր Աստուած արար, զոա ի սերմանէ Դաւթի զմարգըն, հնազանդելոցդ անձամբ նմա զամենայն իշխանութիւնս և զգետաւթիւնս և զտէրութիւնս, զերկնաւորսն և զերկրաւորսն. և բոլորից կինս, զհրեշտակս, և զերկրաւորսն. և բոլորից ահա հնազանդելով նմա, եղեւ ՅԵր և Քրիստոս. Քրիստոս ապա վասն սրբոյ Հոգւոյն, որ բոա նմանութեան իւրոյ եղեալ ի վերայ նորա յերկնից հանդաւանի. իսկ ՅԵր՝ ասի ի վերայ բոլորիցս առնելոյն զաէրն անուն։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Յատկապէս ապա Որդի և ՅԵր է բանն և Աստուած, և յատկապէս մարդն։

ԱԹԱՆԱՍ. Բանն և մի՛ լեցի։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Իսկ ապա ո՞րպէս զոա և մի՛ լեցի,

1. Ճ. ԺԹ. յաւելու՝ բան։ 2. Ճ. ԺԹ. եղՔ

քանզի ասացեր ՅԵր զԱստուածն բան, և զոա ճարն նորա ՅԵր, այս է գմարդն. և ես կարծեմ երկուս տեսոյս զոյ։

ԱԹԱՆԱՍ. Ո՛չ են երկու տեսոյք, զոա և մի՛ լեցի, վասն զի մի է Աստուծոյ Որդին, եղեալ մարդ վասն մեր։ Քանզի և երկրաւոր թաղատրըՙ ասա լինՃ՝ առանձնակի մարդն թաղատրէ, և առանձնակի ծիրանին, այո՛ թէ ոչ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Չհարդ է մարթի կամ մարդոյ ուրոյն թաղատրիլ, կամ ծիրանեացն որիշ իշխել. համայն ծանեալ զինչ կամիս յանձինսն կացուցանել ի տարապուցեաս։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ ապա թէ անհնարին է երկուս թաղատրաՙ զինն կոչել թաղատար, ասեմՙ իսկՙ գմարդն և զերանին. որպէս ապա մարթի է զոա և որիշ զբանին և զԱստուածոյ զտէրութիւնն ասել. և որչափիւ գարձեալ ըստ օրինի ծիրանեաց զգեստու եղեալն՝ զարդ և պատուականի մարմնոյն զիշխանութիւնն զնկուցանել, որ զգեստ թաղատրին այս է՝ բանին Աստուծոյ լինի. և ոչ միայն՝ այլ և առաքեալն Պաւղոս զիաստուածութիւնն տէրութեանն զոր ունի տէրունական մարդ հանդերձ աստուածդնէնն բանիւ, ծայրագոյն նշանակեաց, ասելով զնա, «Որոց հարքն, և յորոց Քրիստոս ըստ մարմնոյն, որ է վերայ բոլորից Աստուած օրհնեալ յաւիտեանս. ամէն»[2]։ Ցնոսանն զի և Աստուած է վերայ բոլորից գիտէ զոա և գաւակէն Դաւթի՝ ասաքեալ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ո՞չ երկնչիս ի վերայ ամենեցուն գմարդն ասել։

ԱԹԱՆԱՍ. Պատրաստ ոչ երկնուս, և ոչ ես երկընչիմՙ զի տեսանեմ ի մտանէ զոանաստութիւնն Աստուծոյ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Զոր անաստութիւն։

1. Ճ. ԺԹ. ասէիՔ։ 3. Հռոմ. Թ. 5։

ԱԹԱՆԱՍ. Զյաղագս ի վերայ բղծութիւն Աստուծոյ մարդկանցդէն։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Քաղաքս մարդկանցդ բանին և ես խոստովանիմ. բայց սակս Աստուած գոյց ի վերայ ամենեցունց գիտացին երկիւղ ճառիլ։

ԱԹԱՆԱՍ. Լուր, և առաւել զարմացիր, զի և Աստուած ի վերայ բղծութիւն խոստովանիմ, և ոչ կարելի այլ Աստուած համարել առեղծուն մարդ և խաչեալ վասն մեր, միայն Աստուած գոյով։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ո՞ւր գրեալ է։

ԱԹԱՆԱՍ. Զա ի յերեմիայէ մարգարէէ. քանզի ասէ այսպէս. «Սա Աստուած մեր, ոչ համարեսցի առ սա այլ. եգիտ զամենայն ճանապարհս խնամութեան՝ և ետ զնա Յակովբա ծառայի իւրոյ և Իսրայէլի սիրելեցւոյն ի նմանէ. յետ այսորիկ յերկրի երևեցաւ և ընդ մարդկան շրջեցաւ»[1]։ Ուսաւ[2] երեւեցաւն նա և էր և է Աստուած, առ որ ոչ համարեցի այլ Աստուած, այո՛ թէ ոչ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Զոր օրինակ մարգարէն ասէ, նա է Աստուած, վասն զի անպատեհ է յաղագս Հօր ասել թէ երևեցաւ կամ թէ մարդ եղեալ քան զաքաւարեցաւ ընդ մարդկան. յայնմի երկի իբացագ, եթէ Բանն Աստուած մարդեցաւ։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ ապա մի Որդին՝ որ նախ քան զամենայն յաւիտեանս գոյակից հանգիպելով Հօր իւրոյ՝ Աստուած երկի աներևելի, մարգ եղեւ երևելի։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Չի մի Որդի Աստուծոյ երևեցաւ, խոստովանելով է, բայց ոչ հանդիպի գոյակից Հօր անեղութեան։

ԱԹԱՆԱՍ. Խնամութիւնն և զօրութիւնն գոյաւկից է ամենիմաստին Աստուծոյ. այո՛ թէ ոչ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Այդպէս է։

ԱԹԱՆԱՍ. Մի ապա գոյով աներևելոյն Որդին

1. Բարուք Գ. 36-38։ 2. Հ. ՃՔ. յաւելու՝ էր։

Աստուծոյ՝ որ երևեցաւն, որ և անմարմին և մարմնացեալ, որ անմահն և գնահատ փորձ առեալ մարմնով, որ անշոշափելին և չօշափելի։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Վկայեմ և ես առաջեցդ առ ի քէն։

ԱԹԱՆԱՍ. Այսպէս ապա ՏԷր և Աստուած ասկս միաւորեալ մարմնոյս ի Բանն, և ոչ բաժանմամբ սեբռութիւն ասեն. վասն զի Որդին Աստուծոյ Յիսուս Քրիստոս Բանն և Աստուած մի հանդիպի։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Թոյլ լինձ ուղիղ երևելդ որ յաղագս մարմնաւորութեան Բանին առմնեն. համայն ոչ ճշմարտութեամբ Աստուած է Որդին, զոր օրինակ և Հայրն։

ԱԹԱՆԱՍ. Ուսա՛ զայդ առեալ մնասցեր մեզ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ո՞չ երբեք ընծերցար գաւետարանն՝ յորժամ ասէ Տէր առ Հայր իւր. «Այս են յաւիտենական կեանք, զի ծանիցեն զքեզ միայն ճշմարիտ Աստուած, և զոր առաքեցեր զՅիսուս Քրիստոս»[1]. տեսանես, զի միայն ճշմարիտ Աստուած զՀայր ասէ, որպէս զի նորա ոչ գոյով ճշմարիտ Աստուած։

ԱԹԱՆԱՍ. Այս չարադրութիւնս[2] կանխաճաւնեան բանիդ և ի վերայ եկեղեցի՝ որոյսմին ոչ առնելով. քանզի անխզելի ասա ի բաբելեորհնդայն խոստովանելդ է չարագրութիւն, որ և առ սեբռնականն[3] ձայնիս. համայն յուր հանդերձ երկայնամտութեամբ՝ զոր ասեմն։ Թէ զր պատուիրէ ընկերին իւրում յաղագս կոստանդիանոսի ասելով, առաւելութեամբ ծանիր զինքն թագաւոր և ինքնակալ, և աշխարհակալն երկրի և ծովու. զինծն կոստանդիանոս, և կնատանգիաս զորդի նորա, խոստովանեաց զորդին ընդ Հօրն, այո՛ թէ ոչ։

1. Ա. Յովհ. ԺԷ. 3. 3. Հ. ՃՔ. սեբռնեան։
2. Հ. ՃՔ. յաւելու՝ է։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Ոչ փոքր վտանգ բերել ասել՝ թէ ոչ թագաւորէ Կոստանդիա ընդ Կոստանդիանոսի Հօր իւրոյ, ոչ թագակցելով դմա ընդ նմա։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ արգ յաղագս Կոստանդիանոսի և Կոստանդեայ վտանգ մեծ տեսանես. քանզի Քրիստոսի և Հօր իւրոյ ոչ երկնչես զպատուիրանսն բարեաց, Պարտ էր զքեզ գոնէ՝ զպզպիսի բարեպաշտութիւն առ Ցերն ցուցանել. զոր օրինակ և Կոստանդիանոս ասացեալ, ոչ որոշիլով յարդեայ իւրմէ Կոստանդեայ զգոյն դմա թագաւոր. և զամենայն որչափ և հայրն նորա կանխաւ ասացաւ՝ ոչ պղտակաւք զՏաւտաւթութիւն պատուոյ նորա վկուցանէ եթէ ոչ նմանաւ։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Թերեւս եւ խորհրդածութիւնեզ. ի գրոց ինձ հասեալ գոյացան, եթէ ճշմարտապէս Աստուած է Որդի, զոր օրինակ և ես զքեզ վաւերաբանականաւն առաջի արկի զձայնն։

ԱԹԱՆԱՍ. Լաւք և յաղագս այդորիկ գրաւոր զհաստատումն, և մի՛ մոլորիր։ Յամենեսեան առաքեալ պատէս ասէ. «Գիտեմք եթէ Որդին Աստուծոյ եկն և ետ միտ միսոյ՝ զի ծանիցեմք զՀշմարիտն (Աստուած), և եմք ի ճշմարտի Որդւովն նորա Յիսուսի Քրիստոսի։ Սա է Աստուած ճշմարիտ և կեանք յաւիտենական»[2]։ Ցեսանես, զի մի և նոյն ձայն բերեալ լինի յաղագս Որդւոյ և Հօր. աստուածարանելով հաստատ Հօր զՈրդի։ Քանզի որպէս յաղագս Հօր ասէ. «Սա են յաւիտենական կեանք, զի ծանիցեն զքեզ միայն ճշմարիտ Աստուած». նոյնպէսեաւ և աստ ասկս Որդւոյ ասէ. «Սա է ճշմարիտ Աստուած և կեանք յաւիտենականք». իսկ ապա՝ «Լոյս զոր առաքեցեր զՅիսուս Քրիստոս», կապ հանդիպի, փոխանակ ասելոյ զքեզ միայն ճշմարիտդ Աստուած և զՅիսուս Քրիստոս։ Զի ծանիցեն և զՈրդիդ քո ճշմարիտ Աստուած»[3],

1. Հ. ԺՒ. գ.եա։
2. ՅՈՎՀ. ե. 20։
3. ՅՈՎՀ. ԺԷ. 3։

որպէս և զքեզ Հայրդ. որպէս և յայլսում տեղւոջ ասաց ՑՏէր. «Եթ եմ ճշմարտութիւն»[1], և ճշմարտութիւն՝ աստիւթիւն ոչ երբէք եղեւ։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Խոստովանիմ և ես թէ ճշմարիտ Աստուած է Որդին Աստուծոյ. Համայն, միեմէ կարծեսցի Համանդամանի Աստուած, Համանդամանի Որդի։

ԱԹԱՆԱՍ. Ընդէ՞ր ասես, Համանդամանի Աստուած, Համանդամանի Որդի։ զի Որդի՝ Համանդամանի Որդի Աստուծոյ է, ուստի զի Աստուածն Բան՝ Աստուած Հանդիպի, Որդի Հօր[2] երով։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Ոչ այդպէս ասեմ. այլ զի ոչ կարծիս[3] Համանդամանի Աստուած ասել՝ Համանդամանի Որդի ընդ Հօր։

ԱԹԱՆԱՍ. Հիմ՛ ոչ կարեմ[4] զայդ ասել։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Զի Աստուած Հայր անծին, իսկ Որդի ծնեալ Հանդիպի։

ԱԹԱՆԱՍ. Զանծինն ձայն ի վերայ Աստուծոյ կարդեք եմ և ի վերայ այլոց անանց[5]։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Այլ ասիցք մի՛ լինի ասել անծինքանզի որ անհիւնի է, նաեւ անակիզն Հանդիպի։

ԱԹԱՆԱՍ. Զայն որ ասէ Եւսեբիոն[6], գոյութիւնն է՝ եթէ գոյութեան նշանակիչ։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Գոյութիւն[7]։

ԱԹԱՆԱՍ. Սուտ ասես. ոչ է գոյութիւն, այլ գոյութեան նշանակիչ։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Զի՞նչ կամի նշանակել։

ԱԹԱՆԱՍ. Զի ոչ եղեւ՝ և ոչ գտցեմ ծնեաւ գոյութիւնն Աստուծոյ. ուստի բարեպաշտաբանգոչ ասելիք անծին զԵւսեբիոնն Աստուծոյ. կամ ասի ինձ, Ագամ ծնեաւ. այո՛ եթէ ոչ։

1. ՅՈՎՀ. ԺԴ. 6։
2. Հ. ԺՒ. է Հր։
3. Հ. ԺՒ. կարեմ։
4. Հ. ԺՒ. կարես։
5. Հ. ԺՒ. անյանց։
6. Հ. ԺՒ. ուսնի այսպես. Զայն որ ասէ անծնելոսեբիոն՝ եւ գոյութիւն. և այլն։
7. Հ. ԺՒ. յաւելու է։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ո՛չ ծնեալ՝ այլ առեղծեալ։

ԱԹԱՆԱՍ. Ո՛չ վասն առեղծմանն, այլ առա ծննդեան հարցանեմ[1]։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ո՛չ ծնեալ։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ ապա անսկիզբն եղիցի քան քեզ։ Այլ նաեւ երբա՛ ոչ ծնեալ, այլ հրաշագործեցաւ։ զի՞նչ առնս և յապագա ոչ երբեք ծնիցեալոյն, ծննդական թէ անծին։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ուղղապէս ունի զանծինն ձայն. եղիցի ապա Հայր անծին, և Որդի ծնեալ։

ԱԹԱՆԱՍ. Ձի՞նչ կամիս առաւօտ հատաքել։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Որդի ծնեա՛. այո՛ թէ ոչ։

ԱԹԱՆԱՍ. Ծնեա՛։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ցեսանե՛ս, զի նաև քան զծնանելն ոչ էր. իսկ ապա թէ էր՝ անծին եղիցի քան քեզ. և եթէ այսպէս է, ոչ է ծնեալ Որդի։

ԱԹԱՆԱՍ. Աստուած համանդամայն Հօր է. այո՛ թէ ոչ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Զօրութեամբ միայն Հայր է, իսկ ազդմամբ ոչ է միշտ Հայր։

ԱԹԱՆԱՍ. Զօրութեամբ էր աշխարհս յԱստուծոյ ստրաւսպէս. այո՛ թէ ոչ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Այդպէս է։

ԱԹԱՆԱՍ. իսկ ապա որպէս խորհրդով զաշխարհս արուեստակից, այսպէս և զՈրդին առաջեալ քան քեզ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ո՛չ որպէս զաշխարհս. քանզի յիշեմ զբանահաստատութեանն. այդ նաև քան զյաւիտեանս կամիք առեմ ունել Աստուծոյ զՈրդին. և սուտ ինչ առեմ բացատ լինելութեանն Որդւոյ, զի եղիցի ծննդական։

ԱԹԱՆԱՍ. Ջնոյնն անուն զոլ Աստուծոյ, բարւոք է, թէ ճշմարիտք նմա հանդիպիցեն։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ինա՛ւ և մի՛ լիցի ճշմարտանա մեր-

1· Ճ. ԺԹ. ՛ուղիղ։

ձեցուցանել Աստուած, այլ և յոյժ ի ճահ գոյն զԱստուած Հայր։

ԱԹԱՆԱՍ. իսկ ապա ուրեմն ի վաղահարգածնէն է վկհաղդեան յառաջահաստեաց Աստուած, քան քեզ. զի եթէ ոչ զոլով Հայր՝ եղեւ իսկ և իսկ Հայր, ուրեմն փոխելեցաւ ի նուաստագոյնին առ ի մեծագոյնս և պատուականագոյնս։ իսկ եթէ ասես նաև քան զՀայր զնա էլ, պատուականագոյն զնա գոյ ասես. ապա ուրեմն ի պատուականագունից ի վհաղդեան եհաս։ Եւ եթէ այս այսպէս է. գնարդ ասեմք կամ անփոխելի զաստուածութիւնն և ինքնակատար և ոչ յաւաչահատեալ ի լատագոյնս. և զարձեալ որոշեալ ի վաթսպատուելոյ և յայդպատգոյնս. վասն զի յաստղապէս՝ ապականացուցաց է փոխելին. երբեմն ի գերագունից առ նուաստագոյնս, իսկ երբեմն ի պարտեցելոյն՝ առ պատուականագոյնս։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ասկն միայն թէ՛ թագաւորեմ՞ն ինչ ասալ զոչ էրն Որդի նաև քան զծնանելին։

ԱԹԱՆԱՍ. Զոչ էրն ոչ ասաւ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Հիմա՛։

ԱԹԱՆԱՍ. Զի գրեալ է, «Ոչ գոյ ի քեզ Աստուած առժամանակա[1]». եթէ սուտ ինչ ասաւ զոչ էրն, եղիցի առժամանակա Աստուած յինէն խոստանալ. Զոր քաւ և մի՛ լիցի այսպէս ուանդգան գրոց բառբառել։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ո՛ր ընդդիմանալիւն հանդիպի, եթէ ասեմք ասան թէ՛թագաւորեմ՞ն նաև քան զծնանելին ոչ եղ՝ զի մի՛ անծին խնամոցս։

ԱԹԱՆԱՍ. Ձոյժ ինձ ընդդիմանալիւն ցուցանել առ ի բարեպաշտութիւնն ասելը գրոց, ասինացն ուրեք վկայեալ, թէ միշտ էր Որդի՛ և ոչ երբեք էր Ժամանակ՝ յորժամ ոչ էր. կամ թէ ոչ թաւ

1· Սաղ. ՀԴ. 10։

քեզ ընդգէմ ասել ասասւածապանչ գրոց, թէ խոստովանիմք զոչ երեւ։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Ծո՛ւր ինձ զվկայութիւնն։

ԱԹԱՆԱՍ. Լա՛ւր ճանաչես ասելոյն։ «Ի սկզբանէ էր Բանն, և Բանն էր առ Աստուած, և Աստուած էր Բանն։ Նա էր ի սկզբանէ առ Աստուած»[1]։ Ո՞վ ասա զդիպեալս բարբառեցաւ ի սրբոց մեզ-բեխցին կամ յառաքելոցն[2] զոր օրինակ[3] և զա՛, ասա՛ ինձ։ Կամ թէ կարծրացելիցն իցէ միայն ոչ ի մէտ արկանել եթէ Բանն Աստուած՝ էր երբեմն ժամանակ՝ զի ոչ էր. և եթէ այս այսպէս կարծիցի[3], էր ուրեմն ժամանակ՝ զի անբան էր Աստուած Հայր։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Քաւ[4] սրբական ուրեմն և լուծա-կան բան նա հաստատագոյ առեա զՈրգին Բան։

ԱԹԱՆԱՍ. Քա՛ւ և մի՛ լիցի. զի զԲանն ես էապէս ասեմ անձնացեալ, և ոչ լուծական Բան, և ոչ գարձեալ յառաջ խոստացեալ յԱստուածայ, և վերստին անդրէն ի Հայր լուծեալ, ըստ Սաբելի, այլ ծնեալ անճառապէս և գոյ ընդ Հօր ասեմ զՈրգին։ Բանիցի սրպէս ոչ է գոնէն առանց Բանի խնամոյ, այսպէս և ոչ Աստուածդ Հօր՝ առանց Որդ-ւոյ հաւատալ. զի սրպէս Հայր անանիկդին է[5], և Բանն և[3] Որդի Աստուծոյ։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Զիարդ է անանիկդին Որդի, որ խոստովանի գօրն վախճանի ոչ գիտել։

ԱԹԱՆԱՍ. Ասա, ով մարդ, զոր հանդերձեալս եմ հարցանել գրեիւ. Հարսարարչական հղկեղն ա-սեալ չասի գնե և ծրագրե այնու նեղբնաւորնա և

1. Յովհ. ա. 1։
2. Յօր. հզծեալ հնոտագիր յաձգե. հզաք ըստ Ճ. ի Ա։
3. Յօր. հզծեալ գալով նոա-
ըստեր բառգ հզաք ըստ յատնին։
4. Ճ. ի Ա. յաւելու Աթանաս։
5. Ճ. ի Ա. փոխանակ Ե՛ գը-նե՛ Աթանաս։

վերնաստնա, կրկնապարկս և երկպարկս, և եթէ հասանէ յատաչինն յարկ, գիտէ թէ ասկս երկ-րորդին պարտ է պատապել. և յորժամ զերկրորդ ձեղունն նուա կատարէ, իմանալ եթէ միւթ է առ ի յանգումն չնուասդոյն. և՝ յորժամ ի կատարումն երրորդի նուա ձեղունն լինի, նաեւ զան զերկուս և զերիս կարգս՝ ասուգապէս հասու է՝ թէ միւթե-ցաւ առ ի յանգումն չնուասդոյն. և այս այսպէս է. այո՛ թէ այ։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Համձայնիմ այդմ այդպէս եւ[3]։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ ապա Որդի Աստուծոյ, որ ըզ-բոլորս յանկանիմէ ի գոյանիւն հան, որ և զասա-չանելոցդն զայսոսիկ զառաքեաս, որպ հոգւապար-ձեալ տնօրինէ զաշխարհս զայս մինչեւ կատարած, որպէս և ինքն ասաց. «Հայր իմ մինչեւ ցայժմ գործէ (գործ), և ես գործեմ»[3]. ոչ գիտիցէ յոր-ժամ յանգ եղեալ կատարեցի զոր ինչն սրպար-տաւորեցաց։ Եր. եւս ասկանէն փորձեալ ասեմ։ երթեալ հարց ասկս կատարման ամանդ զայր սրբ-գեա՛ որ ոչ իցէ հասու թէ երեսուն ատարց ա-մանն Հանդիպի։ և ասացէ քեզ պատասխանի յա-զագս հարցմանն. իսկ եթէ այնմ առակի սրկ-գես[4] գնարցանին՝ որ զդիտանիչնն ասի, իսկ և իսկ ասացէ քեզ. եթէ իցէ ամսն գասն և զը-հինգն ասելով. եթէ ի մէջ է, եթէ ի գասն և հինգն կամ յեւթնն ասիցէ[5], թէ միտ է ի կա-տարումն ամսոյ։ Նոյն ասհմանն և յարգաս լուսնի, նոյնգտնակ և ասկս ատարց եթէ հարցցես զայր հմուտ, եթէ երբ կատարի՛ ըստ միտնաւոր խնա-տանեսն իւրոյ փորձեալ ասասցէ, յորժամ մե-ասասնեւորդին կատարեալ սկսանիցի երկոտա-սանեւորդն գկատարումն ունել ատարց։

1. Ճ. ի Ա. ասնի խա։
2. Ա. ի Ա. ասնի սե։
3. Յովհ. ե. 17.
4. Ճ. ի Ա. պլանիչես։
5. Ճ. ի Ա. ասասցե։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Քառասնապատիկ այդպէս է։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ արդ եթէ ճարտարապետն հասու է, թէ երբ կատարի չինածն, և այր հմուտ թուոց, թէ երբ կատարի ամիսն. իսկ ի կրճատելենէ պարապոյ ընթացեալն լասնի, թէ երբ նուազամ մնացեալ նուազի, կամ որով ժամանակաւ յանդ հասանէ տարին, պիտակ և հմուտ է գիտելոյ զայն, որ ոչ սասցաւք ապա և մեք՝ եթէ ՅԷր Քհասս, որ արար զաշխարհս, որ և հանդերձեալ է զոսն կատարել, գիտակ է ասելոյն. զի եթէ ոչ էր գիտակ զիարդ յարժամ հարցեալ եղեւ. յայսպես այսոցիկ վախճանի յանհանգոյս, պատասխանեալ պատուհաս պապէս. «Ցնեանէ մի՝ որ ինչ որ գձեզ մերընկացեալ. քանզի բազումք նկեացեն յանուն իմ, ասելով՝ թէ ես եմ Քրիստոս և զապագան մերձեցուցեալ։ Քանզի հանդերձեալ էք լսել պատերազմունս և համբաւս պատերազմաց. տեսէք մի՝ խռովիք, քանզի պարտ է լինել՝ այլ չես է կատարած։ Յարիցէ ազգ յազգի վերայ և թագաւորութիւն ի թագաւորութեան վերայ, և եղիցին ի տեղիս տեղիս սովք և յարժամանիք և սրածայրութիւնք. և այն ամենայն սկիզբն է ցաւոցն։ Յայնժամ մատնեսցեն զձեզ ի նեղութիւնս, և սպանանիցեն զձեզ. և եղիջիք ատելեաք յամենայնցանէ վասն անուան իմոյ։ Եւ յայնժամ գայթակղեացին բազումք, և զմիմեանս մատնեսցեն և ատեսցեն զիմեանս. և բազումք սուտ մարգարէք յարիցեն, և զբազումս մոլորեցուսցանիցեն։ Եւ յորում բազմանալոյ անօրինութեանն՝ յամաքեսցի սէր բազմաց։ իսկ որ համբերէ մինչև յկատար, նա կեցցէ։ Եւ քարոզեսցի սա՝ հաւատոյս աւետարանս ընդ ամենայն տիեզերս՝ առ[1] ի վկայութիւն ամենայն հեթանոսաց. և յայնժամ հասցէ կատարած»[2]. և յետ սուղ ինչ ասէ. «Եղիցի յայնժամ նեղութիւն մեծ, որպիսի ոչ եղեւ

1. Ձ. ՃԹ. Ն ասս։ 2. Մատթ. ԻԴ. 5–14։

զնա ի սկզբանէ աշխարհի մինչեւ ցայժմ, և ոչ այլ լիցի։ Եթէ ոչ կարճեին աւուրքն այնոքիկ, ոչ ապրէր ամենայն մարմին։ Յայնժամ եթէ ոք ասացէ ձեզ[2] եթէ՝ դա ասա և գբրիստոս կամ անդ, մի՛ հաւատայիք*[3]։ Եւ յետ փոքր մի. «Զի որպէս փայլակն որ ելանէ յարեւելից և երեւի մինչեւ ի մուտս արեւուս, այնպէս եղիցի և գալուստ Որդւոյ մարդոյ։ Զի ուր դիցէ անդր ժողովեսցին և արծուիք։ Եւ յաղագաւորի յետ նեղութեան աւուրցն այնոցիկ արեգակն խաւարեսցի, և լուսին ոչ տացէ զլոյս իւր, և աստեղք անկցին յերկնից, և զօրութիւնք երկնից չարժեսցին։ Եւ յայնժամ երեւեսցի նշան Որդւոյ մարդոյ յերկինս»[4]. և յետ սակաւ ինչ. «Ամէն ասեմ ձեզ՝ ոչ անցցէ ազգս այս, մինչեւ զայս ամենայն եղիցի. երկինք և երկիր անցցեն, և բանք իմ մի՛ անցցեն։ Բայց վասն աւուրն այնորիկ և ժամուս՝ ոչ ոք գիտէ, ոչ հրեշտակք երկնից և ոչ Որդի, բայց միայն Հայր»[5]։ Ուստի գիտելի է ամենայն բարեխոհականաց և կանխատեսականեցելոց* փրկչին, և չարագոյ աւուրն և ժամուս, եթէ գիտակ է աստուածեան՝ յարժամ հանդերձեալ է գալ և գեանելոյ զամենայն ոգիսն և յաւարագոյն առնմանեցեալ յարբանին նոցա և Հօր նոցին խորհրդոյ։ Ապա ապա զաւետարանն քննելեցիք[7] զընթերցուածն ի Մաղաքեասէն զրելոցիք[7] զընթերցուածն ի Մաղաքեասէն զրելոցդ՝ զի եղիցի ակն խոյ յարագոյ այսորիկ խնդրոյ, զի եղիցի ակն աւուրն յայսոքիկ թէ ոչ է անգէտ ՅԷրն։ Վասն զի թէ ոչ գիտէր, զիարդ կարէր զոն երրեակ եղելոյ և ոչ անցելոյ գնչեանն և զվարձատիպնն օրք ապաշխի ընծայեան նախ քան զօրն յառաջել և ա-

1. Ձ. ՃԹ. Եփես։
2. Ըստ ՎԽՂ. ուզչեցաւ՝ ըստ Ձ. ՃԹ.։
3. Մատթ. ԻԴ. 21–23։
4. Մատթ. ԻԴ. 27–30։
5. Մատթ. ԻԴ. 34–36։
6. Ձ. ՃԹ. խնխանխանիելոց։
7. Ձ. ՃԹ. յատելոյ՝ պատճառանալ։

սել. վասն զի մինչեւ ի նմին ինքն վախճանին և ի գալոցսն իւր՝ կամեսաւ զնկայց զնշանն և զնշդըմաւթիւնս նոցին, որպէս զի կարելի գոլ և վտանգեալց և աշխատասիրաց, փրկու ճանապհի ըզժամանակին, ի կանխագուշակեցեալսն[1] ի ՀՅուսէ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ասուածպաշա գիտակ է ասուբն, այդ հնՀ ինքն ասէ. «Եւ ոչ Որդի գիտէ զօրն զայն»։

ԱԹԱՆԱՍ. Ո՛չ ասաց ՏԷր՝ թէ և ոչ ես գիտեմ զօրն զայն. զի գայս ասպ արժան էր ասել ՀՅուսէնն, եթէ ղյաղագս ի՛րինն կամեցեալ էր յանդիման կացուցանել զանգիտութիւն երկայ, այլ ոչ ասաց։ Բայց զի Մատթէոսեանն փրկէ ի մէջ ասէասրաանէ[2] ասելով, «Եւ ոչ Որդի գիտէ զօրն զայն»։ Եւ այլ աւետարանիչքն լռեցին ղյաղագս այսորիկ ըզպատճառ[3] ասելոյ. միայն յառիւգէս Մարկոս ասէ, թէ և ոչ Որդի գիտակ է ասուբն. և զՄարկոսի պատճառութիւնն ի քեզ ինքեան ծանիր, եթէ ոչ անգէտ լինի ՏԷրն ասուբն. քանզի ասաց այսպէս ՏԷրն մեր Քհասս Քրիստոս. «Բայց վասն ասուբն այնորիկ և ժամուն՝ ոչ ոք գիտէ, ոչ հրեշտակք երկինից և ոչ Որդի, բայց միայն Հայր»[4]. վասն զի անբաժանելի գիտեն գիտելով ըստ էական բըներութեանն, և միասրեալ ըստ աստուածականին գոյութեանն Հօր ի՛ւրում Աստուծոյ՝ պիւր ինքեան գյաստուգիաւթիւն ի կանխագիտութենէն Հօր նշանակեաց, որպէս ասաց ՏԷր. «Եթէ ես և Հայր իմ մի եմք»[5]. և զարձեալ. «Ձօր ունի Հայր՝ իմ է ամենայն»[6]. ոչ սակս առացական ի՛ր բաց՝ գայսոսիկ ասաց փրկիչն ամենայն ինչ զոր ունի Հայր՝ իմ է, այլ որպան հայրենի աստուածութեան բարեպարեալ հանդիսի՝ զոյն ի՛ւր ասէ

1. Ձ. ՃԹ. ի՛նխնաս գուշակեալսն։ 4. Յովհ. ժ. 30։
2. Ձ. ՃԹ. յառնի աւետարանէ։ 5. Յովհ. ԺԲ. 15։
3. Մրկ. ԺԳ. 32։

ՏԷր, որ զոյն զանձնաւորութիւնն, զանառակատարութիւնն, զանջոպտելիութիւնն, զանփոխոխուելիութիւնն, զանմատելիութիւնն, զզօրատրութիւնն[1], զիանախագիտութիւնն. և որպէս և է Հօր, այս Որդւոյ իւր Հանդիպի. իսկ զանգիտելիութեն ասէ՝ որպէս կանխան ասացի, զՏրեշտակայ և զՈրդւոյ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Մի այլ Որդի է։

ԱԹԱՆԱՍ. Որդի Աստուծոյ ճշմարիտ մի գոյ, Բանն և Աստուած։ Եւ և այլ Որդի Աստուծոյ որ գեղբեալ ի ձեռն տաճարի ի՛ւրոյ ասասն մերոյ Քհասս Քրիստոսի, որպէս ասաց աստուածապետն Աւաբեալ, թէ «Ո՛չ տառաք զՀոգին ծառայութեանն մերոյ ասացամ՝ յերկիւղ, այլ տառաք զՀոգին որպէս գտաքեան, որով պաղատակաք Աբբա, Հայր»[2]։ Եւ ոչ միայն, այլ և փրկիչն յայտնապէս ասէ ցԱռաքեսսն. «Որդեակք իմ, փոքր ինչ ժամանակս ընդ ձեզ եմ։ և երթեալ առ առաքիչն իմ»[3]։ Եւ ցՀրէայսն ասէր պատկեր այսպէս. «Այր ոմն ունէր երկուս որդիս։ և մեռանելով առ երէցն ասէ, երթ գործեա յայգւոյն իմ։ Եւ պատասխանեալ ասէ. երթեմ՝ ՏԷր, և ոչ չոգաւ։ Եւ մեռանելով առ միւսն՝ ասէ, երթ գործեա յայգւոյն իմ։ և նա պատասխանեալ ասաց, ոչ կամիմ. բայց յետոյ զղջացաւ՝ և չոգաւ»[4]։ Եւ հարցանէր ՏԷր, թէ «Ո՛վ յերկուց՝ արար զկամն Հօրն»։ (Եւ պատասխանեալ Հրէիցն) ասեն. կրսեր»։ Իսկ ապա խոստովանելով բարձրից Հայր զԱստուած գոլ, և այսվ ըզշահիւ արդարութենէ յորս հրամայեաց երիցս արդարն գեալ և գործել։ Իսկ նորա ի հետեւում զոյնդն միայն առեալ, զՀրամանն արհամարհեաց. և այս Հրէից ժողովրդին՝ որ ի ձեռն անհնազան-

1. Նատրագիր բաղդ եգծեալ էին յօր. եղեաք քան Ձ. ՃԹ։ 4. Յովհ. ԺԳ. 33։
2. Ձ. ՃԹ. զրոմեին։ 5. Ձ. ՃԹ. զէմարեաւ։
3. Հռոմ. Ը. 15։ 6. Մատ. ԻՆ. 28–31։

տալթեանն արտաքս անկեալ եղեն և մերժեցան յորդեբրալենէն, իսկ կրասեզն որդի Հօրն գոյ, որ ի հեմանասայ ժողովուրդ· որոյ խոպրան կոչմանն պատճառաւոր գոեալ անհատատալեամբ կըռռազատալեամբ պաշարեալ, իսկ յետոյ զղջալեալ և հառատացեալ՝ հնազանդ հայրականն ցուցեալ հրամանաց, և յոհնկոդրալենէն սերելի և ժառանգորդ որպէս զորդի հօր եղեւեցաւ, ամենայն պատասխանի և ընդհատ արժանի եղեալ ի հօրէն իւրմէ· քան յորէն և ի ժամէն յայնմանէ. ասեմ իսկ՝ ի վախճանէն· Բայց միայն դնչանն ասեալ՝ թէ մերձ է հառատածն. իբր զի մի՛ անպատրաստ հանդիպեալ՝ յանկարծակի ի վերայ հասցէ յանդիմանն օր։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Խոստովանիմ ուղիղ ասել վասն առաջնոյն. բայց էտէթեամբ միանալ Հօր զՈրդի՝ ոչ ասեմ ուղիղ ունել։

ԱԹԱՆԱՍ. Վասն զի ոչ սակաւ է քեզ վիպեմ հայհոյել զքրիստոս և զդեղեցկապէսն խոստովանեալ ի բաւարարացաւդ[1]։ Հասո՛ լինձ զրանն, թէ զի՞նչ իցէ գոյութիւնն։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ամենայն[2] որ ինչ անձնագոեալ է՝ նդին և գոյութիւն հանդիպի։

ԱԹԱՆԱՍ. Ուղիղ ասացեր. Այլ վասն զի մեզ ի մերձաւորս ժամու յաղագս Աստուծոյ ունելիք զրանս, ասա՛ ինձ։ Աստուծոյ գոյութիւնն զի՞նչ է. զի մի՛ համաբեալ լեցուս առալի ապիտաց, եթէ սակս ընչից ասեմք։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Աստուծոյ գոյութիւն, որ ինչ է և զինչ է Աստուած, այն գոյութիւն ասի։

ԱԹԱՆԱՍ. Բարւոք ասացեր· պատճեհաւ լուր։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ասա՛, զինչ է կամիս։

ԱԹԱՆԱՍ. Գիտելի է, թէ և ձեռնարկալ և զինչ նեալ քան միբուն ախրութեանն Աստուած, ի

1· Ձ· ԺԹ· բաբդոպոլիէ։ 2· Ձ· ԺԹ· յաւելու՝ ինչ։

ձեռն ատտուածաշունչ գրոց՝ բազում անգամ մարգագաէս[1] առ մեզ խօսի. որպէս զի կարող գոլ խնամալ մարգագիենս բնութեան գնաւոյսըն ճառնաթս։ Որով մեք ասլոյն եմք Տաւս լինել երկնաւորն[2] և աստուածեղէնն խորհրդոց։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Այդպէս է։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ արդ՝ Աստուած ասա՛ առ Որդին իւր ի ձեռն մարգագրելի «Քաղցրանալ յասալ քան զարտեսակ Ծով գրեալ», նշանակելով զառ ի հայրականն գոյութենէն Որդւոյն զՆոնանգն։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Որդանդ ասա՛ ունի Աստուած։

ԱԹԱՆԱՍ. Կանխալ ասացի քեզ եթէ վասն մերոյ ապրութեան բազում անգամ գաստուածութենն մարգկային ձեռով աւրը գիրք գասանին. ոչ զի Աստուած պիղծի հանդիպի, այլ զի մեք ի մարգկեղէնն տարացուցայ՝ գաստուածեղէնիս բարեպաշտալեամբ խնասցուք։ Ոչ սակս այլ ինչ իրաց անուանեի արգանդ. այլ զի յանդիման կացցուք զՈրդին առ ի հայրականն Ծնանիլ գոյութենէ։ Զայս թէ այս չէ, ասա գու, զինչ գոյ ասա՛ ի իմանալ բանին։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Գիրք ասեն յերկնաց Հօր. «Բղխեաց սիրտ իմ զրան բարի». իսկ ասա բան բղխման ուրեմն ասես[3] զՈրդին։

ԱԹԱՆԱՍ. Գիրք բարւոք ասացին հանդերձ այլոքն և զայդ, իսկ գո առեալ չարաչար զրանն չքննեցեր։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ձառեա՛լ մեզ գու զծնութեան բանիդ. քանզի ես չքննեցի զգա քոյ քեզ։

ԱԹԱՆԱՍ. Աստուած հոգի՞ է անխառն այո՛ թէ ոչ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Այո՛, այդպէս է։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ արդ յորժամ ասէ գիր, յարգանդէ Ծնանել զՈրդի, զառ ի հայրականն էու-

1· Ցօր· Առակս. ութ։ 3· Ձ· ԺԹ· ասի։
2· Ձ· ԺԹ· երկնաւորն։

թենէ Ծառնդ զՈրբւոյ նշանակէ. և զի մի՛ մարգկայինս ապր՝ ոչաբ գոյով մարդկապէս և զՈրբւոյն Ծառնդ վարկանիցի, ասաց. «Բղխեսաց սիրա իմ զբան բարի». իսկ եթէ միւսանդամ ոք ձեռնարկիլ իշխեսցէ յառաջբանան բան զՈրբին[1] ասելով, վիշեսցէ զառ ի յարգանդէն, և գաղատեսցէ ի չարաչարն Ծառնդեանէ[2]: Քանզի պարզկացեալն զամենայն մարդկային միտս գիրըս առ ի յոչ ունել միտաբերիցին զինչկանն հերձուածոց, հակառակ միշտնջնաւորի և անհատական աստուածՅեղէնն Ծննդեան Որբւոյն Աստուծոյ. զի եթէ յարգանդէ հանդիպի, որպէս ասպա ի սրսէ յառաջ եկէ: Կամ եթէ զարձեալ ի սրսէ, զիարդ յարգանդէ հանդիպի:

ԱբիանոՍն. Իսկ զի՞նչ ասպա պարաիւքն ասել և խնամալ:

ԱթանաՍ. Ո՛չ այլ ինչ խնամալ բայց ի գոյեթենէ Աստուծոյ և Հօր զՈրբին Ծննդեաւ, արասփոյելով ի ձեռն պարկեսաց օրինակաց:

ԱբիանոՍն ասաց. Զի եթէ համագոյական, որպէս ոչ ճառեաց միւրձ գով[3] աչակերտացն:

ԱթանաՍ ասէ. Ո՞ւր է որ ոչ լինի խոտովանեալ համագոյական Հօր իւրոյ Որբոյ:

ԱբիանոՍն. Ո՛չ կարես ցուցանել, քանզի մի յանհնարից գոյ:

ԱթանաՍ. Ո՛չ յանհնարից գասանել ձեռնարկելն, այլ ի յայտաբերեալ իրաց զճշմարիտն վեկուցանել կամիմք: Ցիչե՛ս[4] զի ասացիր, եթէ գոյ Աստուած էսլիեան հանդիպեալ, այս է Որբէ. այո՛ եթէ ոչ:

ԱբիանոՍն. Ո՛չ երբէք:

ԱթանաՍ. Ո՞րպէս ասպա ՅԷր ասէ, «Ես և Հայր իմ մի եմք». եթէ ոչ ինքն է Որբէ հայրականն

1. Ցօր. Էր՝ արձագանգ. եւաց ըստ ձ. ՁԹ.
2. ձ. ՁԹ. հաճաւոքեանց:
3. ձ. ՁԹ. գոլվ:
4. ձ. ՁԹ. յիչե՛:

էսլիեամբ, զիարդ է ասացեալն «Ես և Հայր իմ մի եմք»: Օհա արգելք ասաց՝ եթէ զճշմարիտն ՅԷր. որ քան և մի՛ լիցի. զիան զի ճշմարիտ՝ սուտ երբէք ոչ լինի. այլ և որ ետեան ասել զնա, եսես զՀայր իմ. ոչ այլ ինչ յանդիման կացուցանէ, բայց զսուրբ աստուածաբիխնն. զի թէ այլ քան զՀայր էսլիեամբ հանդիպի Որբի. ծրագնս կարելի է տեսանել Հօր՝ յՈրբւոյ. զի թէ կարելի է անդրադյ[1] որ մարդկայներպ[2] կազմեալ ի փայտից, իբրէ ճանապել յայրամ անդրադնջ որ ի քարանց եւ զեալ, կարելի է ասպա և Հօր ճանապել յիրեքեանն էսլիեան յՈրբւոյ: իսկ ասպա եթէ անկարելի է գբաղ ի փայտէ ճանապել կամ զվայտ ի քարէ, ըստ գոյսլիեանցն բանի, նուազեալ լիցին ասպա ճանապել և զամենամեգասւորն Աստուած՝ ի համագոյականին իւրմամ Որբւոյ. քանզի համառաւակաք եղեմք համագոյականք, տեսեալ և յանդիման կացուցանեն զդիաբերիան և զոչ երեւելոցդ[3]:

ԱբիանոՍն. Զիարդ ասպա ՅԷր ասէ, «Ես եմ այգի ճշմարիտ, և Հայր իմ մշակ է»[4]. մի՛թէ կարելո՞ է այգւոյ և մշակի համագոյակ եղ:

ԱթանաՍիոՍ. Մի՛ ծայրաքաղ առներ գսէրտանեան ձայն, այլ որպէս և կայն բնթերցիր: «Ես եմ, ասէ ՅԷր, այգի ճշմարիտ. և Գործ ուռ. իսկ Հայր իմ մշակ է»: Այոյ, ասաւ ինձ. զի եթէ Որբի ոչ է համագոյական Հօր, բան օրինակի այգւոյն և մշակին, ուրեմն մարդկայնասես գնա համագոյական:

ԱբիանոՍն. Ցետ և մի՛ լիցի:

ԱթանաՍ. Հեզաբար ասպա լուր. և բան ոմին հասու ինձ զպատասխանեին. այգին և ուռն համագոյական հանդիպին. այո՛ եթէ ոչ:

ԱբիանոՍն. Հասանիմ ասա այդպէս գոյ. և ապացեմ համառօտիւ և գոյասրբի գլխոյ յանգել

1. ձ. ՁԹ. անդրէաց:
2. ձ. ՁԹ. Հաղթաթերդ:
3. ձ. ՁԹ. էբէ-էլեաց:
4. Ցովհ. ԺԵ. 1:

զմեհենաբերին վաղվաղակի. արագ զի և գնա ա-
բասցես այսպիսի արագ և գուժ հանդիպիս։

ԱԹԱՆԱՍ. Եթէ ոչ նախ և առաջին՝ սակս որոյ
հաբցանեմն հառաւսցես լինձ բան, ոչ առցես
զնմոքերդ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Որ ինչ հանդոյ է քեզ ասել. և զի՞նչ
միաբերի ըստ կաղզոնեաներն խնամ՝ ասց պատաս-
խանի։

ԱԹԱՆԱՍ. Ամէ և բազուկ, հիմ յոդոպս Ա-
ռաւծոյ է գրեալ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Զայդպիսի առավարկութիւնս ըստ
իրացն հետեւման խնամեալք. զի թէ ըստ այնմ որ
ասէ, «Զեռք քո արարին զիս և ստեղծին զիս»[1],
ճանաչելիք ասելսա զարարչութիւնն Աստուծոյ.
իսկ յորժամ ասէ, «Բազուկ Տեառն ոմ յայտնե-
ցաւ»[2], բացայայտ է, թէ սակս Որդւոյ ասէ. ստ
այսպիսիք և «Ամ Տեառն արար զօրութիւն». խոս-
տանելով է ցնծասպէս թէ սակս Որդւոյն նշա-
նակէ. որով ամենայն հզիս։

ԱԹԱՆԱՍ ասաց. Բազուկ՝ որոյ ին բազուկ հա-
մազգայական հանդիպիս. այո թէ ոչ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ամդպես է, և գու զինչ, բազդա-
սութեամբ անգամիցդ չարադրես զաստառութ-
թիւնն. Ոչ երբեք լոար կղեմաց հետեւողին Պե-
արան առաքելոյ՝ որ ի բացն մեծէ զայգպիսի
մեռաճառութիւնս։

ԱԹԱՆԱՍ. Ցիշեա զասացեալն ամ այր գու, և
մի՛ մոլորիր. քանզի ես պարզ անշարադիր է ան-
վայրաբակ զաստառաճառութիւնն խոստովանիմ. ա-
սեալ է աստբբ և յաստուածային գրոց. և յերանելի
Նախահարցն՝ որք մի բան միոյէ ընկալան զնա-
պիսիզգաստառութիւնն եկեղեցւոյ Աստուծոյ. զի ոչ սակս
այլ իրիք պատճառաց սուրբ երբք ամ է բազուկ
զՈրդին կոչեցին. բայց զի բարեպաշտապես խնա-

1. Սդմ. ճձը. 73։ 2. Ես. նգ. 1։

ցաք մտանական զՈրդի Հօր ել, սակս անառանելի
գոյոյ յաղագս մարդոյ խնամալ ուսիք՝ օտար բնու-
թիւնն զբազուկն կամ զաչն և զնման՝ յորոց իւ-
բաքանչիւր ոք ի նոցանէ յօգուտ Հաստեցաւ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Համաձայնիմ և ես միաձայնի զոյ
զՈրդին Հօր. Աչաստեհաս. Հատ լինձ բան և սակս
այգւոյդն։

ԱԹԱՆԱՍ ասաց. Երկուց ապդաց զանասիս սո-
վորեցեալ պատմել աստուածաչունչ գիրք, զմին
քաղցր և քաչաքատուչ, ուրախարար և բերկրե-
ցուցիչ սրտից մարդկան. ոչՀէր մեր Յիսուս Քրիս-
տոս։ Եւ երկրորդ, զանձառութիւն, դառն խոյնս
մեխով բան գրեցելոյնն, «Աչդի նոցա ի Սոդոմայ,
և արկի նոցա ի Գոմորայ։ խաղող նոցա՝ խաղող
դառնութեան, և ողկոյզք նոցա՝ ի դառնութիւն ող-
կոյ. և սրամուռնութիւն խմից անհնարին»[1]. Եւ
ժողովուրդն այգի յարչ[illegible]ցաւ. և արդարք բա-
զում ուրեք այգի կոչեցան. Համայն պարզաբար,
և սակաչս։ Նա է որ ասացն. եթէ ես եմ այգի
ճշմարիտ։ իբր զի մի՛ առ ի համանուանակռութիւ-
նէն և փրկիչն ընդ կանխամառաւն զայս վարկ-
ցի. ոչ ընդ բանաարկութիւն ասեմ, այլ ընդ որս փոխ-
ածեան յերկպատասխ անկեաց. զի արասցէ պատւ
խաղողոյ՝ և արար փուչ. ասաց յաւետրաւ՝ եթէ
ես եմ այգի ճշմարիտ, որպ պատուն կենաչ և
խնդութիւն, և խաղողութիւն և սէր. և արդա-
րութիւն և հաւասք սիրով յայտնեալք. գիտութիւն
և բարեպաշտութիւն և սրբութիւն, և պարկեշ-
տութիւն և մարդասիրութիւն և հեզութիւն. և
ժուժկալութիւն, և որ այսոցիկ նման։

Եւ զան զի չառաւելք նորին բարեպատ և
ճշմարիտ այգւոյն հանդիպին, սակս զնանապէտն
յառաջ ընծայելոյ զպատչ զոր օրինակ ասա
այգւոյ, ուս՝ զԱռաքեալսն ասէ. մանաւանայն իսկ

1. Ճ. ԺԹ. հասպաբէշտաս։ 1. Բ. Օրէնք ԼՒ. 32–33։

և պատրաստելով գնում առ ի յարամիտ ի հաւատն և մի բացավարեալս ի ճշմարտութենէ որպէս և զքնարգան անպատուս միայ. այլ ամենք առ զսկիզբան և սկզբն ճեռան և ի հաւատոյ, ըստ օրինակի չառաւելագոյ բացակարեալք անկան յանառաձայնութն. զոմն որոյ զդատաս ապա և քաջայաժարս զարձամարկիլ չառաւելս։ Քանզի զդնաւլով առ՝ յայգէով, այս է, ի հզուժն չանմարտաս, զամենայն զխուտ՝ և զժողովուածոյ չարչրանակի բացարտանայ՝ առ ի յոչ հնգձանգանել, զոր օրինակ և ճշմին բացձայ պատրաստեալ ասին։ Այլ զոմն զի և որ սակս զգալի պղտոյն է բան, կարող է մեզ չահ և օգուտ լինել ի խնդիրս, սակայնելիք է առաւուտ առաջի արևմանել զպատմութիւնն սակս նորին։

Զոմն զի միացեալ ապա այգին է ձմեռն բանեւիայելուչ ամենայնին չառաւելոք, նկայ միաց ժամկալութեամբ ի սկզբանէ առաւանս ձմեռն խոտաբոյս առաջարկութեամբ առաւանս նեաց ի վերայ հասեալ՝ թնառամեցուցանել սկըզանէի զոմանս ի աւերուց նորա։ և նոցա յարագս փառեթեան սկարագեալք անկանին, առարբերելով ի վերնագրելոյն բարձրութենէց. Համայն բեալք ի վերնագրելոյն բարձրութենէց. Համայն կայ և միայ առկաւն այգին հաստեւառագոյնն չառաւելոք ընդ գիմելոյ նգեալ առաջիկայ ևս ձմերանեն։ Այլ առկաւն ևս ի խոտաչունչ և ի վերկարաձիգ առաւանձնացն և զարգոյ՝ գիտանին յարագն. առկայն և այնպէս այգին կենա-

1. Ցոր. պակասէր զրագ ֆոպ. եգաք ըստ Ձ. ԺԹ։
2. Ձ. ԺԹ. ի բաց բառնայ։

զոման զօրաբեմամբ՝ հանգերձ միացելովք ևս նոքին առաջագոյնն չառաւելոքք յերկրել ձմերայնոյն. և ապա նկեալ հասեալ ի գարնանային ժամանակ՝ որ է նոր ամ, վախառցեալ ի ձմերայնին խոնջութենէ՝ համարի հանգուցանան հանգիստել. և անդ իակ և իակ յանկարծակի մշակն ի վերայ կացեալ, և առ ի վերայ նոցա չարժելով նախիկ, ապա ճչգրաեալ նեաստ զրարը չառաւելոյն, և այնպէս սկսանի գիտառալս ի ձմերայնին սառամանանացն կարել. նոքունգնակ և որ առաջին մեն որպէս յերերց կամ չորից սկանց ի բաց բառնալ, իակ մերկացեալ այգին և վերառարեալ զբոմն՝ նկայ որպէս հնացեալ յերկինս հայելով, մանգամանի և արտառաւելով մինչեւ յերբս առաբս, և մերկեցեալն հանգիստեալ ապա յԱյսառեծոյ խնամանալ-ցեալնեն, և գադարեալ յարտառաւելոյն. յանկարծակի յոչնաճելս չառաւելագոյ բարձրեցեալն վերառարեալ նոցնգոտնակ երեսի՝ զոր օրինակ էր և յառաջագոյն. մանաւանգ թէ նոյ փառաւորագոյն և վայելչառեալ։ Արդ՝ ի կանխառագոյացս ասպա եղիցի զեզ յայտնեալ և որ սակս ճշմարտին զգալոյ։

Իակ արդ, ՃԷր մեր զօրինակ[1] բարձրառաւել և վայելչեալ[2] զգալոյ ունելով՝ յայգագս բարձրեցեալ աշակերտացն, և որ շարչարանաւի ի գառաւագն եկեալ յոգ առ նոա բազմութեանն սակս օգտի, որպէս զի զոյ ամբոխ յոյժ բազմութեան հաւատացելոց էին. և ապա փափաքեալ՝ որ առ նոա զանորոշելին ունել զօրինակ ուսոցն՝ զոյով ընդ նմա. իակ ունեաց զսոն հզեւոր ինչ օգտի ոչ կամելոյալ առանց նորա հանգիստել՝ էին ընդ նմա, այլոց զարձեալ կամե-

1. Նոտրագիր բառիւ եղեալ էին յօր. եգաք ըստ Ձ. ԺԹ. յորում և բառգ զբրեալ յան զգաւշացնելն զբջին զբեալ էր՝ զոր օրինակ. ուզղեցաք ըստ յատնին։
2. Ցոր. պակասէր և նոյն. եգաք ըստ Ձ. ԺԹ. ի յորում և բառգ զբրեալ յան յոյն է հաշմառոյ։
3. Ձ. ԺԹ. ասառոյն։

գեալ բժշկութեանց[1] հանդիպել. իսկ այլոց նմանապէս լուեալ եթէ Քրիստոս ունի, և ժողովելոք ի միասին ընդ այլսն՝ կամելով տեսանել զնորա հրաշն տեսիլ, զԱստուած մարդկային մարմնով ընդ մարդկան շրջեալ. և միանգամայն էր ամենեցուն խնդրելութեամբ լսելով՝ լինելով գալատեանն Ցեհանն. ասասի և ոչ գնալ ուրեք վարկապարակ[2] կարէք, որպէս և զքաջաբերն այգի՝ ասկս բիւրեայ գնացկացն ընդ նմա բազմութեան, զորս և տեսանէր ինքն փախաքցմամբ որ առ նա զրոյցս բիւրս հաւաքումն։ իսկ իբրեւ սկսան ձանրպիճն սառամանեաց շնչմունք՝ ի ծայրագոյն փչել լեռանց, առ ի փորձ հանդիսի հետեւողացն նմա բազմութեանն, յանկարծակի ըստ օրինակի տեսեալ Թաբշամեալ անկանէին ոչ սակաւք, զոր ունէին ի կենսաբար ապգոյն։ Գանգի ոմանք սակս երկիւղի քահանայապահիցն, զի մի՛ ի ժողովըրդենէն ելցեն[3], ուրանային զինեամս խրեհանց, որպէս և այժմ իսկ տեսանեմք եղեալ գնոյն իրս. վասն զի սերեցին որպէս և յայնժամ, նմանպէս և այժմ կեդծաւորութեանն մարդկի զիաստս հաստոցացն զեկեղեցի, քան զիաստն Աստուծոյ ընդհուպ ընդ ցեհան, յետս գաղձեալք՝ միզագրութեամբ ընդ ցեհան, յետս գաղձեալք՝ միզագրութեամբ ամբաստանելով զաբերաբարեն, և մանաւանդ յարուցանելով ատելիս։ «Մի կարէ լսել ընդ նմա» ։ զոր օրինակ և ի միրուսն առնին ժամանակ»։ զոր օրինակ և ի միրուսն առնին ժամանակ», նախ՝ որք ոչ կամին հետեւել ճշմարտութեանն, վասն կրելոյ գնեցութեանն փորձութեանցն հանդիպելոք ի ձեռն հաւատոյ։ ով է, ասեն, լաւագոյն որ կարող է պահել զանցդութիւն պատուիրանացն Ցեհան և հաւատոյ։

Նա եւ զՔուզպայի եւս տակաւին զանհաւատու-

1. Ձ. ԺԹ. ՀՖԻՐՆԱՆՑ (՞)։ 3. Ձ. ԺԹ. ԼԱՒԱԳՆԵՆ։
2. Ձ. ԳՔ. ՎԻՒՊԱՊԵՏՔ։

թիւնն՝ սատակութիւն ձանրացանն յանդիմանեաց։ որպէս և այժմ սերով աշխարհի բմբռնեալք։ զոք երբեմն տկարելոք և բարեկամք և համանձնապարհք Քհասուի, իսկ այժմ հակառակ Քհասուին հետեւողաց՝ զանազանեան գործեն։ զոք և վերբանն են հաւատացեալք, ոչ որպէս անգէտ եղեալ տգիտութեան փառութեան որ ի նոսա, այլ զի կազմեցէ գնասս սէրտնեայքն վարեալս՝ պատրաստացդն լինել յաղագս Ցեհան, մինչեւ զանձնեալ, քան զհակառակ Իմպատորին երբեմն գնեցութիւն պատճառանաց սերոյ։ Եւ այսպիսիս ընդ Ցուզպի վարկեալ լինին՝ ըստ օրինակի ոմանց ի անցուսն ուառզ[4], զոր կարեալք առ ի ձկակէն՝ կերակուր յանհնանգիտն լինին հրոյն։ Համայն ձանրպիճն ուզնոյ յերկարաձգեալ առ ճշմարիտն պատմ՝ որ է Տէր Քհասուս. երբեմն ապա կամեցեալ քարկոծել գնա գպրացն և փաբհսեցոց, և երկուցեալք գի մի՛ ասատկեացին յանկոնէն՝ զոք սերէին զՏէրն՝ դադարէին։ իսկ երբեմն կամեցեալ առնել գնա, և Քհասուի ոչ առեալ Իմպ նոցա՝ առ ի յարմանել գինեն մինչեւ որ կանխասահմանեալ ի նմին իսկ ի Ցեհանէն, յառաջ քան գյաւետեանս ժամն և օրն եկեալ հասցէ, յորում պարտն էր նմա կրել գաբբաքանան։ Դարձեալ յայնմ ժամանակի, կամեցողացն անդ քարկոծել[5] գնա, իսկ նորա խորագուժեամբ ընդ մէջ նոցա անցեալ գնայր. և բերբ բերբոց ոչնչեին ակնեալ ի վերայ նորա փորձութիւնք, ոչ յառ՝ ընդդիմացաւս եղեալք լուծանելին և յոչինչ համարեալ լինէին։

Եկին ապա եհան սիրոյն նորոյ ամին, յորում ժամանակի պարտն էր գՔաջաիկն գինեալ, բան տեբառնական հրամանադրութեան, լուծանել գամե-

1. Ձ. ԺԹ. ՈՒՂԻ ԸՆԴ ՑԵՍՈՒՍԻ ԱՐԻՔԱՆ ԼԻՆԻՆ։ 2. Ձ. ԳՔ. ՈՍԿԻ։
3. Ձ. ԺԹ. ՏՐՈՒՆԴ ՍՈՒՆԻ։

նայն կնճիռն անիրաւութեան, հառանձով ի վերոյ նոցա առաւաձայնացն հրամանաց, և ոչ որոշմամբ եւթեր քաւելով զանձինս, ընառնեալ Աստուծոյ, ոչ ինչ ամենեւին ընդ ընկերին. և ոչ զարձեալ ինդրել նշան հակառակ ումեք մարդոյ առկս հառաջարաց ազգիս, այլ մնջոցս լինելով խաղաղական վարուք հրամանեաց մնառաքանել պարտականն:

Որպէս և ժամանակի տապա տանի և խաղաղութեան, նէն ՏԷր Յերեսաղէմ հանդերձ աշակերտաքն, ոչ որպէս անպիտակ[1] հանդերձելոց նմա պատահմանց, այլ և յայժ իսկ ճանաչէր. վասն որոյ և աշակերտացն յառաջագոյն ասաց պլինելոցսն, եթէ, « Ահաւասիկ կանանիք յերեսաղէմ, և Որդի մարդոյ մատնի ի ձեռս ծերոցն և քահանայապետից և դպրաց, և մատնեցնեն զնա հեթանոսաց, որ ծաղրեսցեն զնա և մտնեն »[2]. որպէս զի և անօրէնութեան անիրաւ հատաքերոցն երեւեսցի:

Եմեան խաղաղութեան յերեսաղէմ իսկ խաղաղութեան օտարացաքն առնեն և խաղցան քաղցի հեշտմի է պատերազմեցոյց և սպանողաց խաղաղութիւն. ալարանաւոր[3] ապերախտն ընդ չարս քան ընդ բարիս, գործողք և պղտպերբութեամբ խաղաղութեանն: իսկ նոցա գիտելք և յանկարծակի ապա սրովք ի վերոյ կացեալք տեղոյն ուր էր հանդերձ աշակերտաքն քհասուս, տեղոյն ուր էր բարերիչ և ակրարեան, արկանէին և նկատեալ զնա բարերիչ և ակրարեան, տակաւին ի վերոյ նոցա զվերջ ձեռս խրեանց. տակաւին և ևս աշակերտացն նորա մերձ առ նմա կալով. և նա խաղաղականացուս առ ցասնօգոյն. « Եթէ զիս ինդրէք՝ թողեք զդոսա յերթալ »: Եւ աշակերտացն տեսեալ զկատարածն, ոչ երթալ մերձ առ նոսա զարթուխեան սրոյ Հոգւոյն, թողեալ բարերիչն զվարդապետն և զՏէր, փախստեայ եղեն: իսկ ընտա-

1. Ճ. ԱՒԹ. յաւելու՝ հան-դերձեալ:
2. Մատթ. ի. 18:
3. Ճ. ԱՒԹ. առանց յ:

նեաց սատանայի, կալեալ զքիսուս՝ ածէն ի Գաբաթեան տեղի՝ առ ի խաչել զնա անդ. և զամենայն կատարեալ ի նա զխանդագործութեան, վերահասեալ զնա բեւեռելոցն ի խաչին, որպէս ի վերոյ բարեալի[1] պատոյ. իսկ նոցա ձեռացեալ միայն ի վերոյ խաչին, որպէս զայգի երկնաւոր կամ եւ բերքատուի, բացատարածեալ առաւ և անաի ըզձեռն. իսկ ուղղորդ ի վեր զվերն հանդերձ բանիզարն միանգամայն և տուիք, և բացատարձեալ[2] ամենայն ատացն. և ձեռացեալ ուռացն՝ վիրաւորելոցդ բեւեռացն և գեղարդամբ արատաւէրք տուրք քրիստոսիսին արեամբ: իսկ յանկարծակի ապա յարեաւ երեքօրեայ, ոչ տեսանելով գտապատելիւն, զոր օրինակ էր և յառաջագոյն, մնդատանդ ևէ ևս փառաւորագոյն և հրաշատեսակ երեւելով, հաստատելով զերկրս ատապերացոյն առ ի գոյ գնա կեանս. յարձակեալ արատաձագնելոցդ ընդ ի խաչն ատելութեամբ զինի յարութեանն՝ քան ևէ յառաջ, ոչ ևս ի հրեատանի միայն, քանզի « Զգեաց զորմի նոր ի ծով, ծածկեաց զերկրիս հոգեկան նորա, և բառնեցոյց նորա զնայրս Աստուծոյ »[3]. Այս է իրաւ գործատելիւն ճշմարիտն պատոյ՝ ըստ զօրութեան բարեպաշտութեամբ խնացեալ:

ԱՐԻԱՆԱՆ ասաց. Ձեզ ուղիղ ունկնալ ասեմ՝ զպատուիք: Բայց ատաւելն ևս առաջի կայ ինձ ինդրել, որ յայտագս սրբոյ Հոգւոյն: Քանզի գան Որդւոյն Աստուածոյ ընդ բեզ հաստատ գնա գոյ Հօր ըստ ատենացնի. քան յամենակալ գնա ելոյ:

* ԱԹԱՆԱՍ ասէ. Ոչինչ խոստովանեցեր որ ինչ բարեպաշտութեանն է պատշաճ:

1. Ճ. ԱՒԹ. Χάραξ-ακος. Պայ-ման ատպ ձնաեի (յէջ 190), որ կատ Նեղոսի որձոյ:
2. Ճ. ԱՒԹ. բացատարձեալ:
3. Սղմ. ճթ. 11-12
* Այսի մինչ գկախանան յէ-պատոյ:

պարբերացք ի Ճ. ԱՒԹ. պէյսրեն-նակին Թոմպէք անկեալ նէն:
4. Ցօր. եգեալ էր առնել ատեն ատպէնցք քան Ճ. ԱՒԹ.

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Լ՚ը վան։

ԱԹԱՆԱՍ ասէ. Հաւասար հանդիսի Հօր եւ բուռմ Որդի անախտապէս, եւ լոյսէից է Ցեր, որոց տիրէ Հայր։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ ասէ. Ես վան ամենակալութեանն ասացի, այլ ոչ յատկացս ոչ տիրելոյ Որդւոյ ամենայնի՝ որոց տիրէ Հայր նոր։

ԱԹԱՆԱՍ. Զինչ է ամենակալ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Այս ի ցամենայն ունել։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ ապա Որդի ըստ քեզ ոչ ունի զամենայն։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Բարւոք ասացեր հանդերձ այդովքն եւ զայդ. քանզի զամենայն ունի, եւ ամենակալ է Որդի, որպէս և Հայր նոր։ վասն զի որպէս մի է Աստուածութիւնն Հօր և Որդւոյ, մի եւ ամենակալութիւնն հանդիսի։

ԺԸ

ՆՈՑՈՒՆՑ ԽՆԴԻՐ ԳԱՐՁԱԿԱՆ

ՎԱՍՆ ՑՈՒԱՑԱՍ ՍԻՐՈՑՒ ՀՈԳՒՈՑՆ[1]

ԱՐԻԱՆՈՍՆ ասէ. Իսկ արդ մանաւանդ վասն զի առհմնեցեալ գու է սկզբանն համայնական զոյ զնա Հօր և Որդւոյ, ես ընդդէմ ասեմ մանեալ զոյ զոյացն է գոյ սրբոյ, զի ստացական հանելով զոյացն է գոյ սրբոյ, զի ստացական պատրիկ գիտի. և համառօտեալ ասացից զյատկացս պատրիկ յանգիւանացոյցն վկայութիւն։ Քանզի Յովհաննէս

1. Այս խորագիրը Եզեալ է ի Թարգմանչէն և կամ ի նախկին գաղափարոզէ, զի ի յոյն ան-

ընդմէջ բաբայսարանութիւն է վերջաբանչէն։

ասէ զամենայն ինչ ի ձեռն Որդւոյ լինել։ և ընդ նոսին ի միասին սրբոյհոգի ասեմ զայս բանիս և զՀոգին, եւ զարձեալ զնոյն առաքեալ առ ի փրկչէն յերկինսն և միասոյ երկրի յօգնականութիւն աշակերտացն. ուստի՝ որ տիրոյ է տեղի փոխել, յայս է թէ ստացական է, և ոչ անստացական գոյ զնա բնութեամբ, և փոփոխելի հանդիպակաս ասեմ։ Քանզի երանելոյն պետրոսի բըռնութեան՝ Հօր ասեմ և Որդւոյ միասոյ, որ զարթուխէ զրոցրս, ամենայն ուրեք միշտ գոյով բան էութեանն, որպէս և յառաջագոյն առ ի քէն հաստատ առ ի կանխատացեալն, և ես հաստատեալ հաճեցայ՝ ոչ քեզ, այլ ճշմարտութեանն. նաեւ Աստուածոյ իսկ ասացեալ ի ձեռն մարգարէին, «Ես եմ՝ որ հաստատեմ զրոցուսմն, և ստանամ զոգիս»[1]. և ես վարկանիմ թէ ոչ կարես ցուցանել՝ անստացական գոյութիւն հանդիպել զՀոգին։

ԱԹԱՆԱՍԻՈՍ ասէ. Գրեալ է. «Եղիջուք սուրբք, զի ես սուրբ եմ Ցեր՝ որ սրբեմ զձեզ»[2]. և զարձեալ, փրկիչն առ Հայր իւր վասն սրբելոյ զաշակերտան ասացեալ. «Հայր՝ սուրբ արա զնոսա ճշմարտութեամբ քով»[3]։ Եւ յայտագս իւր ասէ. «Եւ ես եմ ճշմարտութիւն»։ Բայս այսմ ապա՝ Հօր և Որդւոյ էութիւնն սուրբ է և սրբարար, որ սրբէ զամենայն զբանական, արժանացեալ չինչն, իշխանութենէն բարւոյ և փութոյ։ զաւրէն և զբանելին ընդունել ի հաղորդութիւն սրբութեան զգոյութիւն, իսկ ապա թէ ոչ է Հօր և Որդւոյ գոյութիւնն սուրբ Հոգին, Ցեր վասն ընդ ինքեանս թմտակեացոյ Որդին Աստուծոյ և խորհրդածութեան։ Քանզի ասաց Ցեր ցաշակերտան. «Երթեալ աշակերտացէք զամենայն հեթանոս, մկըր-

1. Աժոս Գ. 13։
2. Ղեւտ. ԺԱ. 44. Եզեկ. Ի. 12։
3. Յովհ. ԺԷ. 17։

տկով դնաա յանաձն Հօր, և Որդւոյ, և Հոգւոյն սրբոյ »[1]։

Իսկ եթէ ամենայն ազգ հաւատացեալ և սրբեալ է երկից երանելի Համհատանակութեամբն, յայս է ապա, եթէ Հոգին Հօր և Որդւոյ առաւածութեանն հանդիպի, յազգս սուրբ երկ դնաա բան գոյութեան, եւ սուրբս առնելոյ զամենեսեան գնաացոյցն առ ի հաղորդութիւն նմա· որպէս ասէ առաքեալ առ որս ասէ· « Ա՛յլ յատացաբար, այլ բարեգործաբար յանձն ՀՀաստ մերոյ Քրիստոսի, և ի Հոգին սուրբ Աստուծոյ մերոյ »[2]։ Իսկ եթէ ոչ է Աստուծոյ Հօր և Որդւոյ անձնատուրութիւնն, զարձեալ ասեմ, գնաըդ թուաբկեսցաս ընդ Հօր և Որդւոյ· ուրեմն որպէս ոչ կարացեալ բանական լինել Հօր և Որդւոյ առաւածութեանն առ սրբարարութիւն հաւատացելոց, էառ զմարմնաւոր Հոգին ճնշարատութեան՝ առ ի լրումն սրբարարութեան զնէ ի գոյութենէ նորա եղեալ. և եթէ այս այսպէս ապա կարծեացի, որպէս անկարօտ գաստաւածութիւնն ինքնակատար ասեն, ոչինչ պէտս յայլմէ ունկըն. քանզի եղիցի ապա պարտական որ կարօտանն է բաբեգործել առ ի զօրատարածունէ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ ասէ. Չի եթէ ՀՀանգիստաւօրի առաւածութեան էր միտնական Հոգին, ամենայն իրաք թեզուս ամենայն ուրաք մերձ էր. և ոչ առաքելութեամբ տեզոյ յայլ տեզի երթայր։

ԱԹԱՆԱՍ ասէ· Սուրբ հրչակաւք զՀոգին սուրբ ունիմ· այո՛ թէ ոչ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ամենայն իրաք։

ԱԹԱՆԱՍ. Քարաժամ ընդ նոսա կամ հանգիպիցին, թէ առ ժամանակ ինչ լինել զսուրբ Հոգին ընդ սուրբ զօրութիւնն։ Ապրեալք երբեմն ասիցեն սուրբ զՀրեշտակսն, իսկ երբեմն ոչ սուրբս.

1. Ա՛տթ. ԻԸ. 19։ 2. Ա. Կորնթ. 2. 11։

գաղատեամբ թեզուս սրբոյ Հոգւոյն՝ սուրբք հանգիպին, իսկ հետաւորութեամբ նորա յայս է ոչ գոյ զնոսա սուրբս, բան առացեալն յԱստուածոյ. « Ոչ ձեռացէ Հոգի իմ է մարդկի ապաւա այսորիկ յաւիտեան, վասն լինելոյ նոցա մարմին »[1]։ Եւ Պաւղոս առաքեալ ասէ· « Եթէ ոք զՀոգին Քրիստոսի ոչունի, սա չէ նորա »[2]։ իսկ արդ եթէ պատճառք չարեաց գործոց լինէր՝ ոչն լինել զՀոգին ընդ միզուցեալս, ապա եթէ առ ի յոչ ընակեցեալ ումիք զսուրբ Հոգին՝ ցուցանի ոչ լինել Քրիստոսի, ուրեմն սուրբ հրչակք միացոյ պաշտամեցաք են. զի եթէ ոչ յարաժամ ունին չիեզեանս զՀոգին սուրբ, զինքդ անպատաս տեսանին զիտան Աստուածոյ, եթէ ոչ են սուրբքն յամենայն ժամ հաղորդեալ Հոգւոյն սրբոյ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Քարաժամ ունիցեն սուրբ զօրութիւնք զՀոգին։

ԱԹԱՆԱՍ. Եւ սուրբ հարքն որ ի սկզբանէ հաճոյ եղեալ Աստուծոյ, ընդ ինքեանս գոլ ունէին զսուրբ Հոգին, կամ այժմ ունիցեն. այո՛ թէ ոչ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Եւ ունէին և ունին ամենայն սուրբքն զսուրբ Հոգին անդրդպաձս։

ԱԹԱՆԱՍ. Ընդ սուրբ Աստուածայն էր սուրբ Հոգին ի մարմնի գոլով, այո՛ թէ ոչ։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Անդրադարձ է ասել զսուրբ Հոգին՝ ոչ գոլ ընդ Աստուածայն։

ԱԹԱՆԱՍ. Զգոչ ի վիասչ չբնչէին, քաղաղեալ զաբդայութիւնն երկնից, թէ սիսկան յերկրաւորսն կողմն աչխարհի։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Բաժանեցան ի միմեանց մարմնով առ ի յատկութեան զամենայն ազգս ի քրիստոնեանն հաւատս։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ արդ եթէ ընդ հրեշտակս է Հոգին սուրբ, և ընդ անձինս հարցն՝ որ հաճոյ ե-

1. Ա՛ստ. 2. 3։ 2. Հռոմ. Ը. 9։

դեն Աստուծոյ, մերձ հանգիստ Հոգւոյն սուրբ. և առաքելոցն երկայն բանաւանմամբ ի միմեանց, առ ի քարոզել զաւրացութիւնն երկնից՝ մերձ էր նոցա Հոգին սուրբ. ուրեմն ապա գամենայնի ինու, ազգ մարդկան ուրեք եղով ըստ էութեանն՝ որպէս Աստուած Հայր, և միածին նորին Որդի,

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Ցոգի ըստ գոյութեանն ամենայն ուրեք մերձ գոլ զսուրբ Հոգին. իսկ հնձ ապա մերդարձն յերեսաց Աստուծոյ ասէ. «Ես Ցեր Աստուած ձեր որ հաստատեմ զորոտումն, և առաջնամ զգեղ»[1], ակնհայտ ոչ է առացական զօրութիւնն։

ԱԹԱՆԱՍ. Միշտ Հոգին սուրբ առանձ՛, եթէ միանգամ եղեւ առացեալ ըստ քեզ։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Մի՛ արտաքոյ ուղղակին մեաց առալէն արկաներ զնարդումիդ, քանզի նաև բան զրոյր յաւետեանս ասեմ առացեալ զՀոգին։

ԱԹԱՆԱՍ. Մարգարէն ասաց՝ առանձ՛, այլ ոչ արարեալ ըստ քեզ, որպէս յարաժամ առանելով Աստուծոյ մերձարբէն զեկուցանէ Տէրն. ապա ուրեմն ոչ վասն որդոյ Հոգւոյն ասէ՝ առանայ, այլ վասն ընդոց հոգւոյ, առ ի նորոգումն բոլոր առաջնոց. եղիցի քեզ յայտնագոյն որ ասկս այսորիկ գիտելիւթիւն, եթէ առեալ ընկերցցիս և որ ի կարգին։ Զի թէ որպէս հաստուկերդ յառաջ քան զամենայն յաւետեանս առացեալ զՀոգին, ինչուհս ասէր. Ես եմ Աստուած՝ որ հաստատեմ զորոտումն, և առացեալ զոգիս. իսկ այժմ ոչ այդպէս ասէ։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Ի մտանէ ինչ զայդ ապնիս ասես, իսկ ասէրն ինչ «Ամենայն ինչ նոմա եղեւ», և զամենայն ինչ բովանդակէ, որպէս զի և Հոգւոյն ընդ ամենեսեան կարգեալ, ինչպէս և մեծ զօրութիւնն ցուցաս առ ի սպասաւորութիւն։

ԱԹԱՆԱՍ. Որ բոլորիցս Աստուած Հայր Ցեռան

1· Ա՛ծռկ. Գ. 13։

մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի առացական, ապա ի բբնաւթիւնէ հասանի բան քեզ։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Մի՛ լեզի զայդ ասել երբեք, զոր լսենք ի փրկչէն առացեալ. «Ոչ որ ճանաչէ զՈրդի՝ եթէ ոչ Հայր, և ոչ զՀայր որ ճանաչէ՝ եթէ ոչ Որդի»[1]։

ԱԹԱՆԱՍ. Որպէս էն մարդ, արտաքոյ եթէ ի ներքս ճանաչի յիւրմէ Հոգւոյն. այո՛ թէ ոչ։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Առաքելոյ է ձայնն որ ասէ, այլ ասէր ոչ գիտել զայլոց մերդոց, բայց յիւրմէնն ճանաչել միայն Հոգւոյ։ Եւ զնմարդ մերթի է ասել, ոչ այպէս հանդիպել։

ԱԹԱՆԱՍ. ԶԱստուծոյ ապա ոմ ճանաչէ առացական գոյութիւն, եթէ անառացական բնութիւն. զի թէ առացական առասցես, ապա ուրեմն յառաջ քան զառացականսս զրահասէ ապա միանման խոստովանել զսուրբ Հոգին Հօր և Որդւոյ։ Քանզի ամենայն ինչ զԱստուծոյ և զիւրոյն գիտէ Հոգին, ըստ երանելոյն Պաւղոսի՝ որ ասէ. «Ոչ ոք ի մարդկանէ գիտէ զմարդոյն, եթէ ոչ Հոգի մարդոյն՝ որ ի նմա. այնպէս և ոչ զԱստուծոյն ոք գիտէ, եթէ ոչ Հոգին Աստուծոյ. քանզի Հոգին զամենայն ինչ քննէ, և զխորս Աստուծոյ»[2]։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Զնաստուծոյ որչափ կալն են նոցա, զայն գիտէ Հոգին. այս է զխորհուրդս, զոր զնկուցանէ նմա Աստուած։

ԱԹԱՆԱՍ ասէ. Իսկ ապա ոչինչ աւելի տաս Հոգւոյն քան ազգի մարդկան. վասն զի ասէ, ոչ առնէ Աստուած իրս ինչ՝ եթէ ոչ յայտնեացէ ծառայից իւրոց մերդարձից։

ԱԲԻԱՆՈՍՆ. Մի՛ թէպէ քեզ Աստուծոյ զբոլոր խորհուրդս նոցա դոյ։

ԱԹԱՆԱՍ. Այոհ և ամենայն ազգմունք, և արարածք նոցա, երեւելիք և աներեւոյթք. ասին և

1· Մտթ. ԺԱ. 27։ 2· Ա՛. Կորնթ. Բ. 10–11։

խորհուրդք նորա, և յոլովք են՝ որ անուանին Աստուծոյ։ Ասէ ապա, զի մերձակայիս հոգւոյ մարդոյ՝ մարգն վերս ինչ յայտնէ. եթէ հոգի մարդոյն՝ որ ի նմա՝ տանջանացի պիտակ է յիշեցնէ զգործեցեալսն ի նմանէ, և նմին խակ է հոգւոյն՝ յայս է լինելով ընդ մարդոյն, առ ի զանձնայն գործել։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ձիշդեցեր հասու է հոգի մարդոյն՝ որ ի նմա։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ արդ՝ հոգւոյ մարդոյն նոյնպէս յիշեցեալ գիակ գանձանացն. իսկ հոգւոյն Աստուծոյ և ոչ այնպէս թողացուցեալ մնայ զգխաւորիսին. առ այսորիկ ասաւ ինձ. խորս Աստուծոյ վիճ իմնոյս։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Նախ և առաջին ճշմարտապէս խոստովանեաւ ինձ, եթէ գանձնայն ինչ յիշեցեալ ճանապէ զԱստուծոյն Հոգին. և գարձեալ պարտ է ասել խորս Աստուծոյ զանեզրականն և զանհասանելիսն, և զոր ոչ գիտեալ էն, և զի արդէն Աստուած գայս գոլ ասեմ։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ արդ եթէ խորս Աստուծոյ զանեզրականն և զանհասանելին, և որպէս էն և զինչ էն՝ գայն ասես, զԱստուած ապա ի ստացական բնութենէ հասանելի ասես. և եթէ այս այսպէս է, ոչ ևս է անհասանելի Աստուած, քանզի գոր ինչ և է իւրոց հասանել է առացական բնութենէ Աստուած, ոչ կարէ ասել անառացական։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ. Ցուր լիցէ վկայութիւն ի սուրբ գրոց, որպէս յայտգս Որդւոյ, եթէ միանական հանդիպի Հոգին Աստուծոյ։

ԱԹԱՆԱՍ. Գրեալ է յօրինս Աստուծոյ. «Ո՛չ առցես զանուն Ցհան Աստուծոյ քո ի վիրապ մեռելոց. քանզի ոչ որբևցե Տէր զպիտակի՝ որք մեռեալ զանուն նորա ի վիրապ մեռելոց»[1]։ Եւ

1. Եզեք. ի. 7։

յայտգս Հոգւոյն գասնեմի ասացեալ առ ի փրկչէն. քանզի ասաց առ աներկերեալսդ որդիան որք խնամանել գնա կամէին. «Աստիճան մեռելոցն թաձանեալ յիշեն՝ խոպանանալ, և անհնոյն քաղաք կամ տուն բաժանեալ յիշեն՝ ոչ կացցէ. և եթէ ասասնաց գտասանաց հանէ, և ի վերայ նմանեան յարձակեալ է և բաժանեցաւ. զիարդ կացցէ թագաւորութիւն նորա. կամ զիարդ կարէ զի գիամանի հզօրի յափշտակել, եթէ ոչ նախ մնռեալ ի տուն՝ կապեացէ զհզօրն, և յայնժամ զտունն նորա աւար հաղիանիցէ. իսկ ապա եթէ Հոգւով Աստուծոյ հանեմ ես զդեւս»[1]։ Եւ յետ ասելոյ ասէ. «Ապան այնորիկ ասեմ՝ ձեզանէնայն մեղք և հայհոյութիւնք թողցին մարդկան, իսկ Հոգւոյն հայհոյութիւն մի՛ թողցի։ Եւ որ ասացէ բան զՈրդւոյ մարդոյ թողցի նմա, բայց որ զՀոգին սուրբ հայհոյէցէ մի՛ թողցի նմա, մի՛ յայսմ յաւիտենի, և մի՛ ի հանդերձեալսն»[2]։ Ցհասնեմս, զի և ասա հասասարապարհս Աստուծոյ ճանապհնքն զՀոգին. քանզի որպէս՝ որ յԱստուած Հայր հայհոյէ, այ եղիցի ապաս առ ի գոլ գնա յաւիտենական տանջանացն պարասուղ, այսպէս՝ և որ ի Հոգին սուրբ հայհոյէ՝ լինի ընդ պարասուղութեամբ յաւիտենականն մեզաց, ոչ թողացուցանելով յանցաւորին՝ ոչ յայսմ յաւիտենի, և ոչ ի հանդերձեալսն։ Քանզի եթէ էր ծառայ, ոչ ևս ապա որ մեզանէր ի նա՝ յաւիտենական տանջանաքն պատասխանիւք, զոր օրինակ և որ յանառացական Աստուծոյն մեծութիւնն. վասն զի որպէս ասա Որդին Աստուծոյ ասաց Հոգի Աստուծոյ, յայտգս նորին պնորելի ասեալ ուրանին ի Բրհասոսն ազգիերացոյ, մասն Աստուծոյ ասէ։ Զմեռս ած ապա զոր յայտգս Որդւոյ գիանխանաճանապարհորդեացն քննութիւն, և գայնս գմշշ-

1. Մատթ. ԺԲ. 25–30։ 2. Մատթ. ԺԲ. 31–32։

ալընկենալու Հոգւոյն, զի տեսանել և մոգուցն յերեվեալսս, գոչէին ասելով. «Այս միայն Աստուածդ է». ոչ զայլ ինչ, բայց զմիամտական սրբոյ Հոգւոյն զղջութիւնն խոստովանէին, զոր ունի առ Հայր սակս միայն Աստուծոյ ձայնի, որմէ ընդդէմ նկատուել ունէք անկարելի։ Եւ զի մի՛ ուրեք խաբեսցի կամելով, ոչ ուզիզ ասել առ ի միւսոյն զայսպիսիսս, առաքեալքն միմեանգ թէ սրբեալ..... ՅԷրն, որպէս ուզիզ ասացեալս ի Նոյեանէ աստուածայ զասացեալսն առ ի Նոցանէ, յաւգտս և ի բարեաճն ասելով. «իսկ եթէ ես միասին Աստուծոյ հանեմ զդևս»[1]։

ԱՐԻԱՆՈՍՆ ասէ. Աստուած ոչ գրեալ է զՀոգին։

ԱԹԱՆԱՍ ասէ. ի Պետրոսէ առաքելոյ, քանզի ասաց ցՄարիամիայ, «Լցոգդէր եղիցէ սատանայ զսիրտ քո՝ սուտ գալ Հոգւոյն սրբոյ, ոչ սեպհեր մարդկան, այլ Աստուծոյ»[2]։.....*

1. Գործ. Ե. 20։ պատգիրն գոն այլ ևս ինձանէն և
2. Գործք Ա. ե. 3-5։ չորք ասէք. որք պակասին ի
* Մինչև այստ վասն ասա- հայոցմէն։
գրեցաք ի Ճ. ԺԹ. ի յայն աղ.

ԺԱ

ՍՐԲՈՑՆ ԱԹԱՆԱՍԻ ԵԳԻՊՏԱԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻՆ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԻԱՅ

ԵՒ ՁԱՀՐԻՒ ԱՄՆ ՀՐԵՒ

ՀԱՐՑՈՒՄՆ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՔ

ԵՒ ՅՈՒՐՔԱՆԱՒՔ ՎԻՃԱՄԱՆՑ

. . . . . [1]

ՁԱԳԷ ասէ. Մարթեալ էք քրիստոնեայք, նախ և առաջին, զի կարծէք և այլ Աստուած գոլ քան զմին միայն Աստուած. գրոց ամենայն ուժիք ասացեալ, ոչ եկ Աստուած. «Լուր Իսրայէլ ՅԷր Աստուած քո ՅԷր մի». և գաբձեալ, «Ես եմ Աստուած առաջին, և ես յետ այսորիկ. և բայց յինէն այլ Աստուած ոչ է»։ Եւ գաբձեալ, «Լուր ժողովուրդ իմ, և խօսեցայց ընդ քեզ Իսրայէղ, ես վկայեցից. ոչ գոյ ի քեզ առժամանգիւտ Աստուած, և ոչ երկիւղագոյն Աստուծոյ օտարի. բանզի ես եմ ՅԷր Աստուած քո՝ որ հանի զքեզ յերկրէն եգիպտացւոց», և որ այլ այսպիսի վկայութիւնք։ Երկրորդ անգամ. զի և Աստուած ասէք զՔրիստոս, և չարչարելի. և ի կնոջէ, ոչ ամաչէք։

ԱԹԱՆԱՍ ասէ. Կամս զի նախ և առաջին ցուցից քեզ՝ եթէ Աստուած և զՔրիստոս գրեալ

1. Ակերսն Ճառիս հանգերձ չանակել զպակասուածին սկզբ. խորագրատ պակասէր յօրինա- զրան Ճառիս և կամ խոտանէին, տպագրեցաք ի Ճ. ԺԹ. զբին. այլ հոգեխէք ինչ ասել յորում յետ խորագրին եգեալ հաւատաեաւ՝ր յեկեցց այսոր կային կիսանկնքաց, որք Թուխին նը- եկէ և մրջաւի ինչ։

ին ի գիրս, և ոչ ին երկու Աստուածք։ Եւ այսպէս, զի և չարչարելի է Քրիստոս, և ի հնոյէ, և ոչ է անճառ խոստովանութեամբ դնա։

ԶԱՔԷ ասէ. Ցոյց, եթէ Աստուած և Քրիստոս, և ոչ ին երկու Աստուածք։

ԱԹԱՆԱՍ. Նախկին, զի Աստուած է Քրիստոս, ասէր. և յայժմահ ծանկցես եթէ ոչ ին երկու Աստուածք։

ԶԱՔԷ. Ասա։

ԱԹԱՆԱՍ. Կամիմ քեզ նախ յառաջինն գրոց առաքեալսն. և այսպէս ասա և յայդն ածկ։

ԶԱՔԷ ասէ. Ոչ ունիս ցուցանել։

ԱԹԱՆԱՍ. Եթէ ասէ Մովսէս զԱստուածդ ասացեալ. «Արացուք մարդ ըստ պատկերի մերում, և ըստ նմանութեան»։ ուստ ասես՝ նորին ինչեան ասացեալ Աստուծոյ։

ԶԱՔԷ. Մի՛ եթէ էր յայժահ Քրիստոս, որ առ Աբգարոսին ծնեալ կայաներ։

ԱԹԱՆԱՍ. Էր միշտ Աստուած Բանն գոյով, և Քրիստոս կոչեցաւ միաւորեալ ի մարմնին։

ԶԱՔԷ. Ուսո՞ց յայտ է եթէ էր։

ԱԹԱՆԱՍ. Նախկին ծանիցուք թէ ուսո՞ց ասաց. և այսպէս ասա զխոստացեալ՝ թէ նա՞ էր մարմնացեալն՝ կամ ոչ։

ԶԱՔԷ. Ես ասեմ թէ ոչ է Քրիստոս սրտմ ասացին։

ԱԹԱՆԱՍ. Քնաւ ասացէ ուղիղ Աստուած. «Արացուք մարդ ըստ պատկերի մերում և ըստ նմանութեան»։

ԶԱՔԷ. Ինքեան ասաց։

ԱԹԱՆԱՍ. Այդ ոչ ասէ, արարիչ մարդ, այլ՝ «արացուք»։

ԶԱՔԷ ասէ. Հրկտակաց ասաց։

ԱԹԱՆԱՍ. Եւ զհրկտակս գործակից՞ ասես Աստուծոյ։

ԶԱՔԷ. Եւ զինչ անասելի է։

ԱԹԱՆԱՍ. Ոչ եւս ապա զամենայն խոստովանութեամբ արարչագործեաց։

ԶԱՔԷ. Այո՛, զամենայն խոստովանութեամբ արարչագործեաց։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ ապա յայտ է թէ նմա ասաց, «Արացուք մարդ ըստ պատկերի մերում և ըստ նմանութեան»։

ԶԱՔԷ ասէ. Մերկ խոստովանութիւն Աստուծոյ Քրիստոս է։

ԱԹԱՆԱՍ ասէ. Մի՛ փութար, այլ հանգերձ հնազանդութեամբ և երկիւղիւ խնդրեացուք, ունելով բարի գիտակցութիւն։

ԶԱՔԷ. Ո՞րպէս ապա ունիս ցուցանել՝ թէ խոստովանութիւն Քրիստոս է։

ԱԹԱՆԱՍ. Առդնէս բնաւ՝ եթէ զամենայն ինչ խոստովանութեամբ արար Աստուած։

ԶԱՔԷ. Այդպէս է գրեալ։

ԱԹԱՆԱՍ. Ապա մեք խոստովանութիւն նորա՝ և Բանն նորին ասի, «որպէս ասէ մատթաբէն, եթէ՝ «Բանիւ Տեառն երկինք հաստատեցան»։

ԶԱՔԷ ասէ. Այո՛, այդ ոչ զԲրիստոսէ ասաց։

ԱԹԱՆԱՍ. Խոստովանի՞ս ապաքէն՝ թէ խոստովանութիւն Բանն է, որում ասացն, թէ «Արացուք մարդ ըստ պատկերի մերում, և ըստ նմանութեան մերում»։

ԶԱՔԷ. Այո՛։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ ապա մերումն ասելով՝ զԵրկնի անճառութիւնն արտայայտեաց. վասն զի ոչ ըստ պատկերի և ըստ նմանութեան իւրում, այլ մերում։

ԶԱՔԷ ասէ. Կամիս ասել թէ այդ Աստուած էր խոստովանութիւն Աստուծոյ։

ԱԹԱՆԱՍ. Աստուած այդ ըստ անճառութեան, այլ ոչ ըստ բնութեան։

ԶԱՔԷ. Իսկ ապա աստուածութի՞ւն է Քրիստոս։

ԱԹԱՆԱՍ. Աստուած ասա՛, և մի՛ հրեաբար

կարծեր յայտարա անմարթութեան՝ զարհուրական և վիճակաւն անուանակոչութիւնս։ Նմանապէս ասել, որպէս և ասել մարդոյց, զի և անձն քո իգաս կանն անուամբ կոչի անձն, և ոչ է արուական կամ իգական։

ՋԱՔԷ. ասէ. Եւ ցոյց Եթէ Աստուած ասէ և ի մնասուածն Աստուծոյ առանձնակ դիմաս։

ԱԹԱՆԱՍ. Նախկին ասէր, զի ցուցանել ևգիս, թէ է ինչ զօրութիւն քան գրոց, որում ասացն Աստուած. «Արասցուք մարդ քան պատկերի մեզ բանի և քան նմանութեան». և զի զզօրութիւնն զայն՝ իմնասութիւն Աստուծոյ ասէ զոյ մարգարէն. «Այսպէս գամենայն ինչ իմնասութեամբ արարեր»։ և զնոյն ինքն իմնասութիւնն բանն կոչեաց, ասելով. «Բանիւ Տեառն երկինք հաստատեցան, և հոգւով բերանոյ նորա ամենայն զօրութիւնք նոցա»։ Եւ զի ոչ բան է ձեռն Հայկական գործեաց վերստաքեալ, և ոչ ոգի գործեալ է ձեռն հնչականն գործեաց յառաջ խոսացեալ, յայտ յանմարմինն ելոյ է զԱստուած։

ՋԱՔԷ. ասէ. Երկիցի զօրութիւն ինչ իմնասութիւնն՝ որում ասաց Աստուած, «Արասցուք մարդ՝ քան պատկերի և քան նմանութեան մերում». մի՛ թէ և Աստուածն է զօրութիւնն։

ԱԹԱՆԱՍ ասէ. Շմին պատ զօրութեան ասաց Աստուած. «Ահա Ադամ եղեւ երբեւ զմի ի մեզ»։

ՋԱՔԷ. Մի՛ թէ ասաց, ահա Ադամ եղեւ երբեւ զմի ի մեզ՝ Աստուած։

ԱԹԱՆԱՍ. Յոտասնեակեայ լիցի, եթէ է ինչ զօրութիւն՝ ընդ որում սոյզպիսի խօսի Աստուած, և նա է որ ի ձեռն Սողոմոնի ասէ. «Զօրժամ պատրաստէրն վերկինս՝ ընդ նմա էի. եթէ՝ ես էի առնեալ պատշաճեալ, և ես էի որով ուրախանայր»։

ՋԱՔԷ. ասէ. Մի՛ թէ ասաց, և ես էի Աստուած։

ԱԹԱՆԱՍ. Ջատագոսեցէ բանն հոգևորական հասակաւ և իմնասութեամբ։

ՋԱՔԷ. Ցոյց թէ (է) և այլ Աստուած։

ԱԹԱՆԱՍ. Երկիչ ոչ նախ ասացի զի զվերն, զի զուարթացն ընդհանուս ոչ կարէ. ուսոյ հարկ է նախկի գրասարել, և ապա այնպէս իմնալ զաւագեալն և զնչանակեալ ի ձեռն գրոյն։

ՋԱՔԷ. Ահա ծանեալ թէ է ինչ զօրութիւն, զոյով ուրախանայ Աստուած. մի՛ թէ զի և Աստուած՝ զնկուցեր։

ԱԹԱՆԱՍ. Երկէ ասէ գիր, «Երեւեցաւ Տէր Աստուած Աբրահամու, և ասէ, ոչ թագուցից յԱբրահամէ ծառայն իմիկ, զոր ես առնեցայ նմ։ Աբրահամ լինելով եղիցի յաղգ մեծ և ի բազում, և օրհնեալցին նովա ամենայն ազգք երկրի». քանզի գիտէ թէ պատարերեալ պատարէրն սրդւոց իւրոց և ասն իւրոյ յետ իւր՝ պահել գճանապարհս Տեառն Աստուծոյ. առնել գարդարութիւն և գիրաւունս. որպէս զի ածցէ Տէր Աստուած ի վերայ Աբրահամու զոր խոսեցաւ առ նմա։ Եւ ասէ Տէր Աստուած, (ազգակ) Սոդոմից ոց և Գոմորացոց յաճախեաց առաւղի իմ, և մեղք նոցա մեծացան յոյժ. և արդ իջեալ տեսից թէ բան ազգակի նոցա որ ել առ իս՝ վճարեցի՞. ապա թէ ոչ՝ զի գիասցից։ Եւ գարձեալ անտի արտնջն եկին ի Սոդոմ։ և Աբրահամ կայր առաջի Տեառն։ Եւ մնասցեալ Աբրահամ ասէ. Մի՛ կորուսանիր գարդարն ընդ անպարշանն, և լինիցի արդարն՝ որպէս և դանպարշան։ Թէ լինին յիտուն արդար ի քաղաքին, կորուսանիցես զնոսա, և ոչ ներիսցես ամենայն տեղացոյ վասն յիտուն արդարոցն թէ իցեն ի նմա. մի՛ արասցես գրանդ գայդ, կորուսանել գարդարն ընդ անպարշան, և եղիցի արդարն որպէս և դանպարշան։ Քաւ լիցի քեզ, որ գատիպ գամենայն երկիր, մի՛ արասցես գայդ գառաստանդ։ Եւ ասաց Տէր. Երթէ գտց ի Սոդոմ յիտուն արդար ի քաղաքին, ներիմ ցիչ ամենայն տեղացն վասն նոցա»։ Եւ այնպէս

բացաբարձնալ հինգ, և գարձնալ հինգն, եւն մինչեւ ցասնեւրորդն թիւ։ Զի ապա ասես այ-
սուհետեւ ընդ Աբրահամու խօսեալ, դնոյն ինքն Աս-
տուած, եթէ զղօրութիւն նորա։

ՁԱՌՁ ասէ. Ջնոյն ինքն զԱստուած։

ԱԹԱՆԱՍ ասէ. Յորժամ ասէ ապա գիր. «Եւ
Տէր տեղաց ի Սոդոմ և ի Գոմոր ծծումբ և հուր
ի Տէառնէ յերկնից. և կործանեաց զքաղաքս
նոցա, և զամենայն՝ որ շուրջ զնոքաք»։ յորմէ ապա
Տէառնէ տեղաց Տէր Աստուած ի Սոդոմ և ի
Գոմոր՝ ծծումբ և հուր։

ՁԱՌՁ. Ո՛չ ասէ, եթէ Տէր Աստուած տեղաց,
այլ Տէր տեղաց։

ԱԹԱՆԱՍ. Մանաւանդ ի յոլով գիրս գՏէրն
Աստուած գրեալ է։ Համայն տեղացոք թէ ոչ կայ
Աստուած. ոչ է յայտ եթէ Տէրն Աստուած է՝ որ
տեղաց, որ և ասացն ցՂովտ. «Ահաւադիկ ա-
րարի մեծարանս երեսաց քոց և ի բանիդ յայտ՝
ոչ կործանել զքաղաքն վասն որոյ խօսեցար»։

ՁԱՌՁ. Ո՛չ, այլ Տէր տեղաց ի Սոդոմ և ի Գո-
մոր ի Տէառնէ հուր և ծծումբ. այս է, հրշյտակ
տեղաց ի Տէառնէ Աստուծոյ։

ԱԹԱՆԱՍ. Եւ արդ՝ զհրշյտակն Տէառն Տէր կո-
չես, իսկ զղօրութիւնն նորա ոչ ասես Տէր։

ՁԱՌՁ. Ասացի եթէ զհրշյտակն Տէր ասաց՝ տե-
զացեալ ի Տէառնէ Աստուծոյ. սիրէ զղօրութիւնն
նորա ասաց Տէր։

ԱԹԱՆԱՍ. Ասացաք և սկզբան բանիս, եթէ զա-
մենայն ինչ խնաստութիւնն ասաւ՝ գրեալ է. յայտ
է՝ զի եթէ զայն ամենայն է, ապա և զայս. քանզի
մի յայլոցն ամենեցունց է, և նոյն ինքն տեղալն
հուր և ծծումբ ի Սոդոմ և ի Գոմոր։

ՁԱՌՁ ասէ. Տէր ապա Աստուած է Տէառնէ
յիմաստութենէն տեղաց։

ԱԹԱՆԱՍ. Այլ խնաստութիւնս այս Տէր և Աս-
տուած գրալ, տեղաց ի Տէառնէ Աստուծոյ հուր
և ծծումբ։

ՀՐԵԱՑՆ ասէ. Այլ ոչ ասաց ի Տէառնէ Աս-
տուծոյ, այլ ի Տէառնէ. իսկ ապա խնաստութիւնն
Տէր Աստուած ասի, իսկ Աստուած՝ Տէր միայն։

ԱԹԱՆԱՍ. Վասն զի բազբից խոստովանեալ է
թէ պատճառ և ծնող խնաստութեանն՝ Տէր է և
Աստուած, յաղագս այսորիկ ի վերայ նորա զՏէրն
միայն ճառեաց, և յաղագս խնաստութեանն և
զԱստուածն յաւել, քանզի գիտէր զանհնաւանն
ինքեան։

ՁԱՌՁ. Եւ երկու ապա Աստուածք։

ԱԹԱՆԱՍ. Երկու Աստուածք ոչ են, վասն զի
մի է բնութիւնն, և նոյն կամք, և մի համաձայ-
նութիւն. և զոր օրինակ թէպատևոր ասի և թա-
գաւորի պատկեր, և ոչ ասին երկու թագաւորք,
այլ մի. այսպէս և Աստուած և Աստուծոյ պատ-
կեր, և խնաստութիւն, և ոչ երկու Աստուածք։
Եւ գարձեալ, առ մարդոյ նմանական է պատկեր,
իսկ առ աստուածայ չնմանի։

ՁԱՌՁ. Չի Աստուած է Աստուած. և Աստուած
և պատկերն՝ երկու Աստուածք։

ԱԹԱՆԱՍ. Երկու Աստուածք են՝ յորժամ այդ
ինչ կամի ակդնաստիցի, և այդ պատկերն, իսկ
յորժամ նոյն կամի, և նոյն խորհուրդք, և նոյն
գիտութիւն, և նոյն բնութիւն, մի Աստուած է
ասկս անփոփոխն գոյակատնութեան։ վասն որոյ և
ինքն Մովսէս գմամբնութիւն բարուց և գիա-
մացն և զդոյացութեանց ցուցանելով գան և
գինով, մի ուրբմին ճառեաց. «Ասան այսորիկ
իմոցէ այր գՏայր իւր և գնայր ի ւր, և երթիցէ
գՏէա հինգ ի ւրոյ, և եղիցին երկոքեան ի մարմին
մի»։ Եւ յերգն ասէ. «Զերկնաւոն և գՏեծեցան
ընկէց ի ծով», յաղագս ինքնութեան բնութեանն.
իսկ գերկնաւոն և գՏեծեցան, և մնանացեալ մար-
մինք երկոք եղեալ ասաց. իսկ գանմարմինն
Աստուած և գնորին Բանն՝ Աստուած երկի ոչ
յորնականապէս կոչեաց։

ԶԱՔԷ. Ցաղագ Լեմէ Աստուած է և խնամատարէն. մի՛թէ և բրիստոնա, և ի կնոջէ։

ԱԹԱՆԱՍ. Նդան խնամատարէնս այս, միայն և ճըշմարտապէս յԱստուծոյ գոլով Աստուած, վասն կոբրահան մարդկան, հաճեցաւ ի վերայ երկրի երեւիլ, զի ինքեամբ փրկեսցէ կամաւորամտիւքն Հօր՝ զապրդ մարդկան, և սրբեալ ապա զկոյն Ադամայ՝ անա ի ձեռն գնաւորին. զի մարմնապէս ընդ մարդկան չըլնալ, նմանութիւն փրկեսցէ զապրդ մարդկան։

ԶԱՔԷ. ասէ. Հայհոյես, ով այր գու, ասելով վնասատարէնն Աստուծոյ յորովայնի մարդկային գոլ։

ԱԹԱՆԱՍ. Մի՛ վրդովիր, և ի գրոց գիտել հաճեսցես. զի ոչ միայն յորովայնին Մարիամու ասեղծ ինքեան տաճար ասատածատէնն, այլ և յամենայն իսկ հնոյ որովայնի խնամատարէնն Աստուծոյ է, որ ասեղծաւ և սրբէ զնաւորիկ։ Վասն որոյ և առ երեմիա ասաց. «Նախ քան զառեղծուլ իմ զքեզ յորովայնի՝ գիտեմ զքեզ, և յառաջ քան զնընիլ քո յարգանդէ՝ սրբեցի զքեզ»։

ԶԱՔԷ. Այո՛, ասեղծու և արարչագործէ. մի՛ և ի նեղբս յորովայնին գոյ։

ԱԹԱՆԱՍ. Նախ և առաջին, զորովայն կնոջն ոչ ապաքէն ինքն ասի ասեղծուլ, նա և զինաւ իսկ գանգատանս ասբումոյն։

ԶԱՔԷ. Այո՛։

ԱԹԱՆԱՍ. Իսկ արդ, լեմէ կաւ առնուլ յերկրէ արժանի արար, և ի սկզբանէ գայս ինքեանն ձեռագ ասեղծուլ որովայն, և զրամեզակի անդամն որ ինչ և է մարմնոյն, հինգ գաբշխս լսելով լեմէ ինքեան տաճար ասեղծ յորովայնիէ, որ արժանաւորեաց և ի բնէ գայս ինքեանդ գործել. և լեմէ ասեղծուլ ի նեղբս նըսէ ասեղծուլ, զի աւելնայն ուրեք գոլով տաճարաձեւութիւնն, գնեղբնին և գարտաքինն նմանապէս ունի։ Եւ գարձեալ արեգակնա

այս օրհրեւակ և ի մարմինս մեռելոյն լինելով, և ի վերայ հայելոյն(՞) և ժամահաւաքութեանցն գայլելով, ոչ պիտակ և ոչ պղծի, այլ նա մանաւանդ և չահ եւս մեռելութեանցն լինի, և գժամահաւաքն ցամաքեցուցանէ՝ ծախելով գժամահաւաքիւնն։ Եւ գու կարծես պղծել զաստուածութիւնն, և ոչ մանաւանդ հաւատաս լեմէ սրբէ զորովայնն, բանդ զգրեսս արգանդին զրարը, որպէս պիտաուն ճարտարապետ, անօրինէ, կենդանացուցանէ, կառարիագործէ։

ԶԱՔԷ ասէ. Եւ խնամատարէնն Աստուծոյ ի վերայ երկրի՞ երեւեցաւ։

ԱԹԱՆԱՍ. Եւ միՆչ պանչելի, յուր երեմիայի ասելով. «Այս Աստուած մեր՝ ոչ համարեսցի առ սա այլ, եգիտ ղամենայն ճանապարհս խնամատարէնն, և ետ գնա ՀԱՅՈՐԸ ծառայի իւրոյ, և խոյսեղի սիրելեցելոյն ի նմանէ։ Ետ այսորիկ ի վերայ երկրի երեւեցաւ, և ընդ մարդկան չըլնեցաւ»։

ԶԱՔԷ. Ո՛չ է գրեալ յերեմիան։

ԱԹԱՆԱՍ. Ընդեռ ըսկ՞ր գԹուղթն Բարուքայ, զի գիտասցես և հաւատասցես, թէ գրեալ է։

ԶԱՔԷ. Գիտեմ թէ ի նմին Թղթի գրեալ է, այլ ոչ յերեմիան։

ԱԹԱՆԱՍ. Զերեմիան հանդերձ Ողբովքն և Բառըսքաւ և Թղթովին ի մի գիրս գրեալ է, և սոքա չորեքեան գիրքս՝ երեմիան կոչին։

ԶԱՔԷ ասէ. Ո՛չ եւս տակաւին ցուցեր՝ լեմէ Քրիստոս է խնամատարէնն։

ԱԹԱՆԱՍ ասէ. Կամիմ քեզ առաՀաւորգիլ առ ի յընդհատցուիցն, թէ Աստուած պատմեցաւ չըլնալ ընդ մարդկան. և ապա այսպէս առաՀաւորգիլով քեզ ի գրոց, գայ և ի հանճար և յխնամատարէնն։

ԶԱՔԷ ասէ. Ի վերայ երկրի երեւեցաւ Աստուած, և ընդ մարդկան չըլնեցաւ. զի ի տաճարէ սրբոյ խըմբէ երեւիւր մարգարէիցն և հայրապետաց։

ԱԹԱՆԱՍ ասէ. Ձեռ այսօրիկ ասի երեւել ի վերայ երկրի, և ընդ մարդկան շրջել. ուստի յայտ է [Թէ] յետ օրինացն ասէ. երկի՛ր ապա պահելովդ, զի մի գայիս յաւուրն գոռոզաւանի ասելով, սա էր՝ զոր երբեմն ունէաք յայսոյն կառավարուց[1]։

ԶԱԿԱՐԻՈՅ. Ձգյդ ի գրոց և հաւանիմ։

ԱԹԱՆԱՍ. Եթէպի խոստովանեա [Թէ] Ծռաւ Աստուած ի վերայ երկրի, և սա է Էմմանուէլն՝ յաղագս որոյ ասաց Եսայի մարգարէ. «Ահա կոյս յղացեալ և ծնի որդի, և կոչեսցեն զանուն նորա Էմմանուէլ, որ է թարգմանեալ՝ ընդ մեզ Աստուած». զի այսպէս յառաջաւորեալ հաւանեցուցեալ գբեզ, եթէ [Յիսուսն կամաւորութեամբ մեռաւ յաղագս ամենեցուն մեր։

ԶԱԿԱՐԻՈՅ. Մի՛ [Թէ] ամենայն արդար սիչ է առաւած։

ԱԹԱՆԱՍ. Այլ սիչ զի Էմմանուէլ, սիչ զի է կուսէ։

ՀԻԼԱՑՆ ասէ. Եւ կարեւս հաճել պիտ՝ [Թէ] կոյս գոլով Ծռաւ Մարիամ։

ՈՒՂՂԱՓԱՌՆ ասէ. Մարգարէն ասէ. «Ահա կոյս յղացեալ և ծնի որդի, և կոչեսցեն զանուն նորա Էմմանուէլ, որ է թարգմանեալ՝ ընդ մեզ Աստուած»։

ՀԻԼԱՑՆ ասէ. Ահաւադիկ ապ[ի]կի ասի, և սիչ կոյս։

ՈՒՂՂԱՓԱՌՆ ասէ. Եւ զի՞ր նշան է ապ[ի]կին կուսի յաղագսմէ Ծռանել, Աստուծոյ ասելով. «Խնդրեա քեզ նշան [Յիսուս] ի խորս[Թ]նէ կամ ի բարձրո[Թ]նէն»[3]. և մարգարէին ասէսվ, «Ո՛չ [Յնդրեցից և սիչ փորձեցից զՏէր»։ և վասն այսորիկ ի վերայ ածելով ասացեալ. «Մի[Թէ

1. Ցայս վայր տպագրեցաք ըստ ձԹ. ձառընտրի, [Թերեւս գոլով [Թագիր օրինակին։

2. Ձ. ԺԹ. ունի՝ Հրեայն ասէ։

3. Ձ. ԺԹ. ունի՝ ի խորս[Թ]նէ [Յիսուս կամ ի բարձրո[Թ]նէն։

փո՛քը [Յնչ [Յգէ ձեզ աշխատե[Թ]իւն Հասուցանել մարդկան, և զիա՞րդ Հասուցանէք աշխատե[Թ]իւն Ցիսուս։ Վասն այգորիկ [Յիսուն Ցէր տացէ նոյն։ ահա կոյս յղացեալ և ծնի որդի, և կոչեսցեն զանուն նորա Էմմանուէլ»։ իսկ արդ՝ մեծ նշանն՝ զոր [Յնդն Ցէր փափանակ ամենեցուն տայր, այն [Յնէր՝ եթէ աղ[ի]կի յաղագ յղացմամբ Ծռանէր որդի, որպես զմի զ[Թ] ի մարդկանէ, բայ Հաւարակաց սովորութե[Թան։

ՀԻԼԱՑՆ ասէ. Նշան էր այս՝ [Թէ նաև քան զդիակ մանկանն կոչել զՅոյր կամ զմայր, առնոյն զզօրութե[Թն Դամասկոսի և զառաջ Սամարեայ։

ԱԹԱՆԱՍ. Եւ սո՛ր մանուկ նաև քան զդիակ կոչել զՅայր կամ զմայր, անարգեաց զՅար՝ ընտրե[Թ]լով զբարե[Թն, և ան զզօրութե[Թն Դամասկոսի և զառաջ Սամարեայ, եթէ ոչ Քրիստոս միայն։ Քանզի բազմեալ նորա ի մէջ, եկին մոգքն առաջեալք ի Հերովդէէ [Թագաւորէ և գտչակին գնա[3], և զոյն ոչ տարբե[Թն զոր պատճառէքը Հերովդէսն։ Քանզի երկրպագեալ նմա՝ նուաճ ոսկի, [Թնդրակ, և գմուռս, զի կատարեացի ասացեալն, նաև քան զդիակ մանկանն կոչել զՅայր կամ զմայր, առցե զզօրութե[Թն Դամասկոսի և զառաջ Սամարեայ։

ԶԱԿԱՐԻՈՅ. Դամասկացի՞քը էին մոգքն։

ԱԹԱՆԱՍ. Սա ի գրոց՝ որք գայպահան խորհ[Թն, Եգիպտացւոց՝ Եգիպտացիս կոչին, և Նոյնպէսնակ Քանանացւոց՝ Քանանացիս կոչին. և որք զնոսն նմին նման Ամենիշխանաց՝ Ամենիշխանս. ուստի և մարգարէն գուչ հակառակ ապ[ի]կի ձերում՝ ասե[լով. «Հայր ձեր Ամենիշխան, և մայր ձեր Ցեսացի»։ այսպէս և զնոսն նմանաբար խորհրդով Դամասկացիս և Սամարացիս կոչեաց։

1. Ձ. ԺԹ. աչքիան։

2. Ձ. ԺԹ. Ծռանիաբ։

3. Ցար. Եգիպտ. էր՝ նա, ուզ. գնչյաւ. ըստ Ձ. ԺԹ.

ՋԱԿԱՐԻՈՍ. Հի՛մ. վի՛ թէ ընաւ հանդերձեալ եր գալ Քրիստոս, զոր ասես, ոչ բացայայտեաւ ասէին մարգարէքդ, թէ այս ա՛ր ինչ[1] է, այլ բանիզոյս թեամբ ինձ վկայութիւնս ասաբերես երբեմն զայսր մարգարէի և երբեմն զայլոյ, իսկ երբեմն զմիւսոյ. մի՛ թէ ոչ կարէր մի ոք առ ի նոցանէ բացայայտաբար ասել, թէ հանդերձեալ է իմաստութիւնն Աստուծոյ մարմնանալ և կրել զայս ինչ չարչարանս, կամ՝ առնել զայս ինչ։

Ա՛ս այս՝ ասէ ԱԹԱՆԱՍԻՈՍ. Ո՞ՂՋամանաց ասացոցոյց ոչ Տհաւանեցայք, և զիա՞րդ միով ուրուք ասելով[2] Հաւանիք։

ՀԻԼԱՑՆ ասէ. Եւ ամենևքեանն իսկ հի՛մ ոչ այնպէս ասացի՛ն, իբր զի ոչ ումիք գայիտպղել[3]։

ԱԹԱՆԱՍ. Եւ ո՞րպէս տանաւանն խորհուրդ քաղուածն լինէր՝ եթէ բացայայտապէս էր քարոզեալ։ Եւ այսազգ գարձեալ. գիտե՛ս եթէ ազգ չար էք, և ժողովուրդ լի անօրէնութեամբ, վասն այնորիկ առաւել զայսոսիկ ասաց. զի մի՛ լըսելովք՝ եթէ Աստուծոյ ունել հրկեղ առնիցեք զԱբրահամն, քան թէ ընծեռնել հնձանոցաց և ապրել։ Զի թէ յաղագս գոն էրաց խաչի գնա մանանեցէք, զի ասէր՝ «Բարձցի ի ձէնջ այդ ինն ասացի հնձանոցաց արարոցաց զպատւոյ», զիարդ ոչ ապա և զգրեանն այրէիք. որք և զՏէրն խաչէնցէք, և զնորին քարոզիչս քարկոծս արարէք. ուստի ամենայն երգը եթէ բացայայտաւ էր քարոզեալ զնոյն առնէիք. զի թէ չեա այնչափ յայտնապէս չէիք խոստացեալ նշանացն և ի կարմիր ծովուն հրաշիւք, և կամ որ չեա այնը՝ այնքան մեծամեծն գործոցն հրաշելեացդ՝ ի կառապատելիսն չեզոտնեցեալք

1. Ձ. ՃԹ. ուստի՞ ես այս ա՛ր ինչ է։
2. Ձ. ՃԹ. ասելոյ։
3. Ցօր. Էրեմ. գայթագղեա՛ս զնա. Եզեք. ըստ Ձ. ՃԹ։
4. Ձ. ՃԹ. յատեալսն Ապոստոլ։

ասելով ցՄՀարոնն, «Արա՛ մեզ աստուածս», որպէս ապա ոչ է չայտ, եթէ այնպիսիք հանդիպեալք բարեաք՝ պնդն ամենայն իրեք առնէիք։

ՋԱԿԱՐԻՈՍ. Ո՞չ ամենեւն Տճառն կամ Աստուծոյ կամ զօրութեան կամ խնամատարութեան խաչ ասելով։

ԱԹԱՆԱՍ ասէ. Զոր մարգարէքն ոչ ամենեցին ասել՝ և ոչ ես ամենիմ։

ՋԱԿԱՐԻՈՍ. Եւ կարծս ցուցանել եթէ մարգարէքն զնա խաչել ասացին։

ԱԹԱՆԱՍ. Նախկին Մովսէս է ասելով. «Եւ տեսանիցէք զկեանս ձեր կախեալ առաջի աչաց ձերոց, և ոչ Տհաւատայցէք՝ կենաց ձերոց։ Ազատուն ասիցես՝ Երբ լինիցի[1] երկիր, և ընդ երկիր ասասցես՝ Երբ լինիցի առաւօտ». «Քանզի՞ ի վեց ժամին խաւար եղեւ ի վերայ ամենայն երկրի մինչեւ ցինն ժամ», և յինենգերորդ ժամին գարձեալ լոյս եբեւեցաւ՝ որպէս զի ասել տեսողացն, զիարդ եղեւ երկիր՝ որ է խաւար, և գարձեալ զիարդ եղեւ առաւօտ՝ որ է լոյս։

ՀԻԼԱՑՆ. Ի Տնոյ ուխտէ և յօրինադ Տհաւանեցայ զնա՝ եթէ պարտ է նմա խաչիլ։

ԱԹԱՆԱՍ. Ցեսչիքն ասել՝ «Զկենաս ձեր կախեալ առաջի աչաց ձերոց, և ոչ Տհաւատայցէք կենաց ձերոց», Տնոյ օրինացն է, «Եւ առաւօտուն[2] ասասցես՝ զիարդ եղեւ երկիր, կամ՝ Երբ լինիցի առաւօտ», նմանութեամբ Տնոյ ասեալն է։

ՋԱԿԱՐ. Ա՛յդ այս ոչ է խաչ և ոչ մեռ։

ԱԹԱՆԱՍ. Եթէ ասէ Էսայի, «Ձեր ո՞ Տհաւատաց լուր մերում, կամ՝ բազուկ Տնոյն ումի՞ յայտնեցաւ։ Պատմեցաք առաջի նորա որպէս զմանուկ, որպէս զարմատ ի ծարաւուտ երկրի». ոչ գոյր նորա տեսիլ, և ոչ գեղեցկութիւն[3]. տեսաք մեք

1. Ձ. ՃԹ. հասապահել։
2. Ձ. ՃԹ. եղէքն։
3. Ձ. ՃԹ. տեսութիւն։
4. Ձ. ՃԹ. եղէք։
5. Ձ. ՃԹ. ֆաթ։

գնա և ոչ գոյր նորա տեսել և ոչ ծառք[1]. այլ տեսիլ նորա անարդ. նաւապետ գան գամէնայն որգուց մարդկան»։ Երէկ ասէ գարձեալ Գաւիթ. «Ծրակեցին գձեռս իմ և գասս[2], և բաժանեցին գհանգերձս իմ յինքեանս», գի՞րդ ոչ խնամս գնասցէ։

ՀՐԵԱՑՆ. Ես ոչ այնպէս գմոհ յիշեցեր։

ՈՒՂԱՓԱՌՆ. «Այլ մի ի հաբատացս, և գիտէ համբերել ցաւոց· զի գարձուցեալ գերեսս իւր՝ անարգեցաւ և ոչ ինչ համարեցաւ։ Նա գինգ մեր բառնայ, և գան անօրէնութեանց մերոց չարչարբի, և մեք համարեցաք գնա ի ցաւս և ի վէրս, և ի չարչարանս (իբրեւ Աստուած)։ Բայց նա վիրաւորեցաւ գան մեղաց մերոց· խրատ խաղաղութեան մերոյ ի նմա, և նորա վէրքն բժշկեցաք։ Ամենեքեան որպէս ոչխարս մոլորեցաք· այլ ի ճանապարհի իւրում մոլորեցաւ, և Տէր մատնեաց գնա առ մեզ մեր։ Ի նա առ վշտին ոչ բանայ գբերան իւր։ Որպէս ոչխար ի գերեզման ածաւ, և որպէս գառնի առանց կարծի անձայն, այնպէս ոչ բանայ գբերան իւր։ Ա՛ր խոնարհութեան նորա դատաստան նորա բարձաւ, և զազգատոհմին նորա ո՛վ պատմեսցէ. զի բառնայ յերկրէ կեանք նորա, վասն մեղաց ժողովրդեան իմոյ ածաւ ի մահ։ Եւ տայ զպղտիս փոխանակ թաղման նորա, և զմեծամեծս փոխանակ մահու նորա. զի մեղս ոչ արար, և ոչ գտաւ նենգութիւն ի բերան նորա. և Տէր կամի սրբել գնա ի վիրաց նորոց։ Երէկ տայցէք[3] գնան մեզացն, անձինք ձեր տեսցեն գաւետիսդ[4]տակաց. և կամի Տէր բառնալ ի ցաւոց անձին նորա, ցուցանել նմա լոյս և տեղիդալ խնամատարութեամբ, արգասաւորացուցանել զարդարն՝ որ մեծապետն ծառայից բազմաց, և զմեզ նոցա լինել վերացոյց։ Վասն

1. Ձ. ժԹ. գեղեցկութեան։ 2. Ձ. ժԹ. յասելոյ՝ խ, և 3. Ձ. ժԹ. պատ- ի վերայ պատմուճանի խոյ վիճակս արկանել։ (Խանէին։

այնորիկ նա ժառանգեսցէ զգազան, և զաւար հզօրաց բաշխեսցէ. փոխանակ զի ի մահ մատնեցաւ անձն նորա, և ընդ անօրէնս համարեցաւ. և նա զմեզ բազումս վերացոյց, և վասն մերոց նոցա մատնեցաւ»։

ՀՐԵԱՑՆ. Զամենայն զոր ասացեր՝ յայտագա մարգոյ ասէ մարգարէն։

ԱԹԱՆԱՍ. Յաղագս բազիւ Ցեառն մարդ եղեալ լսելով, զդօրանալն Աստուծոյ խնդ· քանզի ոչ երէկ յանդգնաց աստուածութիւնն չարադրելէ։

ՀՐԵԱՑՆ. Լուաք նմին ասելով, «Այլ ի հաբատացս, և գիտէ համբերել ցաւոց»։

ԱԹԱՆԱՍ. Երեւեցաւ ինձ ոչ զպաշտամ ասացեալսս· լուար այժմ նմա ասելով. «Տէր, ո՞ հաւատաց լսոյ մերում, և բազուկ Ցեառն ո՞մ յայտնեցաւ. պատմեցաք առաջի նորա որպէս գմեռանակ»։

ՀՐԵԱՑՆ ասաց. Բազումքն Ցեառն՝ զոր ասես զօրութիւն, փոխեցաւ և եղեւ մանուկ։

ԱԹԱՆԱՍ. Ո՛չ փոխեցաւ, որ քաւ և մի՛ լիցի այդ ասեալ մարգիկն, և որպէս ի տաճարի ի մարմնի նմին էլով[1] զօրութիւնն, եղեւ մարգ բան մարմնոյ. և միացեալ մարգ՝ էր և Աստուած բան Հոգւոյ. և որպէս գնարդ ի վերուն ածիր, իսկ որպէս գԱստուած՝ բառնայր գնոր աչխարհի։ Քանզի՝ «Վասն այսորիկ նա ժառանգեսցէ[2] զգազան, և զհզօրացեալ գիւացն բաժանեսցէ զաւար». առեալ գնոցա զոր ի բազում ժամանակաց էր ուտրեալ գմարդիկ. «փոխանակ զի ի մահ մատնեցաւ անձն նորա, և ընդ անօրէնս համարեցաւ». վասն զի ի մէջ երկուց ուտզակաց կախեալ որպէս գանօրէնն համարեցաւ. ասելով օրինացն՝ թէ «Անիծեալ ամենայն՝ որ կախեալ կայցէ գփայտէ»։

ԶԱԿԵԷՈՍ ասէ. Ահա ապա անիծեալ է։

1. Ձ. ժԹ. լինելոյ։ 2. Ձ. ժԹ. ժառանգեսցէ։ 3. Ձ. ժԹ. պատրաստեսցէ։

ԱԹԱՆԱՍ. «Վասն այնօրիկ ասացին չարք վա-
խանակ մնալոյ նոցա, և մեծամեծք փախանակ մնա-
նուան[1] նոցա, զի ընդ անօրէնս համաբերեցաս»։

ԶԱԿԱՐԻՈՍ ասէ. Այս առասիկ մարգարէն ասէ,
«Զապզաասհմին նոցա ո պատուեցէ»։ իսկ ես զքեզ-
առնէն ահաւասիկ արտաբերեմ զարգն, քանզի
Ցաքսիփայ է արդի, և եղբայրք նոցա Ցակովբա և
Ցովսէս և Սիմոնն և Ցուդաս, և մայր նոցա Մա-
րիամ։

ԱԹԱՆԱՍ. Վասն այնօրիկ ասաց մարգարէն,
«Զապզաասհմին նոցա ո պատուեցէ», քանզի թէ
ոչ զը եղէ խնաւասուն՝ ոչ կարէ ճանաչել եթէ ի
Հոգւոյն սրբոյ և ի Մարիամայ կուսէ ծնանի։

ՀԻՆԱՁՆ ասէ. Հոգին սուրբ ազա փախանակ
առն խառնակեցաւ ի Մարիամ։

ԱԹԱՆԱՍԻՈՍ[2] ասէ. Ցետանէն զի խնաւասէթիան[3]
արժան է ընդրել, որպէս զի կարող լինել խնամել՝
եթէ Հոգին սուրբ մարմնական ինչ խառնակու-
թիան ոչ ունի։

ԶԱԿԱՐԻ. Դուն ասացեր թէ Հոգւոյն սրբոյ և ի
Մարիամայ Ցնեաւ։

ԱԹԱՆԱՍ. Այլ ոչ ըստ խառնակման, այլ ըստ
աթարչականութեան. քանզի զոր օրինակ առա-
չինն մարդ Ցաւասծոյ և ի յերկրէ, ոչ ըստ խառ-
նակման, այլ ըստ աթարչականութեան, նոյնպէսակ լուր
և իմն զԲրիստոս ի Հոգւոյն սրբոյ և ի Մարիա-
մայ կոսէ։

ԶԱԿԱՐԻ. Հիմ իսկ գնաս և Բրիստոս գնա ա-
սէր, զոն Թագաւորեալ և ոչ օծեալ յասկէն ի
մարգարէիցն։

ԱԹԱՆԱՍ. Վարգապետեցար[4] ի գիրս սրբոյ՝
եթէ և զօրութիւն և խնաւասութիւն և բան և՝

1. Ձ. ԺԹ. Բաշխան։ 3. Ձ. ԺԹ. խնաւասութեամբ։
2. Ձ. ԺԹ. գնէ Ոսգաֆաան ասէ։ 4. Ձ. ԺԹ. ուսին՝ վարգապե-
պեաց այս...։

բազուկ և մանուկ և մարդ և ասի և է։ Ուսցիս
դարձեալ, եթէ և՝ իշխան և Թագաւոր և Քրիս-
տոս և քահանայ և՝ մարգարէ, այն ինչն սա է։
Վասն զի ամենայն ամենացնօղ եղեալ, զի զրոյցս
կեցուսցէ Յիսուս Աստուած[5] և ոչ փախանակով է
բնութիւնն։

ԶԱԿԱՐԻ. Ո՞րպէս կարես ցուցանել ինձ։

ԱԹԱՆԱՍ. Ազանձն, զի իշխան և տասնորդ
է, «լուր Մ՚ոխախ գրեալ զՅակոբ[1] յօրհնու-
թիւնն, և ասելով. «Ո՛չ պակասեսցէ իշխան ի
Ցուդայէ և[2] պետ յերանաց նոցա, մինչեւ և
կեսցէ որում կայն և պահին. և նա է ակնկալու-
թիւն հեթանոսաց»։ Եւ տես զինչ էր մարգա-
րէութիւնն. քանզի ինչն Յակոբ է մեռանելն կո-
չեաց զորդիս իւր ասելով. «Ժողովեցարուք, զի
պատմեցից ձեզ, որդիք Յակոբայ. լսարուք իս-
րայէլի հօր ձերոյ»։ և Ժողովեցեալոց օրհնեաց
զՑուդայ նախատասեան օրհնութեամբ, և զՑով-
սեփ զմեծագործութեան՝ Ցաւայ արար Ցուդայի, ա-
սելով ցնա. «Երկիր պագցին քեզ որդիք հօր քոյ,
զի ոչ պակասեսցէ իշխան ի Ցուդայ, և մի պետ
յերանաց նոցա, մինչեւ եկեսցէ որում կայն և
պահին. և նա է ակնկալութիւն հեթանոսաց»։

ԶԱԿԱՐԻ. Վասն Դաւթի ասէ, զի հանգերձեալ
էր յետ ժամանակի ի Ցուդայէ ծնանել։

ԱԹԱՆԱՍ. Ո՛չ ամենևին[3], քանզի ի Դաւթայ
ասեցին իշխանքն. բայց մարգարէութիւնն ասէ
մինչեւ ցայնժամ լինել իշխանաց Հրէից ազգիդ,
յորժամ եկեսցէ սրուտ Միսի, և նա է յոյս հե-
թանոսաց. Դաւթի ձեր եղեւ ակնկալութիւն հր-
էից, այլ ոչ մեզ հեթանոսաց։

ԶԱԿԱՐԻՈՍ. Մ՚ենթէ և զհեթանոսս ասես կռել ի
կեանս, զորս ոչ կռեաց Աստուած։

1. Ձ. ԺԹ. Ցաւէթոյ Աստա- ծոյ։ 3. Ձ. ԺԹ. Ցակոբոյ։
2. Ձ. ԺԹ. յԱստուածէ։ 4. Յօգ. ի լս. գնէ՝ Ջ։
5. Ձ. ԺԹ. ամենեցուն։

ԱԹԱՆԱՍ. *Լաւա՛ր յերկրորդն ապտնահ, մարգարէաձեռ առեալ Դաւթի, «Ցէր առաց ցիս՝ որդի իմ ես դու, և ես այսօր ծնայ զքեզ։ Խընդրեսայ յինէն և տաց քեզ զհեթանոսս ի ժառանգութիւն քո, և իշխանութիւն քո զամենայն ծագս երկրի»[1]։

ԶԱԿԷՈՍ. Զայս յորոգս ինքեան առաց Դաւիթ. «Ցէր առաց ցիս՝ որդի իմ ես դու, ես այսօր ծնայ զքեզ», մի՛թէ վասն Քրիստոսի՞։

ԱԹԱՆԱՍ. Եւ յորժամ զհեթանոսս ժառանգեաց Դաւիթ։

*ԶԱԿԷ. Զազգս առ երկրաւոռնս ցեղս իսրայէլի։

ԱԹԱՆԱՍ. Եւ զամենայն ծագս երբ կալաւ Դաւիթ*։

ԶԱԿԷՈՍ առ. Մի՛թէ Քրիստոս կալաւ զամենայն ծագս երկրի։

ԱԹԱՆԱՍ. Ուա՛ր, զի յամենայն եգիպտոս և ի Պաղեստին, և ի փիւնիկ, և յԱրաբիա, և ի Կիւզիկիա, և ի կապադովկիա, և ի Պոնտոս, և ի Սիկիլիա, և ի միանգամայն ընդ բոլոր տիեզերս՝ զՔրիստոս վիրապադրեալ թագաւոր։

ԶԱԿԷԷ. Եւ յերկիսցուն թագաւոր առեալ ընդՔրիստոս, որ բացաքարոզեալն է յԱստուծոյ։ Եւ զինչդ կարէ Քրիստոս ապա յԱստուծոյ եւ՝ կամ՝ որպէս Որդի Աստուծոյ առեալ գնա, որ մեզոգիր լինի հարցն մերոց և ձեռն մարգարէին, որք ընդ ճանապարհն եգիպտացւոց գնացին, ասելով. «Զի՞ կայ քո և ճանապարհին եգիպտացւոց, ըմպել ըզՋուրն Գիհոնայ»։

ԱԹԱՆԱՍԻՈՍ. Զմանկ վհղ եգիպտականն զար-

1· Ճ· ԹԻԲ· ուՀՀ Ոչ ասաւ Տէր ցիս՝ որդի իմ ես դու, այսօր ծնայ զքեզ։ Խնդրեսայ յինէն և տաց քեզ զհեթանոսս ի ժառանգութիւն քո, և իշխանութիւն քո զամենայն ծագս երկրի։

2· Ճ· ԹԻԲ· ամենայն ծագս երկրի։

* Յաստեղանշեզ ցվերան չորեքերեսեան սալաւն, այսպես առելով՝ Նի Ճ· ԹԻԲ· Մարգարէին Դաւթի։···

3· Ճ· ԹԻԲ· եւ։

ծոյ՝ ոչ կամի, բայց զերկրեմթիան նոցա և զառ ի բարեպաշտութիւնն գալ կամի, զի և զբոլոր ազգաց։ վասն որոյ, լուր մարգարէին Զաքարեայ առելով. «Եւ եղիցի՝ որք մնանգամ ինայցեն յամենայն ազգացն եկելոց ի վերայ Երուսաղէմ, և անիցեն ամ յամէ երկրպագել թագաւորին Տէառն[2] Աստուծոյ ամենակալի, և առնել զտօնն տապաւարհաշարաց։ Եւ եղիցի՝ որ մինգամ ոչ երթիցեն յամենայն ազգաց երկիր յերուսաղէմ՝ երկիր պագանել թագաւորին Տէառն Աստուծոյ ամենակալի, և ոչ եթ ի նոսա յատիցին։ Եւ եթէ ազգն եգիպտացւոց ոչ գայցէ, և ի վերայ նորա եղիցին հարուածքն, զոր հարցէ Ցէր, զամենայն ազգս որք ոչ երթիցեն առնել զտօնն տապաւարհաշարաց»։

ԶԱԿԷՈՍ. Այո՛, վերեպատացւոցն կամի ասա զերկրեմթիան և զերանելն յերուսաղէմ, այլ ոչ յեգիպտոս երթալ։

ԱԹԱՆԱՍԻՈՍ. Յուսացանել ասա ոչ ունիս, թէ ի զղային երուսաղէմի կամի զամենեսին պատահել միմեանց՝ ամ քան ամէ։ վասն զի որպէս է կարօտութիւն այսմ վիճել, երբ զի և զամսոսիկ որք առ ամիկանուսին բնակեալք են՝ զոչ ամ քան ամէ յերուսաղէմ։ և զի այս ասացի զքեզ կարելի գոլ, ոչ այդ իմիք իրաց պատասիկ՝ բայց միայն այսմ՝ Լուր և էասլայ մարգարէիդ ասեն, ի նմին եակ յեգիպտոս երկրպագել Աստուծոյ, ուստի բացայայտակ մերկրեմթանայ՝ առելով. «Եւ ծանիցի Տէր եգիպտացւոց, և երկիղեն եգիպտացիք ի Տէառնէ յաւուր յայնմիկ։ և մնաուցին զպատարագս, և ուխտեսցեն[3] ուխտս և Տաուսացեն»։

ՀԻՆԱՑՆ՝ ասէ. Ո՛չ ասաց յեգիպտոս՝ այլ «Եւ

1· Ճ· ԹԻԲ· գրեթէ։
2· Ճ· ԹԻԲ· յուսիր Տէառն։
3· Ճ· ԹԻԲ· յաւելու՝ Տէառն։
4· Ճ· ԹԻԲ· գնէ՝ Զուտ։

գիպատակքն երիցին ի Ցեառնէ, և մատուցին՝ Ցեառն ասելս, և հաստացան», այլ յԵգիպտոս, այլ յԵբուսաղէմ՝:

ԱԹԱՆԱՍ. Եւ այլ պայ ունիս ցուցանել՝ թէ յԵբուսաղէմ՝ ասէ. բայց զի մի՝ զբեղ բանակիս կացուցից, լուր նմին իակ մարգարէին յայտնաբար զկնայանելով. «Ցաւուր յայնմիկ եղիցին հինգ քաղաք յԵգիպտոս՝ որ խօսիցին զբառնա-նացոց լեզուն, և երդնուցան յանուն Ցեառն. քա-ղաք Սեղեկ կոչեսցի մի քաղաքն: Ցաւուր յայնմ-միկ եղիցի սեղան Տեառն, և եղիցի նշան յաւիտեան Ցեառն՝ յերկիրն Եգիպտացւոց: Զի ա-զաղակեսցեն առ Տէր վասն նեղչաց իւրեանց, և առաքեսցէ նոցա Տէր այր՝ որ փրկեսցէ զնոսա: Եւ յայտնի եղիցի Տէր Եգիպտացւոց, և երկիւղն Եգիպտացիք ի Ցեառնէ, և ծանիցեն Եգիպտա-ցիքն զառաքն Աստուած յաւուր յայնմ՝: և արասցեն պատարագս, և ուխտեսցեն Ցեառն ուխտս, և հաստուսցեն: Եւ հարցէ Տէր զերկիպտացիս մե-ծաւ հարուածովք, և չարժեսցէ զնուագարձս նո-ցա, և բժշկեսցէ զնոսա բժշկութեամբ, և դարձ-ցին առ Տէր, և լուիցէ նոցա և բժշկեսցէ»:

ԶԱԿՔԷՈՍ. Ա՛ն այդպիսի ընդդէմ ասել ինչ ոչ ունիմ:

ԱԹԱՆԱՍ. Եդիցի քեզ և ի մեծագոյնն զնոյն ձայն թողուլ. որպէս զի և զու կարեսցես նոքն ա-նուամբ՝ որ է առեալ ի վերայ երկրի:

ԶԱԿՔԷՈՍ. Եւ գոյ այլ մեծ անուն քան զայ մեր ունիմք՝ խրոխտեցուիք կոչեցեալք:

ԱԹԱՆԱՍԻՈՍ ասաց. Լուր Աստուծոյ ի ձեռն մարգարէին Եսայեայ գարձեալ ասացեալ. «Որոց ծառայինն լինձ՝ կոչեսցի նոցա անուն նոր, որ օրհնեսցի ի վերայ երկրի»:

1. Ձ. ԺԹ. յաւելու՝ պապա-բաքա և ռախաբոյնէն:
2. Ձ. ԺԹ. Տէր:
3. Ձ. ԺԹ. յայնմէ:

ԶԱԿՔԷՈՍ. Եւ ո՞ր է նորն անուն:

ԱԹԱՆԱՍ. Եթէ արժանասցիս կոչիլ քրիստոնեայ՝ ծանիցես զնորն անուն:

ԶԱԿՔԷՈՍ. Խոստացար ցուցանել՝ թէ և Քրիս-տոս է և Աստուած և քահանայ:

ԱԹԱՆԱՍ. Օծանի Քրիստոս այ երկրաւոր իւ-րով, այլ Հոգւով Աստուծոյ, զսա մարգարէու-թիւնն Դաւթի, որ ասէ. «Վասն այսորիկ օծ զքեզ Աստուած՝ Աստուած քո, իւղով ուրախու-թիւն առաւել քան զընկերս քո»: բայց ոչ ըստ ընկերաց քոց կայ. վասն զի ընկերք նորա երկ-բաւորք իւղով օծանին, իսկ նա Հոգւով սրբով, որ-պէս և գրեալ է. «Հոգի Տեառն ի վերայ իմ, վասն որոյ և օծ իսկ զիս. աւետարանել աղքատաց առաքեաց զիս»:

ԶԱԿՔԷ ասաց. Խոսիյաս էր որ զայն ասէր-մի՝ Աստուած Քրիստոս[1]:

ԱԹԱՆԱՍ. Այլ զոր ասէրն Էսայիաս՝ յերկնաց Քրիստոսի ասէր. լուր ապա նորին իակ բոլոր մարգարէութիւնն, զի ծանիցես թէ այ այսու[2] ումեք մարգարէութիւնն պատռանի, բայց Քրիս-տոսի միայն. քանզի ասէ այսպէս[3]. «Հոգի Տեառն ի վերայ իմ, վասն որոյ և օծ իսկ զիս. [4]աւետա-րանել ազքատաց առաքեաց զիս[5]. բժշկել զբե-կեալս սրտիւք, քարոզել գերելոցն զմոգութիւն, և կուրաց տեսանել, կոչել առ Ցեառն ընդունելի և օր հատուցման Աստուծոյ մերոյ. մխիթարել զա-մենայն սգաւորս, տալ սգաւորաց Սիովն փառա-փոխանակ մխրճոյն՝ օծումն ուրախութեան, և սգա-տորացն պատմուճան ուրախութեան՝ [4]փոխանակ ոգւոյն՝ հանդրտութեան, կոչեսցին ազգ արդարու-

1. Ձ. ԺԹ. Յեսու Ապաւէն Քրիստոս:
2. Ձ. ԺԹ. այդ ումէ:
3. Ձ. ԺԹ. չառնի՝ պապա:
4. Ձ. ԺԹ. զինչ՝ ֆասաց:
5. Ձ. ԺԹ. ոգոյն:

թեան՝ առնել ֆեան է փառս, և չինեցին և նորոգեցին զքաղաքս աւերեալս, անապատացեալս յաղագ[1]։ Եւ սկսցին պյադդիք հոմանել զսխարս քո, և օտարածինք մնճակայք և պղծգործք։ Բայց գաբ՝ քահանայք ֆեան կոչեմիք. պարտ-նեալք Աստուծոյ մերոյ անուանեալիք, զզօրութիւնս պղծից կերկիք, և մեծամեծաձիք նոցա պարսկերի լինիք[2]։ Ալյսպես վերկերն երկրորդ ժամանակացն, և տրախտախնն յաւետանէից է վերայ գլխոց նոցա։ Քանզի ես եմ ֆէր՝ որ սիրեմ զարգարութիւն, և առեմ գյաչեաստախութիւն յանիրաւութենէ»։

ԶԱԿԵՔՈՍ[3]. Այդ ամենայն վասն ժողովրդեան մերոյ ասի։

ԱԹԱՆԱՍ. Ուրախանալի է վերայ գլխոց ձերոց այ եղեւ և այ լինի։

ԶԱԿԵՔ. Ո՛չ զր բանաւիճութեամբ խնդամանել։

ԱԹԱՆԱՍ. Ո՛չ խնդամանեմ՝ որ քառ և մի լիցի. ապա թէ ունիս ցուցանել՝ թէ եղեւ ձեզ ուրախութիւն յաւետնական, որոց և զքաղաքն կորուս-սեալ կատաքար, և զօրինաւորութիւն, և զպատա-ռուածսար, և զպրկութիւնս, և զքերթողեան, և զպատարագն, և զպրկութիւնս, և զբերթողեան, և զքաւարանն, և որչափ գոլ իակ ուսար, ասա։

ԶԱԿԵՔԵՈՍ. Այդ հանգերձեալ է այս ամենայն լինել, բայց չեւ է ժամանակ։

ԱԹԱՆԱՍ. Ամէնայն և գոլ ինքն խոստովանի՞ս օ-ծանել Հոգւով սրբով. և զի ոչ և է միայ վերայ նաև եղեցին ծնագատացին և մարգարէիցն կա-տարեցաւ մարգարէութիւնն Եսայեայ։

ԶԱԿԵՔԵՈՍ. Եսայիաս ապա ո՞չ ունէր Հոգի՝։

ԱԹԱՆԱՍ. Ընդեր զՀոգին տուր Աստուծոյ, ոչ միայն Եսայիաս, այլ և ամենայն մարգարէք Աս-

1· Ձ· ԺԹ· ապա։
2· Ձ· ԺԹ· լինիք։
3· Ձ· ԺԹ· Զրեայն ասէ։
4· Ձ· ԺԹ· ունի պյագես-Եսայաս ապա ասէր ոնոքի։

տուածոյ. բայց զայժմուս ասացեալս առ ի ծանուիլ ոչ ասկս ինքեան ասաց Եսայիաս, այլ վասն այլոյ ուրումն։

ԶԱԿԵՔԵՈՍ. Եւ ես ասեմ՝ թէ յաղագս այլոյ ու-րումն ասաց, այլ ոչ վասն Քրիստոսին քոյ։

ԱԹԱՆԱՍ. Քրիստոսի ապաքէն օծանիլ ասի՞ ի Հոգւոյն սրբոյ։

ԶԱԿԵՔ. Այո՛։

ԱԹԱՆԱՍ. Ե՛րթ ապա յերբուսաղէմ, և ուսիր հարցեալ ի ծնից, թէ ո՞ր էջ Հոգին սուրբ. և յոյր վերայ, և՝ երբ. զի լուիցես՝ թէ ի ծագրանէն՝ որ ի Մարթանայն ծնեալ առ Աւգոստու[4] կայսերբ։

ԶԱԿԵՔԵՈՍ. Եւ ունի՞ս հաւատալ աւետարանացն քոց։

ԱԹԱՆԱՍ. վասն այնորիկ և տեղին քեզ ասի և ժամանակին, զի երթեալ ի տեղին՝ առցես զբացն հանգամանս, և ծանիցես լցեալ գնագրարեւե-լեանն ի վերայ ամենայն հաւատացելոց ի նա. զբարեաւետիսն յաւետնական տեսանելով ի վե-րայ գլխոց նոցա, որք և ասեցին. «Նշանեցաւ ի մեզ լցոյս երեսաց քոց, և եաւթ ուրախութիւն սըր-ձից մերոց»։

ԶԱԿԵՔԵՈՍ. Ո՛չ վասն ձեր քրիստոնէից ասէ այդ, այլ յատպա մեր Եսայեզացւոյ։

ԱԹԱՆԱՍ. Լուր և որ ի կարգին մարգարէու-թեանն[5], զի գիտասցես թէ վասն մեր ասէ։

ԶԱԿԵՔ. Ասա։

ԱԹԱՆԱՍ. Ձյսպէս։ «Եւ եգից նոցա ուխտ յա-ւիտենական. և ծանիցի ի մէջ հեթանոսաց զա-ւակ նոցա»։

ԶԱԿԵՔԵՈՍ. Զաւակ Հրէից ծանիցի ի մէջ հե-թանոսաց։

ԱԹԱՆԱՍ. Ձմարիտ ասես. քանզի սուրբ Աստ-

1· Ձ· ԺԹ· ոնո՛ր ի՞մ։
2· Ձ· ԺԹ· Աւգոստոս։
3· Յօր· մարգարեաբան. եգաք ըստ Ձ· ԺԹ։

քեալքն զաւակք Աբրահամու զգալ, ծանուցան մեզ հնչմանապաց. և թողուցաք նոցա ի մէջ ժողովրդոց՝ մնալոցն զնաւաչ զնաւս, եթէ ապա են զաւակ օրհնեալ ի Ցեսուէ. և ուրախ եմք յաւետեաց[1] ուրախացն ի Տէր»։

Զ Ա Կ Ե Ի Ո Ս. Ուրախացեալք մեք եմք ի Տէր։

Ա Թ Ա Ն Ա Ս. Եւ գարձեալ ասեմ։ ուրախ եմ յաւետեսական ձեր որ է, եկեղեցի ձերոյ անապատացելոց, և քաղաքաց ձերոց հրեիցդ եղելոց. զանց որոց պարտ է մոռանալ. մերս մեզ չէ, ասա[2]։

Զ Ա Կ Ե Ի Ո Ս. Ապդ[3] ասացի մեզ հանգերձեալ է լինել, այդ և չհնել քաղաքին։

Ա Թ Ա Ն Ա Ս. Ցեսցուք ապա և զբան կարգիմ՝ մեզ ոչ նկեն, քանզի ասէ. «Ջնեմասցէ անձն իմ ի Տէր, քանզի զգեցոյց զինեն հանգերձ փըրկութեան, և պատմուճանաւ[4] ուրախութեան զարդարեաց զիս». և եթէ գիաեիր, զի որք ի Քրիստոս մկրտեցաք, զՔրիստոս զգեցաք, և պատմուճան ուրախութեան ընկալաք զՀոգւոյն սրբոյ շնորհս. և որպէս մայր զինեալ անկնի զնան խաչին. և որպէս հարսն զարդարեցուք զգործոցն զարդուք, և որպէս երկիր որ աճեցուցանէ զծառս զիւր իւր, եկեղեցի զաւետարանն յիւրեան ծաղկեցուցանէ ամ՝ բան ամէ. և որպէս գրոս բառասն բառացեալ բազոյնցուցանի զանբանին բառասն բառացեալ բազոյնցուցանի զանբանին իւր, այս է՝ զնորահաս ի հաւատն։ Այսպէս ծաղեսցէ Տէր զարգարութիւնն որ է օր փրկութեան և զծաղկութեան, զյարութիւնն առաքի ամենայն հնչմանապաց։

Զ Ա Կ Ե Ի Ո Ս. Զնչ ապա ինքեան՝ որպէս կամիս՝ լինասա, և զաւացեալ ամնագլուխն զարգոնս։

Ա Թ Ա Ն Ա Ս. Ցամն զի տակաւին եւս անհասան լինիս, լուր եւ որ բան կարդին, և զարհուրեալ սաս զնչմարիտն։ «Ցամն Միանի ոչ լռեցից, և ցամն Երուսաղէմի ոչ անասցից, մինչեւ ելցէ որպէս ըղձլոյս արդարութիւն իմ, և փրկութիւն իմ իբրեւ ջմահ՝ բարբառեալ։ Եւ տեսցեն հեթանոսք զարդարութիւն քո, և ամենայն ժողովուրդք[5] զփառս քո. և կոչեացի քեզ անուն նոր, զոր Տէր անուանեսցէ զնա։ Եւ եղիցես գանկ փայլուածիկ ի ձեռն Ցեսուա, և խոյր թագաւորական[6] ի ձեռին Աստուծոյ քոյ»։

Զ Ա Կ Ե Ի. Ցաւագա ոչր ասես ասել զայդ։

Ա Թ Ա Ն Ա Ս. Ցամն Երուսաղէմի. քանզի ոչ եւս Հրեից է քաղաքն, այլ քրիստոնէից քաղաք, նորոյ անուամբ կոչեցելոց. զի մեք երկիցս անգամ՝ իմացուք Քրիստոսի քաղաք զնա եղեալ, և բնակարան մնացելոց կուսանաց՝ արանց և կանանց. և զՔրիստոսի յարութիւնն առաք, և զամենայն թագաւորս՝ բերելով զիաւս իւրեանց, և զնչիմանոսս ամենայն ժողովրդոցդ զարգարութիւն նորա, որով և աւետարանելով զարգարեցաք։

Զ Ա Կ Ե Ի Ո Ս. Ո՞չ եւս ապա հրեիցդ կամ անգրգ է։

Ա Թ Ա Ն Ա Ս. Նորածնեցաւ անգամուածեցաւ Հրեից. բայց չէն և փառաւորեալ է՝ քրիստոնէից։

Զ Ա Կ Ե Ի. ասաց. Մարգարէութիւնն ասէ. «Եւ հեկոցեն օտարածինք հովիւք խաղաց քոց, և այգադիք մաճակալք և պղեգործք։ Բայց դուք քահանայք Տեառն կոչեսիջիք, և պաշտօնեայք Աստուծոյ[7] անուանեսիջիք, զզօրութիւն ազգաց կերիջիք, և մեծութեամբ նոցա պանչելի լիջիք»։ Ցամնեա զի մեզ Հրեից վիճաստն աւետեաց խոստանայ։

1. Ձ. ԺԹ. յաւետեսական։
2. Ձ. ԺԹ. չհնել ասա։
3. Ձ. ԺԹ. չուշի այդ։
4. Ձ. ԺԹ. պատմուճան։

1. Ձ. ԺԹ. գնալ։
2. Ձ. ԺԹ. ճաշասարք։
3. Ձ. ԺԹ. գնալ ճաշասարք։
4. Ձ. ԺԹ. հարգալէն։
5. Ձ. ԺԹ. յաւելցուն ձեզ։
6. Ձ. ԺԹ. յաւելցուն ձեզ։

բէան։

ԶԱԿԱՐԻՈՍ. *Ո՛չ հաւատամ՝ թէ այդպէս եղեւ. կամ դիմիդ ոչ կարաց Քրիստոսն քո՛ մնձկոցին օգնել՝ զի մի՛ մեռցին։*

ԱԹԱՆԱՍ. *Չի թէ այսպէսն է, ընդդէմ դիր ըզմնձկոցին այնոցիկ՝ որոց առ ի փաթաւանէն սպառնայր. «Քարո՛ւմ ժամնակի ծնաւ և Մոսէս». և անդ[1] մի՛ թէ ոչ կարէր Աստուած փրկել զմնձկոցին Երբայեցւոց. ապա թէ անդ կարող էր՝ ոչ փրկեաց. և սոա Քրիստոս կարող է[2], ոչ փրկեաց։ Ասեն զի նոքա ինքն էր որ և յայնժամ և այժմ՝ երկաթաւոնեաց։*

ԶԱԿԱՐԻՈՍ. *Այլ առ Մոսէսիս վրէժինդիր էր Աստուած մահու մնձկոցին՝ զոր էածն ի վրայ Եգիպտացւոցն։*

ԱԹԱՆԱՍ. *Չի թէ ոչ էին[3] անզգայք Հրեայքն, առաւել եւս քան զԵգիպտացին կրեցին չարչարանս ի սատակած սատակմանն Երուսաղէմի։ Եւ Եգիպտացիք զաթձեալ զմի կամ զերկու ամն չարչարեցան, իսկ Հրեայք ի Քրիստոսէ մինչեւ ցայժմ չար և հանդարտ ատելիս. ատելիացին զաթձեալ և յապառնին հանգերձեալս[4], եթէ ոչ ապաշաւեցեն[5]։*

ԶԱԿԱՐԻՈՍ. *Թէպէտ և հաւատացից Քրիստոսի, որպէս քահանայի նմա հաւատամ, միմիթէ որպէս Աստուծոյ. զի գու իսկ ասացեր, թէ հանգերձ աշակերտացն զքահանայապետին ունի։*

ԱԹԱՆԱՍ ասէ. *Այլ ասացի՛ թէ նա է և քահանայ և Ցէր և Աստուած և հովիւ։*

ԶԱԿԱՐԻՍ. *Չի թէ Աստուած է, հովիւ խոստովանեալ է. վասն զի ժողովրդեանն է հովիւ, որպէս և մարգարէն ասէ. «Որ հովուեսդ դիտայիր՝*

1· ՁԹ. եգեալ էր· աս. ուշ. զեցաւ. ըստ ՁՀ. ՃԹ։
2· ՁՀ. ՃԹ. գոլէ։
3· ՁՀ. ՃԹ. ուռի՛ էին· ... երե. ցին զաւրաւորեաս։
4· ՁՀ. ՃԹ. ուռի՛ հանդերձեալ յաւիտեան։
5· ՁՀ. ՃԹ. ապաշաւեսցեն։

նայեա, որ առաջնորդես՝ որպէս խաչին Յովսէփու»։

ԱԹԱՆԱՍԻՈՍ. *Նոյն ինքն մարգարէն՝ և Ցէր գնա ասաց և Աստուած և քահանայ։*

ԶԱԿԱՐԻՈՍ. *Պերճանահ լինաս, ուր գրեալ է։*

ԱԹԱՆԱՍ. *Ի Տարիւբորդ իննեւորդ ամսինն ասէ այսպէս. «Ասաց Ցէր՝ Ցեղոն խնամ՛, նիւս ընդ այմ՛ խմիլ, մինչեւ եղիցի պիղծութիւն քո պատուանդան ատից քոց. գառացան զօրութիւնք աւազակացէ քեզ Ցէր ի Սիոնէ, և սիրեացես գու ի մէջ ինդնամեաց քոց։ Ընդ քեզ՝ ինձ սիրելն աւուրցն զօրութեան է պայծառութիւն սրբոց քոց. յարգանդէ յառաջ քան զարշաւանաւ[2] ծնայ զքեզ։ Երդուաւ Ցէր, և ոչ ևս զղջասցի՛ թէ գու ես քահանայ յաւիտեան ըստ կարգին Մելքիսեդեկի»։ Իսկ Սոգոմին ոչ քահանայ եղեւ, և ոչ բնաւ իսկ Հաճոյ Աստուծոյ է բոլոր սրտէ է կեանս իւր. պոլ նա եւ չար եւս արարեալ տասիի Ցեռանն մեռաւ. զիաէրբ ապա քահանայ յաւիտեան ունայ։*

ԶԱԿԱՐԻՈՍ. *Իսկ ապա Քրիստոսի՞ ասաց Դաւիթ՝ «Նիւս ընդ այմ՛ խմիլ, մինչեւ եղիցի պիղծութիւն քո պատուանդան ատից քոց»։*

ԱԹԱՆԱՍ. *Դաւիթ ասաց, թէ «Ասաց Ցէր», այս է՝ Աստուած, «Ցեղոն խնամ՛» Քրիստոսի, «Նիւս ընդ այմ՛ խմիլ, մինչեւ եղիցի պիղծութիւն քո պատուանդան ատից քոց»։*

ԶԱԿԱՐԻՈՍ. *Եւ Քրիստոս ընդ այմ՛ Աստուծոյ նաեւ։*

ԱԹԱՆԱՍ. *Զայդ ասէ մարգարէն։*

ԶԱԿԱՐԻՍ. *Իսկ ապա մեծագոչի[3] է Քրիստոս քան զօրհնեալն։*

ԱԹԱՆԱՍ. *Ճաւ, և մի՛ լիցի զպղ ասել։*

ԶԱԿԱՐԻՍ. *Եւ գիաէրդ ապա ընդ այմ՛ նորա նաեւ։*

1· ՁՀ. ՃԹ. յաւելցաւ՝ է։
2· ՁՀ. ՃԹ. զբարասեաւ։
3· ՁՀ. ՃԹ. յաւելցաւ՝ ասելմն։

ԱԹԱՆԱՍ. Որպէս զՈրթի միածին Հօր խօսէ։

ՋԱԿԱՐԻՈՍ. Եւ զիա՞րդ տակաւին քահանայ է՝ ևթէ ընդ այմէ՞ն դառի։

ԱԹԱՆԱՍԻՈՍ. Զի ոչ միայն քահանայ է, այլ և Աառաւած. վասն զի յայտագս աշխարհիկ Աառաւած գոլով բան ընկալեան, և էան մարմին ի Մարիամայ. զի եղեալ մարգ, և գլայտագս մերն պատառագ յանձն առնուլ՝, եղիկի քահանայ յաւիտեան բան կարգին Մելքիսեդեկին, որ ոչ բան կարգաւ[2] միաբնական պատասխանի եղեւ քահանայ, այլ զի[3] Հայուելն սրբով օծեալ՝ եղեւ[4] քահանայ յաւիտեան։

ՋԱԿԱՐԻՈՍ. Եւ ո՞րպէս կարէ որ առ Պնտաց-տով Պիլատոսիւ մեռեալ, զոլ յաւիտենական քահանայ։

ԱԹԱՆԱՍ. Ոչ մեռեալ են խորհրդովք իւրեանց, զնոսն նոցա սեասանն. բայց կենդանիք գլաբաթիեանն նոցա նկատան։

ՋԱԿԱՐԻՈՍ. Եւ ու՞ր է կարացոյ զիս հաճել՝ ևթէ յաբեաւ։

ԱԹԱՆԱՍ. Մարգարէն Դաւիթ՝ ասելով ի ապահան. «Ոչ ևթոլցես զանձն իմ՝ ի գժոխս, և ոչ տացես սրբոյ քոմ սեասանել զապականութիեան»։ ՋԱԿԱՐԻ. Իսկ ապա ուրեմն մարգ էր՝ յոլոց և ի մարմին։

ԱԹԱՆԱՍ. Մարգ է ըստ մարմնոյ, և Աառաւած ըստ հոգւոյ. վասն որոյ լուր զի՞նչ ասէ Աառաւած մարգարէին Եսայեաւ. «Աչխատեցաւ, վաստա-կեաց[5] եգիպտոս, և վաճառքն եմիովպացւոց և Սաբայացիք ածք բարձուք ի քեզ անցցեն, և եւ-պիցին քո ծառայք, և զինի քո չբղնացին՝ կապեալ ձեռամբապք, և երկիր պագցեն քեզ, և ի քեզ յա-

1. Ցօր. եգեալ էր՝ առեալ։ 3. Ձ. ՃԹ. չունի զե։
ուզղեցաւ ըստ Ձ. ՃԹ։ 4. Ձ. ՃԹ. Եչեչե։
2. Ձ. ՃԹ. ֆոփե։ 5. Ձ. ՃԹ. վաստակեաս։

զօթս կացցեն. զի Աառաւած զոլ ի քեզ։ Եւ ոչ է[1] այլ Աառաւած բաց ի քէն. զու էիր Աառաւած՝ և ոչ գիտէաք, Աառաւած Իսրայէլի փրկիչ։ Ամաչե-ցեն և յամօթ լիցին ամենեքեան՝ որ հակառակ կան նմա, և գնացեն անձինս՝ Նորոգեցարբոք առ քա, կզոլք. զի Իսրայէլ փրկեցաւ ի Ցեառնէ փրկութիեան յաւիտենից. մի՛ ամաչեցնիւ և մի՛ յամօթ լիցին[2] յաւիտեան. այսպէս ասէ Ցէր որ արար զերկինս»։

ՋԱԿԱՐԻՈՍ. Դու քեզնէն ընծեցբար և խոտովան եղեր՝ ևթէ Իսրայէլ փրկեցաւ[3] ի Ցեառնէ, մի՛ևթէ զմա՞ր դա՞ր[4] ի հեթանոսացդ։

ԱԹԱՆԱՍ ասաց. Սուբբ զատարեան ասէ Իս-րայէլ. ապա ևթէ ոչ զևարդ յայտագս ձեր ևնքեանց[5] վարկանիմ լսելով. «Մի՛ ամաչեցնիւ, և մի՛ յամօթ լիցին մինչեւ զյաւիտեան»։ Մի՛ վարկանիր առա-ասել մարգարէին, ևթէ Իսրայէլ փրկի ի Ցեառնէ զերկրպաբեան յաւիտենից. ապա ևթէ կամեացիս ա-սել, ոչ ամաչեցաք և ոչ յամօթ եղաք՝ զամենայն կարասանելով և Հռոմայեցւոց ծառայեով, յանդգ-նեա ասել՝ ևթէ ատելեաւն ատացան հարքն մեր զմարգարէան։

ՋԱԿԱՐԻ. Մի՛ լիցի առա ասել զմարգարէու-թիւնն։

ԱԹԱՆԱՍ. Ջանալի Իսրայէլ ապա փրկեցաւ զերկրպաբեան յաւիտենից, և մի՛ ամաչեցնին և մի՛ յամօթ լիցին մինչեւ յաւիտեան։ Աառաքեալն բըզ-նութեամբ Հրեայքը գոլով, և բան մարմնով և բան հոգւով, զի ոչ որ յայտնապես ևրեատեալ է Հրեայ, այլ որ ևրեատեալ ևրեայութեան ունիցի, ուս-ան մեզագիր ապա լինի Աառաւած յայտնապես

1. Ձ. ՃԹ. գա։ 5. Ձ. ՃԹ. յաւելու՝ ասէ։
2. Ձ. ՃԹ. յաւելու՝ ևրեա։ 6. Ձ. ՃԹ. ևամեցե։
3. Ձ. ՃԹ. ևրեա։ 7. Ձ. ՃԹ. բեսուեսմե։
4. Ձ. ՃԹ. մրեե ե գոնա՝ պրե...

ԱԹԱՆԱՒԻՈՒ ասէ. վերծանեա և գոցեա։

ԶԱԿԱՐԻՈՒ. վերծանեցի[1] և դիտեմ, զի վաղն Սողոմոնի ասէ։

ԱԹԱՆԱՒԻՈՒ. «Առաւած զիբաւունս քո աբքայի տուր», ոմ ասէ[2]։

ԶԱԿԱՐԻՈՒ. Դաւիթ ազուէ զԱառւած, զի իրաւունս բարւոք ասնել որդւոյ Իսրաէլ, այս է՝ Սողոմոնի։

ԱԹԱՆԱՒ. «Եւ զարդարութիւնս քո որդւոյ թագաւորի»։

ԶԱԿԱՐԻՈՒ. Որդւոյ թագաւորի ասէ՝ իմոյ որդւոյ. քանզի թագաւոր էր Դաւիթ՝ յորժամ ազօթէրն Աառւծոյ. զի զարդարութիւն իւր ասցէ Սողոմոնի՝ ինքն Աառւած։

ԱԹԱՆԱՒ. Հեռւեռաւ գիշ ինքեան՝ հանգերձ երկիւղիւն Աառւծոյ. «Աշգին լերինք զխաղաղութիւն ժողովրդեան, և բլուրք զարդարութիւն. երաւնս առնել ազգաւոց ժողովրդեան, և կեցուցանել զորդիս անտնկաց[3], և խոնարհեցուցանել զղջպարտուցն»։

ԶԱԿԱՐԻՈՒ. Զայգ ասնեայն յաղագս Սողոմոնի ասէ։

ԱԹԱՆԱՒ. Դիտեցուք և զըստ կարգին։

ԶԱԿԱՐԻՈՒ. Աոո։

ԱԹԱՆԱՒ. «Կացցէ և ասնացէ ընդ արեգական, և յառաջ քան զլուսին ազգաց յազգս»։

ԶԱԿԱՐԻՈՒ. Ասնն նորա եկաց ասնց ընդ արեգական, ուսոի աշա և գոք իսկ բրքառնեայք՝ յասնեայն երկիր կեցէք գնասն նորա, որպէս վիճասնաց, և ազգաց մինչեւ յազգս՝ կան և ասնն ընդ նմա գառք անասուն նորա։

ԱԹԱՆԱՒ. «Եւ յառաջ քան զլուսին ազգաց յազգս»՝ էր անուն նորա։

1. Ձ. ԺԹ. Վերծանեցի։
2. Ձ. ԺԹ. ՈՂԼ սս։
3. Ձ. ԺԹ. ինանգաց։

ԶԱԿԱՐԻՈՒ ասաց. Այո, ճանաչէը նորա անունն և յառաջ քան զլուսին։

ԱԹԱՆԱՒ. Լաւ և զըստ կարգին։

ԶԱԿԱՐԻՈՒ. Աասւ։

ԱԹԱՆԱՒ. «Իջցէ որպէս զանձրեւ ի վերայ գեղման, և որպէս զցօղ որ ցօղէ յերկիր։ Ծաղեսցէ յաւուրս նորա արդարութիւն՝ բազում խաղաղութիւն, մինչեւ կատարեսցի լուսին. և սկբնսցէ ի ծովէ մինչեւ ի ծով, և ի գետոց մինչեւ ի ծագս աշխարհի։ Առաջի նորա հոլովեսցին եթովպացիք, և թշնամիքնորա հող լիզեսցեն[2], թագաւորք Թարսիսի և կղզեաց ընծայեսցեն[4]. թագաւորք Արաբացւոյ և Սաբայ պատարագս հանցեն։ Երկիր պագցեն նմա ամենայն թագաւորք երկրի, և ամենայն ազգ ծառայեսցեն նմա։ Զի փրկեաց զաղքատն ի հզօրէ, և զանանկն՝ որդ ոչ էր իւր օգնական։ Ողոմասցէ[5] յաղբատն և ի անանկն, և զանձինս անանկաց կեցուսցէ, և փոխիցէ և յաներաւութենանց փրկեսցէ զանձինս նոցա[6]։ Եւ պատուական անուն նորա առաջի նոցա, և կեցցէ և ասցի նմա յոսկւոյն Արաբացւոց։ Եւ աղօթեսցեն առ նա յամենայն ժամ, և զգոյր օրն օրհնեսցեն զնա։ Եղիցի հասառատութիւն երկրի[7] ի վերայ ծագայ լերանց։ Վերամբարձցի քան զԼիբանան պտուղ նորա, և ծաղկեսցեն ի քաղաքի[8] որպէս զխոտ երկրի։ Եղիցի անուն նորա օրհնեալ յաւիտեան, յառաջ քան զարեգակն յարասիայ անուն նորա։ Օրհնեսցեն նովաւ ամենայն նահապետք[9] երկրի, ամենայն ազգք երանեսցեն զնա[10]։ Օրհնեալ

1. Ձ. ԺԹ. Խոսրէնէ։
2. Ձ. ԺԹ. Էրէքեն։
3. Ձ. ԺԹ. Թոբէ։
4. Ձ. ԺԹ. Յաւէրա՝ նմա։
5. Ձ. ԺԹ. Յաւէրա՝ նա։
6. Ձ. ԺԹ. անաբէնաբնէանդ էրէնոցե գնաս։
7. Ձ. ԺԹ. Երէրէ։
8. Ձ. ԺԹ. Ի ագաղե։
9. Ձ. ԺԹ. Նախապեթք։
10. Ձ. ԺԹ. ամենան ազգ էրէրէ սբրհնեացեն գնա։

Տէր Աստուած խօսեցեալ է, որ առնէ զբանեւիս միայն. և օրհնեալ է անուն փառաց նորա յաւիտեան և յաւիտեանս յաւիտենից. լցցի փառօք նորա ամենայն երկիր. եղիցի եղիցի »։

ՁԱԿԱՐԻՈՍ. Այո՛ խոստովանեալ է, թէ յաղագս Քրիստոսի ասէ. այդ սակաւին չէր եւս է եկեալ Քրիստոս։

ԱԹԱՆԱՍ. ի վերայ եկելոյն կատարեցաւ. և եթէ եկեացէ՛ գայ՝ ասի անդ, գոյժ զամենայն կատարեալ զկանխաճառեալսդ։

ՁԱԿԱՐԻՈՍ. Եւ միշտ է կատարեալ յատակելոցդ։

ԱԹԱՆԱՍ. « Ցերեկս ի ծովէ մինչեւ ի ծով, ի գետոց մինչեւ ի ծագս տիեզերաց »։ Ասացի նորա հոլովեցին Հոգիքդ, և թշնամիք նորա գոյք՝ դնող ուսիցէք. և երկիր պաղպեն նմա ամենայն թագաւորք երկրի[3], ամենայն ազգք ծառայեցեն նմա. և օրհնեացին նոքա ամենայն ազգք երկրի »։

ՁԱԿԱՐԻՈՍ ասէ. խաչահանդէսք նորա զինքդ երկրպագեցին նմա։

ԱԹԱՆԱՍ. Թշնամիք վերատեաւցան և չարչարանքն և մահ և պատիւ և փառք և յարութիւն. յուր[4] ապա և Դաւթի ասելով. « Լինկէ՛ք խաւիարեան ազգք, և ժողովուրդք խորհեցան ամօթս։ Քանզիսն կացին թագաւորք երկրի, և իշխանք ժողովեան ի միասին ընդդէմ Տեառն, և ընդդէմ օծելոյ նորա »։

ՁԱԿԱՐԻՈՍ. Զինքդ և ընդդէմ Տեառն, և վասն նորա։

ԱԹԱՆԱՍ. վասն զի և զպարեին ճանապէ Աստուած, և որ պղպզաբար եղեալ՝ արար զրկել։ Եւ այս է աստուեանն Յաւուածոյ՝ ի ձեռն մարգա-

1· Ձ· ԺԹ· պրա։ գաստրոս երէքն, ամենայն ազգ՝ ծառայեն նմա։
2· Յոր· եբէրաց· եղաք քան Ձ· ԺԹ։
3· Ձ· ԺԹ· չորեքի· ամենայն ծառայեն նմա։
4· Յոր· լաբա· եղաք քան Ձ· ԺԹ։

բէին. « Ահա գնեմ ի միտ քաջ գայթագղուածեան և վէմ գլորմանն. և որ հաւատայ ի նա՝ մի՛ ամաչեսցէ »։

ՁԱԿԱՐԻՈՍ. Եւ հի՛մ գնա քաջ գայթագղուածեան եղ, և ոչ մանաւանդ բացայայտաւ արար խոստովանել գնա։

ԱԹԱՆԱՍ. Զի թէ ոչ յաւուագոյն էր զիպ աստցեալ՝ « Որ հաւատայ ի նա՝ մի՛ ամաչեսցէ », յիբաւի թէպեւս միգոյբէր զեզեալն. իսկ ապա թէ յաւուագոյն գուշակեցաւ զիպ, գլխով ինքն միգոյբեան զանհատատոց եղեալ։ Քանզի նա է վէմն անարգեալ ի ձէնջ չհնոզաց, սակս որոյ ասէ մարգարէն. « վէմն զոր անարգեցին չհնոզք, նա եղեւ գլուխ անկեան »։

ՁԱԿԱՐԻՈՍ. Եւ խնաստեմիւն Աստուծոյ քոյ եղեւ։

ԱԹԱՆԱՍ ասէ. խնաստեմիւն Աստուծոյ վէմ կոչեցաւ քան մարմնոյն, վասն զի մարմին հաւ է գաւսէն, զի որպէս է ասեաբի մարմնով մեզ յայտնեացի. վասն այնորիկ կոչեցաւ մեզ յայտնեացի. վասն այնորիկ կոչեցաւ մեզ յայտնեացի. վասն այնորիկ կոչեցաւ մեզ յայտնեացի. և այն է վէմն զոր խարգմանեաց Դանիէլ՝ հաւատալ ի լեռնէ առանց ձեռն, փշրելով զպատիւ կառապատեալսնն։

ՁԱԿԱՐԻՈՍ ասաց. Եւ յորմէ լեռնէ հաւատա վէմն։

ԱԹԱՆԱՍ. Լեռան ասէ զսուբբ կոյս Մարիամ. վասն որոյ և առանց ձեռն ասէ հատեալ զվէմն՝ առանց առն՝ կուսին ծնանել զմարմինն։ Քանզի ասէ մարգարէսն թէ՝ն. « Դարձ զսուրբսնսոյր երազ եահս, և երազն մերժեցաւ ի նմանէ, այս է՛ մեռացաւ. և կոչեալ առ ինքն զԴաւս, և զմեզ, և պիմաստուն Քարեզացաւց, ասէ ցնասս. Երազն մերժեցաւ յինէն արդ, այժմ պատմեցէք ինձ զերազսն և զմեկնութիւն նորա։ Եւ մոգսցն և գիտաց ասացեալ՝ թէ ոչ է մարդ ի վերայ երկրի որ կարասցէ զրանդ արքայի պատմել, բայց եթէ

1· Ձ· ԺԹ· յաւելցէ այս է։

աստուածք, որոց ոչ գոյէ բնակութիւն ի վերայ երկրի։ Եւ հրամայեաց Նաթանբոզնեսացոյ կորսանանել զամենեսեան՝ զգէտսն, և զնգդս, և զիմաստունս։ Եւ ծանուցեալ վերս Թագաւորին՝ Դանիէլի՝ ազատեաց տալ նմա երից առիւծ ժամս գթութիւն։ Եւ առեալ ի Թագաւորէն՝ եմուտ ի տուն իւր։ և ապրեսալ զԱստուած, յայտնեաց նմա զերազն զոր եառեսն արքայն, և զմեկնութիւն նորա։ Եւ էր երազն այս ինչ։ Պատկեր մի մեծ վերաբերեալ երեւէր, և տեսիլ նորա սահեղ։ գլուխ նորա յոսկւոյ արբոյ, ձեռքն և լանջք և բազուկք նորա՝ արծաթիկք։ որովայն և բարձք՝ պղնձիք։ սրունք նորա՝ երկաթիկք, ապն՝ մասն ինչ երկաթիկք և մասն ինչ խեցեղէն։ Ցեսանէիր մինչև հատաւ վէմ ի լեռնէն առանց ձեռին, և նշար զպատկերն ի վերայ երկաթի և խեցեղէն ոտից, և խորտակեաց զնոսա մինչև խաւար։ Ցայժմայ խորտակեցան միանգամայն խեցին և երկաթն և պղինձն և արծաթն և ոսկին, և եղեն որպէս զփոշի կալոյ ամարայի։ և հոսեաց զնոսա յամենայն երկիր։ Այս է երազն արքայի։ Եւ մեկնութիւն նորա ոչ ապականացոյց։ Մոս։ Հոգի իմ յես։ Եւ գնդնիէդ, և տեսիլ գլխոյ նորա հոգի իմ յես։ Եւ գնդնիէդ, և տեսիլ գլխոյ իմոյ խառնեցոյց զիս, և մտաւոյ առ մի սին որ անդն կայեն, և զճշմարտութիւնն պահանջիւք ուսանել ի նմանէ ական ամենայնի այնորիկ։ և ասաց զճշմարտութիւնն և զմեկնութիւն բանիցն եղոյն ինձ։ Այդ չորք գազանք, չորք թագաւորք յա-

1. Ձ. ԺԹ. ըստ։

որպէս յոսկւոյ[1] Եփրեմի, և որպէս առիւծ՝ ատնն ծուպայ»։ և այլոյ, «Պատահեցայց նոցա[2] որպէս արջ զգաղցեալ»։ իսկ ապա արջոյ՝ կամ այլոց կենդանեացն նմանեցոյց[3] նմանեցուցանելով զաստուածութիւնն՝ թշնամանելի[4]։

ԶԱԿԱՐԻՈՍ. Մի՛ երկե՛ ճշմարիտ արքայ եղիւ Աստուած, այլ վասն ահեղութեանն ասէ։

ԱԹԱՆԱՍ. Այսպէս՝ վասն բազմոց գայթագղելոյ բան մնացի ի ՅերՒ՝ վէմ կոչեցաւ։ Լուր ապա և միւսոյ մարգարէութեանն[5] ի ՅերՒ՝ ի նմին մարգարէին։ «Ցեսանէի ասէ, մինչև ամենայն կան, և հիմնաւորցն նստաս։ զգեստ նորա որպէս զձիւն սպիտակ, և հեր գլխոյ նորա՝ որպէս զսուբբ։ ամէն նորա որպէս բոց հրոյ, անիւք նորա՝ հուր կիզման, և գետ հրոյ գնայր առաջի նորա։ հազարք հազարաց պաշտէին զնա, և բեւրք բեւրուց կային առաջի նորա։ ատեան նստաւ և գիրք բացան։ Ցեսանէի ի տեսիլս գիշերոյ, և ահա ընդ ամպս երկնից որպէս զորդի մարդոյ՝ զի գայր[6], և հնաւ մինչև ի հինաւուրցն, և մնաւուցաւ առաջի նորա։ Եւ նմա տուաւ իշխանութիւն և պատիւ և արքայութիւն։ և ամենայն ժողովուրդք ազգք և լեզուք նմա ծառայեսցեն։ իշխանութիւն նորա իշխանութիւն յաւիտենական, որ ոչ անցանէ։ և արքայութիւն նորա ոչ ապականացի։ Մոս։ կացաւ հոգի իմ յես։ Եւ գնդնիէդ, և տեսիլ գլխոյ իմոյ խառնեցոյց զիս, և մնաւուցաւ առ մի սին որ անդն կային, և զճշմարտութիւնն պահանջիւք ուսանել ի նմանէ ական ամենայնի այնորիկ։ և ասաց զճշմարտութիւնն և զմեկնութիւն բանիցն եղոյն ինձ։ Այդ չորք գազանք, չորք թագաւորք յա-

1. Ձ. ԺԹ. յատու։
2. Ցոր. նոքա. ասղնեցաւ ըստ Ձ. ԺԹ.
3. Ձ. ԺԹ. չանիւ Նմանեաց։
4. Ձ. ԺԹ. Բնչամանելի։
5. Ձ. ԺԹ. Բազմանաբեանն։
6. Ցոր. դի գայ, եգաբ ըստ Ձ. ԺԹ։

բիցեն ի վերայ երկրի· որք բարձցին, և առցեն զարքայութիւնն առաքելք Քարձրելոյն, և կալցին զնա մինչեւ յաւիտեանս յաւիտենից »։

ԶԱԿԵՔԱՈՍ. Եւ այք են չորք թագաւորքն, կամ ինչ առաքեալք։

ԱԹԱՆԱՍ. Վհիռաւորդն ոմ է, թէ դիտես, ասա։

ԶԱԿԵՔԱՈՍ. Ես եմ Աստուած ամենակալ· քանզի ամ այլ ոմանք հաղարաց պաշտեն, և բնաւրք բիւրուց առալի կան, եթէ ոչ Աստուածդ։

ԱԹԱՆԱՍ. Բարւոք առացեր. և որ գայրն՝ հանգիստ ամփոփք երկնից դնելութիւն սրբոց մարդոյ ունելով, ոմ էր։

ԶԱԿԵՔԱՈՍ ասէ· Քրիստոս։

ԱԹԱՆԱՍ ասէ· Եւ առաքեալք՝ յայս է թէ այք զարքայութիւնն ունին՝ աշակերտք Նորա։ Եւ չորք թագաւորքն՝ այք ոմանք չորից կողմանց տիեզերաց թագաւորք Նոցա, սրբոցն ազօթիւք գոլ Յաւասր։

ԶԱԿԵՔԱՈՍ. Ապ ոչ զքրիստոսն ասացի և զոր գոն ասես, այդ զոր ինչն յառաջ՝։

ԱԹԱՆԱՍ ասէ· Եւ գարձեալ ասեմ քեզ. եթէ եկեսցէ զոր գոն յառաս, գայցէ զամենայն բժբրանեալ կանխաս ի ճշմարտեն։ Վասն զի գամն Ժամանակաց բնդ նմին հասեալ, ի նմին խոր ուսաք ի մարգարէսն, և ի հեթանոսք փրկեցան Ժողովել հոտաւարութեանն, և ամենայն զգի ի միասին եհաս մարգարեացեալն։

ԶԱՔԵՒ. Ո՞ր գրեալ է Յամենայն։

ԱԹԱՆԱՍ. Նոյն ինքն գարձեալ Դանիէլ ասէ. « Եւ մինչդեռ ես խօսէի ի ազօթիւն, պատուիրեալ զնոցա Ժողովրդեան իմոյ Խորայելի, ընկենուլ ըզգամի իմ առալի Աստուծոյ վասն լերինն Ցիւռան Աստուծոյ սրբոյն, և ահա այրն Գաբրիէլ՝ զոր

1· Հ· ՅԹ· ունի այսպէս՝ Սաղ ա. պիշխոսան ասացին և զոր գոն ասես, այդ զոր Ցեղն յառասին։

* Յօր· Թուղեալք անկեալ գոլով, ասալ սկսեալ զՅերին լայնացեալք ի ՅԹ Հաւաքեսրե։

տեսի ի տեսլեանն առաջնում, թնդացեալ մեզանեցաւ առ իս, որպէս ի ժամ պատարագին երևելոն բին. և խնամանացոյց զիս, և խօսեցաւ ընդ իս և ասէ· Դանիէլ, այժմ ելի խելամուտ առնել զքեզ հանճարոյ· ի սկզբան ազօթից քոց ել պատգամ՝ և ես եկի խելամուտ առնել և պատմել քեզ· զի այր ցանկալեաւն ես դու· արդ՝ ած զմտաս զբանդ քո, եւ ի մտ առ զտեսիլ քո· Եւ ևթանասն եւեթներորդք Համանասցան ի վերայ Ժողովրդեան քո, և ի վերայ քաղաքին սրբոյ· ի վախճանել մեղաց[1], և ի կնքել անօրէնութեանցն, և ի գալ յաւիտենական արդարութեան. և ի կնքել տեսլեան և մարգարէութեան, և օծանելոյ զատբրն սրբոց. և գիտասցես, և խելամուտ կալիցես յելից բանիցդ տալ պատասխանի։ Եւ չինել վերստաւգէմ, մինչեւ ցօծեսցն առաջնորդ· եւեթներորդք եւեթն, և եւեթներորդք վաթսուն և երկու. և գարձցին և չինեսցին հրապարակաւքն և պարիսպ. և Նորա գեսցի ժամանակաւքն։ Եւ յետ վաթսուն և երկուց եւեթներորդացն՝ սատակեսցի օծութիւնն, և իրաւունք ոչ իցեն ի Նմա. և քաղաքն և սրբութիւնն ապականեսցի »։ Լուար, եթէ մինչեւ ցառաջնորդութիւն օծելոյն Կիւրոսի եւեթներորդք եւեթն անցցեն, և եւեթներորդք վաթսուն և երկու, որ են եւեթներորդք վաթսուն և ևւն. այս է, ամք չորեքարիւր ութսուն և երկք։ Վերծանեա ապա զժամանակս գիրն, և գացես, եթէ ի Դարեհէ որդւոյ Աբգասրի մինչեւ ցՔրիստոս՝ են ամք չորեքհարիւր ութսուն և երկք։ Քանզի յաւաջնում ամին Դարեհի ասէ տեսանել զյայտնութիւն տեսլեանն մարգարէին։ Եւ զի ի Տասնեկ ժամանակին՝ « Ցասունկեսցի օծութիւնն և իրաւունք », այս է՝ Քագաւորք և գաւառք· այդ « Եւ քաղաքն և սրբութիւնն ապականեսցի »։

1· Յօր· եգեալ էր՝ ձեռնասուն· ուղղեցաք ըստ Ա· Պրոց։

ՋԱԳԷ. ասէ. Թոմասեայ ինձ ասել զպատճառն ասկս որ առ ի հարցն է զվիպասանութիւնն ոչ ընդունել։

ԱԹԱՆԱՍ ասէ. Զի Աստուած՝ որ կարզադրեաց հարցն՝ զվիպասանութիւն, նոյն ինքն և ասաց. «Ահա աւուրք եկեսցեն՝ ասաց Տէր, և եդից ընդ Ցեղսպ ուխտ նոր, ոչ քան ուխտին զոր եդի ընդ հարս նոցա՝ յաւուր յորում առի զձեռանէ, հանել զնոսա յերկրէն Եգիպտացւոց, ապտի զօրէնս իմ ի միտս նոցա». քանզի ոչ ևս յանվիպասանութեանն օրէնք, զի մի՛ փառք նոցա ամենայն, այլ ի սրտին։

ՋԱԳԷ. Եւ Աստուած որ պատուիրեաց հարցն մերոց, ասելով թէ «Ամենայն արու՝ որ ոչ թլփիցի յաւուրն ութերորդի, սատակեսցի ի ժողովրդենէն», ոչ ևս կամի զվիպասանութիւնն։

ԱԹԱՆԱՍ. Գիտէ զօգուտն. յայնժամ ապա խըն-դրէր զկատարեալն, իսկ այժմ զճշմարտութիւնս. վասն զի ոչ եթէ այս էր զոր առաքի արկեալն պահանջէր, որպէս զի թլփատել զմարմին անթլփատութեան, այլ կամելով անդուստ զկնքուցանել զճշմարտութիւնն. վասն որոյ մեզպէս նոցա ասելով. «Ամենայն հեթանոսք անթլփատ են մարմնով, իսկ ժողովուրդ իմ այս՝ սրտիւք»։ Եւ զի ոչ արգարացուցանէ զվիպասանութիւնն, յայս աստուա՛ծ է, զի Աբրահամ՝ անթլփատութեամն հաճոյ եղեւ Աստուծոյ. քանզի նախ և առաջին նմա եբեւեցաւ, և ապա զպատուիրանն թլփատութեան ետ. և զոր յանապատին ծնան ի քառասնամեայն ժամանակի՝ անթլփատք էին։

ՋԱԳԷ. Ո՛չ ունիս ցուցանել։

ԱԹԱՆԱՍ. Գիտաի ես, եթէ յորժամ հանգերձեալ էին մտանել յերկիրն պարգեւացն, յայնժամ ըստ պատուիրանի Աստուծոյ առնուս ճեռնէ Նաւեան քարինս ի վիմայ, և այնոքիմբք քաջ թլփատք թլփատեւ զժողովուրդն։

ՋԱԳԷ. Եւ արդ՝ հետեւս գիտես թէ փոխի է Աստուծոյ վասն թլփատութեանն, զի՞արդ դու ասես թէ թլփատութիւն ոչինչ է։

ԱԹԱՆԱՍԻՈՍ ասէ. Ցնաներս զի Աստուծոյ հրամանն է յայտնապէս, վասն որոյ հրամայեաց. քանզի կամեցաւ առաւել ի մէջ եգիպատացւոցն և նոցանց որդւոցն խորայելի, նախ քան զերթալն յեգիպատս առ նոսա զթլփատութիւն, զի յայտնի լիցի ազգն բոլոր մարդկան։ Եւ գարձեալ, գոլով նոցա յանապատին, ոչ պահանջեաց զթլփատութիւնն, քանզի միայն էին նոքա, և ոչ ընդ ումեք ունէին խառնակումն. իսկ յորժամ հանգերձեալ էին խառնակել գարձեալ ընդ այլազգիսն, գարձեալ * հրամայեաց նոցա թլփատել. զի յայտնի լիցի ազգն չուրջ բնակչաւ՝ իբրեւցս։ Եւ յայնժամ[2] ասէ ցՅեսու առնուլ քարինս ի վիմայ՝ և թլփատել զնոսա. և այս ոչ գուշակեալ, այլ խորհրդաբար. քանզի վկայէ է Քրիստոս՝ որով թլփատիւք, ոչ զմարմին անթլփատութեան, այլ զաղտ սրտին։ Իսկ ապա եթէ ոչ խորհրդապէս այս եղեալ, հիմ ոչ սրով թլփատէին, այլ քարամբք։

ՋԱԿՔԷՈՍ. Զի ցուցցի մեծութիւնն Աստուծոյ, թէ և քարամբք կարացին թլփատել։

ԱԹԱՆԱՍ. Եւս առաւել ցուցանիցէ, եթէ ասակ և միայն բանիւ էին թլփատեալ՝ առանց հնձելոյ իւրեք։ Եւ զի գիտացեալ թէ թլփատութիւնն ոչ արգարացուցանէ, նոյ՝ այլ արգար ասաստածապաշտ էր առանց թլփատութեան, և ենդք փարիսեացկեալ անթլփատ գոլով։

ՋԱԿՔԷՈՍ. Եւ ուստի՞ ունիս ցուցանել թէ անթլփատք էին։

ԱԹԱՆԱՍ. Զի Աբրահամի սկիզբն առ թլփատութիւնն. քանզի նմա նախ և առաջին պատուիրեաց Աստուած թլփատիլ, և զաւակի նորա։

* Ասաք սկսանի բե. օր։
1. Ձ. ԺԹ. Բաւղ։ 2. Ձ. ԺԹ. յայմ ծամէ։

ԶԱԿԱՐԻՈՍ. Հաճեա վիս, Էր վասն և զզոհսն հրաժարեք առնել, առաչնոց արդարոցն՝ զոհելով Աստուծոյ. միթէ և զայս յԱբրահամէ ուսիս առնել ակիզբն առնել· յայտնապէս գրոց առացեալ, թէ յԱդամայ ծնեալ զկնի Աբէլ զոհեաց, և ընդունելի եղեւ զոհ նորա ի կենդանեաց զոհեալ։

ԱԹԱՆԱՍ. Եւ մեք գիտեալք եմք[2] եթէ ամենայն տուրբք յառաջ քան զպատասն Քրիստոսէ զոհէին· իսկ յետ Քրիստոսի գադարեաց անբան կենդանացն, և աճեաց որ ի ձեռն Հոգւոյն սրբոյ, յայտնապէս Աստուծոյ գոհելով. «Ո՛չ ուտեմ՛ ես զմիս զուարակաց[3], և ո՛չ զարիւն նոխազաց ըմպեմ. զոհեա Աստուծոյ զոհ օրհնութեան». և այլուր ասէ. «Համարձամն ձեռաց իմոց, զպատարագ երեկորեայն». և, «Ահա ուուրք գան ասէ Տէր, և եղից մանգ ծուագ ուխտ նոր· ոչ բան ուխտին զոր եդի ընդ հարս նոցա՝ յաւուր յորում առի զձեռանէ հանել զնոսա յերկրէն Եգիպտացւոց· Ցուեալ զօրէնս իմ ի սիրտս նոցա, և ի միտս նոցա գրեցից զնոսա»։

ԶԱԿԱՐԻՈՍ. Հաւանեցուցեր վիս ամենայն ուսմամբ, եթէ հարքն մեր ամպարտանգն զԲրիստոս խաչելոյին։ Քանզի երեւեցաւ[4] յաստղերդ՝ եթէ նա էր ամենաթեւնն, և կորուսին Հրեայքն զյոյսն իւրեանց։ Զինչ ապա պարտ է ինձ առնել զի ապրեցայց։

ԱԹԱՆԱՍԻՈՍ ասաց. Ազաչանեմ[5] մկրտեցիր ի Հայր և յՈրդի և ի սուրբ Հոգին, զի և զուարխութիւնս ի Դաւիթ. «Երանելիք որոց լքուան ապօրէնութիւնք, և որոց ծածկեցան մեղք»։

1· Ճ· ԺԹ· ուսիլ սբեան։
2· Ճ· ՀԹ· գիտեմ։
3· Ճ· ԺԹ· յաւարաւ· կոյ·
4· Ճ· ԺԹ· երեւեցաւ։
5· Ճ· ԺԹ· ազաչեմ։

ԺԲ

ՏԵՍՈՒՆ ԱԹԱՆԱՍԻՈՒ

ԱՌ ԱԲԻՈՍ

Զի ասէր, եթէ կրսեր է Որդի քան զՀայր. ապաքաջ, եւ տգէտ աւուրն կատարածի։

Ով աստուածամարդ Աբիոս, միշ յամառեալ ես ի վերայ ասասանայակիր խորհրդոցդ՝ կրսեր կարծելով զՈրդի քան զՀայր, և տգէտ աւուրն կատարածի. դի ասաց, եթէ «վասն աւուրն այնորիկ և ժամուն, ոչ ոք գիտէ, ոչ հրեշտակք և ոչ Որդի, բայց միայն Հայր»։ Զոր և Հայր վերմէ անձնէն ասէր. «Աղաւակ Մարդասիրացդն յաճախեաց առ իս և միտք նոցա բազմացան. և արդ լինել անտէր, եթէ ըստ ազաւակի նոցա որ յիսն հասանէ՝ վերճարիցեն, ապա թէ ոչ դի գիտացից»։ Կամ յորժամ ձայնէր առ նախատուածն եթէ «Ո՛ւր ես Ադամ». և երանեաւն Դաւիթ ասէ. «Զանգործան իմ տեսին աչք քո»։ Արդ, եթէ զանգործն տեսանէր, և ի սկզբանէ խոստացաւ ի ձեռն մարգարէից իւրոց, իսկզբանէ վիճեալ ի կատարած աշխարհի, և եղեն և կատարեցան ամենայն ասացեալքն, գիտէր վերջին երբեք արդեւք եթէ ապիսանայր Որդի զօրն կատարածի։

Սակս ետն, ով ամբարիշտ Աբիոս, որ ասես՝ ծեր է, և ժամն կատարածի, եթէ Հայր որ անժամանակ և աթարիչն է ժամանակաց, իսկ եթէ Հայր մեծ է քան զօրն և զժամն, և Որդին միա-

ձեն այսպէս ասէ՝ եթէ «Ոչ զբ գիտէ գՀայր՝ եթէ ոչ Որգին, և ոչ գՈրդի՝ եթէ ոչ Հայր. և որպէս գիտէ զիս Հայր՝ գիտեմ և ես գՀայր»։ արդ եթէ զմեծն գիտէր Որդի, այս ինքն գՀայր, զիարդ էր եթէ զսկն օր և զժամ անգիտանայր Որգին Աստուծոյ։ Զոր ուրիկ միոջ բան՝ զկենդանոյ պարտ է լսնել։ ոչ եթէ լինանելոյ և տեսանելոյ պէտ են Աստուծոյ, այլ զի զմեզ ուսուցչ կարգս, մի՛ վազվազակի է լոյդ հաւատալ և գասել զոք, այլ հաւատեալ է փնոյ հասանել։ Նոյնպես և Որգին Աստուծոյ ոչ[3] եթէ անտեղեակ էր ուսուն և ժամուն, այլ զի զայակերսան արգելոյծ է խնգրոյն զոր ժնռուցեալ ազաչէին գնա. որպէս և յետ յարու- (Յովհ. 11, 34) թեան և մեռելոց՝ ասէ. «Ոչ է ձեզ գիտել զժամն (Գործ. 1, 7) և զժամանակս՝ զոր Հայր եդ յիւրում իշխանութեան»։ Ահա նայեա և թզենւոյն առակ, զի չէր ժամանակ պտղոյ և ցամաքեցաւ։ Այս յայտներ գիւր զգաստոյ և ատենով իշխանութեան, և զի ահ և զոյսմն ի սիրտս լսողացն արկանիցէ։ Արդ յայտ է զի ոչ եթէ Որգի սպէտ էր ուսուն կատարածի, այլ զի ծածկեսցէ զինգրին ի ծոցանէն։

Այլ թէ ծնունդ ասիցեմք զՈրգի Հօր՝ ոչ եթէ այսու ասիցեմք, զի առանց միջնորգի և հաստատոց ծնաւ Հայր զՈրգի՝ հոգեկէս բան աւետարանչին Հաղեկ։ «Խոկրանէ էր Բանն, և Բանն էր առ Աստուած, և Աստուած էր Բանն»։ Եւ եթէ խոկրանէ էր, ի՞րբ էր յորժամ ոչ էր Որգի, կամ ուր ժամանակին՝ յորում ծնաւ։ զի թէպէտ և առ մեզ ոչ կարէ ծնունդն անհիկրն գոլ, այլ և ոչ անախա, և ոչ գծնողն ժամանակաւ անհիկրն գառնիլ։ իսկ գՈրդոյ ծնունդն՝ անախա առացին գիրք և անժամանակ, և ոչ յաիշսաւկումեամբ, եթէ «Էս և Հայր իմ միեմք». և որ տեսս զիս, տեսս զՀայր իմ։ և զամենայն զոր ինչ

1· Ցոր. հգեալ էր ընդ։ 2 և 3· Ցոր. պակասէր օր։

ունի Հայր՝ իմ է»։ և այսու յայտ առնէ՝ թէ ոչ ուրոյն ընութիւն ինչ էգէ Որգի և կամ կրսեր բանգոյն քան զԱստուած Հայր։ զի թէպէտ և առէ, թէ «Հայր իմ մեծ է քան զիս»», վասն պատուոյն որով հանապազ պատուէր զՀայր զաւգիչն իւր։ որպէս ինքն ասէն, թէ պատուեմ զՀայր իմ. զոր չարձակ ասէր, «Եթէմ ոչ գործեմ զգործս Հօր իմոյ, մի՛ հաւատայք ինձ»։ Զնոյն և աւետարանչին ասէ, թէ «Ոչ միայն լուծանէր զշաբաթս[1], և Հայր իւր կոչէր զԱստուած և Հաւասար առնէր զանձն Աստուծոյ»։ արդ եթէ ինքն Որգի հաւասար առնէ, գու զիարդ կասիս առա առնել զճշմարտութիւնն։ Լուր գրան սրբոյ աւետարանին որ ասացաւ. «Խոկրանէ էր Բանն և Բանն էր առ Աստուած և Աստուած էր Բանն. նա էր խոկրանէ առ Աստուած»։ Զիսկզբանէն լուր և այլ մի՛ քններ։ Ծնունդ ասացաւ Հօր, զորպէսն մի՛ քններ, զի այն է մեղ ամլով ծածկեցաւ։ Ապա եթէ քննես գկերսն ծնունդն, ապա ես գբեզ հարցանեմ. գինչ ես գու. գինչ է հոգիդ որ չարժէ գբեզ և ինքն չարժի. գինչ է միտքդ՝ զի ի միում տեղւոյ իցէ և ի բազում տեղիս, գասանես զդա չըլնալ. գինչ է ամոգք, գինչ տեսրանիւնք, գինչ է իշխանութիւնք, գինչ է պատուհիւնք. գինչ ճառագայթ արեգականդ, զի առ երկնագոգ որպէս հաղ ելանէ և գետրեւքսանիգք առաջի։

Ո՛վ անբնեասս. եթէ դայս ամենայն ոչ գիտես որ ծագայակիգք են քո, ապա գինքդ ի վերայ Բանին՝ ծնելով և Հօրէ գծնունդն ջանաս քննել որ անճառապար է ծնեալ։ կամ թէ երիս փայլատակունս տեսանես վառեալ՝ միով հաւատարուքեամբ, միով լուսով, միով կիզմամբ, միով բարձրութեամբ. քննել կարիցես թէ գինքդ մի հոգի գինուն ծնաւ, կամ գինքդ բոցն հաւասար է և անբաւելի ի միս բոցոյն. կամ գի՞ երկու բնու-

թինք են հրոյն, ոմն այրելի է և միւսն լուսաւոու. ահա դու բաժանեա զպրեցորն ի լուսաւուէն, կամ՝ զլուսաւորն՝ յապրեցողէն. իսկ եթէ գայս ամենայն ոչ կարիցես առնել և ոչ կարիցես զբնութիւն հրոյն բաժանել, ապա զինքդ բաժանեա զբնութիւն սրբոյ Երրորդութեանն: Թէ գոյն ինչ անուանիցես՝ որ ասէ, թէ « Աջոգրանիկ ասմինայն արարածոց ». և եթէ, « Ծարգանդէ նախ քան զարուսեակ ծնեալ ». և մնորհիցես, եթէ ծնունդ արարած կոչի և քան մերում հայրութեանս կարծիցես. և ոչ կարծիցի ապա և Հայրն անսկիզբն գոլ, և ոչ կարէ Որդի՝ միշտ սրբի գոլ. այլ երբեմն հայր է: Եւ ոչ հոգիէս և անախտ ծնանին սրդիք մարդկան. իսկ գՈրդւոյն Աստուծոյ անախտ ասացին սուրբ գիրք. ասէ. « Բանն էր Աստուած և առ Աստուած». Միշտ Հայր, միշտ Որդի, միշտ Հոգին սուրբ. անմարմին, անախտ, անարատ, առանց մեկնելոյ, անբաժանելի, անխառնելի, անձներանալի. մի Աստուած երեք անձինք կատարեալք. գոյիւք, հաւասարք, զուգափառք, միով բնութեամբ: Եւ ի վախճան ժամանակաց Որդին վասն մեր մարդին առնելով ի սրբոյ կուսին, խաչեալ, թաղեալ, յարեաւ եւ օրհնեալ, և է ընդ աջմէ Հօր եւրեմ՝ բարձրութեանն. և գայոց է նմանին մարձեալ դասել զկենդանիս և զմեռեալս:

Վասն որոյ նզովեմք զԱրեւս և զնմանեան նորա, որպէս նզովեցին երեք հարեւք տասնեւեւթ սուրբ հարքն՝ որք ժողովեցան ի Նիկիա մայրաքաղաքն Բիւթհանացոց՝ յաւուրս Կոստանդ(ա)ինոսի ուղղափառ թագաւորի:

Եւ մեք հաւատացեալ ի հաւատս սուրբ երրորդութեանն, գնացուցք զճանապարէն արքունի անապաթաք, քան Նիկիայ կուռ զորացային, փառուսրեալ զՀայր և զՈրդի և զՍուրբ Հոգին, այժմ և միշտ և յաւիտեանս:

ԺԹ

ԵՐԱՆԵԼԻՈՑՆ ԱԲՐԱՀԱՄԻ ԱՍՏՑԵԱԼ

ՅԱՄՆԵԱՍՈՒԲՐ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆ

Հաւատաք եկեղեցականք՝ զարմանացանեն գմիտս երկիւղածաց ի գիտութիւն ճշմարիտ պատուիրանացն Աստուծոյ. և բաղձան հանապազ զհրամանս հաւատոցն միշտ ի տուէ և ի գիշերի՝ փութալ խորհել քան հաճութեան մտացն Աստուծոյ, իսկ որ ոչ կամի մերձենալ ի գիտութիւն ճշմարիտ հաւատոցն, յոյժ գժուարաւ առանալ զպատուիրանացն զգիտութիւն: Եւ որ առանց հաւատոց համարիցի որ գիտել ի պատուիրանացդ, չեւ եւս գիտաց՝ որպէս պարտ է գիտել: Զի հաւատք եկեղեցականք՝ հիմն և արմատ են գիտութեան պատուիրանաց, և պարապալ պահէ զճշմարիտ հաւատացեալս Աստուծոյ:

Իսկ որ ոչ կամայ բանալ զպատուհանս լուսոյ հաւատոց, նշոյլք լուսոյ ճառագայթիցեն ճշմարտութեանն գնա ոչ պայծառացուցանեն, և ոչ գհամճարիտն կամացն Աստուծոյ կարէ ճանաչել: Զի առաջին տեսակ ճանաչելոյ զԱստուած, ուղիղ հաւատոցն խոստովանութիւնն է. քանզի անհնար է, ասէ, առանց հաւատոց հանոյ լինել Աստուծոյ: Քանզի որ գհաւատս ճշմարիտս խոստովանութեանն ոչ կարէ խնամել, նա և ոչ գվարս ինչ արժանաւորս քան հաճոյիցն Աստուծոյ կարէ առանալ: Զի որոց հաւատքն չիցեն պիտանացու, թէպէտ և վարս ունի՝ չդառնէ անառ օգուտ. զի յորժամ գլուխն ապականեացի, զինչ չահ յայլ անդամոցն

գործեացի՝ Քանզի, ամենայն որ լեալի է ի ճշմարիտ հաւատացն, հետի է ի ճշմարէնէ ի Քրիստոսի հաւատացն։ Այլ անուն քրիստոնէութեանն՝ զքրիստոս ճշմարիտ խոստմանէն է. և քրիստոս նոյ անուանի, որ զճշմարիտ խոստմանութիւնն սատակեալ ունի։ Եւ բարեպաշտութիւն է ուղիղ խոստմանութիւնն՝ ըստ աստուածային օրինացն։ ԵՒ ճշմարտութիւն է՝ երկիւղիւ լալ և պահել զաստուածային աստուածային։ Ուղղափառութիւն է՝ դաւանել զերկրորդութեանն, որպէս ոմանց ցանկացեալ՝ ահեռագոյնս լուսաւորչացն աստուածային օրինացն ճառագայթիւք։ Ոմանք՝ ի ձեռն հայոց հոգւոյն ընկալան, և ոմանք՝ գրոյ կըրթութեամբք զերկոց էիցն դաւանութիւն. որք յաջամամ ի միջոցին աստուածային օրինացն վաստակին, միշտ հոգւոյն սրբոյ պարագայիւք՝ վերին լուսոյն պայծառանան։ Եւ որք միանգամ այսմ կամին նմանիլ լինել, և միբնենալ ի գիտութիւն ճշմարիտ հաւատոյ, նախ պարտ է մեծաւ երկիւղիւ, և ուղիղ վարուք լաւասրել։ զի ոչ կարէ այլազգ հաւատացեալ լինել, եթէ ոչ քան զմարմնաւոր սովորութիւն ի վեր ելանիցէ, և զամենայն աշխարհական հոգս մեռելոց պատրուսիցեն՝ մոքրիցէ ի սրտէ. զի մոգ աչք՝ կարեցին նըկատել զլաւասրութիւն ճշմարիտ հաւատոյ։ Նըմին պնդիկ, որ զամեն ճառագայթից արեգականն կամէն տեսանել, եթէ ոչ նախ զբիժ և զմշեր աչացն մաքրիցեն, ոչ կարեն զճառագայթս արեգականն նկատել։ այլ կուրիչ և չլաւցուչ աքար աչաց լինի՝ պայծառութիւն արեգականն։ Նոյնպէս և աչիկ յօրինումն երրորդութեանն և մեծ անուանցն զանազանութիւնն օրէն է հայել աչացն մոքրիցելովք յամենայն աղտոյ։ Լինի որս և մեզ պարտ է մեծաւ երկիւղիւ մաքրել զսոբհոգոյս մեր, և բազում զգուշութեամբ յշտեմարանս գրոց մտանել. զի յայնմ գիտու-

թենէ և ի լուսոյ՝ առ մեզ հոգևոյ՝ արժանի լիցուք ընդունել, որպէս զի կարասցուք իմանալ ճըշմարիտ բարեպաշտութեամբ զաստուածութեացն գաւանութիւնն, զի մի՝ վրիպակաւք ի ճշմարտութենէն, գանգատիւք լիցուք յանդունդս կորստեան հերձուածոցս, որք չիմոնեալ խոստնակեցին զառաքեալսն երրորդութիւնն. Քանզի ի պատուիրանացն այսպէս ընկալաք, եթէ, Հայր և Որդի և Հոգին սուրբ ասին են, երբեմն զի չեն միացեալ և չիմոնեալ։ և որչ ևս՝ երբեմն զի չեն բաժանեալ։

Ծիրոզ ասի Հայր, և մի որոյմն կարծիցես. Ծնող ասի Որդի, և մի երևակես խնոցիս. Հայր ասի, և մի՝ անկղ համարեացիս. Որդի ասի, և մի՝ կրաւոր համարեացիս։ Հոգի ի Հօրէ ասի, և մի՝ Ծնունդ անուանեացիս և եղբայր Որդւոյ իմացիս. այլ երանէ ի Հօրէ՝ և առնու յՈրդւոյ՝ հաւասար Հօր և համագոյ Որդւոյ։ Հայր ասի նախախոտ, և յառաջ իմն քան զամենայն արարածս։ այլ և ոչ Որդի կրաւոր է ժամանակաւ. Ո՛չ Հայր Որդի ասի, և ո՛չ Որդի՝ Հոգի անուանի. Ո՛չ Հայր ինչն եղեալ ասի Հայր, և ո՛չ յայլմէ առեղծեալ. ոչ գոյս ունի գոյացեալ, և ոչ յօդուածոյս բըջեալիսն պարունակեալ. այլ ինքնածին տեսիչ, ի մտաւորութիւն անմահ, և պատկեր առաւտութեան. պատճառ Որդւոյ՝ ծնելութեամբ, և Հոգւոյ՝ ելմտութեամբ։ Զի ոչ է պարտ փոխանել և պղպջել զանանցն զանազանութիւնն. չիսկեալ զանուն Հօր՝ յՈրդի, և զանուն Որդւոյ՝ ի Հոգի. Զի Հայր՝ միշտ Հայր անուանի, ծնող Որդւոյ, և Որդի միշտ Որդի անուանի, ծնունդ ի Հօրէ. և Հոգին սուրբ՝ միշտ Հոգի անուանի, ելոյ ի Հօրէ, բըղխումն ճշմարիտաւոր, որ երանէ՝ ոչ բաժանի, բղխէ՝ և ոչ սպառի։ Ո՛չ մեծացուցանելի է Հայր՝ քան զՈրդի, և ոչ Որդի՝ քան զՀոգին սուրբ.

1. Յօր. եգեալ եր վրիպակաւ երկուս։

զի այ եթէ այլ պատկեր և այլ բնութիւն է Հօր, և այլ պատկեր և այլ բնութիւն է Որդւոյ, և այլ պատկեր և այլ բնութիւն է Հոգւոյն սրբոյ։ Եւ այ եթէ այլ կամք և այլ պատիւ և այլ իշխանութիւն է Հօր. և այլ կամք և այլ պատիւ և այլ իշխանութիւն է Որդւոյ. և այլ կամք և այլ պատիւ և այլ իշխանութիւն է Հոգւոյն սրբոյ։ Անճառանելի, անչափելի, անըմբռնելի, և անմահ է Հայր. անճառանելի, անչափելի, անըմբռնելի և անմահ է Որդի. բայ էական բնութեանն անճառանելի, անչափելի, անըմբռնելի և անմահ է Հոգին սուրբ։ Եւ այ այլ երկրպագութիւն է Հօր, և այլ երկրպագութիւն է Որդւոյ, և այլ երկրպագութիւն է Հոգւոյն սրբոյ։ այլ միալ երկրպագութեամբ երկիր պագանելի Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ. դատաձեռնութիւնն որոշելի, խակ դատաստանութիւնն միաւորելի։ Ո՛չ զերիսն ի մի հատութեան, և ո՛չ գաբձեալ յերիս օտարս և յայլ սրբիս բաժանելի. այլ գմիոն ամփոփ պահելի, և զերիսն բարւոք խոստովանիլի անշփոթելիս, անպայմանիս։ Եւ մի աստուածութիւն, միասնութիւն, մի բնութիւն, մի հաւասարութիւն, միապէս իշխանութիւն, մի հատած, մի յոյս, մի սէր, կըրառութիւն, մի անձնան զօրութիւն, միձ, հզօր, կարող. և ի վեր քան զամենայն անեղ, անանց, անհատատած, անտես, անբնին, անհաս, անդրնեղելի, անչօր, անշարժ, անչափ, անբովանդակելի. զի այ երկիրք բաւեն միձոյնութեան նորա, և ոչ երկիրս բովանդակէ զօրութեան նորա. այլ ի վեր է քան զերկինս, և անդր է քան զծագս. և երկինք և երկիր՝ և ամենայն արարածք ընդ նովաս են բովանդակեալք։ Զի միձ է քան զամենայն, և հզօր յամենայնի, և բանական յամենայնի, և ամենակալ ի վերայ երեւելեաց և աներեւելեաց. որում փառք և զօրութիւն, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

ԺԴ

ՍՐԲՈՅՆ ԱԲՐԱՆԱՄԻ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

Ի ՀՈԳԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՈՑ

Ազրիւր աշա և լոյս ասի Հայր, քանզի «Թողին, ասէ, զաղբիւր ջրոյ կենդանւոյ». և գաբձեալ ի Բաբելք ասէ. «Զի՞նչ է խոպանել, զի՛ է զի յերկրի ի՛շխամեաց ես, զի ի ճոխ զաղբիւրն խնամութեան». և որ բան ի Ջաքարիայ առաքեալն ասէ, «Զաւուած մեր լոյս է»։

Աւի և Որդի առ աղբիւրն գան. «Բանզի գնան Աստուծոյ լի եղեւ ջուրըք». խակ առ լոյսն՝ ճառագայթի, բան առնայն Պաւղոսի. «Որ էն ճառագայթի փառաց և նկարագիր էութեան նորա»։ իսկ Հօր լոյս եղելոյ, և Որդւոյ ճառագայթից նորա, վասն զի գնոյն առն այսոցիկ ոչ է գանգատելի ասել, յորով անգամ պարտ է անուանել և յՈրդւոյ զՀոգին, որով լուսաւորիմք. «Զի առցէ ասէ, զՀոգին իմմոսութեան և յայտնութեան գիտութեանն իւրոյ լուսաւոր առնել զաչս սրտից»։ Եւ Հոգւով լուսաւորեցաք մեք՝ զբնաւոս է որ լուսաւորէ. քանզի «Էր, ասէ, լոյսն ճշմարիտ՝ որ լուսաւոր առնէ զամենայն մարդ՝ որ գայոց է յաշխարհ»։

Եւ գաբձեալ, Հօր գոյով ազբիւր, և Որդւոյ գետ առացեալ, ըմպել առնէ զՀոգին. զի գբնալ է, «Մեզ ամենեցեան զի Հոգի արբաք», և զՀոգին ընդիմայ զբնաւոս արբաք. «Զի ըմպէին ի Հոգեւոր վիմէն՝ որ երթայր գնա նոցա.

Եբր. 6,4.

Ա Կոր. 10,4

Ա Կոր. 12,13

և վէմն էր՝ ինչ Քրիստոս ։ Եւ գարձեալ, Քրիստոս ճշմարտապէս գոյ Որդի, ակ զՀոգին ընդունելով սրբեցրիցն. «Քանզի ոչ առաք զՀոգին Յոհաննէսի մխոանդամ՝ յերկիւղ, այլ առեք զՀոգին սրբեցրուխեան ». և սրբեցրեալք Հոգւովն, յայս է թէ Քրիստոսի կոչիցն որդիք Աստուծոյ. « Զի որք ընկալանն զնա՝ ետու նոցա իշխանութիւն որդիս Աստուծոյ լինել ». և գարձեալ Հօր՝ սրբէ և պատրաստ ասաց, « Մխայեալ եմ Աստուծոյ ». Որդի ասի խնամատրիչն սուրբ. ասի գի « Քրիստոս Աստուծոյ գօրութիւն և խնամատրիչն ». Իսկ ասա Որդւոյ գոյով խնամատրիչն, ակ զՀոգին ընդունելով, զերբայսոս ընդունելիք. և նոյնա խնամանդակալք լինելիք. քանզի այսպէս և գրեալ է ի Տարբը գաւառսուն և հինգ ազգսութեն. « Ձեր լուծանէ զպագաթս, Ձեր խնամացուցանէ զկոյս ». և փրկիչն ասաց, « Առեք Հոգի սուրբ »։ Քանզի զոր օրինակ Ծնունդ միածին Որդին է, այսպէս և Հոգին ի Որդւոյ բաշխեալ առաքեալ՝ նա մի է և ոչ բազում, և ոչ ի բազմից մի, այլ միայն է նոյն Հոգի, միայն զոյ կենդանի Բանին, մի զոյ պարտ է, լի և կատարեալ, զորբական և պաւսուրական զկենդանի նոցա ազգսութիւն և զպարգեւս նոցա, « Որ ի Հօրէ ասի ելանել ». քանզի ի Բանէն՝ որ ի Հօրէ է՝ խոսոսանանալ վայել, ասաքի և բաշխել։

Որդի ի Հօրէ առաքի, քանզի « Աշխոէս, ասէ, սերեալ Աստուած զաղաւրէ, մինչեւ զՈրդին իւր միածին ասուրեալ ». իսկ Որդի զՀոգին առաքէ. « Զի եթէ ես երթամ, առաքեցից զՄխիթխարիչն »։ Եւ գարձեալ, Որդի զՀոգւոյ փառաւորէ ասելով, « Ես զքեզ փառաւորեցի յերկրի ». իսկ Հոգին զՈրդին փառաւորէ, քանզի ասէ. « Նա զիս փառաւորեսցէ »։ Եւ Որդի ասէ. « Զոր լսայ

ի Հօրէ, զայս և յաչխարհն խոսիմ »։ Իսկ Հոգին զՈրդւոյ առնու. « Քիմի նմաի առնու և պատմեացէ ձեզ »։ Եւ գարձեալ, Որդի յանուն Հօր ելն. Իսկ զՀոգւոյն սրբոյ ասէ Որդի. « Զոր առաքեսցէ Հայր յանուն իմ »։ Եւ արդ, զայսպիսի կարգ և զընաւթիւն ունելով Հոգւոյն առ Որդին, որպէս ունի Որդի առ Հայր, տեսցուք այսուհետեւս և զնոյն առանձին, որ յաստուածեղէն գիրս՝ վասն սրբոյ Հոգւոյն, և որպէս փարձ վաճառականաք՝ քննեալ ընտրեսցուք զառաջաւոր Հոգւոյն։

Եւ արդ, ի յիշատակս ասա գրեալ է. « Եւ Հոգի Աստուծոյ շրջէր ի վերայ ջուրց ». և յետ ասելն ասէ. և « Ո՛չ յիշատցէ Հոգի իմ ի մարդկանս յայսմիկ յաւիտեան, վասն լինելոյ նոցա մարմին »։ Եւ ի Թիւսն ասէ Մովսէս առ Ջեսուս որդի Նաւեան. « Մի՛ նախանձեցուցանիր դու զիս. և ո՛ առցէ ինձ զամենայն ժողովուրդն Ջեսուս մարգարէս, յորժամ առցէ Ձեր զՀոգի իւր ի նոսա ». և ի Դաւսաւրոնի յառգս Գոլիմիէլի ասէ. « Եւ նգիս Հոգի Ջեսուս ի վերայ նորա, և գաւսաց դիսրայէլ ». և գարձեալ, « Եղիս ի վերայ Ջեհիթսցաց Հոգի Ջեսուս ». իսկ վասն Աամիսոմիի՝ « Ջեհաց, յորժամ ասէ, մանկեակ, և օրհնեաց զնա Ձեր, և սկսաւ Հոգի Աստուծոյ գնալ ընդ նմա։ և խաղայր ի վերայ Հոգի Աստուծոյ ». և գարձեալ, ասդմանալով Դաւթի՝ « Հոգի քո սաբբ մի՛ հաներ յինէն ». և գարձեալ, « Հոգի քո սաբբ և բարի առաջնորդեսցէ ինձ ի յերկիր ուղիղ ». և յետայիսոն գրեալ է. « Հոգի Ջեսուս ի վերայ իմ, վասն որոյ և օծ իսկ զիս »։ Աւսեր և յառաջ քան զայս. « Զայ սրբիկ ապաստիչ, այսպէս ասէ Ձեր, խորհեցայք խորհուրդ և ոչ լինի, և գաչինս կրեսջիք, և ոչ Հոգւով իմով ». և գարձեալ ասէ. « Յաւսրաք գայս. ոչ ի ակզբանէ ի Ծածուկ խոսեցայ. քանզի յորժամ լինէրն ես անդ էի. և

արդ, ՏԷր առաքեաց զիս և Հոգի Նորա»։ և յետ սուղ ինչ ասէ. «Եւ այս նոցա՝ որ չինէն ուխտ ասէ ՏԷր. Հոգի որ է ի քէզ»։ և զարձեալ զբան կարճան ի վերայ բերեալ, ասէ. «Ո՛չ բարեխօս և ոչ հրէշտակ, այլ ինքնին ՏԷր փըրկեաց զնոսա. վասն սիրելոյ զնոսա և ինայելոյ ի նոսա, ինքն փրկեաց զնոսա և ընկալաւ զնոսա, և բարձրացոյց զնոսա ամենայն աւուրս յաւիտենից։ Եւ ընդ ոչ անացին, այլ բարկացուցին զՀոգի Նորա սուրբ»։ Եւ Եղիկիէլ այսպէս ասէ. «Եւ էառ զիս Հոգին, և տարաւ զիս յերկիրն Քաղդէացւոց ի մէջ գերուեանն տեսլեամբ Հոգւոյն Աստուծոյ»։ խակ ի Դանիէլէ. «Եւ զարմացայ զՀոգին աւուրբ ի վերայ ամենայն մարդոյ, որպէս անուն էր Դանիէլ. և գոչեաց ձայնիւ մեծաւ և ասէ. Աննպաստ եմ ես յարենէդ յայդհանէ»։ և Մարիամ ասէ. «Եւ տունն Քանաայ բարկացայց զՀոգին ՏԻռուն»։ և ի ձեռն Քահանայ այսպէս ասէ Աստուած. «Եւ եղիցի յետ այսորիկ հեղից յԱրեւոյ իմմէ ի վերայ ամենայն մարմնոյ»։ խակ ի ձեռն Զաքարիայ գարձեալ ձայն Աստուծոյ է որ ասէ. «Բայց զբանս իմ և զօրէնս իմ ընկալաւրուք, զոր ես պատուիրեմ Հոգւով իմով. Ծառայից իմոց մարգարէից»։ յորժամ և միագրելով մարգարէն ժողովրդեանն, յետ սուղ ինչ ասաց. «Եւ զսիրտ խրատոց կարգեցին յանհաւատութիւն առ ի յոչ լսել օրինաց իմոց և բանից իմոց, և բանից՝ զոր առաքեաց ՏԷր ամենակալ Հոգւով իւրով»։ Եւ արդ, զայսոսիկ ասացեալ ի հնոյն գալեղաքեաց ինչ։

Բայց հարցէք և գուք և որ ինչ յաւետարանին, և զոր գրեցին առաքեալքն վասն սրբոյ Հոգւոյն։ խակ արդ, ՏԷրն՝ որպէս յառաջագոյն ասացի՝ մարգկապէս ակրտիւք ի ձեռն զոր գրեցաւ մարմնոյն, ասէ Լեւնեայ ի վերայ սորա Հոգին սուրբ. և զայս առեալ աշակերտացն ասէ. «Առէք Հոգի

սուրբ»։ և ուսոյց Նոցա, «Բայց մի՛թէ մարիչ Հոգին սուրբ, զոր առաքեցէք Հայր յանուն իմ, Նա ուսուցէ ձեզ զամենայն»։ և յետ փոքր ինչ ասաց. «Ծորժամ եկեսցէ մի՛թէ մարիչն զոր ես առաքեմ ձեզ ի Հօրէ, զՀոգին ճշմարտութեան՝ որ ի Հօրէ ելանէ, և Նա վկայեսցէ վասն իմ»։ և զարձեալ, «Ոչ զուք եգէք որ խօսիցիք, այլ Հոգի Հօր ձերոյ՝ որ խօսիցի ի ձեզ»։ Եւ յետ սուղ ինչ ասէ. «Իսկ եթէ Հոգւով Աստուծոյ Հանեմ զդեւս, ապա բեմն հասեալ է ի վերայ ձեր արքայութիւն Աստուծոյ»։ և զորոր իսկ ասա զաստուածաբանութիւնն, և զինք կատարելութիւնն, որով յարեաց զինքն, և ինքեամբ առ Հայր, ասէա. կատարեալ պատուիրանն տալով. «Գնացեք սորաՀեանս աշակերտեցէք զամենայն հեթանոս, մկրտեցէք զնոսա յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ»։ և խոստացեալ Նոցա առաքել զնա, «Պատուէր ասոյր Նոցա յԵրուսաղէմ մի մեկնել»։ և յետ սուղ ինչ, «Ի կատարել աւուրցն պէնդեկոստէից՝ էին ամենեքեան ի միասին. և եղեւ յանկարծակի հնչիւն յերկնից՝ որբրեա աստուիկ հոգւոյ, և ևիկ զամենայն տունն յորում նստէին. և երեւեցան Նոցա բաժանեալ լեզուք երբեւ ի հրոյ, և Նստաւ ի բոլոր ամենեքեան Հոգւով սրբով, և սկսան խօսել յայլ լեզուս, որպէս և Հոգին սուրբ բարբառել Նոցա»։

Ապա աստուած ի ձեռն առաքելոյն ձեռնադրութեան պարգեւեալ լինէր վերստին ծնեցելոյն Հոգին սուրբ. և Աւգոստ մարգարեացաւ Նոմանս ասելով. «Աչսպէս ասէ Հոգին սուրբ», և Պատգամ. «Որով եղ զվէղ սուրբ տեսուչս, հոմանկ զեկեցեցի Ջեռան, զոր գնեաց արեամբն իւրով»։ և ներքինացն ակրտիւք «Ջարիչտակեաց Հոգին սուրբ զծիլիպոպս»։ Եւ Պետրոս գրեցաւ ասելով. «Լծեկութիւք գիտաւորութեան Հատասոյ զոր-

ւոյն փրկութիւն. և քննեին յորում և յորպիսի ժամանակի գուշակէր ի նոսա Հոգին Քրիստոսի. յառաջագոյն վասն չարչարանացն Քրիստոսի, և յետ այնորիկ զփառացն»։ Եւ Ցովհաննէս գրեաց ասելով. «Յայսմ ճանաչեմք, եթէ ի նմա եմք և նա ի մեզ, զի ի հոգւոյն ետ մեզ»։ և Պաւղոս գրէ առ Հռոմայեցիսն. «Բայց գոլ զօք ոչ էք մարմնով, այլ հոգւով, եթէ իցէ Հոգի Աստուծոյ ի ձեզ բնակեալ. իսկ եթէ ոք զՀոգի Քրիստոսի ոչ ունի, սա չէ նորա»։ «իսկ եթէ Քրիստոս ի ձեզ, մարմին մեռեալ է վասն մեղացն. և Հոգին կենդանի է վասն արդարութեանն. իսկ եթէ Հոգի այնորիկ որ յարոյցն զԵրիսուս»։ Ժամանգաւորքդ Աստուծոյ. քանզի, «Ոչ գիտէք, ասէ, եթէ տաճար էք Աստուծոյ և Հոգի Աստուծոյ բնակեալ է ի ձեզ. եթէ ոք զտաճար Աստուծոյ ապականէ, ապականեսցէ զնա Աստուած. զի տաճար Աստուծոյ սուրբ է, որ էք դուք»։ իսկ արդ՝ Հոգի ի ձեռն Բանին Հոգւոյն սրբոյ տաճ նոյ ամենայն և նորոգէ, որ նմանութիւն և կամ ազգակցութիւն ունի տաճարացն առ տաճարսն։

Պաղիսը Որդւոյ ասի և է Հոգին սուրբ. «Բանզի զոր յառաջն ծանեաւ՝ յառաջագոյն սահմանեաց լինել կերպարանակից պատկերի Որդւոյն Աստուծոյ»։ իսկ ապա եթէ ոչ է տաճարած Որդի, ոչ ուրեմն է և սորին պատկերն տաճարած. քանզի որպիսի է պատկերն՝ այնպիսի եւս հարկ է և որոյ է պատկերն գոլ. ուստի յառեալ յերկուս խոստովանեալ լինի Բանն՝ ոչ գոլ տաճարած, այլ պատկեր Հօր երևի։ իսկ արդ՝ որ զՀոգին ընդ տաճարածս զգաչ, ամենայն իրօք և զՈրդին ի տաճս վարկանի ամպարշտելով. և և ի ձեռն պատրիկ և ի Հայրն ոտն որ ի սորին պատկերն Հայհոյութեան։

1 · ի ը. եգիտ. էր է գաղափարգրէն. «տաճարօք Թեղթ մի Թղթոյ անկեալ էր յօրինակէն»։

Եւ արդ, գարձեալ խնամառն նոցա Տարգմանին. զի եթէ Աստուած է և Հոգին, հիմ ոչ ասի և նա Որդի։ Եւ արդ, գուցեևս եղիս այս և յառաջ կոյս, յանդգնայն և յոյժ անվարձառուս. բայց և այժմ ցուցցի, ոչինչ նուազ քան զառաջինն. զի թէպէտ և ոչ Որդի ասացաւ է պէրս, այլ Հոգի Աստուծոյ, նովիմբ Աստուծով, և վասն այնորիկ ի նմին Աստուծոյ ասի, որպէս առաքեալ գրեաց, իսկ եթէ Որդի, զի է Հօրէ՝ և նորին ինքեան բնութեանն, Տարի է և զՀոգին զտաւցուն Աստուծոյ և նորին գոյ ինքեան Որդւոյն բնութեան. վասն որոյ և Ցէրն գոյով Որդի, նոյն ինքն Հոգին ասի՝ Հոգի որդեգրութեան։ Եւ գարձեալ, Որդւոյն կոյ խնամութիւն և զօրութիւն և ճշմարտութիւն՝ գրեալ է զՀոգին գոյ Հոգի խնամութեան և ճշմարտութեան։ Եւ գարձեալ, Որդի է զօրութիւն Աստուծոյ և Ցէր փառաց, և նորոգու նակ և Հոգին սուրբ՝ Հոգի զօրութեան և Հոգի փառաց. այսպէս վկայելով ամենայն գրոց։ Պաւղոս գրելով առ Կորնթացիսն. «Զի մեք էր Ծանեաւցեալ ոչ արդեւք զՑէր փառացն ի խաչ Տանեին»։ և այլոր՝ զի «Ո՛չ առէք զՀոգին Ծառայութեան մխառնեալ՝ յերկիւղ, այլ առէք զՀոգին որդեգրութեան»։ և գարձեալ՝ «Աստուած Աստուած զՀոգի Որդւոյն իւրոյ ի սիրտ մեր, որ ազաղակէ սրբոյ, Հայր»։ և Պետրոսի գրեալ. «Զի եթէ նախատիցիք եւս վասն անունն Քրիստոսի՝ երանելի էք, զի փառաց և զօրութեան անուն է, և Աստուած Հոգին է վերայ ձեր Տանդուցեալ է»։ և Ցէրն ասաց՝ «Հոգի ճշմարտութեան, և մխիթարիչ գոլ զՀոգին»։ յորոց ցուցեալ եղեւ կատարեալ գոլ զերբութիւնն, իսկ ի ձեռն սորա գտացուածքս, Բանին փառաւորէ աստուածագործելով, և որդեգրելով մատուցանէ աս-

1 · Յար. ինապաբէնան և պրոսբեան և ճշմարտբեան։

Հայր։ Իսկ արդ, որ միացուցանէ ընդ Բանին զաւազուածսա, ապա ոչ ուրեմն է նա ասացելոցս. և որ արդեօք զաւազուածս՝ ոչ է օտար Յիսուսէ։ Խնդրել հարկ է այլ Հոգի, զի և սա նոցա յարեցեալ ի Բանն. այլ անաւելի է այս. ոչ ուրեմն ապա յեղելոցն է Հոգին, այլ ընդհան Հօր աստուածմէխեանն, որով զեզակնեաքս Բանն աստուածագործէ, որով աստուածագործելն ասացեալքս. ոչ է նա ասանց Հօր աստուածմէխեանն, և զի Աստուած է Հոգին, պարտ է աստուստ ի նմանել։

Անբաժանելի և անպայմանելի է Հոգին. «Բանիցն սուրբ Հոգին խնամատէխեան, ասէ, փաթիլեք ի նոսա զաւխնոց. և մերժեսցի ի խորհրդոց անդրադարձ». և Պետրոս ասէ. «Մենեզծուխեան, հեզատէխեան, հանդարտաւէխեան Հոգւոյն». և զարձեալ, յիմնասուխենն, «Զի անապական Հոգի է յամենեսեան». և եթէ «Ոչ ոք գիտէ զաստուծոյն, եթէ ոչ Հոգին Աստուծոյ՝ որ ինձ»։ Եւ «Ոչ է ոք Աստուծոյ, որպէս ասացն Քաղմոդրա, փոխոխումին և կամ շրջմանն առաւելի». զի Աստուծոյ կրկ Հոգին սուրբ, յերբաւ է անփոխոխելի և անպայմանելի Հոգին սուրբ և անապական. իսկ եզականացս և ասացականացս բնուխին է փոխոխելի. վասն զի արտաքոյ եղեալ աստուածեղէնն բնուխեան և յոչէութեան գոյացեալ. զի ամենայն մարգ սուտ է, և ամենեքեան մեռան, և նուազեալ ի փառացն Աստուծոյ։ Գարձեալ, և աստուստ ար տեսցէ զՀոգին սուրբ, որ ինքնաբուն է, և ոչ ընդ ումեք կցորդ. վասն զի զինն ոչ է գանգատելի ասել. քանզի անչնաւր է միանգամ միրուելոցն, որք ճաշակեցին պարգեւացն և հաղորդ եղեն սրբոյ Հոգւոյն, և զգեցեալքն Բանին Աստուծոյ ճաշակ ճաշակելոցն։ Եւ զի մի է Հոգին սուրբ և անբաժանելի Յիսուսէ, և զի ոչ է ի տասցականացս, ցուցեալ եղեւ ասա յաստուածաշունչ գրոց։

Ցեղցուք գարձեալ և յաղագս Որդւոյ. քանզի արիանոցն յիմնեանս գարձեալ, ոչինչ աւելի կամ պատաքուսա ինքեանց խնացեալք, քան Սաբելիոցն՝ մարդկօքէն խորհրդովք ընկալան զաստուածեզէնն գիւս. քանզի խելով խնաստէխին և ճաոագայթ և բան Հօր զՈրդի, սովորեցին ասել զայս՝ թէ զիարդ կարելի է այսմ լինել. որպէս զի ոչ գոյ կարելի լինել զոր նոքա ոչ կարեն իմանալ։ Ուստի ժամ է նոցա և յաղագս ամենայնի այսպէս խնամալ, թէ զիարդ կարեն ասացուածքս՝ ոչ գոյով երբեմն՝ լինել. կամ զիարդ կարաց Հայր առեղծանել մարդ բանաւոր. կամ արդեօք ապաքանացան անապական լինել. կամ զիարդ երկիր ի վերայ ծովու է հիմնացեալ, և ի վերայ գետոց պատրաստեաց զնա Աստուած. և այնուհետեւ ասել նոցա անձանց, թէ՝ «Դերեզման արկցուք, զի վաղուն մեռանիմք». չայս է թէ ապականացու նոքա՝ ապականին և հերձուածոց նոցա մերթուխինք։ իսկ ճշմարտուխեանն բանք, զոր և արժան է և նոցա ի միտ առնել, այսպիսի է։

Ազգիւբ և ըստ և Հայր է. աստուածամարդելոյ է ասել՝ ոչ գաղրիւն ցանաք, և ոչ գլոյն ճառագայթ, և ոչ զԱստուածն Բան. զի մի՛ առանց բանի և անխնամ և անլոյս Աստուած. և ի յիզաշրջմանէ Հայր լիցի Աստուած. քանզի ծնողիս նաւսոքի եղոյ Հօր, հարկ է և Որդւոյ ծնողինաւսոր գոլ. վասն զի զոր ինչ ի Հօր խնամաքի, զայս և յՈրդւոյ գոլ ոչ է յերկուասանի, ասելով նորին իսկ Տեառնէն. «Ամենայն ինչ զոր ունի Հայր իմ է, և որ ինչ իմ է, այն ամենայն Հօր է»։ Որդի, յաւխնոնական է Հայր, յաւխնոնական և Որդին, քանզի նոքա յաւխնոնականք եղեն. * է՛ է՛ Հայր Հարիրատուխեամբ, է՛ է՛ Որդի՛, «Որ է վե-

* Աւասանիչ բանիցդ չորս. գրեալ էր պատկա. է՛, է՛ Հայր հարիւրատուխեամբ. է՛, է՛ երդի. ուստի մեզ անհասկանալի. այլ թէ գիտէ

բայ ամենեցուն Աստուած օրհնեալ յաւիտեանս, ամէն», որպէս ասացն Պաւղոս։ Ամենայնի է ասել սակս Հօր, եթէ է երբեմն՝ զի ոչ էր. անվայելուչ է ասել և յաղագս Որդւոյ, երբեմն զի ոչ էր։ Ամենակալ Հայր, ամենակալ և Որդին ասելով է Ողիմպոս. «Այսպէս ասէ ոք էն, որ էր որ գալոցն է ամենակալ»։ Լոյս է Հայր, ճառագայթի Որդի, որ և լոյս ճշմարիտ. ճշմարիտ Աստուած է Հայր, ճշմարիտ Աստուած և Որդի։ Քանզի այսպիսի Յամանէս գրեաց. «Լոյն ի ճշմարտէ Որդւոյ Նորա Հիւսուածք. սա է Աստուած ճշմարիտ և կենդանի յաւիտեանական», որ լայրօվիմի իսկ ոչ ինչ է, զոր ունի Հայր, որ ոչ է Որդւոյ. քանզի ման այնորհի Որդի է Հայր. զի ամենայն ինչ Հօր՝ յՈրդւոյ է։ Եւ զարձեալ նոյն այս է Հօր իմանի. քանզի ասէ. «Ես և Հայր իմ մի եմք»։ ման զի ոչ այլ ինչ է յայտ, և ոչ այլ ինչ յՈրդւոյ, այլ որ ինչ է Հայր, այս և յՈրդւոյ է։ և զոր ինչ տեսանես ի Հայր, տեսանես և յՈրդւոյ, իմացեալ բաւարարապէս զառ նմա, եթէ «Որ տեսս զիս, տեսս զՀայր»։ ման որպ գրեալ է, «Ճիտաս Քրիստոս երեկ և այսօր, նոյն և յաւիտեանս»։ իսկ եղականքս ոչ էին և եղեն[1], ման զի երկիր որպէս զսինչ արար, և որ կալ զչգոյն իրրեւ զգոյ, արարած է և տեղծուած. ման որպ և զսիրգն ունի պինեղէմխեան. քանզի «ի սկզբանէ արար Աստուած զերկինն և զերկիր», և զամենայն զարդ որ ի նոսա»։ և զարձեալ, «Զնոսն իմ արար զայս ամենայն»։

Իսկ է էջ ի վերայ ամենայնի Աստուած, որպէս զՀայր, և այս ցուցեալ եղեւ, զի ոչ արարեալ, այլ

եթէ սոյզ միաք բանին, չեղեւ մեզ մարթ հաւաստեաւ ի վերայ կալ։ կալցի ոք որպէս և ախորժէ։

1. Յօր. եղեալ էր՝ ել եղեն։ 2. Յօր. գրեալ եր այսպես։ խ

արարող և արարիչ գործոց Հօր։ քանզի նոյաւ յաւիտեանք եղեն, ամենայն ինչ նոյաւ եկաց բովանդակ, և առանց նորա եղեւ և ոչինչ, որպէս առաքեալ եցոյց ի սաղմոսէն. «Նա ինքն ի սկզբանէ զերկիրս հիմնեցոյց, և գործք ձեռաց նորա երկինք»։ որպէս ասէ ի սաղմոսն «Ամէն քո Աստուած յաւիտեանս յաւիտենից, գառագայն ուղղութեան արքայութեան քո. սիրեցեր զարդարութիւն և ատեցեր զանօրէնութիւն»։ և մեզարքն ետացաւս գոչէ ասելով. «Աշխատեցաւ վաստակեցաւ եգիպտոս, և վաճառականք Քոգիաց և Սաբայացիքն, որք բարձանք ի քեզ եկեն, և հետեւեսցեն զձեռ քո կապեալ ձեռակապօք, և քեզ երկիր պագցեն, զի Աստուած քո ի քեզ գու էիր Աստուած խորհելի, և ոչ գիտէաք»։

Արդ, ով է Աստուած յորում Աստուած, եթէ ոչ Որդի որ ասաց, «Ես ի Հայր և Հայր յես է»։ և զայս ունի Որդի համաբնական Հօր գալով ամենակալ, որ էն և անպարսպն. և ման այնորհի հաւատս մեր է ի Հայր և յՈրդի և ի սուրբ Հոգին։

Երրորդութիւն սպա սուրբ և կատարեալ է՝ Հայր և Որդւոյն և սուրբ Հոգւոյն աստուածառանեալ, ոչինչ օտար արարեալ ի ներքս խառնեալ ունելով։ Եւ ոչ յարբչագործէ և ի սուրբ Հոգին ի միասին կապեալ, այլ բարերարիւք աստցոյ և արարչագործ գործ, նման ինքեան է և անբաժանելի բնութեամբ։

Մի սուրբ և ապրածին. քանզի Հայր ի ձեռն Բանին Հոգւոյնն սուրբ զամենայն առնէ, ուստի միաառնականութիւն սրբոյ Երրորդութեանն ոչ պահեալ լինի, և այսպէս Աստուած յիկեղեցւոյ քարոզի, որ ի վերայ ամենեցուն և յամենայնի, և ընդ ամենայնին Հոգւոյնն սրբով։

Երրորդութիւն ոչ անուամբ միայն երեւոյթական տառիւք, այլ ճշմարտութեամբ և էութեամբ

Երբորդութիւն. քանզի զոր օրինակ Հայր է է՝, այսպէս՝ է է և Որդի՝ ի միոյ ամենեցուն սորին Բան. իսկ և Հոգին սոբը սկ անգղ է, այլ է է ՀՀանձինքնաւորապէս ճշմարտութեամբ. և քան զայս ոչինչ նոտաց խորհի կամիպիկէ եղեգեցիւ: Եւ զի այս է եկեղեցւոյ հաւատս, ուսցին, եթէ որպէս Տէրն առաքելով զաշակերտան պատուիրէրը ասելով. «Գնացէք աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս, մկրտեցէք զնոսա յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ»: և առաքելոյն գնացեալ ուսուցին այսպէս: Եւ այս է ընդհանուր կամիպիկէ եկեղեցւոյ քարոզութիւն. Երբորդութիւն խոստովանել զմի աստուածութիւնն. իսկ եթէ Երբորդութիւն է, զոր օրինակ և է իսկ ճշմարիտ, և յուսալով եղիս անբաժանելի զող և ոչ անհնար, հարկ է և սրբութիւն մի զող սորա. մի, զաբաժանել, սորին և ՀՀանձինքնաւորութիւն և անխոխոտութիւն բնութեանն. զայս ծանուցեալ Պատրոն, ոչ բաժանել զերբորդութիւնն, այլ միաստուած վկայ անակատարելի սորին ուսուցանէ գրելով առ Կորնթացիսն զոհեւորացին, և զանհնացն ի մի Աստուած գլխաւորէ, ասելով. «Թէպէտ և բաժինք ընդհանուր են, այլ Հոգի նոյն է, թէպէտ և բաժինք ներգործութեանց են, այլ Աստուած նոյն է՝ որ ներգործէ զամենայն յամենայնի»: վասն որ զոր Հոգին իւրաքանչիւր ումեք բաժանէ, այս առ ի Հօրէ ի ձեռն Բանին միասնականաբար, զի ամենայն ինչ Հօր Որդւոյ է. յայսպէս որպ, և որ առ ի յՈրդւոյ ի ձեռն Հոգւոյն բաշխեալն Հօր են ընդհանրապէս. և Հոգւոյն գոյով ի մէջ, և Բանն որ սորին առէիչ է ի մէջ. և ի բանին է Հայր, «Եւ այս է եթէ «ընկեցեալ ես և Հայր, և օթևանս առ նմա արասցաք»: Քանզի սբ լոյս՝ անզ և ճառագայթիւք, և սբ ճառագայթ՝ անզ և սորին ներգործու-

1. Յօր. եր՝ Ը, Ը. նայեպես և յաջորդն:

թիւնք և ներներեալ Հոգիք: Եւ զայս ուսեալ Պատրոն՝ գրեաց առ կորնթացիան յերերորդ թղթին, ասելով. «Շնորհք Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի և սէրն Աստուծոյ, և հաղորդութիւն սբոյ Հոգւոյն ընդ ձեզ ամենեսեան»: Քանզի ասեաց Հոգւոյն հաղորդել երբորդութեանցն բաշխին, ի Հօրէ է ձեռն Որդւոյ Հոգւոյն սբոյ. վասն զի որպէս ի Հօրէ է առեալ Հոգին՝ քան ի ձեռն Որդւոյ, այնպէս և ոչ լինի հաղորդութիւն ի մեզ պարգեւացն, եթէ ոչ Հոգւոյն սբոյ. քանզի ի սմա հաղորդեալք՝ ունիմք ընդ Հօր սէրն, և գՈրդւոյ շնորհս, և զնոյն ինքն ընդ Հոգւոյն սբոյ հաղորդութիւն: Մի սբութն է սպա յայտնեալ սոբը Երբորդութեանն սպրումն գալեալ. զի ոչ եթէ զոա ի յերկաքանչիւրոցն զանդանաչեաս և բաժանմամբ գոտեսցն նշանակէ առաքեալ, այլ զի առեալն Երբորդութեամբն պարգեւէր, և ամենայն միոյն Աստուծոյ է: իսկ սպա ոչ գոյ սոացուած, այլ միասնական Որդւոյ, որպէս Որդի միասնական է Հօր՝ փառաւորվիցն Հօր և Հոգւոյ, սոսուածանեալ ընդ նոսին և գործէ, ասէ զոր օրինակ և Հայր ի ձեռն Որդւոյ. զայս և ի սպրմանն երգէ ասելով. «Բանիւ Տեառն երկինք հաստատեցան, և Հոգւով բերանոց նորա ամենայն զօրութիւնք նորա»: Եւ ի Տարիւք քառասան և եւթն սպրմանն. «Ապաւէ դՔան իւր, և Տալէ գնսա ընչացին հոգիք և հանասցին, Քրբ»: «Եւ արդարացաք որպէս, ասացն Պատրոս, յանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի և ի Հոգին Աստուծոյ մերոյ». քանզի անբաժանելի է Բանէն է Հոգին. վասն որոյ և յասելն Տեառն եթէ «ընկեցեալ ես և Հայր», ընդ նոսին ի ներքս գայ և սոբը Հոգին, ոչ այլազգ, այլ որպէս Որդի ի մեզ բնակելով, գրելով Պատրոս առ կորնթացիան.

1. Յօր. Որ՝՝՝:

«Զի ասացե՛ք ձեզ բան միծամիտեան փառաց խրոց, հաստատել օրօրելոյս ի ձեռն Հոգւոյն խրոյ, ի ներքին մարդն շնակեցուցանել զՔրիստոս», և Որդւոյն ի մէզ կեալ է Հայրն, ասելով Որդւոյն, «Ես ի Հայր և Հայր յես»։ Այսուհետև ի լինել Բանին ի մարգարէսն՝ նոյն ինքն Հոգւովքն սրբով մարգարէանային. զորոց աշա ասելով, «Եգիտ բան Տեառն առ այս անուն մարգարէ»։ ցուցանի մարգարէացեալ ի Հոգւոյն սրբոյ. որպէս Զաքարիա գրեալ է. «Բայց զդանդ իմ ի զօրէնս իմ ընկալարարք, զոր ես պատուիրեմ Հոգւով իմիմ՝ ծառայից իմոց մարգարէից»։ Յորժամ և մերթ ինչ մեզագրելով գիւրն՝ ասաց մոգոցն ասելն. «Ես կոչուս խրատոց կարգեցից յանհնազանդն առ ի յոչ լսել պատգամաց իմոց և բանից, զորս առաքեաց Ցէր առմենակաւ Հոգւով իմով ի ձեռն ծառայից իւրոց մարգարէիցն առաչնոցն»։ Եւ Պետրոս ի Գործս առաքելոցն ասաց. «Արք եղբարք, պարտ էր կատարել գրոյն, զոր յառաջագոյն ասաց Հոգին սուրբ», և առ Հաստատակ առաքեալքն ամենայն գոչէին ասելով. «Դու տէր Աստուած՝ որ արարեր զերկինս և զերկիր և զծով և զամենայն որ է ի նոսա, որ ի բերանոյ Հոր մերոյ Դաւթի ի ձեռն Հոգւոյն սրբոյ ասացեր»։ Եւ Պետրոս հառեալ ի Հոգի, համարձակեբ՝ որ զպին առնա Հրեայքն՝ ասելով. «Քարկոծ ասաց Հոգին սուրբ ի ձեռն Եսայեայ առ Հարսն մեր»։ և առ Ցխմիմէնս գրէ. «Այլ Հոգին սուրբ յայտնապես ասէ, թէ ի վախճանս ամենայն ազգաց ունայր ի հաւատացն և հայեացին յայսս մեզորութեանն»։ ուստի որպ և յորժամ ասէ Հոգին Ես լինել, իսկոյն ի Բանն է, որ ի համար ասոյ զՀոգին։ իսկ որդ՝ մարգարէութիւնն կատարելոյ՝ «Հեղից յոգւոյ իմմէ ի վերայ ամենայն մարմնոյ»։ և Պետրոս ասէ. «Բան զարդ

1. Յօր. Հայրութիւնն։

պարգեւացն ինձ Հոգւոյն Ցխոսել Քրիստոսի»։ և առ Կարնեմացիսն գրեալ ասելով. «Եթէ զերծ ինչ ինձդրեք զՔրիստոսի՝ որ ինձու ընդ ձեզ խօսի»։ իսկ եթէ Քրիստոս էր՝ որ նովաս խօսէր, յայտ է եթէ Քրիստոսի էր Հոգին՝ որ նովաս խօսէր. վասն զի և Քրիստոսի խօսելով նովաս, ի Գործս առաքելոցն ասաց. «Ես այժմ ես կապեալ Հոգւովս երթեմ՝ յԵրուսաղէմ, և զինչ անդ անցք անցանելոց են ընդ իս՝ չգիտեմ. բայց զի Հոգին՝ ըստ քաղաքաց քաղաքաց վկայէ ինձ ասելով, եթէ կապանք և նեղութիւնք ինան զիս»։ ուստի եթէ ասէրքն ասեն՝ այսպես ասէ Ցէր, ոչ այլազգ՝ եթէ ոչ Հոգւովն սրբով խօսելով Քրիստոսին զնոյն խօսէին։ իսկ եթէ և Ագաբոս ի Գործս առաքելոցն ասէ, «Այսպէս ասէ Հոգին սուրբ», ոչ այլազգ՝ եթէ ոչ բանին եղելոյն առ նա՝ Հոգին պարգեւէ զխօսին նմա, և զնել վկայութիւն զինչ կրելոցն էր Պաւղոս յԵրուսաղէմ. վասն որոյ և Հոգին՝ գաձեալ վկայելով Պաւղոսի, նոյն Քրիստոս խօսէր նովաս, որպէս զի լինել Բանին գան ի Հոգւոյն եղեալս վկայութիւնս։ Այսպէս և ի սուրբ կոյսն Մարիամ գոլով Բանին, ընդ նմին ի ներքս նէին և Հոգին. և Բանն Հոգւովս առեղծ և պատչանեցոյց ինքեան մարմին. կամեցեալ յարել և մեռուցանել ինքեամբ զառաջուածս առ Հայր, և Հաշտեցուցանել զամենեսեան՝ արարեալ խաղաղութիւն յերկինս և ի վերոյ երկիր Քրիստոս Աստուած մեր. որում փառք յաւիտեանս. ամէն։

1. Յօր. վկայութիւնն.

ԺԵ

ՍԻՐՈՅՆ ԱՓԱՆԱՍԻ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՒ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Ի ՆՇՈՒԱԿՆ ՓՐԻՍՏՈՍԻ *

Արդ, եղեալ ի վեցերորդումն տարւոջ Ագամ, ի վեցհազարեան, գաղտն կուսականն ծնունդ· թարգմանող հրեչտակն[2] մահաբեր լիխնիւքն գծանուցամամ կինն երկոլիմ[3] առնէր· իսկ Գաբրիէլ հրեչտակապետ[4] աւետաւորէր[5] երջանկացեալ կուսին· «Ցեր ընդ քեզ»· Հրամարդոյն չարին բանասարկու եղեալ, և ի մոխանս գժոգոյն[6] զբաստացեալ[7] զԱգամ· զի ի պատուիրանին Յաստուածոմէ[8] եւթէ հանդերձեալ պահէին մեռանելիան հրաշիւքին[9]·

* Ձ· ԻԹ և Ձ· ԺԳ· գնեն· Նորին Ափռահատ եպիսկոպոսի ասացեալ է քաւանդն Պետրոսի·

1. Հէք· Գ· *ունի այսպես*· Աչք է վեցերորդումն տարւոյն եղեալ Ադամ, և ասի է վեցհազարեան··· (Յար· է վեցերորդ)· իսկ Ձ· ԻԹ· *չունի*· տարւոյ·
2. Ձ· ԻԹ· գնեմ՝ Հիւսան·
3. Ձ· ԻԹ և Ձ· ԺԳ··· գնեն՝ եղեսպէս·
4. Ձ· ԻԹ, Ձ· ԺԳ և Հէք· Գ· Գեհէսան·
5. Ձ· ԻԹ· *ունի այսպես*· Երկնեցաքեալ կոսին տարաւորեալ ասելով, իսկ Հէք· Գ· տարաւորեալ երկնեցնեալ կոսին՝ Տէր ընդ ձեզ տայր·
6. Ձ· ԻԹ· վերկայեալ գնեմ զդայր·
7. Ձ· ԻԹ· պատրեալ·
8. Ձ· ԻԹ· զի պատուիրանաւն Յաստուծոյ· Հէք· Գ· պատուիրանէն· իսկ Ձ· ԺԳ··· Յաստուած զմէ պատրեալ ընդ պատրեալ ընդ·
9. Յար· հրաշտաւն· եղաք ըստ Ձ· ԺԳ· իսկ Հէք· Գ· գնեմ՝ հրաշտաւն· Ձ· ԻԹ· էրէն հանդերձեալ է պահել է մեռանելիան հրաշտաւնէ·

Լինդ[1] *խորամանկ օձին մերացաւ*[2] *բեւերար, և խարդախութեամբ զկինն գանաճանէին*[3]*, զի մոլորեցին և մեռցին և տապանեսցին, և տիրեսցէ*[4] *նոցա և փարթամասցի*[5]*· Յաստղապանեցին*[6] *բանին*[7] *և պատուիրանին, և տարագիր եղեն ի ծառայն կենաց· զի խորհրդատացան լինել որպէս զաբարիչն, և անհնազեալք նմին՝ անձամի արտաքս եղեն ի խորհրդանոցէն մեծէ ի տուրբ խորանէն*[8]*· խորհուրդ էր Հօր և Որդւոյ*[9]*, և տուրբ Հոգւոյն, ուստի գալոտեան բանին և մարմնանալոյն*[10] *և բառնալոյն զմեզս որդւոց Ադամայ*· Մեզ կատարեալ խորհուրդն անեղին, բանն*[11] *և միածին Որդին ի ծոց կուսին*[12]*· այ փափախալ ի նմա*[13]*, և ոչ պղպղեալ· Ո՛վ զարմանալիս մեծաց և զարմանալեաց· Լեռ Աստուած փառաց երեւեցաւ*[14]*· յերկրի, հնազանդի անեղ և զղօրս հրեշտակաց, և զանեղանալի աշխարհ խորհուրդն· աչեզակերպ*

1. Ձ· ԻԹ· *ունի*՝ դի ընդ·
2. Ձ· ԻԹ· գնեմ՝ փոարեալ·
3. Ձ· ԻԹ· գնեմ՝ գասահանալ·
4. Ձ· ԺԳ· գնեմ՝ տիրեսի·
5. Ձ· ԻԹ· գնեմ՝ փարթամասի·
6. Յար· եղեալ էր՝ դի տապանեանքն· յապաւեցաք գդի ըստ Ձ· ԻԹ, Ձ· ԺԳ և Հէք· Գ·
7. Ձ· ԻԹ· չունի՝ բանդի Լ·
8. Այս իմաստ յար· եղեալ էր այսպէս· անդնահատ (իսկ Ձ· ԺԳ և Հէք· Գ· անդնահատ) եղեն է խորհրդատանդն գեղի է տարբ խորանն· տպագրեցաք ըստ ԻԹ ձառընտրի·
9. Ձ· ԺԳ· չունի Լ Որդւոյ·
10. Ձ· ԻԹ· մարմնացեալ·
*. Յաստեղանդէզ ցմիան չունի Հէք· Գ·
11. Ձ· ԻԹ· *ունի այսպէս*· Աչք կատարէ խորհուրդ մեղ բառնէ·
12. Ձ· ԻԹ· յաւելու՝ գասել· և ապա յարէ որպէս և Հէք· Գ· որպէս Լ է ծոց Հօրն՝ նդնպէս (Հէք· Գ· Լ) է ծոց կուսին·
13. Ձ· ԻԹ· չունի՝ է նմա·
14. Ձ· ԻԹ և Հէք· Գ· գնեմ՝ մարմնացաւ·

հրոյն անբաւութեանն[1], բանականացեալ[2] արգանդ անաթառամ[3] կուսին։ Այլք[4] են հրաշք յաւէտ[5] անհանգուծիկք, զի ոչ սկիզբ զարգանդն՝ և ոչ առջեւաց[6]։ Զայս ապատրիարգ[7] յառաջագոյն ի աւրըն մարգնացոյն, յոր[8] բարբառեալ վաեր հաւր առաջածութեանն. զոր Մովսէսի սեանալ և զաւհուրեալ[9], զի ոչ բոցակիզեալ հաւրն գնդրեին. այս[10] աւրացոյց անբաւ աւրըն Աստուածածնին՝ և գաղափար հրաշալի ծննդեանն. այլ հրամայեալ[11] մնձին Մովսէսի, և ոչ խոսելի առաւելիւ գնդրեանցն վառումի, զի ուսուցեալ զանմարսն[12] և զգաւշացուցեալ զիւրականս յղացումին[13] ոչ հաւրցոյսեալ[14]։

Ողղագէս[15] և մեք խոստանանեցուք յանապատն մարգին զանօգնելութենին. քանզի մարգին եղեւ. Բանն բնութեամբ[16], և միացաւ ի նմա անբ-

1. Հաք. Գ. գնէ՝ անբաւ նաւինեան։
2. Ճ. Իթ. Ճ. ԺԳ և Հաք. Գ. քաւանեալ։
3. Հաք. Գ. չանի անաւաւ. իսկ Ճ. Իթ. վախանակ ա-նաւաւի գնէ աբեայ։
4. Ճ. Իթ. գնէ՝ այս։
5. Ճ. ԺԳ և Հաք. Գ. գնեն՝ անբաւելէ։
6. Ցօր. եղեալ էր՝ զայս ապատարգեայ է առաբը մարեանաբե. ուղղեցաք ըստ Ճ. Իթ, Ճ. ԺԳ և Հաք. Գ։
7. Ցօր. աբ, Ճ. ԺԳ. աբ, ուղղեցաս ըստ Ճ. Իթ. որ ունի այսպէս. յոր վառեալ բարբառեալ.։
8. Ճ. Իթ. գնհաւս բանիս այսպէս յարմարէ յարեց տե-սչեն Մովսէս պարտաբեր։
9. Ցօր. և ի Ճ. ԺԳ. եղեալ էր այլ. ուղղեցաք ըստ Ճ. Իթ և Հաք. Գ։
10. Հաք. Գ. գնէ՝ հրամայեք։
11. Ցօր. պակասեր. եգաք ըստ Ճ. Իթ, Ճ. ԺԳ և Հաք. Գ։
12. Ճ. Իթ և Հաք. Գ գնեն՝ գարմարեն։
13. Հաք Գ. գնէ՝ արգանդն։
14. Ճ. Իթ. հարգարգեալ։
15. Ճ. ԺԳ. յաւելու՝ արեայագասաբար։ իսկ Ճ. ԺԳ. քնա-նաբելեալ։
16. Ճ. Իթ. գնէ՝ բառանարելեալ։ իսկ Ճ. ԺԳ. քնա-նաբելեալ։

որդաբար[1]. անապական է[2] մարմինն և անեղծական, և գիտական արգանդն անխախտա[3] պահեաց. զի տապանակ ասի[4] և խորան անհնեի և քառելիւն ահեղ[5], բան մովսեան գրոց։ Մէ է տէր մէր՝ և փրկիչ Քրիստոս. մով բնակեցաւ եղեալ մարդ[6] յարգանդի։ Մարգա-բէիցն առաից անկնգիբ լերամբ[7], զի անառա-կան ցուցին՝ մով բնակեցաւ[8]. ոչ ուրանամ զբա-նակելիւն և ոչ բաժանեմ[9], այլ միակեաւն առեմ անչափելաբար[10]։

Զի որ ի ծոցն Հօր՝ և[11] ի ծոց կուսին, ոչ գե-ղահարեալ փառաց՝ և ոչ նուաղեալ[12]։ Ի բեմ-գեհէմ երեւեալ լուսոյն և ի մուր եղեալ աբ-պատրեր զնորհարգն[13]. ինքն ի գերագոյն բաղ-մի[14] և ոչ որոշի, քանզի լինալ յերկինց՝ և ի յեր-կինս. առաեզակերպ փայլումին՝ հեղհեղակ մուգութ, և բացօթեայք հովիտն երգէին ընդ հրեշտակս. և լի եղեալ չար խորհրդով Հերովդէս[15] և խոտո-գեալ[16] զոգոյսն անողորմաբար։ Ցեղեալսոս գան-

1. Ճ. Իթ. անապէսաբար։
2. Ճ. Իթ. չանի է.
3. Հաք. Գ. անեաբար։
4. Ճ. Իթ. գնէ՝ ասի։
5. Ճ. Իթ. չանի անեաւ։
6. Ճ. Իթ. չանի մարդ։
7. Ճ. Իթ և Ճ. ԺԳ. գնեն լերամբ։
8. Ճ. Իթ. գնհէ հարեալ բնակելեան։
9. Ճ. Իթ. յաւելու՝ պիտանելեան։
10. Ճ. ԺԳ. գնէ՝ անբաժանելաբար և անչափ։
11. Ճ. Իթ. չանի և։
12. Միայնե գայս վայր ունէր Հաք. Գ.
13. Ցօր. եղեալ էր այսպէս. ի բեմ գեհէմ յարբն նուաղեալ լուսոյն, և ի մուր եղեալ աբատրարեր զնորհարգն. իսկ Ճ. ԺԳ. ի բեմ գեհէմ յարբն եղեալ հեգհեղ և ի մուր եղեալ աբատրարեր զնորհարգն. եգաք, բան Ճ. Իթ։
14. Ճ. Իթ. հանգչի։
15. Ճ. Իթ. ունի այսպէս. ի վեր եկեալ եգնանալ Հերովդէս. իսկ Ճ. ԺԳ. այսպէս. եգնանալ նորհրդով լի եգնս Հերովդէս։
16. Ճ. Իթ և Ճ. ԺԳ. խոխոչեր.

չէր ապաւէնն յոքունց· յինքն յանգելով՝ կարգաւ գոռոյն մարգաբէից· Քառասներէնն ամպոն վրէպեաց զաւրը [2] մարմնին, զի հոգիըն-կալ [3] էր ամէն և անապական. խոսվելոցդ զգեա եչեանաց նոցա, և գձեռագործս նոցա տապալեաց յերկիր [4]: ի յորգաշոսան [5] վտակն Քորդանան գեալ [6] ապենիական Աստուած էնկալ մկըրտաւէր, զի սրբեացէ զպղտանդ աւրը [7] աւազանին, և բերկրեսցի ամենն ի բաղմերդութեանն:

Հայր յերկնից վկայէ [8] զՈրդոյ յայտնելով, և աւրը հոգին էնկալ տեսլեամբ ագաւնւոյ, զի ծանիցի մեզ երբորդութեանն և յաւէժութիւն փառացն հաստատակաչէս [9]: Կարապետին տեսեալ զկերպարանս հոգւոյն, զի բարձրագոյն [10] հնչմամբ գաւառէր զՈրդի. «Սա Որդի և գառնն Աստուծոյ» որ բառնայ զմեղս աշխարհի»: Հաւատովք սրբովք [11] և մեք ընկալցոք զՈրդին Աստուծոյ [12], զմարմնացեալն Աստուած, որ յիմանեին ի Յորգանան [13] ջրհեղեղ զվիշապն և զհոտերս [14] չարին ենթակայեալ ի ջուրն: Աստուծոր է բանս աւրը մարգարէին [15]. եթէ «Ջրեալ երկիրը ապ-

1. Ձ· ԻԹ· գնէ՛ յորքեւ՛:
2. Ձ· ԻԹ· չունի գաւոքը· ուսի և գնէ՝ գարձնն:
3. Ցօր· եգեալ էր՝ նոքաւ[illegible]ել· ուղղեցաք ըստ Ձ· ԻԹ և Ձ· ԺԳ·
4. Ձ· ԻԹ· յերէքէ·
5. Ցօր· է յորքանէան ուղղեցաք ըստ Ձ· ԻԹ և Ձ· ԺԳ·
6. Ձ· ԻԹ և Ձ· ԺԳ գնէն՝ Ցորքանեան·
7. Ձ· ԺԳ· չունի՝ սուբ·
8. Ձ· ԺԳ· գնէ գԱյեաց Ուրաս· իսկ Ձ· ԻԹ· Հայր է յերկինէ գԱյեալ յայտնէը ամէնէ·
9. Ձ· ԺԳ· գնէ՝ հաստատակաչ·
10. Ձ· ԻԹ· գնէ՝ Բարձրագոյն·
11. Ձ· ԻԹ· չունի սրբովք· և զրատգ հաստատվէ եզ· գնէ·
12. Ձ· ԻԹ· չունի Աստուած·
13. Ձ· ԻԹ· գնէ՝ յորդանան Ցորքանեան·
14. Ձ· ԻԹ· գնէ՝ հոտերս·
15. Ձ· ԻԹ· ունի պապէս· Աստուծոր և բան մարգարէին·

մի [1] միանդամայն». զի անմահացոյց զկուսին [2] և գաւառացոյց, և անապական գործեաց զՀոգւոյն Ծնունդն. Ընդհանր Ցեառն մերոյ Քհուսի Քրիստոսի [3], որում փառք յաւիտեանս. ամէն:

ԺԶ

ՍՐԲՈՅՆ ԱԹԱՆԱՍԻ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻՆ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

ԱՍԱՑԵԱԼ

Ի ՎԱՐԱՅՈՒԹՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Որ ի սկզբանէ՝ յառաջ քան զյաւիտեանս Աստուած, Աստուածն [4] բան, անձանց մերոց փրկութիւնն, ոսոտնայի պատերազմիչն, սէիզերաց աքսաւթիչն. որ զանհնացն յօրինեաց արուեստաւոր բանիւ. աս է գնոյ յինքն պատուածեալ [5] չնորհաք. որ զանկեալս զմեզ ի ձեռն յանցանացն յարոյց, խոնարհեցաւ ի մեզ ի ձեռն մարգանալոյն· որ զմեռեալս գմեզ՝ սակս սուտհգամուխ[illegible]ն [6] նորոգեաց վերստին՝ զաստեղծին նորով աս մեզ, միացեալ ի Հօրէ անբաժանելի. որ գերկնից [7] կոխեաց, և գերկիրս [8] ընդ մեզ վինելով մարդասիրեաց՝ Քրեեամիր Լոգոյ. որ ամենայնս եղեւ. երբեւ

1. Ձ· ԺԳ· յաւերս՝ ազէգն·
2. Ձ· ԻԹ· չունի՝ զէ անձանացոյց զՔոյսն·
3. Ձ· ԻԹ· ունի՝ է Քրեեաս Աեաս է Տէր մեր·
4. Ա[illegible]· Ա· ունի՝ սա Աստուած Բան·
5. Ա[illegible]· Ա· ունի՝ չկիսեան պատի՝ ածել·
6. Ա[illegible]· Ա· ունի՝ սատանայտրենան·
7. Ա[illegible]· Ա· գնէ՝ գերկինս·
8. Ա[illegible]· Ա· գնէ՝ գերկինս·

գիպ բայց ի միգայ, և միաց անխափանելի. որ և չոչ միայ չարչարանաց՝ որ վասն մեր՝ հրաժա-
րեաց, զի գիպ յանապատին հանգիչ. որ ի
խաչին բեւեռեցաւ, և երաց գղրտնս գլխաքարին։
Ապաչեա և որ առ բանաւորսն՝ զպատերազմ
վասն մեր յանձն էառ, զմեզայն վշրելով զզօրու-
թիւն. գէրեիցն խորհուրդս յանձին գարձոյց,
զխամսիկանութեան[1] նոցա ունայնացուցեալ զմե-
ծամբիւն. և զառաքն նոցա ապականեալ՝ սկսա-
նելով զղջոյն ձեռաք՝ զիատրարանս ուխտին գա-
գարելոցելալ և զպարտուն խափանեալ, և զհե-
թանոսս հրաւիրեալ. որպ զմեզն ընդհանալ[2], և
զերկիրս երկինք արարեալ, հրեշտակական կար-
ճառօրեալ վարուք, բեւեռելով[3] ի խաչին գխոտա-
ոակ մեզ ձեռագիրն միգայ, և զընդ ձեռամբն և-
զեալ մեզ[4] միգայն՝ կոչեաց յորդեգրութիւն ի
ձեռն Հոգւոյն սնօբէնութեան։

Ապաչ եղ ուսան երբեք ոչ պակասեաց, մի՛
սուէք սուրբքերք[5] զանօրէնութիւնն, մի՛ երե-
ւցիք լոկ սաեր զերկրպիւթիւն. մի՛ սուէք վար-
կանիր գճշմարտութիւնն։ Լուար թէ էջ[6], այսպես
իմն՝ թէ և եղ սաասուս. և զերկիրս յերկինէ ոչ
գասաքակացոյց, վասն զի անպատրագրելիս[7] ընա-
թեամբ՝ սէրութեամբ[8] ընայր զերկինս և զերկիր,
ըստ մարգարէականն[9] ձայնի։

1. Սակ. Ա. գնէ՝ վերամարդութիւն. իսկ ի լս. վոսկանե-
նաթիւն։
2. Սակ. գնէ՝ խաչանել։
3. Սակ. Ա. ունի՝ քեռանել։
4. Սակ Ա.- ունի այսպես. և զընդ սեսց յեսոյ նեսալ
զեզ կենաց։
5. Յօր. սաղզեցաք. ուղղեցաք լսս Սակ. Ա.
6. Սակ. Ա. յաւելու՝ Գերեսաս. և չունի այսպես։
7. Սակ. Ա. գնէ՝ անպարտ գերելն։
8. Սակ. Ա. չունի՝ սէրութիւնբ։
9. Սակ. Ա. գնէ՝ մարգարեականն։

Ա՛ս Մարեամ[1] գայր և առ Հօր. առաչի գի-
գասուն և ընդ հրեշտակս. ի մեհեան և յերկինս.
ի գժոխս և յերկրի և յօդս. քանզի Աստուած
էր՝ կառավարն[2] ամենայն արարածոց. և[3] ուր
էրն. եղ՝ ուսան[4] ոչ երբեք պակասաց. չաշխարհի
էր[5], զիսնդրբ եկն. եկն չաշխարհ, այլ վասն զի
եզեալ[6] սասուածամարմնի՝ մարմնապէս ոչ երե-
սէբ, ասնս սպա մարմին, զի ի ձեռն մարմնոյ
ներա՝[7] որպէս ընդ Հայելի սեսեալ՝[8] զարգա-
բեացաբ[9] ի բարեպաշտութիւնն։

Ընդ որեն գարձեալ գրան՝ իսկ արդ մեք
բեւս յերկրի գգով և յերկինս էր. եղ ուր էրն.
բայց ոչ ինչ են պիտի պեսք բարեմիասութեան ա-
ռաջարկել[10], և զի ոչ խոսանել[11] պատերազմ ընդ
խաղաղասէիւն, քանզի հանապատաբերեալ[12] պատ-
ար յաղագս մեր պատերազմել[13] եկաբ։ Երանելի
ներա պատհեսեաւ. յերկինս՝ ամենեցեան հետեւա-
ցուբ նմա՝ ի բաց ընկեցուբ զմարմինական. հը-
բաժաբեցուբ ի հեղասեացս՝ ամենեցեան եղի-
ցուբ հոգեւորք. զի հետեւեալք նմա՝ լուիցուբ
երկիսաւոր զօրացն ասելով. «Համարձակ իշխանք
զդրունս ձեր ի վեր, համարձակին գրունք յա-
ւիտենից և մտցէ թագաւոր փառաց»։ Եւ ար ան-

1. Սակ. Ա.- գնէ՝ Մարիամ։
2. Սակ. գնէ՝ Ե կառավար։
3. Սակ. Ա.- գնէ՝ եկն։
4. Սակ. Ա.- ունի՝ ասա։
5. Սակ. Ա. յաւելու՝ Ե երկի յաշխարհի եր, զի՞ր եկն յաշ-
խարհս։
6. Սակ. Ա.- գնէ՝ առեղ։
7. Սակ. Ա.- չունի ներա. յօր. զերկնի նոցայն գայր ներա։
8. Սակ. Ա.- յաւելու՝ զԱսասուած։
9. Սակ. Ա.- գնէ՝ վարքեացասց։
10. Սակ. Ա.- գնէ՝ բանբանասրիւնս ասասկ արկանել։
11. Սակ. Ա.- խոսանել։
12. Սակ. Ա.- գնէ՝ հանապատասրել։
13. Սակ. Ա.- յաւելու՝ յասկերել։

դրէնն[1] հարցանկացեալ, թէ «Ո՞վ է սա թմպաւոր փառաց», բարբառեացաք առ Նոսա, որպ[2] զիարձ առեալ էք[3] զբարերարութիւնն[4] Նորա, և առաջագոյ պատասխոյս· «Ջեր Տէր Տէր զօրավարեմիր * լուսոյ, Ջեր Տէր * ի պատերազմի. սա ինքն է թմպաւոր փառաց»։ Ոչինչ լռեաց՝ որ յաղագս մերոյ փրկութեան ի մարգարէին, ոչինչ չտեսնացանկալով[6] ծածկեցաւ անճառութեամբ. զամենայն որչափ և հանդերձեալ էր չարչարել Քրիստոս վասն մեր, զայն ահա յառաջագոյն ապառողալ մարգարէիւքն ծայնիւք[7]· զի յորժամ եկեալ հասցէ առ մեզ Աստուած, և չարչարեցի զմարդկայինս, մի՛ զարմասցուք, յառաջ յառաջագոյն եղեալք։

Ծանուիլ հանդերձեալ էր որպէս զմարդ, և առէ Եսայեան մարգարէ· «Ահա կոյս յղասցի և ծնցի որդի, և կոչեսցին զանուն Նորա Էմմանուէլ»[8]. յառաջագոյն ծանոյց մարգարէն[9] զպարանկիսին։ Խաչիլ հանդերձեալ էր, և առէ նոյն ինքն Եսայեան· «Որպէս գոչիւր ի պետումն[10] ածաս, և խրբեւ[11] զորովի առաջի կարչէ անմունչ», և որ ի կարգին է։ Ողջոյն ասա և գՀոգեմիխեանն և գվշխանութիւնն, և որ յաղագս մեր գչարչարանսն[12], և գլսորն իակ ի միասին կապեալ գայլ զոյգ գաքանչելիսն[13] և գանօրհնեալ[14]սն։ Ապաստիկ

1. Սակ. Ա.· ուսի՛ անդրէն։
2. Սակ. Ա.· զոր։
3. Սակ. Ա.· գնե՛ է։
4. Յօր. գքնարերարութիւն. եգաբ ըստ Սակ. Ա։
5. Աստեղանիշքն յատկան ի Սակ. Ա։
6. Սակ. Ա.· չտեսնարանեալ։
7. Սակ. Ա.· գիմաստ բանիս այսպես յարմարէ. զայն ամ յաստուածեան խոհեմով՝ պատասխոյս Նոքին մարգարէական նշոյլ։
8. Սակ Ա.· գնե՛ Եշմանուէլ։
9. Յօր. եղեալ էր՝ մարգարէին. ուղղեցաւ ըստ Սակ. Ա։
10. Սակ. Ա.· գնե՛ պատնաւոն։
11. Յօր. պակասէր էջբեւ. եգաբ ըստ Սակ. Ա։
12. Յօր. եղեալ էր՝ կարչարանն. եգաբ ըստ Սակ. Ա։
13. Սակ. Ա.· ուսի՛ զաք և չտանելիսն։

հանդերձեալ էր և ասնջիլ, և առէ գարձեալ նորն ինքն. «Զիկիմնա իմ եառ ի Տարատածս, և գծնօտս իմ յապառաս»։ Բեւեհիլ հանդերձեալ էր ի փայտէ, և յառաջագոյն բարբառեալ ի ձեռն մարգարէին Դաւիթայ՝ ասաց· «Ծրախկեցին զձեռս իմ և զոտս»։ Ծրարեալ հանդերձեալ էր, և բմպիլ քացախ. և աւէր ի ձեռն Նորին Դաւիթի[1], «Եռանն ի կերակուր ինձ լեղի և ի ծարաւ իմ արբուցին[2] քացախ»։ Վերանալ հանդերձեալ էր ի հայրենիսն իւր. թեհէլա և աննոյն ինչ նորա[3], և ինքն զամենայն ինս, Տանայն յիմբռնավարութեան վերացաւ պատիւ. և զի հանդերձեալ էր և գայս վասն մեր կրել զնորընդունելութիւն, առէ ի ձեռն Եսայեայ մարգարէի պարզէս. «Ո՞վ է սա որ գնմանէ գայ յԵդոմից»։ Փոքր մի անտ սիրելի. զի գներքատոյր տեղիս տասանից գնտանեացն քեզ[4] և պղատճատան. և ուսուցից ինէ շրպես պարտ է տանել ոչ որպէս անտեղեակ ոք, այլ որպէս գիտակ. յառաջագոյն յերաւակեցից, զի առաջագոյն պատմելմամբ զնկուցից քեզ, որպէս զի ամենայնորդոր փոխեալ երկրպագեսցես յարարեցելոյն[5] յառագս քո, քանզի յերկինս հանդերձեալ էր ելանել՝ զամենայն կրեալ[6] վասն մեր։

Արդ՝ եկ, ոչ որպէս էջն. քանզի էջ անմարմնոյն, ոչ եւս զնորինոյ տեսս կրեալ[7]· և տայս խառնեալ անչափելոյսդ ի միասին տատամսոյնոյն զօրութեամբ։ Եւ վասն զի կանեալդ յերկինս յաղագս հաստատակաց իրաց, հնազեալ երկնայինքն

1. Յօր. եղեալ էր՝ Դաւթոյ Նոքին. եգաբ ըստ Սակ. Ա։
2. Սակ. Ա.· յատկաւ՝ ինչ։
3. Սակ. Ա.· յատկաւ՝ է։
4. Սակ. Ա.· չտեսի՛ գնոսա տեսչութիւն տէր։
5. Սակ. Ա.· գնե՛ կարէցելոյսն։
6. Սակ. Ա.· կրեալ։
7. Սակ. Ա.· գնե՛ այսպես. ա եառ գնորինոյ տեսչութեամբ։

զօրավէիներն ասացին. «Ո՛վ է սա որ գիմեալ գայ յԵգովմայ», այս է՝ որ յերկրէ յերկինս ելանէ. ոչ ոք այսպէս[1] էջ ի վիրաս. մեք այսպիսի ընդունել ոչ ուսաք. մարմին ոչ չշտապարէ, մարդ՝ երկնագոյց ոչ լինի: Ո՛վ է սա որ գիմեալ գայ յԵգովմայ, ով է սա՝ որ յերկրէ յերկինս գայ. Եգովմ[2] լծապգծանէ երկիր: Ո՛վ է սա՝ որ եհան զբռնաս եհիերահանն օգոյ. ով է՝ որ վերհագոյն քան զառաքեալս[3] եղեալ. ով է՝ որ զմանկունն փոխեաց. ով է՝ որ զերկրայինն յերկինս հանէ. ով է՝ որ զմեռեալն ազատեաց զԱդամ: Պատկեր սեւ անանձիք երկնագոյնս եղեալ. Հեգեալ զարմանալի ընդ եղեալն. ով է սա՝ որ գիմեալ գայ յԵգովմայ. սաթակաւոսիկ է բանս, անհաս մնաց. քանզի մեռացաւն արար Որդին Աստուծոյ զառ ի սառբինս ճանապարհէն. ոչ զեկոյց հրեշտակաց, ոչ ծառոյց զօրավէիանցն. էջ, մեռացաւն անհնով գաւլսատաւմն[4], զի նշանակեսցէ ի ծածուկ գրանաբարկան. ոչ էր ժամանակ պատուզոգական չքոյ և պատուոյ[5], անարգելեան էին պէսք:

Արդ՝ զի մի ուսանկիսն սպասաւորքն, վասն այսորիկ լռէ Ցէսն. և զի գառ ի սառբինս ելմանեն ոչ գիտացին վերին զօրավէիանցն՝ ընդ աստուած է վերն ճանապարհն գաւնանային, զարանչելիս նորա[6] և գիրս սուգալիս արասքոյ բնութեանն սեռեալ կատարելով, և սաէին առ միմեանս. «Ո՛վ է սա որ գիմեալ գայ յԵգովմայ, կարմրահեալն ձորձոյ խոյոյ ի Բոսորայ»: Բոսոր գարձեալ լծապգծանի մարմին՝ որպ կարմրահեալն ձորձոյ խոյոյ է մարմնոյ ասի: Իսկ որ

1. Սակ. Ա. ոմն՝ Քրիստոս:
2. Սակ. Ա. գնե՛ Եզո՛:
3. Սակ. Ա. գնե՛ զաբէս:
4. Սակ. Ա. ֆալաթեանն:
5. Սակ. Ա. չէոյ և պատուոյ:
6. Սակ. Ա. գնե՛ նորս:

թևրևաս կարմրահեալն, եթէ ոչ արիւնն որ բըզեհաց ի կողինն նորա. քանզի պահէ[1] որպէս ասացաք բաղամ՝ անգամ, գիտի և զարիւնն, առ ի Հրէից յանդիմանութեան մերոյ հանգիստ[2]. զի մի՛ փառաքն տեսեալ գնա, ուրացին գնան, և ասացին՝ թէ զառ մեք ոչ խաչեցաք. վասն այսրիկ և զարիւնն և զտեղիսն խոցոտեալ ի կողն ցուցանէ, զի յամենի ապացէ գնասս ի խոտանութեան ժամանակի[3] իւրոյ: «Կարմրահեալն ձորձոյ իւրոյ ի Բոսորայ, գեղեցիկ պատուհասնաս և բուռն զօրութեամբ»: և խոտանութեանն զօրութիւն. խակ և յայսոց խոտանութեանցն կամ այժ[4] կամ մեռանելոյ: Արդ, գեղեցիկ[5] պատուհասնաս ասէնեալն, քանզի զմեր զանարգութիւն առընկալաս, ապառեաց ի ձեռն չարչարանաց զծառայական ամենից, և յայսոսիկ կոչաց: Եւ զի էր յանարգելեան, ասէ մարգարէն. «Ցեսաք մեք գիաս, և ոչ գոյր նորա սեռել և ոչ գեղեցկութիւն. այլ սեռել նորա անարգ նուազեալ քան զամենայն որգւոց մարդկան»: վասն զի ի մեռք և յապատկ եղեւ, յամենի և ի հատակաստս, ի քաղց և ի ծարաւ, յասեան և ի գառապատանս, ի հրապարտիս Հրէից, ի սպառնալիս և ի ծաղր, ի խշտամեանս և ի հարամածս, ի գրպարտութիւնս և ի նեղութիւնս. երբեմն ի գալիլէէ ի Հրէաստան փոխեալ[6], խակ երբեմն ի Հրէաստանէ ի Եգիպտոս հասամեալ. յայսմ ամենայնի եղեալ, արգարև. «Ոչ գոյր նորա սեռել և ոչ գեղեցկութիւն»: Եւ քանզի յայսմ չարիճաց, չարագործ

1. Սակ. Ա. չուռի՛ պահե՛:
2. Սակ. Ա. գնե՛ միայն՝ յանդիմանութիւն:
3. Սակ. Ա. ասի՛ պատե՛. ի ժամանակի ընթացս ընթացիկան:
4. Սակ. Ա. ասի՛ պատե՛. խոտ առ ի յայսոց ընթացիկացն ասիկնեանցի կամ յայժ:
5. Սակ. Ա. յաւելու՛ ասե՛:
6. Սակ. Ա. գնե՛ ֆեղեսու:

սոքիկ եղեալ եպագ նմա[1] զաստուածութիւնն ա-
ռանց ի[2]շնամնոյց. վասն որ ի չարչարեն Քրիս-
անչարչարելի, և ի [2]շնամնեն առանց [2]շնա-
մնոյ, և ի զարգն ամենեցուն կերակրիչ. ի հա-
լածանան փրկիչ բարձից, և նեղութիւնն ապա-
ահ ամենեցուն: Քանզի առեալ առ ի մէնջ զառ-
ի վշոյն պատ, եղ[2] ի վերայ գլխոյ հաւատացելոց
պատ ի քարէ պատուականէ. ամենայն ձաղանքն
այնպիսիք կոխեալ[3] զիւանն և[4] ճակատ յԱ-
դամ: Ապէն ապա հրեշտականն զօրութիւնքն.
« Գնդեցիկ պատմուճանեալ և բուռն զօրութեամբ »:
Եւ մի՛ ոք գիս անդ ասիցէ, թէ յո՞ր սակս ընդ
մարգարէական ընդ այնս անցանեմ տառս. մի՛
արդեւք առաջին ինչ պիտի ճառեցեալ[5], մի՛ պիտի
միայն ընթերցաք, և կամ յԱեսայիա պիտի ինչ
լուաք: Մի՛ ոք ամբաստանեսցէ[6] սիրելիք, մի՛ ոք
չարաքոսեսցէ. քանզի թէ արագիր արդեւք ա-
նիս զրանս պատմելիան ձգեցի, և այլ ինչ
պատճառս ի ներքս մտէի, անգամանեցէ[8] որպէս
զանժամ և գշտահնոյն[9]. իսկ ապա եթէ պատմե-
լիանս մարգարէականս պատշաճ պիտի ասէիք ի
դէպ ժամու ձեզ[10] ի ներքս բերի, ընկալարուք հա-
ւատարար, և առանուկ ևս ընկալարուք յօժարա-
պէս. և սուտ ինչ ներեալ անապէս[11] ինձ, զի վե-
հոցեցց ձեզ և զայլ ևս հարցաքննութիւնն, թէ
ո՞վ է որ համարձակեալ, և զիրիստոս տարաբե-

1· Ոսկ· Ա· գնե՛ Նոյա։
2· Ցօր· եգեալ էր Է, ուղղեցաք ըստ Ոսկ· Ա·
3· Ոսկ· Ա· կոխեալ։
4· Ոսկ· Ա· չունի՛ Է։
5· Ոսկ· Ա· գնե՛ ճառեցաս։
6· Ոսկ· Ա· գնե՛ բամբասեսցէ։
7· Ոսկ· Ա· չունի՛ զ՝ ա։
8· Ոսկ· Ա· գնե՛ անկանեցնէ։
9· Ոսկ· ունի՛ չաթաթօս։
10· Ոսկ· Ա· չունի՛ ձեզ։
11· Ոսկ· Ա· ունի՛ ասեհոցեալ (անսացեալ՞) ներեցեր։

բելով[1] է ծառայիչ խրոց· պատմեալ գնեցց[2]
վրկութեանս խորհուրդ· « Ո՞վ է սա որ գիմեալ
գայ յԵդովմից· կարմրութիւն հինց[3] ձորձոյ իւրոց
ի Բոսորայ, գեղեցիկ պատմուճանեալ և բուռն զո-
րութեամբ »։

Արդ, սա ի հրեշտակայ ի վերին զօրութեանն-
ա սպա սպա Քրիստոս, քանզի և ոչ է իսկ այն-
պիսի որ՝ եթէ անսեւ առներ, գիտէ[4] ի ծառայից
տարաբերսիկ[5], գիտէ և ի ծառայ Տարգանոյազ[6]
պատասխանի առնել· « Ո՞վ է սա՝ որ գիմեալ գայ
յԵդովմից »։ Պատասխանատուէ սպա Կարգաւ, և
ասէ Տանդարձ զօրութեամբ· « Ես խօսիմ զարդ-
արարութիւն և փրկութեան »։ Ո՞վ նո-
րա՞ գեղեցիկ սիրականն, իւրի[8], ոմ ճշմարտու-
թեան, նմա միայնումն գոյալ վայելուչ· Տանդարձ
զօրութեամբ, ասէ[9], « Ես խօսիմ զարդարութիւն
և փրկութեան փրկելեան »։ Կամ՞ս ուսանել զը-
զօրութիւնն· ի խաչ եկեալ յայլմէտաց, ահա զո-
րութիւնն· իսկ եթէ զզօրութիւնն կամիս ուսա-
նել[10], լուր· Էառ զբեզ բանաւորութն, ոչ կրով նո-
րա· վարագանաց զբեզ ժամանակս բազումս, լե-
բամբք և բարձամբ զարհուրեցոյց զբեզ· եդ ի
վերայ քո լուծ, ոչ գոյալ քո ծէր· եկն եհաս ապա
ճշմարիտ հովիւն, ի բաց կորզեալ զբեզ ի գայ-
լոյն· արար ընդ քեզ զարդարութիւն, և ապա
կառաջեցաս առաջեալն Տանդարձ զօրութեամբ.
« Ես խօսիմ զարգարութիւնն և իբառնութն փրկու-

1· Ցօր· եգեալ էր՝ տարաբերով· իսկ Ոսկ· Ա· տարբերեալ։
2· Ցօր· ընդաց· եղաք ըստ Ոսկ· Ա·
3· Ոսկ· Ա· չունի՛ Ի։
4· Ոսկ· Ա· Յոանէն։
5· Ոսկ· Ա· տարբերէլ։
6· Ոսկ· Ա· գնե՛ Ե Յոաքիմ Հաբրաղաց։
7· Ոսկ· Ա· չունի՛ Նոյա։
8· Ոսկ· Ա· գնե՛ Յակե։
9· Ցօր· չգոյր՝ ասէ, եղաք ըստ Ոսկ· Ա·
10· Ոսկ· Ա· գնե՛ Խնամալ։

թեան»· այ զմեր[1] ինչ ուզղութիւն, քանզի այ եղեէ զմեր ինչ բարեզործելով[2] հատուցեցաջեք մարգամայ զԱստուած· և այ մեր ինչ արդարութիւն էջցայ զիա յիերիք, այլ բռնաւորին անօրէնութիւն· զի ասացի բանաւոր զայրց ոչխարս այ կապել[3]· հանգիստ զօրութեամբ, «Ես խօսիմ զարգարութիւն և իրաւունս փրկութեան»· զգործն ասէ, իակ զպատիւն լսէ· Քանզի հարցնայ թէ ով է աս, այ ասաց՝ թէ ես եմ Տէրն ձեր, այլ զայն լսեաց· ի գործոյն կամեցաս[4] զինքն ծանուցանել· հանգիստ զօրութեամբ, «Ես խօսիմ զարգարութիւն և իրաւունս փրկութեան»· և միայն ահա զայս ասացեալ լսեաց· իակ հրեայականքն գարձեալ անդրէն բարբառ արձակեալ գասուց՝ ասէին ցնա· «Հիմ կարմիր են ձորձք քո իբրև[5] հնձանաշաւալ լոյս հնձան կոխելոյ»· Եւ զի մի՝ ոք զմեր բանս սահմանական կարծեացէ[6], կամ ի բազում մարգարէութեանց ի միասին հատաքեալ[7], և միամիտ[8] իակ ասն գասնել բովանդակել[9] զամենայն, զասն որոյ և միաբան ունի զհնութիւն զայրց, որպէս զպատշաճեալ մարմնին, Եւպայաս մարգարէ· և զի՞նչ ասէ[10]· գիտասրութիւնն ընծերցո՛ր ով ուսումնասէր գու և փոյմ, և գըտացես՝ ոչ որպէս ի բազում մարգարէութեանց զայս Հոգոյնիայ, այլ զմի կարգեալ[11] ի մարդմանեցոյսը·

1. Յօր· ՀԸ· եգոք ըստ Ա՚ա՚· Ա՚
2. Ա՚ա՚· Ա՚· ունի՝ Բարեգործելով, իակ ի լս· Բարեգործելով·
3. Ա՚ա՚· Ա՚· գնէ՝ կաղոել·
4. Ա՚ա՚· Ա՚· ունի՝ կամեցաս·
5. Ա՚ա՚· Ա՚· ունի այսպէս· Զի՞ կարմիր են հանդերձդի ձո, և պատմուճան ձո որպէս···
6. Ա՚ա՚· Ա՚· ունի՝ կարծելոյ·
7. Ա՚ա՚· Ա՚· յաւելու՝ Նոյնս·
8. Ա՚ա՚· Ա՚· գնէ՝ յորմա՛·
9. Ա՚ա՚· Ա՚· գնէ՝ գոտնիս բառանգակեալ·
10. Ա՚ա՚· Ա՚· գնէ՝ ասէրե·
11. Ա՚ա՚· Ա՚· գնէ՝ զի կարգ տալոյ·

իակ արգ՝ որպէս ասացին աձա հրեայականքն՝· «Զասն էր են կարմիր ձորձք քո հանդերձդի, և պատմուճան քո որպէս հնձանաշաւալ լոյս հնձան կոխելոյ»· կարմիր հանդերձն տեսանելիք, և կարմիրք ուսանել զպատճառան· քանզի իբրև հարցեալ եղեւ Թէ ով է[2], լսեալ զընութիւնն, չտեմարանեալ զպատասխանական, և քարոզեալ մեզ զաւրացուցան, և խոստացաւ իրաւունս[3] փրկութեան· իակ արգ՝ Թոզեալ ասա մեր ուսանել զայն, *ուսալ լսելոյս ի վեր քան զմեր լսելիս[4], զոր տեսանելիք ասէն՝ կարմիք ուսանել· «Հիմ կարմիր են հանդերձք քո»· և ոչ մի աձա ժամանակ գասարի էր, փրկչին ի վերայ երկրի լինելով յայգաւս մեր չարչարի· իակ ի յերկինս հրանելովն՝ գնդիչասիս ուսուցանէ· «Ընդ զասն կարմիր են հանդերձք քո, և պատմուճան քո որպէս հնձանաշաւալ լոյս հնձան կոխելոյ»· Ո՞վ ոչ յաճախութեան[5] մարգարէին, մանաւանդ Թէ զամենայն իակ գիտալի զօրութեան Հոգոյն սրբոյ· զասն զի՞ և ոչ գրիմ՝[7] Եւպայաս զայսպիսիս, և ոչ ընդունիմ՝ նոցա գրանս· զասն զի քնար գնա ի նեձրոյ եգեալ, իանեամ՝ նոյնս գնդն ինքն գձնարերգսին Աստուած· և ընդ նմին ի ձեռն Եւպայեայ զորոյ Հոգոյն իանեամ՝, զԱստուած խօսեցեալ ի ձեռն մարգոյ· Ա՚յլ Թերեւս ասիցէ ոք գարձեալ, մի՛Թէ ոչ գիտէր Հոգին սուրբ, զի Տարցաներ· «Զասն էր կարմիր են հանդերձդի քո»·

1. Ա՚ա՚· Ա՚· գնէ՝ զԱստուած·
2. Ա՚ա՚· Ա՚· ունի՝ ե ա՚·
3. Ա՚ա՚· Ա՚· գնէ՝ գԱստուածս·
4. Ա՚ա՚· Ա՚· ասացանիչքդ չգասանին ի Ա՚ա՚· Ա՚·
5. Ա՚ա՚· Ա՚· ոՀ ոչխանի ՃՀԲՐՈՐՆԵԱՆ·
6. Ա՚ա՚· Ա՚· ձանել·
7. Ա՚ա՚ Ա՚· յաւելու՝ Նչ·

մ[ի]թէ պատաշաճ[ի՞]ւր՝ Հոգւոյն այս ձայն. «Ոչ գիտէր Հոգին զի՞նչ է[2] Գբլուսան. «Ոչ գիտէր Հոգին թէ չարչարեցաւ Որդին. «Ոչ գիտէր Հոգին զի՞նչ յաղագս մեր կրեաց. իսկ ապա[3] ուսոն էր ետրցանէր Հոգին։

Հարցմանելի է պարզ, «Ոչ ուրեք ծանօթանալ[4] ուսուցանելով[4]. ուսոն զի խօսի Հոգին ի ձեռն մարգարէին, և խօսի «Ոչ ուրեք ի միոյ երեսաց՝ այլ յառաջիկայն պատճառս զուսոն պատաշեցուցեալ[5]. և զի այս այսպէս է, առ հինս անտա սիրելի, և գիտեալ[6] զոտարացեալս այսոցիկ ընկէ։ Քանզի գտանես և պատճառս եւ ի պատգամն մարգարէիցն՝ ձայնս և[8] յերեսաց Հօր, և յերեսաց Որդւոյ, և յերեսաց սրբոյ Հոգւոյն, և յերեսաց հրեշտակաց, և յերեսաց մարգարէիցն[9]. և «Ոչ է պարտ զամենայն ասացեալսն պատաշեցուցանել Աստուծոյ՝ և «Ոչ գտրձեալ՝ ուսոն զի Հոգւոյն անձնաւորութեան։

Ջերեսաց Հօր ասէ. «Ես այսօր ծնայ զքեզ։ Ինքդրեա՛ ինձն և տաց քեզ զհեթանոսս ի ժառանգութիւն[10] և յիշխանութիւն քեզ ընդ ամենայն[11] ծագս երկրի»։ Խօսի մարգարէն Հոգւոյն,

1. Սոփ. Ա.։ զնէ՝ պաշտօնի՞։
2. Սոփ. Ա.։ զնէ՝ դէմ էր։
3. Սոփ. Ա.։ վերապահ զրէ՝ ապահէն էր վասն։
4. Սոփ. Ա.։ ասաւնելով։
5. Ձարթնալին եղեալ էր՝ պաշտօնէացոյցանել։ ուղղեցաք ըստ Սոփ. Ա.։
6. Սոփ. Ա.։ գիտել։
7. Սոփ. Ա.։ չտնի՞ է պարճառս Լ։
8. Սոփ. Ա.։ չտնի՞ Լ։
9. Սոփ. Ա.։ յատկաբ Լ յերեսաց Հրէից։
10. Սոփ. Ա.։ յատկաբ ժեղ։
11. Սոփ. Ա.։ պահնայն։

այլ ոչ պատաշեի բանի՝ Հոգւոյն, այլ Հօր. «Ոչ սրպէս Հոգւոյն սրբոյ օտար գոյով, այլ սրպէս սրբոյ[2] Հոգւոյն յերեսաց Հօր բարբառեալ։ Գարձեալ յերեսաց Որդւոյ. «Բաժանեցին զհանդերձս իմ՝ յիշեցեալս, և ի վերայ պատմուճանին իմոյ արկին վիճակս»։ մի արդեաք պատաշե՞ այս Հոգւոյն. մի՛թէ զՀոգւոյն զհանդերձս յիշեցեալս. մի՛թէ զՀոգւոյն զդեաս պատաւելցին. բայց բարբառի յերեսաց Որդւոյ Հոգին։ Բարբառի գարձեալ յիւրմէ յերեսաց, որպէս յորժամ ասէ. «Որոշեցեք ինձ զՊաւղոս և զԲառնաբաս ի գործ, յոր կոչեցեալ է իմ զնոսա»։ ահա յերեսաց Հոգւոյն. և ոչ երբէք պատաշի Հօր կամ Որդւոյ[3], քանզի լուեալ[4] մեր՝ թէ Հոգին սուրբ ասաց, «Զատուցէք ինձ զՊաւղոս և զԲառնաբաս ի գործ՝ յոր կոչեցեալ է իմ զնոսա»[5], ի վեր ի Հոգին սուրբ երբեմն զզօրութիւն պատգամացն, ոչ օտարացուցանելով[6] զանձն ի Հօրէ կամ Որդւոյ, այլ տալով տեղի պատճառն երեսաց[7]։ Գարձեալ յերեսաց մարգարէին, ասա. «Աքաքեռնեթեամբ յղացաւ, և ի մեզս ծնաւ զիս մեղք իմ»։ մի՛թէ «Ոչ ասաց Հոգւոյն։ մի՛թէ Հոգւոյն պատաշեի այնր ձայն[8]. մի՛թէ անօրէնութեամբ յղացաւ և ծնաւ զնա[9] մայր։ Զոր օրինակ ասա[10] լուսնա Դաւթի, իսկ խնամա՛ ի ձեռն Հոգւոյն բարբառեալ մարգարէին, այսպէս և առ յորժամ լը-

1. Սոփ. Ա.։ քանն։
2. Սոփ. Ա.։ չտնի սրբոյ։
3. Սոփ. Ա.։ յատկաբ նայնս։
4. Ջօր. եգեալ էր՝ լսեալ է. եգաք ըստ Սոփ. Ա.։
5. Սոփ. Ա.։ զդոսա։
6. Սոփ. Ա.։ տաբ գատանելով։
7. Սոփ. Ա.։ վերապահ զրէ՝ պաշտօնի՞ էր ասաս։
8. Սոփ. Ա.։ այս նայն։
9. Սոփ. Ա.։ զնա։
10. Սոփ. Ա.։ չտնի՞ ասաս։

սիցես[1]. « Ասան Էր կարմիր են հանգերձք[2] քո, և պատմուճան քո որպէս հնձանաւորի », և մի առ դասուցեալս Հուդայ յերեսաց հրեշտակաց : « Ասան Էր կարմիր են ձորձք քո և պատմուճան քո որպէս հնձանաւորի[3] յից հնձանի կոխելոյ »: Պատասխանի առ ազա Քրիստոս և ասէ. « Հնձան հարի միայն »: Ազգարեւ հնձան եհար Քրիստոս, հնձան զմերոց ախտից, հնձան զմերոց չարչարանաց. քաղղի զնոցա սպկոյա ճմլեաց, և այլ հնձանս յարոյց : Ասան այնորիկ Դաւիթ սաղմոսելով ասաց. « Որպէս զի սերկիլ են յարկք քո ջէր զօրութեանց »· քաղղի այս[4] սաղմոս արդեւս[5] բնիեերցաւ մեզ. է միտ առ, սերկիլ, մնասուանգ լեզ ասէր քան է մէնչ, եթէ անօրժեսցես, որ զայս ասացեան վերագիր[6]. Սադոմս հընձանաց : « Եւ Հանգերձք քո՝ որպէս հնձանաւորի ». զայն հնձանս գադաթեցուցեալ, այլ երկնաւոր[7] յարոյց : Ա՛ս այս ասաս՝ որպէս ասացի, պատասխանի առ Քրիստոս և ասէ . « Հնձան հարի միայն »: քանզի ոչ իսկ այլ ոք չարչարեցաւ վասն մեր . միմիէ Փառքն է խաչ եղ վասն մեր, կամ յանուն Գադոսի՝ սկրտեցաք . միայն խաչեցաւ Քրիստոս Որդի Աստուծոյ, միայն վասն մեր չարչարեցաւ, միայն զմեզ փրկեաց . « Հնձան հարի միայն »: Մի՛ գադեաղ արտաքս հաներ, ոչ սերկիլ, գՀայր ի անօրէնութենէն[8], կամ զառաջ Հոգին . մի՛ ասեր, թէ ոչ գիաեր[9] Հայր զաշրչա-

1. Սակ. Ա. լբ։
2. Սակ. Ա. յոբի։
3. Ասահգանիչ բանգրգ յաւելան ի Սակ. Ա.
4. Սակ. Ա. ասնի՛ և պայ։
5. Սակ. Ա. պրբաբ Լա։
6. Սակ. Ա. գիլերնաբէք։
7. Սակ. Ա. յաւելու՝ Ծէ։
8. Ցօր. գանօրէնութենէն. ուզղեցաք ըստ Սակ. Ա։
9. Սակ. Ա. ֆնաե։

բեին Որդւոյ · այլ գիաեր՝ և[1] յառաջագոյն կանխատուռւորեաց[2], և կամակից լիներ. բայց ոչ ընդ նմա չարչարեցաւ, որպէս և ոչ Հոգին սուրբ. *քանզի Որդին միայն ընկալաւ գչարագործ մերն անօրէնութիւն. այլ և ոչ նա բնութեամբ աստուածութեանն չարչարեցաւ, այլ ընկալաւ գչարագործ մերն անտեսութիւն, տեսութեամբ յիւրմէ գործարանին[3]. բայց ոչ չարչարեցաւ, քանզի Աստուած էր : « Հնձան հարի միայն, ասէ, և ի հեթանոսաց ոչ ոք էր ընդ իս »· ոչ մարգարէ, ոչ արդար, ոչ Հայրապետս, ոչ տարբք[4], որպէս ասէն իսկ ուրեմն, « Բարեկամք իմ և մերձաւորք իմ առաջի իմ մերձեցան և կացին »: « Հնձան հարի միայն », քանզի « հետ տարբ յիւրէ[5] գծանօթս իմ». « եւ ի հեթանոսաց ոչ ոք էր ընդ իս »· կամ[6] ասանել զի ոչ ոք էր ի հեթանոսաց, ի միտ առ ասա գժամանակ չարչարանացն · քանզի յորժամ խաչիւր[7], գնացոս և ՁաՀանեին և այլք իսկ ամենեքեան զնոցն գնա և փախան, և դարձեալ ի ձկանց ընծայեցան յորս . միմիէ էր զոր ի հեթանոսաց ընդ նմա : « Հնձան հարի միայն », այլ միայն յաղթեալ՝ պարգեւեմ իմոյն գյաղթութիւնն · զի հեթանոս ասկս անձնիշխանականն[8] յօժարութեանն հեշտակք են, համայն[9] ըստ բնութեանն իմ գործածն են : « Հնձան հարի միայն, և ի հեթանոսաց ոչ ոք էր ընդ իս · ճմլեցի գնոսս

1. Ցօր. չգոյր Լ. յաւելու՝ ի Սակ. Ա.
2. Սակ. Ա. պեսաբէր։
3. Ջասահգանիչ բանգր գայս ձեւ օրինակի կարգէ Սակ. Ա. Ա.ոյ Լ գչ բնութեամբ աստուածութեանն չարչարեցաւ, այլ ընկալաւ չարագործ մերն անօրէնութեամբ յիւրէ գործարանին։
4. Սակ. Ա. տարբ ա։
5. Սակ. Ա. տրարբ յիւրէ ասէ գծանօթս իմ։
6. Ցօր. նգնալ էր կամ. ուզղեցաք ըստ Սակ. Ա։
7. Ցօր. խաչեն. ուզղեցաք ըստ Սակ. Ա։
8. Սակ. Ա. գնէ անձնիշխանականն։
9. Ցօր. ի լա. գնէ՝ ասկսն.

բարկութեամբ», և որ ի կարգին. և խակ և խակ ածէ ի վերայ զգառածառս կոխման հնձանին, թէ չոր առկա կոխեաց, և ասէ. «Քանզի օր Տառուցման նշան[1] նոցա»: Երկիսամեայնեցի, ասէ, բանաբերիսն ժամանակս բազումս անասցեալ բանութեան նորա. տեսանէի զգործածն իմ խոնարհեալ[2], այլ Տաճարբէլի. այլ վասն զի նշան օր Տառուցման, և զի ի վերայ այսչափ մեզոց առացուածոց[3] քաւիչ լինել կամեցայ, զգործեալ Ագամայ ներումն պահ. նշան ժամանակի և զամենայն գեւս Տաւթեալ ի միասին որպէս զգիշերս, միայն գնոսա հնձան կոխեցի և ի հեմանոսաց ոչ ոք էր ընդ իս. և զինչ յետ այսորիկ օր Տառուցման[4] ասէ, խակ առ այս ասա ապագային ընկալեալ երկնաւոր զօրացն, և զգացեալք[5] խորհրդապահս նեմէ զինչ իցէ, որ բարբառեցի առ նոսա ՅԷՐն, մանաւանդ նեմէ ի հոգւոյն խակ ապագային լուսաւորապէս առաքնորդեալք առ Տյմարտութիւնն, պատասխանի տան ասացս առ այս և առն. «Զոգորմելիսն քո ՅԷր յիշեցիր»: Քանզի գիտեմք ասէ զինչ ասաց ի ձեռն այլոց մարգարէիցն, զինչ խոստացան Ագամայ գիտեմք: Զինչ ասաց յայնժամ. խոստացաւ գալ և ի վերայ երկրի չարչարիլ որպէս գնորդ գիարքեալին, զոր և տեսանեմք խակ զէմ յանդիման. «Զոգորմելիսն ՅԷռան յիշեցի»:

Զայսոսիկ յաղագս այսր առաջ Եւսեբիոս մարգարէ ապացուցեալ խորհրդածելով զայս առաքս[6]. զինչ զի և առաքեալս զօրավիգ[7] այսպէս յայտնեալ

1. Ցօր. էր ամս. ուղղեցաւ ըստ եգերսի ի ս. և ըստ Սակ. Ա.
2. Սակ. Ա. խոնարհեալ:
3. Սակ. Ա. յաւելու՝ խնդ:
4. Սակ. Ա. յաւելու՝ էր:
5. Սակ. Ա. զբնաւորեալ:
6. Սակ. Ա. գՅԷ՝ օրս:
7. Սակ. Ա. յաւելու վրիպակաւ՝ գքեռաս:

նեալ՝ ասէին. «Ո՞վ է սա, որ գիմեալ գայ յԵդովմից, կարմրեալ հն հանդերձ իւրոց ի Բոսորայ»: Իսկ յետ այս ապա Տարցման[1] և յետ այսոց եւս Տարցաքննեալ եանէին, յետ զայս բանս առաւելոյ, յետ բազում անգամ Տարգեանելոյ զկոտրեալսն, յետ այնչ լսելոյ Քրեսասի, առ Տրեշտական առացեալ վերինն զօրավիգն[2]. «Ո՞վ է սա, որ գիմեալ գայ յԵդովմից». և կամ յոր սակս կոչէք սուն՝ «Համրարձէք իշխանք զդրունս ձեր ի վեր, համրարձցին գրունք յաւիտենից ձեր ի վեր, համրարձցին զրունք յաւիտենից և մտցէ Տեզաւորն փառաց»: Ո՞ւ սուն գարձեալ վերին զօրութիւնքն, ծանիք «ո՞վ է սա Տեզաւորն փառաց*[3]»: Եւ վասն զի Տարցին, ոչ եւս ունէին պէաս Տերգիմեանէն և ոչ երկպառգին բանիկ. քանզի ասացն Տէ «ՅԷր զօրութեանց՝ սա ինքն է Տեզաւոր փառաց»:

Մինչեւ ցայս վայր Տետեւեցայ ՅԷռան, անաչառսա ունելով զսակս ընթացս. երանի Տէ գոյր իմ զօրութիւն ի[5] յետն ընդ Նմա կալեալ. երանի

1. Սակ. Ա. ոմի սատ այսպէս. խոկ այսր սպառէն Տարցման:
2. Ցօր. եղեալ էր այսպէս. յետ ոչ ինչ լսելոյ Քրեսասս, սա հրեշտական ասացեալ վերին զօրավիգն. եղած ըստ Սակ. Ա.
3. Սակ. Ա. յաւելու՝ պահապան:
4. Ասուածաշունչքն չգտանին յօրինակին, յաւելաք ի Սակ. Ա:
5. Ցօր. չգոյր Է. յաւելաք ի Սակ. Ա.

թէ էր ինձ ընդ Պետրոսի և ընդ Յովհաննու և ընդ Յակովբայ հաղորդել առաւաձգունն պատրիկ տեսութեան[1], որպէս զի տեսից և[2] հոգւով. քանզի՝ «որ չարչին, ասէ, ի ցէր[3]մի հոգի է»», և «մեզ յայտնեաց Աստուած Հոգւովն իւրով»։ Ընդ նմա կրկնաբ պատհեաւոյ, եղկաբաբ, ընդ Քրիստոսի յերկինս։ մի՛ ձեռացուբ ի վերայ երկրի, մի՛ դարձեալ զերկրաւորս խորհեցուբք, մի՛ դարձեալ յաղագս ցանկութեանց, *մի՛ դարձեալ յաղագս յափշտակութեանց*[4], մի՛ դարձեալ սակս ընչաքաղութեանց։ մի՛ համբարձցիս սիջս[5], զի մի՛ և զոանձկեալս յերկինս՝ որպէս փայլակն։ Այլ մի՛ լեզի զայս կրկ Քրիստոսի հետեւողաց, քանզի *հաստատեալ եմ վասն ձեր, սերեալք, ի լաւ անդր և որ լիս է փրկութեամբ. զի*[6] թէպէտ և պապէս խօսիք, այլ զայս ասեմք առ ի ձեր զղջալ-թիւն, որպէս ասաց առաքեալ. «Ջանայի ինձ ասելն ոչինչ գանգատելի է, և ձեզ կարի զգաչալի»։ Եւ լեզի մեզ ամենեցուն ամբիծս և անարատս երեւել[7] Քրիստոսի, և հանդերձեալ[8] արթուցութեան նորա. զի նմա վայելեն[9] փառք պատիւ և զօրութիւն հանդերձ Հարբն և ամենասրբոյ Հոգւովն, այժմ և միշտ և յաւիտեան յաւիտենից. ամէն։

1. Մակ. Ա. տեսիլեանցն։
2. Մակ Ա. չտես Ե.։
3. Մակ. Ա. վրիպակաբ զրէ՝ սուին տէր։
4. Աստեղանիշեզ ոչ գտին յօրինակին, յաւելաբ է Մակ. Ա.։
5. Մակ. Ա. չտեսի՝ ձեռս։
6. Աստեղանիշ բաղդ չգտանին յօր. եղաբ ի Մակ. Ա.։
7. Մակ. Ա. հեպսելոյ։
8. Մակ. Ա. հանդիպելոյ։
9. Մակ. Ա. չտեսի վայելեն։

ԺԷ

ԱԹԱՆԱՍԻ ԱՍԱՑԵԱԼ

ԱՐՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՅԱՂԱԳԱՑ ԱՍՏՈՒԱԱԱՅՆՈՑՆ ՄԱՐՄՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾՈՑ ԲԱՆԻ

Թոռտոմանեմք զՈրդին Աստուծոյ՝ նախ քան զյաւիտեանս ժամկետաւորապէս ի Հօրէ ծնեալ. քանզի ի յաւուրս՝ յորս վասն մերոյ փրկութեան ի Մարիամայ կուսէ ծնեալ բան մարմնոյ, որպէս առաքեալ ուսուցանէ, ասելով. «Իսկ յորժամ եկն լրումն ժամանակի, առաքեաց Աստուած զՈրդին իւր, որ եղեւ ի կնոջէ»։ Թոռտոմանեմք զայնմ Որդի Աստուծոյ և Աստուած՝ բան հոգւոյ, և Որդի մարդոյ՝ բան մարմնոյ։ Ոչ երկուս բնութիւնս զմին Որդի, զմին երկրպագելի և զմիսն աներկրպագելի. այլ մի բնութիւն Աստուծոյ Բանին մարմնացելոյ, և երկրպագելի՝ հանդերձ իւրում մարմնով՝ միով երկրպագութեամբ։ Ոչ երկու որդիս, այլ Որդի Աստուծոյ ճշմարիտ և երկրպագելի, և այլ և Մարիամայ մարդոյ՝ ոչ երկրպագելի, բայ Քարհն որդի Աստուծոյ եղեալ՝ որպէս և մարդիկ. այլ զոր յԱստուածոյն որպէս ասացի մի Որդի Աստուծոյ և Աստուած, զնոյն և ոչ այլ՝ և ի Մարիամայ ծնեալ բան մարմնոյ ի վերջին աւուրս, որպէս հրչտակն Աստուածա-

1. Յոր. պահատեր Խոսոմանեմք. յաւելաբ ի յուշէն։

ծնեն Մարիամից յառնեն. «Զհաւրդ լինիցի ինձ այս, զի զայր ոչ գիտեմ: ասէ ցնա. Հոգին սուրբ եկեսցէ ի քեզ, և զօրութիւն Բարձրելոյն հովանի լեսցի քեզ վերայ. քո. վասն սրոյ և ծնեալն ի քէն սուրբ՝ կոչեսցի Որդի Աստուծոյ»: Արդ ծնեալն ի կուսէն՝ Որդի Աստուծոյ ճշմարիտ, և ոչ Հաւրհիւ և Հոգւովդ սուրբ Հաւրդ մարմնով մինչ՝ ար ի Մարիամից մարդ, այլ բան Հոգւոյն. նորն ինքն Որդին Աստուծոյ և Աստուած, կրեալ զմարս կարիս բան մարմնոյ, որպէս և գրեալ է. «Քրիստոսի չարչարեալ մարմնով վասն մեր». և գաբեձեալ, «Որ յիւր Որդին ոչ խնայեաց, այլ վասն մեր ամենեցուն մատնեաց զնա»: իսկ անչարչարելի միացեալ և անպղտելի՝ բան աստուածութեանն, բան սասկելոյն է մարդաբէնն. «Ես եմ Աստուած և ոչ այլոցմիմ»: Եւ մեռեալ զմեր մեռ բան մարմնով՝ վասն մերոց մերոց, զի զմեռ սպանցէ է ձեռն վասն մեր մահտանն, բան առաքեցին առացեալ. «Ըմկալ մեռ յաղթութիւն քո. ուր գժոխք խայծոց քո». և գարձեալ «Քրիստոս մեռաւ վասն մերոց մերոց բան գրոց»: իսկ անմահ և անմրմնելի և մահտանէ միացեալ վասն աստուածութեանն, որպէս անչարչարելի Աստուծոյ զօրութիւն, բան սասկելոյն Պետրոսի. «Քանզի ոչ էր կար, ասէ, բմբռնել նմա է մահտանէ»: Եղեալ է յերկինս և նստեալ ընդ աջմէ Հօր՝ Հանգերձ է յերկրէս բարձրացելովն մարմնով բանին, բան սասկելոյն է Գաւթէ. «Ասաց Տէր ցՏէր իմ՝ նիստ ընդ աջմէ իմմէ». և նորն է Ջեառնէ հաստատեալ և յառաքելոցն, իսկ բան աստուածութեանն անպարտնակութեան՝ զամենայն պարտնակելով ընդ Հօր. ձեռնչնաւոր և միանձն, որպէս Հայրական և անճառելի. հզօր զօրութիւն, բան ուսուցանելոյն Պաւղոսի, «Քրիս-

1. Յար. Ընդառ.

տոս Աստուծոյ զօրութիւն և Աստուծոյ իմաստութիւն»: իսկ գալոց է նորն ինքն Որդին Աստուծոյ և Աստուած, որպէս խոստացաւ՝ գասիլ գկենդանիս և զմեռեալս, որպէս ասէ առաքեալ. «Քրիստոսի զգացմունս մարդկան և յայտնոցին զնորոգութիւն սրտից, և զգոմանէ բան և զաբարտանս բան արժանաւորութեան ածեալ է վերայ»: իսկ թէ ազ քան զայս յաստուածայնոյ գրոյ ուսուցէ, այլ տանիցի զՈրդին Աստուծոյ, և այլ զոր է Մարիամից մարդ, բան Հաւրհի եգեալ որպէս ասէ, որպէս զի գոյ երկուս որդիս, մի՝ բան բնութեան՝ որդի Աստուծոյ, և մի բան Հաւրհի զոր է Մարիամից մարդ. կամ թէ ազ ասիցէ զՋեառնէն մարմնին է վերուստ և ոչ է կուսէն Մարիամից, կամ փոխեալ զաստուածութիւնն է մարմին, կամ չիմնեալ կամ այլայլեալ, կամ չարչարելի բնՋեառնէն աստուածութիւն, կամ անեղկրպագելի Ջեառն մերոյ մարմնին՝ որպէս մարդոյ, և ոչ երկրպագելի՝ որպէս Ջեառն Աստուծոյ մարմին, զայնպիսին նզովել կամ նզովիկ առաքելական եկեղեցի, Հաւանեալ աստուածայնոյն առաքելոյ, «Եթէ ազ աւետարանեսցէ ձեզ աւելի քան զոր առէք, նզովեալ լիցի»(Գաղ. ա, 5).

ԺԸ

ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ԱԹԱՆԱՍԻ

Ա. ՊԵՏՐՈՍԱՆԴՐԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԽՕՍՔ Ի ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆՉՆ ԵՒ ՅՈՂՋՈՅՆ ԵԿԵՍԵՑԻԻ *

Մնձամբ են խորհուրդք՝[1] *որ ի ձեռն ամենասքրբ կուսին երևեցաւ ապրի մարդկան. անգնին և անհաս և անհետազօտելի, անգաւտելի մարգկայնացա*[2]*. զի*[3] *այլ հրեշտակաց է ասել զգոյն խորհրդք*[4]*, թէպ թէ մարմնաւորացաւ*[5]*. զի ոչա՛ ասեասլոքը սքրաՀչոյն*[6] *լինելին, և փառք ի բարձունս առաքելով*[7]*, և մարդկան հաճութիւն և խաղաղութիւն զեկուցանելին*[8]*։ Այլ զղմարդն ոչ գիտելին*[9]*, բայց միայն ամենասքրբ կոյսն, զոր ի նոցանէն անգիտացեալսի*[10] *ընկալաւ, և ծնաւ անճառապէս զանճառելին և զանակնկալն, որ ի ծոցոյ Հօր առաքեցաւ ի փրկութիւն*[1]*, զի կեցուսցէ զիւր ստեղծուածն*[2]*։ Արդ որ այսպէս և այսպիսի*[3] *մեծաւթեան եղեր*[4] *ընդունող*[5]*, օրհնեալդ ի կանայս*[6]*, երանեին քեզ*[7] *ազգք և ազինք, և անմարմնոց զինաւորութիւնքն*[8] *ընդ հողեկիցս միաձայնութեամբ՝ ի մի բերելով զօրհնութիւնն*[9]*։*

Օրհնեալ ես, ամենասքրբ կոյս, ի կանայս և յարս, և օրհնեալ պատուղ օրովայնի քոյ՝ որ ՅԷրն է փառաց։ Երանեին քեզ[10]*, ոմ՛ ամենաքրեաՀն և միւռ*[11] *կոյս, երկնաւորք և երկրաւորք, դասք հրեշտակաց և մարդկան, որ զուարճանիցն ազգեցեր ամենեցուն*[12]*։ վասն սրոյ և մեք՝ ընդ հրեշտակապետին*[13] *զուարթս լեր բերկրեալդ առ Ձայնեացդ*[14] *քեզ հողեւոր երգով, միշտ կոյս*[15]*։*

Ուրախ լեր բերկրեալ, Ցէր ընդ քեզ և զարՁեալ ի քէն, զի կեցուսցէ զաղգս մարդկան ուրաքաւեմբ ուսողանին[16]*։*

Ուրախ լեր բերկրեալ, որ զարմանալիին լու-

* Ձ · Գ · Սքեղն Ամենայն Աչխատասիրի հայասեակի Ներքնեայ է սուրբ Աստուածածնին և ի վեղս կոյս Մարիամ։

1. Ձ · ԺԳ · անճառելի խորհուրդք ։
2. «անգնին», Ձ · Գ · գնէ՝ անճնելի, իսկ Ձ · ԺԳ չունի — և անհաս և անհետազօտելի», Ձ · ԺԳ գնէ՝ անճերոս պատելի և անճառելին — ստեղծուածին չունի Ձ · Գ և Ձ · ԺԳ ։
3. Ձ · ԺԳ չունի, իսկ Ձ · Գ գնէ զ՝ ։
4. Ձ · ԺԳ և Ձ · Գ գնին խորհուրդն ։
5. Ձ · Գ մարեխոյս ։
6. Ձ · ԺԳ չունի, իսկ · Ձ · Գ գնէ զքեզ մբռնեին էին ։
7. Ձ · ԺԳ. Քեռասելով ։
8. Ցօր · պահասքն ընդ քեզ եղեալ ։ եղաք ըստ Ձ · ԺԳ և Ձ · Գ ։
9. Ձ · Գ քեռելով. իսկ Ձ · ԺԳ գնէ՝ ոչ վերոհասքն ոչ քեռելին ։
10. Ձ · Գ գանքեռելոյն ։

Ձ · Գ · ԺԳ յաւելու՝ ալեաքն ։
2. Ձ · ԺԳ չունի զի կեցուսցէ զնոր ստեղծուածն, իսկ Ձ · Գ ունի այսպէս · զի կեցուսցէ զնոր անձոռ նորոգեալ ստեղծուած։
3. Ձ · Գ գնէ միայն Ասէր որ այսպէս ։
4. Ձ · Գ չունի՝ եղեր ։
5. Ձ · Գ գնէ՝ ընդունող ։
6. Ցօր · պահասքն օրհնեալդ է կանայս · յաւելեալ՝ ի Ձ · ԺԳ և Ձ · Գ ։
7. Ձ · Գ գնէ զքեզ ։
8. Ցօր · էր Լ · եղաք ըստ Ձ · ԺԳ և Ձ · Գ ։
9. Ձ · ԺԳ ունի այսպէս · ի մի բերան զօրհնութիւնն երգին ։
10. Ձ · Գ զքեզ ։
11. Ձ · ԺԳ չունի՝ միւռ ։
12. Ձ · ԺԳ և Ձ · Գ չունին՝ ամենեցուն ։
13. Ցօր · պահասք հրեշտակապետին · եղաք ըստ Ձ · ԺԳ և Ձ · Գ ։
14. Ձ · Գ ունի այսպէս ինչ · զարթ լեր առ Ձայնեացդ ։
15. Ձ · ԺԳ չունի կոյս ։
16. Ձ · ԺԳ և Ձ · Գ ունին այսպէս · Լ զարթնել զհին մարդկան ապրեցուսիչդ աստուածին ։

ձեր, և ուրախ արարեր բերկրմամբ[1] փրկական ապօրէնութեանն[2]։

Որպես լեր բերկրեալ, որ դիմանս առնառաքեղեր կենացարար ապօրէնութեամբդ[3], և զարբանձեանան[4] փախեցեր յուրախութիւն և ի խնդութիւն[5]։

Որպես լեր, ամենասաւբ կայս, բերող լուսոյն ճառելոցս ի խաւարի և ի առուհս մահու վասն յանցմանն[6]։

Որպես լեր, ամենասաւբ կայս, խաղաղասաւ[7] ախեղբայ և հաշտեցուցիչ Աստուծոյ[8] լընդ արարածս[9]։

Որպես լեր բերկրեալ, ամենասաւբ կայս, արդարութեան ծորոդող և քաւիչ մեզայ փրկական ապօրէնութեամբդ[10]։

Որպես լեր, ամենասաւբ կայս, լուծիլ անիծից ըստ յանցմանն[11] Ադամայ և բերող օրհնութեանցն[12]։

Որպես լեր[13], ամենօրհնեալ ի կանայս, որ գնաս խաչօրէն սուգ գարձուցեր յուրախութիւն մեծաւոգ քով։

1. Ցօր. տեսլական՝ տեսիլ՝ առնիւթ. ապրեցուք ըստ Ա. ԺԳ, իսկ Ա. Գ դնէ՝ ընկերք։
2. Ա. ԺԳ և Ա. Գ դնեն՝ և զրկական տնօրինութենէն։
3. Ա. ԺԳ ծնունդիւթ։
4. Ա. ԺԳ զարդանմեր։
5. Ցօր. գանաւոք և խնդութիւն. եգաք ըստ Ա. ԺԳ և Ա. Գ։
6. Ա. ԺԳ դնէ ըստ յանցանն. իսկ Ա. Գ չունի։
7. Ա. ԺԳ խնդարարիչ։
8. Ա. ԺԳ դնէ՝ տեսչէն։
9. Ա,յս սուտ պակասի ի Ա. Գ։
10. Ա. ԺԳ և Ա. Գ ունին այսպէս. Որպես լեր բերկրեալ, նորոգեալ և հրաւիրեալ տնօրինութենէդ և տնտես հաւիչ։
11. Ա. ԺԳ Որպես լեր բերկրեալ... լուծիլ յանիծից ըստ յանցառանցն։
12. Ա,յս սուտ պակասին ի Ա. Գ։
13. Ա. ԺԳ յուրախ բերկրեալ. իսկ Ա. Գ ունի Որպես լեր գիշեր կայս։

Որպես լեր[1], օրհնեալ ի կանայս, որ գնաս խաչն տրամաբերիւն բաձեր, ծնանելով զքրիստոս զմեխիմարչին ապտաց[2]։

Որպես լեր, սուրբ կայս[3], կուսից պարծանք, աղաւնասուց յորդորիչ՝ հաճոյանալով միշտ առ հանդես մարդոյ[4]։

Որպես լեր, միշտ կայս, զարդ կուսից[5], որ հանապազ ախոհես կալ Միալ ի սէրն Քրիստոսի, և առանց արատոյ բաղձալ բարեացն Աստուծոյ[6]։

Որպես լեր, միշտ կայս, պահակ և փառք կուսից[7], որ արծաթեղէս յուսով հոգւոյն[8] գնալ, և զդանակութիւն մարթիոյ արհամարհել սիրովն՝ որ ի Քրիստոս[9]։

Որպես լեր, սրբուհի անարատ, որ մաքրութիւն վարդապետես սիրոյդ զՔրիստոս, և զամուսնացեալն պարկեշտս պահես[10]։

Որպես լեր, սրբուհի[11] անարատ, որ քոյին ամենասուրբ կուսութեամբդ զարթուցանես զամենեսեան ի զգաստութիւն։

Որպես լեր, անարատ կայս, սրբութիւնն ընդունարան, ի պարգեւս շնորհացս[12] որ ի քէն մարմնացաւ Քրիստոս Աստուած[13]։

1. Ա. ԺԳ յաւելու Բերկրեալ, իսկ Ա. Գ դնէ ուրախացեալ։
2. Ա. ԺԳ և Ա. Գ դնեն ապտաց։
3. Ա. ԺԳ ունի սուրբ Բերկրեալ. իսկ Ա. Գ Որպես լեր գիշեր կայս։
4. Ցօր. ճշմարտապէս առ հանդիսս մարդոյ. իսկ Ա. Գ. ճշմարտելով գիշեր առ հանդիսական մարդն. եգաք ըստ Ա. ԺԳ։
5. Ա. ԺԳ կասեցոյց։
6. Ա. ԺԳ և առանց արատոյ ի բարեաց Աստուծոյ. այս առն պակասէ ի Ա. Գ։
7. Ա. ԺԳ և Ա. Գ կասեցոյց։
8. Ցօր. հոգեացն. Ա. ԺԳ չունի. եգաք ըստ Ա. Գ։
9. Ա. ԺԳ. արհամարհես սիրովն զառ Քրիստոս։
10. Ա,յս սուտ պակասէ ի Ա. ԺԳ և Ա. Գ։
11. Ա. ԺԳ կայս։
12. Ա. ԺԳ և Ա. Գ ունին և պարգեւաբաշխչ շնորհաց։
13. Ցօր. ձեզ. եգաք ըստ Ա. ԺԳ և Ա. Գ։

ծեր, և առաջս արարեր բերկրութիւն[1] փրկական աստուածեանդն[2]։

Առաքս լեր բերկրեալ, որ պիտանս առնասրա-նեիցեր կենսաբեր աստուածեանդդ[3], և զարբա-ժանեան[4] փոխեցեր յարտաքսիցն և ի ներքս լինել[5]։

Առաքս լեր, ամենասաբեր կայս, բերող լուսոյն ճառիկայս ի խաւարի և ի սատակս մնալոյ ման-կացմանն[6]։

Առաքս լեր, ամենասաբեր կայս, խաղաղասուս[7] պիտիցեալ և հաշտեցուցիչ Աստուածդ[8] ընդ արա-րածս[9]։

Առաքս լեր բերկրեալ, ամենասաբեր կայս, ար-դարութեան ծորդոյդ և քաւիչ մեզայ փրկական աստուածեանդդ[10]։

Առաքս լեր, ամենասաբեր կայս, լուծիչ անիծից քոյս յանցանացն[11] Ադամայ և բերող օրհնութեանցն[12]։

Առաքս լեր[13], ամենօրհնեալ ի կանայս, որ գնա-խասօրն սուգ գործուցեր յարտաքսիւն մերս-ծնուդ քով։

1. Յօր. պատարիլ՝ արբ՝ ուրիշոբ. ուղղեցաք ըստ Ա. ԺԳ, իսկ Ա. Գ գնե՛ բերեմբը։
2. Ա. ԺԳ և Ա. Գ գնեն՝ և էրկնեան աստուածեանութեանբն։
3. Ա. ԺԳ ծնունդբեանբը։
4. Ա. ԺԳ ընդունութիւն։
5. Յօր. պակասէ և ի ներսբինն. եզաք ըստ Ա. ԺԳ և Ա. Գ։
6. Ա. ԺԳ գնէ ըստ յանցանն. իսկ Ա. Գ չուներ։
7. Ա. ԺԳ խաղաղութիւն։
8. Ա. ԺԳ գնէ՝ արարչին։
9. Ա յս առն պակասի ի Ա. Գ։
10. Ա. ԺԳ և Ա. Գ ունին ասացէս. Ո՜րպէս լեր բերկրեալ, ներքնոյ և հրաշագործ աստուածութեամբ և գեղոյ գործիւ։
11. Ա. ԺԳ Ո՜րպէս լեր բերկրեալ՝՝՝ լուծիչ յանիծից ըստ յան-ցառացն։
12. Ա յս առն պակասին ի Ա. Գ։
13. Ա. ԺԳ յաւելուս բերկրեալը. իսկ Ա. Գ ունի՝ Ո՜րպէս լեր ծիշդ կոյս։

Առաքս լեր[1], օրհնեալդ ի կանայս, որ գնահա-ւածդն արտաքսիւն բարձեր, ծնանելով զՔրիստոս զմեխիմարիչն ապստամ[2]։

Առաքս լեր, սուբբ կոյս[3], կուսիկ պաշտամբք, ազնաւացաց յորդորիչ ճգնաւորելով միտս առ հանդ-էս մնալոյ[4]։

Առաքս լեր, միտս կայս, զարդ կուսից[5], որ հա-նապազ սիրեիս կալ միտ ի սէրն Քրիստոսի, և առանց արատոյ բաղնալ բարեացն Աստուծոյ[6]։

Առաքս լեր, միտս կոյս, պատկ և փառք կու-սից[7], որ արժաքծես յատուկ հոգւոյն[8] գնալ, և զպանկութիւն մարմնոյ արհամարհել սիրովն որ ի Քրիստոս[9]։

Առաքս լեր, սրբուհի անարատ, որ մեզ քաւիչն վարդապետես սիրոյդ զՔրիստոս, և զանմահա-ցեալն պարիկչես պահել[10]։

Առաքս լեր, սրբուհի[11] անարատ, որ քոյին ա-մենասբբ կուսութեամբդ զարմիացանես զանե-ղեսեան ի զգաստութիւն։

Առաքս լեր, անարատ կոյս, սրբութեան ընդ-ունարան, ի պարգեւս շնորհացս[12] որ ի քէն մար-մնացաւ Քրիստոս Աստուած[13]։

1. Ա. ԺԳ յաւելուս բերկրեալ. իսկ Ա. Գ գնէ ասելոբբեալը։
2. Ա. ԺԳ և Ա. Գ գնեն ապաց։
3. Ա. ԺԳ ունի սբբուի բերկրեալ. իսկ Ա. Գ Ո՜րպէս լեր ծիշդ կոյս։
4. Յօր. ճգնաւորաց առ հանդէս հարկն. իսկ Ա. Գ. ճգնա-ւորելով մեզ առ հանդիսական մարսն. եզաք ըստ Ա. ԺԳ։
5. Ա. ԺԳ կասաոնց։
6. Ա. ԺԳ և ասաց ապաց ի բաքան Ապոստոլոյ. այս առն պակասէ ի Ա. Գ։
7. Ա. ԺԳ և Ա. Գ կասաոնց։
8. Յօր. հոգւոյն. Ա. ԺԳ յանիր. եզաք ըստ Ա. Գ։
9. Ա. ԺԳ. արհամարհես սիրովն զոր առ Քրիստոս։
10. Ա յս առն պակասի ի Ա. ԺԳ և Ա. Գ։
11. Ա. ԺԳ. կոյս։
12. Ա. ԺԳ և Ա. Գ ունին և պարգեւաբաչի շնորհաց։
13. Յօր. Աք. եզաք ըստ Ա. ԺԳ և Ա. Գ։

Ուրախ լեր, անարատ մայր և կոյս, որ զեա-կիցն Հօր և սուրբ Հոգւոյն՝ զԲանն Աստուած ծըն-նաբ, որով ազատեցաք[1]։

Ուրախ լեր, սուրբ մայր և կոյս, որ զդատաս-պարտեալս մեզոյս, հրաշափառ մարմնանալովդ ի քէն Քրիստոսի՝ լուծեր զինք։

Ուրախ լեր, ազախին Ցեառն և մայր, որ ի քէն հաճեցաւ արարչին արարածոց առնուլ զկերպա-րանն ծառայի[2]։

Ուրախ լեր[3], ազախին և մայր Ցեառն, որ ըզ-Ցէքն սիրելոցդ և զմարտարն փառաց Ծնաբ, որպէս ինքն կամեցաւ։

Ուրախ լեր, մայր Ցեառն և ազախին անբաս Բանին Աստուծոյ, քան մարմնոյ Ծնող, որ ծա-ռայից և ազախնից[4] ես ազատիչ։

Ուրախ լեր, երանուհի կոյս, որ երանելեանց եղեր արժանի յիերկինս և յիերկիր, յազգս օձե-լոյն մարմնով[5]։

Ուրախ լեր, երանուհի կոյս, որ երանելեանց արժանի եղեր վասն մարմնանալոյն ի քէն Ցեառն փառաց[6]։

Ուրախ լեր, երանուհի կոյս, որ երանեցար ի բոլորից եղելոցս, զի[7] Ծնաբ զանեղն[8] որ զերա-նելիսն մեզ[9] խոստացաւ։

Ուրախ լեր, սքանչելի աստուածածին Մարիամ,

1. Ձ · ԺԳ և Ձ · Գ գնեն՝ Ե ազախնեիբ Նովա զնաւոյս։
2. Այս տուն պակասէ ի Ձ · ԺԳ և ի Ձ · Գ։
3. Ձ · ԺԳ յաւելու Մարիա։
4. Ցօր · ազախնից. իսկ Ձ · ԺԳ ազախնոց է ազախին. ԱԳ ազախնեանց ազատիչ է։
5. Այս տուն պակասէ ի Ձ · ԺԳ և ի Ձ · Գ։
6. Զայս տուն Ձ · ԺԳ ունի այսպէս · Աւետեաց քեզ երանուհի կոյս, որ երանելոյդ է վերին զբաղմանդ վասն հարճանալոյդ է քէն Ցեառն փառաց. ի Ձ · Գ · պակասէ զնաւն։
7. Ձ · ԺԳ գնէ՝ ոչ։
8. Ձ · Գ գնէ՝ զոյն։
9. Ձ · ԺԳ և Ձ · Գ գնեն՝ նա և խոստացաւ։

որ զաւարիչ Բանն Աստուած բան մարմնոյ ծըն-նաբ, որ նաև ի քերովբէական աթոռ[1] և երե-լեամ զամենայն տարածաւն[2]։

Ուրախ լեր սքանչելի անարատ[3], որ եղեր տէ-ր մի անասնելոյդն, որ բոլանդակեցաս ի քեզ[4], և[5] փրկեաց զազգս մարդկան։[6]

Ուրախ լեր մայր և կոյս աստուածածին, զի զԱստուած Ծնաբ. մայր, վասն զի ի քէն Ծնաւ[7]. կոյս, վասն զի միշտ կոյս գոս[8]։

Ուրախ լեր լուսոյ մայր և կոյս[9], կնոջ և խաղաղութեան. լուսոյ, վասն զի լուսաւորեցաք ի խաւարային մեզոյս, և ձեռն մխայնէ որպէս քո[10]. կնոջ՝ վասն զի զդատաստիւնն[11] մեծաս կոյժ Քրիստոս Աստուած, և կենաս և ազատութիւն պար-գեւեաց[12]. իսկ խաղաղութեան, վասն զի[13] ա-բար խաղաղութիւն Աստուած Բանն[14] ի յիերկինս և յերկիր, և քակուց զխշտամութիւն անձամի փրոմ[15], և աւետարանեաց զխաղաղութիւն[16] ա-

1. Ձ · ԺԳ և Ձ · Գ կոռ։
2. Ձ · ԺԳ զնէ միայն՝ զարբաթս, իսկ Ձ · Գ չունի։
3. Ձ · ԺԳ և Ձ · Գ Ո-րբս վերսին ասացուածին։
4. Ձ · ԺԳ է ինն։
5. Ձ · ԺԳ և Ձ · Գ յաւելուն՝ ընդ-նըմ։
6. Ձ · ԺԳ գնէ՝ ահաւասիկ Հասկացաս, իսկ Ձ · Գ ի քէն հաճեցաս...։
7. Ձ · ԺԳ գնէ՝ զի է ինն ձնանէն Հասկացաս, իսկ Ձ · Գ ի քէն Հաճեցաս...։
8. Ձ · Գ ի ծոյլ։
9. Ցօր · պակասէ կոյս, եղաւ ըստ Ձ · Գ։ իսկ Ձ · ԺԳ չունի զինոյ։
10. Ձ · ԺԳ Լայ՝ վասն զի լուսաւորեցան ի խաւարային կաց-նաց և ի խաւարային մեզոյս, ի ձեռն կինոջդ գնացեր ես. իսկ Ձ · Գ Լայ՝ վասն զոր լուսաւորեցան ի խաւարային կինոյ և մեզոյս...։
11. Ձ · ԺԳ և Ձ · Գ զի ճանաչեին։
12. Ձ · ԺԳ և Ձ · Գ գնեն՝ և կենաս և ազատութիւն յաշա-խարհիկնէ մեզոյս և ամենա ապրելոյց։
13. Ձ · ԺԳ չունի իսկ խաղաղութեան վասնզի։
14. Ձ · ԺԳ և Ձ · Գ Հաղորդեալ Բանն։
15. Ձ · Գ յանկին խշտամն։
16. Ձ · Գ չունի վերապրութիւն։

սկսիմ. « Զխաղագործիւն գիմ՝ Թոզում՝ ձեզ, բզխաղագործիւն գիմ՝ առմ՝ ձեզ »։ *ոչ զաշխարհիս այս ոչ ի սաղրին բերումիս է, ոչ առեալ լինի և զարձեալ լուծանիլ. որպէս դիշերոյ սաւեւր՝ ոչ ի մեջենալ առնիկանն Հալածի. այլ ոչ կայն և միայն զարմած և ոչ սասանի յընդդիմանացն ոչք պնուրիւն ընդդէմ ոգւոց մերոց *։

Այլ՝ ոչ այգպանակաց և այգպիսեանց երանութիւնից և մեծութիւնից եկեր ընդունարան, ա՛ մենասէրք՝ կայս սասանածածին Մարիամ՝, լեր բարեխօս առ որդիդ քո և Աստուած մեր, փրկել զմեզ յաշխարհէ ասոլ չարէ [2], և առնել միշտ գնաճոյն բան ուսուսարանին քարոզութիւնն, գնետ երթալ բարեաց, ոչ խոռվիլ [3] և ոչ խուսափիլ ի բարւոք վարուց, և ի բանասէր կարգաց և կրօնից որ ասանդեցաւ մեզ ի Քրիստոսէ որգւոյ քո [4] և ի Հարին ամենակալին։ Եւ՝ քոյին բարեխօսութիւնդ զմեզ ազգեցուս [5] զվարս և զկեանս ամբիծս և անարատս, Հնարհոք և մարդասիրութիւնդ միածնի քո Քհսուսի Քրիստոսի [6]. և ազգախառն Հաւատով և արժանաւորութիւնդ [7] գնուսանան կատարեցուք զոտնս. և գքեզ, սիրելի սուրբ կոյս, Հոգեւոր երգով մեծացուցանելով [8] և-

* Ձասահգանչէդ ցմիւռն չգտանին ի Ձ. Գ., իսկ Ձ. ԺԳ ունի այսպէս. ոչ զաշխարհիս և ոչ որ է ոմն բերմանն և զասելն որպես գեղեցիկ խոբեցոյ էջատոյ. այլ որ կայ և ծագ, որ ոչ շարժի և ոչ խախտի չընդունելոյ որ չնաւորին ընդարձակ ունկանդ.

1. Ձ. ԺԳ. ասեցաբեռուն։
2. Ձ. Գ. սաւարժ է ասեն այսպէս..... և հասանել յերկնաւոր սասունան է Քրիստոս Քհսուս է Տէր մեր, որում փառ յաւէ՛։
3. Ձ. ԺԳ. չունի՛ ոչ խռվիլ։
4. Ձ. ԺԳ. յորդոյ տասնից։
5. Ձ. Ա. ԺԳ. անդաստան։
6. Ձ. ԺԳ. չունի՛ չնորհօք և մարդասիրութեամբ գինչ և Քհսուսի Քրիստոսի։
7. Ձ. ԺԳ. գնի՛ արժանաւորապէս ընդունելութեամբ։
8. Ձ. ԺԳ. Քեզմացուցանել։

բանեցուս [1], յարեհամարեցուք և գԱստուած [2] փառաւորեցուք, և քոյին սրբութեանդ հետեւիլ, անդադար յամենայն հասանելոյ գիմութեանդ [3]. և մեջենալ յաստուածային սրբութիւնն՝ ընդունելոյ լիցս մարմնով և սրեան փրկչին [4]. գի երթիցս առ մաքրեալք, և Տոքին երանելութեանցն հասցուք ի Քրիստոս Քհսուս ի Տէր մեր՝ որում վայել է փառ և զօրութիւն յաւիտեանս. ամէն։

1. Ձ. ԺԳ. չունի երանեցուք։
2. Ձ. Ա. ԺԳ. չունի Աստուած։
3. Ձ. Ա. ԺԳ. ունի այսպէս. և զամ սրբութեանդ հետոզ լիցուք, անդադար և անպատ լինալ յամենայն հասանոց գիմութեանդ։
4. Ձ. Ա. ԺԳ. յաւելու. որպէս ասենասուքն կոյսդ, և առաքեալ այսպէս. գի երթիցուք առ մաքրեալ, և Տոքին երանութեանցն հասցուք յերկնային յաստուածն, ի փառս և ի գովութիւն ասենասուքն Երրորդութեանն յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

ԺԸ

ՍՐԲՈՑՆ ԱՓՈՍԱՆԱՑ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ

ՀԱՑՐԱՊԵՏԻ

ՆԵՐԲՈՂԵԱՆ Ի ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆՆ

ԱՍԱՑԵԱԼ

ԵՒ Ի ՄԻՇՏ ԿՈՑՍՆ ՄԱՐԻԱՄ*

*Ամսանօր զմեռս ածելով իմ զխորհուրդն ահագ, զերջս հոգւոյդ մարմնացելոյ[1] Քանին Աստուածոյ, և զնախահիմանալիսն բարերարութեանն, զանհամեմատ առատութիւն զօրութեան կարողութեան և զտիեզերական անեղին և բարձրագոյն զիւրս[2], զինքնագործութիւն անօրէնութեանն անհետացօտելի ծննդեանն[3], որպ անզննելի են ճանապարհք նորա, և գաստատանք նորա անգտանելք բազումք· զորոյ դշարիդ այ ծանեալ ժեղացն, բան մարգարէին՝

* Ա· ԺԳ ՀԻՆԵՐորդ տուրն՝ երանելոյն Աքսանայ Ափթանգոյ հայրապետին, ներբեղեան տաղիւ է տուրբ կոչն Մարիամ Աստուածածնին։ – Իսկ Ա· ԻԸ գնի կոչին տուրբ երանելոյն Աթանասիոս Ափթանգոյ հայրապետի, ներբեղեան տաղիւ տուրբ Աստուածածնին և է միշտ կոչն Մարիամ։

1· Ա· Գ գնի՝ հարճանոյց։

2· Ա· ԺԳ և Ա· Գ գնին՝ և ընտրեհնոմանին բարեկրթութեան անճառիտ առատութեան, կարողութեան զաստատութեան. իսկ Ա· ԻԸ ունի այսպէս· և ընտրեհնոմանին բարեկրթութեան, ընճռնճռիտ առատութեան, զգաստատութեան կարողութեան և զտեսութեան ունելին և բարեկրթ գիւրս։

3· Ցօր· պահեսէր՝ անհետացուելի ծննդեան, եգաբ ըստ Ա· ԺԳ, Ա· Գ և Ա· ԻԸ։

եթէ ի ծովս են ճանապարհք քո[1], և չուիդք քո ի յուրս բազումս, և հետք քո ոչ ևս երեւին. որպ և[2] հրեշտակաց է անգիտելի, անխնդրելի զօրութեանցդ[3]. յայսմ վայրի յիմարեալ խմբութեցդ, և տարակուսեցան միաք իմ[4], ոչ գիտելով առաւգապար[5] զրզպհասութիւն, և ոչ բերելով յիս միաբուր զբանս առատաձայնիս, և ոչ ունիմ լեզու արժանապէս՝ թերեւս արգարապէս խոսեցայց յաքսագս հրաշալի ծննդեանդ և անօրենութեան[6], զի անհաս է և անճառելի ամենայն եղականացս։

Զի զԱստուած խնդալ՝ ասէ, կարի գժուարին է, և ճառել՝ անկարելութիւն[7], մանաւանդ յայտ եղեալ և հիւանդացեալ միտս[8]. զոր և առակարն ասաց, եթէ « ճանձն չարաբանեան խնդասցէ ոչ մուռնէ, և ոչ բնակէ ի մարմնի վարեցեալ մեզոք »[9]. զի ասի է նա՝ արհամն, տեսանողական զօրութեան· ի պատրաստութեան մեռց[10] հայի, և զանգործան տեսանէ բան մարգարէին[11] եթէ գործք առալի նորա, այս ինքն, զխորհուրդս

1· Ցօր· էր՝ նոքա, եգաբ ըստ Ա· Գ և Ա· ԻԸ։

2· Ա· ԺԳ և Ա· Գ ունին՝ զբ և Ա· ԻԸ։

3· Ա· ԺԳ և Ա· Գ ունին զկնի զբանս՝ իսկ Ա· ԻԸ և պահալ անխնդրելի բնութեանդ, Ա· Գ և պահալ խնդալ զբանդ։

4· Ա· ԺԳ և Ա· Գ տարակուսեցաւ։

5· Ա· ԺԳ և Ա· Գ տարակուսեալ։

6· Աքսանօր Ա· ԺԳ ունի այսպէս· և ոչ ունելով լեզու արժանաւոր, զի արհամարհս ինարբերեցց տալոյս գերազանցս· իսկ Ա· Գ արժանաւոր՝ զի տրտուրեան ինարբերեցց··· Ա· ԻԸ չունի և տնդրեհնոմանին։

7· Ա· Գ· անկարելի գոց։

8· Ա· ԺԳ և Ա· ԻԸ յաղթահալ և է պահանգահալ գոց· Ա· Գ յաղթահալ և է պահանել գոց։

9· Ցօր· էր այսպէս· երբ յոյն կոչ ինարբերեցն Աստուածդ ոչ գիտէ, և ոչ տրտնջալ ի մարդն չարերեցոյ գեղ։ եգաբ ըստ Ա· ԺԳ, Ա· ԻԸ և Ա· Գ։

10· Ա· ԺԳ և Ա· Գ գոլոյ։

11· Ա· ԺԳ և Ա· Գ յաւելուն՝ յոյն։

սրտից ճանապհով[1], և առաջի նորա լինելով յա-
միտան ժամ։

Ազա ածեալ գնաստ եթէ ճանապհն գԱստուած[2]
դժուարին է, իսկ լուին գոստաստանդեալքն ենէն՝
անհնարին կարստա, լաւ համարեցայ ազա ճա-
նել առաստաւք, և օգտել բան ստաստանդին գրոց,
օրհնել զՏէր յամենայն ժամ, խորհել[3] ի ստէ և
ի գիշերի, ի ճանել և ի ստան, եւ ի գնալ ի ճա-
նապարհ, ի նիզիլ և յառնել և կանգնել, և ի տա-
բաժանս.[4] ապազաիկ, և ի բանս նորա յուսալ։
Զազս առնէին գնաստ ածելոյ, հարկաւորեալ
գնս ազա և յօժարութիւն մտացս, և կարագի-
ստութիւն աննդանացս[5], որ չարագա Աստուծոյ
բանին ազոստաբար առել չարագա գրստաստաց ա-
ստուածածնին, բարերարեալ պարգև[6]։

Ուրեմն լեր Մարիամ՝ ազն ազաստաստեալդն լե-
ծիւղեալ ի առարնաս, գի ամճարազարգեաց գլեզ
աննիւթ ճոխաստիքն՝ անստս տորս խակսթեամբն.
և բարեշճաճեցաս[7] բնակել ի ջեզ՝ յաստնկեց
պարզակորն[8]։

Ուրեմն լեր Մարիամ՝ անեզական բանին ներ-
մարգացելոյ, որ հանստաս[9] բանիւգ հրաչալեաս
գնեզրգործութիւնն Աստուծոյ բանին[10] և գրացս-

1. Ձ · Իբ գնէ՝ ոչխ ճանչէ։
2. Ցօր · էր ՁԱստուծոյ, իսկ ի Ձ · ԺԳ Աստուծոյ · եզաք
բան Ձ · Գ և Ձ · Իբ։
3. Ձ · Գ յաւելու է Նոա · իսկ Ձ · ԺԳ է Նա։
4. Ձ · ԺԳ ճանս և պարտճանս։
5. Ցօր · էր՝ կարգիսնիչն պանճանգն. Ձ · Գ կարգաստիչն
պենդանացս, Ձ · Իբ և ջիսպիչն պենդանացս · եզաք բան Ձ ·
ԺԳ։
6. Ձ · ԺԳ և Ձ · Իբ զբարստիալ ստաստածգնին և քա-
ղեքանելոյ սյսպէս · իսկ Ձ · Գ · · · բարեքանելոյ ձնեզբեանն սյսպէս։
7. Ձ · ԺԳ և Ձ · Իբ գնէն՝ բարեճոյսացաս։
8. Ա յս ստուն պսկսալի ի Ձ · Գ։
9. Ձ · Գ և Ձ · Իբ գնէն՝ հանսկս։
10. Ձ · Իբ ջեզբգործութիւնի գԱստուծոյ բանն, Ձ · ԺԳ և
Ձ · Գ ջեզբգործիչ գԱստուծոյ բանն։

փայլալեան փառաց սէրսկանին ի մէզ եղով սր-
ատյաստեցեր[1] անստարբառաբ և միապէս ներմաք-
բելով գստարնաս, և կենճնելով մեզ գլոյն ճըշ-
մարիտ[2], բան մեզ գարբերեն, թէ «Ձաւրմին անուն
նորա, և ի ներքոյ իւրմէ ծագեացէ»։ և գարճեալ՝
թէ «և ի ներքոյ նորա որպէս հաւր չրջկեաս»[3]։

Ուրեմն լեր Մարիամ՝ գի գանէն բնալեցաւիր
և գանստանդալի Աստուած բանն կրեցեր յորս-
վարին անդեզապար և անժխնելապէս[4], ներգործեալ
գստաստածանչանալեցիանս անօրինաբար, և ոչ ար-
ատկացեալ[5] ի ջոյն Աստուած, և ոչ հետացեալ
յԱչէն պատկերէ[6] ճանստալով գինոց. այլ բանն
մնալին եղեալ ատատարելեալ. և ջեզ[7] անժխնաբ-
կելի[8] միացեալ ի բնալեցանն. բայց բովանդա-
կեալ[9] վասն մեր, գանզի կարզորելեցին է՝ բան
կաճէն խրատ բովանդակել գինոյն։

Ուրեմն լեր Մարիամ՝ յաղագս անօրինու-
թեանն չարժեցեալդ և ի ճանճել կատարելոյ հրա-
գործութեանդ[10], որ վասն մեր եղեալ մարդ՝
գոլով[11] Աստուած · գի որ էիր միացս, և որ ինչ ոչն
էր՝ ընկալար[12]։ Գանգի էանն Աստուած, որ է՝ կեր-

1. Ձ · Իբ գնէ՝ զբարգնչեցեր ներմրելով։
2. Ձ · ԺԳ գնէ՝ կենճնել, և չտնի՝ զլոյն ճչմարիտ · իսկ Ձ ·
Իբ կենճնել գէզ զլոյն ճչմարիտ։
3. Ձ · Իբ չտնի՝ և զարելն ինչ է ներքոյ նորա որպես հաւր
չրնկեաս։
4. Ձ · ԺԳ անժխնելապես։
5. Ձ · ԺԳ արատկեցեալ։
6. Ձ · ԺԳ և Ձ · Գ պատկեր։
7. Ա յնոյն օրինակի գնէն զարճեալ է Ձէզ։
8. Ձ · ԺԳ, Ձ · Իբ և Ձ · Գ գնէն՝ անժխնելիալ ճատկել
բնալեցանն։
9. Ձ · Գ բովանդակելոյ · · · բան կոչի է լրոն բովանդա-
կել չինն որպես և կոչի։
10. Ցօր · եզեալ էր՝ հրաչագործնիչն · եզաք բան Ձ ·
ԺԳ, Ձ · Իբ և Ձ · Գ։
11. Ձ · Գ ճարալ · իսկ Ձ · ԺԳ և Ձ · Իբ ճարգանալի։
12. Ձ · ԺԳ չի որ էդ ճա, և զոր էր ընկալաս։

պարան էակներն Հօր[1] և գծաւորութիւն են, թակայութիւնն նորա, առ՝ կամեցեալ եզբայր մեր յամենայնի լինել, զինքն թափեալ[2] զկերպարանս ծառայի առեալ, զնմանութիւնն և գներս մարդութիւնին ընկալեալ հանդերձ մեզ, և Հանգէտ Աւուածոյ ցուցեալ, զաստուածութիւնն և զներգործութիւնն, զնորինոյն ճշմարտութիւնն[3] իբրեւ նըմին եղեալ ամենայն[4] զանգուածին, և առ ինքն մերաբեր անճառապէս և անպարփակաբար, ամենայնի ի վերայ[5] եղեալ տէրութ, զամենայնն ամենն ելից[6], ընդ ամենայնս ուղեւորեալ մեծաւարար[7]. և կատարեալ զամենայն չափս[8] քարչի և ծարաւոյ, եկեղ զամենայն Համբերութիւնդ, բան մարգարէին, « Թէ այր մի ի Հարուածս, և զիտէ Համբերել ցաւոց »։

Ուրեմն լեր Մարիամ՝ մեղր սրբառնելով և կոյս շնորհեալեալ[9], զի յանուրիսական[10] արգանդէ և յանխորձ ամուսնութենէ ծնաւ զերմ մանուկն և զինքնագոյ զօրութիւնն, և գաբրիէլն ժամանակաց, որ ասէր մերոյ փրկութեան փակեալ ընդ ժամանակս, և յանձարբառաւաճալ կամ[11]ածելոյը։

1. Ձ. ՃԳ. չունի Հէր։
2. Ձ. ՃԳ. ի՞նքնին։
3. Ձ. ԻԲ և Ձ. Գ. չունին՝ զնորինոյն ճշմարտութիւնն, իսկ Ձ. ՃԳ. և ՆՀԱՐԵԼ Աստուածոյ ցուցեալ զաստուածութիւնն ներքոյ թողեալ զնորինոյն ճշմարտութիւնն։
4. Ձ. ԻԲ ի՞նրեալ զամենայն։
5. Ձ. ՃԳ. ի վերոյ։
6. Ձ. ՃԳ. զամենայն չափելոյ։ իսկ Ձ. Գ և Ձ. ԻԲ զամենայն ամենն լցեալ։
7. Ձ. ԻԲ ինքնակալաբար։ իսկ Ձ. Գ. ամբարբար։
8. Ձ. ԻԲ յաւելու՝ հասեալ։
9. Ձ. ԻԲ գնէ շնորհաւոր։ Ձ. ՃԳ. չունի։ Ձ. Գ սքսաբանել . . . շնորհաւորեալ։
10. Ձ. Գ. անեղբեն։
11. Ձ. ՃԳ և Ձ. ԻԲ. Համեմատական կրճատութիւնս։

Ուրեմն լեր Մարիամ, օծեալ սրբոյ հոգւոյն սրբոյ[1]. երանելեացդ պատգամացն՝ զան[2]ձրեւ բարբառ իմ, և էջեր զերկս զօր պատգամէ իմ՝ զերկս զանձրեւ ի վերոյ սերոյ. զերկս տարաւ ի վերոյ խոտոյ»։ Ջնորն և յայտարեալ առաւուածոյնդն Գաբրիէլ, թէ « Էջեալ զերկս զանձրեւ ի վերոյ դեղոյնն, զերկս զօր զօրեալ յերկիր[3], զի ի զօրէն նորա զուարթացեալ բուսանեն, և պատարաւոյի դեղեցկութիւն նորա անապատի[4]»։

Ուրեմն լեր Մարիամ, ազաւաժին և երանաւորդ, որ ծնար զմանաւուրն փառաց, որ վասն մեր գարձաւ ի մանկութիւն և ի ակնդին տղայոց, թեան անհետացուցելի ծնունդեամբն, հրաշառաւակ երեւմամբն և բազմազարման տեսութեամբ[5].

1. Ձ. Գ. Համեմատական կրճատութիւնս։
2. Ցօր. Եղբ.[1]։ իսկ Ձ. ՃԳ և Ձ. Գ. ասէին լուսոյն, յոր յաւելուն՝ Ձ. ՃԳ. Համեմատ լուսոյն։ իսկ Ձ. Գ. Համեմատ Եղբն։
2. Ցօր. Եր՝ ասէրեցին, եզաւք ըստ Ձ. ՃԳ., Ձ. Գ և Ձ. ԻԲ.
3. Ձ. ՃԳ. կերէմ։
4. Ձ. ՃԳ., Ձ. ԻԲ և Ձ. Գ. գնեն անչքի։
5. Ցօր. չկք ընչ գնեն[1]ելոյ. եզաւք ըստ Ձ. ՃԳ և Ձ. ԻԲ։
6. Ձ. ՃԳ., Ձ. ԻԲ և Ձ. Գ. Համեմատ։
7. Ձ. Գ գնէ սքսեան։
8. Ձ. ՃԳ և Ձ. ԻԲ. պատ։
9. Ձ. ՃԳ և Ձ. Գ չունին՝ սքբոյ։
10. Ձ. ՃԳ և Ձ. Գ զբ։
11. Ձ. ԻԲ ընդունելի լեր։ իսկ Ձ. Գ ոչ կալի։
12. Ձ. Գ զբեզ զջոյ յերկիր։
13. Ձ. ՃԳ չունի և պարբառոյն ջեղեցկութեան անապատի։
14. Ձ. Գ պեսութիւնբ։

որ խոնարհեալ ծառայեաց բազմաց մեռոց բարեբարեհամբ և կամաւոր ապրաստութեամբ, վասն ըզմեզ ապատնելոյ[1] ի ծառայութենէ մեհենաց մեռոց. որ մեհեդնբերին[2] կոչեցաս մեհենաստիանին և բազմաց զօրաստեամբ, և վրկեաց զմեզ յեղջերէ մեհեդնբերին և ի բերանոց առիւծոյն, զնաւատութեան ապրաստութեանն. որ վասն ի զնեռատապարէն զսիամանեփին Ագամից բառնալով[3], խոնարհարար պատեցեալ և ի մեզ տկարեցեալ առ ընկեցաս[4], բան այնմ զոր ասէ[5], եթէ «կամեացի քեզ մեղջերեան[6] ծառայել և հանդչել առ մեռոբ քո»:

Ուրախ լեր Մարիամ, գեւաւոր մարգարէին Դաւթի, ծնեալ յարգարութեան ծնողաց, և անեալ ի արբոյց. զի առաջար զմարգարեան պատուական՝ զանձն երկնաւոր, զմեզատուն զօրաեղեալ Քրիստոս[7]. զոր և ինքն եկաւ և կոչեաց զմեզ ի մեռոյ բառնալով:

1. Ձ· Գ· վասն չէ զմեզ պատեալ:
2. Ձ· ԺԳ· գեղջեաւն, իսկ Ձ· Գ· գիւղջերեան:
3. Ձ· ԺԳ և Ձ· Գ· ը վասն ինքնակոչեաւն ասացուին Ագամայ բառնալոյ, իսկ Ձ· ԻԼ ը վասն ասացուինքն ինքնայն Ագամայ բառնալով:
4. Ձ· ԻԼ և Ձ· Գ· ընկեցաս:
5. Ձ· Գ· ասէ չէր:
6. Ձ· Գ· երկնաւոր:
7. Ձ· ԺԳ ասէ չՏէր Քրիստոս· Ձ· Գ· զնէ ինչեաւրեան ինձ չՏէր ցՀաս, իսկ Ձ· ԻԼ ասուն վասնան ասնէ տասիս ասացէս. Զբանին երկնաւոր, չինեաւսն ասաբանին Քրիստոս, ըս և ինչ ասրեաս. Ասրեաւ ասաստաց գեղջեն, յաբան խոսպասինն պարանէլ՝ ասրը գեղնեսնեն գ, ըստ ասրեան Զաւթելոյն, տեղեաւնեաբը ի ինչ ծոյեցաս· Ասրը, չէ՞ն, ասահ ասրեանվ ի ինչ ասհաս ընծայեցաս տեղ, ասրբ Ասուսածնին. «չ ասպեն ինչ ըստ գեղ, «չ ասպեն եղբ ըստ բան. «չ ասպեն ի ինչ գեղ եահին» չէ Հոգին ասրբ եվ ասս տեղ, և պատրաստ ինչեաբ Հոգեն պատասրեցաս· և ասս յասհս չէրասն, չէ չԱՀասուսած ընծայեր, չէ չԱՀասուսած յդաբը, չէ չԱՀասուսած ձնաբ, չէ չԱՀասուսած տնասեր, չէ չԱՀասուսած խոնհեաձնեցեր, չէ չԱՀասուսած ներսէտեցեր, չէ չԱՀասուսած բարեր, չէ չԱՀասուսած ճեջեաւտեցեր, չէ չԱՀասուսած ասնպատրեցեալ ի ճեջեր բարեր, և ասդ երկնէս ասհաս եչն և

արբոյ, թէ «Հայր գասաց և տես, խոնարհեցաս զանձն քո, մնաս գհասղհասրգ քո և զասն Հոր քո, զի ցանկացաս թագաւոր գեղդ քո. է աս Ձեր քո»· Ձնդն և Ձեր յայնգրեալ յահեաս Տեր բնչասկապահեն, առելով ցեղդն. թէ «Ուրախ լեր բերկրեալ[1] Ձեր ընդ գեզ»· գնդն և Երասի, թէ «Ցոչացեն գնա[2] ընդ մեզ Աստուած»·

Ուրախ լեր Մարիամ, Թասն Դաւթի, արժասս անմահնաբեհասն[3], գբասաս արեւգնասն ամենեղէց[4], այդի առաչասուր և ոգեզաւթեր արբի[5], բուբասոան ամենածառիկ, ասգարբեհաս երկնաւոր Հով է ասահգասրեհասն և այս գպղբեհալ ասահեցասրեն. Հ ներասն ը Հերկեր ասրբ, ոչՀ է գեզ ասահեալ բերբ գասղ գ բահաւի ասահաս բերեալ ասչեասն Հասուսած· Ձեզ, բահբեհասս այս ու այլ ևս ե՛ այլ ինչեն ասրբեսրբեն (մարգարեհաբե՞ն) ըե ասս յայտնեսրե ասե երասնեն ինչ ասհեասն ասչե· Ձեր ասպեհ գեեց, ասրբեհբ բասոց Աստեհ, հաղեհասրս յոգասոց ինչեաս և ՀԱհասուսած Հգրե, չնորհել գասեզ գպղբհասրեն երբ ասհեասն երկրպագասրս Հասոց. ասե·

1. Ձ· ԺԳ չասեի ըե ասրսե ըեր բերկրեալ·
2. Ձ· ԺԳ Հոչեցեն գասնան Հոգս, իսկ Ձ· Գ Հգ Աստասած ընդ·
3. Ձ· ԺԳ և Ձ· Գ· ասբասնհասն·
4. Ձ· ԺԳ և ասհեալ, իսկ Ձ· Գ Հ ենեալ·
5. Ձ· ԺԳ և Ձ· Գ գնեն ալեզաբեր արբի·
6. Ձ…բ բան ասչեաբ նգեն իցէ ընզ ընեհնոյ (Ծան իւզարեր կամ իմնաբեր) որ չիշասաեի ի Նարեկն «և գարեզ Հաչեհնաց գաճեալ ճբեցեր»· (ՂԴ)·
7. Ձ· ԺԳ չասեի գաբեզաբեալ բասոյ բառն·
8. Ձ· Գ պասալեհբեհաբ·
9. Ձ· ԺԳ ասաբեալ· իսկ Ձ· Գ ասելոյ·

թէ « Պաղալից չինեսցի Երուսաղէմ, զուարճասցի ի քաղաքի[1] Ցեհովն, որպես խոտ երկրի »։

Ուրախ լիր Մարիամ, ասատւածամայր լուսոյ ճշմարիտ[2] և հրաշալ[3] բոլորտիզին երկնային հրոմին[4]. որ ի քեզ եկատրեալ մարմնացեալ Բանին Աստուծոյ անխառնաբար խառնուիլեամբ, եղեւ սիրելն փրկութեան, զնեզ և կանոն նորոգելոյ, զոր մարգարէին թէ « Ինքնին եկեալ է[5] և փրկեսցէ զնեզ »։

Ուրախ լիր Մարիամ, զի բառական եղոյց լրջեզ եւրամ[6] ասատւածամէնեան, և բոլորակաւ գալ[7] յոլովպիսի բրամ անբռնադատելի[8] Բանին, Յահաւան ամենիսկայ զեատագոյնիս ասատւածամէնեան լուսոյ և զամբարտաւոյ[9] հոգոյս ասատւածայնին կայծակունգեն, տեսագործելոյ ի նմա անճառաւորն և զգայարանի մարմնի[10] մարդկային կերպի. զի երկի Աստուած՝ երանի մարդ, հաւատարեալ սրեան և մահու, լինդ ամենայն ազգատութիւնս մեր անցանելով կամաւորաբար, մինչեւ ժամանեալ փորձութիւնդց[11], ըստ մարգարէին թէ « ի հոգ մահու իջուցին զնս, և եղեն զնս ի սատւերական խաւարի և մահուտ գրի[12] »։

1. Ձ. ԺԳ. պատճառաւք հոգոյ. իսկ Ձ. Գ ունի այսպէս պղտւկեց չինեսցէ Երուսաղէմ. և ի՛ր պատճառաւք հոգ չիքեսան պղտւկ նորա, և ի՛ր ծաղիկովք ի հոգոյ Ցեհովն որպես խոտ երկրի։
2. Ձ. Գ. ճշմարիտասիրաւք։
3. ՅօբՀ. վրիպակաւ հրոմն ասա. եղաւ ըստ Ձ. ԺԳ և Ձ. Գ։
4. Ձ. Գ. երկնային հրոմն։
5. Ձ. ԺԳ և Ձ. Գ Եկեալ։
6. Ձ. ԺԳ զի բառականացոյց գնեզ իւր ասատւածէնեան. իսկ Ձ. Գ բառականացոյց գնեզ իւր ասատւածէնեանն։
7. Ձ. ԺԳ և Ձ. Գ բնակեցոյս։
8. Ձ. ԺԳ և Ձ. Գ գնեզ՝ անբռնաւոյն։
9. Ձ. ԺԳ և Ձ. Գ պատճառողիս։
10. Ձ. Գ. գնէ՝ անչինաւորականի և գգայական մարմին։
11. Ձ. Գ. գնէ՝ գինչ ի մահ ժամանելոց գոլոնութիւն. իսկ Ձ. ԺԳ. գինչ մահու ժամանելոց գոլոնութիւն։
12. Ձ. ԺԳ Ե ի մահու գրէն. իսկ Ձ. Գ Ե ի մահուտ գրէն։

Ուրախ լիր Մարիամ, զարմացումն հրեղինաց և պարծանք հողեկնաց ազգի մարդկան. զի անպարունակելին ի քեզ պարունակեալ՝ տաղտարեալ ամօրինաբար. և ոչ կիզաբ ի բորբոքեալ Տրծին կենդանւոյ[2], այլ պահեցաբ որպէս զսակի ի հաւ քուրայի հրատրապայ նշուղիւք[3]։

Ուրախ լիր Մարիամ, պատճառ էակացս[4] կենդանութեան, և արմատ կենդանի[5] ի քէն բղխեալ, պետ ինքնելիականութեան[6] և գատաւոն զօրութեան թագաւորական[7]. որդեակ՝ ի չառաւիղէ կելալ, Քրիստոս ի կուսէ ծնեալ՝ ծագումն արդարութեան. ոչ բացակիզեալ որովայն կուսիպ[8], այ չարժեալ և ոչ գոզրդեալ և ոչ հատեալ զկատարեալն կինք, այլ պահպանեալ[9] անկորոպատ, անհամեմատ ասատւածութեամբ կարզաբար. քանզի մեռ է[10] յորժամ կամեցեր կարզ է[11], և ակարանալ ես ոչ ինչ։

Ուրախ լիր Մարիամ, մայր անախտական և կոյս անամուսնական, տեսող[12] արդարութեան Բանին զօրութեան, զոր առաքեալն և բժշկեալ զնեզ. ի ձեռն քո տեսաք զարդարութիւնն խոստացեալ յերկինց՝ և լոյս ի խաւարի ծագելով, մեզ զրելով զնմ ապաստութիւնս[13] փրկագիտացս։

1. Ձ. ԺԳ է ուն պարծանաւք։
2. Ձ. Գ Ե ոչ կիզոյ է պատս Քրմանինն. իսկ Ձ. ԺԳ է պատ Քրմանինն կենդանի հոգոյ։
3. Ձ. Գ. գրոյ հրեփայ նշուղիւք, Ձ. ԺԳ գրոյհրեփոչ նշուղիւք։
4. ՅօբՀ. եղեալ էր եկաց, եղաւ ըստ Ձ. ԺԳ և Ձ. Գ։
5. Ձ. Գ կենդանական։
6. Ձ. Գ յատկաւ պէրանինան։
7. Ձ. ԺԳ բանբասարինան։
8. Ձ. ԺԳ և Ձ. Գ գնեն գզիկ կոսիկ։
9. Ձ. ԺԳ պատն, Ձ. Գ պատնաւ։
10. ՅօբՀ. պակասէր ի՛ւնչ ես, եղաւ ըստ Ձ. ԺԳ և Ձ. Գ։
11. Ձ. ԺԳ լինել, իսկ Ձ. Գ լեալ։
12. Ձ. ԺԳ. պետանաւ։
13. Ձ. ԺԳ զիմ ապատութիւնս, Ձ. Գ չիմ ապանանութիւնս։

թեամբ[1], յորժամ դիտեաց զմեզ յարեւելից իբարձանց[2]· ինքն Քրիստոս Աստուած ելով[3] Ցերը յայսոսնեցաւ մեզ, լոյս ի լուսոյ ծագեալ։ Եւ յիրաւի, զոր մարգարէին՝ թէ « Ժողովուրդ՝ որ նստեալ ի խաւարի՝ տեսես լոյս մեծ »։

Ուրախ լեր Մարիամ, աչքարհէն ապատնութեան[4]. և յառաջ քան զյաւերժեանս հաստատեալ ի փառս, և յառաջ քան զամենայն նկարագրելիս Ծնեալ-թեան մարմնոյն Քրիստոսի հաստատեցաւ, և ի վայճանի Ծառ ի վերկրելիսն և ի պարծանս[5] յուսոյ մերոյ· զի դու եակես փառք մեր և ինքնակրելիս, և պատկ պարծանացդ մերոց՝ բան սոգոմոնիեանն[6] ասացեր, թէ « Կին ժրագրեալ պատկ է առն իւրում »։

Ուրախ լեր Մարիամ՝ որ փառաւորեալ[7] և գերբուտատեալ ես ի կանայս· զի փառաբեր պատուով պատկեցար[8] զրեմրելիսնս մեր[9] վերսահն Ծնողեամիզ[10], բան զբոլոր պատուհասագործ գրոյժոյ անկաս միասոցրելեանն պատմուճան երկնաւոր[11]· զի ինքեամբ և յերկրի էր մնալոմն, այլ ընդ երկնաւորսն միաւորեալ կոչեցար երկնաւոր[12]։

Ուրախ լեր Մարիամ, օրհնութիւնքարբք կոյս, զի ի քեզ օրհնեցան ամենայն ազգք երկրի, և ամենայն ասհմբ[13] երանեցին քեզ, և բարեբանեցին

1. Ա· ԺԳ. յաւելու Ձ-ձ-ա-ղ-ր-ե-ա-ն-ե-ա-ն։ իսկ Ա· Գ· Ձ-ձ-ղ-ր-ե-ա-ն։
2. Ա· ԺԳ. չունի՝ ի բարձոց։
3. Ա· Գ. եբեկով։
4. Ա· Գ. զնե պարձաուսրիկան։
5. ՅՕր· էր՝ պարծաուս, նգաք բան Ա· ԺԳ. և Ա· Գ։
6. Ա· ԺԳ. զնե բան ասրհանան։
7. Ա· ԺԳ. և Ա· Գ. զնեն փառաբրգեալ։
8. Ա· Գ. վրիպակաս զնե պատկեցաք։
9. Ա· ԺԳ. և Ա· Գ. զնեն մարգկային։
10. Ա· Գ. զնե ձնողեան։
11. Ա· ԺԳ. չունի եբղաուսր։
12. Ա· ԺԳ. եբղնաչեն։
13. Ա· ԺԳ. զնե ազեւ, իսկ ի Ա· Գ. պակաս և ամենայն պատճ եբանեցին տեղ։

զբեզ զատեցք ժողովուրդ, բան սոգոմոնիեան[1] ասացին, թէ « Կին բարեպաշտուն[2] օրհնեսցի »։

Ուրախ լեր Նախանձաւոր[3] Ծնողեամիզ, Մարիամ, զի Ծառ գյառաջ քան զարեւն անկնի, զլոյսն առաջին, գյարատուին Քրիստոս, բան կերպարանեալ առաջին մարդոյն[4], զի բան նմանութեան պատկերին զոր հանդերձեալն էր առնուլ[5], բան նմանութեան այնմ ապար զնաղին, բան գրեցելոյն՝ թէ « Աքաղաղ[6] մերդ՝ բան պատկերի մերում» և բան նմանութեան »։

Ուրախ լեր Մարիամ, կուսական Ծնողեամէ բերդ, զի պարկեչտաբար և հոգեւորապես[7] ծըննաբ գՏուրն Աստուած· կատարեալ բան ամենայնէ՝ զանձեռագործ խորանն. զի որպէս ասանդ երկաթով կատարեցաւ տաճարն, նոյնպես ասանդ ցասդ և երկանց[8] Ծնար զՔրիստոս։

Ուրախ լեր Մարիամ, զի Ծնար զԱստուածն բան, անժամանակապես[9] և ասանդ մեկնաբանելոյ։ Եւ յիրաւի, զի ի կուսական արգանդ[10] տոգմիտաեցաւ լոյսն ճշմարտութեան[11] անպարխմնապես, և ներդործաց ինքն իւր մնալմն, ներանձնաւորբ, ներառնաց, որպէս ինքն միայն գիտէ, հաւասար մեզ և համանման, բան ամենայնի[12], բայց ի մեզաց։

Ուրախ լեր Մարիամ, հրաշագանելի կոյս[13], և

1. Ա· ԺԳ. տոգմիտեան։
2. Ա· Գ և Ա· ԺԳ. զնեն խնամած և քաղեպաշտ։
3. Ա· ԺԳ. նախանձոտ, իսկ Ա· Գ. նախանձ։
4. Ա· ԺԳ և Ա· Գ. տեղեծոյն։
5. Ա· ԺԳ և Ա· Գ. զգենուլ։
6. Ա· ԺԳ և Ա· Գ. եկաց տրասոյտ։
7. Ա· ԺԳ. հոգեպես, իսկ Ա· Գ. ձնար զնոգեպեն։
8. Ա· ԺԳ և Ա· Գ. տպակնաբրեան։
9. Ա· ԺԳ և Ա· Գ. անձեռագնաբար։
10. Ա· ԺԳ. տբեանգեր, իսկ Ա· ԺԳ. յարբնագեր տոգմիտաեց։
11. Ա· ԺԳ. լոյն անճաուսէ, Ա· Գ. լոյն անճաուսբար։
12. Ա· ԺԳ և Ա· Գ. չունեն բան ասհմանի
13. Ա· ԺԳ. հրաշագանելագր է կանոյս, իսկ Ա· Գ. հրաշագաչելի կոյս։

մայր անագօտակի լուսոյն, զի և զհն ծագեաց արեգակն արդարութեան, և լցոյն հնամարիս առատութեան, զոր մարգարէն ասաց՝ ի[1] «Ձչնաթարթափեն յերկրէ ծագեաց, արդարութիւն յերկնից երևեաց»։

Որպէս լեր Մարիամ, զի երկիցգ խաւարացեալն և ապականեալն ի լուսոյ ծագմանէն ոչ խաւարեցաւ, և խաւար նորա ոչ եկաց լոյս նորա՝ զոր առնաւարանէն Քրիստոնեան ասէ՝ ի[2] «Լոյսն ի խաւարի անդ լուսաւորէ[1], և խաւար նմին ոչ եկն հասու»։ Զնոյն և մարգարէն ի[2] «Ծագեաց ի խաւարի լոյս ուղղոց»։ և «Զի՞նչ երկիր եգէ յորում լոյսն ոգոստնէցի»։

Որպէս լեր Մարիամ, անագօտ ծննդեամբգ և անարատ կուսութեամբգ։ ակնդի տեսակցեալ կաթին, ծնունդ և ծնօղ. ծնունդ հոգևղինին[2], և ծնօղ առեղծողին. զի ծնաւ[3] մեզ այսօր փրկիչ[4], տէր և օծեալ ի քաղաքի Դաւթի։ Զի յարգանդէ եւս[5] էլմնեանէն զոր մարգարէն ասաց, ի[2] «Յարմանէ[6] կարգաց գիս Տէր, և յարմանէն մեր իմոյ կոչեաց[7] զանուն իմ»։

Ով Մարիամ[8], վառաւորեալ Աստուածածնին, զսակ փառաց ամենայնորայ[9] ի գագաց տառապեալ՝ որ Քրիստոսին[10] զագեցաւ։ Եւ մանեակ ոսկի կուանոյց, որք նմանեցին ձագուց պատնեաց, զի իցեն սուբբ հոգւով և մարմնով։

* Յաստեղանշէդ գիւտն չկը ի ձ։ Գ։

1. ձ։ ԺԳ և ձ։ Գ ըստ տառիս։
2. ձ։ ԺԳ հոքեղինին։
3. ձ։ ԺԳ և ձ։ Գ ծնաւ։
4. ձ։ ԺԳ չտնի՝ երեք։
5. ձ։ ԺԳ չտնի, իսկ ձ։ Գ գնէ՝ եւ։
6. ձ։ ԺԳ և ձ։ Գ գնեն յարքանդէ։
7. ձ։ ԺԳ կոչեաց։
8. ձ։ ԺԳ գնէ Որպէս լեր Մարիամ։
9. ձ։ ԺԳ ամենանոյ։
10. Ցօրինակին և ի ձ։ ԺԳ չիքն տող, եւ ըստ ձ։ Գ։

Ով Մարիամ, երկիր խոր և երկին բարձր, զի բարձրացաք քան զերկինս, և զեր ի վերոյ գերազաք քան զերերովբէս։ ասկս այսօրիկ՝ որ յաղագս քո խոնարհեցաւ յերկինգ, ըստ մարգարէին, ի[1] «Բարձր է Տէր՝ և խոնարհ յայժ»։ զնոյն և Եզայիաս ասաց ցԱգաղ, ի[1] «Խնդրեա գու քեզ նշան ի Տիրանէ Աստուծոյ քումմէ»։ նշան Քրիստոս է. ի խորութենան երկրի, յարգանգի կուսին[1], ի բարձրութենան յերկինս և ընդ այմէ Հօր, նոյն և նայեն, նոյն ի գերեզմանին[2]։

Ով Մարիամ, երկիր կենաց և մայր ամենայն կենդանեաց։ զի քեզ յայտնեցաւ խորհուրդն ծածկեալ, խորհուրդ մարդանայնի[3]։ և ի ձեռն քո ծանեաք զՔրիստոս Աստուած մեր[4], որ սկզբանցն զմեզ և ցանկացաւ նաև ընդ հոգևնեաւ նորա[5] և լինել պատուղ որովայնի նորա[6]։

Ով Մարիամ, երկիր քաջաբեր և արգիւնաւոր, զի ի քեզ անկաւ հասուն ցորենոյ, որ մեռաւ՝ և արար արգիւնս բազումս[7] ըստ ասպնիվեանն[8]. տասիցն, ի[1] «Որպ՝[9] արգիւնք բազում են, և յայտնի են ևզին գործիւնք»[10]։

1. ձ։ Գ ի խորհրդեան յարքանդ կուսին։
2. Զայս տան ձ։ ԺԳ ունի այսպէս։ Ով Մարիամ, երկիր խոր և երկիր բարձրացեալ ես զերկինս, և զեր ի վերոյ գերազաք քան զերերովբէս։ ասկս այսօրիկ՝ որ յաղագս քո խոնարհեցաւ յերկինգ, ըստ մարգարէին, ի[1] «Բարձր է Տէր՝ և խոնարհ յայժ»։ զնոյն և Եզայիաս ասաց ցԱգաղ, ի[1] «Խնդրեա գու քեզ նշան ի Տիրանէ Աստուծոյ քումմէ»։ նշան Քրիստոս է. ի խորհրդեան երկրի, յարգանգի կուսին, ի բարձրութենան յերկինս և ընդ այմէ Հօր, նոյն և նայեն, նոյն ի գերեզմանին։
3. ձ։ ԺԳ և ձ։ Գ գնեն մարդանայնի։
4. ձ։ ԺԳ չտնի։
5. ձ։ ԺԳ չտնի։
6. ձ։ ԺԳ չտնի։
7. ձ։ Գ յաւիտեան պտղաբեր ածնայն։
8. ձ։ ԺԳ ասպնիվեան
9. ձ։ ԺԳ պրաւ։
10. ձ։ Գ չտնի՝ յայտնի են եզին գործիւնք։

Ո՛վ Մարիամ, երկիր արգասաւոր և գեղեցիկ եւս[1]. զի ի քէն ել[2] Տէրն կենաց իմոյ երկինից, զոր մարգարէն ասաց[3], թէ՝ «Հանէր զհաց յերկրէ». և գարձեալ Ցովբ ասէ. «Երկիր՝ և ի նմանէ ելցէ[4] հաց[5]»։

Ո՛վ Մարիամ, երկիր ծարաւուտ և պապաքեր, անապատ անկոխ և անմշակ. վասն զի յանապատացեալ յարբունգէդ[6] բղխեաց առեալ բազմապատուղ, արբոյց արտաս և ծարաւուտ երկրիդ. քամ սոզոմինեան[7] տառիցն, թէ «ի պապղ արգարաւէեան՝ բուսանի ծառ կենաց»։

Ո՛վ Մարիամ, արդեւք բաւական[8] է քեզ զանազ[9], որ է անկ ջրոյ բղխեցելոյ ի լիբանանէ[9], զոր մարգարէն ասէ. թէ «Ջուր բղխեաց յանապատի, և գետ ի ծարաւուտ երկրի[10]»։

Զարաքածակիր Մարիամ և ինդա բերկրեալդ ի կանայս, հանճարեալ զօրութեամբ[11], գեղարուեստ նկն անհաւասիք և ցօղակերպ լինլ[12] ի վերայ գեղջուն, նորանման յղացեալն և ծնեալդեան։

Ինդա բերկրեալդ ի կանայս, ծաղկեցդ ասուտաւ ծայնի, զարտէզ փակեալ և կիպեալ, ազբիւր ցանկապատեալ չուշանաք. մաքրական որսալոյն, քանզի ծնաւ և[13] յղացաւ առանց սերմանն՝ անախտա-

1. Ձ. ԺԳ. գնէ բեղուեաք։
2. Ձ. ԺԳ. չուռի եւ։
3. Ձ. ԺԳ. ասէ։
4. Ձ. ԺԳ. չուռի ելցէ։
5. Ձ. ԺԳ. չուռիւս՝ Ե. է Ներէոյ Նոա էքէա գնոսը չրէնցաս. այս ասեն չկը ի Ձ. Գ։
6. Ձ. ԺԳ. տքնասքէը, իսկ Ձ. Գ յորվածնէը բեւեցաս։
7. Ձ. ԺԳ. տասունեան։
8. Ձ. ԺԳ. չուռի. իսկ Ձ. Գ գնէ՝ Ե էնեցաքէ։
9. Ձ. ԺԳ. և Ձ. Գ Լիբանանէ։
10. Ձ. ԺԳ. Երէը։
11. Ձ. ԺԳ. գասաբնիան։
12. Ձ. Գ գնէ՝ Ե ցաս էքէաս հոքասն. իսկ Ձ. ԺԳ ցօղաքեր էքէաս հոքասն
13. Ձ. ԺԳ և Ձ. Գ չուռին ծնաւ Ե։

բար և անապականաբար, և զԱստուած վայելապէս ծնար։

Ինդա բերկրեալդ ի կանայս, գուռն փրկութեան վարկեալ փեսային[1] ամուսնութեամբ, մնեալ և երեալ[2] արեգական արգարութեան, որ յերկնի[3] և անմահական ճառագայթիւքն, քան սոզոմինեան տառիցն, թէ «Լեռնէ արեգական և մատնէ արեգակն՝ և ի սեղի իւր գասնայ»։ և գաբձեալ նեմէ. «Ազեգակն ծանեաս զմաՀ մահկանդ[5] և ի սեղի իւր գասնայ»։

Ինդա բերկրեալդ ի կանայս, զի զԱստուածդ ծնար և ոչ ի մեհենացու մարդոյ, այլ ի Հօրէ Հաստատեալ մարմին՝ քան առակողին, թէ յինէն գասս պատղ ի քէն[6], արգէս գասս[7] յղացեալ ի Հոգւոյն սրբոյ։

Ինդա բերկրեալդ ի կանայս, զի որ ի քէն ծնեալդ, և մարդ է խակաբէս գոյութեամբ, և ոչ իսկ[8] պղեալդ զբ։ Վասն զի Աստուած[9] և եղեւ մարդ միացեալ Աստուած[10], քան պիմ՝ զոր մարգարէն ասէ, թէ «Մարդ է և ո՞ ծանիցէ զնա»։ և գարձեալ. «Մայր սիոնիքի ասի[11] մարդ, և մարդ ծնաւ ի նմա»։ և վասն միանալոյ բանին, ասէ՝ թէ «ինքն հիմնեաս արկ նմա՝ Բարձրեալն» արգէս և եղեւ[12] ինքն Քրիստոս։

1. Ձ. ԺԳ և Ձ. Գ գնեն խնձալէ։
2. Ձ. ԺԳ. չուռի և էքէալ։
3. Ձ. ԺԳ. գնէ անչէալան։
4. Ձ. ԺԳ. տասունեան։
5. Յօր. Ե գաբձեալ, էրիկ «Լլեաի արեգնի, Ե՝ ծանեաս զմաՀ մահկալս էաբոյ»։ Ձ. ԺԳ. Ե գասլնալ, ինչ արեգնի «Ծանեաս գմահանակ էաբ»։ եզաք քան Ձ. Գ։
6. Ձ. ԺԳ. և Ձ. Գ գնեն է ինչ։
7. Ձ. ԺԳ. էասբ, իսկ Ձ. Գ ս գասբ։
8. Ձ. ԺԳ. չուռի, իսկ Ձ. Գ գնէ Ե։
9. Ձ. ԺԳ. և Ձ. Գ յաւկասն էբ։
10. Ձ. Գ չուռի ծնալ Աստուած։
11. Ձ. ԺԳ. վերն ասէ, իսկ Ձ. Գ ալնի ասէ։
12. Ձ. Գ կամի եղե։

Թնդագ բերկրեցաք ի կանայս կոյս չնորհաւետեաւք[1], զի չնորհք հաստատեալ ծնաւ՝ Աստուած և մարդ. անուն զարմանալի, զոր մարգարէն ասաց՝ ԼՀ « Ցծէր, Ցէր մեր, զի սքանչելի է անուն քո յամենայն երկրի »։

Թնդագ բերկրեցաք ի կանայս, զի ի սրբեալ և յատնապական արգանդէ Ցնաւ[2] և առեալ ինքն իւր մարմին չնական, և պատանեան ծիրանական արիւնա-զանգ արկեալ զնբեաւ, որպէս օրհնոց զկարմրա-ցեալ ձորձս բառարան. « Ազեալ արգաքսեցին ընդ միջ իւր, և ճնճղուկք եմանք պատեալ զկոյս իւր »[3]. լուացեալ ի գինի զգաստեան իւր և յա-րիւն խաղողոյ զճնա օրհնեալեան, զոր ճմլեցին ի վերայ երիվարոյս քաւանիկեան[4] խաչին, գե-զարգեղապատառ չարչարանաք, բղխեալ արիւն և ջուր՝ ի տիզախոց կողէն ճմլարիա ըմպելոյն, ապրեցան փրկութեան[5], զոր սրբոք և աբ-ջեցաք՝ յարեան ճմլարիա ըմպելոյն. կերաք զցոր-եան երիսասարգաց, և սրբոք[6] զդինի անուշա-բեր[7] կուսից, զոր մարգարէն ասաց ԼԵ « Գինի ուրախ առնէ » և զարձեալ ԼԵ « Ջուխա փոփ-կութեան քո ասցես ըմպել նոցա »։

Թնդագ բերկրեցաք ի կանայս, բաժակ հոգևուրա-կան[8] լցեալ մարգարտով պատուականաւ. խնձոր ոսկի[9] հիւսեալ ընդ սարդիոնիս, տափոր ոսկի, լցեալ[10]

1. Ա. ԺԳ և Ա. Գ գնեն կոյս չնորհաքոյս։
2. Ա. ԺԳ և Ա. Գ յունին քնաւ։
3. Ա. ԺԳ ունի տոյնպես. ածեալ չճղճղաւորիկն ընդ ինքն և պատեալ զգաւորիկն զկոյս իւր։
4. Ա. ԺԳ և Ա. Գ յունին եբմատյա տաճկերէն։
5. Ա. ԺԳ և Ա. Գ ունին այսպէս. ի տիզախոց կոպան՝ ապրեցաք ի բխումեան։
6. Ա. ԺԳ սրբեցաք։
7. Ա. Գ գնէ՝ անաչարոյր։
8. Ա. ԺԳ և Ա. Գ կոտեան։
9. Ա. ԺԳ յաւելու պատուով։
10. Ա. ԺԳ գնէ լի։

մանանայիւ. քաղցրութեան, նարգոս բուրեալ, քրքումն անուշահոտ. ոսկեճաճանչ չուան[1] ծպտիդ։

Թնդագ բերկրեցաք ի կանայս և զուարճացիր Բրիստոսիս, խնամեալի վիմակ պատուականաս. վէմ ընտիր և պատուական, վէմ ժառանգու-թեան Բրիստոս, վէմ անարգ[2] ի ձեռն Զօրաբաբելի[2], վէմ եւիմատեսարանեայ՝ որ հայի ընդ ամենայն երկիր. վէմ անարգեալ ի շինողաց՝ որ է գլուխ անկեան. վէմ հաստեալ առանց ձե-ռին[3], Բրիստոս առանց սերման մարմնացեալ և առանց ապականութեան ծնեալ. վէմ ամրութեան և վէմ հաստատութեան Բրիստոս. վէմ գրսման և վէմ գայթակղութեան Բրիստոս, որ[4] գայթակ-դին ապաստարեալքն ի բանէն՝ որ մեղ[5] առաքե-քեցաս, զոր մարգարէն ասաց, թէ « փրկութիւն առաքեաց Ցէր ժողովրդեան իւրում »։ Եւ գաբ-ձեալ, եթէ « Եցոյց[6] Ցէր զիրկութիւն իւր, առաջի ազգաց՝ յայտնեաց զարդարութիւն[7] իւր »։

Ջուարճացիր Մարիամ, ուսեար աստուածա-կան և սքոտ քերդողեական[8], օդ առագաստիկ[9], որ բարձեր զանձն[10] ճառագայթաւէտ և զդիւրա-գիւտ Բրիստոս, որ գիւրաւ գտանի սիրողաց իւրոց[11]։

Ջուարճացիր Մարիամ, ամպ ոսկեճաճանչ և

1. Ձօր. չուանիկ՝ եղաք ըստ Ա. ԺԳ և Ա. Գ։
2. Ա. ԺԳ վիմ ինքնիսկ ի յետ Զաւրաբաբելի
3. Ա. ԺԳ և Ա. Գ յաւելուն՝ մարդոյ։
4. Ա. ԺԳ չգտ։
5. Ա. ԺԳ և Ա. Գ յաւելուն՝ երկնքին։
6. Ա. Գ գնէ՝ կոչոյց։
7. Ա. ԺԳ գնէ՝ զարդարութեան։
8. Ա. ԺԳ խոհասրեան։
9. Ա. Գ՝ առաքեալական։
10. Ա. ԺԳ և Ա. Գ գնեն զանն։
11. Ա. ԺԳ գնէ՝ որ գիւրաւ երևի սիրողաց իւրոց զոր ինքնին ընտ. իսկ Ա. Գ՝ որ գիւրաւ երևի սիրող և գիտի ինքնիրոց իւրոց։

լուսամիտ, մարմար և անծանոթ ազանի՝ որ պատրաստ է մեզ հոգոյն և նասար է վերայ քերովբէից [1], բարեբանեցէք է վերնոյ և է ներքնոյ [2]։

Զուարճացիր Մարիամ, բարեբանեալ աստուածածնէն. զի արեգական արդարութեան եղեալ է խորանի անճառական, աստուածանիստ խորան անձեռագործ, զոր Աստուած կանգնեաց և ոչ մարդ. պատրաստեալ առագաստ երկնաւոր փեսային, հարքածաւալ ճառագայթիւ ծագմանն լնդունակ և փառացն [3] հաղորդ՝ բան գրեցելոյն, թէ «Հաղորդ գոմխի ունիմք ընդ նմա»։

Զուարճացիր Մարիամ, մայր անխախտական [4] և կոյս անզուգանելի, հարատրիզ և անկիզելի մուրնի. որ գանաանելին տարաբ լոսնդունդարար յառաւածային օրսվայնիդ՝ և գանբոմնդակելին՝ բանդակեցեր հրաշալի մխաւորութեամբ։

Զուարճացիր Մարիամ, օխարան անճառ լուսոյն և բնակարան անբովանդակ նորա [5]. որ գհամարեալ և գանասուեր զկրան ունիս է քեզ պարծանեալ [6], և եղեր առաջ անառական Բանին [7] և բանակեալ Հոգւոյն սրբոյ։

Զուարճացիր Մարիամ, յարկ ազաւնիութեան [8] և տեղի խորանի փառաց բնակութեան, տաճար փայլեալութեան և տաճար սրբութեան. զոր մարգարէն ասէ. «Սուրբ է՝ տաճար քո սքանչելի արդարութեամբ»։ և թէ, «Ցէր ի տաճարի [9] սրբոյ նորա։

1. Ձ. ԺԳ. վերնեցէք։
2. Ձ. Գ. չունի բարեբանեալք ի քեզնոյ և ի ներքնոյ. ղսաւթաղթէ Մարիամ։
3. Ձ. ԺԳ. չունի փառացն։
4. Ձ. ԺԳ. և Ձ. Գ. անսխալելի։
5. Ձ. ԺԳ. և Ձ. Գ. անկին. Զաւրացոյնը Մարիամ, ասէ բան անբնա գաւթարկեան և բնակարան անճառ անկրանեան նորա։
6. Ձ. ԺԳ. գնէ՝ գանասուեր լոյսն է եղ պարծրեցեր. խակ Ձ. Գ. գանարաս զլոյսն է եղ պարծրեցեր։
7. Ձ. Գ. գնէ Աստուծոյ։
8. Ձ. ԺԳ. և Ձ. Գ. գնեն՝ աղաւնութեան։
9. Ձ. ԺԳ. է տաճարէ։

մէ» և է մարմնի անմիհնելի, և Ցէր յերկինս յաթոռս անսիգամեալի։

Զուարճացիր Մարիամ, կանթեղդ ինքնալոյս, զի վառեցաւ [1] է քեզ Հարն անշրջանելի։

Զուարճացիր Մարիամ, եւթնատագան [2] աշտանակ բորբոքեալ և լուսաւորեալ փեսայ մեր, զոր մարգարէն ասէ, թէ «Ձիրագ են բանք քո ոտից իմոց և լոյս ուղղոյ իմոյ»։

Զուարճացիր Մարիամ, քառագլ Աստուծոյ, քառագլ փրկութեան, զի փառաւորեան խօսեցաւ վասն քո. բան մարգարէին որ ասէ, թէ «Խօսեցայց գքեզ ինձ յաւիտեան, և խօսեցայց գքեզ ինձ ի բառնալիք, և խօսեցայց գքեզ ինձ արդարութեամբ»։

Զուարճացիր Մարիամ, բարեբանեալ աստուածածնէն, զագախալ յամենայն երկրական [3] զրազմնդց, ամրացեալ չարագ լուսաղնաց վարագ առաքրիստութեամբ [4], հրեղեալ երանելի Հրիւ, ինձնակ երանութեանցն Քրիստոսի և ի մեզս հոգւոյն, ժառանգեցեր զպատրաստեալ արքայութիւնն Քրիստոսի [5]։

Զուարճացի՛ր Մարիամ, պարիսպ անպատուելի [6], աշտարակ անմերձենալի, քառագ ապաստանի և տուն ազաւնիի, որ ազաւնեզ իակ ես մեզատարացդ և Հանգիստ աչխատելոյդ. բարեխոսեա Քրիստոսի Աստուծոյ անգադարար, զի կեցուսցէ զանձնիս մեր. նմա փառք յաւիտեանս. ամէն [7]։

1. Ձ. Գ. գնէ կառուցաւ։
2. Ձ. ԺԳ. և Ձ. Գ. գնեն եւթնաճրագեան։
3. Ձ. ԺԳ. գնէ հաշտեան։
4. Ձ. ԺԳ. գնէ... չառնուսէ վարագ առաքինութեան. խակ Ձ. Գ. չառնեաւէ վարսէ առաքինութեանէ։
5. Ձ. ԺԳ. ունի այսպէս. զաղաքսորեալ տէր զարեւտրութեանն է տէրութեանէ տէրութեան։
6. Ձ. ԺԳ. անպարտելի, խակ Ձ. Գ. անպատերազմելի։
7. Ձ. Գ. ասացէ գնաւս այսպէս... Բարեխոսեա վերնոյն էրէիկ ընդնոյ սրբոյնքիւ երամբ. զաւմ ինաւ չանեան յաւէ։

ԺԹ

ՍԻՐՈՑՆ ԱԲԱՆԱՍԻ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ Ա.ՂԵՔՍԱՆԴՐՈՒ

ԱՍԱՑԵԱԼ ՆԵՐԲՈՂԵԱՆ

Ի ՍՈՒՐԲ ԹԱԶՆ ԱՍՏՈՒԱԾՔՆԿԱԼ

Զիարդ մեր կենաւքս՝ ուղիղ եւ ըստ օրհնեցուալ և վարդապետին Քրիստոսի՝ ճշմարիտ բարեբանութեամբ[1] փառաւորեցուք, որ կանգնեալ բարձրացաւ ի սուրբ Գողգոթայ և լուսաւորեալ պայծառացաւ ի մէջ երուսաղէմի ի վեր քան զարեգակն պայծառացեալ, և տարածանք ճառագայթից նորա լցոյն զամենայն[2], և յոտն փառաց նորա պահեան[3] գողալով աւետեան զօրքն սանդարամետ տագնապացն[4], զի հայեցեալ տեսին ի վերայ խաչին գամեալ Բանն չարչարեալ և հեղհեղութիւնս բեւեռեալ ի վերայ փայտին[5]. հրեշտակք ահիւ գողացեալք և հրեշտակապետք գոլոթեամբ սարսեցին[6]. սեղմոյթեանն սարսեալ սարսափեցին[7], և պետութիւնք վերին զօրացն զարհուրեալին. Արեգակն խաւարեցաւ ի մէջօրէի և մթացաւ ցանկեր զլոյս իւր[8], և լուսինն թա-

1. Ձ. ԻԶ բարեպաշտութեամբ.
2. Ձ. ԻԶ է վեր ի վեր պարեցեալն Աստուծոյ պայծառացեալ, և պարզեալ ճառագայթից նորա լոյս տիեզերք տմենայն.
3. Ց. պարկեշտ, ուղղեցաք քան Ձ. ԻԶ.
4. Ձ. ԻԶ տանջարկութեանցն.
5. Ձ. ԻԶ զանհուն արդեն Աստուծոյ հարցանել և հեղհեղութեամբ փայտին բեւեռեալ.
6. Ձ. ԻԶ սարսեալ զարհուրեալին.
7. Ձ. ԻԶ զարհուրեալ սարսափեցին.
8. Ձ. ԻԶ արեգական խաւարեցաւ զժիզօրեայն մթագոյացեալ.

*գեալ[1] ընդ պատրուակաւ. և պայծառ աստեղք չբաքանչին, իսկ երկին[2] ի վեր ագռոյղ տղայոյ զահեղ կուրծքիւն[3] յիմարեալ տագին հրէից[4], զի այ ծանեան զարարիչն արարածոց բովանդակեալ[5] ի մարմնի, *այլ իբրեւ զարարածոց զմահաւորսա չարչարեալ ասեին *[6]: Ահեղ արհաւիրք և մեծ պանդխտիք և չբնազդմեալ յարմարումն ի վերայ խաչին եղեւեալ[7]. երկու բնութիւնք ընդ միմեանս միացեալք և միաւորեալք[8] անշրթնխելի և անորոշելի տեսանելիւք ի վերայ խաչին. Որպէս յառաջադոյն երկու հաւնդանեալ[9], զման բժշկութեան բորոտեալ մարմնոյն[10] Աստուծ մեզաք, ասէ, « Ահեղս երկուս հաւնդանեալ ի սուրբս և փայտ եղիւեալ[11] և ամեն թեղեկէն. և զոգա մնալիկ և չոր կենդանի. և կենդանս զմի հաւն յամենն թեղեկէն[12] և առցես յարենէ հաւուն մեռելոյ, և գիցես ի վերայ թխկանց հաւուն կենդանոյ[13] և արձակեցցես ». Արդ երկու հաւնդն սուրբ և կենդանի, վերինս բնութիւնն Քրիստոսի հնամանէ, գաստուածայինն և զմարգկայինն[14]. և փայտն եղեւեալ[15] գխաչն, զի ի փայտիչ եղեւնեալ[16] կանգնեցաւ խաչն փրկական*

1. Ձ. ԻԶ յատեալ՝ ծածկեր.
2. Ց. երկիր, եղած քան Ձ. ԻԶ.
3. Ձ. ԻԶ պատ պէտալ եղեւոյնքն՝.
4. Ձ. ԻԶ չուեի հրէից.
5. Ձ. ԻԶ պահպանեալ ի Ձ. ԻԶ.
6. աստղանիշդ պակասին է Ձ. ԻԶ.
7. Ձ. ԻԶ եղեալ.
8. Ձ. ԻԶ յաւիտ՝ է գիմանս.
9. Ձ. ԻԶ յաւիտ՝ Պահեան.
10. Ձ. ԻԶ հարցան.
11. Ց. գնեալ. եղած քան Ձ. ԻԶ.
12. Ձ. ԻԶ Ե է Նոր կենդանի.
13. Ձ. ԻԶ չուսի ընկնաց.
14. Ձ. ԻԶ վերինս բնութիւնս ցոյցանեն աղբիւրական պարբերութեան և պատուհանական.
15. Ց. եր գնեալ, և չուներ նուն, եղած քան Ձ. ԻԶ.
16. Ց. ուռնի փայտ գնեալ.

եւ ասաւած ընկալ։ Եւ ամէն խնդակէն զմարմինն Յովսէփ, քանզի[1] ի սկզբանն ի Տղոյ ասեղծաւնաս խաչացեալն[2]. և զոգս մշտիկ, քաղի իբրեւ զոգս միկաս արսէրբ արիւնն սէբուսական յասաւաս ծագին մարմնոյն։ Լաւ կենդանի բղխեաց ի կողից կենաբարին և լուացաւն մեզաց ամենեցուն ասաքանին պարգեւաբ[3]։ « Եւ ասչես յարեաւ Հաւուն մեռեալ և գերեզման ի վերայ ի[4]ինկաց[4] Հաւան կենդանոյ », նմանակեալ զԲրիստոսի երկուց բնութեանցն միաւորութիւն։ մերոյս խոցեալ և մեռեալ, ասաւաձածեղէսին անմահ[5] և կենդանի, և զմահ մարմնոյն իւր էական բանին[6] ի զանգուածոյ Աթամից։ Եւ բնութիւն Աստուծոյ ոչ տեսանի և ոչ բմբռնի և ոչ չարչարեալ մեռանի. քանզի անմահական է. իսկ մարմին բանին չարչարեալ ի խաչն և խոցեալ գեղարգեամբ հռնեալ ինդեր արիւնն ի վերայ խաչին. յաղագս որոյ[7] մեծապատիւ գոհութեամբ երկիր պագանելի սուբբ խաչին[8] և փառաւորելի զամենապատիւ գերեզմանն սուբբ Յերուսաղէմի, յորոյ վերայ մատեաւ պատարագ օրհնութեան Հօր ի Տէռ աեռւոյն, և ազատել[9] ի նա խաղօքն անեծից։ Զայն որոյ ասաւածպղինն Եբեմիաս յառաջագոյն գուշակեաց գրելովն մարգարէութիւն Քրիստոսի և վերայ խաչին, ասելով. « Եկայք

1. Ձ · Ի2 ոբ ի։
2. Ձ · Ի2 չունի Նախադրեր։
3. Ձ · Ի2 Ճաբեցան, Ջոբ կենդանի յոգոնելոբ, ոբ ընկեց ի նոցին կենաբարին և յասաւած գերոյ, ասաւնական գեղ պարգեւել։
4. Ձ · Ի2 չունի ինկանց։
5. Ձ · Ի2 յասելոբ՝ Ճոյբ։
6. Ձ · Ի2 ասաւնաւոբ ունի այսպէս։ Իոբ հոչակեալ Համաբեալ և ոչ վկայական։ գանգի Բանն Աստուած բնութիւն Աստուծոյ և մարդն։
7. Ձ · Ի2 վան որոյ։
8. Ձ · Ի2 ունի այսպէս։ եբկիր պագանելի և փառաւորելի գերեզմանին Յեսուի Նազովրեցւոյ։
9. Ձ · Ի2 չունի՝ ի Նոա անուշէն, այլ գնէ միայն հոչակոտոյիւ։

արիգոյբ փայտ ի Հայ Նոբա, և Յոզնոցոյբ գնա յերկրէն կենդանեաց»։ գան զի ինչն ասաց, թէ « Եա եմ Հայն կենդանի [illegible] ի յերկինից և ամենայն որ ուտէ ի Հացէս յայսմանէ, կենդանի յաւիտեան. և Հացն զոր ես տաց՝ մարմին իմ է, զոր ես տաց վասն կենաց աշխարհի»։ արդ՝ որ ուտէ ի Հացես յայսմանէ արբունի եամբ և ոչ սովորութեամբ, ոչ կարեն արգելուլ գնա խաւարային զօրքն[1], այլ Համարձակութեամբ վերանայ երանի մեռանէ ի ներքին կողմն վարագուրին ասաւածածնէ սերոգացն վայելչութեան. ապեպէս և երանելին Դաւիթ, յառաջագոյն գուշակեալ սուբ վասն արդարացուցիչ[2] Հոգւոյն, թէ « Հաւուր երկիւղածաց քոց Նշան, զի ապրեսցին յերեսաց ազեղան»։

Արդ, ամենայն որ Հաւատով ապաւինին և զօրութիւն սուբբ[3] խաչին, ոչ միայն յերեսից նեզուածութեանց ապրեցուցանէ և պահէ, այլ և յանեղութեանց բանասարկուէն փրկէ և պահէ[4]։ Բայց գու յորժամ պարապիսկ կիջեցես Նազաս սուբբ խաչին, յիշեսցես և զարբարան խաչեցելոյն[5], յոյս ժամ զօրանաս ի վերայ Հմնամին։ Այսպէս և Համարձակաբերան մարգարէն Եսայիաս գոչեաց[6] վան խչանականաբ խաչին ասելով, եթէ « Մանուկ ծնաւ մեզ, որոյ իշխանութիւնն իւր ի վերայ ուսոց իւրոց»։ քանզի եգեալ զխաչն փրկական ի վերայ ուսոց կենարարին, ի գրանել քաղաքին[7] Հաղանեաբ տարեալ մինչեւ ի տեղին Գողգոթայ[8]. և զոբ Նոբա

1. Ձ · Ի2 յասելոբ՝ օդային պատաց։
2. Ձ · Ի2 ապեբցոյնել։
3. Ձ · Ի2 Նշանի։
4. Ձ · Ի2 ինչեանցն ամբաստանել պատրաբել։ եւ յոբժամ։
5. Ձ · Ի2 յիչեսցէբ և զարբարան խաչելոյն և ապա գբանաս։
6. Ձ · Ի2 յաասեաբան գուշակեաց։
7. Ձ · Ի2 գինչ և գասան։
8. Ձ · Ի2 գանգանան։

ամնիոյ և Հաղանայ կարծէին, եթէ ամենայն սիեզերք պայծառացան[1]։

Այսպէս և խնամուելն Սոգոմի յառաջագոյն գուշակաց ի ման կենացաբ փայտի խաչին, ասէ յոմ. «Փայտ կենաց է ամենեցուն՝ որ յուսացեալ են ի նա[2] երբեք ի ՏԸր՝ Տասաստուածեմաբոյ։ քանզի յայնժամ գայեալ օգնականութիւն ի տուրբ խաչէն, յորժամ՝ ի նա երբեք ի նոյն ինքն ի ՏԸր հաստատացաք, ման զօրութեանն՝ որ ի վերոյ պատարագեաս։ Եւ[3] տեսանէր սրտմբէկ յառաջագոյն գուշակաց, ման գատոգականին[4] խաչին՝ ասելով «Դիցէ երկիր զպատասան[5] և յանուն նորա հեմնանոյք յուսացեն»։ քանզի զպատուղ խաչին հեմնանոյք բնկալան և մայելացեալք պայծառացան. իսկ ընդդէմացող Հոգոմոբրին Հրեից[6] գատոգարարեալ[7] են նոքա, զի զլոյն սեանն և խաւարի փակագեցին, որպէս ասէ մարգարէն, «Մնկաս հոր և ոչ սեսին զարեւ մինչեւ ի միս ա-ռեալ էին զիուշս եւրեանց»։ այնպէս և Մոգոմ յառաջագոյն բարձրացուցանէր զօձն պղնձի ի վերոյ փայտի, նշանակելով Որդոյն Աստուծոյ ըն-բարձրանալն ի վերոյ խաչին[8], և ամենեքին որ կարէին[9] տեսանել ի վիրաւորկայն զօձն պղնձի ի վերոյ փայտին, բժշկէին ի թմնից մնհաբեր օձին. այնպէս և որք հաւատով նայեն յխմնանալի զօրութիւն տասատաձրնկալ տուրբ խաչին, ընդու-նին զբժշկութիւն վիրաւորելոյ մեզագ[10]։ Նոյնպէս և կիսխաւմն խոչին յառաջագոյն զնաւոյն[1] Մարեկայ, նշանակեր գնաւմն[2] Որդոյն Աստուծոյ ի վերոյ խաչին. և* որպէս ոչ խնայեաց Աբրահամ յորդի իւր միածին, այլ եաւ ի զենումն վախճան Որդոյն Աստուծոյ, այնպէս և Աստուած՝ ոչ խնայեաց յՈր-դին իւր միածին, այլ եաւ ի չարչարանս վախճանի մնհաբ մեզագ աբրահաման զաւակին և ամենայն ազգացն։ Նոյնպէս և զենումն գաւթին յԵկեղեցոյ յառաջագոյն նշանակեր զզենումն որդւոյն Աստու-ծոյ. և որպէս զզենումն գաւթին տեսեալ մնհաբեր հրեշտակն ի բոլոր նոցա գանեզ տատակիչն. նոյնպէս և այժմ՝ ամենայն որ հաւատով և սէր-բոլխամբ ճաշակէ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ, զանցուցանի յիւրմէ զսուրն տատակիչ և ի չար-ձակումն գիւոց։ Նոյնպէս և տարածումն յառա-ջագոյն ձեռացն Մովսեսի Ամաղեկայ, որով զնշանաւն վաներ, օրինակ էր տատաւծնեալ խաչին տարածման, զորմէ կեանքն մեր կա-

* Աստի և սկսեր Ճ. ԻԶ. բնաւ խոչ այլտատարալ յոչէ գրուածս, ուստի հարկ համարեցաք տատաներ ի տատեւ առանձինն տպա-գրել, ի գեղարեխեան ընձեռչատեւեաց։

«Եւ որպէս ոչ խնայեաց Աբրահամ յորդին իւր սիրելի, այլ եաւ ի զենումն Աստուծոյ՝ երբեւ զոզիակէզ յաղագս կա-տարելոյ սիրոյն որ առ Աստուած։ Նոյնպէս և Աստուած ոչ խնայեաց ՅՈրդին իւր՝ յաղագս սիրելոյ գնարզիկ, այլ եաւ ի մահ խաչի, փոխանակ մահու սիրաց աբրահամեան զա-ւակին, մահառաքեալ ըէ և ամենայն իսկ ազգաց։ Ահա և յառաջագոյն գաւանցն ՅԼեկեղեսոյ զնշանակ զզենումն որդ-ւոյն Աստուծոյ. և որպէս սրեւն գաւանցն նշանակեալ ի վերայ սեեոց գրանցն, գաւառակիրեր ի սպանմա-նէն սրդոյ եաւ առաւել որ հաւատալ և սրբոխխամբ ճա-շակէ յարենէ Որդւոյն Աստուծոյ, ամենեցուն և տարածեալ է ի ներսից բանաւորսին։ Այնպէս և յառաջագոյն տարա-ծումն ձեռացն Մովսեսի Ամաղեկայ, զորով և զզ-թշնամիսն վաներ, օրինակ առ տատատծնեալ խաչին տարածմանէ, զորմէ կեանք մեր կախեցաւ, զորմէ ասէ գիր՝

1. Ճ. ԻԶ յառաջագոյն։
2. Ճ. ԻԶ յոյսն է նա և այլ չկեան է նա էքրէ։
3. Ճ. ԻԶ Նոյնպէս Է։
4. Ճ. ԻԶ գատոգականին։
5. Ճօր. պրատարարեան էաբ է նա։
6. Ճօր. էր ընկալաբ ընդդէմաց։ Հետք ըստ Ճ. ԻԶ։
7. Ճ. ԻԶ գատելոց։
8. Ճօր. խոչին, Հետ ըստ Ճ. ԻԶ։
9. Ճ. ԻԶ և ամենայն որ կարէր։
10. Ճ. ԻԶ է վերոյ վերոյ և խոչոբինան չանգանոց։

խեցաւ, որպէս և պիղծ ասէ, «Ցնաւնիցէք զկնոնս ձեր կախեալ զպայտէ»։

Եւ արդ, բազում յառաջ ժամնամակաւ ի մարգարէից անտի պարունակեաց, բարոյեալ էր ա-մենապայծառ ատաւածընկալ խաչին զօրութիւն, զի մի՛ զ գուշակութեաց առ՚անձին վրիպակ լեալ կարծիցէ զմեծ և զահեղ խորհուրդ չարչարանացն Քրիստոսի, ուստի այնուրիկ մարգարէին յառաջագոյն գուշակեաց։ Քանզի յորժամ հանդերձեալ էիցէ Աստուած մեծամեծս ինչ կատարել, յառաջ բազում ժամնամակաւ բարոյէ, առ ի հաւատաս-բիմ և ի դիւրընկալ լինել սրտից ազգի զօրժիցէ։ որպէս, յառաջ բազում ժամնամակաւ առ-պնադարձութեամբ էպոլ, նշանակեր վասն ջրհեղեղին և սատակման ամենայն կենդանեաց։ Նոյնպէս և զԱբրահամ՝ յառաջագոյն հանելով ի Քաղդէացւոց, նշանակեր զերկնաւոր գաղափարն Քրիստոսի։ Նոյնպէս և զՅակոբ ի Սոգոմայ, նշանակեր զերկնաւորն Քրիստոս՝ զքահանայապետն յաւիտենից։ Նոյնպէս և զՅոսէփ ի ծախուի եղբարցն՝ նշանակեր զերկնաւորն Քրիստոս՝ զքահանայապետն յաւիտենից։ Նոյնպէս և զՄովսէս ի գերութենէ հրեշտակաւ ազատեալ, նշանակեր զերկնաւորն Քրիստոս՝ զքահանայապետն յաւիտենից։ Նոյնպէս և զՅեղիսեոս մաւաքեալ, լիներ կերակրիչ

ամենայն ազգաց և ցեղից խորայելի։ Նոյնպէս և զաբրահամեան Որդւոյն խրոյ ի վերայ խաչին մարգարէից յառաջագոյն գուշակեաց։ Արդ, այս խաչ կենաւքար, յառաջ բազում ժամնամակաւ բարոյեալ ի մարգարէիցն, և յայտնեալ ի յետին ժամնամակս, կանգնեցաւ ի Գողգոթայ ի վերջ-բորգ գարձն, ի վերջերորդ ժամիս աւրացութեան, զոր հրէիցն չար մնախանգն զօրս զայս մեզ աւրացութեան կատարէին։ այլ չարչարանացն Քրիստոսի՝ սա առաւել յոյսդ է մեզ առիթ, և ի ձեռն սմա նոռոգեցաւ խաչիս՝ զորմէ ոչ բաւեն գոհանալ բերանք ամենայն կենդանեաց։

Իսկ ես նուաստս ամենայնիս, զի՞նչ սասգից կամ զի՞նչ խօսեցայց վասն սատուածընկալ խաչիս զօրութեան. կամ՝ ո՞ր բերան բամնգակեսցէ պատմել զաբրէնութիւնն, որ տէրունական խաչին մեզ պարգեւեցաւ. կամ՝ ո՞ր լեզու ժպրհիցի սակալ զայնմ՝ նշանաց՝ որ ի ձեռն խաչին մեզ պարգեւեցան. և կամ՝ ո՞ր միաք ցուցանել զանբաւ բարեբարութիւնն, որ առ յԱստուծոյն է պատրաստեալ պատուհասեալ և երկրպագեալ սուրբ խաչիս

յեղի։ Եւ վասն կենաւքար չարչարանաց Քրիստոսի յառաջագոյն ի մարգարէիցն գաղափեցաւ։ Եւ արդ, խաչս կենաւքար բազում օրինակօք ի մարգարէիցն ասացաւ, և յայտնեալ իւրում ժամնամակի՝ բարձրացաւ ի սուրբ Գողգոթայ ի վեցերորդ գարձն, ի վեցերորդ աւուրն, ի վեցերորդ ժամս աւրացութեան. զոր Հրէիցն չար մնախանգն զօրս զայս մեզ սեբրութեան կատարեն. այլ չարչարանացն Քրիստոսի զսա մեզ առաւել յոյսաւոր գործեցին, ի ձեռն սմիտասցածոյս խաչիս, զորմէ բարեաց սերոյ խաչիս՝ ոչ բաւեն գոհանալ բերանք ամենայն կենդանեաց։

Իսկ ես նուաստս ամենայնիս, զի՞նչ սասգից կամ զի՞նչ խօսեցայց վասն սատուածընկալ խաչիս զօրութեան. և կամ՝ ո՞ր բերան բաւական իցէ պատմել զաբրէնութիւնս զոր կենսաբեր խաչիս մեզ պարգեւեցաւ. կամ՝ ո՞ր լեզու ժպրհիցի զայնմանն նշանաց որ ի ձեռն սուրբ խաչիս գործեցան. կամ՝ ո՞ր միաք ցուցանել կարիցէ զանբաւ բարեբաբեհանն՝ զոր առ ի յապայնէ պատրաստեալ պատուհասեալ

զօրութեան։ Զի մեծ և զարմանալի ահեղ և պատուելի սեռաձեւութիւնք զգօրութիւն սուրբ խաչին ոչ եւս արժանի տալ ինչ կարեն կամ բաներն ցուցանել աղբատութեանց բնակիչք մարդկայնոցս. բայց սակայն փոքր ի շատէ նշանակեցուք ըստ սակաւ. գիտութեանս միոյ, վասն ամենապատիւ խաչիս զօրութեան, յորմէ սկսան նեղբքն ընծայել զիւաց, և երկիւղիս. փառաւորեն փրկեն զօրութիւնք հրեշտակաց. որպ նշանք ճառագայթիցն վերայնն և փարատեն զմէգ սատանայական իմանութիւնս, որ ի վարկեալ նախանձուն՝ իբրեւ զմառատ խուղ սաթանայ ուներ զամենայն երկիր, և առատագործեալ և սեղեպարտիլ հնչմամբ զօրութիւնն սուրբ խաչին ծալացաւ և ծալուկցաւ ընդ սելեղիս, և ծաղկեալ նոքաւ լուսաւորեցան ամենայն աթարածք։

Վասն որպ մեծապատիւ գոհալիտմամբ երկիր պագանելոյ և փառաւորելոյ զամենապատիւ սուրբ խաչին զօրութիւն, ոչ միայն մեռաւորք և բանաւորք, այլ և անբան անշունչք աթարածք՝ ահիւ և երկիւղածութ սուրբ խաչիս զօրութեան։ Զի մեծ է և զարմանալի, այլ և պանդխտի սեռաձեւ զգօրութիւն սուրբ խաչիս, որոմ ոչ ըստ արժանի ինչ կարելիք ասել, և կամ բաներն ցուցանել աղբատիկաց միոջ մեր մարդկայինք. բայց միայն փոքր ի շատէ նշանակեցուք ըստ սակաւ. գիտութեանս միոյմէ, վասն ամենապատիւ խաչին զօրութեան, յորմէ սկսան զգալով զոքք սահեցուսանել. և երկիւղիս. փառաւորեն վերին զոքք հրեշտակաց. որպ նշանք ճառագայթիցն ծագելոյն վերայնոյ զանազանութիւն խաւարի մեր քանձրամած, որ ի վարկելոյն նախանձուն իբրեւ զամէ և զմէգ սաթարեալ ուներ զամենայն երկիր. և սատանավարկելոյքաթ և սելեղարար հնչմամբ քարոզիչ խաչին ծալացաւ և ծալուկցաւ և սաթանեցաւ, և ծաղկեալ լուսաւորեցաւ ամենայն երկիր։

Վասն որպ և մեծապատիւ գոհալիտմամբ երկիր պագանելոյ և փառաւորելոյ զամենապատիւ խաչիս զօրութեան, և ոչ միայն բանաւորք և մեռաւորք, այլ և անբան և անշունչ

հիացեալ զոգան ի զօրութենէն նշանի խաչին. վասն զի ապառաժ վէմն կատարեալ ծայրահերձ պատառեր, ի բղխումն երկուց վտակաց ծարաւեցեալ պաղելոց յարբեցուցին. Ահա ի ձեռն նշանի խաչին, ծովն անդնդախոր սառնապատ յանկարծակաց բաժաներ յերկոտասան վտակս, ըստ թուոյ ցեղից ազգացն Իսրայելի. ի ձեռն նշանի խաչին՝ ցորդանան (սանձահարեալ) յորդացոյն խաբայելի. ի ձեռն նշանի խաչին՝ ծովահերձ ընկղմէր աստուածամարտ փարաւոն և զօրքն նորա. ի ձեռն նշանի խաչին՝ (ի) սան Հարտաձո (սանձվալ) զազրագործ և ժանդապատ եգիպտական ազգին. ի ձեռն նշանի խաչին՝ յաղթեալ ամաւաժամսեր կոստանդիանոս մեծ աթարեալ. ի ձեռն նշանի խաչին՝ բազմեալ կործանումն և եկեղեցեաց հիմնադեալ. ի ձեռն նշանի խաչին՝ զհաց չարչարանաց Փրկչին և զարիւն նորա. ի ձեռն նշանի խաչին՝ սան Հարտաձոյ սանձեալ ժանդապատն եգիպտական ազգին. ի ձեռն նշանի խաչին՝ զօրացեալ ամաւաժասեր կոստանդինեայ մեծի թագաւորի յաղթեր պատերազմին. ի ձեռն նշանի խաչին, Հրեից գայթակղութիւն և հեթանոսաց յիմարութիւն. ի ձեռն նշանի խաչին՝ բազմաց կործանումն և եկեղեցեաց հիմնադրութիւն. ի ձեռն նշանի խաչին՝ զհաց հարածումն և հրեշտակաց ի մեզ մերձաւորութիւն. ի ձեռն նշանի խաչին՝ քահանայից պայծառութիւն, ժողովրդոց խնդութիւն, կուսանաց զգաստութիւն, կրօնաւորաց պնդութիւն և խաղաղութիւն ամենայն աշխարհի։

թիւն, կրօնաւորաց մխիթարութիւն, և ամենայն աշխարհի խաղաղութիւն։

Եւ արդ, որ բերան բանական է պատիւ զղօրութիւն ամենայնի խաչիս զոր ետ ինձ Աստուած։ զի խաչիւն կապանքս մեր ոչ է ինձ անհիմն՝ քարձան։ խաչիւն նահաշոյր մեր փրկեցաւ։ խաչիւն սրեցին և ծառայութենէն ասատանայի։ խաչիւն թշնամութիւն մեր՝ ոչ ընդ Աստուծոյ՝ հաշտեցաւ։ խաչիւն զմեզ Որդին Աստուծոյ ի խաւարային գնացին լուսաւորեաց։ խաչիւն զմեզ զմոլորեալս ի կամպարտութենէն դարձոյց, զզրուհաւս ժողովեաց, զխաւատեալս մխաւրեաց, զամենեսեան արար քաղաքակից սրբոց և ընտանիս Աստուծոյ։ Եւ արդ, որ բերան բանական է պատիւ զղօրութիւն աստուածընկալ խաչիս։ Քանզի զայս խաչ կենսաբար մարգարէքն զրուէս պատրաւեալ քարոզեցին, իսկ առաքեալքն խաչիս պատճէին։ մարախրաց սովաս զօրացան, ախտաւորք ի սա ապաւինէին, և ամենայն արդարք սովաս պահեցան։ Քանզի այս խաչ կենսաբար կորուսելոց Հրէիցն յիմարութիւն, իսկ մեզ փրկելոցս զօրութիւն Աստուծոյ։ մեզաւորաց թողութիւն, սրտպորոց ախորժութիւն, կեցուցիչ կենդանեաց, հանդուցիչ մեռելոց և պահպանող ամենայն աշխարհի։ Ա՛ս այս խաչ կենսաբար և աստուածընկալ զքէ հաւատով ապաւինին՝ զիմեա՛ս ամենայն չանգանաց քաւէ, զախաս գերաց հալածէ, զցաւս և զչիւանդութիւնս թշիւէ, զմահ սարսափ զարձուցանէ, զցաւսն՝ բարկութեան գազարեցուցանէ, զոզջմանիթիւնս յերկինս առաքէ, զպատուս անդրանաանաց բաժնացուցանէ և զամենայն կարօտս կերամբէ։ Ա՛ս այս խաչ կենսաբար և աստուածընկալ զքէ հաւատով ապաւինին՝ ի պատերազմի օգնէ և ապրեցուցանէ, ի գերութենէ փրկէ, ի նեղութենէ սիրէ, յաւազակաց ապրեցուցանէ և յամենայն թշնամեաց օգնականութիւնս զործ է և չարչէ զզոմանիթիւնս։ Ա՛ս այս խաչ կենսաբար և աստուածընկալ զքէ հաւատով ապաւինին, ի յորձանաց գետ ոտց փրկէ և ի ժանեաց գազանաց ապրեցուցանէ, ի բրնաւութենէ իշխանաց փրկէ և յամենայն վտանգից օգնական

նաթիւնս չարչէ։ Ա՛յս խաչ կենսաբար և աստուածընկալ զպարծանաս իւր պատակէ, զքաշանաց պահէ, զիագաւորս չքեղացուցանէ, զանս պայծառացուցանէ, զեկեղեցիս լուսաւորէ և աշխարհի չինութիւն չարչէ։ Ա՛յս խաչ կենսաբար և աստուածընկալ, ամենեցուն բաւէ, զամենեսեան լցուցանէ, զամենեսին զարգարէ, զամենեսեան զարմանէ և լուսաւորեալ պայծառացուցանէ երկինաւոր պարսաւն։

Եւ արդ, որ բերան բանական է պատիւ զղօրութիւն կենսաբեր սուրբ խաչիս. զի խաչիւն սրբի անդամն մեր սրբութեան, խաչիւն օրհնի պատարագն մեր հաշտութեան, խաչիւն կնքի մկրտութենիս մեր քաւարար, խաչիւն հաստատի օծումն մեր քահանայական, խաչիւն կատարին աղօթք մեր սրբարար, և խաչիւն ամենայն եկեղեցիք մեր լուսաւորեալ պայծառանան։

Աւդ, որպիսի զովութիւն կամ ճրչալի փառաւորութիւնս առաքեցուցէ մարգարէքն Աստուծոյ, որ ոչ միայն ասեղծ զմեզ ի հողոյ և շնորհ կենդանացոյց զմեզ և զամենայն պարգեւեանց զրեցութիւն, այլ և ի ձեռն խաչիս մեզ յերկինս ի վեր ճանապարհ սրար։ զի ի խաչիս ձեռն և կեալ Աստուած մարդացաւ, ի ձեռն խաչին զմեզ առեալ աստուածացոյց, ի ձեռն խաչին զդրախան երաց, ի ձեռն խաչին յարքեցին խոստացաւ, ի ձեռն խաչին արքայութիւն պարգեւեաց, ի ձեռն խաչին մարդկի ընդ հրեշտակս խառնեցաւ և հոգեղէնս ընդ հոգեղէնսն գասակցեցան։ Աւդ որ այս(չափ) բարութիւնդ խաչն եղեւ մեզ պատճառ, ամենեքեան միարան ամենայորդոր փառիւ փառաւորեցաւ զանս յօրինել, և պահչիս յիշատակ կատարել աստուածային ընծայիւք և պարտաւոյց պօրհնութիւնս զովութեամբ և անդադար փառաւորութեամբ փառաւորեցաւք գՀայր և զՈրդի և զսուրբ Հոգին այժմ և միշտ և յաւիտ։

Ի

ԹՈՒՂԹ

ԵՐ· ՍՐԲՈՑ ԱՔԱՆՉԱՑՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑՈՑ

ԱՌ ԵՊԻԿՏԵՏՈՆ՝ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿՈՐՆԹԱՑՈՑ

զոր ապականեալ էր ի ներձուաճողաց[2], յորմէ զգուշացոյց զԱՍտիոքացիս Սուբբն Կիւրեղ

Ես այսպէս ածէի զմտաս, թէ ամենայն ընդու-
նայնաբանութիւնք՝ ուր և իցեն ամենայն հերձուա-
ծողաց[3] և ապականչացոցաց, լռեալ դադարեցին,
ի լլինել մեծի ժողովոյն Նիկիայ· Քանզի որ ի
նմա լսաս աստուածեղէն[4] գրոց զատանեցան և
հարցն[5] հաւատոք, կարող են տապալել զամենայն[6]
ամբարշտութիւնս և հաստատել զրարեպաշտութիւն
քրիստոսեան հաւատոյն· Քանզի եղեն և յայլ ի
բազում տեղիս ժողովք, ի Գալլիայ, ի Սպանիայ,
և ի մեծ Հռոմ· և էր ուրեք՝ ուր ի գաղանի ու-
նէին զԱրեւսի ապատիչն, զԱքսենեանայ ասեմ զմե-
դիոլենացւոյ, և Որբասիոս և Վաղենտեսիոս պան-
ծեալքն[7]· վասն այսց արեւմտեայց՝ ժողովոյեան

1. Բ օր· Լաչխէրեն, իսկ Գ· օր· Լաչէոեբեն·
2. Գ օր· է հերձուածողաց·
3. Գ օր· ամենէն հերձուածողաց·
4. Գ օր· աստուածեղէնոյ·
5. Գ օր· յամէ ի հարցն·
6. Գ օր· զամենէն·
7. Գրչագիր օրինակք մեր ունին վրիպակաւ «զԱքսենեան

հարքն[1]*, որպէս և ի սուրբ Հոգւոյն ներուիրեցին և ի*
բաց մերժեցին զարբանասս, և գրեցին յամենայն
տեղիս, եթէ վասն այսպիսեացս խաբող մոլու-
թեանց[2] *մի՛ անուանեսցի այլ սինոդոս, որ է ժո-*
ղով, որ թարգմանի գումաճանապարհ, ի սուրբ
և ի կաթուղիկէ եկեղեցի, բայց միայն ի ժողովոյն[3]
որ ի Նիկիայ եղեւ, որ կարող է յանդիմանել զա-
մենայն ազանդս, եւս առաւել զաղանդն արիանո-
սից, վասն որոյ և ժողովեցան հարքն·

Արդ, որպէս զհետ այսչափ մեծի հաստատու-
թեան արժան է ումեք յերկբայս լինել, կամ ի
խնդիրս և ի քննութիւն հաւատոց հեծն արիա-
նել· Զի թէ ոք յարբանասցն իցէ, չեն ինչ զար-
մանք, քանզի զիւրեանդն լուծանեն, որպէս և
հեթանոսք լսեն ի մէնջ, թէ «Մուռք հեթանո-
սաց արծաթ են և ոսկի, և ձեռագործք են որդ-
ւոց մարդկան»[4]*· յիմարութիւն հաւատոյն վասն*

տեաց (այլ օր· Ոգանէնեաց) ասեմ, զանխելեաց»· և Որ-
սակես և Վաղենտեսիոս «պաննէաց»· յիշատակէսք Աւգս-
տինոս է նոյն իսկն Աւգսենտիոս (Բ), որ կալաւ զաթոռ
եպիսկոպոսութեան Մեդիոլանոն քաղաքի, զոր գնեն ապա
յաջորդեաց ս· Ամբրոսիոս· Դարձեալ և յաջորդումիդ Որսա-
կեսի և Վաղենտեսիոսի՝ «պաննէալ», ուղղելի է ի «պան-
նէալ»· Յայլում թարգմանութեան այսր Թղթոյ, որ գտանի
ի գիրս Պատմութեանն Կիւրղի, (տպ· ի Կ· Պոլիս յամի
1717–ՌՉԿԶ)· և ի թուի յեղեալ ի հռովմայեցւոց բարբա-
առն ի հայ, այսպիսի ինչ ունելով խոսափիր, – Սրբոյն Ա-
թանասի եպիսկոպոսի Աղեքսանդրի, Թուղթ առ Եպիսկոպ-
մին եպիսկոպոս Կորնթացւոց· Յաղագս ուղղափառ հա-
ւատոյ· Ընդդիմադրութիւն Յունարիտ եւ սուրբ հաւատոց, –
զհատուած բանիցդ ընթեռնումք զայս ձեւ օրինակիւ· «զայ-
նոսիկ որք ի ծածուկ զԱրիոսին խորհուրդ զԱքսենտիոսի ասեմ
և զմակեդոնացիան և զԱրսակես և զՎալենտինոս և զը-
Գայիոս սպանիացի» (իմա պաննոնիացի)·

1. Գ օր· յատչուէ· Եբեւեռոբոբ և պատեւսոբեն·
2. Գ օր· Տարբերեալս·
3. Գ օր· Քոյ է ժողովոյն Նէր·
4. Սղմ· ՃԻԳ· 4·

ասաւածնէն վարդապետութենան և սէրունեան խոչն։ Իսկ եթէ յոյզոտնաւոսթեց, որք սիրեցին զյայտնութիւն հոսանաւոսթեան հաւատոց հարցն ժողովոց, և որդ կամիցին վերաճին քընեութիւն և ինդիրս առնել, ոչինչ ոչ վճարեն[1]. այլ քան գրեցելոցն, աւրըցանեն ընկերաց խրատոց զպղատրութիւնս մեղութեան յոչինչ պիտանացու. ի չոչել յանհաստութիւնս։

Զայս ամենայն վասն այսորիկ[2] գրեցի առ քո առաւածպաշտութիւնդ, զի պատասխան ընծերցայ զնիմութիւն գրելոցն[3] քոց, զոր ոչ գրել արժան է և ոչ լիչատակել զայսպիսի ինչ։ գնետ այսպէս մեծի հաւատաւոսթեանն։ Ո՞ լուաւ զայսպիսի ինչ որ երբեք, և կամ յորմէ[4] վարդապետէ տեղեկացեալ ուսաւ։ Չի մեք գիտեմք զբնաւս՝ որ ասէ. «ի Սինէ եկեն օրէնք, և բան Ցեհոն ելեռս» տաղէմ[5]»։ իսկ այս հնոր բարկութեան ուսոյ՝ եղ և բնաւաց, և կամ ոչ գժոխք զպատգան ասել մի բնաւիւն՝ որ ի Մարիամայ մարմնին էր և Բանին Աստուծոյ։ Եւ կամ թէ Բանն ի մարմին և յոսկր, և կամ թէ ամենեւին բնաւ ի բնութիւն մարմնոյ չրնկաւ, և կամ փոխեցաւ յիւրմէ բնութենէն։ Եւ կամ՝ ո լուաւ յեկեղեցւոյ և կամ յամենայն հաւատացեալս, եթէ պիտակապէս ննաւ նութիւն և գինութիւն մերոյ մարմնոյս զրկեցաւ Ցէրն։ Եւ այսոսկ ամբարշտաւ ասիցէ, և կամ ի միտ իւր անկանիցէ, եթէ աստուածութեան բնութենէն՝ որ էր հաւատար Հօր, թերանացաւ, և անկատար ի կատարութենէ եղեւ։ Եւ թէ որ ի խաչին բեւեռեցաւ՝ չէր մարմին, այլ նոյն ինքն էր աթարիչ բնութեանն[6], որ էր նմանութիւն Հօր։ Ո՞ զլուաւ զայս, եթէ ոչ ի Մարիամայ՝

1. Գ. օր. պղինձ ձոյլեն։
2. Գ. օր. այն։
3. Գ. օր. ծրեցելոցն։
4. Գ. օր. յոմանս։
5. Եսայ. Ք 2։
6. Բ և Գ. օր. բնաւիչնեն։

այլ յիւրմէ բնութենէն չրկնաւ, սրաւ իւր մարմնն չարչարանն Քանին։ Եւ կամ ոմ հաւատացեալ և զրկաւանեալ զայս ասիցէ. և կամ ո զանիծից և զնզովիչ եմնացաւ զամարչաւելութիւնս զայս. և կամ վիրդ Հարկ է միաս իւր՝ եթէ որ ասէ թէ ի Մարիամայ է տեղեկական մարմինն, ոչ նաս ասեն երբորդութենէն, այլ չորրորդութենէն յաստաւածութենէն Հաւորէ։ Վասն զի ասեն մերձաւոր եղեալ[1] բնութենան յերբորդութենէն մարմնոյս, զոր զդեցաւ ի Մարիամայ փրկիչն։ Եւ կամ ասաւ՝ գարձեալ զդպաւեան զոչինս աւրաբրաւութեան, ասել յառաջ զմարմինն և ոչ ապա յետոյ ժամանակս, և ոչ կրաւերաբոյն աւաւրբք զմարմինն Աստուծոյ, այլ միշտ և Հաւատար ընդ Բանին ասեն, և էակից ընդ նմին, Համասդպ ժամանակաբ։ վասն զի գիտացին եթէ ի բնաւելնէ իմաստասիրութեան Հաստատեալ ընդ իւր մարմնին միաւցաւ։ Եւ որպէս յերկրպագանել իշխանացին և յանդգնեցան՝ որք լսկ անոտաւոր միայն են քրիստոնեայք, թէ՝ որ ի Մարիամայ ծնաւ Ցէր և Աղրփ, ըստ բնութեան էակցութեան աստուածութենան Հաւատար Հօրն է, որ եղեւ մարմնով ի զատակէ Դաւթի ի մարմնոյ սուրբ[2] Մարիամայ։ Եւ ո՞ր են ամբարիշտք, որք այսպէս յանդգնեցան, մինչեւ ասել զքրիստոսն, որպ մարմնին չարչարեցաւ և խաչեցաւ, եթէ ոչ է Ցէր և փրկիչ և Աստուած և Աղրփ Աստուծոյ Հօր։ Եւ կամ՝ որպէս Հաւատացեալք անաւեղն և քրիստոնեայք, որք ասեն, որպէս և մերդ որ աւրբ՝ որպէս զին որ ի մարդաբէրցն՝ եմնաւ ի նա Բանն, և ոչ եթէ ինքն եղեւ մարդ՝ առեալ ի Մարիամայ մարմին. այլ զայլ ինն ասեն զրգրիստոսոս, և այլ զոմն զԱստուծոյ որդին, յառաջ քան զՄարիամ և քան զամենայն յաւիտեանս, Որդի էր աւ Հօր։ Եւ կամ գարձեալ, զինդրդ

1. Գ. օր. Ճեղնաւորիչ։
2. Բ և Գ. օր. սրբոյնոսոյն։

կարևն անուանիլ քրիստոնեայք, որք ասեն զայլ ամն զՊրգին, և զայլ ամն զԲանին Աստուծոյ։

Զայս ամենայն գրեալ ի մեծմաքիւնն, պէսպէս մասամբք և գիտիք էր ասացեալ, այլ ամենայն ի մի գէմն եկեալ միասանէր, քանզի ցուցանէր զմիտս ամբարշտութեան ի ներքս։ Վասն այսր ամենայնի գամեալ կացուցին ընդ մեմնանս, և կռիս՝ եգեալ քակիցն զամենայն հերձուածս ժողովք հարցն՝ որ եղեն ի Նիկիա։ Այլ ես զարմանամ ընդ աստուածախրխնդ քո, որպէս կալաք յանձին զայս, որք խոսիանեալ յայիպիսի սուրբ ժողովոյն, միւս հաղ[2] գարձեալ նորաձեւս և պէսպէս քննութիւնս ի մէջ բերեալ[3], և լինել ընդվզոյը հակառակող։ Քանզի զայս ամենայն ոչ ասել արժան է և ոչ լսել հատասացեալց և քրիստոնէից, այլ[4] օտար և հեռի է յառաքելոցն փոքրագոյնէն։ Վասն այսորիկ և եա՛ զոր լսայ ի նոցա՝ նէն զգրեացն, յայտի ամենեցուն գրեցի ըզխոտվիս. զի որք լսեն[5] հետացեալք[5] լինցին, և տեսցեն և խնայցին վիրեցանց ամբարշտութիւնն և զանիծանան։ Եւ թէպէտ և պատէր[6] բազում բանիւք յանդիմանել զանզգամիտիքն և որք զայսպիսին խնացան, այլ՝ չառ և բաւական է մինչեւ ցայսմայր գրել զնոսա, և մի՛ այլ առաւելս ինչ գրել[7]։ Քանզի կարող է յայտի ցուցանել զնոքօրեայսն միասն, որք կամին կրթել այսու բանիւ։ Եւ ոչ է արժան առնլի ի խնդիրս և ի քննութիւնս անգանել, զի մի՛ հակառակողացն երկրաշնութիւնք[8] ինչ թուեսցին, այլ առնել նոցա պատասխանիս սակաւուք։ Ասել, թէ ոչ է այս խորհուրդ՝ զոր գուք գնոսա ածէք՝ սուրբ և կա-

1. Գ օր. կչէ։
2. Բ օր. գնոսա։
3. Բ օր քերել։
4. Բ օր. չէ։
5. Բ օր. հետապարձել։
6. Բ. օր. պարտ էր, իսկ Գ օր. պէտ էր։
7. Բ և Գ օր. չառնին էրե։
8. Բ օր. երկբայութիւնք։

թուղիկ եկեղեցւոյ. և ոչ հարկն զայս հատասացեալ կամենցին[1]։ Եւ մեք գարձեալ ոչ ի սպառ լռեցաք, զի մի՛ պատճառս գացին։ Քաբիտք[2] է մեզ և ատաստաձեղէն գրոց սակաւ ինչ յիշատակս բերել, զի նոքաք յանդիմանեսցուս, և լռեցուսցուք զընդվզողացդ և զպղտեցի խորհուրդս նոցա։

Արդ, սկսցուք ասել. ուստի՞ է նոցա ասելն, եթէ մի բնութիւն է մարմնոյ և Բանին Աստուծոյ։ Քանզի և ասաի արժան է մեզ սկիզբն առնել, զի յորժամ յայտ ընծեռանցին նոքա, լուծեալ կարիցին ամենայն ամբարշտութիւնք նոցա. քանզի ամենայն գերք միաբանեալ ասեն. եթէ Բանն Աստուծոյ մարմին է կուսէն առեալ, ծնեալ Յամենասուէ։ Եւ հարցն ի Նիկիայ ժողովեալ, ոչ եթէ զմարմինն, այլ զնոսին ինքն զՊրգին Աստուծոյ ասացին մի բնութիւն և հաւասար Հօր. իսկ զմարմինն ի Մարիամայ գառանցին, բան գրեցելոցն յաստուածեղէն գիրս։ Արդ, եթէ ազ ուրանայ զասացեալսն ի Նիկիայ սուրբ ժողովոյն, և իբրեւ զհերձուածող բերէ ի մէջ զայն ամենայն, եթէ կամիցի լինել որգի հարցն, մի՛ ուելիս խորհեսցի ասել զայն, զոր գրեցին նոքա. քանզի յայտ գիտեմք զայնպիսիսն հերձուածողացն։ Արդ, փորձեսցուք զայս եթէ մի բնութիւն է Բանին և մարմնոյ։ Մարմինն յերկրէ ածի զբնութիւն եւր. իսկ Բանին Աստուծոյ և Հօր մի բնութիւն է բան հարցն խոստովանութեան։ Ապա թէ այդպէս է զոր ասեն հերձուածողքն, մի բնութիւն է և նոքա իսկ Հօր և մարմնոյն որ յերկրէ եղեւ, և զի՛ եւս պատրաւական զարհանաս, որք ասեն զՊրգի արարած, քանզի և արդա ասասկի ասեն զՀօր և զարարածոյ մի բնութիւն։

Եւ եւս առաւել յամբարշտութիւն կործանեցան,

1. Բ օր. Խոչդին։ 2. Բ օր. Քաթաւ։

որք առասցին, ի մարմին և յոգի և ի հեատգս, և ի չկնս և ի բովանդակ իսկ բնութիւն մարմնոյ եթէ չբջնցաս Բանն և փոխեցաս յկարգ բնութենէն։ Ցհասնելն զի առացին յանխնդրելս, եթէ յերկրէ ինձն եկիս. քանզի յերկրէ ոգիր է և բովանդակ մարմնոյ բնութիւն։ Արդարեւ մեծ անզգամութիւն է ընդ ասս հակառակել. այլ զի մի՛ մեծասքանեացին, սանձահարեալ[1] ընդդիմացաք նոցա։ Զմի բնութիւն ասել Բանին և մարմնոյն, որպէս ընկեր առ ընկեր նշանակէ, որ լինին երկուք և ոչ մի։ Իսկ յասելն թէ ի մարմին չբրնջեցաս Բանն, նմին իսկ Բանին զփոխանումն և զապականութիւն ցուցանեն։ Որ զի էգ է, որ զպղպեղի բան յանձին ունիցի։ Բան գամենայն հերձուածոցս ևս առասել յամբարշտութիւն կործանեացան։ Զի եթէ մի բնութիւն եցէ Բանին և մարմնոյն, ասէրգ էր յիշատակել զՄարիամ. զի եթէ բնութիւն մարմնոյն յառաջագոյն էր քան զի Մարիամայ առնուն[2], և էր անբնութիւնի և անառս մարմինն, ապա թէ այգպէս է, նա իսկ է Բանն։ Եթէ բան ձերում ասելոյդ, մի բնութիւն է Բանին և մարմնոյն, զի՞ պէտ էին գառլսան Բանին, զի եկեսցէ և զերբ բնութիւնն բղեզեցի, և կամ յերկրէ բնութենէն փոխել՝ զի մարմին լինիցի։ Այլ ոչ երբէք գայէ և ի մէնչգնկոյն ոք կասցուցէ, եթէ ինձն զնիգեան[3] զերբ բնութիւնն զգեցցի. և ոչ՝ թէ ինձն որ մեզուցեան է, զայլ ի մեզուց փրկել կարիցէ Բանն։ Եւ գաբձնալ, եթէ չբջնալ փոխեցի Բանն ի մարմին, ինձն զան իւր պատարագ մատուցանիցի և զինձն փրկիցէ։ Այլ ոչ այգպէս, քան լիցի, «զգաւակէն Աբրահամու բառն հարկանէ», ա-

1. Գ օր. ասնելու։
2. Բ և Գ. օր. գառնուցի է Մարիամայ։
3. Գ օր. զինձն։

ռնալ զմարմինն, որպէս ասաց Առաքեալ, «զան զի ըստ ամենայնի[4] պարտ էր նմա եղբարց նմանել»[1], և առնալ զմեր բնութեանս մարմին. զան այսորիկ և անառնէ ճշմարտութեամբ զկոյս Մարիամ՝ մայր, զի ի նմանէ զմերոյ բնութեան զմարմինն առցէ, և միացուցեալ[2] ընդ Բանին որպէս և իւր, զան մեր զնա պատարագ մատուսցէ[3]։ Եւ զայս մարգարէացեալ Էսայեայ, յայտնապէս ցուցանէ. «Ահաւասիկ, ասէ, կոյս յղացցէ և ծնցի[4]»։ Եւ Գաբրիէլ առաքեցաւ, ոչ եթէ առ վարդապետ կոյս, այլ[5] «առ կոյս խօսեալ[6] ասն[7]», զի և ի խօսմանէն ցուցցէ զկոյն Մարիամ՝ ճշմարիտ մարդ ըստ բնութեան մերում։ Եւ ի նմանէ ասեն ծնեալ զերբ առբրք, և ի խանձարուրս պառեալ[8], և մատուցեալ ի տաճարին զան որբութեան պատարագ, զան բանալով և զպղպեղութեան արգանդին իւրոյ գնձուածն։ Այս ամենայն զան ծննդեան կասին է գիտելութիւն և ի ծաւոմանէն ամենեցուն։ Եւ գաբրիէլ զգուշութեամբ առնաբանէ զամենէ ասելով, «ոչ եթէ վայրապար ասաց՝ ծնանիլ ի նմանէ, զի մի՛ եթէ որպէս արտաբուստ՝ ի կուսէն զմարմին կաղծեացին, այլ զգուշութեամբ ասէ. «Որ ի քէն ծնանելոյ է», զոր ի նարան ի բնութենէ։ Եւ այսպէս հաւատացեալ յայտնապէս եցոյց զան ի բնութենէ ծնանգ կուսին, և ոչ այլ ուսուիք։ Քանզի ոչ է հնար կուսին լինել կամն՝ եթէ ոչ էր ծնեալ. և ոչ էր մարմ գիւեցուցանել և կամաւք մնաս-

1. Եբր. Բ. 16։
2. Գ օր. Փաստերքեալ։
3. Բ և Գ օր. Հաստացանէ։
4. Եսայի է, 14. — Բ և Գ օր. յաւելուն որպէս։
5. Բ և Գ օր. յաւելուն որպէս։
6. Բ և Գ օր. Խօսեցեալ։
7. Գ օր. պարերքեալ։
8. Ղուկ. Ա, 27։

ցանել զմարմինն և պառել ի խանձարուրս, եթէ ոչ էր Ծնեալ յիւրմէ բնութենէն։ Սա ահաւոր թվիտաւ. զան Շմուոէլ ի գիրկս իւր ընդ[ա]ռաւ։ Սա եղեւ. մանուկ և աճեաց, եղեալ երկատասանեակ, և հառեալ մինչեւ յերեսնամեայս, եկն ի սկզբան[ի]ն և յայտնեցաւ աշխարհի։ Այլ ոչ, որպէս ամենք մյորեալ ասացին, եթէ բնութիւն Բանին չքջնաւ փոխեցաւ ի մարմին և ի թվիտաւեցաւ։ Քանզի անչրջելի և անփոփոխելի է բնութիւն Բանին Աստուծոյ։ Վասն դի ասէ ինքն Աստուած պարզե։ «Տեսէք, տեսէք, զի ես նոյն եմ, և ոչ երբեք փոխեցայ[1]»։ Եւ Պատուս վկայեալ ամէն, ասէ. «Ցիտուս Փրիստոս երէկ և այսօր, նոյն և յաւիտեանս (յաւիտենից)[2]»։ Այլ, երեւեցաւ թէ նոյն բնութիւնն է ճշմարիտ, մարմինն՝ որ ի թվիտաւեցաւ և ի գիրկս գրաւեցաւ, և կերաւ[3] և արբ և վաստակեալ աշխատեցաւ, և ի փայտ խաչի բեւեռեցաւ և չարչարեցաւ[4], և էր ի մարմինի անչարչարելի և անմարմին Բանն Աստուծոյ։ Այս մարմին էր որ եղեալ էր ի գերեզմանին, և ընդ նմին էր և Աստուած Բանն, որ քարոզէր զարձակումն, և զիշխանութիւնսն մեզոց հոգւոցն, որք պահպանեալքն էին ընդ ապիւռք գրամիք պատուհասին, որպէս և ասէ Պետրոս մի ըստ միոջէ։ Որ կամին ընթերցեալ զայն, և կարող է ի նմանէն խնամով, և յանդիմանեալ կշռասիկ զայնոսիկ, որք ասեն ի մարմին չքջնալ փոխեցաւ Բանն Աստուծոյ։ Եթէ պղպջիս էր, զի՞նչ պէաք էին գերեզմանին, քանզի ինքն երթեալ էր՝ որ չքջնացաւ ի մարմին Բանն՝ քարոզել զարձակումն արդելուցն[5] ի դըժոխս։

Իսկ արդ՝ աւասիկ ինքն Բանն երթեալ քարոզ-

1. Մաղ. Գ, 6։
2. Եբր. ԺԳ, 8։
3. Ք օր. Նկեր։
4. Գ օր. չունի՝ չարչարեցաւ։
5. Գ օր. արգելչեցուցն։

զէր. իսկ զմարմին Բանին առեալ Ցովսեփ[1] պառէր կաւտվքք, և գնէր ի նոր գերեզմանի ի Գազգոթայ։ Աչառաւոր ամենեցուն յայտնի երեւեցաւ եթէ ոչ մարմին էր Բանն, այլ մարմին էր Բանին։ Եւ զայս մարմին յարուցեալ ի մեռելոց՝ Թովմաս չտեսեալ և նման զտեղւոյ բեւեռացն և անչարչար միացեալ ինքն Բանն, տեսանելով բեւեռեալ զիւր մարմինն, զոր կարգն էր արդելուլ զբեւեռս և զարչարանս մարմնոյն իւրոյ, և ինքն անեղեւսյթ և անչարչարելի էր Բանն։ Ի հարկանել զմարմին իւր[2] ի սպասաւորէ քահանայիցն[3], որպէս թէ ինքն հարկանելցէր[4], ասէր. «Զի՞ հարկանես զիս»։ և անչօշափելի և անբռնանալի բնութիւն Բանին, իւր համարեալ զիւրոյ մարմնոյն, ասէր. «Չթիկնոնս իմ եասա ի հարուածս, և զերեսս իմ՝ ոչ դարձուցի ի թքանելոց[5]»։ Քանզի մարմինն իւր չարչարի[6] Բանին. զայս որ միասն մարմնոյն Բանն էր, իւր զամենայն հայհոյանս մարթի, զի և մեք Բանին աստուածեղինի ընդունելիք կարասցուք լինել։ Եւ արգարեւ եւս նոր զարհուրելագնա զարմանալիս[7]։ զի ինքն էր չարչարական, և ինքն էր անչարչարական։ գանզի իւր ինքեան էր որ չարչարէր[8] մարմինն, և ինքն ի նմա ի չարչարելումն էր, և անչարչարական էր։ զի բնութիւն աստուածութեանն հաւնին անչարչար և անախտ միաց։ Եւ ինքն անմարմին էր միացեալ[9] ի չարչարական մարմնո-

1. Գ օր. Յովսեփ։
2. Գ օր. հարցին էրաց։
3. Գ օր. քահանայապետին։
4. Ք օր. չարչարիցի և հալածիցի։
5. Եսայի Ծ, 6։
6. Ք և Գ օր. չարչարէր։
7. Գ օր. զարհամարհալիսն։
8. Ք և Գ օր. չարչարէր։
9. Գ օր. միաւորեցեալ։

ձեզ[1] խրատ, և մարմին ունեք միացեալ[2] անչարչար Բանին Աստուծոյ. որ ՝ի՞նչէր և ապականեր զակաբութիւն[3] ապականութեան զրնութեան մարմնոյն և զգեցուցանէր մարմնոյն զանապականութիւն։ Եւ արարեալ զայս և զառ ի մէնջ մարմնոյն ընծայեալ յԱրեգնան մարգարէութիւն, ի յանմահէն մնահանացուս զանմահութիւնն. և մատուցեալ մարմինն պատարագ, ՝ինչեալ ապականեր ի մարմնոյն զմահ, և զգեցուցանէր մնահանացուս՝ զանմահութիւն։ Քանզի ոչ կարէր մնահանացուն զանմահկացուն ի մահ գրաւել. այլ անմահէն զմահ ի բաց ՝ինչեալ, և զմահհանացուս ընդ անմահին միաբանեալ անմահ արար։ Եւ խրատ մարմնոյն զայսպիսի անմահութիւն ամէն չնորհեալ՝ ասյ այսուհետեւ միաբարեալ խրատ առաքելոյն գոչել և ասել. «Աշխատ է ապականացուս այսմիկ զգենուլ զանապականութիւն, և մահկանացուս այսմիկ զգենուլ զանմահութիւն»[4]։

Ո՛չ եթէ առաջք և նեմուելոյ այս ամենայն եղեւ, քաւ լիցի, որպէս անաք ի ներձուածոյդ ասեն զմարմինն եթէ նեմուելութիւն է[5] և ոչ բնութիւն. այլ արդարեւ ճշմարիտ մարդ եղեւ փրկիչն մեր, և բովանդակ զրնութիւնս մեր միացոյց իւր Բանին Աստուծոյ, և կատարեալ բովանդակ մարդոյ բնութեան փրկութիւն շնորհեաց։ Զի եթէ նեմուելոյ և պիտակաւոր էր Բանն ի մարմնի, քանզի պիտակաւքն՝ առաջք ասի և ոչ բնութեամբ, զառանի այնուհետեւ առ աչօք և ոչ բնութեամբ և փրկութիւն մարդոյն, և լինելիք հատասարեալ և նեմուն ամփաւիչ Մանհնեացոյն[6]։ Այլ ոչ է առ աչօք և յաբեւթիւն մարմնոյ Ցեառն և փրկու-

1. Գ. օր. Հաճոյ։
2. Գ. օր. Փառաբեղեալ։
3. Գ. օր. զոխաբանիւնքն։
4. Ա. Կորնթ. ԺԵ. 53։
5. Գ. օր. Եղ է։
6. Բ օր. Մանիխեացոյն։

թիւն մեր ամենեցուն, այլ ճշմարիտ խոկ է. և ոչ միայն զմարմին մեր միացոյց իւր Բանին, այլ բովանդակ զոգի և զմարմին ճշմարիտ և զրնութիւն մարդոյ միացոյց իւր Բանն Աստուծոյ, և արար փրկութիւն մարգկան[1] բնութեանս։ Արդարեւ զմարմին բնութեանս մերոյ էառն ի Մարիամայ, քան առաւաձիղէն[2] գոյց, և ճշմարիտ էր մարմինս այս փրկչին մերոյ. քանզի էր բայր մեր սուբ[3] կոյս Մարիամ, զան զի ամենեքեան ՝ինդամայ եմք։ Եւ զայս ոչ ոք կարէ յերկբայս լինել. քանզի խօսեալ էր գնա առն[4], որպէս և Ղուկաս ցուցանէ մի քան միոչէ, յայս է թէ Յովսեփ և Մարիամ՝ մեր քոյր և եղբայր էին և ի միոչէ բնութենէս։

Եւս առաւելագոյն այլք մեղբեցան և ասեն. եթէ չէա յաբեւթեանն է մեսկոց, ոչ ընդն մարմինն էր զոր առն ի Մարիամայ, և ոչ բնութեամբ մարմնոյ տեսին զՏէրն, այլ հոգի ինն առեն և ի ներձուածի մարմնոյ։ Եկայք յանդիմնելով կրաւմբեացուք զնոսա ի սուբբ[5] առաքաւէ՝ բանիւ Տեառն, որ ասէր ցաշակերտան. «Տեսէք զոտս իմ և զձեռս իմ, և զառիս բեսեռացն, զի ես ՝ինդն եմ. ջոյսիբեցէք զիս, և տեսէք (զիս), զի ոգի՝ մարմին և ոսկերս ոչ ունի, որպէս զիս՝ տեսանէք զի ունիմ։ Եւ զայս ասացեալ, եցոյց նոցա զձեռս և զոտս»[6]։ Եւ այսու բանիւ զաբձակալ յանդիմանէ զպիտակի, օրք յանգգենին և ասեն. եթէ ի մարմին և յոսկր չրՀնալ փոխեցաս Բանն Աստուծոյ։ Ոչ ասաց, որպէս տեսանէք զիս մարմին և ոսկերս, այլ թէ՝ որպէս տեսանէք զի

1. Բ. օր. Հարցկացն, իսկ Գ. օր. Հարքկանոյ։
2. Գ. օր. առաւաձինեայ։
3. Գ. օր. սրբուհի։
4. Բ և Գ. օր. Խօսեցեալ էր Նա առն։
5. Բ. և. Գ. օր. սրբոյ։
6. Ղուկ. ԻԴ. 39, 40։

ունեմ մարմին և ոսկերս։ Ուստի դի մի՛ դնդի ինքն զԲանն ի մարմին շրջել փոփոխմամբ իմաստից, այլ ինքն Բանին եր ի մարմնին իւրում, և յառաջ քան զմնչն, և վինի յարատեւեանն ի նմին մարմնի մեր վասցեալ, և այսպէս յայտնի առնեցան հատատացեալ քարոզեցաւ յառաքեալն։

Եհաւք պատճառեալ ընդ բանեացդ զպնտասիկ, զոր իշխեցին զնաւս ածել, և տասցին երբորդութիւնն չորրորդութիւն լինել։ Եթէ ասեմք՝ եթէ[1] ի Մարիամայ եր մարմինն, եթէ մի բնութիւն ասեն, ասեմք, Բանին և մարմնոյն, մնայ երբորդութիւնն երբորդութիւն։ Ապա եթէ ասեմք մարդկեղէն բնութիւնն ի Մարիամայ, հարկ է թէ օտար իմն բնութիւն, ասեն, յերբորդութիւնն մերձեցուցանելոյ, և մայրանալ Բանին ընդ մարմնոյն իւրում, չորրորդութիւն ասեն յերբորդութիւնն[2] լինի, վասն յաւելուածոյն մարմնոյն է Բանն։ Եւ զայս պատճառ ասացեալ՝ ոչ իմանան թէ ինքեանք զարմացեալ յայրեհարիւն։ Զի եթէ ոչ ի Մարիամայ էգէ մարմինն, այլ մի բնութիւն Բանին, և մարմնոյն, որպէս և ասեն ինքեանք՝ յորմէ պահչին, զնոյն չորրորդութիւն քարոզեն։ Եւ արդ[3], ակամբ ասացուք. Որովհետև մի բնութիւն և էութիւն է Հօր, որպէս և Հարցն ի Նիկիայ դատաստանին առ մեզ։ Եւ թէպէտեւ մի բնութիւն է, և ոչ եթէ ինքն Որդին Հայր է, այլ ինքն Որդին՝ Հօր ասի։ Ահա՛ մի բնութիւն երեւեցան երկու անձինքն կատարեալք, և մի էութիւն երկու ինքնութիւնք։ Այսպէս և մի բնութիւն մարմնոյ և Բանին, ոչ ինքն նոյն Բան, այլ՝ այլ ումն է ընկեր Բանին, և նոյն բնութիւն մարմնոյն, որպէս և ասեն նոքա, ապարին զերբորդութիւնն չորրորդութիւն։ Այլ

1. Բ օր. չունի եթէ։
2. Գ օր. յերբորդութենէն։
3. Բ և Գ օր. ընդ Հօր։

ճշմարիտ երբորդութիւնն կատարեալ է և անքակ, և ոչ ընդունի զոր յաւելուած, որպէս եթէ ինքն անկատար, ինքն և ոչ զոյր զբ Բանն Աստուծոյ՝ ընկերակից զոք բան իւրում բնութեանն ընդ ինքեան երեւոյթ մարմին ունելն։ Այլ զնորոգսա զբնութիւնդ անուանիցին, և զոյր ումն ևս կից աստուածութեանն համարձակ՝ ի մեռ իւրանց կարծելն, և ասեն։ Եւ զաթեալ ընդդէմ զոյդ հակառակին, և ի ներքս հերձուածոց և պատառումս արկանին[1]։ Զի գիրք ասեն, եթէ ի Մարիամայ էառ զմարդկեղէն մարմինն փրկիչն մեր Բանն Աստուծոյ. և նորա չորրորդութիւն ի ներքս արկանել իշխեն և յաւելուած ինն զմարմինն աստուածութեանն ասեն, և զոյր հատասար պաշտչին զաթարածն, և աստուածութեանն որպէս թէ ինքացեալ[2] յաւելուած համարին։ Եւ ոչ իմացան, եթէ ոչ ի կատարումն ինչ աստուածութեանն, և առ կարօտ ինչ՝ Բանն մարմին եղեւ, այլ զի մեռելութիւն մարմնոյն ի կենդանութիւն գարձցի։ և ոչ եթէ անկատար Բանն կատարեալ լիցի՝ վասն այնորիկ ծնաւ ի Մարիամայ, այլ զի զմարդկեղէն բնութիւնս փրկեսցէ ի մեղաց։

Ո՛պարհ ոչ իմանան, թէ Բանին եղեւ փրկութիւն մարդկան և կենդանութիւն. այլ պնդիչ յաւելուած որ եղեւ ի կենդանի մարմնին Բանին կենդանարար լինէր։ Մանաւանդ թէ առաւել մարդկութեան բնութենոյս եղեւ յաւելուած՝ հաղորդութիւն և միութիւն Բանին։ Քանզի մարմինն/մեզ կատարացաւ եղեւ անմահ, և ի ջնաւորութենէ եղեւ հոգևոր, և որ յերկրէ լեալ էր, վերացաւ անց ի վեր ընդ գրունս, և եկեալ յերկինս՝ նստաւ ընդ աջմէ Հօր։ Երբորդութիւն կատարեալ է, և ոչ ընդունի գյաւելուած և ըմ-

1. Գ օր. չունի՝ արկանէն։
2. Ցօր. ի լուսանցս գնէ ինքացեալ, որպէս ունի և Բ օր.։

թերութիւն, այլ միշտ ի կատարելութեան խոտ է[1] և է, և չերբորդութիւնն մի աստուածութիւն ճանաչի, և այսպէս չհակասցուի մի Աստուած բազում։ Արդ, ուստի այսք ամենայնի լռեալ կարկեսցին հերձուածողքն։

Արդ, զայլ է և այլ եւս զհետ մնաց հերձուածողացն երեմն, քանզի մարմին էր միացեալ ընդ Բանին, և ոչ իւր մի բնութիւն Բանին աստուածութեանն և մարմնոյն, այլ ի սրբոյ[2] Աստուածածնէն Մարիամայ ճշմարտութեամբ ծընեալ, և ոչ եթէ Բանին Աստուծոյ չկրեալ և փոփոխեալ ի մարմին։ այլ և մարմինն խոտոր զոր առ ի նմանէն, ոչգոյ էր Բանն միացեալ[3]. և միանգամ[4] ցուցանէ իսկ զընդհանուրն զանբաժանութիւն և զմիութիւն։ իսկ ասացեալ յոմն ինչ զդրուագացն և զայծակուցան, զոր ձգնանն ասաց, «Թէ Բանն մարմին եղեւ.» ։ Այս են միայն զոր ասէն, և արժան է զսա միով բանիւ՝ որ բան նման ասա է, գաղանի և մեծագոյ։ Գրէ այսպէս Պաւղոս, ասէ. «Քրիստոս վասն մեր եղեւ անեծք»[5]. քաւ լիցի, այլ վասն զի զմեզ անեծս յանձն իւր ընդալաւ, և ընդ մեր անիծեալն և պարսաւ՝ ինքն չարչարեցաւ։ վասն այնորիկ է ասացեալ, եթէ «Քրիստոս վասն մեր անեծք եղեւ.» ։ Բան այնմ օրհնական է որ[6] ասէն, թէ «Բանն մարմին եղեւ.» ։ Ոչ չկրեալ փոխեցաւ ի մարմին, այլ վասն զի զմարմին վասն մեր առեալ իւր միացոյց Բանն Աստուծոյ՝ եղեւ մարդ, վասն այնորիկ ասացաւ թէ «Բանն մարմին եղեւ.» ։ Եւ գաղէալ, զոր ասեմք, թէ մարդ եղեւ, նման է սա այնմ, զոր ասէ Քառնի մարդաբէ. «Հեղոյց յոգւոյ իմոյ[7] ի վերայ ամենայն մարմնոյ»[8]; իսկ արդ՝ ասէն ի վերայ ամենայն

1. Գ օր. գնէ էր։
2. Գ օր. աքսաճեայ։
3. Գ օր. փոսոքեցեալ։
4. Գ օր. փոսոքէն։
5. Գաղատ. Գ, 13։
6. Բ օր. զոր։
7. Բ և Գ. օր. Եզե։
8. Յովել Բ, 28։

մարմնոյ, մինչ ի վերայ անասնոցն ևհետ պշնորհս հոգւոյն։ այլ միայն ի վերայ մարդկան բանաւորացն. բան այնմ օրինակի է որ ասէ. «Բանն մարմին եղեւ.» ։ Եւ գաղէալ, որ ասէ եթէ մարդ եղեւ. ջերն ամենայնի. այս միայն և մեկնութիւն են, զոր ասէ աւետարանչն ցհետ, եթէ՝ «Բանն մարմին եղեւ.» ։

Շատ և բազումն է բանս այս, յամենի առնել գրոցսդին, որք ասեն, թէ յառաջ քան ի Մարիամայ առնալ զմարմինն, էր ընդ Բանին, և յառաջ քան զմարիամեան Բանին Աստուծոյ, և յառաջ քան ի Մարիամայն ծնանելն բազում անգամ գալուստ ասեն Բանին Աստուծոյ յաշխարհս։ Արդ, լռեալ գադաթեացն ընդվայրապատ և անամեմ բերանք նոցա։

Եւ գաղէալ, այնք որ ասենն, եթէ՝ ոչ էր ընդունել մեզ մարմինն. վասն զի, ասեն, յանմահութենէն Աստուծոյ էր անմահ։ իսկ եթէ ոչ մեռաւ մարմինն սէրուբական, վրդով պատուա անանգէր կորնթացւոց, զոր ինքն ընդգրեաւ. «Քրիստոս, ասէ, մեռաւ վասն մերոց մերոց»։, ըստ գրոց· և կամ պղպէս յարեաւ, որ այն մեռաւ.» ։ «Գարեգնին անդրէն յետս և անմահացեալ անմահութիւն, որ ի ներսն զանօրէնութիւն»[2].

Աստուցաբ և առ այնոսիկ՝ որք ասեն, եթէ որ ի Մարիամայ մարմինն էր, ոչ է նա Քրիստոս և ոչ ՅԵ և ոչ Աստուած։ Թէ որպէս ասեն, և ոչ աէրուծական մարմին էր, և ոչ Աստուած Բանն էր ի նմա, վասն զի իսկ և իսկ ծնեալ ի Մարիամայ կոչեցաւ Լմնուել, որ ի մարգմանեալ կոչի, Լոգ մեզ Աստուած։ Մրպէս գարձեալ և Պաւղոս, թէ ոչ Բանն էր ի մարմինն, վասնզի Հաւիտեանից գրէ. «Զարոյց Քրիստոսն ըստ մարմնոյն, որ է ի վերայ ամենայնի Աստուած, օրհնեալ յաւիտեանս. ամէն»[3].

1. Ա. Կորնթ. ժե, 3։ 3. Հռոմ. Թ, 5։
2. Ոմ. ԼԴ, 4։

Աբդ, եկեալ խոստովանեցաւն, թէ յանցեան և մեղան, և հաւանեալ հաւատացան ասառաւելնէն գրոց, մանաւանդ Թովմայի, յորժամ՝ ետես զտեղիս բեւեռացն, մեծաձայն գոչեաց, և ասէ. «Տէր իմ՝ և Աստուած իմ»[1]: Աստուած և Տէր փառաց, այսինքն՝ էակից Հօր Արդին էր յանխտո և ի չարչարելսմ՝ ի մարմինն: Իսկ մարմինն չարչարեալ մեռաւ բեւեռեալ ի խաչին, և խոցեալ դեղարձակաց, բղխեր ի կողիցն չարչարական մարմնոյն՝ Յոր և արիւն:

Բանին Աստուծոյ մարմինն չարչարեալ, լցեալ և միացեալ ընդ աստուածութեանն բանին, և ըզչարչարանս իւրոց մարմնոյն՝ Արդին միացին Աստուծոյ՝ իւր հանճարէր, և ինքն անեալ և անչարչար էր յիւրում մարմնի չարչարանսն: Վասն այսորիկ իսկ արեգական տեսեալ, այսինքն զԲանն խաչեալ և թշնամանեալ՝ զոբրտնական մարմինն, յինքն ամփոփեալ զլուսաւորութիւնն ճառագայթից իւրոց, և խաւար արար ամենայն աշխարհի: Եւ զարձեալ, մարմինդ Բանին Աստուծոյ, որ ըստ բնութեան մարմին էր մահկանացու, Բանն որ ի մարմինն էր, և վեր քան զբնութիւն մահկանացու մարմնոյ՝ արար զմարմինն իւր անմահ, և անապականացու, և միացոյց և ջնջեաց ի մարմնոյն զբնական մահ և զապականութիւն: Վասն զի զդէպ եկեալ և միացուցեալ զմարմին Բանն Աստուծոյ, որ ի վեր էր քան զբնութիւն մարդկան. վասն որոյ եգիտ անապական մարմին մարմինն ապականացոյց, և յարքահարեցաւ մահ ի բնութիւնս մարմինն մահկանացուի. վասն զի Բանիւն Աստուծոյ կեանք թափատրեցին ի նմա:

Աստուածք զարձեալ և վասն այնոցիկ, որք յանդգնեալ ասեն, թէ, որպէս ի մի ի մարգարէից եհնար ի՞նա Բանն. զոսա եւս զիւրացդին է յան-

1. Յովհ. Ի, 28:

զիմնել. վասն զի առաջի ամենեցունց ի կուռս կան արգանդէն Ծնաւ Բանն մարմնացեալ: Եթէ էր լինալ որ իրրեւ զմի ի մարգարէիցն Քրիստոս, ընդէ՞ր ի կուսէն Ծնանէր և ոչ յառնէ և ի հնոյէ, որպէս ամենայն մարգարէքն և սուրբք. և ընդէ՞ր ոչ ասէ վասն մեր ամենեցուն, իսկ այլոց մարգարէիցն և սրբոց՝ ոչ նոյնպէս: Եւ ընդէ՞ր միայն ի գալստեան Բանին, որ մարմնացաւն ի Մարիամայ, ասէ, թէ ի վախճան աշխարհիս այսորիկ, խօսեցաւ ընդ մեզ Արդւովն իւրով, իսկ այլոց մարգարէից և սրբոց՝ որ յառաջ քան զնա էին և կամ յետոյ զնա՞ր չիւր Ծնանդս Ծնան, և զնա՞ր չիւր զնոյն մեծան, և ոչ ասէ վասն նոցա: Եթէ Բանն Աստուծոյ, և ոչ ի նոսա, և ոչ վասն մեր ամենեցուն զնոյն ճառակեալ. և զարձեալ, Առաքեալ ասէ. «Ամենեքեան նովքդին, և ոչ ևս յարուցեալ ընդմանդ զհաւատացուսս, այլ մեզ միան»: Իսկ ի Մարիամայն, նա միայն յերիր աւուր յարեաւ և այսր փրկութիւն ամենայն տիեզերաց: Եւ եթէ նման արդարոցն էր, ընդէ՞ր որ ի Մարիամայն Ծնաւ, նա միայն ասէ Էմմանուէլ, որ էր մին միացեալ և լցեալ աստուածութեամբն, Ծնանէր յաստուածածնի կուսէն. քանզի Էմմանուէլն թարգմանեալ կոչի, Ընդ մեզ Աստուած. և զարձեալ, ամենայն աւրէք կերան և վատակեցան և մեռան, և ոչ ասի, որպէս վասն նորա, եթէ եկեր, վատակեցաւ և մեռաւ. և ոչ յինքեան ինչ պէաս, այլ վասն մեր ամենեցուն: Եւ զարձեալ, իւրաքանչիւր Ծնդկան սրբոցն, ոչինչ վասն ուրուք ի նոցանէ ասացաւ, իսկ որ ի Մարիամայս է, վասն որոյ միայն է ասացեալն, թէ «Բանն մարմին եղեւ»: Որով երեւեցաւ թէ ոտ աւրբան ասաւ ի Բանէն Աստուծոյ չնորհք մարգարէութեան. իսկ որ ի Մարիամայն է, ինքն Բանն իւր մարմին ոտ և Ծնաւ մարդ կատարեալ, ըստ բնութեանն

և ըստ էությեանն Բան Աստուծոյ և հաւատար Հօր, և ըստ մարմնոյ՝ ի զաւակէ Դաւթի և ի մարմնոյն Մարիամայ մարդ եղեալ· որպէս և ասաց Պաւղոս ի սկզբան Հռոմայեցւոց թղթին։ Զոր և Հայր եցոյց յՀին Ցօրդանանաս, և ի թմբուկսն կան լսելին, և ասէ. «Սա է որդի իմ սիրելի, ընդ որ հաճեցայ»[1]։ Զոր արիանոք և հերձուածողք ուրացան, ասք հաւատացեալ երկրպագանք, և ոչ բաժանեալ զՈրդի ուրոյն և զԲանն ուրոյն[2], այլ զնոյն ինքն զԲանն դիտեմք ճշմարիտ Որդի Աստուծոյ, որում ամենայն ինչ եղեւ և ասք փըր կեցաք և տիեզերք ամենայն Հօր փառաբանու թիւն մատուցանեն։

Այլ ես ընդ այս զարմացեալ էի, թէ որ այս չափ յայտնի եղեն իրք, և ի հարցն Նիկեայ զա նանեցան հաւատք, զնորզ գաւք գոյք ի միջ հակառակութիւն, մինչեւ առ մեզ եւս հասանել։

Այլ փառք Աստուծոյ, զի թէպետեւ տրամա ցուցեք ի վերայ գրեցելոցն և մեկնութեանցն, եւս առաւել ուրախ եղաք վասն այնոցիկ, որ ե կին ի ձէնջ առ մեզ· զի մերաներեցան ընդ մեզ և խոստովանեցան զմարեցութեան առ ձեզ, խոս տովանելով զաթեղաչաւութեան և զուղղափառու թեան հաւատոյ։ Եւ զայս զոր գրեցի առ ձեզ, ոչ բազում ընդ միա ածելով, այլ սակաւ բանիւք հարկեցայ գրել, զի մի՛ լռութեամբ տրամեցու ցից զձեզ, այլ ի ձեռն սակաւ գրելոցս, միաբա նեալ ընդ ձեզ, ուրախութիւն ընդպարցաք։

Այլ ազաչեմ՝ յառաջ զաւառաձաւաքը լաւու թիւնդ քո. և երկրորդ անգամ գայեսցի, որք լսեն զբանս Թղթոյդ, հանդերձ մեկնութեամբ ընդունել զաւացեալսդ։ Եւ եթէ իցէ պակաս ինչ և ետաղ գէմք ասացելոցդ, դուք եղրայրաբար

1. Մատ. Գ, 17։
2. Գ. օր. գնէ՝ Որդի սոյնքն ԵՒ Բան սոյնքն։

ուղեսջիք, և ասջիք բերել։ Եւ եթէ ինչ ապա տա բար գիր բանիցդ, որ ոչ ունիցի զարժանն կատա րելութեան, ընդհնեցեք մեզ, գետացեալ զամենե ցունց գընութեան մերոյ զանգութեան և զագետութեան։ զի հաւասով փառաւորեացուք զա ստեղծողն զԱստուած, այլ ոչ եթէ քննութեամբք ինչ ի վերայ բնութեան աստուածութեանն հաս նել կարիցեմք։

Ողջանեա՛ զամենեսեան որ ընդ քեզ եղբարք. գրեէ՛ որ ընդ մեզ ամենեքեան, ողջանեն։ Զօրա ցեալ Տիրամբ հաստատեցիս, սիրելի։

ԻԱ

ՍՐԲՈՑՆ Ս. ԹԱՆՆ Ս. ՍԻ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՒ

ԱՌ ՅՈՎՀԻՒՆՈՍ ԹԱԳԱՒՈՐ ՎԱՆՆ ՀԱՒԱՏՈՑ

Ցէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ի վերայ սկսուելեան օրհնագրելով, զառյդ և զճաշաբաղեալ Հաւատոյ սահմանն արար առնելովն սրբոյ Ատեարիոյ։ «Գնացէք աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս. մկրտեցէք զնոսա յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ»։ ապա ուրեմն հաւատով կատարելութիւն է Հայր և յՈրդի և ի սուրբ Հոգին։ Արդ, սրբոյ Երրորդութեանն յանելուած ոչ ընկալեալ ամենայն իրօք, զի և հաճելութեամբ Հօր կամեսրութեամբ հոգւոյդ եղեալ[1] սրոյ ի մեզս միաձևեան նորա բանին, ի Հոգւոյ սրբոյ և ի Մարիամայ կուսէ և մնբէ, մի գործեալ ի Որդի հանդերձ առեցեալ յոմն միասրութեամբ անօրէնութեամբ. քանզի համանդամանի մարմին, համանդամանի Աստուծոյ բանին մարմին, և համանդամանի հոգեւոր բանական. քանզի նոմաս և զգայութիւն ունէր։ Ուստի իրաւամբք յանէա և ճշմարտապէս նորին Ցեառնն իւր և ոչ այլոյ ուրուք առեալքն[2] խոստմանեցին։ Քանզի նախ Ցէրն ընդ նմա աստուածապէս, և յայնժամ ի նմանէ նոյն ինքն անօրինաբար մնանին։ Վասն սրոյ և Կոյս մայրն սրպէս Աստուածածնի՝ սուրբն Մարիամ։ Արդ, մի յանէա վայելուչ է ասել և խոստմանել զՔառնին բնութիւն և անճառութեան մարմնացեալ, և կատարելապէս մարդացեալ։ Եւ որ ոք զայս ոչ ասէ, աստուածամարտ է և սրբոց հարց պատերազմիչ։

1. Բ. հաղորդեալ։ 2. Յօր. աստիճան, ուզղեցաւ յԲ օր.։

ԻԲ

ԹՈՒՂԹ

ԱՔԱՆԱՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԱՌ ՅՈՒՍՏԻՆԻ ՅԱՓՐԻԿԻ *

Ես այսպէս կարծեմ, եթէ ապանդն եղիեսացւոց[1] ի վաղուց հետէ չնկնալ խախանգեալ. իսկ զա ասադիկ արմատ զառնութեան[2] ի մեր երեւեալ, զրգռումն չանաց ազգականիդ։ ուստի և քոմ[3] աստուածպաշտութեանդ մեզ զգալիր[4] եղեալ լսելով զայդպիսի չարահնութիւն ազանդոյդ, որք համարձակեցան ասել, եթէ յետ հրաժարելոյ մարդկան առաք, ոչ կարեն պատարագք և ազօրհնութիւնք օգնել և սրբել զդեացեալսն, և չնորհել նոցա թողութիւն։ Քանզի այսպիսի բանք հայհոյութեան հեթանոսաց վայել են և ոչ հաւատացելոց[5] քրիստոնէից։ Զի եթէ զայր թողաւոր ածէր[6] զր ի հաւան, և լուծանել հրամայէր[7] զկապառորսն. իսկ սրք[8] ի քրէական մեռսան ելեն ըմբռնեալ[9] մեծամեղքն, զորոց ոչ ոք ի նոցանէ յիշել կշ-

* Ճ. Գ և Ճ. ԻԲ գրեն՝ առ Աքսոսիէ յԱքսիկ։
1. Ճ. ԻԲ եկեղացոյց։
2. Ճ. ԻԲ և Ճ. Գ յաւելուն զառնել։
3. Ճ. ԻԲ ի ի նմ։
4. Ճ. ԻԲ յոյժ հեղաբեր։
5. Ճ. Գ հաւատացելոյ։
6. Ճ. ԻԲ ածէ։
7. Ճ. ԻԲ հրամայէ։
8. Ճ. ԻԲ և Ճ. Գ և սրք։
9. Ճ. ԻԲ ածուելոյ լինին։

խեսոչ առաջի թագաւորին[1]. ապա եթէ[2] զի հաւմարձակութիւն ունիցի առ թագաւորն[3], և զորդի թագաւորին բարեխօս ունիցի[4] հօրն, ոչ առաքէն զամենայն չնորհեսցէ[5] թագաւորն, և արձակէ յայնպիսի չար[6] և դառն առնելոյառաց։ Ապա ևս առաւել Հայրն երկնաւոր, չնորհէ մարդկան դլանացանս նոցա[7] յորժամ զենամէջ փբիսասի առաջի անկանիցեն[8], ներէ և յողոպ գնացեալդին[9], միայն եթէ մեք չերթալեմբամբ մեռուիցեմք և առաքիցեմք[10] զանբաւ մարդաթիւթիւնն Աստուծոյ[11]։

1. Ճ. ԻԲ որ և չէշեցոցնել ոտ չէշէ վոյրացոր չնոցան ԲաքՏաբբէ. իակ Ճ. Գ չէշել ոտ չնոցան չէշէ վոյրացոր առաջ ԲաքՏաբբէ։
2. Ճ. ԻԲ իակ ապա եթէ։
3. Ճ. ԻԲ չառնի առ ԲաքՏաբբէ։
4. Ճ. ԻԲ առնէքէ։
5. Ճ. ԻԲ և Ճ. Գ չնորհե
6. Ճ. ԻԲ կորդոր։
7. Ճ. ԻԲ և Ճ. Գ չուռնին։
8. Ճ. ԻԲ յանկաւ Նոա։
9. Ճ. ԻԲ Ե ԲաքՏաբբէոց չնորհե։
10. Ճ. ԻԲ գնե միայն՝ ապաՒիչեմ։ իակ Ճ. Գ ապաՒիչ։
11. Ճ. Գ. Նոա, այապէս է և Ճ. ԻԲ որ յանկաւ Նոա ֆաւ յանկոնոա։

ԻԳ

ԵՐ. ԱԹԱՆԱՍԻ ԱՍՏԱՑԵԱՆ

ՀԱՐՑՄՈՒՆՔ ՎԱՅԵԼՈՒՉՔ

ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՐ ՀՈԳԵՇԱՀ

Ա՛ՀՈ. ՀԱՐՑՈՒՄՆ. Քանզի ոչ ոք յաշխարհիս այսմիկ ևկիաց աք ի մեռելոց պատմեաց միան ոտուց մարդկան բան ինչ ուսուցանել, միան այսմիկ հարցանելիք զորբութիւնդ քո, ոմ երանելի Հայր[1]։

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՐ. Հոգի մարդոյ զգալութիւն է խնդալի, անմահութիւն և անտեսանելի, ի նմանութիւն հրչտակաց ընդունող, և ոչ իբրեւ հրչտակ[2] գոյացեալ [բան չպղտիպութեան Որպիսի ասացուածոյն][3], և ոչ նման քան զմարդին են հոգիք, որպես Մանիքեացիքն չարաբար ուսանդեցին,

1. Գ. և Ե օրինակք, զայս սկսուած ունին այսու վերնագրով. Երանելոյն Աթանասի արքեպիսկոպոսի աղեքսանդրացւոց, հարցմունք վեղերաց եւ պատասխանիք Կնոջին Երուսաղէմի հայրապետին, յաղագս մահացութեան եւ հանգստոյ։
Ա. Հարց. Հեղինակն համբոյր ընդ այս երկս բառս (Ե. օր. ընդ այս բանս), և ապա այնուհետեւ է սկզբ. բառս բոլոր երկրորդ երեքերորդ եղեալ վասն այսոր երկ բնիցն և երկուսակի երեսաւորիցն (Ե. օր. երկուսակի երկպատակութեամբ), և ասեն ոչ իսկ, զի այսպէս երկ պիտանացաւ ոչ մարդոյ, երկ ասելի հեռատեցաւ, ընդ որ ոչ մարդկանն ոչ երկ չաշխարհս չայս ի գնելոյ, պարտ ինչ և հասարակութեամբ վասն գնոյ մարդկան բան երկ ասացանել. վասն այսորիկ ընդ սկզբան գրեալդին զոյ, ոմ երանելի հայր։
Աստանօր սրման է գիտել զի առհասարակ ամենայն զրչագիրք մեր սկսանին այդու հարցմամբ, գնելով առջեւ մեզ Ա. Հարցման, և որ ի կարգին. այլ զի հանգամանի սա ՀՁ հարցման չայն բնագրին, սրման համարեցաք նշանակել այսպէս՝ Ա՛Հ. Հարցման, կամելով իմն ցուցանել այսու՝ եթէ Ա. Հարցման հայ գրչագրաց, հմմ. ՀՁ Հարցման չայն բնագրին, այդպէս ունիս խնդալ և ի յաջորդսն։
2. Գ և Ե օր. գնեն գնոր։
3. Պակասեր յօրինակին, յանգաւ ՀԳ. Գ և Ե օրինակաց։

այլ յօրինակ քարի և երկաթից, որ ընդ միմեանս հարկանելով ցերկրացունց անդիւ հաւր ծնանի, այնպէս յառնէ և ի կնոջէ հաստատի հոգին հրաժառնան Աստուծոյ։ [Եւ հաւան առնէ գրիչ աստուածպէն առաքեալն Պաւղոս, որ ասէ. « Սերմանի մարմին հնչուար, և յառնի մարմին հոգեւար »[1], յայս է լթէ յառաջն գաստատանի[2].

Բ՛է. ՀԱՐՑ. Ո՞ւստի՞ յայս է լթէ ի ժամանակի մահուն ոչ միանգի հոգին ընդ մարմնոյն։

ՊԱՏՄ. Քանն Աստուած յայսոցանէս ուսուցանէ մեզ զան մահու մարմնոյն և կենդանու թեան հոգւոյն, ասէ. « Մի՛ երկնչիք յայնցանէ՛ որ սպանանեն զմարմինն և զոգին ոչ կարեն սպանանել »[3], յայս է, զի անմահ է[4]։

Գ՛է. ՀԱՐՑ. Ո՞ր ազգաւ բաժանի հոգին ի մարմնոյն։

ՊԱՏՄ. ի չորից գոյութեանց հաստատեցաւ մարմին մարգոյն, յարենէ, ի մադէ, ի մսուաց[5] և ի հեւթից, այսինքն՝ ի ջրոյ։ ի վերոյ չորից գոյութեանց հաստատի մարմին մարգոյն, և ի նմանութեան պատւոյ ի ներքս[6] ի մարմինն բնակիալ է հոգին։ իսկ ի ժամ մահուն հրամանաւ Աստուծոյ բաժանին չորք գոյութիւնքս[7] այս, [որպէս քաղցել տան զքաղցելիսն որմունս][8], և նմանէ անդառնին ազատելին որ է օրինակ հոգւոյ մարգոյ, և վերին հոգւոյն բաժանելոյ ի մարմնոյն[9], արիւնն ցամաքի [որ է ջրոյ և կենդանագոյն գոյութիւն][10]։ Ուստի մեռեալ մարմինք վերի մահուանն ոչ ունին արիւն, այլ զնուդան և զմսոյն և զհիւթի ջրոյն կատեալ։

1. Ա. Կորնթ. ԺԵ, 44։
2. Փակագծեալք յատկաբ. յԳ, Գ և Է օրինակաց։
3. Ղուկ. ԺԲ, 10։
4. Ա.մ օրինակք յատկանն և անչաբրբեալք։
5. Բ. օր. է մաղձոյ, է մսոյսոյ։
6. Բ. օր. է Ներս։
7. Գ և Է օր. ջնջոցաբիչներս։
8. Փակագծեալք յատկաբ յԲ և Գ օր։
9. Ա.մ օրինակք է մարդոյն։
10. Փակագծեալք լրացեալ յԳ. Գ և Է օր։

Դ՛է. ՀԱՐՑ. Ո՞ւր արդեաւք լցին երթեալց ազգք մարգկան։

ՊԱՏՄ. [Ոսաւր և աշաւղ է հարցումիդ այդ և ծանկեալ ի մարգկանէ. քանզի յայնցանէ զգք անդ երթեալ լցին՝ ոչ հրամանեալ Աստուած գալ այսր, մեք ոչ կամ՝ որպէս լցին անդ հոգիքն][1]։ Այլ որպէս ի գրոց ասանիմք, այսպէս գիտեմք, զի տգիք մեռուորաց ի գժոխս լցին ի ներքոյ երկրի և ծովս, որպէս ասէ ի տաս ապոստոլն. « Եկին գիս ի գբի ներքնումն »[2] [և այլ՝ լթէ « փրկեցիր զանձն իմ ի գժոխոց ներքինոց »][2]. և Յոբ ասէ][3] « ցերկիր խաւարային, ի միգն ուր ոչ գոյ ճաճանչ արեգոյ »[4]։ այսմ միայնէ և ի գիրսն Եզեկիասու։ իսկ հոգիք արդարոցն գինի գալոց տեառնն Քրիստոսի առ մարդիկ, որպէս ուսոք յաւետարանէ առաքելոցն, և գրեալ անդ լցին. զի ոչ եթէ Աստուած ուսուցանին միայն երազ զգրեան, այլ ամենայն ուսուց արդոյ և արդարոց,

Եւ՛է. ՀԱՐՑ. Եւ ասա զինչ, ընկալարն միանգամ[5] արդարք զարբին և միգաւորք զանձինս։

ՊԱՏՄ. Ո՛չ երբեք, այլ անցին նեղութիւն և ուրախութիւն ազիք սրբոցն, և ծանեսուր վայելչացին, նոյնպէս և տրտմութիւն մեղաւորացն զոր ունին՝ ծանեսուր տանջանք եւցէ։ Զոր օրինակ հրաւիրէ մեծատուն զլազարոս, զի ուտիցէն ճաշ ընդ նմա, և նորա ոչն ունկնցին վայելել ի պէսպէս խորտից. տյնպէս և որք մեղանչականքն լցին, ոչն ունին տանջանաց, զուարթ իւրեանց սգոյ և տրտմութեամբ անցուցանեն, այնպէս պարտ է խնամել, և վասն ոգեաց անդր գնացելոցն արդարոց և միգաւորաց։

Զ՛է. [ՀԱՐՑ. Իսկ եթէ այդպէս ասացեր, զի

1. Փակագծեալք յատկաբ յԳ և Գ օր։
2. Ոգմ. ԶԶ, 7։
3. Փակագծիս նշանակեալք լրացաբ յԳ և Գ օր. գնեն փակագծեան։
4. Ցեղր. ԺԻ, 12։
5. Գ. Գ և Է օր. գնեն

ոչ ոքիք արգարոց յարբայութիւն մեռանին՝ և ոչ մեզաւորացն ի տանջանս գժոխոց, զիարդ ասաս վասն մեծատանին և Ղազարու լսեմք ի Քրիստոսէ ի ձեռն առաքե աւետարանին, որ ասէ՝ զի մեծատունն ի հաւր գեհենին պապակեր և ապաչէր զԱբրահամ առաքել զՂազարոս, որպէս և լուաք։

ՊԱՏՄ. Ասակաք խոսեցաւ գայդ Քրիստոս, զոր օրինակ վասն կատանացն և վասն պյոցն։ Եւ արդ, զի ոչ եղեւ գործն Ղազարու արդեամբք, քանզի որք տանջիլոց են ի գեհենին, տեսանեն զարգարսն որք առ Աբրահամու փայենն յարքայութեան. բայց զմիմեանս ոչ է հնար մեզաւորացն տեսանել. և այդ է անշնաբին տանջանք մեզաւորացն, որք զանձինս լրեանց միայն տեսանեն։ Իսկ արդարքն ոչ միայն զլրեանց ապրանսն տեսանեն այլ և զամենայն արգարսն. որպէս և Թովփրական լերինն Յովնան առաքեալքն զՔ՚ոփսէս և զերգիա։ Իսկ մեզաւորքն տեսանեն զամենայն արդարսն և վասս և ինքեանք զմիմեանս ոչ տեսանեն, զի մի՛ մխիթարեացին. իսկ արդարքն տեսանեն զմիմեանս և զմեզաւորսն [1]։

Լէե. ՀԱՐՑ. Ձանաչիցեն արդեւք անդ եղբայր զեղբայր, կամ հայր զորդի, կամ բարեկամ զբարեկամ։

ՊԱՏՄ. [Ձանաչումն ի պատկերին տեսանելեն նշանակի[2], իսկ հոգիքն աննիզմինք են և միանդ նմանք. զոր օրինակ մեզաւ միմեանց նմանք են և հաւատաւք[3] երեւեն ամենայն աչաց)[4]։ Արդարոցն եւս ճանաչել Քրիստոս զմիմեանս, իսկ որք ի գժոխս իցեն մեզաւորքն՝ նոցա ոչ եւս։

Լէե. ՀԱՐՑ. Եւ արդ՝ եթէ նախ քան զգա-

1. Փակագծեալ յաւելու յԲ. Գ. Դ և Ե օրինակաց։
2. Դ և Ե օր. լինէ։
3. Փակագծեալ յաւելու յԲ. Գ. Դ և Ե օր.։
4. Բ օր. սրպէս Ղազար ճանաչէ զհոգի ի հեռուն, այլ գեղեցկէ։

լասան ոչ ճանաչէին հոգիք մեզաւորացն զմիմեանբս, ապա և ոչ յետ յարութեանն ճանաչեն, ասաւ։

ՊԱՏՄ. Եւ ոչ յետ յարութեանն ճանաչեն ասէ։ [Վասն որ յապականութենէ անցք անչանեն ընդ մարմին մեր, վասն այնր ոչ ճանաչիմք զմիմեանս։ Ի յարութեան մեռելոց ընդ գալիս սերմանցս և ապականութիւն խորտակի և որպէս յառաջն Աստուած մի մարդ առեղծ և մի կերպ, այնպէս վերստին զամենայն մարդիկ զապականեալ մի կերպով յառնել ի մեռելոց՝ մեծութեամբ և փոքրկութեամբ։ վասն այնորիկ ի յարութեան ոչ գոյ արա և ոչ էգ, ոչ մեծ և ոչ փոքր։ Եւ զիա՞րդ հնար է ճանաչել հայր զմանուկ իւր յորժամ ազգ մեռանի և երեսնամեայ յառնէ, որպէս և Քրիստոս երեսնամեայ վերստնեաւ. կամ զիա՞րդ ճանաչէ եմաղազգի մեռանել՝ ապիառակ յառնել. կամ որ կոյր մեռանիցէ՝ և յառնէ աչօք, կամ մեռանի անդամոյզ՝ և յառնէ ամբողջ։ Ապա թէ յազգս այսորիկ երկպառակիս և անհատապալ լինիս համարել զասացեալս, լուր Քրիստոսի զի ասէ, «Ի յարութեանն ոչ [ազգ] կանացս առնեն և ոչ կանայք արանց լինին»[1]։ Ազգ որպէս հրեշտակք մնակիք են և մնաձև, այնպէս հաւատացուք բնութեան մերում ի յարութեան անդամալան լինել։ Զոր օրինակ գՀաս ցորենոյ հասկ արաք Աստուած, և գարձեալ ի հասկէն լինի հաս, և գարձեալ սերմանի՝ և ապականեալն լինի հասկ, այնպէս և զմարդն արարեալ Աստուած ի սկզբանէ, եթէ գաստուերան նորա պահել էր, անապական իսկ եպեալ էր. այլ նա ի ձեռն պատուիրանազանցութեան եղեւ ապականացու, անկաւ ի ձեռն մահուն, թաղեցաւ յեր-

1. Մաթ. ԻԲ, 30։

կէր, վերարտասանի և լինի անապական որպէս յառաջագոյն ասեցաք][1]։

ԹՒՐ. ՀԱՐՑ. Արդ՝ ուրեմն այդ պատանեւն երբէք ոչ կէր գնալոյ նոցա յաչխարհէս յայս, թէ ոչ։

ՊԱՏՍՊ. Ո՛չ երբէք. լուր մարգարէին Դաւթի որ ասէ, « Մարդոյ որպէս խոտոյ են աւուրք իւր, որպէս ծաղիկ վայրի այնպէս ծաղիկ, չնչէ ի նմա հոգի, և ոչ է, և ոչ ևս երեւի տեղի նորա »[2]։

ԹՒՐ. ՀԱՐՑ. Իսկ եթէ այդպէս եղէ, վաղվաղ ապա տուրբք երեւեին ի տաճարս իւրեանց բազում անգամ։

ՊԱՏՍՊ. Արդ՝ յորժամ ի տաճարս և ի գիրեկտեռս լինէիցի երեւումն արբոց պատուց, ոչ եթէ ի չնոյն պահուց նոցա լինէիցի, այլ ի չնոյն հնչեսա-

1. Փակագծեալք յատեալ յԳ. օրինակէն. — Բ. օր. զայդ հարցումիւդ՝ ասե ոք, այսպէս համառօտ զոտ իսրոյ ասդին. Հարց. Վասն այն ոչ ծանուցիր դմեզ, որ յայսոսիկ ասդանդն ընդ սերմանս մեր։ Պատաս. Բազումքն գիտելոյն ընդ սերմանն է ասդանդութիւն կորուսիչն (՞), և անհնչեցան Աբրահամ յաղեցն, վասն այնորիկ ոչ ծոց սրտս և ոչ է, ոչ գիր և ոչ խոր. գնեալք գնաց ի ծանուցել ճեր զորոյէ էաք, որպ գիտելոյն և երբեմնագոյ յարատեալ, կամ որպէ գնոյք ալեւոր գիտել և երբեմնագոյ յարատեալ. այլ լինին որպէս զրիչտոյ Աստուծոյ։ և հրեշտակն գնաց էն գիրեալ. այնպէս մանաւանդ և բնաւ ընեան մերսամ յանհագանելէ յարատեան, որ յատուն իսկ գտեցիցես։ Զայն Դ և Ե օրինակք ասդին այսպէս.

Հարց. Զի՞ էր ծանուցէ յարքամ պարզ գիտելի և յատնի երեւանս գիտ, և գիտ և գիտելոյ կամ նորոյեւ, և յատնի ասդիտ։ Պատաս. Զոր օրինակ զգորեանն նեռի որոյ Աստուած և է նուիրեալ լինի հոգ. և գաղելոյ նմա գիրեան, և ասդիտելոյ։ ասդրէն լինի հոգ. այնպէս և գիրքն որոյ Աստուած է ակնբուխ, և երեւ գղտուրեանն գիտելոյ էր, անասդիտ իսկ էր լինէ. իսկ նա ոչ գիտելոյ գղտուրեան, նոքա ասդիտացան, անգամ է հոգ և իսկ ի ջուրեցուս չերէքէր. իսկ է ջուրեցուն չերէքէրեան և լինի անասդիտն որպէս յատուն ասելոյ։

2. Սղմ. ՃԲ, 15։

կաց որբոց։ Աստ դու գիտ. մի գղտելիւն հոգոյ երանելոյն Պետրոսի և Պաւղոսի, թ նոյն է մի ժամ. յաման թէմեռելոյ երեւնալ[1] ի տեղիս բազմաց, և բիւր տասնաւոր նոցա, ընդ ամենայն երկիր. և ոչ հրաման կարէ առնել զայդ, բայց եթէ միայն Աստուած է հնար առնել զայդ, զի յերկու տեղիս և ամենայն ուրեք երեւեսցի։ Իսկ[2] յանդամ զօրավէրնէն յորժամ ի սպառազինելիսն ինչ առաքին պահասն յերկնային փառաւորելինել անգէ։

ԹՒՐ. ՀԱՐՑ. Զի՞նչ լուսաղդն առաւելագոյս կերպս բերէ հրշտակաց՝ քան զՀգիս մարդկան։

ՊԱՏՍՊ. Երբէք գղտելիւն անճառանելի է քան զմարդկան, զոր ոչ ոք երբէք կարացէ տեսանել ի վերայ երկրի[3]. առեւ իսկ զԱստուծոյ, զհրշտակի և զհոգւոց. զի որչափ զայնաս և լուսաղդն է արեգական քան զլուսին, այնչափ առաւելագոյս լուսաղդն է գղտելիւն հրշտակաց քան զմարդկան։

ԹՒՐ. ՀԱՐՑ. Զիարդ մարգարէքն բազում անգամ տեսանէին զԱստուած։

ՊԱՏՍՊ. Քանզ մարգարէիցն և յետ յարուցեալն Քրիստոսի, Հոգիացեալս առաւելագոյն ասէ. «ԶԱստուած ոչ ոք երբէք եահս, բայց միածինն որ գինի որ է ի ծոց Հօր »[4]. և Պաւղոս ասէ. «Զոր ոչ ոք եահս ի մարգկանէ, և ոչ տեսանել զի կարող է »[5]. քանզի ոչ եթէ նոքա մերկ զգղտելիւնն Աստուծոյ տեսանէին, այլ բան տեղագրելեան մարգկային ոչ[6] գիշանելով Աստուած կերպարանեալք, և [որ յայնժամ անեղորին էր և առանց

1. Գ և Դ որ. երեւեալ։
2. Գ, Դ և Ե որ. չէ Լ։
3. Փակագծեալ յատեալ Գ և Ե օրինակս։
4. Յովհ. Ա, 18։
5. Տիմ. Զ, 16։
6. Գ, Դ և Ե. որ. ըստ կարողութեան մարդկանց։

անգամից,][1] որպէս մարդ նոցա երևեալ[2], զի ոչ տեսանէին զդայութիւնն այլ պիտոյս. Այսպէս և զման հրշտակաց, և յաղագս մերկ հագուց պարտ է զայս խնդրել։ Բայց միայն Աստուածածնին Մարիամ, տեսեալ սոսկ զդայութիւն հրշտակի, պարկեր է զԳաբրիէլ։

ԱԳՒԹ. ՀԱՐՑ. Ջի՞նչ արդեւք, ապա և ոչ հրշտակք բան զդայութեանն երևելն մարդկան։

ՊԱՏԱՍԽ. Ո՛չ երբեք. քանզի ոչ գօրէ ասչ ապականացու տեսանել զդայութիւն անապական, և ոչ առասպօր առուգապէս է տեսանել[3]. զի ոչ բան զդայութեան իւրեանց երևելն մերկ հրշտակաց, այլ ի կերպս երևելոյ առնձինս իւրեանց եբեւեցուցանելն։

ԱԳՒ. ՀԱՐՑ. Ջի՞նչ իցէ կամ որպիսի՞ տանման զդայութեան հրշտակի ասելոցդ։

ՊԱՏԱՍԽ. Հրշտակին կենդանի զդայութիւն իցէ, բանաւոր և անեղեր, օրհնաբանող և սեմսիւ։

ԻՆՒ. ՀԱՐՑ. Ջի՞նչ իցէ գործ յերկինս զօրաց երկնաւորաց։

ՊԱՏԱՍԽ. Օրհնաբանութիւն անդադար, և զըզհանէք[4] հանապազորդ կալ առաջի մեծափայլութեանն[5] Աստուծոյ, թեպետև ապաւեն ցասուցեալս մեռանացանեն վասն փրկութեան մերոյ։[6] [Ջեռնգէ և գաղթ այգպիսի բան խրատանչիւր պէտս են կարգեալ. գաւազ վարդապետութեան[7], գաւազ չուրջ

1. Փակագծեալդ յատեալ յԳ, Գ և Է. օրինակաց։
2. Գ, Գ և Է. օր. յատեալն ասասէն է յԵօ տաբեծոց։
3. Փակագծեալդ յատեալ յԳ, Գ և Է օրինակաց։
4. Գ, Գ, Է և Զ օր. ունեին ըզնոսա. իսկ Բ. օր. ունի զնոսա։
5. Բ. օր չունի. հեթվաբելըսեանն... և զնէ՝ վասն էբլոմբեան տարբեր ըստ խոտոտանէք։
6. Փակագծեալդ պակասէր յօր. յատեալ յԳ օրինակաց։
7. Գ և Է. օր. վարդապետա-կանս։

կանդնելով, գաւազ խնայողականք[1], գաւազ պահպանողականք, գաւազ ազատասօրականք, գաւազ տանջողականք, գաւազ հագուց ատելոցդք[2], գաւազ պատերազմականք[3], գաւազ մարդկան վերակացուք։ Եւ այսպէս գաւազ գանազանք զերկնային զաւազդեանն ճանաչեցեալք[4] կացուխեմիս և կարգօք։ Իսկ գաւիազք և զբերմոլիքն՝ առանց միմիայ տասուածութեանն[5] ճանաչելոյ, զի ի միս են գան գանձնայն և մերձ են առ Աստուած։ Իսկ սերովբէիցն ուսուցանեն գաւազդան ազգք և գաւազ, և այնպիսի կարգ վերհագոյն գանազան գաւազն հրեշտակաց սուրբք են, որք են վերակացուք մարդկան։

ԱԳՒ. ՀԱՐՑ. Իսկ բնաւ յիշե՞ն զմեզ հագիքն երկնայնոյն զմէնջ. որպէս և հրշտակք յիշե՞ն, կամ ոչ։

ՊԱՏԱՍԽ. Յիշեն, ասէ, հագիք սրբոցն յամենայն ժամ. իսկ մեզ տեսանօրայն՝ որ ի գժոխոն իցեն, նա և ոչ զԱստուած յիշեն, թող թէ զմեզ. լաւ յաղագս այգորիկ թէ զնոյ ասէ Եբրայեցին Գաւիթ. «Ո՞չ զի է որ ի մոհս յիշէ զքեզ, կամ ի գժոխս խոստովան առնի աս քեզ»[6]. և գարձեալ, «Ո՞չ մեռեալք օրհնեցեն զքեզ, և ոչ այնոքիկ որ իջնան ի գժոխս»[7]։

ԻՆՒ. ՀԱՐՑ. Ջի՞նչ արդեւք իցէ անդ յաւարչ երկնայ հագուց ընդկցելոց։

ՊԱՏԱՍԽ. Քարժամ հագին ի մարմնոյն բաժանի, ոչ բարի ընդ գործէ, և ոչ չար. զոր օրինակ նուագարանն յորժամ ոչ իցէ ոք որ հարկանի զոտիքն, խոտանեալ անանի և առանց գործոյ; այսպէս մարմինն և հագին՝ որ ի միմեանց բաժանին՝ ոչինչ կարասցեն գործել։ Իսկ հագիք սըբ-

1. Բ. օր. խնայական։
2. Բ. օր. ատելոյ։
3. Բ. օր. պատերազմական։
4. Բ. օր. ճանաչեալ։
5. Գ. օր. ասասուածութեանն. իսկ Բ օր. եւ աստուածութեանն. Է. օր. աստուած գիտեալ։
6. Սաղմ. Զ, 6։
7. Եսայի Լ.Ը, 18։

բոյն ի Հոգւոյն սրբոյ ներգործեալք՝ ընդ հրշառակս յերկրին կենդանեաց զԱստուած օրհնարանին և ցնծան։

ԻԼ[17]. ՀԱՐԹ. Զիշնչ արգելոք ապա, ո՞չ լսնանան ոգիք միաբարոյ յարժամ լինիցի վանն նոցա զարգանալիքն և պատարագ։

ՊԱՏՄ. Որք ճշմարիտ հաւատով են վարքաւնեալ, թէ և յանցեալ իցեն ի սիարեալենէ մարմնոյ, և գարձեալ գայցեն ի միաս եւբեանց և յաղաչաբանելիքն ընծանան, և ի չափ երից ժամու. ժամնանակի և բաց կացցէ ի միջոց և ի կենցաղոյս յայսմանէ, ամենայն ինչ որ լինի վանն նոցա, ընդունելի և օգտակար է։ Զոր օրինակ յարժամ այգէն ծաղկեալի յագաբակի անդ, ազդ լինիցի[1] գինեգործ որք յամենս ածեալ են[2], այնպէս և միաբարոյ, յարժամ լինիցի վանն նոցա զարգանալիքն և պատարագ անարիւն։

ԻԲ[18]. ՀԱՐԹ. Արդ՝ հնազը ինչ էգէ խմնալ, թէ վանն է՞ր ոչ թողեալ Աստուած ի հոգեացն երթելոց գալ այրէն, և պատուիլ մեզ առ յօգտաւէիսն մեբոմ, թէ գինւոյ կամ արպիսի՞ իցեն անգ նեզ գուխնք[3]։

ՊԱՏՄ. Բազում մեղբաւէիսնք ծնանելոց էին անտի. քանզի գնա այնահեռու ի ձեւս մարգեան փոխանձեալ[4] էին և ասացեալ՝ թէ յարեաք իսկ ի միանոյ. և բազում ինչ ասա պատուիլ էին և չար հերձուած սերմանեալ[5], առ ի մեղբաւէիսն և ի կարուսա մեզ հաւատացելոցս։

Ի[19]. ՀԱՐԹ. Լաւագոյն էր մարդոց եթէ կարէր գնանել զօր հանգստեան իւրոյ։

ՊԱՏՄ. Եթէ Աստուած գամենայն ազ ի յօգտաւէիսն մեբոմեան ասանդեալ[6], նա և ոչ զայս իսկ

1. Այս Է՛ հաճ։
2. իսնս ոչ է հնար խաղալ էն։
3. Գ., Գ և Ե. օր. ա՛ս է չեմ.
4. Գ., Գ և Ե. օր. գնացէք։
5. Գ և Գ օր. յաւելան՝ վասն տարեան մեղ. Իսկ զչնար տեչտարեան կենդանացս։
6. Բ և Զ. օր. Ասնանեալս։

Թոզացուցեալ ունէր, եթէ օգտաւէիսն ինչ[1] լինել աստանօր գնացեալ էր։ Քանզի Թէ զի գնաէր զօր մեռնուն իւրոյ, գամենայն աստուր կենաց իւրոյ մեզանչէր՝ առանց երկիւղի և առանց զգուշանաէ, և չարիս բազում գործէր. և եթէ չատ ինչ՝ ոչ աստուածգոյն քան գերիս աստուր յատաչ գառնալոյ յապաշխարութիւն, զի՞նչ էր այն. լաւ միարգարէին,[2] որ ասէ բանիւ Աստուծոյ, Թէ «Զոր ինչ գտից զոր՝ յայն խոչ գատեցայց գամենայն մարգ»։ Այսչ գնա գիս, եթէ զբ բազում ապանաւէիսնս գործեալ և գրկեալ, և այլ չարիք գանազան զբաղեալ և արհամարհեալ զշրամանս Աստուծոյ, և ի ձեռն երկոց ասւորց միայն լսեալ ի չարեաց, զի՞նչ օգուտ էր նմա։

[3] Արդ յայսմ վայրի փառաք Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, ընդ Հօր և սուրբ Հոգւոյն, այժմ և միշտ և յաւ՛։

ԻԱ[20]. ՀԱՐԹ. Արդ, մինչև ցայժմ ասեն, Թէ յանցանաք Հարց ի վերայ [արգասց՝ մինչեւ յերրորդ և ի չորրորդ ազգն։

ՊԱՏՄ. Ի ձեռն Մովսիսի միայն ասացաւ այդ, Հրամանաւ Աստուծոյ. իսկ ի ձեռն Երեմիայի գարձեալ ասաց. «Գաւ լիցի, այլ որ ասեն զազգսն, նոցին ազգին և աստուածսն»[3]. յաւիցազ անգրէն Քրիստոսի որ ասէ. «Ամէն ամէն ասեմ ձեզ, և կեացեն մեզք Հարց ձերոց ի վերայ ձեր յարենկ Աբելի արդարոյ՝ մինչեւ ցարիւնն Զաքարիայ որգացոյ Բարաքիայ՝ զոր սպանէք ընդ միջ սաճարին և

1. Բ և Գ., օր. ունի այսպէս. Ընդեանէք ասանդ ցնծութիւն, եթէ եր մեղ օգուտ։
2. Զգանդ՝ զէ՞ն չնարն էր այն. ըստ մարգարէին. այսպէս ասէին Գ., Գ և Ե. օր. Նաև զայն ևս չշրէք տալոյ. խաղել. տանչ տեսանէք զինն ասս հաճ մեղբնալ, Բռնութեալ նեղեալ Է և չէր յոյս յաջողել նմանէ. Ընդ այսմ ասէ Եսայի. Ընդ ամենայն ասեն մեղբնալ. Ընդ այսմ ասէ Եսայի. Ընդ ամենայն ասեն մեղբնալ.
3. Գ և Գ. օրինակ չունին։
4. Երեմ. Լ,Ա, 30։

սեզոնային»[1]։ Ուստի յայտ է, զի այնպիսիկ որ ոչ են միբանակ, զայնոցն ի վերայ նոցա յանդգնեալ հարցն, իսկ դհատառացեալքըս՝ սուբբ միրոմեխիանն սրբէ յամենայն անարիս։

ԻՒՆԸ. ՀԱՒԳ.[2] Ասեն անանք թէ, վասն յանդգնանց ծնողացն մեռանին որպէսզի, և անդրպետ իցէ։

ՊԱՏԱՍԽ. Լաւ է այդպէս լինել, քան թէ դիւահարին վասն յանդգնանց հարցն։

ԻՒՆԸ. ՀԱՒԳ. Վասն ընդ ապաքէ մեռանին, և այլք ծերանան առաւել քան զնոսին, և անանք սրբագործ ոչ լինին և բազում անի հարատեւմամբ վայելին և ապա մեռանին. և այլք՝ բարեգործ լինեն և առանց որպեսց և ապրասք. և այլք՝ առ բարիւքաք և քաջարիւք սրբեաց հայր և ոչ մեռանին։

ՊԱՏԱՍԽ. Բազում՝ բանք են յայսպէս սպրծիկ, այլ սակայն զոր յաստուածաշունչ գրոց ուսեալ եմք, առաջագրէ Հաւատացեալդ մեռնելոյն ոչ վասն յանդգնանց հարցն մեռանին, այլ վասն ոչնչութեան ծնողացն. երկու պատճառս բարեաց՝ յԱստուծոյ առակի եղեալ կայ. մի՝ զի մարգարէ մեռչին առակի Աստուծոյ և հաւանեին փրկութեան, երեքեւս չարագոյն ի կենցաղս հանգիրձեալ են կայ, և Աստուած վասն այնորիկ յարիշտակեաց զնոսա երկու, զի ծնողք նոցա զգաստացուին, և զինչ զայն որ ի ձեռն կատարեցին մեռչոց էին[3] մեռնելոցն, զայն բաշխեցուն ազգատաց։ Եւ ծնողք նոցա մեռ գոհութեամբ տարցեն վշտացն, քաւեին ի յանդգնանց երբեմնց՝ զոր ունէցին, և անդ վայելեցին զարթայութիւնն։ Իսկ որք ի բարւոյ լինելոցն հանապազ[4], և քաջարիւք սրբեաց

1. Մատթ. ԻԹ, 35։
2. Ր. օր. Հայց. Աւետ ըմ վասն ծնողացն յանդգնոց մեռանին մարդեւ։ Պատմ. Լաս է վերանիլ վասն գործոցն մերոց վասն յանդգնանց հարցն։
3. Փակագծեալդ յօրինակին պակասէր, գրագրացոյց յԳ, Գ և Ե. օրինակաց։
4. Գ, Գ և Ե. օր. ապ քաջ են հանապազ։

հաւք ամբարիշտք, սակայն և լինելի նոցա առղ ինչ բարիս գործեալ, և փոխանակ այնց բարեացն՝ առաքն վայելիցեն և առցեն գհատառացումն. որպէս և մեծատունն այն լատա. Լաքրատիկ, թէ «ընկալաբ զարիս քո ի կեանս քո»[1], այսինքն՝ թէ լոյր բարեխնամն գործովքն զոր արարիք։ Իսկ արք արդարք և սուրբք, յորժամ գժամահանա[2] լինիցին, թէեւիւս առղ ինչ յանցանք գործեալ իցեն, և ի ձեռն նեղութեանցն այնոցիկ մեռչեսք սրբէն. որպէս Դաւթոս ի յանցանսն Լւրոց, և անդ՝ ի ձեռն այնմիկ գժամահանաւթեանս[3]՝ հանգիստ գտանիցեն, «զի զոր սիրէ Տէր խրատէ»[4]։ Արդ, վասն այգորիկ մի՛ խռովիսցիս, յորժամ զամբարիշտս տեսցես ի բարեկենդանութեան[5], և զարդարան ի գժամահանան. զի երբեք ի մեռ ոսկի՝ այնու ապառամանդին ցոլտնուին պարարառանայ[6]։ Մի՛ ապա խռովիր պատհեսես, զի ոչ մինչեւ ՅԳսատ գագարեն մեր երբս, այլ մինչ ասա վախիցէ, անգ պահանջի, և մինչ ասա պահանջի, անգ յանկարծակիս[7] և վայելիցի զարթայութիւնն Աստուծոյ. վասն պատրիկ յամենայն բազում ժամհանան ասցէ մեզատրաց, գոցէ և ի մեռասան ժամս ասելն հասանելիցեն ապաշխարութիւն։ Իսկ զարգարս[8] փաթիլ ասիս ապանց առակի յարիշտակել ասած, զի մի՛ փոխանցէ ի չարութիւն վհատասս արգարութեանն[9],

1. Ղուկ. ԺԶ, 25։
2. Յօր. գժասաբ կեանս եգաբ բառ Գ, Գ և Ե. օր։
3. Գ, Գ և Ե. օր. գժասաբ կեանս։
4. Առակք Գ, 12։
5. Յօրինակին պակասէր բառ կեանս պատրիկ, յանկարծակի յԳ, Գ և Ե. օր. գհանկարծակի։
6. Ծ.տպես ունին ամենայն
7. Գ, Գ և Ե. օր. գնոն, և կեան պատրիկանց բաղ է գեհոսիկան և կամելել։
8. Գ, Գ և Ե. օր. Բազում անթոմ։
9. Գ, Գ և Ե. օր. հանծարս։

կամ՝ ներգործելն պատրիկ զմիս նոցա. զոմն պիղծ կառարին սուգ ինչ ժամնամաւ յառաջ, զի պղիծ նոցա վայելացին զվնասն յաւերտից։

ԻԳ՝. ՀԱՐՑ. Զինչ ասա, որ առաւաւտաղանդ և ներգո, մեռանիցէ յաղջամղմիսն. և որ զ առաւ ի բարեկենդանութեան իցէ՝ մեռանիցէ ի գերեզման։

ՊԱՏՄ՝. Այո՛, ասէ. բազումք ի մարդկանէ՝ առ ամէն մեծաւոյ առնելոյսոյ ի մարդկանէ՝ առ անդրէն պատիւս կրելոյ են, որպէս Մարտանայ կրէն։ իսկ այլք բազումք, զոմն զի մաւտացին Աւառածոյ գառաւել բազում, որպէս Նոյ, Աբրահամ, Սահակ, Յակոբ, Յովսէփ, Մկրտիչն և։ Եւ այլք ոմանք՝ որք բարեկենդանութենէրիք առ վայելելոյն, և անդ կայ մնայ նոցա ալբեալութիւնն կրկնիւ։ Եւ գաշեալ այլք, ոմանք կրեն չարչարանս և ոչ տեւեն, և ոչ համբերելոյն վշտացն գոհանիմանէ, այլ հայհոյեն. նոքա իսկ առ մարմնովն առնիկն, և անդ ի յաւերտից առնեանացն գառաւելոց են։ Եւ այլք վայելացեն բղկեանս գայ՝ և անդ գառնչանան, որպէս մեծաւ առնեն՝ որ զոմն վայելիան առաւ կենացս՝ կայ և մնայ ի առնչանան յաւերտից։ Եւ այլք կառաբելոյն զժամանակս իւրեանց մարդիկ և մարդեցք առնեանեաք, հրամարելով յամենայն վայելիանէ աշխարհիս այսորիկ, որք մեծապէս արժանաւորին պարգեւաց առաւելագոյս քան զազգսն։ Եւ այլք մեռանեն ինչ մաւտաւոր Աւառածոյ, և առաւէն առցեն վերստին յամենայնէ, և գոհանիմ իմաստասնելոյն ապատնոյն ի յաւերտից առնչանան։ [2] Աբէլ, բազում անգամ Աստուած ընդունէր զպատարագս նորա. զոմն պատրիկ կառարին սուգ ինչ ժամնամաւ յառաջ, զի պղիծ նոցա վայելացին զվնասն յաւերտից։

ԻԴ՝. ՀԱՐՑ. Զինչ ասա, որ առաւաւտաղանդ և ներգո, մեռանիցէ յաղջամղմիսն. և որ զ առաւ ի բարեկենդանութեան իցէ՝ մեռանիցէ ի գերեզման։

ՊԱՏՄ՝. Այո՛, ասէ. բազումք ի մարդկանէ՝ առ անդրէն պատիւս կրելոյ են, որպէս Մարտանայ կրէն։ իսկ այլք բազումք, զոմն զի մաւտացին Աւառածոյ գառաւել բազում, որպէս Նոյ, Աբրահամ, Սահակ, Յակոբ, Յովսէփ, Մկրտիչն և։ Եւ այլք ոմանք՝ որք բարեկենդանութենէրիք առ վայելելոյն, և անդ կայ մնայ նոցա ալբեալութիւնն կրկնիւ։ Եւ գաշեալ այլք, ոմանք կրեն չարչարանս և ոչ տեւեն, և ոչ համբերելոյն վշտացն գոհանիմանէ, այլ հայհոյեն. նոքա իսկ առ մարմնովն առնիկն, և անդ ի յաւերտից առնեանացն գառաւելոց են։ Եւ այլք վայելացեն բղկեանս գայ՝ և անդ գառնչանան, որպէս մեծաւ առնեն՝ որ զոմն վայելիան առաւ կենացս՝ կայ և մնայ ի առնչանան յաւերտից։ Եւ այլք կառաբելոյն զժամանակս իւրեանց մարդիկ և մարդեցք առնեանեաք, հրամարելով յամենայնէ վայելիանէ աշխարհիս այսորիկ, որք մեծապէս արժանաւորին պարգեւաց առաւելագոյս քան զազգսն։ Եւ այլք մեռանեն ինչ մաւտաւոր Աւառածոյ, և առաւէն առցեն վերստին յամենայնէ, և գոհանիմ իմաստասնելոյն ապատնոյն ի յաւերտից առնչանան։ [2] Աբէլ, բազում անգամ Աստուած ընդունէր

1. Գ, Գ և Լ՝ օր. յաւերժ-
յոյն առաքինութիւնք;
2. Բ՝ օր. առաջն յաւելու-
ը՝ ոմանք ասա և անդր ըն-
կալցեն զսահմանս. զանդ ըն-
դերբեցելոյ. զոմանք գոհաս-
ցեալքն ընթացան. խակ այլք ոմ-
անք գոհացան. և անդր վ-
երջին գոհացան. և այլք՝ ասա ոչ ընդ-
երբեցին. և ոմանք ասա և
անդր գոհացին. և գաղթեալ,
ոմանք ասա վայելեցան, և
անդր կորին վայելել...

առաւած անարժանից և մեզաւորաց մեծագիտին Յարհեայէ, զի նոցա ի չէնն պարտութեանն ի բաց յատացին զմեզս [1] յանձանց եւրեանց. քանզի պարտութիւն մարդէ զմեզս, առէ ոմն իմաստասէր։

ԻԵ՝. ՀԱՐՑ. Զինչ կամիցիցիք ասել վասն այնոցիկ որք յանկարծակի մեռանին, և գահավէժ լինիցին, կամ այլ ինչ մահտարիչ որ յայս նման իցէ։

ՊԱՏՄ՝. Ամենայն ինչ որ պատրիկ է, անյայտ է ի մարդկանէ և ծածուկ, Աստուծոյ միայն է գիտելի [2]։ Լուր Տէառն զինչ ասէ. « Աչառարարն որ ի մէջտեղ անկաս, զինչ արդեօք, մի՛ ինչ մեռանելոցդ էին քան զամենեսին որ բնակեալ են յԵրուսաղէմ։ այ, ասեմ ձեզ» [3]։ Եւ յայտնեալ ասացաւ, զի ոչ եթէ որ զասն մահտարիչ մեռանէին ամբարիշտք միայն իցեն։ Այլ քանզի և որդիքն Հոբայ արդարք էին և Զաքարիա և Յովհաննէս, և այլք բազումք։ այլ ոչ է պարտ զայդ ամենայն գնոսա ածել. քանզի յայսմ ժամանակի յորժամ երկիւղածք և բարեպաշտք որ զասն մահտարիչ [4] մեռանիցին, յանցանս ինչ ստացեալ ունիցին, և ազատեն յայնմանէ չարաչար մեռանելոցն. զի անդ հնձարտապէս մեծապոյն գասուն արժանաւորք լիցին [5]։

ԻՉ՝. ՀԱՐՑ. Եթէ որ ինդրելոցէ ողորմութիւն, և ասացէ որ և անմեռ մերձ լինիցին, զինչ պարտ է ասել. քանզի այնպիսին չէ հնար ի ծածուկ առնել զողորմութիւնն։

ՊԱՏՄ՝. Զմիս մարգոյն չգիտէ Աստուած. զի թէ ի միտս իւր յայտ է ի ծածուկ առնել, եթէ և բնաբուց [6] [առանձի առնէ, ոչ գաստապարհ, ապա

1. Բ՝ օր. լուացեալ է պղտոր և յանդառոյ խբեաւոյ։
2. Բ՝ օր. յաւելու, այլ Լ չէ պարտ եղեալ։
3. Ղուկ. ԺԳ, 4։
4. Բ՝ օր. գառանման պատ-
նէն յանդառնս ինչ գոհացելոցն։
Գ՝ օր. գեմ. զի պեղեալ
5. պարոյս աջմանացին։
Փակագծացիր ցէջն 363
6. պահեալ յօր. քառաս. ի
Գ՝ օր։

լեհ յօժար է դի տեսցին մարդիկ, լեհ և ի խոտս չտեմարանաց առնէ՝ չէ օգուտ[1]։

Իկ[չդ]. ՀԱՐՑ. Ասաց աստուածպէտն առաքեալն, ոչ ներկով և ոչ ի հարկէ, այլ զոտարէթ առբս սիրէ Աստուած. ապա, ոչ է պարտ առնել զպրսիկսին, յորժամ սիրան բանագաւառ զպրսիկսին[2]։

ՊԱՏՄ. Կատարեալ իսկ այն է՝ որ հանապազ առնէ զպրսիկսին աստուածպէտս. իսկ որ բանաստեղծացի ի պատուիրանս Աստուծոյ, ընդունելի է առաջի Աստուծոյ, որպէս և ինքն ասէր. «Բառնեաք յսիրտս ակն զարքայութիւն Աստուծոյ»[3]։

ԻԲ[չդ]. ՀԱՐՑ. Եթէ ոք վասն մեղայ ի բոց ապաշխարիցէ, յայս է լեհ ինքեանց զնեղ իւր. ապա ուրեմն եթէ ոք առնէ զպրսիկսին և ապաշխարեցէ և յապաշաւս բերիցէ զեանուսն իրացն, ապաշաւելոյն այն՝ կորցոյ զինչն և զվարձան։

ՊԱՏՄ. Ջառ լիցի. այլ զոր օրինակ ապաշաւելն ի վերայ մեղացն՝ Աստուած լինի առիթ ապաշխարութեանն, նոյնպէս և ապաշաւանաց ի վերայ զպրսիկսինն, ասաւանայ լինի գործդպզմիվիկ առիթ։ վասն այգորիկ ոչ յանձանին և զեալ վարձքն։ [4]Այլ սակայն չէ բարւոք ապաշաւս բերել զգործս բարիս, քանզի որ առէպ ապաշաւէ, գանգագայթի գառնիկի առնել զարիս։

ԻԹ[չէ]. ՀԱՐՑ. Ոչ է պարտ, որպէս կարծեմ, առանց հարցաքննութեան առնել զպրսիկսին, այլ հարցանել և քննասաւ գապէս, եթէ կարօտեալ ոք իցէ՝ որպ առնելոյ զպրսիկսին. քանզի Աստուծոյն ասէ. «Քարժամ առնես զպրսիկսին, տես թէ ում արասցես»[5]։

1. Գ. որ. ջրջնէ ոչ աբիսն, ջ. որ. պատիճ ոչ աբիսն։
2. Գ. որ. զնէ, ապա ոչ է պարտ առնել զպրսիկսինն
յորժամ սիրան բանագաւառ առնելոյն։
3. Մատթ. ԺԱ. 12։
4. Ասի մերում գրերիակեան պատճառ ի Գ. որ։
5. Ժողովոց Գ.Թ, 1։

ՊԱՏՄ. Այդպէս խնամեալ զգիբս և չարաչար ածէք զմեզ, և գարձուցանէք զանձն ի վնաս անձանց. զի ոչ եթէ վասն պղտութի ասաց զայս Աստուծոյն, այլ այպէս ասէ. «տես թէ ում՝ բասցես»։ քանզի ինքն ասաց. «ինձ սրարէք»։ և զիբ ասէ, թէ «Որ զպրսիկ ապրատին, փոխ ասէ Աստուծոյ զտուրան զայն»[1]. իսկ եթէ ընարել հրամայեալ էր զինդրսին, ապա ընդէր ասաց՝ թէ «Որ ինդրէ ի քէն, տուր»։ իսկ եթէ այպէս է ասացեալ, ապա ամենեցուն հասարապ կաց ինդրողաց պարտ է տալ և ոչ զինել։

Լ[չդ]. ՀԱՐՑ. Որ եկեղեցական մեռանելոյն այն է ընդունելի, թէ այն՝ որ կարօտեալ բաշխէ։

ՊԱՏՄ. Ջատեն Ճիաւսի ընդ այնսիկ որ ընդ ալմէն են, թէ «Ջազգեալ և նեռա ինձ ուտել»[2], եցոյց զի պատուականագոյն է տալ ապրատին. զի ասաց, թէ՝ «ինձ սրարէք»։ քանզի լսան պատկերի խրոց սրարեալ գնորդն, և նոցա պարտ է առնել զպրսիկսինն, զի նորա իսկ են ասեալ անմոռ Բանին Աստուծոյ։ իսկ յազագս եկեղեցւոյ ասացաւք ի պատկէն, զի յոր ինչ և փափագի ոք գործել վասն Աստուծոյ, ընդունելի է առաջի նորա. զի թէ միւսն գեղարդն սիրեաց, և միւսն զառն եղբարցն նորոգել, բարեաց է և այն, այլ սակայն եթէ գերիս կողմն ոչ կարէ կատարել, լաւագոյն է յայգասան տալ։

[3]Լև[չէ]. ՀԱՐՑ. Եթէ անհատասս զի վասնհաղեալ լինի ինչս յոք հատասացեալ, և նա առցէ զայն, ուրեմն գատաստարեսցի՞ Աստուծոյ։

ՊԱՏՄ. Ասաց Տէրն, թէ՝ «Տուր զկսրակերն, կապեր»։ քանզկայս է, զի կապեն այն հեվիանս էր. Աստուած ատաւնօր, զի չէ պարտ առնուլ ինչ յայնմանէ. իսկ եթէ մեռանիցի այն՝ որ վասնհաղ

1. Ա.առաք ԺԹ, 17։
2. Մատթ. Իե, 42։
3. Ջայս հարցասւն հանդերձ
պատասխանեաւսն չունի Գ. օրինակ։

ցան, պարտ է զայն ապբատաց ծախել, ի փառս Բրեհատաի Աստուծոյ մերոյ, որ է օրհնեալ յաւ[ի]տեան։

ԼՒՀԵ. ՀԱՐՑ. Կարդի՞ է պղծութիւնն ջնջել զմեզս ամենայն։

ՊԱՏԱՍԽ. Եթէ առնես արդեն պարտ է, կարի կարող է։ Իսկ եթէ ոմանք պղծութիւն ունիցին առ ընկերին եթէ բնաւ ինչ պղծութիւն արատցուք, ոչինչ օգտացուք։ Եթէ ոչ խոցոտս զպարտս ընկերին, բան բանին ջնառն, և ոչ Հայրն երկնաւոր խոցոտ դլանցանս ձեր։ Բայց այլ է որ կայ ի մեզն և առնէ պղծութիւն, և այլ է փարձք երկրագործին՝ որ ի քրտանց իւրոց առնէ զպղծութիւնն։ և այլ է այն՝ որ ի սակաւէն ապ պղծութիւն, և այլ է որ յանեղբարցն, և այլ է այն՝ որում վտահանան տալ զինչս ապբատաց։ և ոչ եթէ այս միայն, բայց զի նա ինքն՝ որ մարմնով յաշխարհս յայտնի է, և ոչ կարէ զանս յանցանաց իւրոց այլ ինչ մատուցանել Աստուծոյ, պահ կամ աղօթից կամ պաշտպանութեան, զպիսակացն իակ սրբէ պղծութիւնն։ Իսկ ի կրօնաւորացդ այլ ինչ պահանջեացի. զի պարտ է նոցա մեծամեծ քարոզախրատութիւն ցուցանել, և ապա պղծութիւն։ Այլ սակայն պղծութիւնն, որ գնաբարգործոյսդ զպիսակի ամենայնիւ կարաց ապբատացուցանել, կարող է և զայլ զանբժշկելի զմեզս ջնջել, որպէս և լուաք ի մարգարէէն Դանիէլէ ասել ցնա. «Ջմեզս քո պղծութեանդ քաւեացես, և զանօրէնութիւնս քո՝ տրաք անանկաց»[1]. և գաղեաց ասէ դիր. «Պղծութիւն նուաստեցուցանէ զմեզս մեծամեծս»[2]. և գարձեալ, «փրկանս մեզաց ընդունելութիւն առն»[3]. և Գաւիթ ասէ. «Երանի որ խորհի զաղբատն և զանանկ, յաւուր չարի փրկէ զնա Տէր»[4], պարիքն՝ յաւուր գա-

1. Դան. Գ, 24։
2. Սիրաք Գ, 33։
3. Առակք ԺԶ. 8։
4. Սգմ. Խ, 2։

տաստանէն։ Իսկ որ սխա ունի ընդ ընկերին, ոչ օգտէ պղծութիւնն։ Իսկ որ պղծութիւնն ոչ առնէ, և անօրակալ է և չարին բարի առնէ, կարի՛ մեծագոյս օգտեսցի։ Իսկ այն՝ որ զպղծ ի մեռ եգեալ գործեսցէ յայսպէս պբպայութեանն երկնից, նա և ոչ զպղբատ անուն առնիցէ։

ԼԳՀԲ. ՀԱՐՑ. Հանուրհակեցան ոմանք երանել զմատաբեացն, վասն զի նոցանս բաղում գործեցին։

ՊԱՏԱՍԽ. Ոչ է պարտ զմեռեալ զպէտ տալ ուժգր, այլ առկայն լուիցաք ի փրկչէն որ ասէ. «Քայմ՛ Ծանիցին առնելիքսն՝ եթէ իմ ասկելիքդ էք, այլ զի նոցանս առնիցէք, այլ զի սիրելիք վիմանս»[1]։ Քայցայտ է, զի ճանաչելն սիրոյն Աստուծոյ առաքելութեան էին։ քանզի յորժամ կացցեն արգարքն ընդ աջմէ, ոչ ասացէ, «Երկայք օրհնեալք Հօր իմոյ, ժառանգեցէք պատրաստեալ ձեզ զարքայութիւնն»[2], զի նշանս և սքանչեսս արարէք և կամ այլ ինչ, այլ եթէ, «Քաղցեալ և նաւաք էիք ինձ ուտել»։ Այնպէս և ոչնգիսի, որ ընդ ահեկէն իցեն, «Ապիծեալք» ասէ, և ասէքէ ի գահենն արտաքին. վասն անողորմածութեանցն ասաց և անգթամտեանն. քանզի նշան առնել, միայն Աստուծոյ է յարհրդ. այլ և կարողութիւն. իակ սէր առ ընկերն և ախտակցութիւն, է բարբուց բնաւեան մարդոյն է։ Լուր երանելոյն Պաւղոսի առելոյն, վասն այնպիսի այք նշանս առնեն. «Եթէ ղեզուս մարդկան խօսիցիմ և զհրեշտակս, և զամենայն հնաւանս առնելիցիմ, մինչեւ ըղբերկու փոխանակիչ, և մատեհցիմ մարմին իմ յայրումին, և սէր ոչ առնելիցեմ, ոչինչ օգտիմ»[3]։ Եւ Ցէրն ասէ. «Եղերուք, մի՛ նշանագործք, այլ գիմաք, որպէս և Հայրն ձեր երկնաւոր գիմած է»[4]։

ԼԳ. ՀԱՐՑ. Գիտի՞ բաժին յընչից մարգոյն պահանջիսցի առնել ի նմանէ պղծութիւն։

1. Ճովհ. ԺԳ, 35։
2. Մատթ. Իե, 34։
3. Ա. Կորնթ. ԺԳ, 1։
4. Ղուկ. Չ, 36։

ՊԱՏՄ. Աստուածային առաքեալն հրամայէ, «Ձեր առաւելութիւնն եղիցի ի նոցա պահպանութիւնն»[1]. վասն զի ոչ հայի Աստուած ի տուրս՝ այլ յառներգութիւնն. վասն զի ի ձեռն ընդոյ մերոյ կարող եմք ապրեցուցանել զրազումն ի մահաւտնէ, և ոչ ապրեցուցանեմք, այլ անտես առնեմք։

ԼԵՒ. ՀԱՐՑ. Ձինչ համարեցեալ այն, զոր թողուցեալք յառաջ մնհան, զի արասցեն մեզ այլք։

ՊԱՏՄ. Մեհեանի պատարագ էիցէ այն։ այլ ասեայն եթէ ի կենդանութեան եւթումբ արարեալ է զպրմնութիւն, այնպիսին ընդունելի է և այն, զոր յետ մնհանն արասցեն նմա զպրմնութիւն, և այնու առաւելագոյն փառաւորեսցի. ապա եթէ ի կենդանութեան սահմանութիւն ոչ ունէր տալոյ, և այն իսկ ընդունայն է զոր արասցեն։

ԼՋ. ՀԱՐՑ. Եթէ ոք մեզք ծնեցանց, և ոչ զաղհել կարասցէ, և ոչ գնահատչաւ լինել կամ արնել, կամ այլ ինչ ապաշխարութիւն գործել, և ոչ առնեցի ինչ զի արասցէ զպրմնութիւն, և ոչ կարասցէ հատուցել ի կենդանոյս յայսմանէ. զինչ օրինակաւ, կամ որպէս կարասցէ ապաշխարել։

ՊԱՏՄ. Զոր օրինակ ապրեցաւ մնքաւորն, և որպէս Գաւթիթ ասէ. «Խոնարհ եղէ, և ապրեցոյց զիս ես» [2]. և որպէս պատարագ անարիւն մատուցանի Աստուծոյ և զպրմնութիւն, այնպէս համարեսցի և այն որ խոնարհ են որոնք, և հեգուն արատուտ. «Պատարագ Աստուծոյ հոգի բեկեալ, զսիրտ տաբբ և զհոգի խոնարհ Աստուած ոչ արհամարհէ»[3]։ Եւ գաթեալ ասէ. «Մերձ է Տէր առ այնոսիկ որ մաշեալ են սրբութիւք, և զխոնարհս հոգւով կեցուցանէ»[4]։ Եւ որպէս երանելին զպրմնեք, ըզդի և որ տաբբ են արանք։ Նոյն քան զայլ երանելիսնան երանելին

2. 1. Պաղմ. ՃԺԴ., 6։ 3. Պաղմ. Ջ, 19։
2. Բ. Կորնթ. Ը, 14։ 4. Պաղմ. ԼԴ., 19

և խոնարհդն որանբք, և ապրատքն հոգւով, զի նոցա է արքայութիւնն երկնից. փրկութեան ճանապարհ այս եակ է գնացողաց, և զճանապարհս զայս կարող է գնալ ապառաս և անանձ, տէր և ծեր, ռամիկ և ապէտ, և ոտքիկ զդրծս իւր խոնարհութեամբ։

ԼՀՎ. ՀԱՐՑ. Ձինչ լոյծ խոնարհութիւն, կամ որ խոնարհութեամբ պարտ է խոնարհել։

ՊԱՏՄ. Խոնարհութիւն այս խոկ է. ոչ հայիլ յանցանս այլոց, բայց խրատանչիւր զի հայեսցի յանցանս իւր. և ոչ գառեսցէ զայլ զի և ոչ բամ բասէ. այլ հանապազ զանձն իւր պարտական կացցանէ գառաստանին յանխնդիր. և առասցէ, տպրեսցո զնս Տէր տզրմնութեամբ քով, և ոչ ի ձեռն տզրմնութեան խնամ։ խոկ այն՝ որ զանձն իւր պարտական և մեղաւոր համարեսցի, ոչ երբեք լինելոյ չարպաշ, և ոչ տնս պահեսցէ ընկերի իւրում, և ոչ բամբասէ, և ոչ գառի զընկեր իւր, որ մեղաչետ լինի իւրմ. ապա այնոհետեւ զնդոյնութիւն մեզոց իւրոց ընկալցի Աստուծոյ, և յերից բարոյ յայցատնէ առցէ թողութիւն, ոչ գառէ և ոչ գառապարտի. լինել խոնարհ և արգարանալ։ Թողուլ գյանցանս, և իւրն թողցին յանցանք։ Խոկ զնկրս գառաքինութիւնս զայս ոչ ծերութիւն խափանէ և ոչ ախտութիւն, ոչ ապրատութիւն և ոչ այլ ինչ։

ԼՐՎ. ՀԱՐՑ. Եթէ ոք բազում մեզամբ մեզանչէ յանցանս բազումս, և զարձեալ յապաշխարութիւն գայցէ, և սկսանի ապաշխարել, և յապաշխարութեան մնդ գարձեալ յայլ եւս մեզս անճանի և ի բազում յանցանս, և զարձեալ կրկին ապաշխարէ, ընդունի Աստուած զպիտիսին մեզ ոչ։

ՊԱՏՄ. Աստուած որ գիտէ զդիւրաթեռ[1] մարդ-

1. որ. քիւրաթեռթեռ, եւ որ. քիւրաթեռթեռութիւն՝ քիւրաթեռ, իսկ գնե Զ. որ.

կան ընտրվելն, եթէ բիւրապատիկ իսկ մեզանէ, և գործեալ բիւրապատիկ ապաշխարիցէ, ոչ երբեք ի բաց մերժէ զապաշխին Աստուած յերեսաց իւրոց· զի այն որ պատուէր եւս Պետրոսի, եւ ի ծանուցանելին եւ ի մոռալ եպրօբ իւրում, նա ինքն բիւրապատիկ անգամ՝ թէպէտ մարդկան ապաշխարելոց· զի այլ է ընտրվելին Աստուծոյ, և այլ է ընտրվելն մարդոյ: Բայց մեզ գործ է զայս առատագոյս խնամել, զի սոփորվելիսն այն ի մեզանէին և անդրէն ապաշխարելն արշամարհել Աստուած, և ի սոփորվելնէ յայնմանէ առեալ անդրէն ի մեզ զառնայ, և գժտարելն լինիցի այնպիսւոյն ի բաց կալ ի մեզանէ: Այլ որպէս չասն ի սպանգանոցի[1] սոփորեալ, ոչ ի բաց կայ ի չար սոփորվելնէնէ մինչեւ անդէն առատակոցի· նոյնպէս և մարդ՝ որ ի մեզանէ սոփորեալ: Զարձեալ, և կառարած կինայ մերոց ծածկեալ է ի մէնջ, և ոչ է յայտ մեզ որ ելից մերոց· զայնչ արդեւք երբեւ զգոյ ի ժամանակի մեզանէ մերոց և զառնիցէ զմեզ անապաշխարս, և մեռանիմք ի տանջանսն յաւիտենական:

Լթ՚՚. ՀԱՐՑ. Քանի՞ չնռվելինք էցեն մեզանէ[2]:

ՊԱՏՈՒ. Երկու չնռվելինք· քանզի առեալին և այլ կանամուի ոչ երկայ յօտար, և գործեալ եթէ առնակին կամ այլ կանամբի բաժանի յաւուրեցն և ասգի այլ, չնայ· և որ զվիոգնսն առնու՝ չնայ· և աննեղբելի էցեն վասն յանցանացն այնմիկ առ Աստուած:

Լ՚՚՚. ՀԱՐՑ. Ասեն ոմանք, եթէ քաւռվելին առնի ցի՞ պատկռվելին առաւել քան զայլ յանցանս, քան-

1. Յօրինակին եղեալ էր չառն ֆասապ է կանաբան, ուզուլ ցաք բառ Գ, Գ և Ե օրինակաց. յԲ· օր· պահասի, եւ ի Զ· օր· ապշտաի ինչ կայ ակռնալ ի նախընթաց ասդէն է ֆեզ պատռալ Լ է ապահաբ նոյն ասդանի, չի կատարսն կինայ:
2. Գ, Գ և Ե· օր· գնեն վիռնի՞ բէտ էն չնռվելնեւ ֆեզայ:

զի ընտրական է, և բանագաւառ գռնռվելինն և չարժէ զասան:

ՊԱՏՈՒ. Առաքեան ծանրագոյն յանցանս աՀատանէ զան քան զանէնայն յանցանս. ասէ. «ԶաՄինայն մեղ՝ զոր ինչ և գործէ մերգ, արատաոյ մարմնով խօրց է· եւ որ չնայ ի մարմինն իւր մեղանչէ»[1]· քանզի ի մարմնոյ անգի չհատնանան[2] փաղդռվելինն, հնչռվելինն[3], որպէս զոհ իմն[4] մեռանցանէ սատանայի զսբռնանս իւր· և բատ ժամ՝ մեռանէ ժամու, որպէս ինչ գարտական էցէ· այնպէս կատարէ և անկանի ի սոփորվելինն, կէս ի սաճաբէ իւրմէ, և այլ և սատանայէ· քանզի ոչ ի բնռվելնէ էցէ չարժռմնի[5], այլ և յատակոյ և յրմբէլոյ· [եւ մեղանչէն՝ ի կամացն է, զի ինչ կամի՝ մեղանչէ, և եթէ ոչ կամի՝ ոչ մեղանչէ][6]· ահաւասիկ Աստուած այդպէսի զԱդամ յանցաւոր գտաս, գարտեաց· [զի եթէ ոչ էր կամեցեալ՝ ոչ էր յանցեալ][7]:

ԽԱ՚՚. ՀԱՐՑ. Քանի՞ մեզ յանցանաց էցեն պատկռվելնեն:

ՊԱՏՈՒ. Էցեն եւկ բազում է ազգի ազգի, բայց մեծագոյն այն եւկ է՝ որ կէն ունէցի և չնայ, քան զայն՝ որ ոչ ունէցի: Եւ առաւել մեծագոյն այն էցէ յանցանք, որ կէն բարի ունէցի և չնայ, քան զայն՝ որ չար ունէցի· և այն որ ի ծէրռվելնեն չնայ, քան զայն՝ որ ի մինռվելնեն· և այն՝ որ ոչ պակասէ ի չնռվելնէ, քան զայն՝ որ ի ժամնամակէ ժամնամակ: Եւ մեծագոյն յանցանք այն եւկ է, որ ոչ է ՀԱրմ ախոռնէ այլ ցուրա,

1. Կորնթ· Զ, 18:
2. Գ, Գ և Ե· օր· չնռվելնեն:
3. Աստէն յատկուն Գ, Գ և Ե· օր· զայս ասէնայն սերմանս ընթեայս:
4. Գ· օր· Ես:
5. Գ, Գ և Ե· օր· Ե այս է բնռվելնէն ոչ լինի:
6. Փակագծեալ յատկաս յԳ, Գ և Ե օրինակաց:
7. Փակագծեալ յատկաս յԳ, Գ և Ե օրինակաց:

և ջանս գնի՝ զի ի ձեռն գեղոյ ՚ի բմբուցուցանէ զսիտն՝ և ի հեշտութիւնս մերկութեան ընդ յուզէ. Եւ այլ բազում ինչ է ասել վասն պատճառութեան, զի ազգի ազգի իցէ, որք դառապարտին ՚ի Աստուծոյ. Այլ մեզք իցէ՝ որ ընդ մի կին մեզանչէ, և այլ չարագոյն այն՝ որ ընդ բազումս ընկճանայ և զբաղում անձինս կորուսանէ: Եւ այլ մեզք է՝ որ խարէ և երկիւղածութեամբ[1] մեզանչէ, քան զայն՝ որ յերեսաց և անամաչ յանդիման ի մեզս մտանեն զանձինս խրտնեաց: Այլ է՝ որ ամուսին[2] ունիցի և յառնակին մեզանչէ, և այլ է՝ որ կամաւրէի ոչ է, և ընդ առնակին չեայ, քանզի ասկայի յանցանք են գիմն օրինաւոր ամուսնացանելոյ: [Են և այլ պէսպէս չարիք մեզաց. են որ ի մէջ եկեղեցւոյ մեզս գործեն, և են՝ որ ընդ կնոջ բաբեհամոյ չեան, և պարտական լիցին յուգայական սերոյն: Այլ պարտ է զգուշանալ և ոչ անկանել ի չարիքս յայս, զի արդարքն ասէն Աստուծոյ՝ բան անճառ գառապատանին խրոյ՝ գառապազ գամենեսեան, և զգառապատանս նորա անպատուս և անբիծ՝ ո պատմեցէ[3]:

ԹՂՏԵ. ՀԱՐՑ. Բազումք չարգարոյց երկուս և երիս կինս առագաստ են[4] ի միասին, և մեզ ընդէ՞ր ոչ հրամայեաք այնպէս լինել, [այլ և ոչ հարցս, որպէս զԱբրահամ և զայլ հարս. և մարդաբէքն ունէին և ոչ նախատէին][5]:

ՊԱՏԱՍԽ. Ո՛չ երէկ Քրիստոս զայն միայն խափանեաց՝ երկու կին առանել, այլ և ի մեղ կնոջէ ի բաց կալ հրամայեաց. «Ամէն ասեմ ձեզ, որ ոչ առել զՏայր և զմայր և զկին, և զայլ զինչ եմ, ոչ է ինձ արժանի»[6]: Ապա երէկ զայդ ինդրեաս, յո՛վ վեհագոյնն, «Լաւարւբ, ասէ, զի առագաստ՝ մի՛ չեար. բայց ես ասեմ ձեզ, [թէ ամենայն որ հայի ի կին մարդ առ ի ցանկանալոյ նմա, անդէն չեացաս ընդ նմա ի սրտի իւրում][1]. իսկ երէկ Քրիստոս զցանկութիւնն ոչացն չնախմիսն հանաւրէի, զիարդ ապա ի Քրիստոս հաստատացեալքդ դրազարտարութիւնն առաչնոցն պահանջէք: Զի երէկ ինդրելք միամ առն երկու կին առանալ, ապա և միամ կնով պարտ է երկու այր առանալ. լաւր զի՞նչ ասէ յայտագա առն և կնոջ. «Եղիցին երկոքինն ի մարմին մի»[2], և ոչ երէկ երեքեան կամ չորեքեան. իսկ առ առաչին, կին մի միայն առաւ, և նա զայր իւր և զմիւրդսն ամենայն դատանանալ կործանեաց. ապա երէկ երկու կին իսկ հրամայեալ էր, զինչ հանդերձեալ էր լինել աչխարհս. իսկ երէկ կամիցես զնալ երէկ ընդ դէր առաչինքն կանայս բազում առնուն, ասէր զատագապեան[3]: Զի բազում էր բանալիքն առանալի, էր չառիկորութիւն, և բազմանալին ախտն[4], և Քրիստոս զերկուսեան խափանեաց, և զպատճն ի գնաց՝ ի մէջ ի բաց հերքեալ պարարեաց[5], զոմանս յանդունդս, և զոմանս յանապատ տեղիս հալածեաց և կործանեաց:

ԹՂՀ. ՀԱՐՑ. Բազում՝ հրէայք և հեթանոսք բազում գործեն, մոռանին յարքայութիւնն երկոցունց, կամ պարգևս ինչ ընդունիցին. զինչ կամ որպէս պարտ էիցէ զոմն նոցա խնդալ:

ՊԱՏԱՍԽ. Չէրն ասացեալ է ցՅերեմիա. «Առ մէն ամէն ասեմ քեզ, երէկ որ ոչ ծնցի ի Չրոյ և ի Հոգւոյ, ոչ կարէ մոռանել չարքայութիւնն երկնից[6]»: Եւ որք ի Քրիստոս հաստատեալ են,

1. Մատ. ե, 27:
2. Ծննդ. Բ, 24:
3. Գ. օր. գատաստ.:
4. Գ. օր. գնէ՛ և չար ասէ. ըստ և ըստելոցն Քրսմնասէր
5. Գ. օր. է քաց հալածեաց և հերքեաց:
6. Յեսէ. Գ, 5:

1. Գ. օր. երկնչէ:
2. Գ. օր. կին:
3. Փակագծեալք յատեալ յԳԹ, Դ և ե օրինակաց:
4. Գ. օր. ասացան:
5. Փակագծեալք յատեալ յԳ և ե օրինակաց:
6. Գ ատկ. ՃԳ, 26. – Գ. օր. գնէ այսպէս. ոչ պէրէ գնոյր կամ գնոյր առասել ի ասն գնէ ինչ առջանի:

քաջայայա է խնամել՝ զի առանց մկրատելեան ոչ մնանիցէ զբ ի նմին, իսկ զա. եթէ հարցանես, զայս իսկ պարա է խնամել, զի գործք պղծից սեացն բարի՝ ոչ կարնչի, այլ ի կեանս չայս առ ցեն դհաւատացեալն և ընկալցին վարձս. բայց ի կեանան չայն տանջեալցին[1] վասն անհաւատութեան իւրեանց, այլ լեռնէ հեռացին՝ վասն բարի գործոցն զոր արարին, քան զայլ անհաւատսն, որ ոչ են բարի ինչ գործեալ։ իսկ եթէ աստուածային առաքեանն ասացեալ է, «փառք[2] պատուի և խաղաղութիւն ամենայնի՝ որ գործէ զբարութիւն, նախ Հրէի, և ապա հեթանոսի»[3], մի՛ զանչսանար, զի վասն այնոցիկ է ասացեալ՝ որք չատկին էին քան զդպրոսան Քրիստոսի։

Թղ՟ը. ՀԱՐԹ. Ուրեմն ունկնդի՛ արդեւ զ վախճան տանջանաց մեղաւորացն, թէ ոչ։

ՊԱՏԱՍ. Ցերն ասացեալ է վասն դևհինին, թէ «Որդն նորա ոչ ննջէ և ոչ մեռանի, և հուր նորա ոչ չիմանի»[3]. և գործեալ ասէ. «երթիցեն նոքա ի տանջանսն յաւիտենական»[4]. Եւ Պաւղոս ասէ, «Մի՛ խաբիք, ոչ չունա, ոչ գողք, ոչ պոռնիկք, ոչ արուագեաք, ոչ իգացեալք, ոչ արբեցողք, ոչ բամբասողք, ոչ չախչախողք զարքայութիւնն Աստուծոյ ոչ ժառանգեն»[5]։ Քանզայայա է, զի չախտիական է արգարոցն վայելուչն, նմանապէս և տանջանաց մեղաւորացն[6]։ [Ցերն ասաց վասն Գուգայի՝ թէ չէր եղեալ»[7], իսկ եթէ տանջանացն վախճան կայր, ապա լաւ էր Գուգայի՝ թէ չէր սակաւ ատուբեր եւսեռեալ էր ի տանջանաց և չարքայութիւն մտանէր, քան զոչ եւս լինել։ Քաղուածք ի հերձուածողացն ասացին

1. Գ. օր. պանդխտեալքն։
2. Հռոմ. Բ, 10։
3. Ովթ. Ժ, 47։
4. Մտթ. Իե, 46։
5. Ա. կորնթ. Զ, 10։
6. Փակագծեալք չատկան չՐՔ. օրինակէն։
7. Մտթ. Իզ, 24։

զբանդ զայդ. այլ ոչ է այդպէս։ Զի՝ըրդ արդար[1] գաստատանն Աստուծոյ զարգարութիւն մարդոյ և չանցեանն հաւատարէ երեքաց, զի ի միասին արժանաւորին հանգստանան։ Այլ ոչ է հնար եւ լանել ի գժոխոց կամ չարքայութիւնէն]։

Թղ՟ը. ՀԱՐԹ. Ուսո՛ւ իցէ այս, զի տեսանելի զարգարս, զի աւուրս երկարադոյն հոգևարին, և մեղաւորք՝ նատադատչն և փաբ[2]ատանք[2] ատանգին գհոգին և մեռանին այնպէս։

ՊԱՏԱՍ. Աստուծոյ անչբնաորէն է նմնամել, բայց վասն այդորիկ զայս պարտ է նմնամել և գնատ ածել։ Այք երկիւղածք վասն այնորիկ նախ քան[3] զվախճանին ատանչնին կամ ի ժամ մնհուն, զի մեք տեսանելով երկիւղած և զղատաստացուք, և նմնայուք՝ թէ բնաւ մարդիկ են սուբք, այլ փոքր ինչ չանցանք ունիցին, և չանցանքն այն ի ձեռն փոքր ինչ տանջանաց սրբեսցին, և նոքա անբիծ երթիցեն ատան։

Թղ՟էե. ՀԱՐԹ. Ուսո՛ւ իցէ, զի ունանք չօժատանութ[4] չախտս պոռնկութեան մտանին, այլք ի հեչտուբեանէն չայնմնամէ ի բաց չատանին։

ՊԱՏԱՍ. ի մարմնոյն չանկութենէ այդ ամենայն լինի մարդոյն[5], կամ չատաւելուածս փախանգանաց, կամ ի գինոյ, և կամ ի հեչտ հանգստանէ[6] մարմնոյն, թերեւս ի ներգործութենէ սատանայական[7]։ իսկ այլոց ուղղոց չորժամ լինիցի այդ, թերեւս վասն գաստկոյ զբնկերն լինիցի և ի բարձամտութենէ. չորժամ հպարտանայ զբ ի վերոյ ուղղութեան իւրում՝ և բարձրամիտ լինիցի, այնպիսոյն լեռյ ասլ Աստուած անկանել, որ-

1. Ցօր. էր զի արդար, եղաք քան Գ. օր.
2. Գ. օր. խոնարհ։
3. Գ. օր. չուռնի նախ քան, ուսոմն զնե՛ է վախճանելն։
4. Գ. օր. չօժար կոմոր։
5. Գ. օր. չատեալ՝ կամ էնէր-հաբինէ՝ եւսի հաբինայ։
6. Գ. և Գ օր. հանգստութենէ։
7. Գ. օր. սատանայի։

պէս զի ի ձեռն պռոնկութեան ի բաց գնիցէ գՀայաբանութիւնն և Հաստիցէ փրկութեան Քաղքի յրիւս բերոյ երկուց չարեացն՝ Ներհեւադղն և բնական ցանկութիւնն քան զամբարտաւանութեան յանցանս։ Եւ արք յախոյ յայսպիսեաց Տոհմացեալ են[1], կամ ի ձեռն բաղում՝ ճգնութեան իւրեանց դանձին իւրեանց բանադատանն, և ոչ են գասա պարտական զրք։ իսկ ունձք եթէ ամփոփատակք իցեն, և յախտէ և յայլ յանցանսդ սաբք են, պարտ է ետնանալ, զի այնպիսիքն ի սատանայէ աջամարհին։ քանզի բաւական է սխալ ամբաստանութեանն քան զայլ սխալս ամենայն, առաւելապէս պարտական առնել զառաջինն իւր յաւիտենական ատենչանացն, և ազատարկ զայլ ինչ գործս ուղղութեան՝ զոր գործեալ իցէ։

ԽՆԴՈՒ. ՀԱՐՑ. իսկ զայս առաւելապէս խնդրեմ՝ ետնանալ քան զամենայն իրս։ եթէ կայ օր մնալոյ և ժամ, եթէ ոչ։ իսկ եթէ ժամ կայ մնալոյ, պիտիդ ասա ասէ Դաւիթ, «Մի ածեր զիս ի ժամանակս ծերութեան իմոյ»[2]։ Ապա եթէ ժամ ոչ գոյ և ոչ սահման կենաց, պիտիդ գարձեալ ասէ, «Ահա չափով եգիր զաւուրս իմ»[3]։ Եւ եթէ օր կայ մնալոյ և սահման կենաց, պիտիդ ասէ Մովսիսն. «Մի լինիր խոտ և անպտուղ, զի մի մեռանիցես յայնժամ որ ոչ է ժամանակ մնալոյ»[4]. ոչ եթէ ի մեռելոյ կենացն գայցէ ի վերայ մնչեն պիտիդ[5] Եղեկիա և Նեբուքադնեսէրն Հայցեցին կեանս և յաւելուա Նոցա. և կամ Մադոնայիս ցկեն և Գանդագիկն, Հաւասար ամենեցուն Նոցա պարտ էր ի միում աւուր մեռանել. ապա չէին չարագործք, և ոչ առին խրատ վասն յանցանաց։ Ապա եթէ խրատ ընկալան ըստ գործոց իւրեանց, ապա պարտ է իմանալ զի մնչեն ժամ ոչ ունի։

ՊԱՏՈՒ. Եւ Պատուս՝ որ է ազբիւր խնամոտելեան և մեծ ընգունող ամենայն պատելեան, գրե առ կօրնէլացիսն. «Զի որ ուստ և ընկէ անարժանութեամբ (ի մարմնոյն և չարենէն Գրքասասն, ի դատաստանն անձին իւրում ուստ և ընկէ. վասն այդորիկ իակ են ի ձեզ բազում հիւանդք և անաւժեալք, և շատ ևս այն են որ «անննկեցեալքն իակ են»[1]։ Եւ արդ, մխտ գիք և առուգապէս իմացիք, զի ի ձեռն անարժան Հաղորդելոյն՝ որ է յանցանք մեծագոյն՝ մեռանելն, [այլ ոչ օրհասաւոր ժամանակ և ոչ սահման կենաց։ Եւ գաբձեալ, առ եղիսեզ Թեսիացի ասէ Պատուս. «Մերեզ գու և երկոքին բարեկամք քո. եւ եթէ ոչ էր վասն Ցորոյ ծառային ինոյ, սատակեալ էր գձեզ»[2]։ Արդ, վասն Ցորոյ առաքելութեանն՝ զոր ունէր առ Ցէր Պատուս, ոչ մեռան, յայտ է թէ չէր Հասեալ ժամանակ իւրեանց՝ և ոչ մեռան, և եթէ սատակեալ էր, ոչ զի ժամանակ էր մեռանելոյ. իակ եթէ Հասատատած և սահմանած է կեանք մարդոյ, պիտիդ որ Հանդերձեալ են մեռանել առնօրհնեալ ժամբ, ընկճանան առաջի արանց սրբոց՝ և ազատին զի գարձցին ի կեանս և ապաշխարեսցեն։ Դարձ ոչ ոք ազատէր զՊատուս վասն որդուոց իւրոց լինել երկայն աւուրբք, և բազում Հասանել խնդրոց իւրեանց[3]։ իակ եթէ սահման իցէ մնչեն, պիտիդ ասա ասէ գիր, «Պատուեսի զՏայր քո և զմայր, զի երկայն աւուրբք լինիցիս»[4]։ իսկ սահման կենաց մարդոյ կամքն է Աստուծոյ. ուր կամի՝ երկայնագոյն ժամանակս տացէ, և ուր

1. Գ ԵՒ Ե. օր. յաւելուն ասէն Աթոռանդ Տաղանաւոր բէալ էջեն։
2. Սղմ. ՃՁ, 25։
3. Սղմ. ԼՐ, 6։
4. Փոզ. Ե, 17։
5. Գ. օր. գնէ՝ Հանդ։

1. Ա. Կորնթ. Ե, 29։
2. Փակագծեալք յաւելուն յԳ, Դ և Ե. օրինակաց։
3. Յովբ. Խբ, 7։
4. Ածաք. Ի, 12։

կամի՝ ի բաց բառնայ, ըստ իւրաքանչիւր ումեք օգտութեան. զոր օրինակ տէր հօտից յորժամ կամիցի առաքեցէ յանդ, և բերիցեն ոչխարս, այնպես արասցէ Աստուած և յոգիս[1] մարդկան. յորժամ կամիցի յայնժամ առաքէ, և գայցէ ի վերայ մեռ. իւրաքանչիւր աստիճան կենաց կալեն է Աստուծոյ։

ԼՉ.ՀԿ. Հ ԱՒՐԻՑ. Բազումք ի վեր քան զբանս և զվարս՝ [ինչ անհնարինս ածեն ի մէա, և աաեւն[2] յաղագս ապահանեալ մարմնոյ, եթէ ի յարութեանն վերջին[3] իցէ յառնել մարմնոյ, որոց յորմիկի նահանջեալ՝ եղեն կերակուր ձկանց, և գայլս ածեւձ եկեալ. և որք կերակուր լինիցին գազանաց, նոքին իսկ գազանքն սատակեալ ապականեցան։

ՊԱՏՄՈՒԹ. Թոմասականեացի իսկ անհիան այն, որ զայդ ածցէ գնաաւ, [զի ամենազօր է Աստուած][4]. և սատց մեզ զբեր, զի ի չգոյէ գոյացոյց Աստուած զամենայն,[5] և հոգի փոշի է որ հասի առնլի հողոյ. և այն որ ի փոշոյ այնպիսի ակերս և անգամն ստեղծանէ, ապա կարող է և զմարմին ապականեալ հնեալ և զակերս մանրեալ և փոշի եղեալ՝ անդրէն վերստին ստեղծանել։ Ո՞ր է հեղասպոյն, սատ գու. գիս. որ ի չգոյէ անօթ գործեցէ, եթէ զանօթս բեկեալ և մանրեալ՝ անդրէն նորոգեցէ. յայտ է զի եղեան վերստին՝ թէ եկեսեաւ ի բազում կողմանս գրուեալ լինիցի՝ յարմարի գիւրաւ. եւ արդ, պատ է յօրինակէ յայսմանէ հաւատ առնել զանհաւատս, [6][քանզի հաւն չկնաճի և տապն վերանայ յօդս, և արեգական անտեսի յայոց մարդկան, և գաբեալ յորժամ լուսանայ, անգրէն գոյ

1. Գ. օր. յոգիս։
2. Ցօր. էր՝ ածեն.... սատ-ճեն, եգաա քան Գ, Դ և Ե օրինակաց։
3. Գ. օր. յաւերս. հնաց։
4. Փակագծեալ յաւերս յԳ, Դ և Ե օրինակաց։
5. Գ. օր. յաւերս, և չ հաղ սրաց Աստուած չնաչեն։
6. Փակագծեալ յաւերս յԳ, Դ և Ե օրինակաց։

կերմանէին. յայտ է զի յարեգակնէ ածաի գայցէ։ Այդպես իմն և գազանանալ մարմին մարդկան. զի ամենայն կացուցեալ գնդանին մարդկան, գազանաց, ձկանց և թռչնոց՝ որովք բաժանի մարդն ըստ չորս տարեցայդ, և լուծանի և ի բաց գնայ ուսահ Տատաաեցւոյն՝ ըստ նմանութեան և օրինակի արեգական. որպես ի չգոյ՝ հնչին էյգ, և ցուբան՝ յօդս, տապ և հրոյ, և հողոյ և սաւոյ. և ի ժամանակի յարութեան հրամանաւն Աստուծոյ անբրեւոյթ տագէ իւրաքանչիւր զոր առեան ի ի մարդոյ, և իաանի հողին ի մարմինն իւր և յառնէ մարդն։ Եւ թէ գիարդ, միայն ինքն գիտէ որ առեղ գնա. սիրեալ յերկիր ապականացու ընտրեսամբ, և յառնէ անապական։ Ասաի և զԱամերայեան սատաՏօր կշռատեսցուք. զի նոյն մարմին որ մեռանի, նա ինքն յառնէ. զոր օրինակ հաս ցորենոյ ծածկի ի ներքոյ երկրի, այնպես և մարմին մարդոյ. և գայ ամանայ խոատովանեսցի մարդն, զբառասնին ծածկեալ սերմանց[1] այնպիսի յատով և ծածկեալ [մարմնի մարմնիք]։ իսկ եթէ մեռանց յարութիւն ոչ գոյ, որպես և հերձատաղն ասեն, ապա Աստուած անկրաւ գտանիցի. զի զարգարս և զատրբս [մարդոցյ՝ որ սատ տատապեցան ի չարչարանս և ի նեղութիւնս, և մեզատրաց բազմաց և ամենաչարաց եա ծնունդս բազումս, և բարեաթիւնս գարգեւեսաց։ Այլ մի՛ ի զուր մերբեսցին որդիք Աամարացոյն. վասն զի սուտ գտակս գոյ յարութիւն։ Զի որք սատ տատապատ նոր չարչարին բարեպատուհութեամբ, անդ գատկեսցին. և որք սատ ամբարշատութեամբ ի բարիկենդանութիւնս գայիցեն, անդ յաւիտենական հրոյն գատապարտեսցին։

ԹԼ.ՀԿ. Հ ԱՒՐԻՑ. Ո՞ւր երթիցեն հոգիք տպարոց հա-

1. Գ. օր. գնէ սերմանդն։

ատաղձից ի Քրիստոս, ի ամենմանս եմէ յարքայութիւնն, այլ և որպիսք անհատաւոր ապագ. և ուր հատատացելոց առանց մկրտութեան, ընդ հատատացելոց մանկանան գտատորըն, եմէ ընդ անհատաւոր։

ՊԱՏՄ. Զայս իսկ ատատպատ գիտացաք, զի վայելեացն ապագ յարքայութեան։ երկնից, յատացուածոց ՀՀատն, զի ատաց. «Թոյլ առաք մանկիկ ապագ գալ առ իս, զի այդպիսեացդ է արքայութիւն երկնից»[2]։ Եւ գարձեալ, «Եմէ ոչ գատնապագ և լինիք[3] երբեւ զմանկունս զայս, ոչ մտանիցէք յարքայութիւն երկնից»[4]։ Եւ այժմ ապագ հատատացելոց սուրբ եկեղ, յայտ է[5], զի անատրաւք և ամրիծք գնացին ատաւ, մտանեան յարքայութիւն երկնից։ իսկ ապագ հատատացելոց՝ որք ոչ վիրատալ և ապագ անհատաւոր, ոչ ի ամենմանս մտանիցեն և ոչ յարքայութեանն վայելեացեն, քանզի մեզք ոչ են գործեալ[6]։

ԹՈՀՀ. ՀԱՐՑ. Հերձուածոցք ամենայն ի կորնատ էցեն[7], թէ ոչ։

ՊԱՏՄ. Պիտակս և գանազանք էցեն հերձուածոցք, որպէս պղիւսպ են յանցանք. այլ կորնատ է Մանկիցացոյն և այլ Մանգանացոյն. այլ է որ է մարմինն Աստուծոյ հերձուածեցեն[8], և կէսք ասեն թէ ապահանացու մարմին գնեցաւ Քրիստոս, և պղիք ասեն թէ մարմինն ոչ է Աստուած։ Ոչ եմէ այս միայն էցէ. զի է մի հերձուածս բազում գանազանութիւնք էցեն։ այլ մեզք է եպիսկոպոսին հերձուածոյ լինել, և այլ է որ ի ժողովրդենէն։ այլ է որ կարող է ուսուցանել զժո-

1. Գ. օր. ապրաստութեան։
2. Մատ. ԺԹ, 14։
3. Գ. օր. դառնիք և ոչ բան։
4. Ղեղեր. 2։
5. Գ. օր. յայտնաւ հատատացելոց սրբից յայս է։
6. Գ. օր. գեղ՝ ժամպ ոչ ապ ֆորձեցին և ոչ բան։
7. Գ. օր. երկնեան։
8. Գ և Գ. օր. Լ այլ որ ընտրին Աստուծոյ ներհատաձեցին։

զովուրդն, և այլ է որ ոչ կարէ. և այլ ընդաւ՝ որ եղովին գծչմարտութեան և հակառակին մեզ. այլ է որ գիտութեամբ սխալեցի, և այլ է որ ապիտաւթեամբ։

ԹՈՀՀ. ՀԱՐՑ. Զի՞նչ արգելք էցեն այնոքիկ՝ որք՝ երբեւ մեռեալ մեռանիցեն, և սխալս սեռանիցեն, և զնոքի երկու ատաւրց կամ երից յատանեն, և սեռս ամենեցուն պատուեցեն։

ՊԱՏՄ. Ախիպհակն ոչ եմէ կատարեալ մատհատմբ մեռանիցեն, այլ երբեւ ի հնացման լինիցեն[2]։ իսկ այն որ գտեսնէն ի մտ ունիցէ և պատուեցէ, արհատիրք ատնելով Աստուած ցատանէ մեզ։

ՅՀՀԵ. ՀԱՐՑ. Զիաբդ ամենայն հոգի ատանց մատրելոյ ճանաչէ գմարմին իւր ի յարութեան, և յօտար մարմին ոչ մտանէ։

ՊԱՏՄ. Քնահան հետեւողութեամբ[3] պարտ է ատանալ և կամ իմանալ յատագս այսմ իրաց. զոր օրինակ գտանիցեն երկօրեայք կամ երեքօրեայք բաժանիցեն ի մարդ իւրեանց, և վազուն արձակելով ընտան երեք[4] իւրարանչիւր գտանիցէ զմայր իւր[5]։

ՅՄՀԵ. ՀԱՐՑ. Եմէ ոք բարի գործս գործեսցէ, և չար ինչ գործս ի միասին, և խոտան չար գործոցն և բարի և մեռանիցի[6], զինչ պարտ եցէ իմանալ գայնպիսին։

ՊԱՏՄ. Զայդ միայն Աստուծոյ է գիտել. զի և հրշտակաց զայդ անհնարին է իմանալ[7], թող մեզ

1. Գ, Գ և Ե օր. յատեւուն յերեալ։
2. Գ. օր. եղեալ։
3. ՅՀՀ օր. Եր հեթանոսութիւն, եղաք ըստ Գ. օր։ Իսկ Գ. օր. ունի այսպես. Աստուած պարտ է իմանալ յաղթ այդ էրաց։
4. Ե. օր. ձանապարհ։
5. Ե. օր. Աստուն յատեւուն այնպես են և հոգիս։
6. Գ, Գ և Ե. օր. և Ադամ ընդ Ա. օր։ Եւ բարեաս գործոցն Աստուծոյ։
7. Գ, Գ և Ե. օր. չի և ոչ հրեշտակաց չեն այդ էրաց (Գ. օր. այդպիսեացդ) հասու, թող մեզ մարդիկ։

ի մարդկանէ. բայց նորհրդին Աստուծոյ, զոր ասեմք· զի լեռ լինիցի ի մարդն ծածկեալ չարիք՝ որ ապականէ զանմեղն գործս բարեաց, և իցէ գործ բարի ծածկեալ՝ որ ապականէ զանմեղն գործս չարեաց զխնամեցս, այլ որ հաւատաւոր գործս գործեալ իցէ զչարն և զբարին, և ապա մեռանիցի, յաւուրն գառաւոտեանի լինի կանգնեալ յանդիման Տեղ գնհենին և ահաբեկ լինիցի. ըզգաւշացեալ լեռ գաւշ գայցէ ի վերայ նորա բոց հրոյն, և ահիւն հալի և մնչէ և ճոզապրել ոչ զօրէ, և հարսն գնա ոչ ուսէ, այլ յահէ գնհենին հանապազ ի տանջանս կացցէ ահիւն այնուիկ։

ՄՐՏՈ. ՀԱՐՑ. [Զի՞նչ լաւագոյն է մահ մարդոյ քան զանանդայ, զի ունի հոգի գոյացեալ անմահ. և մարդ և անասուն միապես մեռանին և միապես ապականին։

ՊԱՏՍԽ. բնութիւն արեան անասնոյ կենդանացման գոյութիւն է. և յորժամ յանասնոյն բաժանի՝ մեռանի, և ոչ օգտեացի այնուհետեւ. յեբրեցս յայացանէ՝ և հոգւոյ և մարմնոյ և արեանէ, իսկ առ մեզ բանաւոր բնութիւնս, բնութիւն արեանն կապով լինի ընդ հոգին և ընդ մարմինն. և ի բաժանել կապանացն՝ հարի է և ամենայն կապեցեալն ի միասին բաժանել։

ՄՐՏՈ. ՀԱՐՑ. Բարիոք է բնական ցուցումդ. այլ ասկայն օրպէս մարդիկ մեռանին անասունք, առանց երանելոյ արիւնն ի նոցանէ. զի՞նչ է օր ոչ երանէ՝ մեռանցանէ զնոսէ։

ՊԱՏՍԽ. Ամենայն ի յաճախեալ արիւնն ի չերմանալն և ի չարժելն՝ ապ նոցա մեռանիլ. զոր օրինակ լճական պղծի լցեալ ջրով յորժամ հուրն ի ներքոյ վառեալ լինի, յուզումն լինի ջրոյն և եռայ. իսկ յորժամ հուրն պակասի, առ վերջ մի անշարժ երևեսցի և ցուրտ ջուրն այն։ Այնպէս և բնութիւնն անասնոյն լինի յարիւնէ. և իմնայիր՝ զի արիւնն լինի պատճառ կենդանոյ և չարժելոյ յորժամ զօրանայ արիւնն, ախտանայ և մեռեալ անշարժ լինի երէկ անասուն և երէկ թռչուն։ Իսկ յաղագս մարդկային բնութեանս ոչ միայն չերմն և տաղ արեանն ի ժամանակ մահուն բաժանին, այլ ընդ նոսին և հոգին բանաւոր, հասատասուն և անմահ իսկ և իմնայիր գոյութիւնն[1]։

ՄՐՏՈ. ՀԱՐՑ. Քո՛ւ ասիս եասեդ[2] Աստուած զԱդամ, և կամ զիա՞րդ։

ՊԱՏՍԽ. ի քան և հինգ ի մարտի ամսեան, յաւուր վեցերորդի, որ է ասբեաի։

* Մե՛ն ՀԱՐՑ. Ո՞ նախ ասաց զանունն Աստուծոյ։

ՊԱՏՍԽ. Օձն բերանով աստանայի ասաց ընդ Եւայ[3]։

ՄՁ ՀԱՐՑ. Զի՞նչ եր եւիծն վրէժն՝ որ ետդրէր ի կայինէ։

ՊԱՏՍԽ. Զի զԱստուած ի գործս խրամ[4] բարկացոյց, զի գեղոմխիւն պակասեցոյց, զի ըզմայրն անօրգի արար[5], զի երբայրասպան եւիս[6], զի վերեսս երկրի պղծեաց[7], զի արիւն եհեղ և սպանումիւն[8] յայտնեաց[9], զի[10] զդժոխս նորաբեաց։

ՄԽ. ՀԱՐՑ. Ծո՛ր ժամ մեռաւ յորրորդ մայր[11] աչխարհիս։

ՊԱՏՍԽ. Յորժամ գՀաբէլ եսպան եղբայր իւր կայինն։

1. Փակագծեալդ յաւելու յԳ օրինակէն. պակասի յԲ, Դ և Զ. օր։
2. Գ. օր. Ցո՛ւ ժամ սպնէ։
* Հայն սկսեալ ի հարցմանէդ՝ զպատուղի ի յն. բնագրէն։
3. Ե. օր. չունի ցայս վայր՝ սկսեալ ի Մե հրցմ. իսկ Գ. օր. չունի զմե հրցմ.։
4. Գ և Դ. օր. չբ խրճոմէ էբուէ։
5. Ցօր. պաբեալ, եղաք ըստ Բ և Դ օր։
6. Ցօր. եղեալ, եղաք ըստ Բ և Դ օր։
7. Ցօր. պղծեալ, եղաք ըստ Բ և Դ. օր։
8. Բ. օր. զսպանումիւնն և սպանի ճեղումիւնն։
9. Գ. օր. փոքեաց։
10. Զ. օր. ունի այսս ասէ նոսին։
11. Բ. օր. մայր։

ՍԼ. ՀԱՐԾ. Ո՞ էր որ ոչ ծնաւ ի մեզ և մեռաւ[1]։

ՊԱՏԱՒ. Ադամ՝ որ ի հողոյ ստեղծաւ[2]։

ՍԹ. ՀԱՐԾ. Ո՞վ իցէն[3] մարդին որ՝ զորոց առ մարգարէն. « Երեկինք պատուին պիտոյ Աստուծոյ »։

ՊԱՏԱՒ. Թէպէտ և զառաքեալն ասէն, բայց ասրա իսկ իցէն. Աբէլ, Էնոմ, Էնովք, Նոյ, Աբրահամ, Իսահակ, Յակոբ[4]։

Կ. ՀԱՐԾ. Քանի՞ ժամն հերձեալ[5] ծովն՝ յորժամ անցին որդիքն Իսրայէլի յերեսին Յեղիպտոսէ։

ՊԱՏԱՒ. Ցամն և երկու ժամն[6], դի Իսրաքանչիւր ապ ճանապարհաւ իւրով ճանապարհորդէր։

ԿԱ. ՀԱՐԾ. Զի՞նչ է Սիոն, կամ յառաջմանէ[7] Սիոն ո՞ կոչեցաւ։

ՊԱՏԱՒ. Հողն ուստի Ադամ ստեղծաւ, այն է[8] Սիոն։

ԿԲ. ՀԱՐԾ. Ուստի՞ առաւ[9] հողն յորմէ Ադամ ստեղծաւ։

ՊԱՏԱՒ. Երկրէքն Մադիամիս, ուր բնակեցաւ Ադամ յորժամ եկաւ[10] ի գրախտէն։ Մադիամի մէջ[11] երկին և երկրի է, որպէս ասաց սաղմոսերգն[12]. Աստուած Իսրայէլ մեր յաւէտ քան զյաւիտեանս, որ արարեր զերկինքն ի մէջ երկրի. և անդ խոչեցաւ Քրիստոս։

ԿԳ. ՀԱՐԾ. Քանի՞ գործ արարեալ է[13] Աստուած ձեռօք իւրովք։

1. Բ և Գ. օր. Ադամ։
2. Բ. օր. յաւելու և Աբէլ։
3. Բ. օր. այլ են։
4. Ասասնօր Բ և Գ. օր. յաւելուն այլ ևս չորս հարցմունս յիմարականս և ապականս, զորս անպատասխան վարկաք կարգել ասանէն։
5. Գ և Է. օր. Ջերմեաս։
6. Է. օր. յաւելու՝ Ջերմեաս։
7. Է. օր. գնէ. Յոասաֆ ոչ ասէ զի ասնոցեան Սիոն։
8. Գ և Է. օր. այն Լուիցան Սիոն։
9. Է. օր. առնել եկեալ։
10. Է. օր. Էր։
11. Գ. օր. ի Ֆէլ։
12. Գ և Է. օր. սաղմոս։
13. Գ և Է. օր. արար։

ՊԱՏԱՒ. Երիս գործս, զԱդամ, զդրախտն և զդրեալ զառնասական։

ԿԴ. ՀԱՐԾ[1]. Ո՞ զմահ ոչ ճաշակեաց, և ինքն փառեաւ ի մեհեանէ։

ՊԱՏԱՒ. Հնոյիսս ոչ մեռաւ և փառեաւ յերկրելիչ։

ԿԵ. ՀԱՐԾ. Ո՞ր արուեստ առաջին ածաւ յաշխարհս։

ՊԱՏԱՒ. Կարկառեալն, այսինքն զոր Ադամ և Եւա կարեցին[2] և սփածան։

ԿԶ. ՀԱՐԾ[3]. Ո՞ զերկինս ոչ տեսս, և յերկիր ոչ կռնեալ[4], այլ ոչ սեաս, և Աստուծոյ երկերս պաղեալ, ոչ պարտս յերկինս և ոչ երեւեալ ի վերայ երկրի։

ՊԱՏԱՒ. Կարապետն[5]։

ԿԷ. ՀԱՐԾ. Ո՞ր յանցանք անբնդունելի արասցէ զաղօթս մարդոյ առաջի Աստուծոյ։

ՊԱՏԱՒ. Որ[6] ասէ. « Եթէ մեղայ ես զպատարագն քո ի վերայ սեղանոյն, և անդ յիշեցաս, եթէ եղբայր քո ունիցի ինչ եթէ զբեն, թող զպատարագն քո ի վերայ սեղանոյն, և երթ նախ հաշտեաց ընդ ընկերին քում »։ այսինքն զոհակատարեն, յայտ արասցէ, զի անբնդունելի արասցէ զպատարագն, յայտ է մեղ և գայթագղութ[7]։

ԿԸ. ՀԱՐԾ. Ո՞ր յանցանքն ոչ զօրէ զպղծացուցանել զԱստուած։

ՊԱՏԱՒ. Այդպատեմիսն որում ընդունեցաւ Ծուղա, և[8] խեղդեցաւ վաղվադակի։

ԿԹ. ՀԱՐԾ. Ո՞ր յանցանք ծանրագոյն է քան զամենայն մեղս։

1. Է. օր. չասնի զայս հարցուածս։
2. Գ և Է. կարեցին։
3. Է. օր. չասնի։
4. Գ. կռնեալ։
5. Գ. յաւելու Յովհաննէս։
6. Է. օր. գնէ. ասս պատճառելով ասնոյ ասնընդունելի ասնի զպատարագն, յայտ է ասլեցն նայն ասս պաղելն։
7. Է. օր. յաւելու չ։

ՊԱՏՄԻԿ. Որպէս սէրն ընդ ընկերին՝ վերագոյն է քան զամենայն առաքինութիւնն, որպէս և Պատգամ ասէ, այնպէս և եղբայրասիրութիւնն վերագոյն յանցանք են քան զամենայն, նոյնպէս անհմութիւնն և անզգայութիւնն։

Հ. ՀԱՐՑ. Մի՞ պատուիրան գործի ի մարդկանէ, և այնու քաւի՝ ամենայն յանցանք նը։

ՊԱՏՄԻԿ. Ասաց Տէր, «Մի՛ գաւազ, և ոչ գաւազապարիկը. և եմի՛ թոզիչ, և թոզչի ձեղ. և որով չափով չափեք՝ չափեսի ձեզ»։

ՀԱ. ՀԱՐՑ. Թէ ոք արասցէ յանցանս մեծագոյնս և ապաշխարեսցէ, զնորին կարասցէ եմանալ, թէ թոզաւ նմա թէ ոչ։

ՊԱՏՄԻԿ. Ամենայն[2] լինիցի ի մարդկանէ իրքէզ այդ։ Այլ սակայն որպէս ծառայ և տէր, այնպէս և այն. զոր օրինակ ծառայն յորժամ սեղանի, ի կերպէ[3] բանիցն ճանաչէ զնաման տեառն իւրոյ, զի ոչ է ընդ նմա՝ աչքք բարի, և ոչ կամաք այնպէս, որպէս յառաջագոյն էր նախ քան զմեղանչին, և ի բաց թողու զնամանգծամբութիւնն զոր ունէր առ տէրն իւր։ Եւ յորժամ հաշտեսցի ընդ նմա, [և խօսիցին ընդ նմա][5], այնպէս և ապաշխարին՝ որ բան արձանեացն լինիցի, զի[6] գարձեալ Աստուած ընդհանուր նմա զառաջին համարձակութիւնն[7] զոր ունէր յառաջ քան զմեղանչելն. և այսպէս իմասցի մարդն, եթէ եթող Աստուած նմա զյանցանսն զոր յանգեաս։

ՀԲ. ՀԱՐՑ. Եթէ ոք արասցէ մեզ մեծագոյնս, և ապաշուեսցէ յանձն իւր, և սկսանի ապաշխարել, և ապա յետ երից ասուրց մեռանիցի, զինչ պարտ է իմանալ զայսպիսին։

1. Գ. օր. Զ՚ը պատուիրան ինչ՝ ձեռ ասքը պրով ծառին։
2. Ե. ամենասց։
3. Գ և Ե. օր. ի կերպս։
4. Գ և Ե. օր. զնոն՝ ըէ ու հոպ ընա նմա քաւէ ասէ։
5. Ե. օր. խոսիցեալ լինի։
6. Փակագծերդ չատնեալ չԳ, Գ և Ե. օր։
7. Ե. օր. շնորհն։

ՊԱՏՄԻԿ. Եթէ սկսեալ էցէ յապաշխարութիւն, և ցածուցեալ էցէ զանձն իւր ի չար խորհրդոց, և եղեալ էցէ ի սրտի իւրում՝ առաքինոյ Աստուծոյ որ ոչ երբեք յանցանէցէ[1] զիարգն, և ոչ գառնայ յանցանս առաքինս՝ զոր գործեալ էցէ, և յայլ մեզս ևս չանկանիցի, եթէ ի վարձն[2] սկսանի յապաշխարութիւնն և երկիւղն մեռանիցի, ընգունելի է առ Աստուած ապաշխարութիւն նորա[3], որպէս ասացաք։ Քանզի սկսանին յապաշխարութիւն ի մարդոյն իսկ էցէ, և յանդգնէ՝ Աստուծոյ։ Քանզի բազումք սկսանին[5] յապաշխարութիւն, և յանշտակէ զնաս վազվազակի որպէս բարբեաք, նախագիտութեամբ[6] իւրով, զի մի գայցէ[7] գարձեալ ի մեզս անկանելն և ի նմին կցմնչելն։

ՀԳ. ՀԱՐՑ. Արդ, ասաւ՝ լինիցէ զի երբեմն բարի իցէ բնութիւն մարդոյն, և երբեմն նախատագոյն[8] առ ի յապրանքէն[9]։

ՊԱՏՄԻԿ. Այդ բնութիւնն Աստուծոյ միայն էցէ լինել, զի անփոփոխելի ճշմարտ միշտ. քանզի գիտելի զի և հրշտակաց փոխնիցս բնութիւնք[10]. զի որպէս կեանք մեր յեկեղեցին անկի է փակ երկրի, նոյնպէս և բնութիւնք մեր։ Իսկ յորժամ բնութիւն մարդոյն բարի լինիցի, այն իսկ է զի

1. Գ, Ե և Զ օր. անցանէ իսկ Գ. օր. յանցանէ։
2. Գ և Ե օր. վարձն։
3. Գ. օր. չունի սա Աստուած պատշաճութեան նորա։
4. Ցօր. ապաստարքին. եղաք ըսա Գ, Գ, Ե և Զ օրինակաց։
5. Ցօր. Բազումք պիտալ լինիր. եղաք ըսա Գ, Գ, Ե և Զ օրինակաց։
6. Գ, Գ և Ե օր. Նախա-խնամութեամբ։
7. Գ, Գ և Ե օր. յաւելուն ասանկ՝ չերկաբանաց պատշաճութեան Լ։
8. Գ, Գ և Ե օր. գնոն խնա։
9. Գ. օր. չունի սա ի յապրանքէն։
10. Գ և Ե օր. զի Լ ու երեչտակաց ճոպան անփոխանութեամբ։

ըստ պատկերի Աստուծոյ իցէ[1], խակ այն որ երբեմն խոտանայ, որպէս թէ ի թշնամանաց պատռըտակեցի. բայց եթէ մարդ զանձն իւր յողորմութիւն տեղեկացուցանէ և ի բարի առնել, ամենայնի հաճանիցէ։

ՀՂ. ՀԱՐՑ. Եթէ ոք ոչ ունիցի ինչ որ արասցէ զգթութիւնն և ցանկայ առնել, զի՞նչ լինիցի և կամ հանարեսցի այնպիսին։

ՊԱՏՄ. Աստուած զբարի ցանկութիւնն սատւոյապես ընդունի քան զբար ցանկութիւնն։ Եւ արդ, եթէ ոք ցանկայ կնոջ, զայն ընծայիցին հանարեցաւ, և ասաց, եթէ «Շնացաւ ի սրտի իւրում» ցանկացողին, ապա պէտ եւս առաւել՝ որ զբարին գործել ցանկայ, կատարեալ գործ բարի հանարեսցի զնա Աստուած։ Արդ, որ ոչ ունիցի ինչ, և անանցիկ զաղքատն ծաքաւեալ, քաղցեալ, մերկ[2], ցրտացեալ, և ոչ կարէ ընալ և ոչ մի ինչ յայիցանէ, և փափագէ ընալ, իբր թէ կատարեաց զայն այնպէս հանարեսցի նմին Աստուած և պատկեսցէ։ Ապա եթէ կարող է ընալ զայն ամենայն[3], և ցանկայ ընալ՝ և ոչ ընալ, գաղապարտ չարաչար։

ՀԷ. ՀԱՐՑ. Եթէ ոք ոչ ունիցի զի ընացու զամենայն կարօտութիւն ապրատաց, և զոր ունիցի կարողութիւն՝ և զայն ոչ ընալ[4], զի՞նչ հանարեսցի այնպիսոյն։

ՊԱՏՄ. Վասն այդորիկ Աստուած մինչեւ բաժակ մի ջուր ցուրտ ընդունելոյ զողորմութիւնն. զի եթէ ոչ է ասացեալ ոք ինչ, այլ սակայն ջուր կարող է արբուցանել ծարաւեցեալ. ապա եթէ կարող է արբուցանել և կերակրել, և զկերակրելն անտես արասցէ և ծանրագոյն համարեսցի, և զջուրն որ թեթեւագոյն է, զայն միայն արբուցանել, ոչ է ընդունելի։ Զոր օրինակ, եթէ երկու անդամ մեռեալ վիրաւորեալ իցէ[1], և կարող է բժիշկն վերկասեանն բժշկել, և նա զմինն բժշկեսցէ, և զմիւսն անտես արասցէ, ոչ է ընդունելի[2]. նոյնպէս եթէ ոք կարողութիւն ունի զդեցուցանել՝ և զայն անտես առնէ, և կերակրէ միայն և արբուցանէ, [3] և այդպէս որ ինչ ի կարգին է՝ համարեսցի։

ՀԶ. ՀԱՐՑ. Իսկ եթէ և ոչ արբուցանելոյ ունիցի կարողութիւն, զի՞նչ լինիցի։

ՊԱՏՄ. Որպէս կատարեալ իցէ վարձք նոցա։ Բայց անշնարհն է առանց զողորմութիւն առնելոյ կամ այլ գործս բարիս առ զողորմութիւնն Աստուծոյ հանդիպել։ Քանզի և բանիս առնել զողորմութիւն վերադոյն է քան զպատճառ։ Այլ և իցէն գործք բարիք, որ պահանջի ի չքաւորէ և ի միջնաւորէ, և յանապատաւորէ և յեկեղեցասէրէ[4]։ Եւ որ իցէ այն. այսինքն է, զոր ընկերին արմատակից առնել[5] ի սրտէ. զայս ոչ ազգատութիւնն կարէ խափանել, և ոչ տկարութիւն մերձիայ։ Արդ, եթէ ոք առաջնորդեսցէ մերկելոյն, և զգեստս գործոյ իւրոյ անտես արասցէ և նմա առաջնորդեսցէ, այս առատութեամբ ողորմութիւնն է, և ոչինչ պակաս քան զտուրս ընծից[6]։

ՀԷ. ՀԱՐՑ. Որ ցանկայ և յօժարի և փափագի

1. Ա. օր. դնէ՝ չԱստուծոյ չկերպացն[1] զգեղեցկութիւնն է մեղացուածն։
2. Ա. օր. մերկացեալ։
3. Գ, Գ և Է օր. չունին
4. Է. օր. յաւելու՝ այլ անդամս։

1. Բ, Գ, Դ և Զ օր. զոր օրէնն նայ՝ ըն ի մերկացեալն վէրս տանէիցէ։
2. Գ, Դ և Է օր. ոչ է անդունդ։
3. Գ. օր. ասաի ցվիրջնակեան չունի։
4. Գ. օր. գնէ՝ պահատուցէ և է լինուցէ։
5. Գ, Դ և Է օր. արձատացէ նէցէ։
6. Բ. օր. ակնեալ ի Կ. Հայրմանեն ցայս վայր չունի։

կատարել, և ոչ պատրաստի առ ի ընուլ գոյանալ[1] իւր, զինչ հանդերձեցի այնպիսին, և կամ որ ցանկալ և կարող է կատարել՝ և ոչ կատարէ իսկ[2]։

ՊԱՏՄ. Պէսպէս իցէ ցանկութիւնդ այդ[3], և ազգի ազգի ընութիւն գործդդ. և օրինակաք հաւանս արարից զբնէդ։ Ի ցանկութիւն որ հանապազ լուցանի ցանկութեամբն, եթէ ոչ կատարէ և խափանէ գցանկութիւնն. այնպիսին հանդերձեցի իբրեւ զայն որ առնու գաւր իւր և երթայ ի գուռն թշնամւոյն, զի թէ երանէ յարկէ իւրմէ՝ ապաստանէ զնա. և թէ ոչ երանէ՝ ոչ ապաստանի, և[3] ոչ գաւառապարի մարդասպանութեան դառնասցուն։ Իսկ այն որ կայ և ձեռք հանապազ ի ցանկութեան, և հասանէ ի վերայ մահն, իբրեւ առնորդին յանդգնութեանն մեռանի և գաւառապարի, և ամբարտաւանն՝ յամբարտաւանութեանն, և չեցցոյն՝ ի չեմութեանն, և սնապարծն յտիրակալութեանն. այնպէս գաւառապարի և ցանկացոյն չարեաց[4], որ ի ցանկութեանն մեռանի։ Եւ[5] որպէս ասացի, զի Աստուած զարի ցանկութիւնն լաւագոյն հանդարի քան զչարն. զի եթէ բազումք ցանկան մեռանել յարքայութիւնն, և ոչ կատարին գործ արքայութեան, այլ չեան, գոհանան, զաւր վիպանեն[6] և ոչ առնեն գործս որպէս մեռանիլ, արդ[7] ցանկալովքն միայն ոչ հասանեն մենչանացն. այնպէս և որ ցանկալ կատարել զգործ մեռալ և ոչ արացէ զգործ ցանկութեան, այլ արացէ զգործս մեռանիլ, անսխալ լութիւն, պահոց պնդութիւն, ազօթից յերկարութիւն[1], և այլ առաքինութիւն, սակայն ցանկութեամբն այն ոչ գաւառապարեսցի։ Իսկ այն՝ որ ցանկալ և կարող է կատարել, և ոչ կատարէ վասն ահի գեհենին, այնպիսին ցանկացեալ քան թէ գաւառապարեսցի. որպէս և այն, որ կարող է առնել զգործս մեռանիլ և ոչ առնէ, գաւառապարի. այնպէս և որ ցանկալ առնել չկարէ և ոչ առնէ, և կարող է առնել՝ և ոչ կատարէ, պահեսցի։ Զի այն որ կարող էր առնել զգործս մեռանիլ և ոչ արար, գաւառապարեսցի, զի չպահեցաւ ի մարմնին. այնպէս և որ կարողն էր կատարել զչնութիւնն՝ և ոչ կատարեաց, պահեսցի, զի չպահեաց մարմնին։

ՀՈ. ՀԱՐՑ. Որ ի մտաւս գաշնաբերս և հեռանալ վասն ցանկութեան, և օրք կան և ձեռն ի քաղաս և չպահեն ցանկութենէն, հաւանաւս են երկոքեան, եթէ առաւելապէս ունիցի պահ[2] առաջին քան զընկեցին ի քաղաքն։

ՊԱՏՄ. Իսկ այն որ ի մտաւս գաղաքս, և ընկէ ի տեղի՝ ուր ոչ տեսանէ զդեղ կանանց՝ և ցանկայ, ոչ կոչ նա առաքինի, զի բորբոքի հեչտութեամբն[3], և ոչ գաւեէ տեղի որ կատարէ զցանկութիւնն. և որպէս գոյն որ ոչ գաւնիցէ ինչ զի գոզասցի, և սպասցուն զի սպասնիցէ, այնպէս որ ցանկայ չանազատին՝ և ոչ գտանէ տեղի կատարել զցանկութիւնն։ Եւ գաբեէաւ, զի ոչ տեսանէ զդեղ կանանց, ոչ ցանկայ։ Այլ ոչ է անբնդունելի որոշեին նորա ի քաղաքէն, բայց առաքինի ոչ հասմարեսցի, այլ միայն զդատաս և սղխասն. զի ոչ ճակատեցաւ ընդ մեռանելոյն և չպահեաց[4], այլ

1. Գ. օր. Ոը ցանկայ և չեձարէ ի կատարել զցանկութիւնն իւր և ոչ կարէ, զինչ հանդերձեցի այնպիսին. և որ ցանկայ և կարող է կատարել՝ և ոչ կարէ կատարել զնա և ոչ կարէ։
2. Գ. օր. Պէսպէս են ցանկութեանցն այս։
3. Գ. օր. այնպիսին։
4. Յօր. պակասէր չարեաց, յաւելուած յԳ, Գ և Ե օր.։
5. Գ, Գ և Ե օր. յաւելուն՝ այլ են ցանկութեանն։
6. Բ, Գ, Գ և Ե օր. ասա զկնայեն։
7. Գ. օր. այլ։

1. Գ. օր. զնէ պահ և ազխ։
2. Յօր. պակասէր պահ, յաւելուած ի Գ և Ե. օր.։
3. Գ. օր. ցանկութեամբ։
4. Գ. օր. յանձ՝ և չպահեաց,

փախեաւ. այնպէս այն՝ որ փախուցեալ լինիցէ ի դիմումարանէն, միայն ապրեցաւ ի ատնդանաց և ոչ պահակեցաւ ի տահատակութենէն. այնպէս և որ միայն փախեաւ ի դիմումարանէն, պայմանն ի ցան- կութենէն, միայն ի ատնդանաց ապրեցաւ, այլ ոչ պահակեցաւ[1]. Իսկ այն որ ի բազում բնակեցաւ, ի տեսութիւն զգոյ կանգնոյ և ցանկապատ, և ոչ կատաբէ զյանկութենէն իւր, դիմումարանացաւ ընդ պատերազմողն և յայլմեաց մարմնոյ, պահակեցաւ ի տահատակութենէն։ Ա.Ղ[2] պարտ է չցանկալ ա- մենեւին. քանզի առնու արժան ցանկութիւնն. զոր օրինակ ագռաւ կամեն զգուռզ թղենոյ, և երիվեալ արձակէ արագոյ օրսմանէի իւրմէ[3], և անկեալ հաւ թղենոյն ի վերայ ագռաւի վիճի, և գտեալ անդ հնչի ինչ հոգոյ բուանի, և ասէ ինչ առ ագռաւ. ագռաւ ագռէ արժանս և արձակես- ցէ ասս, հաւատաւոր տեղեացք և պղտպերեացէ[4], այնպէս է և ցանկութիւնն. զի բնութիւն[5] մարդոյ ի հնութիւ և ի ցանկալ հաւատաւեալ է. որչափ և ագռաւագիալ ատացեալ իցէ զր մարմին ի հնու- թիւ ախաճ, այլ սակայն որպէս և մարմինք և յարենէ հաւատաւեալ է, գամենիցի անգ արմատ առզ ինչ, և հաւատաւեալ գասս և զգուռզ չարու- թիւնն։

ՀՒՒ. ՀԱՐՑ. Զինչ[6] ագաչխարհութիւն փութա- պէս մոքրէ և սրբէ զյանգամս բաղանի[7].

ՊԱՏՄ. Լուսաւ ի սուրբ աւետարանէն ասելով ցմիոյ. «Բարի արարէք առնելոյ ձերոյ. օրշնեցեալք գանեծիցս ձեր. և լիրաւք ընծանելոք Հօր ձերոյ որ յերկինս է»[8]։ Եւ արդ, եթէ զր արասցէ գասա-

1. Գ. օր. չուանի՝ այլ ոչ գաս- ատկեցաս։
2. Գ. օր. Ագռա։
3. Ե. օր. Խոյս։
4. Ե. օր. գնէ՝ Ե ագռա ասաղ ինչ արմատ առնալ՝ ագռաւի ասգռա, հատգատկ աբերեալ Ե գաղաքներէն։
5. Ե. օր. չուանի զի քնութիւն։
6. Ե. օր. Ո՞ր։
7. Գ, Գ Ե Ե օր. գաճենագի յանգամս։
8. Մաթ. Ե, 44, 48։

քննութիւնս գայս, և սրբեսցէ և ի բաց հանցէ զամենայն արժան ախտապարհանն ի սրտէ զրնդ- կերին, այնպէս զի յորժամ չար ինչ լինիցի նմա՝ վտասանայ, և յորժամ բարի լինիցի՝ ուրա- խանայ. Արդ, այնպիսին եթէ բիւր չարիս գոր- ծեալ իցէ, չնախիւն, գազանութիւն, ագահութիւն, թէ և ոչ իցէ պահեալ պահս, և ոչ յամախապահս պահեալ[2], այլ ընդ յաղագ մեզոյ չարեալ[3] իցէ, զայն ամենայն ի նմին ժամու յանգն թողութեամբ[4] ջնջեսցէ և ոչ եթէ միայն մոքրեսցի և յան- ցանայ, այլ և բան կարի մարգոյ նման Աստու- ծոյ լինիցի։

Զ. ՀԱՐՑ. Զինչ գործի ի չարեացս[5] որ ագարա- տէ և ագահական գամենայն գործս բարեաց։

ՊԱՏՄ. Որպէս և[6] յաւուն առագաւթ, թէ որ ոչ սիրէ զեղբայրն՝ ծանրագոյն մեղք են, և որ սիրէ՝ վերագոյն առաքինութիւն, այնպէս և որ սիրս պահէացէ ընկերի իւրում և չար չառաւցանէ, եթէ ոչ է չնացեալ, եթէ ոչ է գողացեալ, այլ թէ և պահս պահեալ իցէ, եթէ ագօձս ագօձեալ իցէ, եթէ[7] գամենայն առաքինութիւնս արարեալ իցէ[8], այդ- պէս ագարատ գամենայնին և գաստապարտեացէ. Զի որպէս անեծակագութիւն գամենայն յանցանս ագարատ և ագանանէ[9], այսպէս և ախտապարհութիւն գամենայն առաքինութիւն ագանանէ։

ՀԱ. ՀԱՐՑ. Ախտապարհութիւն հատասոր իցէ, և որք գաղանի՝ հատասոր գասին։

ՊԱՏՄ. Ո՛չ այդպէս իցէ[10]. քանզի այլ է այն որ քաղցեալ և կարօտեալ իցէ և գազանացէ, և

1. Գ. օր. գնէ Ե ագռա Ե ի բաց հատանէ։
2. Գ. օր. գնէ՝ եթէ ոչ գահեալ, եթէ ոչ ագռնեալ։
3. Գ. օր. չաղեցեալ։
4. Գ. օր. ներկեցէլ։
5. Գ. օր. Զինչ գործ է չարեացս։
6. Գ. օր. չուանի՝ Որպես Ե։
7. Գ. օր. գնէ Ե։
8. Գ. օր. կատարեալ իցէ։
9. Գ. օր. գնէ Ե ագանէ։
10. Գ. օր. Ո՛չ, այլ գեսցէս իցէ։

միայն զկաթսատվէճնն ընտրեալ[1]. և այլ է որ ման անճոգութեանցդ վինչեա՝ պիտի չկոս կանս բաղումն ի վերայ գոզութեան. այնպիսին բազում[2] ատենս կրնայի քան զայնոսիկ, որ ման ընդ պիսաթսատվէճնն՝ գոզանան։

ՁՔ. ՀԱՐՑ. Ասացեր, թէ որ չարին չար հատուցանէ[3] պինդ լինիցի։

ՊԱՏՄ. Կարի սաստկագոյն[4] և չարագոյն. զի զոր օրինակ այն որ աղբատին ոչ տայ[5], այլ և ատելու եւս, չարաչար տանջեսցէ քան զայնոսիկ, որ թէեպէտ և տան ոչ՝ այլ և ոչ յարկատիպացին, այնպես և այն առաւելագոյն տանջեսցի՝ որ բարին չար արարացէ, քան զայնոսիկ որ չարին չար հատուցանեցին առ լինելոբ։

ՁԳ. ՀԱՐՑ. Իսկ այն, որ ոչ չար արարեալ է ումիք և ոչ բարի, և նման ևս չար արասցէ, պինդ լինիցի այնպիսին։

ՊԱՏՄ. Զարագոյն գառնասցի քան զայնոսիկ որք բարին չար[7] հատուցանեն, և թեթեւագոյն քան զայն՝ որ չարին չար[8] արարին փոխարէն։

ՁԳ. ՀԱՐՑ. Երթէ լինիցի, ասէ, տանջանք չարագոյն քան զմման և թեթեւագոյն[9]։

ՊԱՏՄ. Այդ յոյժ ասէ[10]. զի զոր օրինակ ասէ Քրիստոս, «ի ման չօր խից օթևանք բազումք են»[11], այնպես և չարչարանքն, ոչ հատասար[12]

1. Գ. և Գ օր. ընտ։
2. Գ., Գ. և Ե օր. առասիւ։
3. Գ., Գ. և Ե օր. Թէ ոք չարին չար հատուցանէ զարագոյնին, խոյ ոք (Ե. օր. ապա ոք) բարոյն չար հատուցանէ (Ե. օր. առնէ)։
4. Գ., Գ. և Ե օր. առասիւ։
5. Ե. օր. այն ոչ ու փայ ա-ղբորի ասբասին։
6. Գ., Գ. և Ե օր. գառնի չոն գոյն։
7. Գ. և Ե. օր. չարին չար։
8. Գ. և Ե. օր. բարոյն չար։
9. Ե. օր. Ե՞ն ապէսօ տանջին գլխովք գլխոյն չարագոյնքն քան զայնոսիկ որ ընդ ինքնեանցն ի վերոյ գնդանոյն, ևս ղանջանան եւս։
10. Գ., Գ. և Ե օր. չունէն ասե, իսկ Ե. օր. գնե կոյտ զանազանե են։
11. Յովհ. ԺԴ. 2.
12. Գ. և Ե օր. գնեն՝ բազամ են։

արդարոք զանբաւութիւն վայելեն և մեղաւորք զգեհենեն. գոյ հանգիստ պէսպէս, այլ է որ վայելէ յաւելութիւնն[1], և այլ է որ հանգիստ միայն գտանէ. այլ է որ մեծապէս վայելէ, և այլ է որ ցածագոյն[2]. այլ է որ զպղծառանաց լուսով պայծառանայ, և այլ է որ վայելէ վատթարագոյն[3]։ Այսպէս այլ է որ տանջիսցի ի նոյր գեհենին, և այլ է որ ի ցածագոյն՝ տանջանաս. այլ է այն՝ որ սրով հարկանին, և այլ է այն՝ որ բրով[5]. այլ է այն՝ որ խաչեսցին հանապազ և հարկանին, և այլ է՝ որ առանց կախելոյ ապառկեսցին[6]։ Զայն որոյ պարտ է խնամել, զի է տանջանք՝ որ թեթեւագոյն լցէ, և է տանջանք որ խստագոյն, [7] է տանջանք որ կարի չարաչար և մեծագոյն։

ՁԵ. ՀԱՐՑ. Որք ման տանջին և ապրատանան և քաղցեցին և տառապին[8], օգտին նոյ և ապաւէն չնանի տանջանացն։

ՊԱՏՄ. Այսպէս ուսաք ի զօրութենէ ասուա-ծաչունչ[9] գրոց, որպէս յառաջագոյն ասացաք, զի լինիցին ամենք արդար գործակ[10], լինիցին գործեալ և չար նոյ. Զառաւած այնպիսոյն ասա տացէ ապրատանութիւն, հաւատանա, մեհ վշտաց, կարուստ լնչից, և այլ պէսպէս պատճառաս վշտաց, որ կարող է տրուելոցդ զանբաւութիւն մեր, զի այնու[11] չանցանքն այն բաւեսցին, և տեղ գնեծագոյն

1. Գ., Գ. և Ե օր. զարթյաս-նիկան։
2. Գ. օր. նոսասպագոյն, իսկ Ե. օր. նոսասպագոյն։
3. Գ. օր. խանարհագոյն, իսկ Ե. օր. գնե՝ Լ այլ Ե ի աղբոսիկ։
4. Գ. օր. գնե է նոսասպագոյն, իսկ Ե. օր. գնե այսպես. Նշանապես գանազան են Լ գանջանե. չէ այլ ե գանջ է նոսր ջեհենին, Լ այլ ե
5. Գ. օր. գյանդրդն գնե այսպես. Լ այլ ե խնդեն Լ բրով նախապատ գանջեն։
6. Ե. օր. ձեզնէ։
7. Գ. օր. ասած ցիրջա-կեան չունի։
8. Ե. օր. գառնաբն։
9. Գ., Գ. և Ե օր. առաբ։
10. Գ. և Ե օր. գրագործեն, որ լինիցին (Ե. օր. առնիցին)։
11. Գ. և Ե օր. գնու։

հանդիսա վայելեցին։ Եւ են ոմանք զի ոչ տեսին զչառագ և զարամարիմանդ[1], և հաշտեցին և կորուսա-նեն զվարձս խրատուց. և են ոմանք ի մեզս ան-զգուշալի. վասն որոյ[2] և բազում արկանէ ի վե-րայ նոցա ատելութիւս, որպէս Սոքոմոնեցւոցն և Գո-մորացւոցն[3], և անդ գարշելով տանջեացին, այլ թեթեւագոյն, որպէս Տիւռոն տապալեալ է[4]. «Զի թէ ի Տիւրոս և ի Սիդոն լեալ էին զօրութիւնքն՝ որ ի ձեզ եղեն, վաղուց ևս արդեւք խորտով և մոխրով[5] ապաշխարեալ էր։ Բայց տանի՛ ձեզ. գիւ-րագոյն լինի երկրին Տիւրոսի և Սիդոնի[6] յա-ւուրն դատաստանի՛ քան ձեզ»[7]։ Արդ, քաղաքայս է, զի տան նոքա տանջեցան և անդ գարշելով տան-ջին, այլ գիւրագոյն[8]։

ՁԲ. ՀԱՐՑ. Զինչա յաջողակեալ կամ հրձիգ եղեալ, կամ հաւանութիւնս կրեալ կամ յա-նօրինաց ուտաւ եղեալ[9], տերանցն իցէ՞ն ինչ վարձք, թէ՝ ոչ[10]։

ՊԱՏԱՍԽ. Երանելին Պաւղոս զհամբերութիւն վտառաց մեծապէս գովէ, և այսպէս ասէ. «Զհամու-թիւն զհամբերութիւն գործէ, համբերութիւն զհանգիս. հանգիս գյոյս, յոյս ոչ երբէք ամա-չեցուցանէ»[11]. արդ, որ համբերեսցէ ի վերայ և-կեալ վտառացն, եթէ մնաց իցէ, եթէ ընդ կորուստ

1. Գ. Ե. Ել օր. Նեղուիեանց. իսկ Գ. օր. չունի առաջ միոյնէ. անգլնանալ։
2. Ցօր. պակասէր վասն որոյ, յաւելու ի Ի. օր։
3. Գ. օր. չունի և Գոմորա-ացւոց։
4. Գ, Գ. Ե Ել օր. Տիւրն ասաց։
5. Գ, Գ. Ե Ել օր. յաւելուն նոցա. իսկ Գ. օր. չունի խորտով և մոխրով։
6. Գ. օր. փոխանակ Տիւ-րոսի և Սիդոնի, գնե՛ Սո-փոմբեցւոցն։
7. Մատ. ԺԱ. 21, 22։
8. Գ, Գ. Ե Ել օր. Ընդ-ունին։
9. Գ. օր. առեալ։
10. Գ. Ե Ել օր. գնե՛ Զ՚նա յաջողութիւնէ կամ հրձիգ առ-նել, կամ նօրինաց ասոր եղեալ, տերանցն վարձն են իւր ոչ։
11. Հռոմ. Ե, 3, 4։

իցէ, եթէ հրաշագործութիւն է[1], եթէ մեօրհնէ յա-փշտակեացն, եթէ նաւանդութիւն կրեացն, և գոհութեամբ տապրի[2], տատեղապէս ընդունի է քան զայն, թէ[3] եղեալ իցէ ի ձեռս ապրատաց։ իսկ եթէ հարցանես[4] եթէ գիարդ տապիչ գնայ-սքն որ անցին ընդ Ծով. և անդի յարութիւնք[5] հատան առնել գբեզ։ Ցարժամ զանգուռ բարեաւ[6] եղեալ էր, և հանապազ ոչ եւս պարապէր ի սպա-տուորելոյ կարօտելոց. զի գայլն և յագնեալն ի բարեաց Նորա[7], և այնպէս կատարէր զամենայն[8] զկամս իւր. այլ[9] տատանել ոչ համարելոյ զայն առաքեալն նման, այլ գեմ եղեալ այնէր մար-մնոյնէր ընդ նմա. զի թէ գայն ամենայն բաս-նացէ ի նմանէ, և ապա կարող լինիցի յաղթել նմա։ իսկ երբեւ յաջողակեցին անօրինք զինեա նորա, և Տէր իշխալ գերինց[10] եկեր զխաշնեա նորա, և սուսեր կոտծանելոյ մահացուցյ զորդիս նո-րա, և կրեալ բազում[11] ցաւս հիւանդութեան, և գոհութեամբ համրերեալ, ապա եւս աստեղա-պէս յաղթեալ սատանային։ Եւ այդ իսկ ոչ եթէ Քրիստ միայն եղեւ, այլ և ամենայն որ[12] որ զայդ իսկ գործեսցէ՝ այնպէս երանեսցի, և համբերեցի նմա յարդարութիւն[13]։ Զի թէ ոք սոքա իցէ սալ ալքատաւոր, և ապա զինչս իւր Տէր այրեսցէ, կամ գեա տանիցի, [14]կամ գողք ասան Տաուանիւ-

1. Գ. Ե Ել օր. չունին էրէ գնեա։
2. Գ, Գ. Ե Ել օր. Ընդ-ունի։
3. Գ. Ե Ել օր. գնե՛ զ՚նա։
4. Գ, Գ. Ե Ել օր. ասէ։
5. Գ. օր. չունի յարու-թիւն։
6. Ցօր. փոխանակ Բարեաւ եղեալ էր՝ Հ., եղաւ նա յարդարութիւն։
7. Գ. օր. չունի՝ ի Բարեաց Նորա։
8. Գ, Գ. Ե Ել օր. չունին զա-
9. Գ, Գ. Ե Ել օր. Բաց։
10. Գ. օր. չունի՝ Լինելոյ էրեւ-նէր։
11. Գ. օր. անասնելի։
12. Գ. Ե Ել օր. այլ ամենեցուն։
13. Գ. օր. չունի՝ և Համարեսցի նմա յարդարութիւն։
14. Գ. օր. կամ անօրէնէ յա-փշտակութենէ. իսկ Ել. օր. գնե՛, կամ անօրէնէ յափշտա-կեսցեն, և նա գոհութեամբ։

ցեն, և նոքա գոհութիւնս համբերեսցեն, առա-
ւելագոյն համբերեցի նոցա[1] քան զեղեալն զայն
ի ձեռս ապրատուց[2]։

ԶԼ· ՀԱՐՑ. Իսկապէ՞ս սուրբ է պատարագ
արատուր քահանային, եթէ պիղծ համբերեցի
պատարագ նորա։

ՊԱՏԱՍԽ. Վասն ժողովրդեանն՝ որչափ և արա-
տուր[3] է քահանայն, Հոգին սուրբ ոչ արգելու
զնորՅա իւր, այլ կիսակ ի պատարագն։ [4]Զի եթէ
ի ձեռն իշխի և Բաղատացոյ՝ այնպէս փրկութիւն
եղեւ. խոպանէի[5], ապա որչափ եւս առատ ի ձեռն
քահանային արատուրէի։ Զի թէպէտ և քահա-
նային[6] որ անարժան մատուցանէ զպատարագն,
հարն ոչ չինանի և որպէս ոչ ենդէ[7], այլ պատա-
րագն ընդունելի է։ Քանզի անդ ուր մարմին և
արիւն Յիսուսի պատարագի, միշտ ազդէ անդ
պիղծութեան օրինակ[8]։ Զի եթէ զարդի խոպատա-
րի բարձցէ ոք ի միջոց ձեռաց իւրոց՝ եթէևմ-
պացի կամ զգեղ կամ բոբոտ կամ պատեղի
ձեռազ[9], գանձսի այնպիսին ի խոպատարէն, այլ
փառքն և պատուն օրգաղ[10] խոպատարին ոչ պըղ-
ծեսցի[11], և ոչ եպիր ինչ ընկալցի։ [12]Եւ գարձեալ,

1. Ե· օր· Նմ։
2. Ե· օր· ասասնօր ունի զայս վերնագիր· Դատ-
ձեալ հարցմունք պիտա-
նութ· ապա կարգէ պատկա-
Հրե· Իւնանի՞ Հոգին սուրբ է
ի պատարագն արատուրս քա-
հանային, ըե արհամարհանօք
(Գ· օր· գնե ըե ու· իսկ
Բ· օր· էրեն համարհանք) պա-
տարագ նորա։
3. Գ, Գ և Ե օր· պիղծ։
4. Բ· օր· ասաե գկերհաէան
չունի։
5. Գ· օր· չունի՝ եղեա Իւպրեբէ։
6. Գ և Ե օր· քահանան։
7. Գ, Գ և Ե օր· Կամաի։
8. Գ, Գ և Ե օր· անդ ու է
պղծութեան օրինակ։
9. Բ և Գ օր· չունեին կամ
պղեղ Յեղ։
10. Բ և Գ օր· չունեին զըզ-
պղ։
11. Գ· օր· չունի պղծեսցի, իսկ
Բ· օր· չունի՝ և ոչ եպիր
ինչ ընկալցի։
12. Բ· օր· ասաե մինչեւ
պահպանող ու պաբեսցի (էրես
398) համառօտ այսպես.

ինքն ճշմարտութիւնն ասատածպին մոբմինն[1], ոչ
գարչէբ ի միգատարաց, և ոչ զնոսա պիղծ հա-
մարեբ, այլ Հանդարտ ընդ նոսա ատէբ և ընդ
նոսա բանէբ. և նոքա որ ատէին ընդ նմա և
բարկեին, եթէ ոչ հատատային և ապաշաբէին[2],
ատելութիւն ընդ նմա և բարկութիւն ոչ արբէին, այլ
տանջէին չարաչար[3]. այնպես և արատուր քա-
հանային[4], ոչ Հոգին սուրբ է պղծութենէն նոցա
գարչի, և ոչ նա մատուցանելովն պատարագն
սրբեսցի և սուրբ լինիցի, այլ չարաչար տանջես-
ցի[5]. և ոչ եթէ մեղքն զոր գործեալ էցէ տան-
ջեսցի միայն, այլ անարժանապէս մատուցանե-
լովն պատարագին նա առատիապես անբաւերէրի
տանջեսցի։ Իսկ դու՝ եթէ լսար ի պատգամ՝ որ
ասէ, եթէ «Որ ուտէ գհացս զայս, կամ՝ բմիչէ
գբաժակս Յեսուս անարժանութեամբ, պարտական
եղիցի մարմնոյ և արեանն Յեսուս»[6]. և որ պար-
տական եղիցի մարմնոյ և արեանն Քրիստոսի, քա-
ղայայա է՝ զի ընդ խաչօղն տանջեսցի, այլ լինել ե-
ւագայն։ Բայց որ անարժանութեամբ Հաղորդի՝
պարտական լիցի մարմնոյ և արեանն Քրիստոսի,
սրպէս Հրեայքն։ Ահա, զի որպէս ասացի, այնմ որ

Դաբշեալ, ընդ Քրիստոս
նոսոբ ընդ Հաւատացս և ընդ
Հղուսաբս ընդ ընկերս և
ոչ ֆաբչէբ. և նոյնս ընդ ու
հատատացեալ ոչ արբէին, այլ
գանկէին. և Պիղատ ասե. Ոբ
ասած անաբձանութիւնբ է
մարդոց յաբեան Յեսուս.
և հատանային որ հատատացեալ
անձնաբ է ասանց ծաղանելոյ
Հոգ. և գանկէ ընդ նուիբ-
ցուցան. և ու ոչ գկաբ և նո-
սա՝ այլ ընկերնցան. և
գաս ընդ անարժան և ի չե-
ասացն Քրիստոսի հաղորդեբ՝

ուէին չբարս. և ընդ սբա-
նոսոբ ես, և ի գնդատ ֆա-
նանայն Քրիստոս, ուէին ընդ-
սբ, չէ սոբբէ է պատրաստ։

1. Գ, Գ և Ե օր· գնեն՝
Յշմարիտ Աստուած։
2. Գ, Գ և Ե օր· չունեին՝
և ապաշխարէին։
3. Ե· օր· գնէ. այլ և չարա-
չար գանձանաց սրբանի լի-
նէին։
4. Գ, Գ և Ե օր· Հանանան։
5. Ե· օր· գնէ գատապարտ
նոս։
6. Ա· Կորնթ· ԺԱ, 27։

անարժանաբեմեան մասնացանել զպատարագն, ա-ռաւելապէս առնջեալ աննեղելի առնչանաց։ իսկ զոր եթէ անարժան իցեն ճառակելոյ, թէ և ի ձեռացն Քրիստոսի հազարգին, ոչ ինչ օգտիս[1]. և եթէ արժանի իցեն հազարգելոյ, թէ և ի միաւոր քահանային ձեռաց հազարգիս, ոչ ինչ պատիս. [2] այլ պատարագն ամենեցին ոչ պղծի, և քահանայն ի չարչարսն և ի խաղագին տանջանս նոց ոչ ապրեսցի։

ՁԸ. ՀԱՐՑ[3]. Զինչ ապա[4], պարտ է զպատա-րագ քահանային ընդունել որպէս զաւրէն։

ՊԱՏԱՍԽ. Լուաք ի Քրիստոսէ պի առաց. «Որ ընդունի զնազգաբէ յանուն մարգաբէի, զվարձս մարգաբէի առցէ»[5]. և զարձեալ, «Քահանան Մով-սէսի նման գպիրքն և զաթախեցիքն»[6], իսկ այժմ յանուն Քրիստոսի։ Եւ արդ, եթէ որ յանուն քահապետի նաեւ չարագործ որ, մինչեւ հնար է ոտնձգ անարգել գնա[7], կամ ոչ ընդունել զհրա-մանեա նորա, իբրեւ թէ մեզաւոր նա։ Մի՛ չ-բայց թէ ոչ լինիցի պատերազմող և խնամուն և ա-րիաբար[8]։ Մի՛բայն եւս առաւել ապա զայն, որ նաեւ յանուն Քրիստոսի. զի արչաւն և մեզաւորք է, ոչ է պարտ արշաւարհել և անարգել, այլ ընդունել։ Զինքըդ հնար է անարգել հասին ըզ-հասապահան, կամ՝ ոչխարացն զհովիւն. և գուշ, որ ոչ առներ հրամանն զլինկեր քո գասել, ձրչաւի եւս

1. Գ. օր. յաւելու՝ որպէս ցՅաբաղ։
2. Գ. օր. ունի այսպէս. Եւ ոչ պղծի պատարագն ի տ-հանայէն, այլ ի տանէնանան ոչ ապրէ։
3. Զայս Հաղգել հանդերձ պա-ռասխանեաւն յունէի Բ. օր։
4. Գ, Գ և Ը օր. յաւելին Զինչ ապա։
5. Մատթ. ժ. 41։
6. Մատթ. ԻԳ, 2։
7. Ցօր. երբ. Եւ յարձրէցէ ան-հնար է, ձրկէ ինչ ոտ կո-ւէ անարքել գնա. եւզաք զատ Գ, Գ և Ը օր.։
8. Գ. օր. յանձն, իսկ Գ. օր. գնէ՝ քաղ ինէ լեզի (Ե. օր. լեզի եւս) ոչ պատերազմող և խնամուն և արիաբար (Ե. օր. արի)։

առաւել ապա զհասապահան քո և զատկերսդրն. իսկ եթէ գասին գասապատիս յԱստուծոյ, և եթէ անարգես անարգեցիս։ Եւ զարձեալ, եթէ ընդունիս՝ ընդունեցաիս, և եթէ պատուես պա-տուեացիս[1]։

ՁԹ. ՀԱՐՑ. Եւ միեւնոյն զմեզաւոր քա-հանայն պարտ է ընդունել որպէս զառաքեալ և խոստովանել[2]։

ՊԱՏԱՍԽ. Ցօրինակէ յայսմանէ հասան ասացեալ զքեզ, զոր ինչ ասիցոյ եցեմ[3]։ Հովիւ մի եցէ ընդ-ունելի տեառն ոչխարացն. որ ետարար եցէ և առաջ, և ոչ գիտէ հասանել զերական և արբա-ցանել գնդ հիւանդացելոյն[4] և ողջացուցանել. և-թէ այն որ բարու եցէ և հիւանդ, և գիտէ հա-սանել զերական և արբուցանել գնդ, և առող-ջացուցանել զհիւանդն. քաջայայտ է՝ զի զայս-պիսիս[5]։ Այնպէս և քահանայն պարտ է ըն-դունել ոչ զայն որ առաջ է և ագետ, այլ զայն որ գիտուն է և միաւոր։ Իսկ եթէ առաջ լինի և գիտուն պարտ է նմա խոստովանել, ապա թէ

1. Եւ օր. յաւելու. Քաղ որինչ ու է պարտ խոստովանել ըզ-նդեր, այլ ոչխան գնաւ եցէ և նորելի, պարտ է ընդունել զնմանէ և զնմանի երդ որինչ. Զի գեղատ ոչխանդան երեի ու քաղքենի-ցոտանի գայլ, գնա ոչխին գնայն նորատան. քաղ որինչ քաղ-նոց երդատան պարտ լինի. որպես ասաց Տէրն գնր. «Կայք նորի յորժամ առանձնարար գնալն, և երդեցեան ի նորերատ ոչխարն». և Պաւղոս ասաց. «Որ ոչխանդեցէ նոյն գասուն երդատան ոչխարի». զի որինչ ու է պարտ ոչխարին որ առանձնար լինել. և նա է ոչխան-ատր այրեայ, ապա գնալ ոչխարել և ոչխարել։

2. Բ, Գ և Ձ օր. Պարտ է գեղատ ոչխանդան խոստովանել որպես որինչն. իսկ Գ. օր. Զգեղատ ոչխանդան պարտ է ընդ-ունել զառաքեալ և խոստովանել, նի ու։ Եւ օր. Զառաքեալ ոչխանդան պարտ է ընդունել զատքեր, նի ու։

3. Բ և Գ օր. յանձն, զոր նիւ ասելոյ նդեր. իսկ Ե. օր. գնէ՝ հոսանեցուցիչ գնեզ զոր ասէ՝։

4. Բ. օր. յանձն գնանգալելն. Գ, Գ և Ե օր. գնանգին։

5. Գ. օր. յայտ է (Գ. օր. ցոնդայտ) նի գնանգն է ընդ-ունելի։

ոչ՝ պարտ է գիանալաթին խոստովանել և մեզա-
ւորին, քան ապիսին և արբոյն։ [1] Եւ որպէս զրբ-
ովիչկ պարտ է ընարել. զի թէ բեւր վիրաք լցիալ
է բժիշկին և ակարացեալ հիւանդութեամբ, և
գիանն գնա բազումք՝ զի հմուտ էցէ յարչեալս
բժշկութեան, ամենեքեան[2] առ նա ընթանան, և
ինդբեն զգեցի, թէպէտև և ի միաչիճս միանս և-
գալ էցէ, և ոչ առ այնոսիկ՝ որ կարի առատե-
լապէս ողջ էցեն, և ոչ են հմուտ արուեստի[3]
բժշկութեան. այնպէս և առ քահանայն գայս
պարտ է առնել[4]։

Ղ. ՀԱՐՑ. Եւ առ Աստուած այնպէս[5] ընգունելիք
էցէ քահանայն ախտաւոր և գիանալոն[6], քան
որ սուրբ և սգեա։

ՊԱՏԱՒ. Այնպէս է՝ որպէս յառաջն ասացի.
[7] զի հաւիւն այն է ընգունելի՝ որ գիակ գշնանագ
ոչխարան առաջնորդացանել, թէպէտև ինքն տկար
և բորառ էցէ և քան զայլ՝ որ ոչ գիակ պշնացու-
ցանել, թէ և ինքն առաջ և ճարտար էցէ։ Այնպէս
և առ Աստուծոյ հաւիրեալքիս. զի ասաց Քրիս-
տոս ցՊետրոս եթէ՝ «Սիրես զիս. արածեա զիաս-
չիս իմ»[8]. արդ՝ որ արածէ[9] զոչխարս նորա, գիա

1. Գ. որ. ասաի ցվերջակետն
պարզս ունի. զոր չգիտակ
ընդրել չեմ, զի գիտեմ եթէ
բեւր էցեն, և ամենեքեան գիա-
ռաջնոյն պէտս կատարեն։
2. Գ և Ե որ. ամենայն պէս-
կոյս։
3. Գ և Ե որ. յոյսիս։
4. Ե. որ. Այսպէս պարտ է
ընդրել ցքահանայն, որ և հա-
ղիաոյ բժիշկ հոգւոց վէրա-
ւորացն։
5. Բ. որ. չուանի՝ պնդիս։
6. Բ. որ. ցկով Գ. որ. չունի։
7. Բ. որ. ասաի մինչեւ
հաճարեալիչ չունի. իսկ Գ.
որ. չուան պիտասան և հա-
կառեն երեի՝ որ է ընգունելի
պետան խարտ, այնպէս է
և առ Աստուած, որպէս և
ասաց Ցերէ ցՊետրոս։
8. Յովհ. ԻԱ, 15։
9. Բ, Գ, Գ և Ե որ. Աչք
որ գիտէ տեսնել։

սիրեայ։ Եթէ քահանայն արդար էցէ, և գիակ
զբանս ասատւածային գլոց, գիտէ և զկարզ ա-
պաշխարութեան ուղղել, այնպիսին առաւելապէս[1]
ընգունելի է առ Աստուած՝ քան զանգատն և զգիւ-
ռանն, և քան զառաքն և զագէտն. ապա թէ ոչ
գայն իակ ընգունելի՝ որ մեզատւոն է և գիանա-
ւորն[2], և գիակ գարձեացանել զանգատն ցէտան, և
քան[3] գլոց գիտէ գնել զկարզն ապաշխարութեան,
որ կարէ սրբել զմեզս. և այնպէս[4] որ զանգատն
գարձեացնէ, գատեցի և ինքն ի յանցատաց
խրոց, քանզի անհցայց գբանգարան. և լուիցէ ի
տեառնէ. «Ծրատայ այնիս և հատատարեմ, որպ-
հետե ի սակատագ հատատարեմ եղեր, և վերայ
բազմից կացուցից գբեզ. մուտ յուրախութիւն
տեառն քո»[5]. իակ այն՝ որ արդար էցէ և գիանա-
ւոր՝ և ոչ ուտացանէ զծգտմտութն, և[6] զգիտաս-
թիւնն ծածկէ, այնպիսին թէ և մեանաս յարու-
ցանէ, և ապիցէ լերինն[7], թէ փոխանց և փոխես-
ցէ, և յապաղեալ լինի և ոչ ուտացանէ, այլ միայն
անձին հոգ տարցի, և սուբբ պահեացէ գանձն
իւր, և զպատկեր իւր անարատ պահեացէ, և ա-
սացցէ, «Տէր, գիաեի զի այր մի խիտաս ես, հրն-
ձես զոր ոչ սերմանեցեր»[8]. այսինքն թէ գայեսոցիկ
գատեացես[9] ուր ոչ է սերմանեալ աւետարան քո.
և գու ասացեր, «Մի՛ չնար, մի՛ զոգանար, մի՛
սուտ վիպեր, պատատեա գՏայր քո և գնայր. և

1. Գ, Գ և Ե որ. գնան՝ ա-
ասել. իակ Բ որ. չունի։
2. Բ, Գ, Գ և Ե որ. ցե-
պատն։
3. Ե. որ. յատեալ՝ կառնէ։
4. Ե. որ. գնէ և այն իակ։
5. Մտթ. ԻԵ, 21.
6. Բ. որ. գնէ այլ։
7. Բ. որ. գնէ՝ և ղերկնս գա-
ղիել, և ոչ ասասցանէ, այլ
գանձն իաք անարատ։
8. Մտթ. ԻԵ, 24. — Գ.
որ. չատեալոյ է ձարտարս զոր
ոչ սերմաներ։
9. Գ և Գ որ. գատես գայնս-
պիսի. իակ Բ. որ. գնէ, այս-
կերտ, գատես գայնպիսի զ ու
սերմանեցեր չատեալոյդ է։

սիրեացես զընկեր քո իբրեւ զանձն քո»[1], և յայդ իսկ միայն պարապեցեր, զի զայդ միայն կարացի կատարել, և զայլ ոչ չկարացի ուսուցանել. թա-գուցէ զվարդապետութիւնն իմ և զբանդանացու-թիւն. քանզի երկեայ եմէ ասելոյս զիս իբրեւ զպիտակի՝ որ ոչ լուան զաւետարանն քո. լուիցէ զայս ի ՏԻԱՆԷ՝ զի ասէ. «Ծառայ չար և վատ, եթէ պղպջիկ գիտէիր զիս՝ պարտ էր արկանել զիդ զարծաթն իմ ի սեղանաւորս»[2]. [3]այս ինքն՝ եթէ երկեար յինէն, և անձին քոյ միայն զգուա-շացար և զժողովուրդն ոչ ուսուցեր, պարտ էր զիդ զբանդանացութիւնդ յիոգոյլ յեկեղեցիս՝ զի այլքն էին առեալ[4], «և ես եկեալ առիւսէի զիմն. հանէք զծառայ անպիտան ի խաւարն արտա-քին»[5]: Արդ, այսպէս խնայելը մտան քահանայից. զի որչափ և սուբբ իցէ և յայսպէս ուսու-ցանել զժողովուրդն, ընդ պատնիչն և ընդ չա-րագործսն ի գեհենն ասնջեսցի.[6] և որչափ մե-ծատոհ է և ուսուցանէ զժողովուրդն, և զար-ձուցանէ ի մեզաց, ընդ նոսա[7] և վերս իւր քա-ւեսցէ:

ՂԱ. ՀԱՐՑ. Եթէ ոչ է պակասեալ քահանայն յուսուցանելոյ, և ժողովուրդն ոչ լուաւ և ոչ գար-ձաւ, զի՞նչ լինիցի նմա, պարտաւորի[8], թէ ոչ:

ՊԱՏԱՍԽ.[9] Զոր օրինակ ասացէ ար զմնասուկ իւր ի փարիսեացոյ, և նա ոչ ուսանի, պարտ է քննել

1. Մատ. ԻԲ, 18, 19:
2. Մատ. Իե, 26:
3. Բ և Գ օր. չուներ ասած մինչև ու ասացեր:
4. Ե օր. զի այլք առնուին:
5. Մատ. Իե, 27. – Գ, Դ և Ե օր. գնին ախտից պատնէշն:
6. Բ օր. ասած գիւրըն-կեան չուներ:
7. Գ, Դ և Ե օր. ընդ նո-սան և գերն Իաբ ի սատնեցի:
8. Գ, Դ և Ե օր. պատա-պարտ: — Բ օր. գնե-լիս յոսուցանելոյ ու գտ-դրեաց, և ժողովուրդն ու յոան և ու գարձան:
9. Բ օր. ասած մինչև գեհենէն չուներ:

գատաւորին[1] և խնամել, եթէ ոչ է պակասեալ յուսուցանելոյ[2] զոյդ և զկերպիկ, և տան տալոյ նմա յաւժամ՝ և նա ոչ առ[3] ի մտ, և ոչ ուսու[4], քանպատ է, զի մնանգան բարկացի, և գանեսցէ գնա[5]: Ապա թէ ի չարաթին մի անդամ ասացեալ է և կամ երկու և անէպ սակաւ ոչ է ուսուցեալ՝ այլ յաւգտեալ է[6], վարդապետին բար-կացեալ խաովեսցի[7]: Քանզի ոչ եմէ քահանային մի անդամ պարտ է ուսուցանել ի չարաթին կամ երկիցս, այլ հանապազ և յաւժամ և օր ըստ օրէ, և ասէ և ի գիշերի: Քանզի ձկնաբոյ յաւժամ արկանեն ուանձս ի ծով և ձուկն ոչ անկանի, մի՛թէ այլ ոչ ետ արկանելոյեն. կամ հաւին յաւժամ արբուցանէ գերդ խաղացեալ հօ-տին[8], և ասէ ժամայն չողնանայ[9], մի՛թէ այլ ոչ ար-բուցանէ[10]. ապաւէս և բժիշկ առ հիւանդս՝ ոչ գա-գարէ[11] յարբուցանելոյ զդեղս, մինչև կամ մե-ռանի և կամ առողջասցի: Ա՛յնպէս և քահանային պարտ է անդադար ուսուցանել և խրատել մինչև մեռանիցի և կամ գարձցի ի գործոցն չարաց[12]:

1. Գ, Դ և Ե օր. չուներ գատաւորին:
2. Գ և Դ օր. ասած մինչև ցյուրեաքն չուներ:
3. Ցօր. եր ասէալ, եգաք ըստ Գ, Դ և Ե օրինա-կաց:
4. Ցօր. եր. ասէալ եգաք ըստ Գ, Դ և Ե օր.:
5. Գ, Դ և Ե օր. գնին ո-ճաւորք ի չի ընկնան պարտ է քարկանալ և չնո գնեն զնէ:
6. Դ և Ե օր. չուներ տյ յա-պաչելս է:
7. Ե օր. գնէ յոյնմէ չար-գաղթելն պարտ է խոավել:
8. Բ օր. խօնաթեսց:
9. Բ և Գ օր. ու ոչնանայ, իսկ Դ օր. ու ասոչնանայ:
10. Ե օր. և խմէ հավնան չար-ժամ աբեաքանէ գեղ ոչնա-ղին՝ ու գնասիր էթէ, և ասէ ժամայն ու ըստնէ և ու-նանայ ու ըստնէ և ու-նանայ, գինի տյ ոչ և ան-գնացնէ:
11. Բ և Գ օր. գարթնէ:
12. Բ օր. Ա՛յնպէս ուսու-նայիկ պարտ է ասնել գինի գրասեաց ևան ոչնանի. Գ. օր. ասացանել գինի ա-նանի ևան գրասեաց է ևա-բերան. իսկ Ե օր. Ա՛յս այսպէս պարտ է ևանանայիկ անդադար ասացանել ևս գաղթելոյն պարտ է ևասնէլ. ևանայիկ ևգրասեաց, և ու չար-նել բնաս ևան յաստանոթել գինիս է ևան:

ՂԲ. ՀԱՐՑ. Եւ եթէ ոչ լսէ ապաշնորք և պատասխանք, ընդ ո՞ր է պարտ առնել, խաստիւթեամբ բանադրել և արտաքսել յեկեղեցւոյ և նզովել, եթէ ոչ[1]:

ՊԱՏԱՍԽ. Ո՛չ։ քանզի հովիւն, զմնորեալ ոչ կարէ արարածոցն և հարկանելով ոչ կարէ արկանել ի փարախ, այլ ապրանաւք և աղ արկանելով[2]. և զհիւանդացեալն ոչ հարկանել, այլ ածել զհնազանդ, հասանել զերամին[3], ապա եթէ զմնոյթեան պարտաբարէ և հարկանէ, ո՞չ ապաքէն բնաւ մոլորեցի[4] և գազանաբեսի լեցի, և համարս ապոց է տեառն ոչխարացն[5]: Այնպէս և զմեղաւորն եթէ արտաքսես յեկեղեցւոյն և անարգես, բնաւ խաստաց և ապստամբեալ կոչիցի: Այլա պարտ է արտաքսել[6] և լալ առաջի Տեառն և աղաչել, և այնպէս ուսուցանել[7], զի յորժամ տես-

1. Բ. օր. Եթէ ոչ լսէ ապաշնո՛ւ, պո՞ւր է քանդրել և արտաքսել յեկեղեցւոյն և նզովել։ Գ. օր. Եթէ ոչ լսէ ապաշնոց և պաշտաւնաց, զի՞նչ պարտ է առնել, խոստովանօք քանդրել և արտաքսել յեկեղեցւոյն, (Գ օր. յաւելու և նզովել) ըստ ու։ Ե. օր. Եթէ ոչ լսէ խրատուց, ապաշնոց, պաշտաւնաց, այլ խոստովանօք կոյսէ, զի՞նչ պարտի առնել պաշտաւնեայ, արքեպս պարտ էջէ խոստովանօք քանդրել և արտաքսել յեկեղեցւոյն և նզովել, ըստ ու։

2. Գ. օր. ապ յոյն առնելով, իսկ Գ և Ե օր. պարտկելով։

3. Բ. օր. չունի. իսկ Գ. օր. զնո՛ այսպէս. և զնաւաքոյսն ոչ հարկանէ, այլ ածէ զնոսա՛ն, հասանէ զերամն։ Գ. օր. այլ ածել զնոսա՛ն, հասանել զերամն։ Ե. օր. ոչ հարկանելով՝ այլ ածել զնոսն զերամն հասանելով։

4. Գ. օր. չունի ոչ ապաչէն բնաւ մոլորեալ։

5. Բ. օր. ապա նոքա պարտաւորք, մոլորք բնաւ և գազանաբեսի լեալ։ չունի՛ և հնազս պարտ է պահան պահարանի, զոր Ե. օր. զնե՛ պեր պահարան հասարս խոտորի է նմանի։

6. Ե. օր. այլ պարտ է յորդորել, պարել և արտաստել մահառանաք է վերայ նոցա. զի յորմամ պահան պարտ է, յայնմամ խնդե՛ հոգ նոցա է տալոյ։ զի յորմամ պահան է

կեղեցեաց, ոչ գաւչեցաւ ի մեռաւորաց։ Եւ արդ, եթէ նա ինքն ճշմարտութիւն այնպէս առնէր, և էր իսկ արատաչէս, և գիտէր զանազանել՝ որ գայթն առ նա ապաշխարութեամբ, և գիտէր որ գայթն կեղծաւորութեամբ, այլ հաւասար զամենեսեան ընդունէր, և ընդ նոսա ուտէր և բազմէր. որչափ եւս առաւելապէս մեք, որ հազ եմք և մեղեր, գաւչելի ի մեռաւորէն, կամ՝ ջանամք զի կեղեցին գաւչեցուցանել. զի ոչ ամենեն մեծագոյն է քան զմաւաւրն, և ոչ առնարն բարձրագոյն քան զաւրեցոյն բնակեալ ի առնարին։ Արդ, եթէ տեսանիցես զոք բազում ընդ աւրացի, մինչեւ կարէս գալ արհամարհել զնա և վարել ի առնարէն, և ասել, թէ ոչ ես արժանի կոխել սյսր։ Եւ գարձեալ, նոյն իսկ սրարիչն սրասգէս էր սրգեա ասացի, և գիտէր զեկուցն զղջմամբ և զեկեալն կեղծաւորութեամբ և ոչ գաւչէր, սրչափ եւս առաւել մեք քահանայքս, և ոչ գիտեմք եթէ ապաշխարեալքն[1] զայցէ, եթէ անզղջալեալ, զի սրգելոյ գնա յեկեղեցւոյ։ Եւ Քրիստոս ասաց. «Ոչ եկի կոչել զարգարս, այլ զմեղաւորս»[2]։ Եւ. եթէ նա վասն մեռաւորաց մարիամյան, քանզսպայա է, զի և եկեղեցի վասն մեռաւորաց հիմնարկեցաւ։ Այսի գու ցկս. Քրիստոս[3] ի սուն մեռաւոր մեռել խոնարհագոյն է, եթէ մեռաւորն մոռանել ի սուն մեռանչականութիւ՝ զի գարձուցէ մոռանել ի սուն մեռանչականութիւ՝ զի գարձուցէ զաբուածոն, վերադրիչն[4] է՝ եթէ ծառայն մոռեալ ի սուն թագաւորէն։ Ինձ այսպէս թուի, թէ արգելուն յեկեղեցւոյն քան եթէ առաքինութեանն վնաս իցէ քահանային[5]. զի մէկ հնար

1. Գ՚և Ե օր. յապաշխարութիւն։
2. Մտթ. Թ. 13։
3. Գ՚և Ե օր. չուներն Քրիստոս։
4. Ե՝ օր. վերադրչն։
5. Ե՝ օր. Ինչ պակաս թուի մեզ զնա է նախասացութիւն ի սուն ընդհանուր մեռաւորաց չեկեղեցոյ։

էր առրել ոչխարաց ի բերանոյ գայլոյ՝ առանց փաթախի կամ առանց հովիւի ճարակել, և չմոլորել, ապա վարան ոչ առանային։ Այնպես, եթէ հնար էր մեռաւորաց առանց քահանայի առրել, և կամ առանց եկեղեցւոյ ժողովել, նա ինքն Աստուած ոչ էր զայս օրինադրեալ[1]։ Եւ եթէ հնար էր առանց ուսուցանելոյ[2] և վարդապետի գիրս ուսանել, ապա աշակերտելոյ չէր պէտ[3]. և եթէ հնար էր առանց քահանայի վարդապետելոյ և[4] եկեղեցւոյ՝ մեռաւորին[5] դառնալ ի մեռաց, չէր քահանայ կարգադրեալ և եկեղեցիք հաստատեալ. իսկ եթէ եկեղեցիք և քահանայք վասն մեռաւորաց կարգեցան, զի ուսուցանէ քահանայն և ժողովէ ի փարախն, և գու ի բաց հալածես և արտաքսիցես ի փարախէն, զինչ տայցես պատասխանի։ Իսկ ասա գու. առ Քրիստոսք[6] և իշխանք՝ վասն ոմի՞ բարեխօսեն, վասն մեռանչականին եթէ վասն անմեղին, ոչ ապաքէն վասն մեռանչականին. իսկ եթէ զմեռանչականն ի սակս քոմմէ և ի բաց հալածես և անարգես, առաջի Քրիստոսի զիարդ ապա համարձակիս վասն նորա բարեխօսել։

ՂԴ. ՀԱՐՑ. Լուաք, ասէ, յաստուածային գրոց, զի ասաց Տէր[7] ցՄովսէս և ցերեմիա, թէ «Մի ապաչէք վասն ժողովրդեանդ այդորիկ, զի ոչ լըսայց ձեզ»[8]. զի չարք են և անպիտանք[9]։

ՊԱՏՄ. Ցիրաւի ասացիք, այլ լուր գու ըզ-

1. Ե՝ օր. Աստուած ոչ օրինադրեալ զայս։
2. Ե՝ օր. ասանելոյ։
3. Ե՝ օր. ապա ոչ է պէտ ուսանել։
4. Ե՝ օր յաւելու՝ առանց։
5. Ե՝ օր. չառնի հեղեսոյին։
6. Գ՝ օր. զնէ Քրիստոսէ. իսկ Ե՝ օր. ունի այսպէս Հաւանի՝ որ ի բերանոյ գայլոյ առանց փաթախի կամ առանց հովիւի ճարակել, և չմոլորել, ապա վարան ոչ առանային։
7. Բ. օր. ըստ Յեզ. Ե՝ օր. ասացի։
8. Բ. օր. ըստ Յեզ. — Երեմ. Ե՝ 16։
9. Բ. օր. զնէ՝ զի ըստ էնն Հաւանի։

պատասխանիս է հաւանիմ յօրինակէն։[1] Օրէնք՝ ի ժամնամս Մովսիսէ՝ չարին չար հատուցանել, «Աչի ընդ աչսն և ատամն ընդ ատամանն»[2]. և ժողովուրդն այն բազում՝ անգամ՝ անարգեցին զՄովսէս, այլ նա որպէս թէ ի բերանոյ ա-նեալ, զոր ոչ խակ էր տեսեալ, ասէր. «Տէր, եթէ թողուս ժողովրդեանդ այդոցիկ, թողցես. ապա թէ ոչ, և դու չկնիս ի զպրոմիենէ քոմմէ կենդանոյ»[3]։ Արդ, եթէ զնոքայնոսին օրինակեցեր, ասացիր յօրինակին՝ զոր ինդրեցիր[4]. եթէ քեզ մեզանէդ մարդ՝ ապօթևս[5] ման նորա ա-ստուած՝ յաղագս բարեկենդանութեան. զի Մովսէս և Երեմիա, և Սամուէլ ման մարմնոյ բարեկենդանութեան բարեխօսէին, և ոչ ման հոգւոց նոցա։ ԶՄամուէլ անարգեցին և թագաւոր ինդրեցին. զՄովսէս ապացան, և գլուխ որմա-[6] պաշտեցին. և նորա անգադար ման նոցա բարեխոսութեան, ոչ գադարէին առ ի յաղաչել զԱստուած[7]։ Եւ յորժամ քեզ մեզանէն, ապացան[8] զԱստուած ման կենաց նոցա բարեկենդանութեան. և յորժամ Աստուծոյ մեզանէն, ապացան՝ զԱստուած ման յանցանաց նոցա թողութեան, [զի ման պղտրիկ կարգեցաք պր գա. և յա-ռաւօր տաւթենաք][9] և կատարեցեր զՄովսէսին, և ճգիր պահաւոր, և կատարեցեր զԲրթասսէն, զի ոչ տասգեր եղբօրն քո մերոս, և ապրեցար ի գհենենէն։

1. Բ. օր. Ասա զնէ պատասխ.։
2. Ելք, ԻԱ, 24։
3. Ելք, ԼԲ, 32։
4. Բ. օր. ԵՒ որդ ասէր յօրինակս։
5. Ե. օր. կ՚ց յաղօթս։ Բ. օր. պաղնա։
6. Բ. օր. զնէ և որն պաշտեցին։
7. Ե. օր. զնէ. և նոքա անդադար աղերսէին ման նոցա և ապրէին զԱստուած. իսկ Գ և Ե. օր. ասէին յաղաչել, և գաս ասէր յօրինակեաք։
8. Յաստեղանդէդ ցմիան չուներն Գ և Ե օր.։
9. Ձմեկածնագէ յաւելաք յ՚Բ օր.։

Վե. ՀԱՐՑ. Զի՞նչ ապա, պարտ է ապաժամ զդրանս եկեղեցւոյ մեզաւորաց, և բանտիմամն ածել զնոսա յեկեղեցի[1].

ՊԱՏՄԻԽ. Ո՛չ ասէ[2]. մի բանտիմամ արիանոս, և մի՛ գեկիանն ապաքսեր։ Բայց և այլ ինչ ասէ[3]. յորժամ տեսանես զժողովրդն քո՛ զի ոչ մատչի[4] յեկեղեցին և ոչ հաղորդի ի պատարագն մարմնոյ և յարինէն Քրիստոսի[5], պարտ է քննել և ոչ անտես առնել։ [6]* Զոր օրինակ, յորժամ տեսանէ հովիւ զոչխար՝ զի ոչ արածի, ըստ-ուգապէս պարտ է խնամել զի հիւանդ է, ի դէպ է քննել. եթէ ի ներքս է ցան, պարտ է գնդ մատուցանել[7], զի առողջասցի. և եթէ արաքոյ լեալ, գերական հատանել. այսպէս և գեղ քա-հանայիցդ[8], զոր ոչ ճաշակէ է սեղանոյն սուբբ, եթէ ի ներքս է պատճառն, այնինքն՝[9] ման յան-ցանաց, պարտ է ուսուցանել և ածել է խոստ-վանութիւն և տալ գնդ ապաշխարութիւնն. ապա եթէ արաքոյ է պատճառն, այնինքն գնա[10] ինչ ունիցի ընդ ընկերի եւթում՝ պարտ է հաշ-տեցուցանել զնոսա և արժանաւորել սեղանոյն[11].

1. Բ. օր Հ՚ղէ է (Գ և Գ օր. պ՚ղա է) գնդաւորն բանտիմօք ածել յեկեղեցի. յոր յաւելու Ե. օր. ին ու.
2. Բ, Գ և Գ օր. չասին՝ ու ասէ։
3. Բ. օր. չունի բայց և այլ ինչ ասէ՝։
4. Բ, Գ, Գ և Ե օր. հրանէն։
5. Բ. օր. չունի է պատասխան մարծաց և յարինէն Քրիս-տոսի. և գյաջորդն այսպէս համառօտ. պարտ է քննել և ոչ ասել անտես, ինչ ման յանցանաց նոցա՝ գնդ ապաշխարութիւնն. և ասել գնդ ապաշխարութիւնն. և ինչ ման նեղն անդնդ ընկերին է՝ հաշտեցնել և արժանաւոր առնել սուբբ սեղանոյն։ Պարտ է գոյք ասել զհանդոյն հանապազ։
6. Գ. օր. Յաստեղանդէդ ցմիան չուներ։
7. Ե. օր. արձուցանել։
8. Ե. օր. յաւելու՝ պարտ է առնել։
9. Ե. օր. չունի՝ այնինքն։
10. Գ և Ե. օր. նոքա։
11. Ե. օր. արժանի (Գ. օր. արժանաւոր) առնել սեղանոյն Քրիստոսի։

և այսպիսի օրինակաւ պարտ է վարել քահանային հանապազ և գործել[1]։

Գ.Զ. ՀԱՐՑ. Լուսաւ յառաքելական կանոնաց, զի պարտ է արտաքոյ գրանն պահել զհեգուսրն, քան գոլից[2] յանցանացն։

ՊԱՏԱՍ. Բարւոք առաց է[3]. Լուսաւ և ի Տեառնէ զի ասէ. «Թէ ածիցէ ոք ապառաժ յաչ Ծնօտ քո, զարձո նմա և զիւրն»[4], և այլն՝ որ ի կարգին է։ Արդ, եթէ գու գայն կառաւիցեր[5], պահանձնէ ի նմանէ և գայն։ Ապա եթէ գու գայն ոչ կառաւիցեր, և համաքձակիցար կալ առաչի սեղանոյն և զԳրքուսոս պատարագել[6], և գինւոն մնաուցանելոս և ընդունելս ի քէզ բովանդակ, որ հրամայեալ քեզ առնել գայն և ոչ կառաւես, այլ արհամարհես գայն, և համաքձակիս ընդունել գայն՝ զոր արհամարհեցեր. և վխանե՛ և ոչ արաքոյ բեմիւն թողուս կալ յայօմ։ Ասաւ ցնա գու, եթէ ոք անցանէ ընդ հրամանս Թագաւորի[7], հնար ինչ էցէ սանձեւիլն մերձ վնաս առնելոյ նմա ոք ամենեցունց կամ հալել ի նա[8]։

1. Ե· օր· յաւելու չերթէ նոր։
2. Բ· օր· չառնի գոչէ։
3. Բ և Գ· օր· չառնի բարւոյ առաջեր։
4. Մատ· Ե, 36։
5. Գ· օր· կառուիս։
6. Գ, Դ և Ե օր· պատարագիս· իսկ Բ· օր· զնէ պատարագել և ընդունել արաս, բաւանդակ· և յաւալ վարէ զայս ձև օրինակի· որ գնանչեաց տէր առնել գայն, և գաս արհամարհեցեր գնա, և համարյնկիս ընդունել զոր արհամարհեցեր. և գնան ոչ ես գնաս արարոյ բեմին կալ յայօմ։ Ապ ոչ անգան զնանանաս ընդունել գնա, և գնա

ՊԱՏՄ՝. Եթէ գիտէ քահանայն՝ եթէ մեռաւոր[1] էր, և յանդիմն հանաձգակապէս[2], ոչ է պարտ տալ նմա, ապա եթէ ապ՝ պարտական է արեանն Քրիստոսի[3]: իսկ քահանայ, որ սուտ ինչ ժողովրդ տացեալ է, պարտ է քննել զնաւագոյնն. իսկ որ ի կամուղիկէ եկեղեցի ձեռնարկեալ էր, պիտի հնար էր պայնչալ ամիսն քննել և խնդալ. ապա այնուհետև կարգաւորելոցն զանգան, ապազակել և տալ, Որ ոչ էր կարող հաղորդել, առ դուրս եկեալ է պօհմնեցէք:

ՀԼՒ. ՀԱՐՑ. Մեծաւոր հոգածուխիւն է քահանային այգպէս, ապա լաւագոյն է որոշել յանապատս, քան եթէ կալ յեկեղեցւոյ[4]:

ՊԱՏՄ՝. Բարւոք ասացեր[5]. այլ որ քահանայ օծեալ է և ի թողու զայն ի որոշ յանապատս, ինձ պատկե ի՛մէ եթէ գտատպարան, քան եթէ օգտեցի: Չէ յարժան Քրիստոս յարեաւ, ասաց ցԳԱբրահամ, « Եթէ սերնդ վա՛ս արածնս իմ »[6], և ոչ ասաց եթէ ընդ[7] յանապատի և պահս պահեա, կամ այլ ինչ լուծ ծանրագոյն կրեալիր[8], այլ եթէ, « Աբրահա՛մ վարչիս իմ »: իսկ որ յանապատն իցեն, բարւոքն ի նոցանէ խոտանգարակք իցեն, և էիցէ բազում ատեաս անտեսուց անցու-

նէս պակ ասացեալ խոսովանութեան. Գ. որ.... է սքբս սեղանայն ճաշակեն: Ե՛. որ. է սոբբ սեղանն և ճաշակել:

1. Գ, Դ և Ե՛ որ. յանգասաց:
2. Գ. որ. չունի և յանգքնէ հաճոյնէսութ.
3. Գ. որ. և ըն որ ինչն գտատպարքն:
4. Բ. որ. Մեծաւոր հոգս է տանանքն, և լաս պրսէկ յանապատս: Գ. որ. Մեծաւոր հոգ է տանանքն, և սքբ, լաոգքն է պրսէկն յանապատ, տան ընդ կուն յեկեղեցին: Դ. որ. Եթէ մեծաւոր.... Ե՛. որ. Եթէ մեծաւոր հոգածութեան պնդոյ է տանանքն:
5. Բ, Գ, Դ և Ե՛ որ. չունեն՝ բարւոք ասացեր:
6. Յոհ. ԻԱ, 15: — Բ, Գ, Դ և Ե՛ որ. գղեսքս:
7. Դ և Ե՛ որ. Ե՛լ. իսկ Բ. որ. Ել անապատքիչ:
8. Գ, Դ և Ե՛ որ. էքս:

ցանեն, և այլք մեծամեծ ժողովարանիւնս կրեացեն. և ոչ զանազանս նոցա ամենևքեան գիտեն իսկ[1]. իսկ զանազն Պետրոսի և Պաւղոսի սիրելեացդ և հնդիկք[2], և ամենայն իսկ հատատացեալք գիտեն և ճանաչեն, ծեր և տղայ և ամենայն հասակ: Ես միևնոյն ասացին. մի՛ եթէ յանապատի բնակեցան կամ խոտանգարակք եղեն, կամ կրօնաւորական կարգ՝ն[3] ճգնեցան: Ո՛չ. ապա[4] միևնոյն ասացին. զոչխարս ասածեցին, ի քաղաքն ի քաղաք ընթացան[5] և զիրիսատոս[6] քարոզեցին, և զմարդիսն յաստուածպաշտութիւն գաղձուցին. և զքահանայս ի սեղան խրատուց կարգեցին, զի նոցա հետեւողք լինիցին, և զիսատս նոցա ժառանգեացեն և նոցա նմանողք լինիցին, որպէս և նոքա՛ Քրիստոսի, ըստ երանելոյն Պաւղոսի: իսկ եթէ զ վերհանութիւնն քահանայութեան ոչ է ասացեալ, և որոշ յանապատս և ճգնեացի ճգնութիւն[7] խոտակիցն, մեծապես պատկացի յԱստուածոյ:

ՃՂ. ՀԱՐՑՏ. Եթէ զ որ ասացէ մեզ բաղումն կամ սակաւ և խոտովանեացի, և այլ ևս զգործացէ զայն, և հնար ինչ իցէ առանց ապաշխարութեան թողութիւն ընդունել իմէ ոչ:

1. Գ, Դ և Ե՛ որ. զնոն իսկ անապատաքիչն, բազում խոտանգարակք են և այլ չշքմարտ յիսն (Ե՛. որ. շքմարտ է չշքմարտ ասպէն) և սնանկ բազում ասացս անօտաց անցաղանդին (Գ. որ. չունի անօտաց անցաղանդին), և ըստ ձանրքնչնս կրեցին. զոր զքեզանց և ոչ գանասնս նոցա լսատ:
2. Գ, Դ և Ե՛ որ. է ինդիկ և է հնդկիս:
3. Գ և Ե՛ որ. ընդսոյ:
4. Գ, Դ և Ե՛ որ. ապ:
5. Գ, Դ և Ե՛ որ. չոչխցան:
6. Գ, Դ և Ե՛ որ. յաւետարն Աղաոսաք:
7. Գ և Ե՛ որ. է ճգնասիրանս (Ե՛. որ. խնայ):
8. Գ. որ. չունի գայս Հայգոյ. հանդերձ Պատասխ.: Իսկ Բ. որ. զնէ այսպէս. Ելիս ոչ գնդ սրսք Բազում կամ սակաս, և խոտովանելոյ այլ ոչ ջոչձնաց, սասանց ապաշխարութեան հնար է տալել:

ՊԱՏՄ. Մարգարէն Դաւիթ ասէ. «Խոտոռեա ի չարէ, և արա զբարի[1]»: Ասանց գործոց բա-
ցեալ այնչ օգուտ՝ որ խոցոտ զմիգոն. և արդ, ոչ
ասացեալ[2] քեզ զմարդ՝ որ գործեալ էիցէ զմիգս, և
գործեալ խոցոտ զմիգոն զգոն և այլ ոչ եւս ա-
ցասցէ զնոյն, և բարի ինչ ոչ գործիցէ. այլ ա-
ասացեալ քեզ զայր մի՝ որ յոտվանիցէ ամենևին
առաբ էիցէ, և միգս ոչ էիցէ գործեալ, և բարի
չէ ինչ արարեալ, գու զինչ համարձանիս զնա:
Միասամն, ասէ: Իսկ այն՝ որ յոտվանիցէ միգս ոչ
էիցէ գործեալ, և բարի ինչ ոչ էիցէ արարեալ, ա-
նասամն համարձանիս, ձրչաի եւս առաւել ասա
այնպիսին՝ որ միգս գործեալ էիցէ և բարի և ոչ
մի ինչ. յայտ է ի[3] վաղվաղակի եւս էիցէ նա
քան զանասամն:

ՃՂ. ՀԱՐՑ. Իսքէ ինչ միգք յաշխարհի[3], որ կա-
ըէ կալ առաջի[4] ազաչխարհութեանն:

ՊԱՏՄ. Լաւք, ասէ, զի՝նչ եգիս զանոնկին և
այլոց քաղցոց, զոր գինամած յանցանս իւրեանց
քաւեցին հոգևարիս ազաչխարհութեամբ[5]: Եւ եգիս
կիկլ մարդոգութեն ասէ. « Մնօքէնն եմէ գառանց[6]
յամենայն անօրէնութեանց իւրոց զոր արարեալ
էիցէ[7], և պահեցէ զպատուիրանս իմ, և արասցէ
արդարութիւն և զարդմութիւն, ամենայն յան-
ցանաք նորա[8] զոր գործեալ էիցէ, և ամենայն ա-
նօրէնութիւնք իւր՝ զոր անօրինեալ էիցէ՝ մի յի-
շեսցի. [9]այլ արդարութեամբն իւրով զոր արար,

1. Սաղմ. Լ Գ, 15:
2. Գ և Է օր. ասաք:
3. Գ, Դ և Ե օր. չանձին՝ չոչ:
4. Ե· օր. կալ ընդդէմ:
5. Բ և Գ օր. չանձին՝ ՃՂՀ-
ՆՈՑԻ ազաչխարհութեամբ:
6. Բ· օր. գառնայ:
7. Բ· օր. չանձի զոր արարեալ
էիցէ:
8. Բ· օր. չանձի առաի միմ-
չև զոր անօրինեալ էիցէ:
9 Բ· օր. չանձի առաի միոյնէ
կենալ կիցէ. իսկ գամենայն
պատչա զնէ. ու կամի ըս-
հոգ Աղաստրեն, ասէ Տէր:

կնալ կեցցէ. միմէ կամելով կամիցեմ զնոյ միւ-
զառոքին, ասէ Տէր»[1], և այլն՝ որ ի կարգին:

ՃՐ. ՀԱՐՑ. Իսքէ այլ ինչ առաքինութիւն ա-
ւուրեալ[2] քան զոգրմութիւնն առասպել:

ՊԱՏՄ. Ձերանգոյն Քրիստ անդի առուգեցաք[3],
զի համբերութիւն վշտաց՝ առաւելապէս և վե-
ըագոյն է քան զոգրմութիւնն: Զի նա յորժամ
առասպել զոգրմութիւն գործէր, սասոնամ
ոչ համբերեցաւ զոյն իւրն յայրմութիւնն, իսկ յոր-
ժամ համբերեաց ի վերայ եկեալ վշտացն, ապա
յայրեաց սասոնամբ, և վերահաչակեցաւ ընդ
ամենայն տիեզերս[4]:

ՃԳ. ՀԱՐՑ. Եւ քան զհամբերութիւնն իսքէ այլ
ինչ առաքինութիւն բարձրագոյն[5]:

ՊԱՏՄ. Աչերն միմագոյն եւս է[7], այսինքն անո-
խակալութիւնն. արդ, զոյսոսին զերիս առաքի-
նութիւնս ի մի վայր ժողովել Պաւղոս, զսէրն
ասէրս արարեալ[8] ամենայնի և օգտակար քան
զայլն ասէ, ոչ զառասպաւել զոգրմութիւնն
ասացեալ. այլ է և չամենայն ինչս զի բաչխէ՝
առանց սիրոյ[9], ոչ ինչ օգուի. քանզի պատչա ասէ.
« Եթէ չամենայն ինչս իմ ՃամբիգեիմՀ ազբաասաց,

1. Եզեկ. ԻԸ, 21, 22, 23:
2. Գ· օր. Եղէ առաքինութիւն՝ ոչ առասել է էտ զոգրմու-
թիւն: Իսկ Դ և Ե օր. Ի՞ առաքինութիւն որ առասել է էտ
զոգրմութիւն առասելոյնէ (Ե· օր. առասպաւել):
3. Գ, Դ և Ե օր. ասաք:
4. Գ, Դ և Ե օր. գնեն. ու համբերեցաւ զոյն նորա առա-
ջելոյնէ պրպտութիւն:
5. Գ· օր. և ճոխութեամբ ընդ պիղծիբ:
6. Բ· օր. Ես առաքինութիւն ոչ առասել է էտ զոգրմութիւն:
7. Գ, Դ և Ե օր. պէր ընդդէմ ըհամբերութեան է:
8. Գ· օր. արար առաքո. իսկ Ե· օր. առաքո էաչ:
9. Գ, Դ և Ե օր. չանձին՝ այլ ինչ և պոմենդան ինչս ոչ
ըհամբեն: Գ· օր. զնէ. ու իրին զոգրմութիւնն առաց գիտեն, այլ
ինչ պոմենդան ինչս իմ ՃամբիգեիՀ ազբաասաց, և զանձն իմ՝ համեմ չոյ-
բասեմ, և պէր ու ասնիմ, ու ինչ օգուտ՝

և ասաց զանձն իմ յայրումն, և սէր ոչ ունիցիմ, ոչ ինչ օգտիմ »[1]։ Ահա զի սէրն վերագոյն է քան զհամբերութիւնն. զի համբերել վշասցն հնչ-ագոյն է քան զայրելն հրով[2]. այլ զսէրն վերա-գոյն ասաց՝ քան զհամբերելն այրեցմանն։

ՃԳ. ՀԱՐՑ. Եթէ ոք վրկեսցէ զոք, և առնէ ապաշխարհն[3], և յայնմանէ բաչախէ առաստաւէս[4] ապրասաց, ընդունելի առ Աստուած, թէ ոչ[5]։

ՊԱՏԱՍԽ. Մ՚է. այլ այնպէս է որպէս թէ շուն[6] ոք մերձեցէ առաջի Աստուծոյ։ Քանզի Աստուած առէ զպրկան և զապտշն և զհաշառսն։ Այլ, զի՞նչ օգտի մարդ, զմինն մերկացուցանել և ըզ-միւսն զպկացուցանել. այնպիսին անընդունելի է[7] ողորմելիւնն զոր առնէ առաջի Աստուծոյ. և ոչ եթէ այն միայն լցէ անընդունելի[8] զոր ի զբօ-կանայ առնէ և չապահարհնէ, այլ և այն[9] զոր միաբան վասակոց առնէ՝ պիղծ համարեսցի, վասն խառնելոյն ընդ զրկանն և ընդ ապահա-թիւնան։ [10]Ապա զի՞նչ լինիցէ օրհնութիւնն, յոր-ժամ բազմոցականն այնպիսիքն պարօտասան և զմերկն զպկացուցանեն և կերակրեն և նոքա միաբան օրհնեսցեն։ Լաւ ապաւա[11], եթէ չար-

1. Ա. Կորնթ. ԺԳ, 3։
2. Գ. օր. չէ հաճելագոյնի չշտացն հեշտագոյն է ինն զա-ւելոցն (Գ և Ե օր. զաւելոցն հետ)։
3. Գ և Ե օր. Լ առնէ (Ե. օր. առաջ) աքանչելեաւք։
4. Ե. օր. ապրանիկան։
5. Ե. օր. Ընդունի Աստուած։ Բ. օր. այսպէս ունի. զՀարցմէ. Եթէ ոք աքանչելիւն առնէ Լ չշտէ Լ քաշէ ապաստոց առաստաւէս, ընդունելի լինի՞ առ Աստուած. իսկ պատասխանեմ համառօտ անհմատօրէն։
6. Գ. օր. փախանակ շան՝ զնէ խոնարհ։
7. Ե. օր. ընդունայն է։
8. Ե. օր. անընդունայն։
9. Գ. օր. այն։
10. Ե. օր. ասա զնէ Հարցմ. մինչեւ գաբան օրհնեսցեն. յոր չարէ Պատաս. Լաւ։։։։
11. Ե. օր. ապա։

ցանեա։ Ապաւած հրամիցակաց յարբար վասա-կոց առնել զողորմելիւնն և զազգասաս կերակրել. իսկ յորժամ գկարօտելիսն ազգասին ընա-ցասցէ, մի՛ թէ եգերեսցէ[1] գնա ապրասն, եթէ ի յաչխատասելիսնէ կերակրէ գնասս[2]։ Ոչ. այլ օրհ-նեսցէ։ Բայց Աստուած ոչ ընդունի, այլ բարեա-ցայ ի վերայ նորա, զի հրամիցակաց յարբար վաս-ակոց առ ազգասաս և նա աքանչելիցակաց գհրամանս նորա, և բաչխակաց յազգասելիսնէ և ի զրկասաց։ Զոր օրինակ, թագաւոր ոք հրամիցէ ազգասաւորի իւրոյ հաց ի հաշոյ կազմել, և գնոի անուշասու և անուազակ զասարասել, և կերա-կրել և արբուցանել կարօտելոց նարաց իւրոց[3]. իսկ ազգասաւոր թագաւորին խառնիցէ ի հաչիճն[4] աւազ, և յանուազին ջուր, և ընդ միմն խառնել արկն և փոխ, և այնու կերակրեսցէ զկարօ-տեսան. բայց նոցա իսկ կարօտելոցն և քաղցե-լոցն կարի անուշասու թխտեացին կերակրելոցն, և օրհնեացեն գնասակարարն, որ է ազգասաւորն[5]. իսկ թագաւորն յորժամ իմանայ, չարաչար տանչ-ելոյց գնասակարարն։ Այնպէս և Աստուած առ-նէ այնմ՝ որ խառնէ զրկանս ընչից՝ որ չգազ-հատելոցն և ի վաշխից տակտանց, ընդ ինչս իւր՝ զոր ազգասել է չարբար վասակաց, և ազգէ զսոյն կարօտելոց և քաղցելոց։

ՃԵ. ՀԱՐՑ. Ամենայն ազգասելիսն մի՞ է,[5] և ամենայն չհատելիսն, եթէ այլ է ժիժամեծաց և այլ է ազգասաց։

ՊԱՏԱՍԽ. Մի է, ասէ[6], եթէ ազգասանես գիմա-

1. Ե. օր. առնի՞ զայն։
2. Ե. օր. Լ գինն ունաչասնա առնել Լ այնպես պալ ազգա-գոյ, այսինքն՝ կարօտել եգերեսցէ։
3. Գ և Ե օր. ընչ նշանն։
4. Գ և Ե օր. չառնին՝ զ ի ազգասաւոր։
5. Բ օր. ասաի գկերպչափան չունի։
6. Բ, Գ և Ե օր. չառնին՝ ասէ։

գաւոր և լեռ ապրանաւոր գաղքաան. [1]եռէ չհայ[2] ոք ընդ լեռագուհւոյ, եռէ ոք ընդ ազքաակ. բաց ի քահանայէն և յամուսնացեալ նորա[3], որպէս և լեռն լեռու։

ՀՋ. ՀԱՐՑ. Եթէ մարդիկ բազում մի մարդ ապրանաւոն, բաժանի՞ արիւն նորա ի վիրաւ ամենեցուն, և ասէ առ[4] ասիւս հասանել ազատ[ա]ծառութեան իւրաքանչիւր առն։

ՊԱՏՄ. Ոչ այդպէս[5] իբաւունքն Աստուծոյ. այլ զոր օրինակ այր մի շնացեալ[6] ընդ կին մի և առնէ ազատ[ա]ծառութիւն շնութեանն այնմիկ. և յորժամ բազում մարդիկ շնան ընդ կնի մի, յիւրաքանչիւր ումեքէ շնութիւն մի պահանջեալ Աստուած. [7]որպէս և այր մի շնացեալ ընդ կանայս բազումս, յիւրաքանչիւր կնոջէ շնութիւն մի պահանջեալ և շնացեալ յառնէն[8] յայնմանէ. այնպէս և որք ի միասին այր մի ապրանաւեն, յիւրաքանչիւր յառնէ մարդոյ մի արիւն պահանջէ Աստուած[9]։

ՁԼ. ՀԱՐՑ[10]. Որպիսի՞ պահք ընդունելի է առ Աստուած. քանզի տեսանեմք զմիմեանս, զի զբաառանաւորդսն պահեացին զամենայն[11] և այլք զկէսն, և այլք ի չարեմէ ի չարեմ միայն ճաշակեացեն[12].

1. Բ. օր. առաի մինչև ընդ ապառի չուսի.
2. Գ և Ե օր. չնայնէ.
3. Ե. օր. չուսի նորա.
4. Բ. օր. չուսի սուղ աա., իսկ Գ և Ե օր. չուսին աա.
5. Բ. օր. Ու է պրպես, իսկ Գ և Ե օր. Ու պրպես են.
6. Բ. օր. այլ պրպես այր ի չնայ.
7. Բ. օր. առաի ցկիրկեսէան չուսի.
8. Գ. օր. յանչնէն.
9. Գ. օր սկսեալ ի ձԳ Հարցմանեն և այսր չուսի. նոյնպես նաև Զ. օր. սկսեալ ի Վ. Հարցմ. յ'էջն 400, ի բաշնէն « Եթէ քահանայն արդար իցէ »։
10. Բ. օր. չուսի զայս Հարց. Հանդերձ Պատասխ..
11. Գ և Զ. օր. զենի պահեն, Գ. օր. չուսի զանեան.
12. Գ և Զ. օր. Ե ապա ծաշկեն, զոորն Բոխանակ Ե ապ ճաշկեն ինչ ճաշկեն Ե ապ ֆոխով կերակուրք։

ապիակէս և զաարեն ամենայն և ոչ մսեղէն ճաշակեն ինչ, և ոչ այլ ինչ ի փախուկ կերակրոց։

ՊԱՏՄ. Պահք, ասէ[1], ոչ եթէ զայն սկսէ Աստուած, զոր միայն ի կերակրոց զդուշացի ոք, այլ զայն օր զամենայն անգամն պահեցիք[2] ի մեզ զոց։ Քանզի յորժամ ոչ ուտիցէ ոք, լուծանին անզգայն ամենայն. պակասի լոյս աչացն, փառն ոտն, ի[ջ]ուանան ձեռքն[3], և անգործանալ ամենայն մարմնին։ Այլ եթէ զայսն[4] ի ցանկալեսնէ ոչ պահեցիք, և զձեռան ի հարկանելոյ և[5] ի յախշակնելոյ, և զոտ ի գնալոյ ի չարիս գործոց մեզաց[6], պնդացն յանապրանաց[7], յանիծից, ի բամբասանաց, յերդմանէ, զորսդ յոխակալութենէ[8] ամենեցուն համբերութեամբ. եթէ այսմ ամենգործոյք ոչ պահեցիք[9], ունայն և պատարկ են պահք որ ի կերակրոց. ապա եթէ զոտսդ[10] պահեցիք, ընդ պահէին իւրեամ ի կերակրոց, առաւելապէս պայծառացոյն պահք նորա. ապա եթէ զորկորն միայն պահեցիք, որպ ասէն ունկիցի[11], ոչ պահելով նորա

1. Գ., Դ., Ե և Զ օր. չուսին ասե.
2. Գ և Զ. օր. այլ զ անձնան անգամեցն պահեցիք.
3. Զ. օր. չուսի պակասի լոյս աչացն, վառեն ոտին, ի[ջ]ուանան ձեռքն.
4. Զ. օր. չաեկու և զնդոն.
5. Գ. օր. չուսի ի ճաշակելոյ և ի չախշակնելոյ, և զոտսդ. իսկ Գ և Զ օր. չուսին միայն ի ճաշակելոյ.
6. Զ. օր. չուսի ի ֆորձոց մեզաց.
7. Գ և Զ. օր. զնեն, զչեզնան անգապրեն խօսելոյ. իսկ Զ. օր. ասաէն ուտարեի զրանն այսպէս, նէրն զայս ասենայն ոչ պահեն ալեկ օֆսի ի պահոյն։
8. Յօր. չսկսեն չսխակալութենէն ասնելոյ (Գ. օր. ասնելով) համբերութենէն (Գ և Ե օր. համբերութեամբ). Գ. օր. չուսին ասնելոյ և զնեն այսպէս, և ճանապահան համբերութեամբ ։
9. Գ. օր. եռէն զայս ասենայն ոչ պահեն, ոչ ինչ օֆսի է պահոյն չայն. իսկ Ե. օր. էրէն չայսմ ասենեցութեամբ ոչ պահեսն... ոք է կերակրոց էրէն։
10. Յօր. եգեալ էր Ե զնա, ուզդեցաւ բան Գ և Ե օր.։
11. Ե. օր. զի ոչ ունկնի ըն։

ամենայն անդամքն ապականեն, և զայլ անդամսն՝ ոչ պահեսցէ[1]. որ եթէ[2] աչք քո ոչ ցանկայ զերգ կամ ընչից՝ ոչ վտանգիցի[3]. և ձեռք քո՝ եթէ ոչ յափշտակէ կամ հարկանէ զոք՝ ոչ խոպանայ. և ոտք քո ոչ գնասցէ ի գործս չարեաց, ոչ վատեսցի. և լեզու քո՝ եթէ ոչ անարգէ կամ ոչ բամբասէ զոք կամ ոչ անէծանէ կամ ոչ երդնու, ոչ լուծանի և ոչ ապականի յայսցանէ. եթէ զայսոսիկ ոչ կատարես և ոչ պահեսցես, վաթարդ օգուտացես անդամոցն այն, որ եթէ պահեսցես ամենայն անդամքդ ընդ նմին ապականին. զայն պահեսցես, զայլ անդամսդ՝ որ եթէ պահես և կատարես ամենևին ոչ ապականին?. զայն արձակես, վաթարդ է քեզ ապրել։ Եւ ընդէր ոչ օգտի ի բառդամ պահոց անգէն, որով փառաւ և ապականի ամենայն մարմինն։ Արդ, բաւական է մեզ չիմար կուսանացն ուսանել, զի նաքա ոչ օգտեցան։ Այլ գու, եթէ գովեցես՝ եթէ ամն պահեաց անուսումնասիրութեամբ զաւուրս չարաթից միոյ. ես ասացից, թէ այս անուն լեզու ունէր բամբասող և լծշնամանող, և եհաս զայն։ Եթէ զայլ ումեքէ ասասցես, եթէ երկու չարաթ ոչ ճաշակեաց կերակուր. ես զայն գովեցից՝ որ ունէր ամն ցանկացող, և փակաց զնա յախտէն յայնմանէ։ Եթէ գու ասացես, ասուրբ[4] երից չարաթից ճգնեցաւ այլ ամն մի. ես զայն գովեցից՝[5] որ ի բաց եհաս ի մարթից խրթնութիւն և զգայնասիրութիւն, և ժուժկալութեանն պնդեաց զինքն յաղօթս։ Եթէ

1. Ե· օր· չունի Ե զայլ անդամսն ոչ պահեսցէ։
2. Ե· օր· զէ ԷԲէ։
3. Ե· օր· ասաի մինչև յայսցանէ չունի, իսկ գյաջորդ բանն ոչգայթ կարգէ։ Այլոք, ընդհատն զայն՝ զայլ անդամսն անդամսն մնասնէն՝ պահես և զայն որ ԷԲէ պահես ոչ ապականէն, զայնս ոչնչեաս, զնոքա ասա ապրեցան։
4. Գ· օր· ասասքէ, Ե· օր· գասասքս։
5. Գ· օր· յաւելուս, աբբեկեաց։

գու զայլ զք ասասցես, եթէ զայրբարդ չաբաթն պահեաց ժուժկալութեամբ, ես զայն վերադովեցից, որ սովորեցոյց զձեռս իւր արձակել ասասասցես յոգորմելիսն։ Եւ եթէ ասասցես եթէ միւս այլ զք գրասանեբարդն ասաբատաց, լինելով անուսում. ես զայնմանէ ասացից՝ որ զատարան ամենայն առաքինութեան կատարեաց, և կորզեաց զոն ընկերին ի սրտէ իւրմէ։ Զայսպիսի պատճառեաց Աստուած, որպէս և Եայիւ ասէ. «Ոչ եթէ պահք՝ զայն ընտրեցի՝ որ զբուրթ զգենուցցուս, կամ ի փրոյ մերոյ ծառիցս, կամ անուսում լինիցիս. ոչ սիրեցի, ասէ, զայնպիսի պահք. այլ եթէ տեսանիցես զոք քաղցեալ, բերեալ ծանն դնոյ քո. և զաղբասս անյարկս տրի ընդ յարկաւ քո՝. եթէ տեսանիցես զիբերն՝ զգեցո՝, և յընդանեաց զաւակի քոյ զանն քո մի՝ արկանիցես»։ Զմարբհաս անիբրաւութեան պատասխան, և լոյծ գինճիան անիբրաւութեան վաճառաց[3]»։ Եթէ այս ամենայն ի ձեռն ասուածոյն ասացաւ, որչափ եւս առաւել ի ձեռն չնորհացս պարտ է առաւել յաբես առանձաւ։ Զինչ ասաս. չէ պարտ պահել։ Քաւ լիցի, ի բայց սար. կարի կարեւոր է պահքն, և հինն ամենայն առաքինութեանց. իսկ որ հինն արհամէ զպահն, քաղաքացաս է՝ չինել այնոյ զառն առաքինութեան։ Արդ, եթէ հինն զպահքն արհանես, և ոչ կանոնեսցես զորմանն ազօթիւք, առանց չնահեանն և առանց գազանեանն, և ոչ առանց ծես ի վերայ գերանս, որ է առանց գրկանացն և առանց չարչառութեան սուբբ լինել ձեռացն. և ոչ զառասասգոյս կապեսցես՝ գործով ոգորմա-

1. Ե· օր· գառ է գասն է։
2. Գ· օր· գչասաւ ազգականի է ընդ ակոբ գ՝ արհանէր. Դ· օր· հարկանէիցէ։
3. Մրգ· Ես· ՃԼ, 5, 6 և 7։
4. Ե· օր· յաւելուս ԲԷ ակասէ։

ծուխեան յարդար վաստակից, և ի վերայ ա-ճառս արկանել, որ է համբերութիւնն, և ապա աւարտել անդադարութեամբ և սիրով. արդ, եթէ այս ամենայն ի նեղբս ոչ ժողովի. ապա հիմն և առն ոչ անաւարացի, և ոչ լինիցի բնա-կարան, այլ կոխան անցաւարաց, և ապականեալ անկայս լինիցի։ Իսկ պահք վասն այնր ասէ-նեցաւ[1], զի ի բաց հասանեն զանս շնութիւնն և զայլ յանցանս։ Ապա եթէ գայն ինչ՝ որ պահ-քն վասն եղեալ ասէ-նեցաւ՝ ի նեղբս հատաքնս, և պահոյն զինչ չահեցիս, զապահաճս փրկութիւնն՝ արասցես պատճառս յանցանացն[2]. զի որ ի կե-րակրոց միայն պահեցէ և զայլոյն զանց ա-րասցէ, եթէ զամենայն աւարս հոգ կերիցէ փախա-նակ հացի, առաւել մուրհալ ամենևին պիղծ պահօքն, և անզ անհնարին հոգին ամենևեան ի հոս գնհնին։

ՃԸ. ՀԱՐՑ. Գինեն զինչ միտս արկանէ՞ առա-ւել քան զմիս կամ՝ զայլ միսեակ կերակուր։

ՊԱՏԱՍԽ. Զոր ինչ արար Աստուած ի սկզբա-նէն՝ ասէ Գիր, զի բարի են. այնպէս գինեն բարի է և ոչ չար. և մեզ չէ պարտ զգինեն պիղծ հա-մարել և զԱստուած անարգել։ Արդ, զգինեն ոչ խափանէ Գիր ի մարդոյ. և եթէ խափանելոյ էր՝ ասկայն ոչ էր տացեալ մարդկաբէն, եթէ «Գինի զերթս մարդոյ ուրախ առնէ[3]». և եթէ չար էր, Քրիստոս գնա իւր արիւն ոչ էր արարեալ։ Արդ, ոչ եթէ գինեն է չար, այլ արբեցութիւնն. քա-կիցէ չար ասել զարբեցութիւնն Աստուծոյ, այլ բարի[5]։ Մի՛ եթէ գինեն վասն արբեցութեան առ-

1. Ե. օր. անառանեցաւ։
2. Գ. Դ և Ե օր. գանձնանաց։
3. Ե. օր. առնէ. Զ. օր. ընա է։
4. Սղմ. ՃԳ, 15։
5. Զ. օր. ասած ցվերջակետն չունի։

առ, ապա զինչ պատճառի այս առաւ, զինչ խօ-սիս։ Եթէ համբերս զգինեն վասն արբեցու-թեան առեալ, ապա զկուրն վասն նատակոծու-թեան համարեաս, և խեղդելոյ զանձնս մարդ-կան, և ոչ վասն կենաց։ Եւ զՅոզն չար, զի փաշ և գժնիկ՝ և այլ չար բայս մեզարերս բա-ւականէ[2]. և զերկաթն զի ազանձէ, և ոչ յայլ պէտս ինչ պիտանիս վարել. և զայլ բազում ինչ զոր արարեալ է Աստուած։ Նրանին այլէ զմար-գինիկ, եթէ գու լծոցս պէտս նորա եղանելով[3] և յայրսին[4] միայն վարես. և բարինս առաւ՝ զի պա-րիսպ և արմտիս կանգնեսցես[5], և գու լծոցիդ զգին, և քարկած առնել[6] զընկերս քո և ի հար-կանել՝ վարեացես. և վայաս առաւ՝ զի պատշդ առցէ[7] մարդկան, և վարեացի ի պէտս չհետեվեան. և գու զայնս զանց արարեալ՝ վարեացես զգին և պէտս նմանից և գեղարդեանց[8], զի զանձինս մարդ-կան սատակեացես[9]. և երկաթին վասն այնորիկ առա-ւաւ, զի սպասաւորեացէ յայսպէս օգտութեան մար-գինոյ քո՝[10] ի գործս զանազանս, և[11] գու զայլ պէտս զանց արարացես և ի պէտս սպանութեան[12] վա-

1. Ե և Զ. օր. յատկութն Բերէրէ։
2. Զ. օր. չունի քաաաացանէ, իսկ Ե. օր. յատկու հա-մարեա ընդ։
3. Զ. օր. չունի, իսկ Դ և Ե օր. գնեն եւանել։
4. Զ. օր. գնէ յայրեացն և չունի գայն։
5. Ե. օր. կանգնեսցի, Զ. օր. չունի պարճանս և կանգնես։
6. Ե և Զ. օր. առնես։
7. Ե. օր. Բերցես. Զ. օր. Բերէրէ։
8. Ճօր. պահաբր Ե վարեացի ի պէտս չհետեվութեան, և գան գայնս զանց արարեալ. եւզաք ըստ Դ և Ե օր. իսկ Զ. օր. չունի միայն գեղարդեանց։
9. Ե. օր. զի հարբել սպանցես։
10. Զ. օր. չունի զի սպասաւորեացէ յայսպէս օգտութեան հար-հայ ի, և գնէ՝ ի գործս պիտանի Բարեաց։
11. Ե. օր. ունի այսպէս. Եւ գան գայլ պէտս զանց արա-րեալ վարեա գնա ի պէտս սպանութեան։
12. Զ. օր. սպանութեան։

բնացես։ Այնպես համարեաց և զդինեն. Աստուած զդինեն հրամայեաց, զի որպես հայիւն յագեն նաս, այնպես և գինովիս[1]. զի զոհքս մորդոյ ուրան առնէ, և զոս անցանելով ընդ չամն, և ի պետս արբենացեն զարես զգեաս ուրախութեանն[2]. և ոչ գիտես և ոչ գնաս ասես, զի որպես չնաչթեան, պոռնկութեան, պատառաքաղութեան և խզագաւթեան խոխանեն և վայելմանէ արբայութեանն[3], այնպես և արբեցութեան։ Եւ ես ասէ, զարաւն տեսի զի արբեցաս և ոչ չնացին, և ոչ պատեին, և ոչ խշամանեցգին. և ես ասեմ[4], ոչ եթէ զայդ ամենայն գործել ասց, ասացի, թէ խոխանէ չարքայութենէն. այլ արբեցութեանն միայն առանձինն ինչն չար է, և խոխանէ չարքայութեանն փափկութենէ. Քանզի Պաւղոս յորժամ զարբեցութեանն է մէջ բերէ, ոչ եթէ ասաց, արբեցողն սը գործէ զայս ինչ և կամ զայն զարքայութեանն Աստուծոյ ոչ ժառանգէ, այլ զայնոսա ամենայնիս. զանց արարեալ, միայնակ զարբեցողն ասէ. որպէս և գրեալ է առ Կորնթեացիսն. ասէ. «Մի՛ խաբիք, ոչ չանիր, ոչ գողք, ոչ արուագէրք[5], զարքայութիւնն Աստուծոյ ժառանգել ոչ կարեն»[6]։ Եւ ընդ՚ը լինիցի այդ. լաւ ապաեմ, զի քան զդիւահարն վասն արագոյն է արբեցողն, և քան զշնացողն գառնագոյն է։ Նախ մորմոնին, և ապա կարասանէ Հոգւոյն։ Քանզի զդիւահարն յորժամ տեսանիցին բազումք զդոլմին նման, և առանձին և լան, և ապրաւեն. և եթէ նա հանիւն բանի ասելի տարբի նեղութեանցն, զարքայութիւնն երկնից[7] ժառանգեսցէ։ Իսկ արբեցողն զկոզ հա-

1. Մինչև ցայս վայր Զ. օր։
2. Ե. օր. չունի զպէտս սարքաբերեանն։
3. Գ և Ե օր. խոխանէ չարքայութենէն։
4. Ցօր. ասէ. եդաք ըստ Գ, Գ և Ե օրինակաց։
5. Գ և Ե օր. յաւելուն ոչ էթպոյէւթ ու սբէնցոպէ։
6. Ա. Կորնթ. Զ, 10։
7. Գ, Գ և Ե օր. ընդ վայան։

մարեալ է[1] քան զնացողն. քանզի չնացողին թէպէտ և հոգւոյն ապականութիւն է և կորուստ, այլ մարմնոյ եթագական և մեռոյ հեշտութիւն։ Իսկ արբեցողն ընդոյ և սակաւ ամենայն անգամինչն, գառնանալոյ առատութեան, անանդրժ լինի կսկիծոյն, որձկասոյ[2] և գարձեալ այլ ընդհանցէ, և ապա փրսէ, ապականի առատութեան, առանն առատութեան։ Եւ յորժամ հայն յայն զոր սկրնացն, երբեմն յօձէ փախչի ի նմանէ, առապէ երբեմն վիթաւոր, հեծէ երբեմն գհևանդոյ. և երբեմն գիւաղարի պղտգոտինն երեսաց, չրվին ասչ[3], պակասի լոյսն, խեղին ոտքն, թմբրին ձեռքն[4], լուծանդին ամենայն անդամքին. եթէ սեր է, արհամարհի ի ծառայից. եթէ ծառայ է՝ անարգի ի տեառնէն, այլ և յամենայն մարդկանէ արհամարհին, անարգին, հայհոյին, պարսաւին, բամբասին. ազատոյ այսր լինիցին, ի կանանց նամբասին. և ոչ որպէս գիւահարին այնպէս ոյսրմին նման, այլ նզովեն և քարանգեն[5]. և ոչ եթէ այնպիսի ասնջնդոյն և նախասա լինելոյն քաւի ի յանցանաց անցի, այլ և այնոս ամենայնիս զանչէ[6] հաւրն ժառանգեսցէ։ Զասն այդորիկ ոչ է պարտ զդինին պիղծ ասել, այլ զարբեցութենին, և զանչափութեան ազատութեանն։

[1] Ապա չէ պարտ քահանային, ասէ, ըմպել գինի։
[8] Եւ ասէ. զայդ իսկ ոչ կարացի[9] պատուիրել, այլ որ զդաշնաւոյ քահանային և առնիկին, բարւոք առնէ, ապա թէ ոչ՝ զչափաւորն ընկալցի. զի թէ

1. Ե. օր. պիշ է սա Աթոռաւք։
2. Բ. օր. որձկայ, իսկ Ե. օր. կ՚ասայ։
3. Գ. օր. ասչն չէ։
4. Ցօր. յոնն, եդաք ըստ Գ և Գ օր.։
5. Ցօր. պղտգէս, այլք չունին։
6. Գ և Ե օր. յանչնեհնան։
7. Ե. օր սոս գնէ Հայց.։
8. Ե. օր. ասաեն Պաւսա.։
9. Գ և Գ օր. ու կարացեր, իսկ Ե օր. ու կարե՛։

ախտս այս կարող է, ասէ, յարքայութենէն արտաքսել զոչ զգաւչագեաղն, քանզայս է՛ զի ոչ է բարի, այլ չարագոյն քան զնուաճութն, որպէս և ասացին։ Եւ եթէ ընդհարիւն տպալանէ զդատաւորն քահանայապետիան, քանզայս է՛ զի առաւել եւս արբեցութիւնն։ Եւ եթէ ուսուցանողն այնպէս գործեսցէ[1], զինչ ապա ուսանողքն. և եթէ վարդապետն յանցանիցէ, զինչ ապա և աշակերտն. և եթէ առաջնորդն սխալէ, զինչ ապա և ժողովուրդն։ Վասն որոյ պարտ է ամենեւին փախչել յախտս յայսոսանէ, իբրեւ յօձէ սպանոգէ. քանզի ինքն իսկ արբեցութիւնն գործ չար է, և ապ գործել գործս չարեաց[2] բազումս և մեծամեծս. յորմէ փրկեսցէ զմեզ Քրիստոս Աստուած. պահեսցէ ի սուրբ պատուիրանի իւրում՛, բան կամաց իւրոց բարեխրատ. և ինքն եղիցի օրհնեալ յեղբ Հօր և սուրբ Հոգւոյն. յաւիտեանս։

ՁՓ. ՀԱՐԾ. Ապա և բանաւոին չար է. քանզի և Պատգս զբամիասոյն և զաբբեզօղն ասէ խաւփանելով յարքայութենէն։

ՊԱՏՄԻՒ. Ա.յո. քանզի Քրիստոս, ասէ, թէ «Որ ասէ եղբօր իւրում՛ յիմար՛ պարտական է գահատապանի. և որ ասէ եղբօր իւրում՛ մերա, պարտաւոր է դհնհնին»[3]։ Եւ գաբձեալ ասէ. «Մի՛ գասեր, զի մի՛ գատեսցիս»[4]. և եթէ, «Կնգծաւոր, հան նախ զգերանդ յականէ քումմէ, և ապա քննեա[5] հանել գշիլ յականի ընկերի քոյմ՛»[6]. այս ամենայն յաղագս բամիասանցն ասացաւ։ Եւ Պատգս յայտնապես ասէ, «Ոչ չունք, ոչ գողք, ոչ արբեցոզք, և ոչ բամբասոզք, զաբբեզօղն երկնից ընդ նոյն ոչ ժառանգեն»[1]։ վասն ախտիս այսոյ աւետաւրանիչքդ ոչ ասացին զանուն Քրիստոսի անարգանաւք [արգելս ասելոյ է գայնպիսի այլ նախասաւ][2], թէ Քրիստս անօրէնն և նենգաւորն և չարագործն, այլ Քրիստս Սիկաբիասաւցին. զի մի՛ բամիասելովք հաղորդ գասեիցէք յանցանաց նորա[3]։ Եւ արդ, պարտ է խնամալ, զի մինն չնայ և գպանայ և սպանանէ, և այլ նոյն չարիս գործէ, և միւսն բամբասէ, և առ հասարակ ասենջին։ Եւ զնարդ իսկ չար ոչ էցէ, զի զինչ՛ զոր գաւ ոչ էցես գործել անձամբ քոյով՛ ի ձեռն բամբասանացն այնմ՛ պարտական լինիցես[4]։

ՁԺ. ՀԱՐԾ[5]. Ապա յանցանք բազում՛ էցեն ծաձկեալ ի մարդկանէ, որպէս է գամենացին յայտնել մարդկան, զի Թերեւս զղաչասցեն և ապրեսցին. եթէ զբ է նեգաբեմն էցէ և մաճառէ զինչս իւր առատապես, և որ գնէ, գիտէ թէ առատապէս էցէ գինն իւրոյն այն՛ քան զոր ինդրէ վասն հարկի սակաւ, կամ վասն նեգաբեմանց չարչարանաց մարմնոյն, և չօժարաբեմամբ առնու և առանց խղճի, զինչ լինիցէ այնպսոյն։

ՊԱՏՄԻՒ. Արդ, ոչ ասեմ զայն միայն՛ որ առատապէս գտանիցէ պնաճան, [այլ թէ և ի փղոյզի գտանիցէ], և ծածկեսցէ գնա ի տեսանէ իւրոյն, գատապարտի։ Այնպէս և որ վասն հարկի նեգաբեման մարմնոյն[1] գասուն պնաճան, և ոչ ինայէ բարեպաշտաբար, այլ ագահէ անխնայաբար և առնու պնաճան, և ոչ ինայէ ի տէր իւրոյն, և գաւելորդն նմա ծախիցէ, այնպէս հանուրիցի նման, թէ

1. Գ· օր· առնէ։
2. Գ· օր· ասաի գվիրկական չուներ։
3. Մաթ· ե· 22։
4. Մաթ· է, 1։
5. Գ, Գ և Ե օր· գնեն գնեալնէ։
6. Մաթ· է, 5 և 6· — Գ, Գ և Ե օր· չէնէ չտեսնէ։

1. Ա· Կորնթ· Զ, 10։
2. Փակագծադրեց յաւելաւ յԳ, Գ և Ե օրինակաց։
3. Գ, Գ և Ե օր· լինիցեն գնոցա նոբա։
4. Գ, Գ և Ե օր· է յնոն քաջքաւանաց է գնաչն գանելէ։
5. Գ· օր· Ասաի սկսեալ ցՁԺԳ գնեմի։
6. Փակագծադրեց չնջ ի Գ և Ե· օր։
7. Ե· օր· ասաի սկսեալ ՁԻ Հարցանեմն պակասի։

եկիա զայն ի փոզոցի յայտնապէս առաջի տեսան իւրոց, և յամենայնի ի նմանէ, և ոչ երեէ եկիա, և սերն իւր ոչ ետես. քանզի բազումք կարուսանէն ինչս բազումս, և քարոզս հռչակեն, և ինչս խոստանան, և բազումք գոանեն զկորուսանն, և ման առի գտասաւանեն ոչ թագուցանեն՝ այլ յայտնեն։ Եւ բազմի ի ձեռն ապաշխեհան կա-բանաւ, և ոչ յայտնեն. իսկ որք ոչ ծածկեն այլ յայտնեն, բազում՝ վարձս ասգին իբր թէ առեալ զայն յԱստուծոյ ի ձեռս ապրատաց։ իսկ այն որ ծածկեալ և ոչ յայտնեալ, այնպէս համարեցի նմա՝ իբր թէ գողացաւ և ծածկեաց. այնպէս և այն, որ գիաճառն առատապէս գոանէ՝ ի պատ-ճառանաց բազում՝ ինայեցեալ[1], այլ առանց խղճի առեչ։ Կամ ոչ լինի վաճառոյն հնձաւ՝ վաճառուն, և ասիաւր[2] և կամ լինի կարօտ իրացն, և ի ձեռն տալոյն առատապէս վաճառէ, կամ ման ներա-ինեան ծուրծիոյն, զի ապրեսցի ի տանջանացն. և գնոյն գիտէ զգին երացն առատապէս, և ոչ ինայէ, այլ առնու խել, խարդ համարեցեալ։ Եւ մեզք յետ ամենաբանութեանն, առաջին խա-բէութիւնն է, որ խարեաց օձն զԵւայ։ Ապա եթէ քաղցեալ էցէ, և ման հարկի առլոյն առատապէս վաճառեսցէ, և գու ոչ ինայեսցես այլ առնուս առանց խղճի, այնպէս համարեսցես իբրեւ զայն որ ապրատին ոչ տայ, այլ և առնու ևս ի նմանէ։ Եւ քանզի միջոցառնն ապրատի ինչ ոչ ետ, բայց և ոչ սուտ ի նմանէ, այնպէս պապակիչ ի մէջ երոյն, մինչ զի կարի մեզ չդայ ծախս ելու-թեանն[3] կարօտանալոյ. ապա որ առնու չայրատեն և զրկէ զնա, զի՞նչ արգելք լինիցի, զի ապրեն չարչարի առնիցի։ Այլեպէս և այն համարեսցի՝

1. Գ. օր. Ե ոչ ինայեալ։
2. Գ. օր. պեսաք։
3. Գ. օր. ծեչսին։

որ զապրատն ի վաճառն զրկեսցէ. իսկ այն՝ որ ման արեան իւրում, և կամ ման գերազնեան վաճառէ առատապէս, և գնոյն ոչ ինայէ, այնպէս համարեսցի՝ եթէ զգերեզմանեան[1] զրկեաց։ Եւ կամ զայն որ ի սպանմանէ երկեաւ, կամ ի տան-ջանաց, և նա ի սպանմանն յորդորեաց և ի տանջելն։

ՃԱՐՏ. Եթէ որ գառանէ լինչս, և քարոզն բազաբէ, և գառանն խորէ, և զկեանն առցէ ապրա-տաց, օգտի՞ այնպիսին մեզ ոչ։

ՊԱՏՄ. Եթէ բազաբն ոչ բազաբէ և զաեր ըն-չիցն ոչ ճանաչիցէ, օգտի եթէ առցէ ապրատաց. իսկ եթէ բազաբն բազաբէ, և զաեր ընչիցն ճանա-չիցէ, մեզ է զամենայն գառանն ծախէ ի պէտս կարօտեալոց, գառապարտի և ոչ օգտի մեզ-ման յարիշակիկ զինչս մարդոյ, մեզպէս գողանալ։ Այլ մեզպէս և գաեր, և ոչ գարձուցանես անգրէն, այնպէս համարեսցի՝ որպէս գյափշտակիսն. այլ և ի քոց արդար վաստակոց եթէ առցես՝ ոչինչ օգտացես, եթէ զգառանն ոչ գյա-փշտակեալն և զրկեսցն. մեզ և չորբկին ոչ հա-ուսցանես քան Զաքարէին, գոնեայ գառանն մեզ-բես հատս, և առա առւր ի քոց վաստակոյն, և ընդունելի լիցի։

ՃԺՔ. ՀԱՐՑ[2]. Զինքրգ համարեսցի որդմեզիեան, որ ոչ ունի, կամ այն որ լինս սակաւ առացեալ էցէ, կամ այն որ այլ առատեալ, կամ որ մեզ-ծառան է, կամ որ բնաւ յոյժ բարեմեմ է։

ՊԱՏՄ. Պէսպէս եցէ սակ յաղագս այդմիկ՝ Իցեն մեծառնիք՝ զի առացեալ են լինս բազումս, և զնուռացս յաղագս պատեղանեցաց.[3] արդ, պարտ է զղեալս կենաց զնուռացոյն պատրաստել, և ա-

1. Գ. օր. ֆեբէ վարեալ։
2. Գ և Ե օր. չառնէն զայս Հայց. Հանդերձ Պատասխ.։
3. Բ. օր. առաի սկսանի և Համառօտելով անցանէ։

պա զայն առատապէս բաշխել ապրուստաց և կա-
րօտեցոյց. ոչ որպէս փարիսեցին՝ որ ասասնորդս
միայն տայր, այլ առաւելապէս եւս քան Տրամանի
Ցեսեան, որ ասէ, «Թէ ոչ առաւելացաւ արդա-
րութիւնն ձեր առելի քան զդպրացն և զփարիսե-
ացւոյն, ոչ մտանիցէք յարքայութիւնն Աստուծոյ»[1]:
Եւ որ փարիսեա՛ն էիցէ, և ոչ է առացեալ զինուորս
և առորակացս և պէտս պատերազմաց, այլ ունիցի
սրտիս և ապրականս, որպէս պահանջէ գումի և
բնութիւն մարդկան, պարտ է ածել ի մէջ պա-
հանջին ինչս իւր, և զառելի զրաժինս սրտից իւ-
րոց և ապրականաց, քան մարդասիրին բանի, որ
ասէ, «Եթէ յընդանեաց պատակի քո ընդ ակամի
մի՛ արկանիր»[2]. և զրաժին անձին իւրոյ պատա-
ցանել, և զայն ամենայն տալ ապրուստաց. և մի՛
պահել և չտեւողանել ապահովեալ առ ելարգոյ
ընչից: Եւ որ չքաւորն էիցէ, և միայն տամի իւ-
րով բաւականացի, ամ՛ յամէ զոր ինչ և տալ
կարասցէ, ընդունելի է. ապա լիէ պահանջու-
ցանէ զիւր զհանն և տալ ապրուստաց, կարի խոկ
մեծապէս պահեցէ: Եւ որ ընտ չքաւոր է, և
յոյժանէ՝ զոր իւրն Տնարհեցի ինչ ի պատճառ
կենաց՝ և տացէ ա՛ջիւ, այնպէս համարեցի նմա
որպէս մեծատանն, որ զրպտամ ինչս տացէ. քան-
զի որ տասցեալ բնաւ տպաղեզ ոսկւոյն, և որ բա-
տացեալ է փոս տանն, և բաշխեացն զայն ապ-
քաստաց, Տատասար Տանդրեացի առ Աստուած. և
զայս յայտ արասցէ երկու լուսոյն պէտն, զոր
արկ ի գանձանսին. զի որպէս մեծատանն որ
զանձնայն ինչս իւր ետ ապրուստաց, այնպէս և
չքաւորն զիւրն զանձնայն: Իսկ որ տատել քան
զպէտս իւր տատնայ, և տատել քան զպէտս օր-
գեաց, արծաթմատէր է այնպիսին. և Պատրաս զար-

1. Մատ. Ե, 20։
2. Մրգ. Ես. ՅԸ, – Գ. օր. ղՖ Հ՛ ալեքսիկս։

Ծաթմատէրն կառապատ է տասցեալ, քանզի աբ-
միտ և մայր է ամենայն չարեաց. զի տատ ծնա-
նեն զրկութիւն[1], ագահասիրութիւն, անիրաւասիրութիւն,
յափշտակասիրութիւն, անողորմասիրութիւն, տատելասիրութիւն:
Քանզի արծաթմատէրն տատ զինծոտանեն, տատ
և զազբատն. զինծոտանեն տատ, զի զամենայն
ինչս Տորտ ցանկալ արկանել ի գանձս իւր. զազ-
բատն տատ, զի մի՛ եկեալ ինդրեսցէ ինչ ի Տը-
մանէ. զտատոն տատ, զի մի՛ գուցէ քան զոր ինչ
Տրկրն ատելի եւս ինդրեսցէ. զինդրողն տատ,
զի ամենեւին մի՛ պահանջեսցէ ինչ ի նմանէ:
Ծատալ է ընչից իւրոց և ոչ ատր. զի որպէս ի
տեառնէ Տրկրի ծատայն Տուալ լինել նմա, այնպէս
և արծաթմատէրն յինչս իւր մերձենալ ոչ իշխէ:

ՁԺԳ. ՀԱՐՑ. Եթէ մեռանի որ և կասկս գրեսցէ,
զի զամենայն ինչս իւր ատցեն ապրուստաց, ու-
Տիցի՞ վարձս արծաթմատէրն, լիէ ոչ:

ՊԱՏԱՍ. Ոչ, որպէս կարծեմ՝ քանզի այնքիւ[2]
արք ի մահինս մտնու անգամին[3], և կասկ գրես-
ցէ, զի զամենայն ինչս իւր ատցեն ապրուստաց,
պէսպէս իցէ նմանալ զայնմահատցն: Եթէ ունիցի
զի երամանիս ի ծուռնգս, և խաչինս և արջատս,
և այլ ինչս որ ժողովի ի վաստակոց, և Տանդիպի
նմա մեռանիլ, և սոխորթմեան ունէցէ յայնմ ա-
զինայնէ տալ ապրուստաց ի կենդանութեանն իւ-
րում. Եթէ ի ժամանակի մեռնուն կասկ ոչ արաս-
ցէ, և ոչ ատցեն յետասինացք իւր ապրուստաց,
զայնպիսին՝ Եթէ գոզք գորման կամ այլազգիք
յափշտակեն, Եթէ այլ ոք առնուցու, Աստուած՝
զազինայնն իւր Տոգոյն Տամարեցի, որպէս Թէ
ձեռաք իւրոք ետ զայն ի ձեռս ապրուստաց: վասն
զի, Թէ լեալ էր ի կենդանութեան, և զայն եւս

1. Բ. օր. գլուսաբիեն։
2. Գ և Գ օր. ամ ոչ։
3. Ցօր. անաքանեն, նեաք քան Գ և Գ օրինակաց։

յիւրաքանչիւր տարւոջ տուեալ էր կարօտելոց. տակաւին օրւոյ տալովը իւրով արժանաւորեալ էր պատուոյ և հանդստեան, օրւով տճեցոյն էսթեղը ընչից ծագս, եթէ տացին միացորդքն եթէ ոչ տացին, Աստուած այն չտովին տուեալքսկս պատուհասէ զնա ի կեանն յաւիտենից։ Ապա եթէ արժանիսրբութեամբն ըմբռնեալ էր, և ոչ ունէր տաքարութիւն տալ, թէ և ինչն իսկ ի ժամ մեհան իւր զանձնայն ինչս բաշխեցէ, հաւիւ օգտեցէ, թուղ թէ կտակ արասցէ, զի տացին ազքատաց. զի որ կտակ արասցէ և ձեռօք իւրովք ոչ տացէ, զայն իսկ տժէ զմուտ, զի թէ տպրեցէ, վայելեցէ մարմնոյն։ Լաւ զի հետր ոչ է տանուլ ընդ իւր զայն տանինայն, զատն պնտրելի տաէ զայն տալ տգրաստաց. որպէս և Գաւթիթ տաէ, «Գանձէ և ոչ գիտէ ում՝ ժողովէ. զի ոչ եթէ ի մեռանելն իւրում՝ տացէ ընդ իւր զանձինն»[1]։ Լաւ արդ, յորժամ գմուտ տժէ թէ իմ ոչ է, և ընդ իւր՝ հետր ոչ իցէ տանել, և տպա տացէ, գինչ օգտեցի։ Զոր օրինակ, թէ զ տատցեալ է ինչս բազում, և նմանիցէ զանձնայն օր և նա ոչ տայ, և տպա յետոյ մեռանի, և թողու զանձնայն ինչս իւր, և տպա եկեալ յաւիտականեցն գնա՝ բազում ընդդրգրի, մի թէ բարեբանեսցէ գնա, կամ օրհնեսցէ՞ն. ոչ։ Այլոյն և զայն հասկարնա։

ՃՓԳ. ՀԱՐՑ. Եւ զիարդ ոչ օգտեսցէ յորժամ արդիք նորա և յետսիմացք նորա տանեն զատն զնորա զարդմեթիեն տատատպէս և գատարագ։

ՊԱՏԱՍԽ. Օգուտ իսկ է գատարագ մեզատրելն. զի եթէ արտաքինքն[2] զի ոչ էին հատատացեալ, ի ձեռն գսէիցն և արեամբ գատարագացն՝ ամին ազեին հանդիատ գատանել ննջեցեալսն[3], զրչակ եւս

1. Սղմ. ԼՀ, 7։
2. Բ, Գ և Դ օր. է հետ։
3. Գ և Դ օր. ննջեցեալ։

տատեալ է ձեռն արդւոյն Աստուծոյ, որ գատն ատենացն մեզատրագ գենալ և գատագաւ Հօր գատարագ, որ ինքն է, որ գատցէ, և ինքն է որ գատատցանի, և ինքն որ ընգատնի։ Եւ յորժամ յիշի անգ ննջեցեալն՝ օգտեցի մեծագատէ՝ եթէ զբարեգործեալ թեամբ գեատնիցի. ապա եթէ գերզբ և ամբարշատեամբ գեատնի, գատկաղ է նմա Աստուած գատնացն փրկութիւն։ Իսկ յորգան որդնեալքեան զոր ատնէն նմա, կարծեմ թէ ոչ օգտեսցի ինչ[1]։ Զոր օրինակ, եթէ զ տատցեալ իցէ ինչս բազում, և ոչ է տատեալ գատի գնատ կարօտեցող, և ոչ բնծագատ գատատցեալ թագատորին, և գատ յորժամ գեատնի, գերացրդք նորա ինչս բազում տացեն թագատորին և այլ ընդ բազգան, գատ համարեսցի նթանատեան, նրթիերն եթէ տատզին. քանզգայտ է զի տատզին։ Ապա եթէ զ ոչ իցէ թագեալ ինչս բազում և գեատնի, և զ յետոյ գերացէ լքնչից իւրոց՝ յանգնատպէս տացէ. զոր օրինակ թագատորն արկանէ զոք ի բանդ վասն գեզաց իրիք[2], և գատրեալ զ ինչս բազում տացէ թագատորին, և գատպէ զգատատորն, զի արձակեսցէ գնա ի կատարեալ բանդէն, և նա թերեւս լուիցէ նմա։ Ապա եթէ գինուն զայնէ զոր թագատորն ընդրեալ է ի նմանէ, և նա ոչ տայ, և վասն այնմիկ արեկեալ իցէ գնա ի զայն տացէ, ոչ լուիցէ. քանզի անգամայ տայ զոր կատաս իւրով ոչ նա։

ՃՓԳ. ՀԱՐՑ. Որդ սիրան ողորմած է և գատարար և ազեան յորդարբ տայ, և այնպիսին տայ ագքատաց, ընդ ատնելի՛ է. եթէ այն զր սիրան ոչ է ողոր-

1. Գ. օր. չունի՝ օգտեսցի ինչ. այլև տատէն տատարեալ գինատիատյալս. զբարեացն Աստուծոյ, որ վասն գեղատարագ գենատս հոգոյ պատարագ. որ ինքն տայէ և ինքն ընգատնի. և յորժամ չիշէ անգ ննջեցեալն՝ տագեակ գեծագատ. քայց երիե երկրատորդեամբ է գեատնէ, այսինքն՝ կեան քարի և կեան ոչ, իսկ երիե տանարշտութեամբ գեատնէ, գեակեալ է ընգարեալ նոտ տանեացն ազարտնիքեան Աստուծոյ։
2. Գ. օր. խորոց։

մած, և բնութիւնն կապէ զասին, և նա յայնմէ պղտութիւնն, և վասն ասի գևհենին առնէ զոզոբմութիւնն ապրատաց[1]։

ՊԱՏՍՈ. «Երանի, ասէ, ազօրմնաց, զի նորա ոգորմութիւն գացին»[2]։ Այլ է որ ի բնութենէ է առաքինութիւնն, և այլ է որ մարտիւն ընդ բնութեանն և յայնմէ. քանզի առաքինութիւնն մեզ ընդդէ, և ևս յայնմէ մեզ բնաւ և պահի։ Ո՛չ եթէ ոգորմած զայնպիսին որ բնութեամբն ոգորմած լինի, զի զայնպիսին բնութիւնն յորդորէ առնել, և առանց ընդդիմութեան բնութեան յայնէ գտանելոյն։ որպէս և յայգաց ներքինեացն ասացանն միով բանք աբբա Աւեւոարանին. «Են ներքինիք՝ որ յորովայնէ մերէ իւրեանց ևսին ներքինիք, և են ներքինիք, որ վասն արքայութեանն Աստուծոյ արարին զանձինս իւրեանց ներքինս »[3]. մինն ի բնութենէ է, և միւսն բռնագատութեամբ ի բնութենէն, այնպէս գիմամարտեալ ի բնութենէն՝ յայնմեաց տեսին։ Զոր օրինակ, ցանկալ զ գեղոյ կնոջ, և նա ընդգէմ կայ ցանկութեանն և յայնէ, և ոչ կատարէ զգործ չնութեանն, կամ զայլ ինչ ցանկալի գիտութիւն աշխարհական. այնպէս և որ ցանկալ ընդէց և յայնէ, և զայն ասց ապրատաց։

ՃԱՐՑ. Եթէ զ այլ ինչ ապրատաց, և նա զառաքեն ընդունիցի, և նու զոգորմութիւն իւր որ ինչ և իցէ իրս՝ բայց ի կերակրոյց, և առուգին պէտս ինչ ոչ իցէ. զինչ հասարակացի այնպիսին առաքը։

ՊԱՏՍՈ. Որպէս պատարագն կայինի, որ զանպիտանն և զվնասն մատուցանէր։ Զոր օրինակ, ի տեղոյ մի լինիցի ներմիս ինչ բազումն, որ ոչ է պէտս մարգման, այնպէս և ի տեղւոջ մի այլ, զի ոչ լինիցի անգ բնաւ և առցէ անդի նմին. և նա զի էառն՝ մեծագոչ ոգորմանդ ի վերայ նո-

1. Բ. օր. Զայս և գյաջորգան ծայրագաղ պարթևալ հաստատեալ։
2. Մատ. Ե, 7
3. Ցմատ. ԺԹ, 12։

բա, և տուգին ամենևին ոչ հրեւեացի բնաւ թեքութիւն, կամ սակս գժտագործութիւն։ Որպէս թէ անիցի զ որդի թեղ և անդամանցի, և կամ բառ, կամ գործ, և միւս այլ սակս որդի գեղեցկիկ և վայելուչ և արիաբար[1], և հրեւքեան միւռանելոյն։ Արդ, եթէ ի վերայ գեղեցկիկ մանկանն համբերեացէ արիաբար, և գիմամարտի ի գիմին, և գհետանիցն սայ Աստուծոյ, առանց ազգ և կռծելոյ, պահեացի որպէս երանելին Ցոբ։ իսկ այն որ զորգին անդամանցի և զգործ ոչ ապաշաէ և ոչ լայ և ոչ խոռվին ապիք իւր ի վերայ նորա, և գորովս ոչ տայօրէ գնա, և վասն այնմիկ ոչ լայ, և ոչ կոծի, մի՛թէ զայն իսկ յայգաց առաքինութեանն համարեսցի Աստուած. ոչ։ Այնպէս և զայն համարեա, որ զայն իսկ տացէ ապրատաց՝ որ ի պէտս իւր ինչ ոչ իցէ։

ՃԳԼ. ՀԱՐՑ. Զարգանն տեսաք զի Թագին զինչս, և զանգամս, որք գնան և որք գահաս, և երթեքեալ կրճատարեցան, և բազումք[2] յանշահելցին զայն. արդ՝ ոչ էր լուսագոյն բաշխել զայն ապրատաց, քան յատար տալ[3] այլոց։

ՊԱՏՍՈ. Որպէս ասացի, Եթէ իրք ինչ[4] որ ոչ իցէ ի պէտս մարգոյ և տայ զայն ապրատաց, զոգորմութիւն ոչ համարեսցի առանի Աստուծոյ. այնպէս և գայլ համարեա։ Զանգի այնպիսին եթէ սիրեալ էր զինչս իւր և ի պէտս էր նմին, սակայն ոչ էր Թագեալ. և եթէ ապրատաց բաշխեալ էր, այնու առատկապես վարձք ոչ էր առեալ. այլ այնպիսին եթզոզ գաշխարհս, և զինչս գայս ընդ աշխարհիս, որպէս գչնուառծս ասեն և գբարիս. այնպէս և գանիկն և գառաջանին, և գայլ ինչս մեծագոհս, իբրեւ գբարիս համարեցաւ. և

1. Բ. օր. -ալի։
2. Գ. օր. -ալք։
3. Բ. օր. առեք Խոպալ. իսկ Գ. օր. +ան այլոց Խոպալ։
4. Գ. օր. չէ այն էրմն։

զբաղիմս տալ ապրանաց, վինչ մարձք էիցէ: Եւ այնպիսին լաւ համարիցաւ վասն Քրիստոսի ապրանաւոյ քան զապրանս կերակրիլ:

ՁԺԲ. ՀԱՐՑ.[1] Իսկ որք վինչ ոչ ծագին, այլ առնեալ վկէսն նաուն ապրանաց, և վկէսն առեալ նաուն ի վասն հոգւակուսրս, և անդ կրծնաւորեսցան, այնպիսեացն վինչ էիցէ պարգեւն:

ՊԱՏՄ. Զոր օրինակ, Լծապատրոք ոչ եթէ վինաւորաք պատերազմողականաք միայն բանականացն վի յայտնեացն ի մարտին, այլ էիցեն ունեաք և վերակացուք քաղաքաց, ունեաք ժողովրդեան, ունեաք ի վերայ պատասխանոյ եկեղեցւոյ, ունեաք ի վերայ ընչից, ունեաք ի վերայ գանձուց, ունեաք ի վերայ ընչից, ունեաք ի վերայ երամակաց, և այլք բազումք ի վերայ բազում իրաց, և ամենեքեան վասն հաւատարմի լինելոյ պատուին ի Լծապատրէն. այնպես և որք կամեացն ապաքինմի եանէ ծառայել վՅաւուամ. ունեաք արհամարհեցին զայնարհս և որ վինչ յայնարհս, ի նոցանէ Յաւուամ տրտմեալ ոչ պահանջէ. իսկ ունեաք սիրեցին զայնարհս և առատապես տրտմեալ առաքինեաք երեւեցան, առաքն վայելեցին կենաց այս, և անդ գյաւիտեանս ընկալցին, որպէս երանելի նահատակքն Յով, Աբրահամ, Դաւիթ և այլ Լծապատրք, և ունեաք բան բանին աեբռնական, որպէս ասաց ցՊետրոս. «Եթէ սիրես վիս, տրաժեա վոտիցիս իմ»[2]: Որք սիրեցին տառնալ վանս, և ժողովել եգրաս, և աճեցուցանել այնու զբաղեալն, և ժողովեալքն վայելին ճգնութեամբ կենաւն յաւիտենից: Եթէ առանց արդեանց ոչ է հնար տառնալ վանք և կերակրել վեզբարան: Պարտ է անդ ամենայն իրաց պէտս լինել, ոսկոյ և ամենայն ընչից. զի վանաւնալ ծախեացն ի պէտս կենդա-

1. Գ. օր. չունի զայս Հարց. հանգերձ Պատասխ.
2. Յովհ. ԻԱ, 16:

նութեան մարմնոյ և ոչ եթէ այն՝ որ Լծապատ զբաղանս ուշադրեին, և զկէս ընչիցն տացէ կաթսրեաց, և զկէսն ի պէտս վանաց առաքիլի լինի. այլ և ամենայն զոր որ իցեն յայնարհս, և տացեն ընչս բազումս ի պէտս վանաց, վարձս բազումս առցեն յՅաւուամոյ:

ՁԺԳ. ՀԱՐՑ. Զինչ իցէ լուսաւորն, ապրանաքն տալ, եթէ քահանայից է վանաց:

ՊԱՏՄ. Զի մեք Քրիստոս զապրանն եզրայր լաւ անուանեցաք, և զքահանայն ամենայից, իսկ յորժամ ընչիցն յօժարի իւր, և տալ ապրանաց, չէ պարտ ասել և զքահանայն անառես առնել: Եւ յորժամ քահանայքն ասցէ, չէ պարտ և զապրանաքն զանց առնել: Իսկ եթէ երկոցունցն չէ բաւական ի տալն, ապա լուսաւորն է ապրանին տալ. զի եթէ զապրանն բազումք կերակրեն, և զքահանայս անառես պարագին առնեալ, ոչ են քահանայք կարօտք կերակրոյ[1], զի սովորութիւն է մարդոյ առաւելապես պատուել զքահանայն քան զապրանն[2]. Եւ յայնմ եթէ զապրանն կերակրեսցէ և զքահանայն ոչ, այլ հանարեսցի և պատիւ քահանային հաւասար կերակրելոյ ապրանին:

ՁԻ. ՀԱՐՑ.[3] Արդ, լաւ է արեղայ լինել եթէ ընդ ամենայնի բնակիլ, և ամենի գործս բարիս:

1. Գ. օր. չունի՝ զի երիս զապրանն բաղարձ կերակրեն, և զքահանայս անարհս արասցեն ասելով ոչ են քահանայք կարօտ կերակրոյ:
2. Գ. օր. ասուեն աւարտ զրանն այսպէս. Եւ նոյնս ոչ կարեսցեն կերակրոյ:
3. Գ. օր. այսպէս ունի. Հարց. Աբդ լաւ է եթէ ոչ լինել, ըն ընդ ամենայն բնակիլ և բարիս գործել: Պատասխ. Լաւ է պարեզաբար ասացանչ. և առաւել սա կրճատեալս, զի բազմաբիւր անգիս չեռնարկան մարդ: Եւ ամենի աշխարհականն որ ասնչին ամենայն և գիշ Լաւ չեռան. և եռ ամենի զի ամենայնի բարեաց քաւանական, և երբեմն ըն ոչ եռ ամենայնոյ՝ այնպես գործեն զիշեռս երեսից և յայնիսն այնիս ասարանչ: Իսկ ամենայնի-

ՊԱՏՄԻ. Բազում ինչ է պէտս այդմիկ իրաց ասել[1]: Արդ, բազում է պատերազմ առաքելոյն ընդ ազգս մարդկան, և առաւելապէս ընդ Յոհս կրօնաւորաց[2]. և առաւելապէս ասիոյս շնորհեան մարգարէսն ընդ բազումս. և լցեն անձինք աչխարհականք զանձինս իւրեանց, և գնա՛ւ եւս առաւելապէս չնայցեն. և են անձինք զի բռնական լինին անձանցին. և են որոց պահեն զանկողինս եւրեանց, և են անձինք զի ոչ անուանանան, և այնպէս վարեն զկեանս իւրեանց, իբրեւ լթէ անմահացեալք իցեն. մնձասանգ լթէ այլ եւս վաղվաղակի և անկարգ վարուք, և այնպէս յայլմեալ գասանին է առաքեալն, յորոց անառակութենեան եւրեանց, իսկ որք անմահացեալք էցեն, հնար է ապրել ի մեծութիս յայսցանէ, և եթէ այլ ինչ առաքելութիւն առացեալ էցէ այնու վայելեալ զկեանն յաւիտենից: Իսկ որ կրօնաւոր լինի, և գամենայն առաքելութիւնս գործեալ, և այնու սիրաւ պաարի[3] և սիրալե, յայլմեալ է առաւելոյն: Եւ այլ բազում ինչ էգէ լուծ կրօնաւորաց քան զաշխարհականաց. զի աչխարհականք առանց լծոյ կրօնաւորաց, կարգանան վայելել զկեանն յաւիտենից. բայց կրօնաւորն եթէ աչխարհական գործով զրաղեսցի, և ոչ կայ ի կարգի առնելոյ նազարեթեան սրբոց հարցն զոր մեզն առանձնացին, ապա յայտ է լթէ գառապարտեսցի:

լոցն հնար է ապրել ի հարկէ առանձինչ, և լթէ այլ առաքելութիւնքն զրգռեալ է, յառաջնէն գլխոյս անանց: Իսկ լոցն կրօնաւորացն բազում է ինն պաշխարհականաց. զի աչխարհական առանց ծառ լծոյ կարեն վարել զրգռեալութիւնն. Իսկ կրօնաւորն եթէ լուծ կրօնաւորաց կալցի զանձինս իւրեանց, և ոչ պահեսցէ զանկողինս իւրեանց, և ոչ ուտել պահէ:

1. Գ. օր. ասացեալ:
2. Գ. օր չունի, առաւելապէս ընդ Ղոհս կրօնաւորաց:
3. Եւ օր. պարսիկ:

են անձինք զի[1] յորժամ տեսանիցեն զայր զի[2] զի էգէ առաքելի և բարեգործ, ապաստան լինելով[3] յառաքելութիւնն յայն, և ապա[4] յորդորեն զնա լինել աբեղայ. և յորժամ[5] լինիցի, ոչ կարէ կրել զկարգ կրօնաւորելութեանն, և այնու յառակին փառացն անկանիցի և գառապարտեսցի ի գատաստան աՀասուր: Զոր օրինակ, իշխալոյ զի յորժամ տեսանիցեն զէշ իւր՝ զի բաձեալ տանիցի տան արդեանն[6] յորինոյ, և վազէ երագ երագ. և նա[7] փառաՀագեալ ի զօրութիւն իշխանն յանդգնէ ի բնեն նորա, և նա ոչ զօրէ[8] տանել զամենայնն, այլ կարելով ընդ մէնն Հասանել, այնպէսին[9] երեսից գազանաց (ոչ) գործեաց, և ի Ցեառնէ իւրմէ[10] անարգեսցի. այնպէս և այն որ զառաքելի զի ապաստանելով յառաքելութիւն նոցա[11] յորմէրէ դնա լինել աբեղայ. և յորժամ ոչ զօրէ կրել զկարգ աբեղայութեանն, նա փառաց և պատուոյ կրօնաւորելութեանն ոչ Հասանէ, և յառակին փառացն կործանի, զոր առաքելութեամբն իւրով վայելելոյ էր. Եւ ընդէ՞ր, ասէ, զառաքելութեանն կորուսանէ. Լսէր, ասէ, եթէ Հարցանեա, և յառակի յայսմանէ Հասն արարիչ գբեզ. Զոր օրինակ, լինիցին Հմապատիւ ապաստարք բազումք՝ ի պէսպէս ապաստարութեան[12]. Ի՛ց են անձինք ի փառս մեծագոյնս, և կան Հանապազ

1. Եւ օր. զի:
2. Եւ օր. զնէ. իսկ Գ. օր. զսյսէ:
3. Եւ օր. ապաստանելոյ:
4. Եւ օր. չունի և ապա:
5. Եւ օր. եթէ:
6. Եւ օր. զէշ նոր ոչ կարէ պահել պատ արքատա: Գ. օր. տր:
7. Եւ օր. յայմմանէ:
8. Եւ օր. կարէ:
9. Եւ օր. պիտի էչմիած:
10. Եւ օր. Էրէ:
11. Եւ օր. չունի ապաստանելոյ յառաքելութիւնն նորա:
12. Եւ օր. գնէ է պանպան գործս:

ասացի թագաւորին. էգեն և այլք անոնք[1] յա-
ծագին, և օր բան օրէ ապա անանիկին վկա-
դատն, և այլը այլ[2] խոնարհագոյն[3] յամէն
մնացեալ[4] միայն անանիկին զաքցին. և կէաք ի
տաբէրն միայն անանիկին. այլ ի վերայ ամենե-
ցուն հաւասար սիրեալ է պարսից[5]ին թագաւո-
րին, և վայելին զկնոնս նորին ազգաւորին, և
իսկ եթէ ոք յայնցանէ՝ ոչ հաւանեցեալ ցամաքգին
վաճառն ամենի և վայելիցէն, այլ ցանկալ ընդ
ժեծամեծս գաւառսդիլ, և հանապազ լինել առաջի
թագաւորին, և երթեալ յանձն առնու, զի մե-
ծագոյն ծառայութիւն արասցէ նմա, և խոստա-
նայ մեծամեծ շահս բերել թագաւորին[6], և ապա
սկսեալ և ոչ կարացէ կատարել զոչսաւորու-
թիւնն[6] զոր, և բարկացեալ թագաւորն պատ-
րաստ կոթծանեացէ զնա[7]. ասա յառաջին փառացն
անկաւ, և յետին փառացն ոչ հասաւ[8].

ՁԻԱ. Հ ԱՐՑ. Ընդէր ապա ասաց Քրիստոս. և-
թէ, «Որ ոչ ինդու զկայր իւր և զմայր իւր,
զկին և զաղաւակ, չէ ինձ արժանի»[9].

ՊԱՏԱԽ.[10] Քրիստոս ասաց, եթէ «Զոր Աստուած
զուգադց մարդ մի միկնեացէ»[11]. Ո՛չ այդպէս ա-
սացեալ է, զի իւրաքանչիւր ոք կայրագոյս ինդու
զկին իւր, զկայր և զմայր և զաղկա.
զի եթէ այդպէս էին ինդուին՝ որպէս գասդ կար-
ծես, ապա բազումք ինդուին զկայր և զմայր, և

1. Եւ· օր· Թոռայէ·
2. Եւ· օր· Եւ Այլ·
3. Եւ· օր· յաւելու զբ·
4. Ցօր· պակասեր գանգամ, եղաք բան Եւ· օր·
5. Եւ· օր· Ա խոսկանաց կոսարեւ զպուշտան Թանբ·
6. Եւ· օր· զնէ՝ զպուշտան·
7. Եւ· օր· պէսպէ գնա·
8. Եւ· օր· ոչ եհաս·
9. Մաթ· ԺԹ, 29·
10. Բ և Գ· օր· համառօտելով անցանեն·
11. Մաթ· ԺԹ, 6·

գնացին ի պէսպէս գործս. թէ այսպէս էր ին-
դուին՝ որպէս գու կարծես, ապա զկինն միայն էր
ասացեալ, և ոչ զկայր և զմայր և զորդիս. այլ
ոչ է այդպէս, այլ որպէս ասէ Քրիստոս, «Որ կո-
րուսանիցէ զանձն իւր եգիտ գնա, և որ գտանիցէ
զանձն իւր՝ կորոյս գնա»[1]։ Արդ, ով կորուսանիցէ
զանձն իւր, կամ՝ ո՞ր ոչ գտանիցէ. կամ զինքդ
հնար է ուժիւ զանձն իւր կորուսանել, կամ զնո-
քդ հնար է ոչ գտանել, զոր հանապազ ընդ իւր
ունի ամենայն մարդ։ Այլ կորուսանելն այսպէս
եւգէ. զի որպէս թէ ոչ է ասացեալ մարդնէ, այնս-
պէս հոգւս արասցէ անձին իւրում[2], և ասուսկ
սիրեացէ զգործս Աստուծոյ և զգործս հոգւոյ
իւրոյ, քան զգործս մարմնոյ իւրոյ։ Այնպէս և
այն որ ասէ, «Եթէ ոչ ինդու զկայր իւր և զմայր,
և զկին և զաղաւակ, ոչ է ինձ արժանի[3]»։ Այսպէս
ասէ. մի՛ այնպէս սիրեացուս զկին քո, զի[4] գամն-
նայն ինչս նմա տայցես, և Քրիստոսի ոչ. կամ
սիրել ասաւելապէս գմայր և զկայր, քան զՔրիս-
տոս, որպէս և ինքն ասէ թէ՝ «Որ սիրէ զկայր
կամ զմայր ասաւել քան զիս, չէ ինձ արժանի[5]»։
Ո՞չ ապաքէն ասէ գէր, «Սիրեաս զկայր քո և զմայր
քո[6]». և ասա ասէ եթէ, ծնող զկայր քո և զմայր.
անդ ասէ. «Զոր Աստուած զուգեաց, մարդ մի մեկ-
նեացէ[7]». և ասա՛ ինդուլ, ասէ։ Զի՞նչ էցէ ապա
ասացեալս. ոչ եթէ ասրանալ և ասել, այլ և ոչ գա-
մնեայն սէր ասւ նոսա հաւասիլ և գինչս, և բա-
Քրիստոս անտես առնել, և այնպէս ոչ բաժանել
զոր Աստուած զուգաւորեաց[8]. այլ և ոչ ինդալ

1. Մաթ· ԺԶ, 39·
2. Եւ· օր· ոչ է ասացեալ մարճեացես հոգս յանձին իւրոյ·
3. Մաթ· ԺԹ. 29·
4. Եւ· օր· Քեզ չէ·
5. Մաթ· Ժ. 36, 37·
6. Ելք, Ձ· 3·
7. Մաթ· ԺԹ, 6·
8. Դ· օր· զաջէնաց, յոր յաւելու Եւ· օր· մարգ զ՝ գինեացէ·

զպատուիրանս ՅԵսուսի, և կալով զնա ընդ ա-
մենայնի[1]։

Իսկ եթէ կրօնաւորաց միայն է պատուա-
հաս աչքապատիւնն երկնից, և կամ միայն
ոչ, ապա սուտ[2] իցեն վայրկեանք նորա. ոչ սակա-
քէն նահապետքն ամենայն կանոնիկք էին, Մով-
սէս, Դաւիթ և այլ ամենայն մարգարէքն. և
գործեալ, ճշմով, Նոյ և առաքեալքն։ Այլ ոչ
իցէ այդպէս. այլ վկայութեամբ սուրբ գրոց և
հրամանաւ առաքելոցդ պարտ է առնել զամե-
նայն կամն Աստուծոյ։ Այլ կրօնաւորաց լուծն
ծանրագոյն է, զի մեռանելոյ պարտ է նոցա զյան-
կուիլն մարթելոյ, ոչ եթէ զի ոչ ուզիցին և ոչ
բնիցեն[3], այլ զոր օրինակ մեռանին եթէ անաբ-
դեա գնաս՝ ոչ վտանգ, եթէ բանիցանս սուտ
ոչ խօսի և ոչ գժտարանայ, եթէ հարկանեա՝ ոչ
գործուցանեն զերեսս իւր, եթէ պատուես՝ ոչ
հպարտանայ՝ եթէ տեսանէ զեզ երեսաց, ոչ ցան-
կայ, եթէ ապառկես՝ ընդդէմ ոչ գառնայ, և
ոչ ոքս պահեցեալ, եթէ մեծարես՝ ոչ վիրանայ։
Քանզի կրօնաւոր որ ասս պատուոյ ցանկանայցէ՝
յանտաց և յանվախճան բարեացն զրկեսցի։ Ես-
պիղ ասացից ցանկալ պատուոյ։ [4]Եթէ բանաւեմիմ
հարկէն ի պատուէ, պարտ է հրաժարել. զի
յորժամ յայտ պատուոյ հրաժարեսցես, անանց
և անապատ պատուոյն այն և փառացն հասանե-
ցես[5]։ Այսպէսի[6] է լուծ կրօնաւորաց. մի՛ ընդ-

1. Գ. օր. Մինչև ցայս վայր ունի գՊատարագ։
2. Գ. օր. զսէ, իսկ Ե. օր. չունի՝ ապա սուտ էրեն վա-
յրկեանք նորա։
3. Ե. օր. չունի Ե ու ընդկէնէն։
4. Ե. օր. յաւելու այլ։
5. Գ. օր. զի յորմամ պատուոյ (Ե. օր. այս ֆառացա-
ն ցանկոյ, անանց և անապատ պատուոյն այն և ֆառացն հասա-
նիցէ։
6. Գ. օր. այնպէս։

գրկիր փառս ի մարդկանէ. մի՛ ցանկար ամբոյ
և մի՛ արհամարհ. մի՛ նահանձ չար ունել[1] ընդ ա-
մէն. մի՛ առներար առացուած ինչ, մի՛ ձի, մի՛
ջորի և մի՛ ինչս միաժակնս. եթէ առացին ցըս-
քեզ, չնացար, խոտովանեա, և առա, այս. և
մի՛ երդնուցուս որչափ և սուտ առնն. թէ առնն
ապառնիք, այնպէս յանձին կայ. զամենայն զոր
ինչ և առացեն չար[2], ոչ ե պարտ հրաժարել, այլ
խոտովանել. եթէ հարկանեն[3], հանուռնա, և այլն
ամենայն որ ինչ ի կարգին է, զոր ՅԵրն հրամա-
յեաց։

Իսկ աշխարհական որ զայս ամենայն ոչ արացէ,
այլ պարտ է առնել նմա ձիս և ջորիս, ահաւ
և արժամի, զի վարեսցէ ի պէսս հնձելոյ[4] և ա-
բտացէ պատերազմ։ Այլ ի պէսս ապառաժելոյ
իւրոց պարտ է գնալ ի հանդէսս, պարտ է նըս-
տել նահապետ, զի անշնարքին է իմացուելն
կամ իշխանի կամ պատուոյն կամ ժամանա-
բարի ցաժամսդն[5] նանել, կամ առնուաեսան կամ
այլ ոք յայտպիսեացդ[6]։ իսկ յայտպիսեաց առաի
զոր իմացեցաք, եթէ ոչ նայ, ոչ ապահանի, ոչ
գրկէ, ոչ առա վիպէ, ոչ արբենայ, ոչ ագահէ,
ոչ նահանձի ընդ ընկերին, և ոքս ոչ պահէ, ըզ-
անտառաւելիսն և գհպարտաւելիսն յանձնէ ի
բաց ձգէ, և արպէս պարտ է ոգորմելիսն գործ-
ծեացէ. նա առաէն վայելէ կենաբս այսոքիկ, և անդ
գկեանան յաւհանականս ժառանգիցէ։ Մինէ
կարելիս առել[6], թէ իմացարն կոտանգիսանս

1. Ե. օր. առնիլս։
2. Գ և Ե. օր. չունին, գամենայն զոր ինչ և առացեն նոցա ՅԵրէ, պարտիս ի
կարարել և պլոց պատրաստացս։
3. Ե. օր. հարկանելով հանուռնէն։
4. Ե. օր. հեձելոյ։
5. Գ. օր. ըՅերգնցն. իսկ Ե. օր. զի ոչ է յորմոյ ասէ գՅե-
հանցն նոցա ՅԵրէ, պարտիսն ի բաքաւորի կամ իշխանի կամ մեծա-
կարարէ և պլոց պատրաստացս։
6. Ե. օր. Մէնէ կարե՞ ա՛ ասել։

ոչ ունէը ձիս և ջորիս և ոչ գանձս բազումս։ Ոչ եթէ պղծեալ գօտի մերկն առացեալ էր, այլ թա-գաւ[1] սակաւ և պայծառագոյնով զարգարեալ և ականջք պատուականաւք եդեալ ի գլուխ իւրում. Նա և զրգռումն խրատեր[2] Նաեսթ բարձրագոհ պճնեալովք, և բերք բերաց առալի նորա երկիր պագանէին, և հազարք հազարաց պաշտէին զնա. և ասա՝ վիպաբանութիւնս անցաւոր վայելեաց, և անդ՝ գոնանց խոպանութիւնն. այնպէս և խնդասէրն Թէոգոս և այլք բազումք։ Եւ եթէ գիմիր, լուր։ Առաստապէս պարսկութիւն սպարին[3]. եթէ ոք մեզանէրն նոցա, անտես առ-նէին. և եթէ այլոց մեզանէրն, մեծապէս վրէժ ինդրէին. զոք ի մարդկանէ այ զրկէին, հեգու-թիւնն և խնամարհութիւն առացեալ ունէին, զա-գօթս և զպահս այ անտես առնէին. այ արբենա-լին, այ ջնային, այ նախանձէին ընդդէմ միմեան-ցաց. զպահանդս սիրէին, գեկեզեցիս պատուէին, մեզանչականին բարի գործէին։ Եդեւ երբեմն զի առաքեաց Թէոգոս[4] խոպանութի, բարեպատան այն[5] զօրինակ պատկերի նորա ի Թեսաղոնիկէ-յիսն[6], զի նրկիր պագանիցեն նմա. և նզար ժո-ղովուդ՝ բարեաւ սրաբին զպատկերն զայն։ Եւ-նկեալ պատկացին սրբային, և այլ եւս բանս ինչ չարախօսէին[7] զսորանէ, սրպէս սովորութիւնն է խօսել պիղծասացն[8], զի գայրացուցանիցեն զվա-գասրն և վերայ նոցա։ Իսկ նա ձեռաք իւրեաք

1. Գ. օր. Խաթ, իսկ Լ. օր. ոսկի Խաթէր պղծասապա ջարբաբել էր։
2. Լ. օր. չունի Նա և զԵապոտ Եբասէբ։
3. Գ. օր. չէ պղծութեան Քաղամ սրաբին։
4. Ձօր. էր՝ Կոստանդեանոս, եղաք բան Գ և Լ. օր.
5. Գ և Լ. օր. Բաթեպագրոտիան։
6. Լ. օր. Թէսաղոնիկէ։
7. Լ. օր. չարաբանական պատճրնին։
8. Լ. օր. չարաբասաց։

չոչափէր զճակատ իւր և զերեսս[1], և ասէր. ոչ գըլ-մանեամ ասս վերասրսիթեան ինչ. և զի ասէր, թէ Տարեն քաղաքիք զպատկերս զս[2]։ Եւ այնպիսի առաքելութեամբ վարեալ վիպաբանութիւնն իւր, զամենայն ասուրս կենաց իւրոց, և զարքայա-թեւնն երկնից վայելեացէ[3] ընդ ամենայն սուրբս ի Քրիստոս Յիսուս ի սէր մեր, որ է օրհնեալ յաւիտեանս։

ՁԽԲ. ՀԱՐՑ. Զինքդ ասէ, Քրիստոս, թէ «Գիւ-բին է մնալոյ ընդ ծակ սապան անցանել[4] քան մեծատանն յարքայակութիւնն երկնից մտանել»[5]։

ՊԱՏՄ. Որպէս[6] ինոցազբ և սատագեցաբ ի զօ-բանէնէ պրոց, զի առ ի Նահանձ[7] մարդկան ա-սացեալ է զպրկ Քրիստոս. զոր օրինակ, եղեալ լինի առաջի աչաց իրս ինչ պատճրելիս[8], և սատացէ ինդասրն. եթէ ոք զպրկ իրագ կարասցէ առ-նել[9], նա է պրս պատճրելի, և նա է ժառանգաւորց պիպատաւրութիւնս իմ։ Բայց անշնարին է ումեք գործել զպրկ. և ոչք լսեն ինրաքանչիւր ոք չանս գիւղ սանել վրան և Տանանն[10] պատաւոյն։ Այնպէս և Քրիստոս զպրկ վան այդորիկ ասաց, զի պրպէս Նահանձ բաւոյն[11] ի մէջ անկանիցի, և

1. Եւ. օր. չունի և վերեսս։
2. Եւ. օր. չունի և զի ասէ. զպատկերս տս։
3. Եւ. օր. Խոստանիկոպ է. Գ. օր. չունի ընդ ամենայն սուրբս։
4. Գ. և Գ. օր. Ծառնել։
5. Մրկ. ժ. 25։
6. Գ և Գ. օր. Զոր ասէրս։
7. Գ և Գ. օր. աս Նահանձս։
8. Գ և Գ. օր չունին ասուրի ասց. և գնան զոր օրինակ եղեալ ասրէ իրս ինչ պատճրելիս անասպան. այսպէս է և Եւ. օր. բայց չունի պատճրելի։
9. Գ. Գ և Եւ. օր. առնել։
10. Եւ. օր. Տանանել. իսկ Գ. օր. գնի այսպէս. և սրէ լսեն՝ չունի և գասս է վերայ գասց գնին, և գործեն զոյն և Տանանին պատասցն։
11. Գ. Գ և Եւ օր. չունին Քաբասն։

ամենայն մարդ ջանա գիտել զանձն զքաւիս։ Ապա թէ ոչ մի՛թէ ոչ գիտէք, զի բազում[1] ժամաւորք ժառանգելոց են զաղքատութիւնն եղիսեի։ Դաւիթ[2] յառաջապէս Աբրահամ, Իսահակ, Յակոբ, Յովսէփ, Դաւիթ և այլ բազումք. բայց զայս վասն այնորիկ է ասացեալ զի զարմանալի և պատկառելի է[3], յորժամ ժամաւորն գործ ինչ բարի վասն աղքատութեան առնէ[4], որպէս ժողովն ընդ ծակ ասգան անցանէ[5], որպէս այլոյք ասէ, «Նեղ է անձուկ ճանապարհն, որ տանի յաղքատութիւնն երկնից[6]»։ Արդ, այսպէս նեղութեամբ և չառ ժամբ ժողովին[7], և ապա կարացէ անցանել[8] ընդ ծակ ասգանն[9], և այսպէս կարի[10] նեղութեամբ պարտ է մեզ ժառանգել յաղքատութիւնն երկնից։

ՁԻԳ. ՀԱՐԻ. Երբ ապա յորժամ այսպէս գժուարագոյն է ժամաւորն ժառանգել յաղքատութիւն երկնից, ընդէ՞ր սակն եմեզ հարստութիւնն իցէ[11]։

ՊԱՏԱՍԽ. Ամենայն հարստութիւն ոչ է յԱստուծոյ, ոմ՛իսկի[12] Աստուած հարստութիւն ասյ. և այն[13] սէր է Աստուծոյ և հաստուածոյ խորհին ի

1. Գ. Դ և Ե. օր. ունէի ջիւրեք ին բարուց։
2. Գ. օր. գնե զբաւս. իսկ Դ և Ե. օր. Նա։
3. Գ և Գ. օր. յաւելուն յոյժ. Գ. օր. չունի և ապանէլի։
4. Գ. օր. ջորեի սաքարութիւն արասք։
5. Գ և Գ. օր. չէր ին ընդ ծակ ասգան մանեայ հասնել, այնպես զարմանալի է յոյժ։
6. Մաթ. Լ, 14. իսկ Գ, Դ և Ե. օր. ասնի է կնանս։
7. Գ, Դ և Ե. օր. և շատ պարս է մալէլ հալեցուն։
8. Գ. օր. անցանէ։
9. Գ. օր. ասս աւագասէ գրանն։
10. Գ և Ե. օր. չունին կալ։
11. Գ. օր. Երբ (Գ. օր. Ե— ապա յորժամ. իսկ Ե օր. Երիե) այսպէս գժասարս տասնի ինձասանն յարեայսութիւն երկինք, ընդէ՞ր ասեն ին ինձասնիկան Ե. օր. հարստութիւն) չԱստուածոյ է։
12. Ցօր. պատասէր կամ, եւզաք ըստ Գ. Դ և Ե օր.
13. Ցօր. պատասէր և այն, եւզաք ըստ Գ. Դ և Ե օր.

սիրատ իւրեանց, և արասցեն զգործս իւրեանց ի պահս և յաղօթս[1], և այլ ինչ առաքինութիւնս արասցեն, զի տացէ նոցա Աստուած հարստութիւն և միաձայնութիւն[2]. և Աստուած ըստ խնդրատացոյ[3] նոցա տացէ նոցա, զի վայելչատած[4] նոցա անասս ոչ աբասցէ, որպէս մարգասէր[5]։ Էն անձք զի բազում մեզք լի էցեն և սիրեն գաշխարհս, բայց անխոյս յիմիքանս գործ ինչ բարիս, և վասն այնորիկ տացէ նոցա հարստութիւն և կանս յայս, զի անդ գտանիցեն ընդունելիս։ Լինիցին գարձեալ և այլք անձք առաքինիք, հեզք և խոնարհք և ատատածասէրք և բարի բնութիւն, որպէս և Քրիստոս ասէ. «Ինդրեցէք նախ զարքայութիւնն Աստուծոյ և զարդարութիւն նորա, և այդ ամենայն յաւելցի ձեզ»[6]։ Քանզի յորժամ այսպիսի լինիցի, ինդան և սրտախտան ի շուտ գտչաս կատարեալ։ և գարգացեալ էցեն հնազանդութեամբ, և խոնարհութեամբ և հեզութեամբ, որպէս երանելի նահատակն Ցոր և Աբրահամ, և այլ նմանիք նոցին. այնպիսեացն Աստուած ատ գնաբարութիւն։ իսկ եթէ ոք չնացող էցէ, ազաՀ որ է կատարելչա, և ապծաքիսաբ և ամբարտաւան և բարձրամիտ, որ է չարագոյն քան զամենայն մեզս, և լցեալ լինին չանմարդութ նոցա ամենայն պատչաւք մարմնոյ. և գա ասեն[7], թէ Աստուած ատ այնպիսեացն գհարստութիւն. ապա գիտելի գրազումն, զի յոգին գԱստուած և պատչեցին զդրօթս ձեռաց իւրեանց և զայլ ինչ արարածս

1. Գ և Գ. օր. պահ և աղօթս։
2. Գ և Գ. օր. չունին գձեռնինիկան։
3. Գ. օր. խնդրատս։
4. Ե. օր. գնեցէս։
5. Ե. օր. գի սարքասէր ե։
6. Մաթ. Զ, 33։
7. Դ և Ե. օր. ըսս։

վաթսարտպոյս[1]։ Բայց ոչ ամենայն հարատեւթիւն յԱստուծոյ է և ոչ ամենայն պատասխանի։ այլ ամենց ի ամենց հայրենեաց, ամենց ի զրկանաց, ամենց ի յաղչատակեւթենէ և ամենց յանդուռ և յանդգնաբար վատահաց, և ամենք չանս բազումս գիցին տակաւին և վաշխառուս[2], և այնպես հարատանան։ Եւ գու հասնդհակիս ասել թէ Աստուած ետ նմա զհարատեւթիւնն, և զԱբրահամ՝ զնախասեփ և զպատիւն ի ներքս բերես օրինակ. արդ՝ մուր ինձ զոր լինել ետրեւ զԱբրահամ՝ հետևսեր և աստուածասէր, և ապա զհարատեւթիւն այնոցիսոյն յԱստուծոյ ասացես լինել. և զԱստուծոյ ասացեալ՝ որպէս թէ գարշէ յայդասեռ անտի և ոչ ասյ նմա հարատեւթիւն, կամ ակն առնես ի միջոցանէն և նմա ասյ։ Քանզի բազում արդարոք տեսանելի ի մէջ քաղաքի՝[3] ազբատ, և բազում մեղաւորք, և[4] մեծատունք. ապա թէ յԱստուծոյ էր և Աստուած զհարատեւթիւն վաթսարէն արդարութեան նոցա ասյր, ապա պարտ է արդարոցն ամենեցունն միմոտուն լինել, և մեղաւորաց ամենեցունն ազբատանալ։ Բայց դիտել Աստուած հատարակաց առեալ է, մեծատունց և ազբատաց, մեղաւորաց և արդարոց. զի արեգակն և լուսին, անձրեւ, որ հատասար ամենեցուն ծագե, և[5] ամենեցուն ածէ և տեղայ։

ՁԻԳ. ՀԱՐՑ. Վասն էր այսազգիք լինելոյն ի հարատեւթեան և ի բարեկենդանութեան[6], և մեք հատատացեալքս ի Քրիստոս՝ բազում անգամ ի հալածանս և յայքատատեւթիւն։

1. Գ. օր. ասա ֆիտիմ պէտքոմն ու գոփս և գնաց և ընդշոն և պայ ֆասնս պատրեցին և հարատատ էին։
2. Գ, Գ և Է օր. վաճառէ։
3. Գ և Է. օր. ֆողոց։
4. Է. օր. զի են։
5. Է. օր. և պերայ որպէս ասաց էակ։
6. Գ և Է օր. չանելին և ի բաբեկենդանութիւն։

ՊԱՏՄ. Ոչք ատատածատատա կարծեն գինքեան և զՈրդի ոչ ճանաչեն, որպէս Հագարացիք և խանդեկացիք[1], զոր Աստուած վանդամ օրհնեաց, որպէս լսաք ի գրոց։ Աստուած զԱբրահամ և զայլ նահապետսն՝ մարգիտան օրհնութեամբ օրհնեաց, այսպէս ասելով ցԱբրահամ։ «Բազմութեամբ բազմացուցանեմ[2] զքաւակ քո, իբրև զաստեղս երկնից»[3], որպատրաստ նշանակ։ «և իբրև զաւազ ստ եզր ծովու»[4], զանհատատն և զանատրութն գուշակելով. և խոստան օրհնեաց զգնորթ, և ասէ. «Ցասչ քեզ տէր Աստուած դըստ երկնից և զպատարատութեան երկրի»[5], և այլն որ ի կարգին. և այլ ամենայն օրհնութիւնն նահանեացն յայսպէս մարգիտալ լինէին[6]։ Չի յայնժամ արքայատութիւն փակեալ էր և գժոխքն բացեալ, զի գնորի ատաի վարիսիոս էչանելոց էին ի գըժոխս, զի Քրիստոս զդժոխսն ատերելոց էր և զնատ ատատերոց[7]. զի գժամենայնի զայն մեծին և գատատան Քրիստոսի՝ հոգևք արգարացն և այլոցն ամենեցունն[8] ազատանալոյք գժոխոցն գատանութիւն մեծ կրեին. վասն այնորիկ, Աստուած նոցա գժամենայնի զայն մեծին և գատատան Քրիստոսի՝ վաթսանակ գատանութեան գժոխոցն զերծուցումն մարգիտան ատա չնորհեալ նոցա։ Իսկ յորժամ եկին Քրիստոս[9] և մարգիտացաւ և ատարեալ զդժոխս,

1. Բ. օր. գնէ՝ Ուէ չէպէր պէշտէն Ե չէմբզի ու ճանչէն, որպես զրչին Աֆտաս Ե ազգն Իսմայէլ. իսկ յիմիացս բանին համառօտակով անգանէ։
2. Գ. օր. Բազմացուցանէ, իսկ Է. օր. Բազմացուցից։
3 և 4. Ծնն. իբ, 17։
5. Ծնն. իէ, 28։
6. Է. օր. լիներ։
7. Է. օր. յատնու՝ գնգիլան։
8. Է. օր. չանի Ե այլոցն ամենեցուն. այլ գնէ՝ Ե գատատեալ։
9. Է. օր. Բանն Աստուած։

և երաց զարքայաքիւնն . բաբեգործացն զայն խոստացաւ , « Զոր ամն ոչ եաես , և ականջ ոչ լուաւ , և ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ , զոր պատրաստեաց Աստուած սիրելեաց իւրոց »[1] , և զնորընծան վարդեան անտես արարեալ[2] : Ապրդ , օրհնեալ էիր Ցհաան ոչ սպառնացի ի գատաստ օրհնելոցն մեզ չես . ի կատարած , բայց վասն զի ոչ հաւատացեր Ապրդի , ժառանգեացեն զդժոխոն . և սրպէս ինձ թուի , վասն այնորիկ ոչ օրհնեաց գնաս վայելեալ արքայքիւնեն , զի զայնոսիկ որ նախ քան զդպատաստ Քրիստոսի վախճանեալ էին , ընդն էր ազատեալ[3] , և զի մի այնոցիկ սրք ի Քրիստոս ոչ էին հաւատացեալ , նորա վկայիցեն սրքպատիժեամբն . զի եթէ սրքպատիժեամբն գնաս օրհնեալ էր , անհնարին էր տալ հրամանաց նորա , սր առացն , թէ « Երկինք »ն երկիր անցցեն , և բանք իմ ոչ անցցեն »[4] . և վայելէին ամենեկեան յանանց բարեն , առանց հաւատացեալ մարմնաւորութեան նորա : Եւ վասն զի բանք նորա ոչ անցանեն , ինաց օրհնութիւն նորա ի վերայ գատակաց նորա , և յերկրէն առա ի բարեկենդանութեան , և անդ ժառանգեացեն զդժոխոն , զոր երաց օրէնքն . և ժառանգեացեն սրք ընդ օրհնեալսն էգեն :

ձԵԼ . ՀԱՔՑ . Բազումք էմպին զանկի գնակուսեան իւրեանց , զի անդ գնակեալ էգեն[5] մարդիկ չարագործք , և երկիցեն[6] անդ՝ որ մարդիկ բա-

1 . Ա . Կորնթ . Բ , 9 :
2 . Ի . օր . աբած :
3 . Ի . օր . չունի զի զսրնոսիկ որ նախ էին պիտուսան Քրիստոսի գնհնանալ էին , ընդն էր ազատելոց . և գայնոսկն գնհ ազատէս . զի զսրնոսիկ որ ի Քրիստոս չէին հաւատացելոց , նման յորժոսրնեին :
4 . Մրկ . ԺԳ , 31 . իսկ Բ . օր . գնհ , որ ասաց երկինի և երկիր և նաւատացեան :
5 . Ի . օր . էին :
6 . Ի . օր . քնային :

բեգործք իցեն[1] . օգամ ինչ ի զգաստանել յայնպիսի անգամի :

ՊԱՏՄԵ . Բաբուք է զգաստանալ յայնպիսի անգամի , այլ զարիարարն ոչ խափանէ և ոչ մի ինչ վառնգէ . իսկ զգանգատն և զխոմնաման և այ մի ինչ նախանձ յարուցանէ : Եւ յատակէ յայսմանէ նաև հաւան արարիչ զբեզ , և ասա զբրնեակս ի մէջ ածից , որ բնակեալ էիր ի մէջ չարագործաց և ոչ ճանաչեցան . և այլք որ բնակեալ էին ի մէջ բարեգործաց և ոչնչ ասանգան : Ապրդ , եթէ որ ոչ լինիցի արքարար պատրպոիս , և բնակեցէ ի մէջ արքարար արանց , մինչէ Հնար ինչ իցէ յարժամ նորա պատերազմին և յապէնն , նա կարիցէ արքարար լինել և[2] պատերազմիլ . և արքարար ար[3] որ բնակեալ է ի մէջ վառաբատց[4] և խոմցակից , և ի ժամանակի պատերազմի խոմնամա լինի և վառաբատ և գանգատիս . Ո՛չ առ՝ Սրնպէս և պոհոսկի հանարեաց , մնհաւանդ , զոր օրինակ վասն և գանգատն բնակեալ ի մէջ արքարարաց[5] , և վախառցեալ լինիցի յերեսաց ինձառնէն , նախառաջ և քառնէի յամենեցունց յարցանել . արպէս և արքարարն[6] որ բնակեալն է ի մէջ վառացն և խոմիցն[7] , յարժամ պատերազմի և յապէնէ գոմն յամենեցունց , և ասէ[8] ամենեցուն ի նա լինել , և գնա ճանապէն ամենեկեան արքարար , և հետգնգէն նմա[9] . այնպէս և զվառա-

1 . Գ . օր . քառ քրքնեն . իսկ Լ . օր . քառնքրէ էին :
2 . Գ . օր . գառնբա յագնող :
3 . Լ . օր . Լ կամ արք ա :
4 . Գ . օր . վառնարաց :
5 . Լ . օր . արեաց :
6 . Լ . օր . արն :
7 . Լ . օր . չունի Լ խորնեն :
8 . Լ . օր . ասէ :
9 . Լ . օր . չունի Լ գնա ճանապէն ամենեկեան արքարար Լ հետգանգէն նմա :

սիրան այսն և ծագր և արհամարհել համարե-
ցին, և զնա մեզն ճանապեն վատաբար և գան-
գաղ . զորին ապագաւ և այնպիսիկ որ ոչ են ա-
րիաբար[1] ի բարեգործմանէն, այլ գանգաղ և
խոխմամբ, օգտին և ոչնչիւ բնականին ընդ բա-
րեգործնա և առաքինին. և այնպիսիկ որ արդարք
են և առաքինիք և բարեգործք, այ զնաման բնա-
կելով ի մէջ արանց չարագործաց· Զոր օրինակ,
այ զնաեցաւ Քաղաքի ի մէջ չարագործաց Եչխա-
սացւոցն, և Քաղաքի և Նինուեհոնա ի մէջ ա-
մաւածաբաց քահանայիցն, և Գամեխ և երկը
մանկտնեն և մէջ Բաբելացւոցն, և ոչ Զոհա ի
մէջ Մոգամպեցւոցն· Այլ և պինչ օգտեցան Ովիկի
և փինեհէս[2] որ էին արդիք Հեղիալ[3] մարգարէի,
բնականալ ընդ մարդոյ[4] հօր լսելոնց, կամ
զինչ օգտեցաւ Ճոզա բնականին ընդ Քրեաս-
սի և ընդ ասակերատն· Այլ ասկայն պարկեշ-
տանալ պարտ է և զգաստանալ և զգուշանալ
ի տեղւոյէ ի տեղի, և զատագոյն տեղին բնաբեր,
թէպետև կամ նախանձելոյին զգաստասցի, կամ
երկնչելոյին ի մէջ բարեգործաց՝ պատրաստական
ի մեզայ և զղջալի:

ԳԼԽ. ՀԱՐՑ. Բարկասիրէնն վերագոյն[4] յանցանք
իցեն, եթէ չարէն չար հատուցանեն՝ ընկերն[5] բռ-
կերլին[6]:

ՊԱՏԱՍԽ. «Բարկանալ և մի՛ մեզանչէք»[7] ասէ.
զարկասիրէնն՝ ոչ ասաց եթէ մեզայք, զի բար-

1. Եր. որ· զնէ· ասէ, և չասելի է բարեբերձոնելոն, այլ
գանգաղ և խոխմամբ·
2. Գ. որ· յասելոյ· հանանայէ Լ·
3. Գ. որ չասի հարեալ· իսկ Եր որ· զնէ· բնականել է մէջ
հարեալելոյ·
4. Գ. որ· մեզանգոյն·
5. Գ. որ· չասնի ընկերն·
6. Եր որ· բարեսիրելն վերագոյն, ըստ լարի չար հատու-
ցանել·
7. Եփս· Գ, 26·

կացայք, այլ եթէ բարկանայք, և մի՛ մեզանչէք.
այսինքն է· եթէ յորժամ բարկանայք, զբարկա-
սիրէնն մի՛ ի մեզ պահելոցիս և ջնաոս չար հա-
տուցանել, և արագիս մեզս· «Զոր ինչ ասէք ի
սիրտս ձեր՝ յանկողինս ձեր զղջացարուք»[1]»· Զոր-
ժամ բարկանաս ասէք, և անհանիս ի վերայ
ձեռնձագ քոց, և գնա եւս բարկասիրեսցին վատաս
իցես և խորհես ի սրտի քում, եթէ վազիւն
գայս ինչ և գայն ինչ չար ազարկց ընծա, գայն
յանկողնիս քո զղջացիր, և մի՛ մեզանչէր առնես-
ցին զնաեցս· Այնա զի բարկանան ոչ է մեզանչ[2].
այլ յորժամ բարկանաս և զբարկասիրէնն գա-
հես և չար հատուցանես· քանզի բնա չարա-
կանայ՝ հերչատակաց միայն է, եթէ և բարկասիրեան
միայ հանապազ, սասանական է գործդ այգ· Հա-
մարձակիմ ասել եթէ և ոչ հերչատակք լինելոյն ա-
սանց բարկասիրեան, զոր լաւագ եգեալ առ Զա-
քարիա[3]. քանզի ոչ հատուցաց, զի կին նզաս ես·
վասաւելի անցեալ էր զատաբերք նը, և ինքն յայժ
ծերացեալ էր, անհնար[4] համարելցաս լինել զատակ
ինքեանց[5], և ոչ հատուցաց և զան պիտորեի պա-
տանեհցայց զնա ինամանեան ժամանակաս, և այն-
պէս բարկացաս նման հերչատն· Զիարդ ապա
հնար է մարմնոյ և արեան լինել ասանց բարկաս-
իեան, այլ ասկայն եթէ ընաս զբարկանայ զբ,
կարի յատագոյն է, ապա եթէ ոչ՝ յաս է բարկա-
նալ[6] և ոչ միայ ի բարկասիրէնն, այլ ընդհանալ
առ այն արամ՝ բարկացաւն, և առնալ ի հոգս-
յիւն ի նմանէ:

1. Սղմս· Դ, 5·
2. Եր որ· հեղանալ·
3. Դ և Եր· որ· յասելոյն՝ մարգարէն·
4. Դ· որ· տանեալն·
5. Դ և Եր· որ· չինեանց·
6. Եր· որ· յասելոյս Լ ոչ հեղանալ·

ՁԻՒՆ. ՀԱՐՑ.[1] *Որ ամէն սիրա ընդ ընկերին վիրաւորեցեալն, միաբանականն*[2] *պարտ է ընծեռանալ առնուլ թարմելեան, եթէ ոք վիրաւորեցաւն և պարտասիցէ։*

ՊԱՏՄՈՒԻ. *Ցէրն ասաց. «Եթէ ոչ թողացուք մարդկան զյանցանս նոցա՝ և ոչ Հայրն ձեր երկնաւոր թողցէ ձեզ զյանցանս ձեր*[3]*»։ Եւ ոչ ասաց եթէ՝ որ միաբանէ, և ոչ ասէնաւ թողանելեան յանձնեն պարտ միաբանն. այլ ասէ նոնա՝ թողալ զպատարագն, և ընծեռանալ թողանելեան նորին։ Ուրեք ասէ, ոչ այդպէս ասաւք և լսաք, այլ որպէս Ցէրն*

1. Գ. օր. ունի այսպէս Հայոց. Որ ոմն ի նոցա ընդ ընկերն, վիրաւորելոյն պարտ է ընծեռանալ և առնուլ թողանելիան. իսկ այն որ վիրաւորեաց և վիրաւորեցաւ։ — Պատահ. Տէրն ասաց. «Եթէ ոչ թողացուք մարդկան դանոնա, և ոչ նոքա իմ երկնաւոր հոգեւոր հայրն ներ»։ Ինանիկ կարէ յայտ անել Աստուածդ, և ոչ երեք յանդամս պահն ջոքելոցդ։ այլ իսկոյն պարտիցէ և պատեհագործ լիցուք և ընդունողս ընկերացն։ և երբ զայդ արարիցուք, ոչ ասացուք, Տէր, մեզ և նոր ասողն ես արարած։ իսկոյնիկն արա՛ մեզ գեղացելոցս։ այլ ասացուք է լաւն ընկերացդ։ և նա վասն այսորիկ յորդորեցոյս խոհողիկ է քաջելոցն երկինք գնասցի ասել զներոյ և մանաւ հաճելիացդ անձատ հանուս։ և մեզ է խոչդն եղ՝ ասէր։ «Հայր, ներ զոդա՝ զի ոչ գիտեն զինչ գործեն»։ և խոչելոցն ոչ ասացի, ևս մեզ։ այլ և յանձնելն է նորոցանս։ և ոչ երեք պեռս ասէրը և այլ ասիրասէրն ասացելոցնեան, այլ զի ասացելոցնեան։ և զնոքա ոչ էին ասիրասէրն, չէ Աստուած վասն գեղացելոցնեան խոհորելոյ է քաջելոցնեան

Պատա՛ս, և ապա[1] բազումք զայն արարին։ Եւ արդ, վասն զի ոչ էակ ստիւթասէիեն, զի Աստուած զան մեզանչանացդ խզոյց խնարհեցոյ ի բարձրութենէ երկնից, և տանայ զկերպարանս ծառայի, և ձևաւ զան նոցա մարմնով. և չառ ի տանէ քառմէ ոչ խոնարհելս զնայ առ մեզանչեանն քո. պղ տանս, թէ պարտ է նմա գալ ար մեզատ. և բազումք զայս առաացեն որ ևս մեզացեալ են և վիրաւորեալ, եթէ մեծապէ խ-ցեն[2] և իշխան. և միանգ եթէ ևս քահանայ եմ, պարտ է նմա գալ առ իս և առնալ թողութիւն։ Ամե՛ն։ եթէ թագաւոր կամ իշխան ոք, կամ մեծատարած զայս օրէնս եգեալ էր, զի առնէր ամենայն մարդ ապա թէ ոչ առնիցէ, ոչ ապաքէն երկիցէրը յայժ։ Եւ գաղեակ, օրինակ ևս[3] առնելիք, եթէ նա որ վիրապէն և բարձրագոյն է քան զնա՝ պղպէջս արարեալ, ապա պիտոյ և ինձ պարտ է առնել, որչափ եւս առաւել զոր Աստուած երկնից և երկրի արարեալ և ստացեալ գերով[4] զի արարած, ապա թէ ոչ, գառաապարտս. և գծառայակցին պատուիրանն վիրապէն առնելոյս քան զՔեռան, և զմարգոյն քան զԱստուածոյն. և ի մարմնական առնչանաց առաւելապէս երկնչիս, որ առ ժամանակ մի է, և առնես գշրաանս ծառայակացոյն քոց՝ քան զառնչանս[5] հոգւոց քո, որ յաւիտեանս յաւիտենից առնչիացի. և արշաւարհես զԱստուած և չառնես գշրաանս նոցա, այլ առնս, թէ ամենապզեն էցեա[6] քան զնա. արչաի և ձեռագոյն էցես, և արպի ի ձեռագոյն էցես, և արպի ձեռագ ոչ էցես։

1. Է· օր· և առաջաւք։
2. Գ· օր· էջեմ, Է· օր· եմ։
3. Ցօր· եր օրինաւք· եգաք քատ Գ և Է· օր·։
4. Գ և Է· օր· ստ։
5. Է· օր· շան ի պանդանաց։
6. Է· օր· ամենի ազգ եմ։

զի Աստուածդ. և նա առ մեզանչանեան իւր խոնարհեցաւ, և գոլ առ ծառայականին քո ոչ խոնարհիս։ Եւ բաց ասար զայր ամբարտաւանութիւնդ և զպիղծ վանականդ զայդ, պարտ է առնել թողութիւն. առաւելապէս յառագոյն է քան զայնոսիկ զայդ ոչ առնեն թողութիւն ընել, յորժամ զայդն մեզանչանացն, և անկանիցեն առ ոտս նոցա, և խնդրեն զթողութիւն, այնպիսացն զարաւ է և վիրաւորեցն առնդանգեն, յորմէ թողութիւն խնդրել և ոչ առնէ. այնպէս և որժամ մեզանչէն, և նա յառաչէ և խնդրէ թողութիւն ի մեզանչականէն, վերագոյն է պատճ[1].

ՃԻՐ. ՀԱՐՑ.[2] Եւ թէ քահանային մեզանչէ ար, պիտոյ զարաւ է առնել, եթէ ի քահանային

1. Գ· օր· Աստէն յաւելու և զայս Հարց· Իսկ երբ ընդունայ մի ոա գնան է ոչ ընդառնի, զինչ գործ է առնել։ Պատաս· Գոան լաբէ և անբեզնելի վերէ· ոչ որ կարէ վերադարձնիլն, անգործ է ի բառնորինեան ասացանդ և ի տնեանց ընկերէն ծործանքեն ասացանդ։ Իսկ որ ոչ տեղեաց գտնէ և ոչ ենթ տեղէն մեռնիլ Քրէստոսէ, առելի է գշնան տերառնդան, երեի «Աչատեսաց տրէ ընդ և նոցունց երեկից բացեր։ Եւ Ոգորաց տարաց ոչ ի՞նչ տեղէ, տոր գէրի գէրսի է»։ Աչեռնէրն իւ ասրեի, իւ տարտնդան առնէ և կամ գանս գասե։ և գնէ ընդառնիլան ծործեն, գՔրէստոս գրատեցացան է գատանաց եչցնիւ տարտնդացանդ։

2. Գ· օր· այսպէս ասեր· Հարց· Երեի տեսնդան ծերանդ ոտ գնացս գարտ է առնել և ենդրել նոգոբնեան, և ոչ տերանդան է տեսնդան։ Պատաս· Տեր ասաց երեի տարտնդացնեն գարտացան է և անգ չեչեացնս երեի ոտ երեի առնէ գրեն, նոգ ընդարտացն է վերաց տերանդան, երբ նոսն նոշտանս ընդ երբեար տեսէ և ագտ տնգտ գարտացան է։ Եչ ասաց Քրէստոս, երե ոչ ածէ տարտ յաջ ծեռատ է, տնգտ նոսն է գրեան, և ագտ տեսնեէ նոնգտնեանեան և տան գնոգոբնեան ենդրելն, և երեի ոչ տրատցնես գարտացանդ են։ իսկ երեի նոչէ տեսնդան է տարտնդան Աչատացդ և ի գեատ տրատցն, տեսն գոյ տատտնեանեան ագտ տեսնդան գարտ է երբել բատատ ագտ և ագերնել տատ ագտ գանդատնդան։ Իսկ երե է գեատ նոգոբնեան երբել տատ տեսնդան։ Է տատ ագերնդան երբել տատ տեսնդան։

պարա է ինդրել թագաւորն, և ոչ թահանայն ի մեզանչահանէն։

ՊԱՏՄ։ Ջերն ոչ ասաց մեզ յարժամ մնասցանեա[1] զգաւառդարն ի վերայ սեզանդն, զարա է զկ դնալ հարցել ընդ նմա և տալ մնասցանել[2] զգաւառդարն. այլ, «Ֆեմ մնասցանիցես զգաւառդարն քո ի վերայ սեզանդն, և անդ յիշացնես եմէ եղբայր քո ունիցի ինչ մեզ գալես, մեզ զգաւառդարն ի վերայ սեզանդն, և երբ դառ հարցանց ընդ եղբօր քումմ, և տայս սկսիս մնասցէիր զգաւառդարն քո[3]»։ Չի ասաց Գբրնասս, «Ֆեմ, որ անձ[4] տալոկ յայ ձնօս քո, մնասս նմա և զմանս[5]». այլ[6] առաւել խոնարհմեմն է, քան զայն որ թագաւորն ինդրէ ի մեզանչահանէ լուծ. ապա եմէ զայս ոչ արասցէ, զասալ բանադրանց է։ Իսկ եմէ թահանայն յԱստաւած հայեացի[7] և ի զգաւառդարն նորա չինիցի, և զտակայն և զտաւանն[8] անկն ունիցի որ վասն զայմ առաքնեմեմն զոր ասացաք[9] զպղիրէզց է[10], նա զարա է բազում անգամ երթալ և անգանձել առ նոս մեզանչահանէն։ Ապա եմէ ի գնաս մեզրգան հայեացի, և զգնան Աստուծոյ[11] անտես արասցէ, ապա զարա է մեզանչահանէն ընթանալ առ թահանայն, և առ ամենայն մեզրգ[12]. ապա եմէ՝ արգէս Գբրնասս ասաց, եմէ «արք

1. Գ և Ե։ օր։ Հաւաստանէցես։
2. Յար։ Հաւաստանէ, եգաք բան Գ և Ե օր։
3. Մաթ։ Ե, 23։
4. Ե։ օր։ Գոնէ։
5. Մաթ։ Ե, 39։
6. Ե։ օր։ արդ։
7. Գ և Ե։ օր։ Հայեացի։
8. Ե։ օր։ չանի և գաւառի։
9. Ե։ օր։ զոր ասաց Գբրնասս։
10. Գ։ օր։ Էր։
11. Գ։ օր։ գաւս։
12. Ե։ օր։ գնալ առ գտանդան և առ ամենայն մարգին։

ինդրեն գնասս և մարգկանէ, նորա գնասս Աստուծոյ ոչ ինդրեն»[1]. նա որպէս ասացի, պարտ է առնել։

ՃԻՐ. ՀԱՐՑ.[2] Արդ, ոչ առնէ գաշխարհական ոք սեւ ունիկ առ երեսաս[3], այլ մեզ թահանայք առնկեն սեւ ընդ երեսս, և առնեն պատարագ։

ՊԱՏՄ։ Ի մեզ[4] միայն գոյդարկ առաքնեմ, թեզ մեզ կատարել[5] զշարագոյն[6] յանդգնեզդ զոյդ տեսանել կամ լսել։ Զի մեզ թահանայն առաջնորդ է ժողովրդեանն և զառեւտրանն ընթեռնու. նոցա յամենայն ժամ, և ինքն ոչ կատարէ զնմանեցեալսն, զինչ լինիցի արդեօք։ Արդ, որպէս մեզ հակառակութեան լինչ լինիցի ի մէջ մարգկան, և արամ մարդասիրելն ընդ միմեանս, և կամ քարամբք հարածեն զիրեարս, և յարուցեալ զ գաւառական արդեալ թագաւորի, և առնացս է գիրիս նոր գնան ինքն զորգի թագաւորին իրրև գաւագ և ձոնել ի մէջ նոցա. և իբրա քանզիւր գան երկնչեն քարածգիլ[7], գայլ հարկանի յորգի թագաւորին, և չարչար առնկին։ Եւ յարժամ նգաս լանն ի պատերազմիցդ ընդ միմեանս, և մեզիկի նաղապատեն, և ապա գասուարանն հարիանեզդ զորգի թագաւորին քարածի, ոչ ապագէն նաս քան գիագաւորն նորա զբ ընդ միմեանս մարտնէիցեն չանեացն նործանել զդաւառական գան, և ասասցին գնա. եմէ մեզ մարտակաքս ընդ միմեանս, յահէ որգոյ թագաւորին զոր բարձեալ ունէիր ի գիրիս գս,

1. Ե։ օր։ զ ո՞ր իննդրէ գնասս ի մարգկանէ, նա գնասս Աստուծոյ ոչ իննդրէ։
2. Գ։ օր։ չանի ասաի միտն ց՝ձև Հարց։
3. Գ։ օր։ ընդ երեսս։
4. Գ և Ե։ օր։ ես։
5. Ե։ օր։ կատարեալ։
6. Գ և Ե։ օր։ չանին։
7. Գ և Ե։ օր։ գոբ սրնկել։

և մեզ հայտնել ընդ միմեանս բազմբերբ, և մեք լուցաք յիբերաս քաջս հայկեանս[1], մի՛ գազել հարկանելի սրովք իմոցուբրն, և մեք առժեւոցաք[2]. արդ՝ յորմէ մեք երկեաք[3] առնել, պայն զու արարեր. և ապա իմոցուբն չարաչար առնէ զմեզ։ Այնպէս և քահանայն առեալ զառնաբանն ի վերայ գրկաց իւրոց, և քարզել սնահկացն, և ասէ, եթէ ոչ հայտնէ ընդ միմեանս, ապա արհամարհէք զԲրիատառս, որ զառաւելեալսդ ընդ ընկերբին հայտնէ. և ներա լուիցեն[4] քահանային և երիցքն պահել զոհն, գազել արհամարհի սրովքն Աստուծոյ. և հայտի խրաքանչիւր ոք ընդ նոքօք իւրում։ Եւ յորժամ ներա հայտնին և լինիցի խոզագաւխին ի մէջ ոտցս, և ապա քահանային սնա պահիցէ, քաջկայա է մէկ ներ արհամարհեաց գրգռին Աստուծոյ զոր ունէր ի գրկի իւրում, և ներա քարգէր մեզ առնել խոզագաւխուն. ոչ ոգաբեն պահել զոհն, գազել սնահկացն և արհամարհեն, և Աստուած զներա չարաչար առնիցէ. քանզի մէկ այլ ինչ յանցանք առաքեալ էիցէ քահանային[6] ի ծաձուկ, և ոչ գիտէ զի գասցան կամ գուտան, գոյ նեբաւին իմոցուբեան. եւ յորժամ վիճեսցի ար ընդ ոտից և սնա պահեսցէ, ներա զներա առնէ ի ժողովգնեն և ոգաբեն[7], գի վէճ ի ծաձուկ երբեք ոչ լինիցէ. և յանցանքս ոգս վերագոյն[8] է քան զամենայն մեզս և չար. գի զամենայն առաքինութիւն ոգաբեւ. ներա զներա առ

1. Ե· օր· հոբիս Յիբերս ընբ երեսս։
2. Ե· օր· պատճառս երեսոյսդ։
3. Ե· օր· երկիւղեցաք։
4. Ե· օր· լսեն։
5. Ե· օր· հոգաբեն։
6. Ե· օր· հոգացեալ։
7. Ե· օր· չարեի և ոգաբեի։
8. Ե· օր· գերազանց։

նակի պատասխանի յաշ առնէ քահանային[1] իմոցուբ գնա ի վերայ սեղանոյն, և երկիղ հայտնել ընդ ընկերբին[2]. և զայն՝ որ պատասխանէ, եթէ զնա և հայտնաց ընդ ընկերբին, գնա պատճառս առնէ բարեխոսելեան և ազատանաց։ Ինձ պայսպէս ասէ, (եթէ) ընդ խոյհանեանցն համարեսցի այնպիսին. գի ի վերայ սեղանոյն այնորիկ արհամարհեալ գնա և անարգեալ։

ՁԻՓ. ՀԱՐՑ. Ազգս քանիք անգամ պարտ է հոգալ ընկերբին։

ՊԱՏԱՍԽ. Գիտարան եւիմն անգամ ասաց, այլ Բրիատառս եւիմեանանկիւն եւիմն, որ է չորս հարեւբ և երեսուն. այլ սակայն մեզ գՊետրոսին արացուսք, եթէ գԲրիատառսին այ կարասցուք առնել։ Եւ ընկէր այ հինգհարեւբ անգամ ասաց, այլ չորս հարեւբ և երեսուն[3]. քանզի Պետրոս եւիմն անգամ ասաց, և գհասց եթէ այնչափ չաս ասացի[4] գեւիմն անգամին. վասն այնորիկ Բրիատառս յանէնալ ասէ. ով Պետրէ, մինչեւ կարծիցես եթէ չաս ասացեր, և բազում հոգեւոցս գնա զոր ասացեր[5]. այլ եթէ հայեսցես ի պատկին ոտաքինեալեանդ յայդ, այ եթէ եւիմն անգամ միայն զարտ է հոգալ ընկերբին, այլ եւիմեանանկիւն եւիմն։ Զի եթէ ասէր ներացուսդ ար, եթէ հոգալ եղբօր քոյ հազար անգամ՝ սիեմպէս պատասխանի գբեզ և զաղգալեալ ներա իմ ասց գնա, այ ոգաբեն հանապազ գնա ոգայեբիր, և անկանելիք յասս ներա և համբարբեբիր, մինչեւ Հայտնէր ընդ գնա, գի վայելիբիր մարմնով գնասնանն ազգալեալեանն և գնասս հոգալոյբին, ար

1. Գ· օր· հոգանայն։
2. Ե· օր· միտն ցայս վայր գՊատասխ։
3. Ե· օր· այպէս ունի· Եւ ընկէր՝ ու ասաց ՆՃԿ, (այսինքն՝ հինգ հարիւր հնգասն) հոգալ· և այլն։
4. Գ· օր· չհոգացի։
5. Յար· ասացի, եղաք բան Գ և Ե· օր·

պոօր վայելելը[1] և վայելն անցանելը. ձրչափ եւս առաւել ապա պարա է գնահատեն Աստուծոյ կառավարել. որ Հրամանառուն Աստուած է, և խոստանալն անանդրդելի, յանխոնջել, և վայելմունքն վաճառն ոչ ունին, զոր վայելելոյ են[2] ի ձեռն խոտանելեան եղբօրն քո։ Զի եթէ բնութապաշիկ յանցանս ապարեալ իցես, և գյանցանս եղբօր քո ՀՆդնացես ի սրտէ քոմմէ, ոչ մոռրելիցի յանցանն քո, և եղբօր ապաւանդ աղքատելեան, վասն զի պատճն պղպեջս իցէ[3]։ Արդ[4], ասաց Քրիստոս՝ ոչ եթէ եւթն անգամ, այլ եւհանասնեկին եւթն պարա է խոտրալ ընկերջն։ եթէ մեղիցէ քեզ։ Թոզի ասէ, և ինդրելցի խոտրելեն, և նա ոչ Հաշտեցաւ. նա եւ այլ եւս անկիր[5] մնելու Հաշտեցի[6]. զի և այն իսկ մեղանք իցէ[7], յորժամ խոտրելեն ինդրես, և նա ոչ ասնի[8]։ Ապաքէն, եթէ եւթն անգամ ոչ է Հնար մեղանել քեզ եղբօրն, պղշիւ[9] Տնարաւրելաց[10], զի և եւթն անգամ անկանելու[11] յասս նորա. և եթէ ոչ խոտրա քեզ[12], եւթն անգամ մեղա քեզ, զայնպիսին[13] պարտ է Հանապազ ապաչել, և խոտրելեն ինդրել մնելու Քրիստոսեն կատարելոյն եւհանասնեկին եւթն, և կամ մնելու մեռանելոյն։ Արդ՝ եթէ Հոգաբ, չունեցար գո զլն-

1. Է։ որ։ յանելու Աստծով։
2. Ճօր։ էէ։ եղաք լսա Պ։ և Է։ օր։
3. Է։ օր։ չունի վասնզ պարն պրպեռ էջե։
4. Պ և Է։ օր։ ապրտրօրն։
5. Է։ օր։ յանելու չասս նորա.
6. Պ։ օր։ չունի նա Է այլ եւս անկիր, գնելու հաշտեցի։
7. Պ։ օր։ գեղանկիր։
8. Պ և Է։ օր։ ինդրս։
9. Է։ օր։ գնէ՝ այլ պատ։
10. Պ և Է։ օր։ ձնորհա գնս օր համարեա։
11. Պ և Է։ օր։ անկանելիր։
12. Է։ օր։ յանելու ասն։
13. Է։ օր։ պնդանկիր։

կերն քո, ապա եթէ ոչ նա ժառանգեսցէ գՀարն անչէջ, և գա գինանան յաւիտենական։ Զի եթէ թագաւորին մեզանք ինչ անիք գործեալ իցեն, և ասէ թագաւորն, եթէ գնասցիք և գայք ընդ միմեանս Հաշուեպարտք, և ես գինչ յանցանք ինձ արարեալ էք մոգիչ ձեզ, և ասց ձեզ գարգասելիւն իմ։ ապա եթէ ոչ չարտաքոյ ասնկելոյիչ ընձեզ. որ խոտրելեն ասնէր գայրացելիւն։ և որ այն ասնէր ասնկիր չարտաքոյ. այնպէս և գայս իսկ Տանարեսաց։ Արդ, եթէ գաւի սրտաց Հաշտես ընդ բնկերջն, չունեցար գարգասելիւն նորա, որ ասաց, եթէ՝ « Թոզիր և մոգցի ձեզ »։ Եւ եթէ նա ոչ ասնէ քեզ խոտրելեն, ժառանգէ գասնկիրն. զի ասաց։ «Եթէ ոչ խոտացաք մարդկան գյանցանս նոցա, և ոչ Հայրն ձեր (երկնաւոր) թոզցէ ձեզ գյանցանս ձեր »[2]։

ԱԼ. ՀԱՔՑ. Եթէ ժառանգ որ գրնիկր խր ի չար, եթէ ասա և եթէ ճչմարիտ, Տատասիր գասելն[3], եթէ բան յանցանաց։

ՊՈՒՏՈՒ. Պէտպէս իցեն ժառանելու[4]. ոմանք գոպանան ինչս, և ոմանք խօսին ինչ[5] չար անտրգանս գինամանաց. և ոմանք գոպանան գինս չքաւարաց[6], և ոմանք գինս ինամանաց, և ոմանք գինս գրկոպաց։ Արդ, եթէ տեսանիցէ ոք զի գոպանայ ոչ ոմն գինս չքաւորին, և ասասցէ տեսան խրատ, ոչ գատապարտի, քանզի չքաւորի է. իսկ եթէ ասցէ ոք գինս մեծա-

1. Գ։ օր։ պրով, իսկ Է։ օր։ պրի։
2. Մատ. Զ, 14։
3. Է։ օր։ գանձին։
4. Է։ օր։ Տանարեսնեն։
5. Պ և Է։ օր։ չունին էնչ։
6. Է։ օր։ գնէ էրեն գնս չքաւորին, և չունի և ոմանք գինս ոմանք գեղանկիրաց և ոմանք գինս գրկոպաց։

մանց և մանանոյգ ոք գայթակղին, գաւառապարտ. վասն որ յայտագս երանեալոց մանանոյց, որ բարի գառանիցէ ի նմանէ ի ձեռն մանանխեանն. այսպիսի եղեալ[1] յիրաւի մանանոյգ եղեալ յանիրաւի[2], գաւառապարտ: իսկ եղեալ ոք յանցանս գործեալոյ և մանանոյգ ոք գնա, որ է յայտագս հոգւոյ, գաւառապարտ, որչափ եւս առաւելագոյնս[3] յայտագս մարմնոյ. քան զի ի[4] յիրաւ մանանոյգ ոք՝ և նա ոչ յայտնէ գծածկեալս, այլ ընդդէմ խորել, քանզոյգսդէ[5], զի առնկեցեալ չարագործ. և եթէ յանիրաւի մանանոյգ՝ այնպէս[6], վասն զի ոչ ունիցի զի առցէ տեառն, առնկեցեալ անգրէն չարագործ. զի ի[7] բամբասեն չար է՝ եթէ յիրաւի և եթէ յանիրաւի, ուր ոչ առնկոյզք մարմնոյ, որչափ եւս առաւել մանանեմ՝ ուր առնկոյզք իցէ: Եւս զինգ եթէ մանանոյգ ոք՝ գաւառապարտ. քանզի այլ է յանցանք գործելն ի ծածուկ, և այլ է գործելն լրտեսելեամբ. իսկ այնոր ի ծածուկ գործէ՝ աշարեկ լինելով, զի մի գուցէ յայտնեցի, նա ոչ յանանխէ ի չարիս յանցանացդ. իսկ երբեմն յանդիմանի անցանէ գանձի[8] մարմնոյ, և անաւանելիւն առանդ առաւելագոյնս, և գործէ ի մեղս՝ և գործէ անպատկառելի, և մանանիցէ հազարիւ է նորա յանցանացն, զինչ ի գործեցէ[9]:

ՀԼՈՒ. ՀՈՒԳ. Քարժամ ոք մեռանի, ի մոխիճ յատագոյն է մեռանել, եթէ չարաչար մահտամի[8]:

1. Գ. և Լ. օր. գնեն՝ ըն Ե.:
2. Գ. և Լ. օր. չառնի երե յանիրաւե:
3. Լ. օր. առաւել:
4. Լ. օր. գնէ Ե այլ ո՞ գծածկեալն, Ե նա ոչ յայտնէ այլ ընդդէմ խորել. յայտ է ըն:
5. Լ. օր. գնէ՝ Ե երէ առիքս մահնեալք ասինեալ:
6. Լ. օր. չառնի:
7. Լ. օր. Ե մանկին նուպրքէ յանցանացն:
8. Գ. օր. չարդարաեւ մանն:

ՊԱՏՄ. «Մահ մեղաւորին չար է»[1] ասէ, մարգարէն. իսկ արդարոյն չար մահն ոչ լինի ինա. քանզի որ առաքինին[2] է՝ եթէ չարաչար մեռանիցի[3], եթէ գանեաւէ լինիցի, եթէ գազանեալ լինիցի, եթէ թագնեալ լինիցի, եթէ թաղանք ոտիցեն, և եթէ ի հար այրեսցեն[4], և եթէ[5] ի գիւաց խեղդէ և կամ ի գետ և ի ծով, և կամ գազանք կերդեսցեն. և եթէ այլ ինչ չարաչար մահտամիւ մեռանիցի, հազիւ նորա պայծառացեալ է առաջի Աստուծոյ. իսկ որ մեղաւ մեռանիցի, եթէ բիւրս պատուհասեսցեն զմահ նորա[6], և բիւր նահ լուցեալ պայծառացուսցանեն[7] չարի գնալոյ, և քահանայք և կրօնաւորք սաղմոսիւք[8] թաղեսցեն, ոչ ինչ օգտեսցի. քանզի վինչ օգտեաց մահ մեծատանն, որ այնչափ փառաք մեռաւ. կամ վինչ նորա Ղազարոսի եղեւ. ազքատանն որ սոխամած եղեւ[9]. և վինչ լինելոյն մահ չարագործն քան զսոխամածն լինել. Բայց առայեաց և այլ ինչ յայտնապէս. վինչ լինելոյ այլ մահ վատիարագոյն քան զկարապետին Քահանային, ոչ ապաքէն զգլուխ նորա այսր արաբեալ աղվկան մէզ, ի ձեռն սբոյ Հաւանելոյ, և զմարմին նորա արաբոյ արկեալ ի մէջ ապրելոց, և յետոյ Թուխանոս ամբարիշտն յարժամ չարչարէր զԱրտեմիա վկայ, էջ հար և խորտակեաց

1. Սդմ. ԼԳ, 22:
2. Գ. օր. ոգբար:
3. Գ. օր. յաւելու ընդ ոտ ի վոյր ոտքեան:
4. Գ. օր. երե ի հրոյ ծախէ:
5. Քօր. պակասէր՝ ի գիւաց խեղդէ Ե կամ ի գետ Ե ի ծով Ե կամ. եղաք ըստ Գ և Լ օրինակաց. իսկ Գ. օր. չառնի Ե կամ ի գետ... գոտանիցէ:
6. Գ. օր. չառնի, իսկ Լ. օր. գնէ՝ պատուհասք մահ նորա:
7. Գ. օր. գնէ. ըն Լ բերբ ըմնա վառեն չարբլ պնվնա. Լ. օր. պայծառացուսցանեն:
8. Քօր. պակասէր սաղմոսք, եղաք ըստ Գ. Գ և Լ. օրինակաց:
9. Գ. օր. Ղեսա, իսկ Լ. օր. լինէր:

զրպղինն ի Սեբաստիա[1]. և նա չարացեալ բարկանայր ի նմա, բրեալ[2] նման զոմկերս Եղիսեի մարգարէի և զոմկերս կարապետին գինաւետն ի կեսարիա[3], և խառնեալ ընդ ամկերս շանց և սրբեալ[4] հատաց. մի՛թէ միսս ինչ եղեն կարապետին. այնպէս հաւանութեաց և զամենայն մեղ արդարոց. Այլ՝ որ ասացինն իցէ, սրբասի և չարաչար մեռանի[5], ոչ ինչ միսակ հոգի նորա. իսկ որ միզոք է՝ սրբասի և ի մեռնիցս մեռանի և պատուի մեծապէս, ոչինչ օգտի ասելոն.

ՁԼԲ. ՀԱՐՑ. Լուսաղոյն է չինել եկեղեցի, եթէ զայն տալ ապրատաց,

ՊԱՏԱՍԽ. Արդ, իմացաք ի պատճէ անգի, զի յոր ինչ փափաքէ բնութիւն տուանին[6] զայն ընդունի[7] Աստուած. եթէ փափաքէ չինել եկեղեցի, մի՛ հաւանիր դմա նորա, և տասուցես[8] իթէ բաւ է տալ ապրատաց. զի յոր ինչ և յօժարի բնութիւն մարդոյն[9] առնել՝ զայն ընդունի Աստուած. Արդ, զմոգ ոչխարս հաւնիր Աստուած, և զեկեղեցի փառաւոր. եթէ միտն[10] ապաճէ զոչխարս և միսն կերակրէ, և միւսն այլ փառաւ չինեսցէ, զի անդ ժողովեսցին ոչխարքն, և առանց միասու միասցին ի յարիւսակող[11] գայլէն[12]. իսկ որ կարող իցէ կերակրել զպատաս

1. Ցօր. է Սմբատայ, յոր յարէ Գ. օր. ոչ կուլ Սեբաստիա. եղաք ըստ Դ և Ե. օրինակաց։
2. Ե. օր. ֆոքեալ։
3. Ցօր. պատասէր զմնացեսան է կեսարիայ, եղաք ըստ Դ և Ե. օրինակաց։
4. Ե. օր. սրբեաց։
5. Ե. օր. մեռանիցէ։
6. Ե. օր. չուէի բնաւորիսն պատգին։
7. Գ. օր. զայն ընդունելի համարի։
8. Ե. օր. առեալ լաս է։
9. Ե. օր. չինչ և յօժարի մարդ։
10. Ցօր. գնա, եղաք ըստ Ե. օր.
11. Դ և Ե. օր. յարէ՝ սրբոյ։
12. Ցօր. գայլան, ուղղեցաս ըստ Գ և Ե. օր։

և չինել եկեղեցի, կարի ընդունելի է. ապա եթէ զայն միայն առացեալ իցէ զի զեկեղեցի չինեացէ. արդ՝ զբան զայն զոր չինէ եկեղեցի, այնպէս ընդունի Աստուած՝ եթէ նա զայն ապրատաց. Զինչ պէտս էր Քրիստոսի օծանել իւղով. այլ յոր ինչ յօժարեցաս կինն՝ զայն ընդունեցաւ[1] Աստուած.

ՁԼԳ. ՀԱՐՑ. Ջեռանեմ զոմանս զի տանջելոց են ի մարգկանէ՝ յատոյս մեղանաց իւրեք, և հնարին տալ զամենայն ինչս իւրեանց[2] զի ապրեացին ի տանջանաց անտի. և եթէ պնաս ոչ փրկին՝ զորդիս իւրեանց ծախեսցեն. արդ, զինչ վաճառ իցեն նմա[3].

ՊԱՏԱՍԽ. Ինձ այսպէս թուի՝ եթէ չարաչար գաւառապետ այնպիսին. քանզի[4] յամենայն ժամ լսաւ պատուէր սուրբ աւետարանին, որ ասէ. Աւրէ կոմիս կատարեալ լինել՝ վաճառեա զինչս քո՝ և սուր ապրատաց[5]». և[6] զինչ զոան անանց կենացն և անվախճան բարեացն, « Զոր ակն ոչ եւ տես, և ունկն ոչ լուաւ, և ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, (զոր պատրաստեաց Աստուած սիրելեաց իւրոց[7]». և զայն ոչ եթէ ամ մի միայն վայելեսցէ, կամ տասն, կամ հարիւր, կամ բիւր հազար, կամ զինչ է սկզբանէ աշխարհի մինչեւ. ցայսօր ժամանակի՝ չիմք անձրեւաց եղեալ են[8], այլ եւս անթիւ և յաւիտեանս յաւիտենից. և նա զանս

1. Ե. օր. ընկալաս։
2. Ցօր. նորա, եղաք ըստ Ե. օր.
3. Գ. օր. Ցերեսին գանձս զի տանջելոց էն, կամ զանձ ասէ և կամ զանձ այլ էրէի հարեաց, և ասց գանձանդ ինչս զի ապրեսցէ ի տանջանացն, և նրին այնիս ու բասախանանաց պղրդես նոր ծնեսցուց, զի՝ նա վարձ էն նմա.
4. Գ. օր. զնէ տանչ յարեամ լսաս և չանի յանձանդ ձամ։
5. Մատթ. ԺԹ, 21։
6. Ցօր. եղեալ կր և նա, ուղղեցաք ըստ Գ և Ե. օրինակաց։
7. Ա. Կորնթ. Բ, 9. յայ Ե. օր չանի։
8. Գ և Ե. օր. իքանեն։

կենացն այնմիկ՝ և ոչ վկէս ընչից խըտոց սիրեաց տալ կարօտելոց[1], զի վայելէր զայն՝ որ անսպառն է. և զան այնմիկ կենացս՝ որ այսօր ապրեսցի ի տանջանացս յայս՝ և վտիտն մեռանելոյն, զանմնայն ինչս իբր եառ[2] յօժարութեամբ. այլ[3] թէպէտև ապրեցաս առա ի սուղ տանջանաց, սակայն զանմնայնան զայն ծանրագոյն[4] կրելոց է՝ որ ոչ փարասի[5] յաւետեանս յաւիտենից. իսկ եթէ վաղն իբաց ինչ՝ ոչ տանջեսցի, այլ վաղն այլ ինչ մեզանաց, կամ[6] վաղն գողութիւն, և կամ՝ վաղն սպանութիւն, կամ՝ վաղն զրկանաց, և հանիւթեսցէ և գոհանայ[7], որպ առա տանջեսցաս, անդ ոչ գառապարտս, ապա եթէ ի տարապարտուց տանջեսցի, և ներէ և գոհանայ[8], զամենայն չանցանս իբր քաւեսցէ. իսկ այնոքիկ՝ որ զորդիս իւրեանց վաճառեն և գանձինս իւրեանց ապրեցուցանեն, ահա վի կորոյս զորդին, և այսօր կամ՝ վաղիւն մեռանելոց է սատկապէս. և[9] նա բնաւ ոչ ապաշառեաց և ոչ եցաց և ոչ կոծեցաւ, իսկ յորժամ Աստուած տանիցի[10] ինէ միայն յառաքեալ յուսարկէչ գնա, և ոչ կոծէր և լայր, այլ գոհանէիցեմ ներբէր և օրհներ[11] զԱստուած. քանզայսա է վի քաւէր յանցանք նորա[12].

1. Գ և Ե · օր · ապ՛ասոց ։
2. Յօր · պակասէր, եդաք զատ Գ և Գ օրինակաց · Ե · օր · դնէ՛ պոյ ։
3. Ե · օր · գնէ ար ։
4. Գ · օր · չունի, իսկ Գ և Ե · օր · գնեն ծայրեղին ։
5. Յօր · պակասէր ար ու ֆոբոսի · լսացաւ ի Գ և Ե · օրինակաց ։
6. Ե · օր · այսինքն ։
7. Ե · օր · գոհանոյցե ։
8. Գ, Գ և Ե · օր · չունէին զրավ ասա ... ներբէ և գոհանայ ։
9. Ե · օր · յաւելու ինքն ։
10. Ե · օր · պեսանէրք ։
11. Գ · օր · գնէ՛ հաՏներբէր, իսկ Ե օր · չունի՛ ներբէր և ։
12. Գ · օր · յաւելու, և զան անցասոց կենացս վայելման չի ի՛ պանջնալի ապա մ և մբաւոյ՝ վաճառի զորբին իւր ։

ՁԼԳ · ՀԱՒԾ · Եթէ ոք ոչ խնայէ յընչս իւր, և արասցէ ընծայիս բազում՝ բարեկամանց, և ողորմելիւն ասէաս արասցէ և ազգասանեայ, զինչ լինիցի ։

ՊԱՏՄՈՒԹ. Ազգի ազգի իցէ ասել յաղագս այգոյիկ հարցանելոյ[1]։ Արդ, եթէ ոք ողորմելիւն ունիցի[2] զի հանապազ հիւրընկալութիւն արասցէ և ոչ ուսէ առանց օտարաց կերակուր. եթէ տեսանիցէ օտար՝ արիաճէ առաջի նորա սեղան և ուտիցէ ընդ նմա.

1. Ե · օր · չունի հարցանելոյ. և յառաջ վարէ զրանն այսպէս · Աւետ · ոգր, երի ողորմելիւն ասի հիւրընկալութիւն ասելի, և ոչ ասի կերակուր ասաց զարէ · որ իւր տեսանիցէ զաղէ՝ զինի ասաջի նորա սեղան և ասի ընդ նմա · Լոկ երի ոչ տեսանիցէ օտար՝ կուէ չերակիսն և ասրեսանաց ընդ նասա · այնպես ասելի և օտարաց և ասջասաց, և քնաս ոչ ասելս ասելի զրարն և զաղցասն, ասլ նորա կերակուր և այլ ինչ ասասի ասրսորելիւն · այնպիսի բանս ի ընդն, զի Աբրահամ օտարասեր էր · Լոկ երի զասէ և ծանրէ(=) խրասնաց ոչ ընկնայ ի սորչելն, այնպէս ին և ասվնայն ինչս իսը ասալ ասէասոց, ոչ օրհնալ · ապա և յասկնաբանի անալ լսասէ, ինց ին բարեկամաց կանեսցե · ոչ ին և ընդ է դնա ոչ զէսի ին ընկնայ ի սորչելն և սրբալ ասէասրելիւնն է ընց նեաց, ասրեսցէ է ասանձնաց ոչ ասասրասրել է այնպիսեաց ասրեսնաէրց, և զչբայ իւր ոչ երասցէ, այլ օրհն ին վասն ասսասրելիւն ։

Գ · օր · այսպէս ունի · Հարց · Երէ ոՏ ոչ խնայէ յինչս իւր, և արասցէ ընծայիս բարեկամաց, և ասկաս ողորմելիւն արասցէ և ասջասանայ, զինչ արասցէ։ Պատուխ · Երէ ողորմելիւն ասնիցէ՝ զի հանապազ զհիւրընկալութեանն, և ոչ ասալիչ ասասնաց զասրասրաց կերակուր, երէ սեռասնի ասանձնասի զանչ սեղան և ասալի ընդ նմա · Եւ երէ ոչ սեռասնի զասրասրաց՝ կուէ ի բարեկամաց խրաց և խրասնաց, և երէ ասալ զրասնաց սչնպես ասրասցէ · Եւ ասջասալ զրպես ասվրասրելիւն է չալ ասս զրասնս՝ ասնրս ոչ ասրասցէ զալ կերակուր նորա ասասրասչնս՝ զրպես իւր զրասնաց՝ զրասնաց, այնպիսին չկորնչի զրասնաց և ասրելիւնն չկորնչի, այնպիսին իւր զանկասչն ինչս ասջասալց գալ՝ ոչ ասջասի · զրպես յասկնաբանին լսասէ իւր՝ այն են չկորչէ նորա ։

2. Գ · օր · ասասէն յաւելու՝ յասչես այգոյիկ հարցանելոյ ասէ՛ ։

*իսկ եթէ ոչ տեսանիցէ օտար, կուչ ի բարեկամաց և խրախանայ ընդ նմա. և եթէ օտար տեսանիցէ՝ այնպէս արասցէ. և ազբատաց՝ որպէս սովրատվիան է գալ առ գրասնա՝ անառս ոչ առացէ տալ կերակուր նոցա, և ոչ առատապէս ողորմասվիան, որպէս թէ գամենայն կարօտասվիանս նոցա ընաւ. այնպիսին վարձկն բազում է, զի և Աբրահամ օտարաբէր էր։ իսկ եթէ փղոսկր և քնարաձ խրախանայ, զի գովեսցի ի մարդկանէ և մարմնին փառասրեսցի, այնպիսին, թէ և գամենայն ինչս իւր ազբատաց օտոյ՝ այնչ օգտեսցի, որպէս և յաւետարանի անգէլ լսաք, թող թէ բարեկամաց վատնեսցէ. այլ սակայն թէ զգոյ ի միս ոչ դիցէ, զի գովեսցի ի մարդկանէ, և զարգարասը յինչս իւր ոչ խնայեսցէ՝ յոսկի կամ յարծաթի, և յանասից արծամարհասվինէն ի բաց փախասւ, ապրեսցի ի տանջանացն որ պատրաստեալ է. այնպիսեացն արծամարհասն ասեմ, և վարձք իւրեանց ոչ կարասանին. այլ օգտեսցին ինչ վասն առաքինասվեանն։

ձԼ.Ե. ՀԱՐՑ. *իսկ եթէ ոք տացէ ինչս բազասւն ազբատաց, և զաւակք ընտանեաց իւրոց կարօտք իցեն. լաւագոյն է նոցա տալ եթէ ազբատաց*[1]։

ՊԱՏԱՍԽ. *Լաւագ է մարդապէսէն զի տասց վասն ոդորմասվեան, քէ «Բերկա քաղցեսցց գնաց գր, և գաղբատս անցարկս տար ի տուն քո*[2]». *և յորժամ գայս ասաց, ոչ միսեւս գայս վայր գադաբեաց, այլ յաւել ասելով. և «յընտանեաց գաւակի գր գամեն մի՝ արկանիցես*[3]», *այսինքն թէ յորժամ գնոսս կարասս տեսանիցես՝ անասս մի՝ արասցես, այլ պարտ է գնոսս նախ տեսանել։*

1. Գ. օր. չունի գայս Հարց. Հանդերձ Պատաս. իսկ Ե. օր. գնէ. Երէ տարտ գասուի ընտանեացն կարօտ եղեն, լաւագոյն է նոցա տալ քէ տղբասց։
2. Եսայի. ԾԱ, 7։
3. Նոյն։

ձԼ.Զ. ՀԱՐՑ. *Իսկ գամենի է ողորմածն. արդ, մարդասէր ողորմածն է՝ եթէ այլ ոք առաքինի*[1]։

ՊԱՏԱՍԽ. *Ողորմածն ողորմած կոչեսցի. սակայն*[2] *այլ է ողորմածն, և այլ է մարդասէրն. «Որ ողորմի ազբատին, ասէ, սին իմասասն, փոխ տայ Աստուածոյ*[3]», *այսինքն է թէ հատուցանէ*[4] *նմա անդրէն. իսկ մարդասէրն հատասոյ է Աստուծոյ. մարդասէր իսկ այն է՝ որ գայն որ ոչ արասցէ նմա բարի, հատասոյ սիրէ, իբրեւ գայն՝ որ բարի արարեալ է նմա. որպէս և ինքն ՏԷր՝ պատասխրէ մեզ առեալ*[5]. «Քարի արարէք առեղեաց ձերոց, օրհնեցէք զանիծեսս ձեր, և լինիցիք նմանք Հօր ձերոյ որ յերկինս է[6]». *իսկ վասն ողորմածայ այսպէս ոչ ասաց, այլ՝ թէ «Եկայք օրհնեալք Հօր իմոյ, ժառանգեցէք զարքայասվիսն երկնից*»[7]։

ձԼ.Է. ՀԱՐՑ. *Ապա ասեն. թէ անիծանէ զբանեայ կամ կրծասւսր, ոչ ինչ վասնդ է։*

ՊԱՏԱՍԽ. *Մեծագոյն վասնդ է արարչագործ յոյժ. զի գամենայն գիսր զոր հրամայեալ է մեզ Աստուած թէ մի արասցես և մեք առնեմք, գասուս իբրեսս զանց եմք, և գասուս գործս. քանզի ասաց*

1. Գ. օր. ունի այսպէս. Իսկ գասվեալ ողորմեցն է, թէ տալ ոք առաքինի. Ե օր. Գասվեալ է ողորմեցն, որոյսոն և մարդասէրքն, թէ տալ ինչ առաքինի։
2. Գ և Ե. օր. չունին ողորմած կոչեսցի. սակայն։
3. Առակք ԺԹ. 17։
4. Գ. օր. չէ տարտագործեն։
5. Ե. օր. Իսկ ողորմեցն այն է, որ գայն որ ոչ արասցէ նմա բարի հատասոյ սիրէ, որպես գայն որ բարի արար նմա. որպես և Տէրն ասաց։
6. Մատթ. Ե, 44, 45։
7. Մատթ. ԻԵ, 34. ասասէն յԳ օր. յասվեալ է և գարչէն և այս բան. ապա չ-ն ինչ հնոյ ասացէ, որ ասիեալիցէ իմ պարտական. և չէ՞ն լինիմ. ապա հնոյ ցնծասվեան է ժառանգեսցեն իմոյ։
8. Ե. օր. գնէ՝ նոյ։

Քրիստոս թէ «օրհնեցէք զանիծիչս ձեր», և Պաւղոս ասէ, «օրհնեցէք և մի՛ անիծանէք». և զու ոչ լուար ի Քրիստոսէ և ոչ Պաւղոսի, և անիծեցիր, զատապարտիս[1]։ Արդ, եթէ թագաւորն ասէր ցքեզ, և բոլոր հարիաներ ամենեցուն և ասէր, եթէ ոք զնիզանչականն իւր անարդեսցէ կամ անիծեսցէ [2] զատապարտեալ պատժեսցի. կամ թէ ոք զպանող ուրուք սպանիցէ՝ մահաւ մեռանիցի. և զու ասէիր թագաւորին, թէ զու անիծեալքիր, և ապրիր սուր ի ձեռս նորա՝ թէ զու սպան, ոչ ապաքէն չարաչար սանկէր զքեզ և ասէր. ես քեզ պատուիրեցի ոչ անիծանել և ոչ սպանանել, զայս թէ ոչ զատապարտիս և մահաւ մեռանիցիս[3], և զու զի՞ս յորգորես անիծանել և սպանանել[4]. այնպէս և Աստուած զայնպսիսին չարաչար զատապարտեսցէ[5], որք սովորեալ են ասել ընդ ոմանս, Աստուած անիծեսցէ[6] զքեզ, և Աստուած նզովեսցէ զքեզ։ Ո՛վ անմիտ և անիւրաւ, Աստուած քեզ պատուէր ետ ոչ անիծանել, և զու ասացեր[7] թէ զու անիծեա. ոչ գիտես թէ զի՞նչ գործես. զի նա քեզ ասէ. եթէ անիծանես զատապարտիս, և զու զնա առնես պարտական և ասես, թէ զու անիծեա. մեծ զատապարտութիւն գործես անձին քումմ. և ոչ գիտես թէ ժամն այդօրիկ չարաչար տանջելոց ես[8].

1. Գ. օր. Ե՞ւ դու ոչ Քրիստոսի լսես և ոչ Պաւղոսի որ ըստ էր Քրիստոսի, զատապարտիս. իսկ զայնօրդ բանն հաստատ կարգէ։
2. Ե. օր. չունի զատապարտեալ պատիժն։ Կամ՝ և զանազան սպասուք սպանանիցէ։
3. Ե. օր. չունի ապա թէ ոչ զատապարտիս և մահաւ մեռանիցիս։
4. Ե. օր. յաւելու՝ ասկայն։
5. Ե. օր. տանջեսցէ։
6. Ե. օր. անիծէ... նզովէ։
7. Ե. օր. ասես։
8. Գ և Ե. օր. գտանիցես։

ՁԼԸ. ՀԱՐՑ. Յորժամ հրամայէ գիր, եթէ արաբեաք թողութիւն մեղանչականաց. ասացեն ոմանք ընդդիմաբանելով[1], եթէ Քրիստոս Յուդայի ընդգէր թողութիւն ոչ արար։

ՊԱՏԱՒ. Զար է ասացուածդ այդ, զան զոխակալութիւն, և առասել չար. մի՛թէ Քրիստոս ասաց, թէ անգ ոչ տանջեցից զմեւրսորն կամ գչարարսն քո, կամ զայնոսիկ որ ծուռ մեղանչեն[2]. այլ ասա՝ ոչ ինչն չար արաբ Յուդայի, և ոչ քեզ հրամայեաց չար առնել քոյմ չարարքին։ Եւ արդ, կարեւս ասել թէ ասա ոչ արաբ թողութիւն Քրիստոս Յուդայի և այլ չարչարանաց[3]։ Զի եթէ ոչ էր թողեալ նոցա, բացեալ էր երկիր[4] զի կլեալ[5] էր զնոսա, առաքեալ էր հուր, և կիզեալ էր զնոսա[6]. այլ ոչ արաբ ասա չար ինչ նոցա, և ոչ քեզ հրամայեաց առնել, և ոչ եթէ ինչն չար արարեալ ումիք։ Բայց պետրոս յորժամ եհաս գունին Մադբոսի, ասաց Քրիստոս ցնա, «Եթէ համարիցիս եթէ ոչ կարեմ ապաչել զՀայր իմ, և հասուցանիցէ[7] ինձ այժմ՝ աւելի քան զերկուասան գունդս հրեշտակաց»[8]։ Այլ ասա ոչ արար չար նոցա, և ոչ եթէ չար միայն չարար, այլ մանաւանդ ապրեցէր զանոնա և ասէր. «Հայր, թող զդոսա՝ զի ոչ գիտեն զի՞նչ գործեն[9]»։ Եւ որ գործաւ ի չարչարողացն և հաւատաց ի Նա, ած[10] յարքայութիւնն իւր.

1. Գ. օր. չունի ամէն ընդդիմաբանելով։
2. Գ. օր. ոչ Նոա մեղան։
3. Գ և Ե. օր. չարարքաց։
4. Գ. օր. գնե՝ անդառնիցէ. իսկ Ե. օր. յաւելու՝ զբերան նոր։
5. Գ. օր. կոխել։
6. Գ և Գ. օր. չունին առաքեալ էր հոր և կիզեալ էր զնոսա։
7. Ե. օր. հասուսցէ։
8. Մաթ. Ի՚Զ, 53։
9. Ղուկ. Ի՚Գ, 34։
10. Ե. օր. նոյն։

և գու զայս ամենայն լուար, և համաձակիմս ասել՝ լեհ ոչ սրաբ Քրիստոս թագաւիսն Ճատգայի։ Կարի յոժ սրաբ. և անդ ասենդվոց է գամենայն մեզատւորս, [1]և զնա խակ սպիտակս. և մնասատեղ ոչք գոյապիսի բանս համարձակեին ասել, առատիպոգես գատաապարտեագ։ Խակ գու՝ եթէ մեզանչականեին քամ սրաագնս թագաւիսն, թագցին ամենայն յանցաքն գո, և նա թէ այլ ինչ յանցանք գործեալ էգէ՝ պիտ գատաապարտեագի։

ՁԼՔ. ՀԱՐՑ. Եթէ ոք ճանաչէ զոք զի յանցանս գործեալ էգէ ի ծածուկ, պարտ է յանդիմանել, թէ ոչ։

ՊԱՏԱՒ. Ոչ ամենեւին, այլ պարտ է քահանային ասել, զի նա միայն գիտէ զգեղ հիւանդութեան նորա. խակ գու յորժամ յանդիմանես զնա և համբաւի գործ չարեագ[2] նորա և խնամեգի, զի լուր եգիս յանցանք նորա, առնու համաձակութիւն, և անպատկառելի ինագիս, և լրկի և անամօթելի լինիցի[3] այնահետեւ ի մարգկանէ, և ի մեզս ինագիս, և պատճառ գու եգիր նորա յանցանցն։ Այլ եթէ յանդիմանել կամիցես զնա, առ զնա մեկուսի, եթէ գու ոչ կգիս յանցաւոր, և արատաւեա և պատնեաք խրատեա, զի մի՛ եւս այլ գործեագէ։ ապա թէ ոչ՝ յանդիմանել զնա ի մէջ ընկերգաց՝ ոչ է պարտ, ապա թէ ոչ՝ գատա-

1. Գ. օր. առաձնօր այլապէս կարգէ զրանն. զի ընի Քրիստոս ի քառասն տեղես ու եր առաջեալ. Յոասս. գաղի յաղաչեցոս. ընեան. Եւ ոչ լուեալ զաղաչեբ և գեպղոպինեան Քրիստոսի է պետն անհնան մարդոյ, զգա անպատր եր անսի գանձնացն. ընեն գոս վերանկանեին ի ն ընդացոս, ընդգի եւ անձեայն յանցանսն ի. Եւ նա որ գնացան տեղ՝ ընեն ու գընտոգի է լուեսացն եւ վերոսին ասպետգի գաեբ եւ գնասպաղինեան առ տեղ, ընդգան ի ն չանգանս նորա յաեբոսած գանձնանց նման լնգի եւ առնի գեհենի եւ տեղ գասնդոց. զի պարտ է տեղ պատանեի գնացոգ, այնոգես եւ չքնեկբեն ի ասոմ. այգպես նմանէ եւ չքնաագոգի։

2. Ե. օր. չարսինեան։

3. Ե. օր. անպատկառ ծոց, և լրբի և անամաչ ծոց։

պարտ և հաղորդ լինիս նորա յանցանացն. զի եթէ բամբասեին չար է, որչափ եւս առաւել յանդիմանելն. Եւ ոչ եթէ որ բամբասէ միայն, այլ և որ եպագուցանէ գլանիս իւր առ ի լսել զբամբասանս ընկերին։

ՁԼԹ. ՀԱՐՑ. Եւ արդ, որպէս բամբասելն չար է, այնպէս և որ լսէ զբամբասանս՝ չար է։

ՊԱՏԱՒ. Այո, ասէ, որ լսել յօժարէ[1], հաղորդ է բամբասանաց ասելոյն. բամբասանքն չաբահասուեիքեն[2] է, յորժամ անցանէ ոք ի կորնիս յայն[3] ուր եպեն զարշահոտութիւնք[4], ոչ ապաքէն ենու գհոտառելոյն զի մի՛ լցեալ լինիցի գարշահոտութեամբն. այնպէս պարտ է խնալ ընդհատս ականջացն[5] և ոչ լսել զգործս գարշելիս։ Արդ, գինչ օգտեացի ոք առ ի լսել, եթէ այս անուն ջնացաս, կամ այս անուն պատնեիցաս. միտն գոգացաս[6], և միտն արատագաս եգես։ Արդ, եթէ գարշահոտութիւն ինչ ուրուք ծածկեալ էգէ, և ոք բրեալ բանայ գնա և բարէ գարշահոտելիսն, ոչ ապաքէն եւ բաբանելիւր ոք ենու գհոտառելիս իւր և փախչէ ի տեղւոջէն յայնմանէ, և գայն որ եպագ բարեաց գհոտն գայն թշնամանեացգեն և անարգեացեն։ Այնպէս պարտ անեի[7] և գատն գինոբելիկ՝ որ բամբասեն գընեկերն առ գեզ։ Թէպ[8] գընեկն գր և պաբասեւս գնա և առաջ ոչ կամիմ լսել զբամբասանս եղբօրն. և ապա բարի լինիցի գեզ յԱստուծոյ։

ՁԼՍ. ՀԱՐՑ. Եթէ ոք տարկանէ գաղբատն կամ առցէ ինչ ի նմանէ, գինչ լինիցի։

1. Գ և Ե. օր. գնեն՝ որ լսե և որ լսել յօժարէ։
2. Գ. օր. գհանձնոգոսքեան։
3. Ցօր. է կողմն յայն ոտ, եգաք լսան Գ. օր։
4. Գ. օր. գհոգառելն, այսպէս և որ գինի։
5. Գ. օր. գլսելս։
6. Գ. օր. գայլ գեղացան։
7. Գ. օր. առել։
8. Գ. օր. եպես։

ՊԱՏՄ. Մեծաւտումն այն՝ թէպէտեւ ազգասէր ոչ եւս, բայց և ոչ էասւ իսկ ի նմանէ. իսկ ապա[1] որ առնուլ եւս մեծագոյնս և չարաչար տանջի քան զմեծաւտումն. և միոյ լինելոյ, ասէ, այլ չարաչար տանջանս քան զայն՝ որ կատաղեալք կամիլ մեզ[2] ջրոյ ի մէջ գցել։ Կարի այլ չարաչարն տանջանք էցէ, և տաւտիլ եւս չար[3]։ Իսկ որ զաղբատն հարկանէ, ինձ պատկս թեւիւ թէ ընդ այնոսիկ համաբերեսցի՝ որ զԲրիստոս ապատակեցին։ զի մէ՛ Բրիստոս ասաց, «Որովհետեւ արարէք միում յեղբարցս յայսցանէ՛ ինձ արարէք[4]», քաջայայտ է, զի մէ՛ բարի արարիք ազգասէրն, Բրիստոսի արարիք[5]. և մէ՛ զազբատն ապատակեցեր, զնա ապատակեցեր։ Զանգի այնոքիկ որ զըԲրիստոս ապատակեցին, ոչ Աստուած խոստովանեցան և ոչ Որդի Աստուծոյ, այլ մերթեցուիչ. և զան ուրացութեանն՝ տաւտեզապէս տանջեցուին։ Իսկ եթէ զնա Աստուած խոստովանեալ էին, այլ զնաւ ոչ համաբերեալ էին կատակիլ զնա, թէպ թէ ապատակի կամ խաչել։ Զի թէ ճշմարտութեամբ Թէոդոս տաւքեաց զպատկեր իւր յԱմաթաք, և նոքա ապատակեալ խորտակեցին զնա, ո՞չ ապաքէն չարաչար հարածեաց զամենայն քաղաքն։ Եւ արդ, Բրիստոս ոչ այնպէս, այլ զազբատս տաւքեաց և պատուիրեաց տալով, թէ «Որովհետեւ արարէք միում ի փոքրկանցս յայսցանէ, ինձ արարէք»[6], և դու ապատակես, զինչ լինելոցս, եթէ ոչ ընդ Հրեայն տանջեցցես, որք զԲրիստոս ապատակեցին[7]։

1. Գ. օր. պն։
2. Եւ օր. կոխել զնա։
3. Գ. օր. չունի կալն այլ չարաչարն պանձանս էցէ, և տաւտիլ եւս չար. իսկ Եւ օր. չունի միայն և տաւտիլ եւս չար։
4. Մաթ. ԻԵ, 40։
5. Եւ օր. զնէ. յայտ է թէ քաւն ընէ չար՝ զայն Բրիստոսի տարբեր. և չունի մինչև յայսցանէ կամ խաչել։
6. Եւ օր. զոր ինձ գնաւ տանիցէ, այն ինչ է համարեալ։
7. Վ. օր. զնէ՝ այլ զաղբատս ապատակեցին։

Իսկ եպիսկ մեզ և սիրոյն Բրիստոսի ընդունել զաղբատս և զանանիս, և ընալ զկարտասխիսն պիտոյից նոցա, ըստ հրամանի Տեառն մերոյ և փրկչին Յիսուսի Բրիստոսի, ընդ որում՝ Հօր և սուրբ Հոգւոյն վայելէ փառք իշխանութիւնն և պատիւ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն[1]։

1. Գ. օր զնէ՝ Եւ Բրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ի նոսա ընդ Հօր և ընդ Հոգւոյն սրբոյ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս. Վ. և Եւ. օր. Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ և օրհնեալ յաւիտեանս. ամէն։

ԻԴ

ԴԱՆԱՆՈՒԹԻՒՆ Ս. ԱՔԱՆԱՄԻ

Աճենայն ոք որ կամի փրկիլ, նախ քան զամենայն պիտոյ է՝ զի կայցի զհամբակիկ[2] դէմառաջի զերծ լիցի ոք ոչ[3] ամլոյդ և ամրիծ[4] պահեսցէ, առանց երիվարելոյ[5] յատեանն կոխիցէ[6]. իսկ հասեան կամքոյդիկէ[7] այս է. զմի Աստուած յերրորդութեան[8] և զերրորդութիւնն ի միութեան[9] պատուեսցուք. և ոչ չհամբիւրիլ զանձինն և ոչ զինքեանսյիլեին բաժանելով[10]. քանիսի այլ է անձն Հօր և այլ Որդւոյ և այլ Հոգւոյն սրբոյ· այլ[11] Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ՝ մի է աստուածու-

1. Բ. որ. Գաւառաբանիկն ասդրպեա հասաղ, աստղալ մեծին Աբրահամ եպիսկոպոս վարդապետի Աքինեցւոյ։
2. Բ և Գ. որ. զի առնիցէ ասդրպեա։
3. Բ և Գ. որ. ոչ խորհուրդս ոք։
4. Բ և Գ. որ. անարատ։
5. Բ. որ. գաղափակ. Գ. որ. երիցս։
6. Գ. որ. ասասէն յաւելու՝ այս է կոխեսցէ հասաղ, զոր նրին ոչ խորհուրդս ոք հասասարմբոք և հասասրպեա հասաղոցի, ոչ խորհսցի երբեք։ Գ. որ. մինչեւ ցայս վայր կարմրագեղձ գրեալ էր քան խորագրին։
7. Բ և Գ. որ. ասդրպեա։
8. Բ և Գ. որ. Զի ի Աստուած երրորդութիւն։
9. Բ և Գ. ի գերութիւն։
10. Բ և Գ. որ. քայց գանձինն ի՛ չեմբիւրեսցուք, և զերկայսանիսն ի՛ պրաշեսցուք։
11. Բ. որ. քայց իսկ յԳ. որ. պակասի՝ այլ Հոր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ։

թիւն, հասասաբ փառք և յաւիտենական[1] միոյ-թիւն։ Որպէս Հայր՝ նոյնպէս Որդի, նոյնպէս Հոգին սուրբ[2]։ Անստեղծ[3] Հայր, անստեղծ Որդի, անստեղծ Հոգին սուրբ[4]։ Յաւիտենական է Հայր, յաւիտենական Որդի, յաւիտենական սուրբ Հոգին. և ոչ երկու յաւիտենականս[5], այլ մի յաւիտենական. որպէս և ոչ երկու անստեղծս և երկու անչափս[6], այլ մի անստեղծ և մի անչափ։ Նմանապէս ամենակարող է Հայր, ամենակարող Որդի, ամենակարող սուրբ Հոգին[7]. և ոչ երկու ոչ երկու Աստուած[8] այլ մի Աստուած։ Այսպէս Տէր Հայր, Տէր Որդի և Տէր Հոգին սուրբ. և ոչ երկու ոչ երկու տեսուս, այլ մի է Տէր. զի որպէս առանձնաբար միտրաքանչիւր անձն Աստուած կամ տէր խոստովանել քրիստոնէական ճշմարտութեամբ քանդատասիլը, այսպէս երկու աստուածս կամ երկու տեսուս ասել՝ կամ[9] զիրկ[10] սրբելիք[9]։ Հայր ոչ յումեքէ արարեալ[10] և ոչ ստեղծեալ, և ոչ ծնեալ. Որդի ի Հօրէ միայնոյ[11] ոչ արարեալ և ոչ ստեղծեալ, այլ ծնեալ. Հոգին

1. Բ և Գ. որ. յաւիտենից.
2. Բ և Գ. որ. նոյնպէս է Որդի, նոյնպէս և Հոգին սուրբ։
3. Բ և Գ. որ. յաւիտեան է։
4. Բ և Գ. որ. աստէն յաւելուն՝ անչափ է Հայր, անչափ Որդի, անչափ Հոգին սուրբ։
5. Բ և Գ. որ. ոչ են երեք յաւիտենականք։
6. Բ և Գ. որ. որպէս ոչ են երեք անստեղծք և ոչ երեք անչափք։
7. Բ. որ. յաւիտեան աստէն. ակաղն ոչ են երեք ամենակարող, այլ մի ամենակարող։ Նոյնպէս Աստուած է Հայր, Աստուած է Որդին, Աստուած Հոգին սուրբ։
8. Բ և Գ. որ. ոչ են երեք Աստուածք։
9. Բ և Գ. որ. զի որպէս տէրունական հասասրպ բանաքառսիկն խոստովանել զերրորդութիւնս անյն աստուձին Աստուած և տէր քով, նոյնպէս կանոնագիրք առքելոցն ասելոյ երբէք աստուածք և տէրք։
10. Բ և Գ. որ. է եղեալ։
11. Բ և Գ. որ. միոյն է։

առբը է Հօրէ՝ ոչ արարեալ և ոչ առեղծեալ և ոչ ծնեալ, այլ բղխեալ. ապա մի Հայր[1] ոչ երբս Հարս, մի Որդի, ոչ երբս որդիս, մի Հոգի սուբբ, ոչ երբս Հոգիս սուբբ։ [2]Եւ ի սոյն երրորդութիւնս՝ ոչ ինչ առաջին կամ վերջին, ոչ ինչ երէց կամ կրտսեր. այլ բոլոր երեք անձինքք յաւիտենական Թեթան էին և համահաւասարք։ Այսպէս, զի ամենայնիւ որպէս արգէն վերագոյն ասացաք, և միութիւնն երրորդութեան և երրորդութիւն ի միութեան պատուելոց է. որ կամի փրկեալ լինել այսպէս երրորդութենէն խնայեցի։ Այլ Հարկա-

1. Բ և Գ. օր. ապա ասէ՞ն զի է Հայր, և։

2. Բ. օր. ասած անտեսանելի բանն պատասխանէ, այսպէս ասելի։ Ը– է սոյն երբորդութիւնս, ոչ է էր ինչ մեծ կամ փոքր, այլ ամենեն երեք անձինքն յաւիտենից էին փիւռոյ և հաստատ. ապը, ասենէն որպես վերագոյնս է, զիւրեանց յերրորդութիւնն և երրորդութիւնն է զիւրեան պատուական. ապա ասէ՞ն զի ինչ էրևիլ, պտղոս յարբեր երրորդութեան խնայէ։ Բայց նորաբար է ան է յաւիտենական էրկնութիւնէ՝ զի էրտնանչեր ոմ պատճառաւն ասացաք զերրորդութեան տեսան մերոյ Քեռատի Քրիստոսի. ապա ասէ՞ն ասելով զասած իւ՝ զի հաստատացուսց և խոստովանեցուսց՝ զի Տէր մեր Քեռատս Քրիստոս, Աստուած և մարդ է։ Աստուածն է իւ գոյացութենէն Հաւր. Հաւասար է ի գոյացութենէն Հաւր. նոյն է ինչ Հաւր. նոյնպէս և Հոգին սուբբ։ Ա– է ասէ՞ն զի Աստուած և մարդ է, ոչ երկու Քրիստոս, այլ միայն Քրիստոս։ Աստուած է ի գոյացութենէն Հաւր. նոյնպէս է ի գոյացութենէն մարդ։ Աստուած է ի գոյացութենէն Հաւր. Հաւասար

ԻԵ

ՅԱՂԱԳՊ ՄԵԼՔԻՍԵԴԵԿԻ

Ի ԳՐՈՑ ՍԲՐՈՑՆ ԱԲԱՆԱՅԻՆ

Թագաւորն Սաղիմ՝ ըստ անուան քաղաքին Սա-
ղիմայ անուանեցաւ Սաղիմ· և ծնաւ զԱազապ՝ և
Ասապ ծնաւ զՄելքին. և Մելքին ծնաւ երկուս
որգիս, և զմին անուանեաց ըստ անուան իւրոյ
Մելքին, և զմիւսն անուանեաց Մելքիսեդեկ· Եւ
Տէրն սիրէր զՄելքին վերեց որդին, իսկ մայրն
զՄելքիսեդեկ·

Եւ Տէրն իւրեանց Մելքի Թագաւոր էր և Տա-
ւաւոմիա հեթիանոս, և զոհ մատուցանէր երկուս-
ան կաց· Եւ յորժամ հնձան ժամանակ գոհէին,

ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵԼՔԻՍԵԴԵԿԻ

Զոր եւ պատմեն ոմանք պսպղեալ[1]

(Ըստ Բ և Գ օրինակաց)

Թագաւորն Սաղիմ չհնէ քաղաք[2] և կոչէ ըստ անուան իւրում Սաղիմ, և ծնանի զՄելքին. և Մելքի առ իւր կին զԱազապ[3] և ծնաւ ի նմանէ որդի և անուանեաց ըստ անուան իւրոյ Մելքի· Եւ զաթնաց ծնաւ որդի, և անուանեաց Մելքիսեդեկ· Եւ Հայրն սիրէր զՄելքի, և մայրն սիրէր զՄելքիսեդեկ· Եւ յաւուր միում ի ժամն ատտաս-

1· Գ· օր· որ է՝ ի· ՅԱՅՍՄ· գրագրաւոյն վհատաց, ոչի պսպղէս· (Պարտ ինչ և Աբեղի ժէչ) *ձերշաւոյն սիծիյն Ցիպլիսեդեկին ի գոյց սյզդյդի խոյդդոյն Յամնատոնեայ·* Իսկ այլ օր· ՅԱՅՍՄԱՒՈՐԻԱՅ առնաս ապաղ ատաղ անուան հեղինակի·

2· Գ· օր· ոչի պսպղս· Յոոոոդո յոոոՁԵո ԲոՁոոսդ Ս«ԼՀ՝ ևոՁցոս չԵԻՒԼ Ելոբ ֆոզոֆ·

3· Յօր· Ղ՚ազազ·

առէ Թագաւորն զՄելքիսեդեկ· Եւ զծառայս
զնի իւր, և երթիչիւք ի նախերան, և բեր եւճն
արՁան՝ զի մատուցանիցէ զոհ ատտաւածոցն Եւ յոր-
ժամ երթային ընդ ճանապարհն, Մելքիսեդեկ
հայեցաւ յերկինս և ետես զարեգական, և ի միտ
առնոյր զասացեալս և զպատճառն, և ասէր, որ արար
զերկինս և զերկիր և զամենայն որ ի նոսա, պարտ
է երկիր պատկանել և մատուցանել պատարագս, զի
այնպէս երեւի ինձ ի նմանոց երկնից, որ այնո-
ցիկ արարօղն է՝ ի վերայ նոցա հանգուցեալ·
և նա է անապական և անմահ, աներեւոյթ, միայն
Աստուած· և գիտէ զնորհուրդս մարդկան և ըղ-
ձերս, և ենձն աջեան է զոհս մատուցանել· գնա-
ցից առ Հայրն իմ և պատմիցիկ նմա, թերեւս
լսելոյ լինիցէ· Եւ գաՁառ առ Հայրն իւր, ասէ
ածելով զինի իւր· Եւ տեսեալ զնա Հայրն ասէ·
Ո՞ւր էցեն եւՁոն արՁառքն· Առէ Մելքիսեդեկ·
մի՛ բարկանար Հայր իմ՝ Թագաւոր, լուր բանից
իմոց· Եւ նա ասէ· զոր ինչ կամիս ասել՝ ասա· Առէ
Մելքիսեդեկ· Զգոհս զոր կամիս մատուցանել այս
ատտաւածոցս, ոչ երեւին ինձ Թէ աստուածք էցեն·
այլ մատուցաբար պատարագ մեծին Աստուծոյ, որ
հանգուցեալ է ի վերոյ քան զերկինս, զի նա է
Աստուած աստուծոց· Եւ Հայրն բարկացեալ ասէ·

ծոյն, ասէ Հայրն ցՄելքիսեդեկ· Երթ արդեակ ի նախերն,
և բեր մեզ զառաջոս եւճն և խոյս ատան, զի մատուցցուք
ազնիւզս ատտաւածոցն· Եւ գնաց Մելքիսեդեկ· և ի նա-
ռատարչին մատարոյ լեալ՝ ասէ· Ջիւնչ են կուռքն անշունչք
որ ուժիւք օգնել ոչ կարեն· գնացից առ Հայրն իմ, և ատ-
ցից նմա, թերեւս լսելոյ լինիցէ· Եւ գաՁառ առ Հայրն և
ասէ· Հայր, ընդէր կորստեանեմիք զանասունս մեր գոհելով
կաղոյն, որ ոչ ուժիւք օգնել կարեն, և բարի ուանել կամ
չար· այլ Աստուածդ պարտ է գոհել, որ արար զերկինս և
զերկիր և զամենայն որ ի նոսա· Եւ բարկացեալ Հայրն
ի վերայ Մելքիսեդեկի, և ասէ· Եթէ ոչ երթեալ բերցես

1· Գ· օր· Բոլոոոո·

Երթ[ե]լը, և արա զոր տիւմայեցի քեզ, ապա թէ ոչ մեռանիս։ Եւ գնաց Մելքիսեդեկ ի նախերան։ Եւմուա թագաւորն Մելքի՝ առ թագուհին Սաֆիմ կինն իւր ։ և ասէ. Եկեսջիր և մատուցաք զոհս առատածոցս՝ զի յորգւոյ մերոց։ Եւ իբրեւ լուաւ զայն կինն, հառաչեաց, զի գիտաց զի սխա պատհաց Մելքիսեդեկի, որ անգամանաց գնալ վասն կռոցն, և պատճառանաւք զոհիցն կամի սպանանել գնա, և ասէ. Ա՛յլ ինձ, ա՛յլ ինձ. զի ցաւոք ծնայ և ի գիրկս մի՛ տուցի, և առեալ իմով դիեցցուցի. եղեն ընդունայն աշխատանքն իմ։ Եւ ահ սեալ գնա այլ իւր, զի տրտայր, և ասէ ցնա. Մի՛ լար, այլ եկ և ընկեցուք զ[ի]ծուխս, և եթէ ինձ երկչէ վիճակս, ես ընտրեցից յորդւոյ ինից զոր կամիս, և մատուցաք զոհս առատածոց մերոց։ և եթէ քեզ երանէ վիճակն, զոր կամս ընտրեա և զոհեա։ Եւ գոյն արար թագաւորն կարծելով թէ ինդձն երգէ վիճակս. և եկ վիճակն ընտրեան, և նա ընտրեաց զՄելքի ի զոհս։ Եւ թագաւորն երկեաւ գայթակղեցուցանել զաստուածսն իւր, և ետ ի գնառումն զՄելքի զոր սերբէրն։ Իսկ Մելքիսեդեկի տաքսա զերծին արձառան։ Եւ առեալ թագաւորն

զոր ասացի քեզ, փոխանակ անասնոցն՝ զքեզ զոհեցից առատածոցն։ Եւ գնաց Մելքիսեդեկ բերել բան հրամանին։ Եւ ասէ թագաւորն Մելքի զթագուհին[1] Սաֆիմ. Եկ և զմի յորգւոց մերոց մատուցաք զոհ առատածոց մերոց։ Եւ թագուհին ակաա լալ, զի գիտաց եթէ սխա ածէ ընդ Մելքիսեդեկի վասն բանիցն զոր ասաց։ Եւ ասէ. Վա՛յ ինձ, զի ցաւոք և երկաւոք ծնայ և աշխատութեամբ սնուցի, և ահա ընդունայն եղեւ. անհնարին։ Եւ թագաւորն կամեցաւ սպանանել զթագուհին և ասէ. Մի՛ տրտմիր թագուհի, այլ արկցուք վիճակ, թէ ինձ երանէ՝ մատուցաք զորդին իմ, և թէ քեզ՝ մատուցաք զորդին քո։ զի կարծէր եթէ կնդձն երանէ վիճակն։ Եւ արկին վիճակ և եկ վիճակն թագաւորին, և պատրաստեցին զնանալ զպատանին։ Եւ եկն Մել-

1· Գ· օր· սա Թ[ա]գ[ա]ւհին։

զՄելքի զորգին իւր և զարշաւան, գնաց ամենայն ազգականաքն իւրոքք ի մեհեանս կռոցն. և էին ժողովեալ անդ ի զոհսն՝ հինգ հարիւր և երեք մանկունս՝ զոր տարան հարքն իւրեանց զոհել, և այլ բազում արշաւս և տխաբս, որ ոչ գոյ թիւս։ Իբրեւ սկսան զենուլ զմանկունսն, ասէ թագուհին Սաֆիմ՝ մեծաս ազազակաս։ Որդեակ իմ Մելքիսեդեկ, ո՞չ զգորմիս եղբօրն քո՝ զոր ծնայ և սնուցի, և տանին ի զենումն անծանօթ աստուծոյն, որ ոչ է աստուած այլ գեւս։ Եւ զայն լուեալ Մելքիսեդեկի ի մօրէն իւրմէ, եւայ գոհանալէս և ասէ ցմայր իւր. Զարթեք մի՛ ես գնալ աստեն պատ։ Եւ ընծեցեալ սաժանսին ել ի Թագաւոր ի լեառնն. և մայրն գնաց ի մեհեանն կռոց՝ տեսանել զորգէն իւր նախ քան զզենումն։ Իսկ Մելքիսեդեկ ելեալ ի լեառնն և զծանձն իւր յերկիր եդեալ և զձեռս իւր յերկինս համբարձեալ[1] և ասէ. Աստուած ամենայնի, տարարիչ երկնի և երկրի, զքեզ ապաւէն միայն ճշմարիտ Աստուած. լուր ինձ ի ժամուս յայսմիկ, և արա

քեսեդեկ և եղեր զղուարճան և զվայն և զնոխազան. և ժողովեցան ամենայն ազգաժողովն ի զենումն Մելքեսայ[2]. և ոչ ոք միաց յազգէ նոցա որ ոչ եկին անդ։ Ժողովեցին և այլ բազում մանկունս և ոչ գոյ թիւ։ Եւ գնացին ամենեքեան ի սուն կռոցն. և ասէ մայրն ցՄելքիսեդեկ. Ո՞չ ինչ ցաւէ քեզ, զի զեղացայն քո զենուն. ընդէր ոչ ապաես զԱստուածն քո զի թեղեաս փրկեսցէ զնա։ Եւ ասէ Մելքիսեդեկ. Զարմ է իմ այսօր երթալ կալ յազգէս սա Աստուածն իմ։ Եւ էլ նա ի զուսխ երթեին թաղովսայ[3]. և եղեալ գճանճիս իւր յերկիր, և համբարձեալ զձեռս իւր սա Աստուած. և յանկարծակի եղեւ մէգ և մառախուղ, և չարժեաս երկիրն՝ ընկղմեցաւ քաղաքն սա Հասարակ, և ոչ ոք միաց յազգէ Մելքիսեդեկի, ոչ այր և ոչ

1· Ց[օր]· հ[ո]ր[ո]մ[ո]ւ։
2· Գ· օր· չ[ա]տ է վ[ի]ս[ա]ծ Մ[ե]լ[քե]ս[ա]յ, այլ գԵ՝ Ե Թ[ա]գ[ա]ւհի։
3· Բ· օր· Թ[ո]ղ[ո]վ[ա]յ։
4· Բ· օր· չ[ա]ր[ժ]ե[ա]ց[ա]ս ե[ր]կ[ի]ր։

գնեհան զոհից նոցա՝ (գլ) գ.ծոքը կանիցէ զա-
մենեսեան օրք գնացին ի պետումն եգիպ
Մէկբեայ։ Եւ լաւա Աստուած Մելքիսեդեկի, և
եկալ երկիր զնոսին և զազգատոհմն և զամենայն
քաղաքացիսն, և ոչ մեհեան և ոչ բագինք, ոչ այլ
և ոչ կին և ոչ անասուն ձեաց։ Նոքաեկս և քա-
զաքն ընկալեցաս յանդունդս. և ոչ տուեի և ոչ
ծառ ձեաց, այլ զամենայն եկալ երկիր՝ և անցաս
եղեաս։ Եւ էջեալ Մելքիսեդեկի ի Թաւրբրատան
լեռնէնն, և եաս զերկալ զոհսն Աստուծոյ, և գի-
տաց որ բնկի եղեն ազօխք իւր։ Ցաղն կալ և
մեծաս երկիւղիւ զարձաս և եկ ի Թաւրբրատան
լեառն, և եձեաս յանտառն և խուռն մացրան։ և
եկաց անդ ամն եւ[1]ն. և եղեն եղնգունք ձեռացն
կէս թզոյ, և հեր գլխոյն մինչեւ ի ծունկան. և թէ-
կուզն որպէս կրեսայի. կերակուր նոցա էր ծաղիք
ասաոց ծառոց, և փոխանակ ջրոյ լիզէր գ.ղօղ գա-
լար խոտոց։ Եւ յետ եւթն ամից ձայն եգեա առ
Աբրահամ յերկինից։ Եւ ասէ Աբրահաս. գ.ինչ էգէ
ՏԷր։ Եւ ասէ ՏԷր ցԱբրահամ. Պատրաստեա գէշ
քո, և առ քեզ գէզ հանգիսեձս մեծագլխա և
ակրառ և ածելի, և էկ ի Թաւրբրատան լեառնն, և
ձայնեա բարձր ազաւգաեա երկրս ամենայն։ Այր

Աստուծոյ։ Եւ եկեգ այլ մի վայրենացեալ. և մի՛
երկնչիր ի նմանէ, այլ ած գէներ գլխացն, և հար-
ձեալ գեղեկտեան և զգեցո հանգիսձս. և օրշնեսգէ
զգեզ։ Եւ ազաք Աբրահամ ազաեաս հրամայեցաս
նմա ի Տեառնէ։ Եւ գնաց ի Թաւրբր լեառնն և
եկաց մեբձ յանտառին. ազաազակաց երբցս ամե-
նամ. Ա՛լբդ Աստուծոյ։ Եւ էկ Մելքիսեդեկի յան-
տառէն. և տեսաալ Աբրահամ երկիաւ։ Ասէ Մել-
քիսեդեկ. Մի՛ երկնչիր. ձի էգես, և զնի խրն-
գրես։ Ասէ Աբրահամ. Հրամայեաց ինձ Տէր Աս-
տուած ածել գՀերգ և Հարձել գեղեկտեաղ, և
զգեցուցանել զեզ հանգիսձ, և գա օրշնեսգես
գնս։ Ասէ Մելքիսեդեկ. Զոր ինչ հրամայեաց
զեզ Տէր Աստուած՝, ազաչիր։ Եւ Աբրահամ
ազաք բան հրամանի Տեառն։ Եւ յետ երից ա-
տրց էջին և լսանէջն. և առեալ Մելքիսեդեկ
եղջիւր՝ ձիւղով գ.ծշմեաց անուամբն Աստուծոյ,
օրշնեաց գնա և ասէ։ Օրշնեալ ես գա Աբրահամ
յԱստուծոյ բարձրելոյ, և ոչ ես յայսմհետէ ա-
նուանեցիս Աբրահամ, այլ լիցի անուն քո Ա-
բրահամ։ Եւ գարձեալ նոյն ձայն եգիս յերկինից
առ Աբրահամ։ Եւ ասէ Աբրահամ. Ձի՞նչ էգէ Տէր
իմ։ Եւ ասէ Տէր ցԱբրահամ. վասն զի ոչ ազաչէ

յանտառէն այր մի վայրենաձեւ, աշառօր կերպարանօք. և
գա մի զարհուրիր ի նմանէ, այլ ած գէներ գլխոյ նոցա և
Հարձեա զեզեկտեան ձեացն և ածել նոցա, և զգեցո
նմա հանդերձ, և ածր կերպարբ, և նա օրշնեսցէ զեզ,
զի քահանայ Աստուծոյ բարձրելոյ է նա, անշայր, անմայր
Համարեալ յազգս։ Եւ գրաք Աբրահամ զամենայն զոր
հրամայեաց նմա Տէր. և էկ ի լեառն Թաւրբր, և ձայնեաց
երբցս անգամ, Ա՛լբդ Աստուծոյ։ Եւ էկ յանտառէն այր
մի զազանաձեւ. և տեսալ Աբրահամ զարհուրեցաս։ Եւ
ասէ ցնա. գինչ խնդրես։ Եւ ասէ Աբրահամ. Հրամայեաց
ինձ Աստուած ածել զգուխ[2] քո և Հարձել զեզեկտեաս քո և

1· Գ· օր· հերթ Նոա Ե·։
2· Գ· օր· յատեալ Երկաթոցան։
3· Այլ օր· Խալաճ։
4· Այլ օր· Ջիվիհեաց։

1· Յօր· ասացն կրկնակ էր՝ հերմաչեաց։
2· Այլ օր· գՏ-ե-Ր։

Մելքիսեդեկի ձեռց ի վերայ երկրի, այլ[1] անուա-
նեացի Մելքիսեդեկի անհայրն, անմայրն և ոչ հաւա-
րեալ ի յարգս, ոչ սկիզբն ունելով աւուր, և ոչ
կատարած կենաց և նմանեալ որդւոյն Աստուծոյ,
առանց ընթրացից, և ձեռացէ քահանայ յաւիտեան.
և սերեալ ղպա, որպէս սերեցեալ զորդի իմ սերելի,
զի պահեաց զպատուիրանս իմ և պահեացէ յա-
ւիտեան:

Եւ ոչպէս Մելքիսեդեկի հանդիպեցաւ Աբ-
րահամու, ի կոտորմանէ թագաւորացն՝ և նա նմա
բաժակ անապատական, սրբեալ կատարեաց հացի,
ման երկը հարիւր և տասնեւմէկին որը ընդ
նմանն էին: Եւ կրկին օրհնեալ Մելքիսեդեկի անա-
բրհամ պատարագի փրկին մերոյ, որպէս և գրեալ
է «զոմ ես քահանայ յաւիտեան»:

զգեցուցանել զնոյն հանդերձս, և զոմ օրհնեացես զիս: Եւ
ասէ Մելքիսեդեկ. արա զոր ինչ հրամայեաց քեզ Աստուած:
Եւ իրրեւ արար Աբրահամ զոր հրամայեաց նմա Տէր, ասէ
Մելքիսեդեկ. օրհնեալ է Աբրահամ Աստուծոյ բարձրե-
լոյ. և ոչ կոչեացի անուն քո Աբրամ, այլ Աբրահամ եղիցի
անուն քո. և կին քո ոչ կոչեացի Սարայ, այլ Սառայ[2]
եղիցի անուն նորա: Եւ էլ ընդ Աբրահամու և բնակէր[3]
ընդ նմա: Եւ ասէ Տէր ցԱբրահամ. զի ոչ ազ ձեաց յաղագ
Մելքիսեդեկի ի վերայ երկրի, այլ Մելքիսեդեկ կոչեացի
անհայր և անմայր չէամարեալ յազգս, Աբրահամ
նմանեալ, առանց ծնորհելոյ[4]: Եւ յորժամ գայր Աբրահամ
ի կատարածէ թագաւորացն, ել ընդ առաջ նորա Մելքի-
սեդեկ. և ետ նմա կատարած հացի և բաժակ, և օրհնեաց
զնա. և Աբրահամ առաւուրզրա ետ նմա յամենայն առա-
ջեն. և եկաց ձեաց քահանայ Աստուծոյ բարձրելոյ:

1. Ց որ. ոչ:
2. Գ. օր. Սարբա:
3. Գ. օր. բնակիցաս:
4. Գ. օր. չտեի առանց ծորհելոյ:

ՎԱՍՆ ՍԿԶԱՆՉԵԼԵՈՑ ՊԱՏՃԵՐԻՆ

Ի ՊԱՏՄԱԲԵՆԻՆ ՍՐԲՈՑՆ ԱԲԱՆԱՍԻ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑՒՈՑ

Ի սահմանս Տիբրոսի և Միջոյն, ի քաղաքն Բիւ-
բլոսի,[1] *էին բազում Հրեայք բնակեալ խառն*[2]
ընդ քրիստոնեայս: Եւ էր մի ոմն ի Հրեից՝ որ
ինդբէր տուն ի վարձու. և առեալ այլ սերեալ
Հրեայս[3]*, գտին գաւազկ տուն՝ յորում լեալ էր*
քրիստոնեայ և յայլ տուն փախեալ, և ժառայեալ
ի տանն յայնմիկ պատկեր ի սախտակի փրբիս-
տոսի խաչելութիւնն, կախեալ յորմն յատեւելից
կողմնէ[4]*: Եւ յորժամ մտին Հրեայքն*[5] *ի տունն,*

1. Բ. օր. գնէ՝ ի Բէ-բլոսն գաղաղ որ գերն է (Զ. օր. յա-
ւելս՝ յԵրասաղէմ) է սահմանս Տիբոսի և Սիդոնի:
2. Բ. օր. չտնի խառն:
3. Բ. օր. Եւ առեալ գնի խոր (Ե. օր. չտնի խոր) պահելի
խոր այլ գերս: Գ. օր. չտնի և առեալ այլ սերելի գերեայս, իսկ
գյաջորդն գնէ՝ և նեմս գառարէ գոսն գի: Զ. օր. առեալ ընդ
խոր այլ սերելի գերեայս՝ բնացեալ և գոխ: Լ. օր. առեալ գնի խոր
գոսն սերելի՝ որ և և նա գերեայ, և այլն:
4. Բ. օր. յորում գրիստոսեայ ոչ յայն տունն յայլ տուն գոխե-
ցան, և տառացու կախեալ է պատն յորմն յարեւելից կողմանի սերբո-
նական պատկեր: Գ. օր. յորում բնակեալ էր... և նոսքա ի պատն
յայն. և այլն: Գ. օր. չտնի յայնմիկ, նոյնպէս և կախեալ յա-
րեւելից կողմանէ: Զ. օր. յորմէ գրիստոսեայ ելեալ էին, և տառա-
ցեալ էին ի յորմն յարեւելից կոյս կախեալ պատերազմական պատկերն:
Լ. օր. յորմէ գրիստոսեայ չի գոխեալ էր յայլ տուն, և տառացեալ
էր ի պատն կախեալ յորմն յարեւելից կողմանի պատերազմական պատ-
կերն Գրիստոսի:
5. Բ. օր. չտնի գրեայն:

մեսրն զպատկերն[1], և ասեն ցմխիանոս. մեսէք զբրխառանէկց գործս՝ թէ սբչաւ սիրեն զՄարիամ. զբզիեն, օր և զկուսան եւ զ ման անուան նորա պատուեն և ի խաչ բացին կանգնեն[2]. Աւդ, որպէս հաքեն միբ խաչեցեր զՄաստածն խբեանց, նզնաչես և միբ պրաջուբ ընդ պատկերիս միբում[3]: Եբ հարկանէին նզկաւոյ զդրւթս պատկերբին[4] և ապատկէին գծնօսան[5], և էքանչէին ընդ երեսն, և սրսէ ծակեցին զձեսան և զոսան: Եբ յորժամ խոցեցին զկոյս պատկերբին, պրաջ Մաստած զբջանչելիս, և Տեսեաց ապծուցին սրբուն և Ջուբ և կոպեց պատկերբին[6]. Եբ գաՀի Տարեալբ՝ ապզեցին[7] քահանայապետին[8] եւբանց և այլ Հրեիցն. և ընծայան միաՀամուռ և ասեն, և սեսին զպատկերն և և խոցէ կոպեն Տեսեբ արեան և Ջուբ[9]. Եբ ասէ քահանայապետն. փոքձեցարբ եմէ Հզնա-

1. Է· օր· զպերճանան պատկերն։
2. Բ, Է, Ջ և Լ· օր· յաւետուն ասասէն. այս պատկեր քուէնբացոյն է, և չասնին սրեսէ զբզիապետից ընդեր՝ մէ զբաշ սերեն զՄարիամ զբզբեն, զբ և զնոսան էբ չատ անուան նորա պատուեն և է խոչ քացին կանգնեն. Գ· օր· վերան էբբանց, մսկ Գ· օր· չասնի։
3. Բ· օր· Լբ· դրպեւ պատկին Տաբեն մեր ընդ նա, պատցուած և մեծ ընդ պատկեբ էբ (Ջ· օր· նորա)։ Գ· օր· Աւդ, Եկայբ դրպեւ Տաբեն մեր խաչեցեր զՄաստած էբբանց զԼեբնաւոյ, Տեսանես և մեծ պատցուած ընդ պատկերիս Քբիստոս։
4. Գ· օր· Լբ· սկսան զբզբեն էզբեմբ Տարկանել պատկերբին... Ջ· օր· Լբ· ասբաւ էզբեմ Տարկանին զբզասն պատկերբին։
5. Գ· օր· չասնի՝ և ապատկին գծնօսան։
6. Գ· օր· չասնի՝ պատկերբին։ մսկ Բ· օր· և յորժամ խոցեցին զկոյս պատկերբին՝ ասս ժամուն Տասաց (Ջ· օր· Է՛) ապատ և Ջուբ։
7. Գ· օր· զբացատցին։
8. Գ· օր· քահանայիցն։
9. Գ· օր· ասասն չասէլոս, և պրսցատ ընդ սբանդէլեան։ Բ, Է և Լ· օր· Լբ· պատի Տարեալբ՝ ասս ժամուն ընծայան և պատ-ժբեն քահանայապետին էբբանց (Ջ· օր· և զայն պրեալ զանի Տարան և ընծայեալ պատերին քան՝)։ և այլ Հրեիցն. և քաղհանալի քնացին ապծուբեան ի պատճն չար, և տրեսին պատկերբ, և ի խոցեր բիչեբ ապատ և Ջուբ։

բիմ է զոբ ասեն զբբխառնեալբ վասն Զբխառասէ։ Հբառնցեաց և բերին չէշ[1], և ժողովեցին զՂբաքառն արբւնն[2], և երթեալ օձանելեն զանձնայն Հբանգաս խբեանց՝ զկրպս, վեսեաց[3], զանգատանցան[4], և նգիժամանցն բժշկեցան[5]: Ժողովեցան[6] ի միասին և զնացին առ եպիսկոպոս բազաբբին, և պատմեցին նմա վեպեալ պանչելիան։ Եբ եպիսկոպոսն առեալ ընդ իւբ զպատուսն և զկշռանսն գնաց նոքաբ ի ատեան։ Եբ յորժամ տեսին զպատկերն, փսպեաց յերեսաց պատկերբին օբպէս լցաւ[7], և զազաբեաց բղծութեն ի կողից. և Տատատացին ի Զբխառաս ամենայն Հրեայք բազաբբին ընծայեաք[8] և ապզակատաք, և մկրտեցան. և եպիս ոբ բանաստիւն մեծ ի բազաբբին յայտնիկ[9]: Եբ Հրեայքն զժողովեալսն էբբանց նոսէբեցին էզբեմ պեցի, և զատնին՝ յորժամ պանչելագործ պատկերն էր՝ պրաբ եպիսկոպոսն եկեղեցի[10] յանուն

1. Ջ· օր· գնէ՝ Տրամսլաց բերել Նոբ։
2. Բ, Ջ և Լ· օր· Լ Քաղէաց զբզեանցանսն Նոբ։
3. Գ և Ջ· օր· յաւետուն զնաց. իսկ Գ· օր· չասնի պեսբ։
4. Բ, Է և Լ· օր· յաւետուն Է զբատանցբ։
5. Ջ· օր· բժշկեին։
6. Գ և Բ· օր· չասնին Հաղբեցան, և գնան այսպես· Եբ գնացին Տբեայբ առ եպիսկոպոս փոսբին Աբզբսբաց, և պատբեցն զսուհնան ասանելեան։ Բ և Լ· օր· Եբ և զանանս ժողովեցան, և գնացին առ եպիսկոպոս փոսբին և պատբեցն զսուհնան պեսբ ասանելեան։
7. Բ, Գ և Լ· օր· Եբ եպիսկոպոսն յորոտցեալ գնաց (Ջ· օր· գնէ՝ յորոտելոյ գնացն) պեսն Նոբա և ասաս. և ասբին պպատկեբն, և ֆայլեաց երեսէ պատկերբին (Գ· օր· Նոբա) էբբեսբ զսբեբեցան։ (Գ· օր· յերեսս պատկերբին)։
8. Ջ և Լ· օր· չասնին զանանեսէ և ապեսանէ. իսկ Բ· օր· չասնի միայն ապեսանէ։
9. Բ, Ջ և Լ· օր· յաւետուն ասասէն և Հաղբեցան Տաբեանց։
10. Գ· օր· չասնի՝ և Տբեայբ զժողովսան էբբանց նոսէբեցին եկեղեցի (Գ· օր· գնէ չնեցին եկեղեցի)։ իսկ Բ, Է, Ջ և Լ· օր· չասնին՝ և Տբեայբ զժողովսան, և գնեն այսպես· Նոսէբեցին եկեղեցի։ (Է· օր· չասնի Նոսէբեցին եկեղեցի և զսուհնան) յորոտ ասանելագործ պատկեր էր չնեաց (Է և Լ· օր· պրոբեալ եպիսկոպոսն եկեղեցի (Ջ· օր· չեկեցին եկեղեցի)։

Փրկչին մերոյ Քրիստոսի. և մեծաւ պատուով հաստատեցին[1] ի տեղւոջ իւրում. և բազում նշանք լինէին ի տեղւոջն յայնմիկ[2]։

[3]Եւ յետ բազում ժամանակաց բարեպաշտ[4] իմաստասէրն Յովհաննէս՝ որ կոչի[5] Զատիկ, գնաց ի քաղաքն Աթենացոց[6], եւթիս և անդ զՔրիստոսի Աստուածոյն մերոյ զպատանսն[7] և զնշանսն սաստիկ ոտիցն. և երթեալ[8] ի Բեւբիտաճ, անդ գայն գքրիստոսի խաչելութեան պատկերն, և տարաւ ի Կոստանդնուպոլիս, և երկրպագեն նմա ընդ այլ սքանչելիսն յիւրոց փառս և ի գովեմիսն Աստուծոյ մերոյ, այժմ և յաւիտ՚՚[9]։

1. Բ, Ե, Զ և Լ։ օր. հաստատեաց։
2. Բ, Զ և Լ։ օր. Ե Լս քաղաք ասանկելի նշանս առնի չէ. կնեցուք յայնմիկ։ Ե։ օր. Ե քաղաք ասանկելիս տրտ Ե առնի։ Փ. օր. գնէ՛ յորէ քաղաք նշանք լինէին ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, և այսու ստացաք։
3. Այս յաւելուած գոտին յամենայն օրինակս։
4. Բ, Ե, Զ և Լ։ օր. չունին քաքեպաշտ։
5. Բ, Ե, Զ և Լ։ օր. չունին ոք կոչէ։
6. Բ, Գ և Զ. օր. գնոն՝ Հեռ. իսկ Լ։ օր. Հեռինս։
7. Բ, Գ, Զ և Լ։ օր. յաւելուն պատասխան։
8. Բ, Գ, Զ և Լ։ օր. և գնաց։
9. Բ, Ե, Զ և Լ։ օր. և Եռս գրչն (Լ։ օր. չԱստուածոյ.) տեբուռնեան պատկերն, և պարտ է կատարելագոյնելս, և եթէ ընդ այլ սքանչելիսն, և ի փառս Քրիստոսի Աստուածոյ մերոյ օրինեցուք յաւիտ։ Գ։ օր. և առնու պատկերն խաչելութեան Քրիստոսի, և պարտ է կատարելագոյնելս և երկրպագեցին ընդ այլ սքանչելիսն, և ի փառս և ի գովութիւն Աստուծոյ մերոյ. այժմ և յաւիտ՚՚։

ԻԷ

ՏԵՍԻԼ ՄՐՄՈՑՆ ԱԲԱՆԱՍԻ[1]

Ամենեցունց Աստուած՝ որ պանծելի տեսիլ երեւեցոյց մեզդ աբբայ[2], նոյնպէս և ինձ անարժանիս Ամենասուրբ առաւել պանծելիագոյն եցոյց, որ ահագին է և զարհուրելի, և ոչ կարեմ պատմել զառաջադրեալն[3]։ Արդ, երբեմն կացի ես ի ժամ պաշտամանն պատարագին[4], և տարածեալ աչեալ զբազուկս իմ առաջի աստուածընկալ սուրբ սեղանոյն[5], և հառեալ ի բանն խորհրդոյն, յայնմ որ ասէ՝ «գիմեալ կամաւ է խաչն». և առեալ[6] վիթագունդ զսուրբ հացն ի մէզդանեն, և կամէի բեկանել, յանկարծակի պատառեցաւ ձեռանն ահեղեցոյն, և ի վեր գունդ հրեշտակաց բազմաց, և կացին չուրջ[7] զսեղանոյնս։ Եւ իմ զարհուրեալ ահեղեցոյ ընդ տեսիլն հրեշտակացն, և ունէի զսուրբ

1. Բ. օր. Տեսիլ Աբահամ Աքիսանեաբբս հոյրապետին։
2. Բ. օր. չունի եպոց աբեց։
3. Բ. օր. ոբ անդրին է պատմելիսն և առաւել ըսքանելի յոյժ. ոբ Ե ես եսկ առեմ ոտ է բացատրել յնէ զոբ եցոյց ինչ Բարբեսին։
4. Բ. օր. յաւելու է առաբ եկեղեցւոյ Աստուծոյ։
5. Բ. օր. Ե ակայ առել պատարագիսացոյն զոբ Աստուած պաբեկեսնա ինչ։ Ե յոբչամ այս բանս էին է բերան իմ ի զբնեալ կնոջ է եսկն, առեալ զնոսն ի յնես իսբ. սուրնեցեբբ, քաղցբբ, բեկեցեբբ »։
6. Բ. օր. չունի առեալ։
7. Բ. օր. Ե չուրջ պատեալ կոչին։

Հայն ի ձեռն խնամ[1]. լինին քերականքն ի վերայ սեպհականն, և միաձինն[2] քրիստոս ի վերայ քերականքն, զոր[3] բազմեցուցին ի վերայ սեպհական սըրբոյ։ [4]Եւ ահա տեսի ես զկենաւրարն ի վերայ բազկաց լանց, և խառնեցաւ Հայն և զկենին ի կենաւրարսն և միաձինն և տուաւ աբլունն ի կենաւրարքն և բաժանն սկսան։ Եւ ես կայի բազկատաւրած ի մէջ հրեշտակացն և կատարէի զխորհուրդն։ Եւ ի կատարման սուրբ պօսխիդ պատաւրագին վերացուցին քերականքն զՄիաձինն ի սեպհական. և տեսի զՀայն սուրբ յերկուս մասունս ի վերայ սեպհականն, և գոհացայ զԱստուծոյ, որ արժանի արաւ զնա զայսպիսի աշուղս սեպհականն. և ասէ ինձ ահաւասիկ Հաղորդեցայ ի կենաւրարքն խորհրդոյն և բաշխեցի ժողովրդեանն։ Իսկ ինձ ի ժողովրդականացն ոչ էր արժանի կենաւրարքն խորհրդոյն, իբրեւ Հաղորդեցայ՝ իսկոյն զնահատեցաւ առաջի ամենայն բազմութեանն։ Եւ այլ

1. Բ. օր. Եւ՝ գնդեալ զարհուրելոյ կոչի և ընդ հնչեալսն, և Հայն ի չնչին խնամ կոչ։
2. Բ. օր. զնե կենաւրարն և չունի Քրիստոսի։
3. Բ. օր. և։
4. Ասաի մեկնիչ ցասպան զաջասուղի ի յաջասրածան այսպես. Եւ ահա զկենաւրարն ի վերայ բազկաց լանց, և խառնեցաւ Հայն և զկենին ի կենաւրարսն։ Ապա յայնժամ լինէին ի վերայ սեպհականն, և ահա սեպհականի զկենաւրարսն ի վերայ բազկացս, և խառնեալ Հայն ընդ կենաւրարսն, և ապրեան Հաւեր ընդ բաժանն։ Եւ ես կայի բազկատաւրած ի մէջ հրեշտակաց, առաջի սուրբ բազխականին, և սուրբ խորհուրդն գործէրեցոյց զնա, զի ահաւոր էր տեսիլն և զարհուրելի չոյժ. զի երկնաւոր Թագաւոր լինել Հիզոյր զարհուն իւր ի վերայ սեպհականն։ Եւ իբրեւ կատարեցի ես զխորհուրդն, վերացուցին զկենաւրարն քերականքն ի սեպհականն. և տեսի զՀայն յերկուս մասունս ի վերայ սեպհականն, և գոհացայ զԱստուծոյ՝ որ արժանի արաւ զնա զայսպիսի աշուղս սեպհականն. և ասէ ինձ ահաւասիկ Հաղորդեցայ ի կենաւրարքն և եմ զմարմնին կենաւրարն և բաշխեցի ժողովրդեանն։ Իսկ ինձ ի ժողովրդականացն ոչ

ումն Հաղորդեցաւ, և առ ժամայն ակաւս ընդ մայր զօդանչիլ. այլ ինձ ուս ի մարմնոյն և գեռ յարենէն չէր առեալ՝ ընդ ժամայն կիսկաս այրեցաւ ի սեղանէն, քանզի բազմամեղ էր։ Եւ իմ հեռալ անդէն ի բեմն, և կամէի սրբել զսիրտն սրբոյ թեանն. յայնժամ ձայն եղեւ յերկինէ և ասէ. Վեզ ասեմ, Աթանաս, զանսիրգ զոր տեսեր չտրհամր կալ ի մէսդ քո, զի արժանի եղեր տեսանել զերկինսւոր Թագաւորն։ Եւ պատաւէր տուր քահանային և ասա. Թէ, մի՛ երկուցեալ յոտիկդ սասկեք զսաբեր մարմին և զարեան իմ անարժանին. գնասցէք, զի ի ձեռաց չէրոց ինդրեցից զայդ։ Ապա եթէ ոք բանտնթեամբ գայցէ ի վերայ քահանային, քահանայն իւր ձեռաք մի՛ տացէ, այլ առաջի կալցէ այնմ՝ որ բանտնթեամն գայցէ առնալ։ Եւ սրբեալ իմ զսիրն, և գնաց եւս Աթանէն. և Հրամայեցի ժողովրդեանն եղանել արտաքս յեկեղեցւոյն։ Եւ տարաճեալ զրազուկս

եր արժանի կենաւրարն, իբրեւ Հաղորդեցաւ, զիւաՀարեցաւ առաջի իմ. և այլ ումն ընդ մայր զօդանչէր. և այլ ումն նոՀանգէս էաս ի մարմնոյն, և գեռ յարենէն չէր Հաղորդեալ, քանզի բազմամեղ էր, լուսեալ այրեցաւ ի սեղանէն։ Եւ իբրեւ տեսին զայն ժողովրդականքն, այլ ոչ իշխեցին Հաղորդել։ Եւ իմ հեռալ անդէն ի բեմն՝ մաղ ի սուրբ խորանն և կամէի սրբել զսիրտ սրբոյ թեանն. զորով կասարի սուրբ խորհուրդն, յանկարծակի ձայն եղեւ յերկնից և ասէ. Վեզ ասեմ, Աթանաս, զանսիրգ զոր տեսեր զգուշանթեամբ կալ, զի արժանի եղեր տեսանել զերկինսւոր Թագաւորն։ և պատաւէր տուր քահանային և ասա, Թէ՝ մի յուժիկ երկուսելով մասնիցէք (իմն Հանդէս) ի սուրբ մարմինն, և կամ կայսա առեալ յուսիկդ տացէք զմարմինն սուրբ և զարեան Տեառն. գնասցէք, զի ի ձեռաց ի ձեռոց ինդրեցից զայն։ Ապա թէ բանտնթեամբ ոք գայցէ ի վերայ քահանային, քահանայն իւրով ձեռաք մի՛ տացէք, այլ առաջի կացէ այնմ՝ որ լրտնթեամբն գայցէ. և ինդ այնպիսին առցէ իւրովք ձեռաքն և կերիցէ. զայս ասաց հրեշտակն և անցաւս եղեւ։ Եւ սրբեալ իմ զբաժարն, գնաս եւս սրաքրին, և Հրամայեցի ես զգուս եկեղեցւոյն կանել ժողովրդեանն։ Եւ տարաճեալ զրազուկս

իմ առաջի սուբբ սեղանոյն Աստուծոյ, և ասացի. Ծէր, Տայր և արարիչ երկնի և երկրի, չէք իբրեւ զքեզ ասառած յերկինս ի վեր և յերկիր ի խոնարհ, որ պահես զուխտ և զկրգամին քո, որպէս երդուար Հարցն մերոց Աբրահամու, Սահակայ և Յակոբայ։ Որ Տայեցար յայգս մարգկան, և արար զոգորմելիսն առ Հոգեչէն բնութիւնս, և առաքեցեր զմիածին Որդիդ քո յաշխարհս, որ ևին և լուսաւորեաց զմեզ։ Եւ արդ, Ծէր բարեբար, գոհանամք զքէն, որ արժանի արարեր զիս սեղանոյն փառաց քոց. փառք քեզ անբաժանելի միամտական սուբբ Երրորդութիւն։

Եւ կատարեալ իմ զաղօթսն, ելի առ ժողովրդեան, և նստայ ի վերայ աստիճանաց գրան եկեղեցւոյն. և ասացի ցնոսա. Ունկն դիք բանիդ իմոյ, և լուսաւոր ինձ, զի ի մաղատարն Քրիստոս երեւեցաւ ինձ այսօր, և ես ինձ պատուէր զգաստութեամբ մեջձնելով ի մարմին և յարիւն նորա. զի որ անարժանութեամբ զոր Տաղորդի, այնպիսին զի երկնից և երկրի յանիւնական այրի։ Եզբարք, ոչ եթէ զմիամիտն ասեմք, զնուութիւն, զպզտութիւն, ապաշխարութիւն, զզղջմանութիւն, զհպհՏգուստութիւն և զուրացութիւն, և կամ զպղծութիւն որ զայրացուածս առնեն, և կամ զայլ մեծամեծ մեղսն, այնպիսիքն մի՛ իշխեսցեն մերձենալ ի սուբբ Հա-

իմ առաջի սուբբ սեղանոյն Աստուծոյ, ասեմ. Ծէր, Տայր երկնի և երկրի, չէք իբրեւ զքեզ Աստուած յերկինս ի վեր և յերկիր ի խոնարհ. որ պահես զուխտս և զերդումն քո որպէս երդուար Հարցն մերոց Աբրահամու, Իսահակայ և Յակոբայ։ Որ Տայեցար յայգս մարգկան, և արարեր զոգորմելիսն առ Հոգեչէն բնութիւնս, և առաքեցեր զմիածին Որդիդ քո յաշխարհս, որ եկեր և լուսաւորեաց զմեզ։ Եւ արդ, Ծէր բարեբար, գոհանամք զքեզ, եւս առաւել զի արժանի արարեր զիս զանարժանս և երեւեցուցեր զքեզ ինձ, Ծէր բարեբար։ Արդ, փառս մատուցանեմք քեզ Հայր ներհնամեղ և Որդիդ միածին և Հոգիդ Տրնարիս. փառք քեզ Հայր սուբբ, փառք Որդիդ սուբբ, փառք քեզ Հոգիդ սուբբ.

զորդուվքեն մարմնոյ արեանն Քրիստոսի. և ոչ եթէ այնպիսիքն միայն ոչ Տաղորդեն, այլ եթէ բանիւ ևս յանդգնիցեն՝ կամ առաքեմամբ կամ երդմամբ, կամ արբեցութեամբ. այլ այնպիսիքն երեք առաքելք Հեռացեալ լինեն յեկեղեցւոյն, և մի՛ իշխեսցեն Տաղորդել. կամ որք ընդ վայր խօսին կամ ծիծաղին, կամ խառնաբար լինեն, կամ փանդեհանաբերք և փազաՏարք, և կամ գիւտերգ, և կամ այլք յարաս Տայեցողք. յայտապետացս առասի որ մի՛ իշխեսցէ Տաղորդել մինչեւ սրբեսցի։

Ո՛վ անճառելի աՏաւորութեան մարմնոյ և արեանն Քրիստոսի. ո՛վ անճառելի խորհուրդ, որ զարՏուրելի միաք իմ յասելն։ Լաւարար եղբարք, բանիդ իմոյ, ապա թէ ոչ կա-

փառք անբաժանելի սուբբ Երրորդութեանդ՝ յամենայն ժամանակի յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

Եւ կատարեալ իմ զաղօթսն, ելի առ ժողովրդեան, և նստայ ի վերայ աստիճանի գրան եկեղեցւոյ, և ասացի ցնոսա. Ունկն դիք բանիդ իմոյ, և լուսաւոր ինձ. ահա ինքգառն Քրիստոս երեւեցաւ ինձ այսօր, ոչ վասն արժանաւորութեան իմոյ, վասն երդմանն Աբրահամու, Սահակայ, Յակոբայ, զի ես անարժան իմ Տաղով և յոյժ եղկելի մարմնով։ Արդ, լուսաւոր եղարք, և երկերեք յոյժ ի մարմնոյ և յարենէ Քրիստոսի Աստուծոյ իմոյ. զի որ անարժանութեամբ Տաղորդի, այնոցի այնպիսին ի Տուն յաւիտենից։ Եղբարք, ոչ զմեծամեծսն ասեմք՝ զՏնութիւն, զպղծութիւն, զապաշխարութիւն և զզղջմանութիւն, զՏպՏգուստութիւն և զուրացութիւն և կամ զայնոսիկ որ զայրացուածս առնեն, և կամ զայլ մեծամեծ մեղսն. այնպիսիքն զանաւար մի՛ իշխեսցեն լնել։ Այլ եթէ բանիւ ևս յանդգնիցէ, կամ առաքեմամբ կամ երդմամբ, և կամ առատխօսիլով, կամ արբեցութեամբ, այնպիսիքն որպան երեք առաքելք Հեռացեալ լիցին յեկեղեցւոյ, և մի՛ իշխեսցին Տաղորդիլ, կամ որք ընդ վայր խօսին կամ ծիծաղին կամ թառեթառեբք լինիցին, կամ փանդեհանեաբք և կամ գիւտերգ, կամ այլք յարաս Տայեցողք. յայտապետացս առասի մի՛ որ իշխեսցէ Տաղորդիլ մինչեւ սրբեսցի։

Ո՛վ անճառելի աՏաւորութեան մարմնոյ և արեանն Քրիստոսի. ո՛վ անճառելի խորհուրդ, որ զարՏուրելի միաք իմ յասելն։ Լաւարար եղբարք, բանիդ իմոյ, ապա թէ ոչ կա-

բարք իմ, բանիկ իմից, և պատրաստեցէք զանձինս ձեր արժանիս մկրտիլոյ և արեան Ջհնաւն Տեառն Քրիստոսի։ և մի՛ սեասնէք զայն Հաց և գինի, մի զգալի այլոց Հաց և գինի միայն երևիլ, այլ և մեզ է Հոգի և մարմին, և մկրտիլն միայն սեանեի։ և ո՞ւր է որ ոչ գիտէ զմարդս Հոգի և մարմին։ Հոգին ոչ երևիլ, այլ մարմինն միայն սեանեի։ Այսպէս և սատանայմտիլեանն որպէս Հոգի է ի նշխար սուրբ պատարագին, և Հաւատամ մեզ այլ միայն սեասնիլ։ Այլ, գիտացէք զՀայ մկրտիլոյն Քրիստոսի, և էութիւն սատանայիմարգ, զդոյլ լերուք զդիմումբ արատասաց և խոստմնատիլեամբ, բարի գործովք և օգտութիւեամբ. և ապա մերձեցարուք ի մկրտին և յարիւն սրբոյն Աստուծոյ, սրբութիւեամբ և պարկեշտութիւեամբ, զի արժանի լինիլիք միանալ ի

Քրիստոս Հաղորդութիւեամբ մկրտիլոյ և արեան նորա, լինել բնակարան Քրիստոսի և սանդնական Հոգւոյն սրբոյ, Տանդիսան Հօրն երկնաւորի։

իբրով չարչարանացն և մահուամբն երթալ, նոյնպէս և զմեզ ընդնացե գյանցանս, և տացե մեզ ամենեցուն լսել զերանելոյն բարբառն։

մեղք լսել ինձ, լսարաք Պաւղոսի երանելոյն, որ ասէ. «Լսարվ իակ սահմ զիշխանեաց խաչին Քրիստոսի, որոց կատարածն կորուստ է, և փառքն ամօթն»։ Եւ արդ, ձեզ սահմ լսարվ, զի նոցա կատարածն կորուստ է և ձեզ անչէզ հաւրն։ Եղարբք, ես զքաշհանայն չարժամ սեասնեմ բաղխատրած առաջի սուրբ սեղանոյն, զարշարիմ և զդատամ, մանաւանդ չարժամ զանգանն սեասնեմ։ Այլ զուք ոչ զարհուրիք և ոչ իակ ի միս առնուք. ասէք ի միտս ձեր, թէ Հաց է և գինի. ոչ Հաց և ոչ գինի, այլ երկիւղար Հաւր։ Եւս առաւել չատարս ասելոյ և զանկաց անխափ Հաղորդիք ի սուրբ մարմնի և չարենի սրտիդն Աստուծոյ անարժանութեամբ։ Այ մարգարէդն լսէք, և ոչ ատաքեչցէ և ոչ լինիք ունկնդիր բանիցն Պաւղոսի որ ասէ, Թէ «Են (ի)ձեզ բազում հիւանդք և անաստիկաք. զորոց ատ հիւանդք և անաստիկաք, եթէ ոչ մեռուսցուք և զանարժան Հաղորդուսց. զատ այսորիկ չատագոյն գիտացեալ Պաւղոսի, և պատուիրեալ զատ մկրտիլոյ և արեանն Քրիստոսի։ Եւ արդ, եղբարք, դոնդանալ պարտիմք զարարածն երկրի և երկրի որ արժանաւորեալ զմեզ զանարժանքս և զմեզատրքս իւրով սահրատ և սուրբ խորհրդոյն ի վայրս լինել, որ անճառ մարդասիրութեամն էջ ատ մեզ, զի գնահատիմս մեր ի պատիւ փախեսցէ. զմեզ Նախաստեղծին Ադամայ

ԻԸ

ՍՐԲՈՑՆ Ա.ԹԱՆԱՍԻ

Ա.ՂԵՔՍԱՆԴՐՈՒ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

ՆԵՐԲՈՂԱՆՔ Ի ՍՈՒՐԲՆ ՍՏԵՓԱՆՈՍ

ՅԱՌԱՋԱՄԱՐԱԿԱՊԱՏ ԵՒ ՆԱԽԱՎԱՆՁ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Պայծառ և նորահրաշ է խորհուրդ ածախ, ով եղբարք իմ սիրելիք, և քան զբիմաթոյլ ճառադայթից արեգական՝ սիրալի գործէ վիմանալի այս տեսողացն, և զանմահ և զանանց կենդանութիւն ընձեռեալ պարգեւէ առատաձեռնաբար անձանց, հանելով ի գերակայ բարձրութենէն անխմնելականացն, և զտարբեւ կացութիւն ի նահապետիան ազգիդ մերոյն կարծանեցից, քան նախկի յանցանաւրութեանն, երկնահաւնչ ասելով[1] և նորոգելով վերսին դէմդ և զնմարմին՝ վերին փորձութեանդ անմահութեամ հոգեկիսաց հանգիստիկ և ամենակիցս առնէ: Արդ, քանզի շնորհք բարերարութեան Հոգւոյն սրբոյ արժանի պար զմեզ ժամանել մեծի ուրբ[2] առաքելոյն Սահակայ՝ յառաջաբանի և պանծալի նահատակի, որ ժոգովեաց զմեզ ի մի վերատուիչն կամ[3] սիրելիք եկեղեցւոյ, և հանդիսացոյց ի վերայն զժողովս ժողովրդոց նոր պոմիւք, և տարփոգանան սիրով ի անհնարին յորդորեաց զմանկունս ուրբ եկեղեցւոյ, պարակիցս և երգակից երիտասարդացն լինել զնդեալ ուրախացոյց հոգեւոր[3] բաժակաւն

1. Ձօր. առնելով, եզաք ըստ Բ, Գ և Գ. օրինակաց։
2. Բ, Գ և Գ. օր. յառնուն չիշատակի։
3. Բ և Գ. օր. ունին անմոռանան։

զպատարագն ծարաւեացս գազաթեցուցեալ, խրամ քրտնաջան[1] աշխատութեամբն և արեամբն յորդորելս հոսելով[2] ի մարտս մարմնոյն զանձի պարգեւի բարեաց հետեւմունք յառաջադիմութեանց[3] հրաշակերտ ասպետիդ ծագմանն Քանին Հօր, ոչ ընդհատ գործեաց զգաստ մերոյ ժողովոյս յառաքելական գնդիցն, որք զծագանս Հոգւոյն արբին ի վերնատանն, և հրացեայք եղեն հրով աստուածագիտութեանն[4]: Այսպէս և սա զարձեալ զմարդութիւն հոգևնութեաց յարիվ մերոյ բարեացս[5], և սահեցմանէ հոտանուտ ընթացեանս արատարերելով ի նպաստակ վհատագնիցն, և ի ծուարեալ եհան ի կայտառս գերագունիցն, որք և ընդ մեզ գասակից գոյով այսօր՝ զորոյ և զանգամի վկայիս հրաշագործանն գնացուրդս:

Արդ, յայտնի և ոչ զանխոցեալ երեւի ի ձէնդ[6] ի, և ուսոյ, և յորմէ ունից յառաջեալ եղեւ յայտեալ[6] երանելութիւնս, երբեւ զարեգակն ի մէջ աստեղաց գերազանցեալ գաւա քան զնուազս արգագոց. յայս է եղէմ յայնմանէ՝ որպ զօրութեամբն հիմնեցան ամենայն յատեանեաց, այսինքն՝ ի Հոգւոյն կոչմանէ. Քանզի սմա հաւաստացաւ և սրբոց աշակերտացն Քանին Հօր՝ պաշտել զգաստ այրեաց, որպէս և գրեալ է ի գիրս Գործոց առաքելոցն. «Ընտրեցէն, ասէ, զՄահեփառաս, այր լի հաւատով և Հոգւով սրբով»[7]. և կարգեցին այցելու սրբոց և այրեաց, այն՝ որ գնմանութիւն այնորիկ ունէր, որ զամբաւ առատաձեռնութիւնն ի սպաս պաշտամանն բանականացս

1. Բ, Գ և Ե. օր. գիճլան։
2. Բ, Գ և Ե. օր. հոսելոյ։
3. Բ. օր. յառաջադրեաց։
4. Բ, Գ, Գ և Ե. օր. առաստածաբանեան։
5. Գ. օր. գերութեան։
6. Բ. օր. յաւելու Տեարքէդ։
7. Գրծ. Ա.գ. Զ, 5։

մասայց, և այգելիս եղեւ կարգանելոցս ի բանաբ-
կումէն, որ իբրով իակ մարգմանի և արեամբն լը-
ցոյց[1] զամենեսեան. վասն զի հեղումեան և մար-
գասիրութեան նորին եղեւ նմանակից[2] աշակերտս
նորին, և օրհնեան երջանկութենեն. Որ զայրացոյց
հաւատացաւս անտեառնութիւն և ապաստարութիւնն[3],
որ ամենեցուն հոգւոյ ճանապարհս առ Եհս անճառ
բարձրութեան[4] հեռուելի. քանզի բազում բարու-
թեանց եղեւ պատճառ: Առաջին պատգ վկայից,
և հիմն բարի՝ խոստովանողական հանդիսից[5], և
յառաջաշարժ՝ նահատակաց խմբից. զի ոչ զբ
քան զնա յաղագս քարոզութեան աւետարանին
հեղեալ վկայական արիւն, և կամ կրեալ կիս
չարչարանաց. զի որպէս արեամբն Աբելի արգա-
բոյ՝ կոչէն մարդասէրք ազգանենաց վերինիս, այս-
պէս և ի ձեռն հեղման արեան նահատակին իւրոյ
բարեպաշտ մրցանաց, վերկիր մարքադրծեաց
յաղագանելութեան, Այլ՝ ժամանակաւ քան զառա-
քեալն երկրորդագոյն երեւեալ, այլ քաջութեամբ
առաջին և գերագոյն քան զնաւսս. երիցագոյն և
գլխաւորագոյն կարծեմ քան զամենայն հանգուս-
մար գասս սրբոյնոյից՝ վերանեալին զդիտորս. և նաև
քան զամենեսեան գաւանող հանդոյց երջանկ-
թեանն, Որդւոյ աս Հայր, վեմն անշարժելի, վա-
կոն և բացայն մտից աքսաւորեանն երկնից. իսկ
յորժամ նա ամենայն քարոզելով չքնէր ընդ ծագս
տիեզերաց, սա մնեալ ի սադիան ասպաբլեանն, ըն-
կալաւ զգործակ յաղթանակ մարտին, և փակեցաւս

1. Բ. օր. լէացոյց:
2. Գ. օր. նմանոգակից:
3. Յօր. Տնեաւորեան և ապաստարութեան. Բ. օր. զգա-
ստարութեան պնեաւորեան: Դ. օր. պաստարութեան պնօր-
ոանեան: Գ. օր. պաստարութեան պնեաւորեան:
4. Բ. օր. Քաղաքեանցի. Գ. օր. Քաղաց:
5. Բ. օր. Տասագոց:

յերկինս փառաւք, նովին Հօր և Որդւոյ կոչելով զնա
ի ձեռն Հրաշալի[1] տեսլեանն:

Այլ զի՞նչ ասացից և յաղագս սուրբ Յակովբայ
եղբօրն Յովհաննու, որ և երկրորդ աւետարանիչ
կին Քեստան եղեւ. այն՝ որ երբեւ Հրաւիրեցաւս
ի Քեստանէ և կոչումն սուրբ Շնորհին՝ լինել որ-
սորդս մարդկան, թողեալ զՀայրն վաղվաղակի
Հանդերձ նաւսն, և զինն երթեալ Քեստան՝ քա-
րոզ լինել ճշմարտութեանն, որ և զրաժանն մնաս
խոտոացաւս ընկալ, զի Թեպէտ եւ ի Հերովդէ
սրով վկայեցաւս, այլ զինն Սահմանաւ և ոչ նաս
քան զնա:

Եւ զնա՞րդ եակ զնարաքնչբան կարացից չիշա-
տակել յանուանէ, զի վերագոյն քան զնասն
ընկալաւ նա զբարեխնդ յաղթութեան. առաջին
ընդ Նահապետն բանաստեղծին առաքեալն ա-
բարեալ ի ճանապարհորդ և յաղթող յամենայնի
գանալ, բան նմանութեան մեծին Գաւթի. զի որ-
պէս նա պարապարիւն յաղթեաց Գողաթեայ՝ զի
դյաղթանգամն զայն ընծեցաց գՀայն. սոպէս և
սուրբն այն և նահատակաբեղ նահատակին, զրանա-
արիւս բանաբերն փշրեալ կարծանեաց խոպան
զզօրութիւնն. Այլ վասն զի առաջին էր մրցանակս,
և նորագոյն Հանդէսս, և առանց օրինակի սե-
սիլս. զի՞ ոք այնպէս զարհուրանս արժանի վար-
կանի զինի առաջնոյն զեկերորդն, նախանձու յա-
ռաջադեմին զրաբեացն յիշատակին կինոցն զինի
եկելոցն, ոչ զոք յարուցանելով[2] ոչ և միոյ ուրոք
առաջնորդի[3] վարելով. այլ ինքնակամ յորդոր-
մամբ գաղց եղեալ[4] վասնզաղոյր մարտի և ճգնու-
թեան, վայելչապէս զինի վկայեցելոյն Հօր, ընկա-
լաւ զդասակնիքը մնաս: Աբգարեւս մեծ է ասնս

1. Յօր. եղեալ էր Հրեշտակի. ուղղեցաք ըստ Բ, Գ, Դ և
Ե. օր:
2. Բ, Գ, Դ և Ե. օր. յարացոյց ոտնելով:
3. Բ, Գ, Դ և Ե. օր. առաջնորդիս:
4. Բ, Գ, Դ և Ե. յաւելուած պատկի:

այսօրիկ բարեհանդէս յօժարութիւն. վասն զի և մեծ է պատուէն, որ ոչ միայնումնիւ մեռոց զանխլա-
ցեալ ծածկիլ, և ոչ վոխիսումն ժամանակաց ապօ-
տացուցեալ ապատարէն. այլ ասենախնդէն անմահ
և անանց յիշատակաւ ընդ ծագս տիեզերաց ընդ-
հանուր հաւատացելոց անձինք, և պայծառացու-
ցանեն[1] գոստումածաղկաց աւուրս պատիւ:

Արդ, քանզի ուժգնակիի հպեալ լինէր և վար-
գապետութիւնն անդր անօճին ընթանալեան, և
յաւէտ քան զայլ աչակիրան գիմնամիան սրտա-
մեծացեալքն, և զգայ բանասիրութիւն կատարէր[2] զմե-
քինային, ընդ որս և Տիրատեառնէ այն և չարադրե-
նեայն՝ ահաղնահպեալ աչքն հպեալ առ այն՝ որ
զարեւպաշտութիւնն հաստատէր, յարուցանէր ի
վերայ նորա զպղտն Ազէքսանդրացոյ զարատա-
խիչն և խոտս և ի պատմութիւնս բանից, և
զամենայն հոմանգեսս օրինադիր կրօնիցն, և գնա-
ռատական արբանեանն զատանին և խրայէլեան
հատատացն. զոր միաբան համախմբեալք կատարէն
ի վերայ նորա զօրինացն ատեանն, և զամ-
բարատանութիւն հայհոյութեանն, զոր ի սերտ
իւրեանց չարայարեալ ունէին[3], իսկ յորժամ տես-
անէր արքայիկն այն և խնամատարն հաշատակն՝
հասեալ ի վերայ իւր գայթեան կատարի խաւժանին
բանտութիւնն, տարակուսանաց համարեալ զոր լի-
նէրն. այլ սակայն յանդիմանգական և արիական
բանս գնէր առաջի նոցա, զի թերեւս ցաժոտցէ
գնացայն կատարի ցասման[3] որանեալ եանցն բորբո-
քումն: Ազէ, պատուիգեալ ինձ, ասէ, զպատճառս
զայրացմանդ և տանելութեանդ, ընդ որմ փոխա-
նակ զձեռն ձեր տարածեալ էք քարձգտելեամբ
առ ի սպանումն ինձ:

1. Բ, Գ, Դ և Ե. օր. պանծացուցանէն:
2. Ց֊որ. կոչէր, ուզղեցաք ըստ Բ, Գ, Դ և Ե. օր.
3. Բ, Դ և Ե. օր. ցասումն պրոմաթեան:

Իսկ նորա առ ճշմարտութեան վկայն՝ զայս ինչ
առէին. զի խրամատեալ քակտես[1] զցանկ հայրե-
նատուր օրինացն, հակառակ գալով Մովսեսի, և
օտարատեաց անանց հետեւող և պատուիր լինես. և
զի՞նչ վասնեան բանիցն: Զօրանայր բարբառ ամ-
բոխին, գրգռէր ժողով ամենին, ածեալ լինէր
ի տեսարան հանդիսի նահատակն արիագոյն. և
հարցեալ ամենեցունց վասն Ցիսուսի, ինդրէին և
պատճառս հայհոյութեան ի Մովսես և յԱստուած.
և քանզի ոչ գոյր յատնելին երեւելագոյն զբ ի նա-
դատաստաց, և կամ իշխան բարեպատիւ՝ յերկո-
տասան ազգաց որդւոցն Իսրայելի, որ յիրաւունս
արդարոյն հպեցեալ լինէին, այլ համարձեն ասէին
Քանզորոյ եհաց և ընծայաց երուսաղեմի[2] չարժեալք
անգտեօր հաստատելն ի ինդիր արեան արդարոյն
փսխագործ[3], հանդերձ քահանայիւքն, ամենեքեան
սուտերօք և գնեալ ապատագիներաք և կազմեալք
առ ախոյեանն անպարտելի. ոչ զբ էր որ խորհէր,
և ոչ զբ էր որ ի իիիլանս հաստանէր և զարձուա-
նէր, ոչ զբ էր որ ապերսէր, և ոչ զբ էր որ զղորդ-
մութիւն ի միս արկանէր, այլ ամենեքեան իբրեւ
գծուռնգած իւից ինափեին գիմիոն իւրեանց ի վե-
րայ նորա. որպէս նաեւ յանճառս և յանսասուեր
լուայ և իսկապէս բանին[3] Հոր և կենարարին
Ցիսուսի: Անցեալ կայր նահատակն յասպարէսին՝
միայն, ոչ զոբ ունելով համարձակ, և ոչ բարեկամ
մերձաւոր: Հայեէին ի նա ամենայն հանդերձ բազ-
մութիւնն առանին[5], և զուարթագոյն տեսանէին
զերեսս նորա իբրեւ զերեսս հրեշտակի: Երեայ
արդարն զբեռան իւր ի մէջ յոգեհաւատից հրատա-
րակին. ձգէր զձեռն իւր առ տեսուչն[6] նահատակել

1. Բ, Գ և Ե. օր. խոչեղբ:
2. Բ, Գ, Դ և Ե. օր. Իւրոյեղէ.
3. Դ. օր. ֆոմեռնոյնն:
4. Ե. օր. Քաբին. Դ. օր. չունի:
5. Բ, Գ, Դ և Ե. ասիան Քասինիքեան:
6. Բ, Գ, Դ և Ե. օր. վերտեսողն:

ապգային. ոչ բանս հռետորականս ինչ յարձևակից ունել, այլ զոր ի վշմանէ Հոգւոյն յառաջ ընկալեալ[7] էր։

«Ահա եղբարք և հարք, ասէ, յաւարտ լինի»։ Խնամատեմամբ գնէր զնաեղբօրգանն և կակղադոյն. ամխոնն ջերմացեալ և ցաւմամբ բորբոքեալ զհնչասալի[8] բանն իբրեւ ընդ խորխն մեղու խառնեալ՝ զվայրագասէրն գազանաբարբառացն[9] սպոփեր։ Ապա այնուհետեւ ի վեր եդեալ յիշատակեմիս առ Աբրահամ, ի նահակի ամանցն սիրելն ասացեալ՝ երկայնադգեցն զանձն տաքածանելով՝ Համասեր ի Մոսէս, և ցուցանէր զնա հաւատարմագոյս մարգարեացեալ վասն Քրիստոսի. քանզի լիի գոգանալով ի ներքոյ մեծածանէր զբան հաւատացն, ոչ զչափ առ ի յօգուտ լսողացն պիտանացու էր։ Բանզի տեսանէր[1] զչարութիւն նոցա անձնեբեկի, և զկամն ոչաւից նոցա գիմագրաւս և առանց կակղանալոյ, այնուհետեւ հաստատակամեմիջ լցեալ և հրաժարեալ յասասանօր կենացս՝ ի բաց բթանելով զասականացու բրս տարբնայնոցս, և ոչ զանգետելով յերկիւղէ մահու, յայսմանէր զոհրատարած ժողովոյն զչարութիւնն, ասելով. «Խոստացարարացք և անիմիտաւք սրտիւք և անձնդոպք, պատերազմիդք և հանապանգք Հոգւոյն և ընդդիմանալոբ աստատացեալն օրինացն»[5]։ Ապէր և զհարցն նոցա զկատարելութեան և զկամելութիւնն, և զ(տ)ևդումն արգար արեանցն՝ որ յատուբս նոցա գործեալ եղեն։ Ապա յայտնեաւ չարչ եղեն գնովաս շանձք բազումք՝ և ցուցք պարարեալք[6] պաշարնեցին զարդարն, և զամբիծ ոգին ի չարչարանս մատնեն մահու. և նա կայր մի միայն յատնեալ՝ յամպատրիարքաս ազանդացն չրջապատեալ. ամենայն բերան [illegible] նամատանաց առ նա արձակելով և բանս հայհոյութեան խօսելով. և ոչ զբ յայնմ ժամուծակի հնազ լինելբ ի նա բարեբարեմեամբ, ոչ հարազատս, ոչ բարեկամ, ոչ ընտանի և ոչ ազգակից. զի փոխանակ պատ ամենայնի, վիճակեալսացն ունեբ զանասբանս նեկարագրեալ առաջի այսց խրոց. և ամիսեալ առ ինքն զմիտան՝ զբերինն ընդգբբ քազազ ի բնակութիւն։ Եւ ապա զինչ, ի կատարածի ճգնութեան արդարոյն, բանայր նմա գրունք երկնից՝ որ փակեալ էր նախաօրէն յանցաւորութեամբն։ Ի բաց կացեն անբջգեաւութիւնք վերնայարկ բնութեանց, և տեսանէր զերանեալ և զվայն բարին՝ զՔրիստոս տեբանց և զհագատուրն [illegible] զԱստուածն բոլորից, և զՀայրն հանդերձեալ աչխարհին յիւրում ծնութեան։ Ետես և զանճառ ծնունդ նորա, և զկերպարան սկզբնաորպին, զնմանութիւնակից և զեակից նորին, նատեալ ընդ աջմէ նորա ի կերպ Աստուծոյ. ոչ փոխեալ ի բնութենէն, և ոչ չհոմեալ ի զդեցմանէ մարմնոյն, ի բաց ունելով զանվի նոցուածոց տեգին, և յայսմէն յասս և ի ձեռն զնան բեւեռացն։ Եւ զինչ, յայնժամ մեծն ի վկայս՝ և բացորն երկնից մուտցն, և քարող ճշմարտութեան ասացեալցն, ոչ ծածկեբ զնաբահրաչ տեսիլն, ոչ զանխրացուցանեբ յաստուածային խորհրդոցն. ձայն մեծ և գոչեբ ի լուր Համայնկեցիցն, զերանականն արձակելբ բարբառ, և ասէբ ձայնիւ մեծաս. «Ահա տեսանեմ զերկինս բացեալ՝ և զՈրդի մարդոյ, զի կայ ընդ աջմէ Աստուծոյ»[2]։ Ով մեծ ի մարդասիրութեանն, ով անպատում բարութեանցն, ով անասնական երանութեանցն, որ երեւեալ եղեն նահատակին անբաւ

1. Գ. օր. առնէրնքեալ. Բ, Գ և Ե. օր. ընկալեալ։
2. Բ և Գ. օր. ջրոշալէ։
3. Բ, Գ, Դ և Ե. օր. վարպետութիւն գազանաբարբոյսն։
4. Բ, Գ, Դ և Ե. օր. Այլ տեղի եռեւ։
5. Գործ. Առաք. Լ, 51։
6. Բօր. պահասեր պարտեալ, եղաք ըստ Բ, Գ, Դ և Ե. օր։

1. Բ, Գ, Դ և Ե. օր. տալ բնակութեան։
2. Գործ. Առաք. Լ, 55։

գերակայեին Հառաջմունքն[1]։ Զի այսպիսի իմն ի մէնջ վերաբառ ինձ ձայն արձակեալ[2] առ նահատակսն իբր. Մի՛ ինչ անարհամարհս սնարեալ, ոմ նահատակ իմ, իբր ոչ ունելով մարտական զգայ մրցանակ՝ ի մերձակայ սերելեացն՝ ի ժամհանգած անձիւրենան կրիցգ. զի ես իմով սիրելեաւս ի վերառաս անանձիւ զոր ինչ գոյացուս։ Պատրաստ է հանդիսան անվախճան, բազում են գրանցք անապականութեան գրեալքն, զարգարեալ է առաջատան լուսապայծառ, սպասեալ միան և պարզ հոգեղինացն. ի ձեռն իմում է և պատկն անքառամելի. փոքր ինչ համբերութեամբ ժուժկալեալ, ի՛ծդ վկնոցդդ մահկանացու, և փութալ առ կենդանութիւնն ցանկալեաւոր և անվախճան. զի ի՛ճէա[3] ի մարմնի գոյով զՄառաջած անտանել, որ ամենայն գերաբարձիկ յետութեան անառնանելի է. իմն և զանգուածական պատիւ սրբոց իմոց[4] առ իս՝ յայդոսիկ, զի և զհարատաւոտութիւն Որդւոյ իմոյ յայտնեցէ քեզ, որպէս կարող էիր հանդուրժել, զի կայանք անեղոյս ծանելոցս զպատիւն։ Գայիմպդեալ են բազումք վասն զդեցման մարմնոյ սորա, և զկատարեալ անօրէնութիւնն սորա առ այս համարեցան. այլ զառաջնակի[5] ի բարձունս զառնցեան ի կուսանն, զի բազդն քան զրնութիւնն, ինձ փառակից գոյով, որ միշտ անեղութեամբ անճառ և անորիշ էր յիւրէն. վասն որոյ քարկոծդ լինելով՝ մի՛ ի վայր կոտաշնեցաս, և մի՛ առանց զօրութեան երեւելոյ լինիս. մի՛ պատուիր ծառի կենդանւոյ և վրդովիր ի չառաւեալ ասենդանացդ. վերծի՛ր ի կապանաց մարմնոյդ, ազատեալ ի խառաբանած բանակէ, ի վիր

1. ՅՕր. էր՝ Հիացմանէ. եղաք ըստ Բ, Գ, Դ և Ե. առրնակաց։
2. ՅՕր. յոգնակեալ, եղաք ըստ Բ, Գ, Դ և Ե. օրինակաց, այսպէս. փանդ և այսպէս ինչ ինչ նոյն ոչխարել ի վերասոյ։
3. Բ, Գ, Դ և Ե. օր. զի ինչ պահանէ։
4. Բ, Գ, Դ և Ե. օր. սրբոց տո։
5. Բ, Գ, Դ և Ե. օր. յաւելումն ընդ ես։

ընթացիր ասառնօք յանդրտանի ուրախութիւնք. քանզի պատրաստեալ է քեզ, փոխանակ արիական մրցանացդ, արդարութեան անթառամելի պատկն. փոխադրեալ լիր յերկրպտացս ի յերկինս. ծնոդ գնեղմիկդ մահկանացու ապտնդացդ[1] յերկրի, իբր վկերակուր գազանաց. ի բաց լիր ի կառապի ամբոխէդ, արտաքոյ լիր յանպատրոյն ասելեդ. համարձակ զաչս ի բարձունս, և ևկ առ պարս հրեշտակաց, և պարտածծկես անդորս և անառակութիւնս որ յառաջ քան զյաւերեանս պատրաստեալ է քեզ։

Ա յսոքիսի ինն կամեր երեւեալ Աստուած ժուժկալողին, զի մի՛ ինչ հրեսցէ վտանգաւորութիւն, և լքանիցէ ի յաժարութեանցն. վասն այնորիկ վինչն երեւեալ ցուցանէր. և ոչ ի ձեռն հրեշտակի հատաւոցաւ[2] նմա զպարգեւսն, զի սկիզբն և պատգ էր վկայութեանն. և պարտ էր կատարել անձնաւ հիման հաստատ, որպէս զի վինչ եկեալքն՝ ոչ զանգտանացին նմանոցդ լինել նմա. զի վինաւրն նահատակութիւն և արեացեալ չարվեստ ցամենայն եկեալսն վինչ իբր՝ համաձայն պարտ յերանեան կոչումն, և զհամակատարսդն պարհարեցսցդ։ վասն այնորիկ և Աստուած յերկինց երեւեալ եղեւ[3], և ի ձեռն քարոզողին ևրոյ՝ զանհնազանդն ձգեաց ի հատառութիւն. այլ նոքա եւս քան զնա յոյժ ակի բարկութեամբ և մերկութեամբ գործեալ ի վերոյ արդրն, զանկնդան խզեալ և զծձիս պատառեալ՝ արձակեցին վիարան բարբառով ազատակ, և գխնեցին առ հառաջակ ի վերոյ, և արիկն առատանակ[4] ի պարանոց նորա, և քարչէին արտաքոյ քաղաքին. ի տեղն ամենայն[5] ժողովուն կայր մեծ

1. ՅՕր. այդենապրդր, եղաք ըստ Բ, Գ, Դ և Ե. օր.
2. Բ, Գ, Դ և Ե. օր. հառաջոց։
3. Բ, Գ, Դ և Ե. օր. լինէր։
4. Դ. օր. առառանու։
5. Բ, Գ, Դ և Ե. օր. հառջին։

վիպային, և ի գլուխ ամենեցուն՝ կուսէբ մեծ[1] անա-
բասին. զի ձեռք այնոցիկ՝ որ կապկելոն զձիուս,
զինքըզ նորըն ի սպառազէնս նոցա[2]. և եթէ տաճ-
ծագօթն ամենայնի, գանեալ եղեւ ի նոցունց,
ապա վաղվաղ ինոցելոն ի ծառայն նորա. և եթէ
եգեալ յերկինս գրեբանս խրեանց, և բան ապի-
բասա խոսեցան զՀարձերլոյն, ապա ոչբայի ևւս ա-
ռաւել առ այսպիսս բանին ճշմարտելոնն։

Արգ. ածեալ եղեւ ի տեղի սպանմանն եղն պա-
բարակ. և Տղանի եգեալ մերկացան մերկացեալքն ի
շնորհացին. յարձակեցան իբրեւ զգայլս ի գառնն
երկնաւոր Տօտապետին. մնացան ձեռք ամենեցուն
յարիւնն ամիթ. իբրեւ զառարտիս անձրեւաց տե-
զայր ի վերայ նորա կարկառ վիմացն քարանց.
ներկան վէմք, և ստուգեցան գոյրքն ամենայն յա-
բենէ նորին. ոչ ոք էր որ ոչ յարձակէր ի վերայ
նորա. և ոչ որ ունայն բերէր զգայս իւր յանոգրմ
նետիցն։

Իսկ մեծն ի վիպայ՝ և երկնաբազաբացի զօրա-
կանն Քրիստոսի թագաւորին յաւիտենից, անպար-
տելին և յաղթողն ամենայնի, Տամնհաւաքէր ստ.
ինքն զյարգանելիսն քարանցն՝ որպէս զծովիկս
անուշտնս և Տոտապի[3], և քաղցր երեւեալ ամե-
նայն եկեալքն ի վերայ նորա. քանզի տեսանէր
խորհրդաբար զանտանանելին վերինն զօրաւելեանցն,
և մնասուցանէր նմա փոխարէն չարչարանացն. փո-
խանակ լեզուին և քացախոյն՝ զնաբուբ արեանն
իւրոյ պիպրական, և ընդ թքոյն և ապտակացն՝ զհրա-
տեսիլ[4] երեսս իւր ուղղէր ընդդէմ տարաձիգ վի-
մացն. և փոխանակ փշեղէն պսակին և Տարուածի
եգեալքն՝ յամենասքանչ գլուխ իւր ընդունէր

1. Բ, Գ, Դ և Ե. օր. աբէն։
2. Ց օր. պակասէր, և Եթէ տեղեաքերքն... ի նոսայն նորա, եգաք ըստ Բ, Գ, Դ և Ե. օր։
3. Դ և Ե. օր. Հեշտալէ. Դ. օր. Հրաշալէ։
4. Բ, Գ, Դ և Ե. օր. Տրաստեղէ։

զզարկածս բազմութեան քաբանցն. Տոսէր և
արիւնն ի կողէն՝ յաղագս կոպտոս արեանն, և
մանրէին փշրէին գաւառակք ձեռացն և սրունք
ոտից՝ յաղագս սեւեռման Տեղեանցոյ բեւեռացն։
Թոնաբերէր և պարանոցն, յաղագս երկնաւոր գլխոյն,
որ խոնարհեցաւ ի վիպայ խաչին. այլ նա նմանեալ
արարչին իւրոյ, յորժամ բարը գաւթ տանն
Հերոդեսեցոյն՝ ի վերայ նորա թափէին զնաւս
դառնութեան ի կապարճէ անզգամութեան. նա
զօրացեալ զօրութեամբ Հոգւոյն, եղեալ Տանգր, և
Տայեցեալ յերկինս՝ Թնդրեբ զիմզոյնքին և Տայ-
ցէբ. «Մի՛ Տամարիր ասցա գայս մեզ։»

Արգ. մինչդեռ կայր վիպն ի մէջ ազիբասա և
տիբասացոն[1] ազգին, իբրեւ զնպատակ ազեխնատզօրաց
յամենայն կողմանց Տարեալ լինէբ մարմին նորա.
ազազակելով գոչէբ ատ երեւեան նմա. և ասէբ.
«Ցէբ Քիսաս, ընկալ զոգի իմ»։ Քանզի փա-
թայր եղանել յօտարութենեց նշդեհնութեան կեն-
դանոյս, և անկանել ի գաւառն Տայրենի, ի քաղաքն
անդ բանակաց, ի վերինն Երուսաղէմ, և մայրն ամե-
նեցուն։ Եաեւ վասն այնորիկ ի վերայ քարկոծողացն
ասանէբ զըղձական ազօթիսն, զի գիտասցուք
խորհրդական բանիցն ասացելոյ, «Ցէբ, մի՛ Տամա-
րիբ ոտցա գայս մեզ», ոչ անզգամս լզծայ լինել
թշնամեացն ի սնոտեացն, այլ զառաջիկայ Տանգէբ-
ձեռն տեսանէբ Հոգւոյնս Ցուբ, ասէ, երկիւղ զըզջ-
ման, ած յաղաչանս ի մեծի յանգգնութեանս-
մէ՝ տար թեզ մեռանել անգոյս թերհասութեամբ.
ձգեա ի ձեռն ապաշխարութեան առ քոյ խնա-
յութիւնգ. բարբարեա ի սերտս նոցա զյոգ Հոգւոյն,
զի զօրութեամբ քոյոց Տնորհացդ և խնայ արեամբս,
լուացեալք և ապտակեալք լեզին յայսմ ամբաստա-
նութենացս։ Վասն որոյ և ի ձեռն այսպիսի պատ-
ասանացս, զինի նորա բարձրացան գաւք Տաւատացե-

1. Գ. օր. Խոսպաբանոց։

լոց ի նոցանէ իակ հերբոպական ապրէին[1]. յառաջ եկեալք քարոզք բանին կենաց, որպէս և առ առաւած ընկալն Պաւղոս է տեսանել։ Քանզի մի էր և նա ի սպանոզաց նախաիկային, զի ճշմարտապէս է առաքեալ բանն նահատակին ի բեմն Բեներամենի, «Գայլ յափշտակող, դնա կռկով, պղտոն ուտէր, ասէ, և ընդ երեկո կերակուր բաշխէր իշխանաց»[2]. ուստի զի ի սպանոյան անգթութենան կալով նորա, ոչ միայն գահճի սրբոց վիպի երեւեալ, այլ և բանզ պատրաստական և առաջ պատրաստ լինէր ընդդէմ այնոցիկ՝ որք կարգալին գանուն նորա։ Իսկ յորժամ պարտնակեալ արկաւ զերբեալ սպառազինութենան Հոգւոյն, յայնժամ քաջանպատրաստիկ և զգալագ և ծերոց ժողովրդեանն խրատչելի և թմգատրագ, ի ձեռն հրաչագործ վարդապետութեանն նորա, կապաւէին օրէնքն և քահանէին ընդունայնութենան պարտանեցն, և ցանգ և հանապազ վշտանգայր ոգան առնառաքեալն և առաւագէր ի առէ և ի գիշերի. և պարծանք անձին իւրոյ վարկանէր գառագնական թէ «մի անգամ՝ քարկոծ եղէ». քանզի պարտ էր և ոգան քարանց[3] ի ձեռն քարանց տալ պատասխանի, զորս ի վերոյ վկային զձեռս ամենեցուն կարկատէր և սպանեալ[4] ելն։

Բայց արժան է մեզ և զանեսին այ առանց քննութենան թողուլ, զոր և առաւելոր իակ ասաց, զի թէ առաւետպագանութենան ոգան այս վկայիս իւրոյ միայն էր պատպյպտեալ[5] չառ և բառական էր՝ զի վերստին ձայն միայն լինէր որպէս ի վերոյ Քարգանեաս, կամ զինի ի Թաթերատան սրբոյ լերինն, և որպէս սրբոյն Պաւղոսի առ ճանապարհն Դամասկոյ։ Այլ ոգան զի հանգերձեալ էր լի ցասմամբ չարանախանձն Սաբելիոս Համախոհ իւր

1. Գ. օր. է հերբոպացոց պղծոյն։
2. Ծննն. խթի, 27։ Բ. օր. պղծոպոց։
3. Գ. օր. Աղոսոսք յոպանոթեմբ ղան վիպիս փոյն ասրբ. Բ. օր. Աղոսոսք յոպանոթեմբ ղան վիպիս փոյն էր ասրբեալ։

իւրովք ի վերոյ նկնգեցոյ յառնել, և հաստատեցան չիմիմբեն ի կենցաղս մնձանել. ասկ այնորիկ՝ Աղոսոյ հաստանելով զչար կարծիսն՝ զանձնոս վերինոյն զղոչացոյցեալք ի չարժելոյ չարեացն, և ցաւցանէր վինչ՝ մեծի նախաիկային Աստիպանոսի, իւրեանն և ինքնակոսոր փառացն, և զՈրդի բնդ այնմէ նոսոսալ՝ կոսոսրեալ գինքը, զի քաղքոսացեմբ[1] դիմացն մեկնելի ասնէ, և հոգեհանցն կերզոսցոսնա։

Այլ ինքեսս ասիցէ ոք, թէ յոզոպա Հօր և Որդւոյ է իրդ այդ. այլ մեր է Հոգին սոսբր։ Ասեմ և ես ոսա. բեզ, ով այր դու, ոչ անկանել ի նայդ և ի ինդիր անպատճառելի բնութենան. ոսր Հայր է՝ անդ խնն և Հոգին սոսբր, և ոսր Որդին է՝ ընդ նմին ծաներ և գիսկութենան նորա. քանզի և նոսա քան զաբանելի սեռոսթիւնս գոյսոսին, Հոգին էր որ կոսոսարեր, և ինորհագծոս մեծի չնորհիս այսորիկ ասնէր զորբոզան և զոզովիրսնեսան[2] զայն վկայ. ասն զի նա էր որ հաստատեր զնոհատասին, և վասէր զգոչագոյն ոսոգրնոսթիւսմբ ընդդէմ հակառակորդաց յոսրագեցոյցն ի վերոյ նորա, որպէս և չնշոսոսկոսան պատմութենանց նորա գոյս մեզ վերարերեն[3]։ «Սահմանոս այր լի չնորհագ և զօրագիճաբ, ասնէր նզանոյ մեծոս, մեծս և ժողովրդեանն։ Ջարեան ոմանք և վերոյ նոսա, որոյ ասացեալ լիներ Լիբեացւոց և Կիւրենացւոց և Ազեքսանդրացւոց, որ ի կնեղեխիայ և Ասիայ, վիճել բնդ Սաեփսանոսէ. և ոչ կարէին զդէմ ասնել զիմաստութենան և Հոգւոյն որով խոսէր»[4]։ Աշատասիկ և զդէմն Հոգւոյն՝ քաղքոսարար մեզ բանս հաստատեաց. այլ եթէ յառաջագոյն իակ գրեալ է,

1. Բ. օր. ոսքընթոսրնեան։
2. Գ. օր. բոպտերնեան։
3. Բ և Գ. օր. վերոյբեն։
4. Բ, Գ, Գ և Ե. օր. յառելուն պրոեկոս։
5. Գործ. Առք. Ջ, 8–10։

և յետոյ Հայր Հանդերձ Որդւովն, ոչինչ փոխոխումն և կամ՝ զանազանութիւն ի հաւասս ոչինչ խնամեալ լինի. զի սովորութիւն է գրոց միշտ առնել զայս. երբեմն անուանել զՈրդի միայն, և ասացեալ ի Հօրէ և յանդիպ ի Հայր. և գործեալ անդրադարձութեամբ, զսկզբանն ի Հայոյն լինելով,[1] և ի ձեռն Որդւոյ բանիւն առ Հայր ճանապարհորդելով։ Եւ այս ինչ սովորութիւն յատկութեան[2] մնուանդ առ միմեանս գաւազդեալ է տեսանել զայսպիսի ընդ բաժին իւնան[3]. առեալ, ի[4] «Հոգին քննէ զամենայն խորս Աստուծոյ, և ինքն յամենից ոչ քննի»[4], զան զի անհնազանդեալի է հոգևոցանց համնդգամեանն քննութիւն, և անճառելի և անեսանելի է հասի իւն բնութեան աստուածութեանն. այլ գնորհեալն պատուիլ պարտ է, և զամենասն առ լսել[5] հարկաւոր է։ Զայն որով ի մէջ բերէ[6] զդասս չար հերձուածողացն[6] աստուածատեաց բանիւք գրոց սրբոց, և հաստատեալ յուղիղ և ի ճշմարիտ կրօնս հաւատոց, զբերեսատեսէր և զուզապատիժ Աստուածդ Քրիստոսի, ամենակալելով ընդ վերնի զաւազութեանցն[7] զամենիմաստ վիճին և սրբոյ Հոգւոյն կարողութիւնս և զանեղական գործոցդ բարեաց լինելոյ, հնարանձաւոր գործոց բարեաց լինելոյ, փառաւորեցաք արժանաւոր զուգանգին սրբասացութեամբ[8] զանեղական Հայր, և գյաւտակ գան գյաւետեանս Որդին և զՀոգին անբաժանելի լոյն՝ զաւազաստուածութեամբ և էակցութեամբ Հոգ-

1. Բ, Դ և Ե · օր գնիկքն է Հօրէն առնել… ճանապարհորդել։
2. Բ · օր · յաքեռնեան, Դ · օր · յարքեռնեան, Գ · օր · Ե այս ինչ սա զբանիւնեան յատկ՝ … պատկ · Ե գեռե՞՞։
3. Բ և Դ · օր · բանեռնեան։
4. Ա. Կորնթ · Բ, 10։
5. Դ · օր · անլսել։
6. Ե · օր · հերձուածոցն։
7. Բ, Դ և Ե · օր · զբռնեանց։
8. Յօր · էր՝ սրբաշխարհեամբ, հզաք ըստ Բ, Գ, Դ և Ե օրինակաց։

ւոյն սրբոյ։ [1]Որով անբաւից տէրութեան և աստուածութեան, օրհնութիւն, գոհութիւն, երկրպագութիւն և փառաբանութիւն, յերկինս և յերկրի, ի ժողով անզբանից, և յաղգս երկրածնաց բանականաց, յաւիտեանս յաւիտ՛՛։

1. Դ · օր · ասացն յաւելու · «Եւ զբաղնել երկրորդեալ ի ծովասանան խորս առ սոքա նախ ելիցն Աստեղեան։ Գնա այսր, սոքա Աստեղեան, ակնդէտ ճանապարհաց վիպէց Որբոյն Աստուածոյ. գնա ի բացել տղեակն երկինք. գնա լսուիցէն ևս առաքեն նախանձէն երեքորեանն զարգարել։ գնա վերադեն վիպեալ գնան լսուիցէն զերեքեան Աստեղ զերեք։ զոր ի ձեռն ելիր տեկսա։ գնա առաել գոյացո ինչ սրբասիրեան։ գնա ոչին երթգնացեալն յորգորել ի ճանդիսեան ասպրելն։ գնա ոչին գնացեալն հարգութեան և զանի ողանեան յարձր սրբոյ գնանարհան։ գնա ոչին առ ինդրագնեալ ոչին լինոց խորհուրդ ոչոց ասելոյ։ Զիս առաել գոգեն երկնչեալ ընծանեալ։ և յաւեր գասանեան ընծանեալ չինի ոչ ոչնոց հարկաւոր ընդգին, որ գնա վիպեն և առանորդ երկնչեն ճանապարհեան։ Զիս գծան ճանդանեալ ասոր երկնչեալ։ ես հարկաւոր գարձեալ եղեն ի ընտանեան ձշմարտութեան։

Ի Թ

ՎԿՈՒԹԻՒՆ ՍՐՒՈՑՆ ՄԻՆՉՄԱՍ

ԵՒ ԵՐՄՈԳԵՆԻ ԵՒ ԴԻՈՍԿՈՒՍ

Քրիստոսի շնորհացն յաճախանան, և եկեղեցեաց բազմանան, մնհշուան խոտանեին[1] և յաբանէին երեւսին, յորս ճշմարտութեան վըկայն զայլ ոչ ոք առնչանս գի վերայ եկեալն ընդունէին, և ի՛ շնորհացն խրթնաց յայտնեալք, յերկինս ընդ հրեշտակս ասնէին, զնոսն իրաւ գործեցեր[2] զիրկանէին։ Ասան որպ և ես ոգորմիլ Աստուածոյ եպիսկոպոս Աղեքսանդրացոյց եկեղեցւոյն, աւուրս ասանուրեալ[3] Քրիստոսի շնորհացն, պատուիր ի կամիցիկ եկեղեցիս Աստուծոյ[4] կարգաւ[5] գոսա գործելոյս. ի ձեռն ընկերի իմոյ առաքելոյն կարգելոյ գմնծանոն և զերիցս եպանելոյ արանցն յայտնա Քրիստոսի ասա վկայելոյ[6] ոգոյ և ցայսմանի արեանցն՝ մինչեւ ցայժմ տեսանին[7], անուշահոտացուցեալ զամենեսեան։ և ոչ այսչափ միայն, այլ և ամենայն մարդ՝ որ յախտ

1. Յօր. պակասէր, հանուած խափանելն. եգաք զատ Բ. օր.։
2. Բ. օր. գործ խոտորեալ։
3. Բ. օր. աւգնասորել։
4. Յօր. միայն՝ եկեղեցոյ։
5. Բ. օր. առաջ։
6. Յօր. պակասէր, յայտնի Քրիստոսի ասա վկայելոյս. յաւելուած յ'Բ. օրինակէն։
7. Բ. օր. չունի՝ տեսանին։

հիւանդանալեանց անկեալ է, և համարեալ գնչխարս սրբոցն, նոյն ժամայն բժշկութեան հանդիպի[1]։

Արդ, յետ մարդասիրին Քրիստոսի առ մեզ իջմանելոյն, գինի ամաց երկերիւրիորդի վաթսնեղորդի վերջորդի, եղեւ յԱղեքսանդրիա գառատասան իրաց, ի մէջ նշանաւոր արանց քաղաքին[2]. և բազում անդամ ինքնական[3] Մաքսիմիանոս օրէնս եդեալ զանն նորին, և ոչ կարաց մեկնել զերացն յարժարութենէն։ Քանոյ հասեալ [4]թագաւ առ նոսին ի թագաւորական[4] իշխանութենն՝ յայտագս նորին իրաց գառատասանին։

Ապա ի դէպ ժամանակին գնոսա ածեալ Մաքսիմիանոսի, առաքեաց զայր սնի խնամուն և համճարեց. ճարտարապան խոստովելոյն յայժ, զերկեցական Մինոս՝ ազգել զերացն զգօրութենն[5], զի ի ձեռն նորա վախման կայցէ գժուարագիւտ գառատասանն։ Որ երբեւ նեղս յԱղեքսանդրացւոց քաղաքն, զերացն ազգաց զճանապարհն, և վերագրեր առ թագաւորն զհասեալ լսմունսն գառատասանին։ Եւ եր Մինոս յայժ հաւատացեալ ի Քրիստոս, այլ ոչ յայտներ զինքն՝ ի՛ քրիստոնեայ եալ էր. և միացեալ ի բազաքին առ մի, մանն ինչ ի հաւատացն որ ի Քրիստոս յայտներ[6], շուրջ գալով և տեսանելով զհնձանդան, և գենան ի վերայ եդեալ [և արարեալ] զՔրիստոսի նշանն, առ ժամայն [ոգոյդ ամենայն չար սխտ հնձանգատեանցն, և բազում անդամելոյս բժշկեալ[7]։

1. Բ. օր. տքնասոր։
2. Յօր. եր. վեցերորդ երկերիւրերորդ զինն ասաց, իսկ Բ. օր. վեցերորդ երկերիւրերորդ և երկերիւրերորդ ըստ առաքելաբնեան, եթե յԱղեքսանդրիա գառատասան, ընդ որոց, ի մէջ նշանաւոր արանց յայտնին։
3. Բ. օր. չունի ինքնական։
4. Բ. օր. առ նոյն [նոյնպէս]։
5. Բ. օր. ճարտարապան առաքելաբնեաք յոյժ, առաքեալ զերացն գառաքելեանն գնիւթելոյն Մինոս։
6. Բ. օր. յոյժ ածէր։
7. Բ. օր. յաւելու՝ և զրնս էլբեաց։

Քայեմամ վարդապետան կանապատին զբնաց Թուղմ գազանաբար[1], վասն Նորին պատճառաց նոց դղացուցեալ Թագաւորին. եւ Մարթեմիա նա ընկերցեալ և յոյժ լցաւ բարկութեամբ և սրամտութեամբ[2], և խորհեցաւ զի զբ ի պատուա- կան սպասաւորացն առաքել առ նա, և հանգ Թուեալ խորհրդակցացն, յայսպես Նորին առաքել[3] զԼերմիսինէս՝ զիսամասորացին եղարբարն, լի ամե- նայն հնազանդութեամբ, ախմեալի սպգաս, փարձ ա- մենայն աբհեսաթց և խնամասիրեան, այդ և բա- րեգործ առ ազբատս և կարօտեալս, և զգասս առաքեալ Թագաւորին վարելով վասն օգտակարութեան իւրոյ՝ անձինն[4]։

Եւ իբրեւ առաքեցաւ ի Մարթեմիանէ Թա- գաւորէ, [5]տեսանէ ի տեղիսն գԼերմիսէ յայտնիւ՝ եբեա արս ճառագայթատեսիս, ոչք և ասէին ցնա. Եբրի, Եբրի, և ծանիր զնշանագրութեան Թա- գաւորն[6], որ ասցէ զբեզ իւր ընծայարբեր, և զրազումն առ նա ածցես ի ձեռն բեզ առաքիչ փառացն[7]։ Եւ զարհուրեալ ի բնէն՝ Համարե- ցաւ եղեէ վասն երկիւղոյ ինչ իրաց էջէ աե- սիչն[8], և սասակացն Հրամանաս ասաց սպասա- սուրացն գնոյն[9]։ Եւ սկսեալ զպյրացմամբ մեծաս կա- սելով Համարձակացանել գՀրամանաս Թագաւորին, որ- պէս զի և ի գնալոյ ասգիտակէ չասպոյն չարժէր

1. Բ. օր. գազանաբնաբար։
2. Բ. օր. չումի՝ և սբսմասրեմբ։
3. Բ. օր. վասն Նորա առաքեաց։
4. Բ. օր. վարելոյ վասն սաքսասրեան անձին Իւրոյ։
5. Բ. օր. յաւելուա Նշանագա ԵՒ։
6. Բ. օր. գնշխարագրութեան, գնշխարբ Թագաւորին։
7. Բ. օր. ԵՒ գԹագաւոն սաքս սա նա ի Նեան առաջելոյ գնեղ գառացդբ։
8. Բ. օր. Երկբասբ Թագաւորացդ էջէ գեսիչբ։
9. Բ. օր. ասաի գվերջակաան ունի այսպէս. Եբ Եվ գայ- բացմբ գնծաս գաշնացանել գնոյնն Թագաւորին. գրպես զի է գաքնապէս ԵՒ ի չգիտոյն չարժել սանեայն Երկիւղ Իւր։ Նոյնն

զերկիւղն Իբրեւ գնաւս՝ սբ ընդ ծովս գնան, ի մրգկեալ սգևաց ծովուն. այնպէս չարժէցաս քա- զաքն ամենայն ի Համբաւոց գայնն Երկնչելոյ և սարբսեան. և երկիւղս ընդ առաջ Եկեալ Իբրեւ գայնս ծովս ամբոխեն, Թմկբք և փոգովք, ապգի ապգի պարտք և բաղում յոգաեբոք, նկին աբ- ասբոյ քազաքին ի հանդիսումն Նմա։ Եբ մտեալ ի քաղաքն բանկացաւ[1]. և Իբրեւ Երեկոյ եղեւ, Միաց առանձինն։ Քայեմամ Հնարեցաս սաբբն Մինաս, ազատեաց զդնդապետն, և եմաս ի Նեբբս, մինչգիս նաեբբ գտաւսբն. և խոնարհե- ցուցեալ զդբանեցն[2] վերկբպագութենն, և ասէ՝ Հաբցանելով. Ջբզ գասաւսբաց, յինչ պատճառս եղեւ. գալաս քս այսբ[3] ի Հայբենի բնակութենս[4] քոյ։ Եբ Նորա գարձուցեալ գե- բեսս ի Նմանէ՝ ասէ. Որպէս սերկեսթեան ինչ ճառադբաբանեալ սասպի իմ, յաւասպ բերես բանս ոգբգանաց՝ խոսեալ սյգպէս[5]. անաս մինչեւս ի փարիս, և յետ փաբբ ինչ ժամս երեսեայի[6] սբ ինչ Հակառակ գեզ Հրապարակաս սեսողացն գայն, սրբգան կան գեզ գծոպգբն[7]։ Եբ գասաեբբ ես պահպանեացն զդբաշանաց Նմա։

Իբրեւ այդ եղեւ, Հրամեցեաց զԵբկասսսի գո- բսանեան սասպի[8] կացս ցանեի. և քարոզբն սգաս-

սբ ընբ ծոնբ գայնն սրսպես ի Հրկնեալ ծովսն գայնս չսբեեցեալ սչբաց խոնբեալ լինկեն։ ԵՒ ի ճոհբասոյ երկիւղէն յաոասպ եկեալ Իսկ գաոաց գասաց ասբեսեան Իսկաս ի գետբս ԵՒ լողսբեալ սպեի սպեի։

1. Բ. օր. չումի Բազմեցաս ԵՒ։
2. Բ. օր. յաւելուա գղդապետ։
3. Բ. օր. Հաբցանեմ, ոՀ գասաեբբ, գնՀ պատճառս եղեւ գա- լաոաց գս սաոս։
4. Քօր. եբ՝ բնակութենս. եգաբ յաս Բ. օր։
5. Բ. օր. սրպես սերկեսթեան ինչ ճառադբաբանս յաոասպ երկբես պղծոնաց խաոաս ԵՒ յաոչս ԵՒ սչեսեան։
6. Բ. օր. սրսչեսաբ։
7. Բ. օր. սբ գնան գեզ բսնեսսսի։
8. Բ. օր. յաոասչ։

զակեցին, ամենայն բազմութեանն ի մխաւին գալ. և ժողովուրդն էրթեալ զաւազ մնոր ի մրրիկ բնբեալ լինէին: Զպղծեամ կացեալ Մխիան առաջի գառաւօրին, ոչ որպէս գառապարեալ, այլ որպէս գառախոզեալ, և զնեանն չարժեալ՝ սկսաւ գթացեալ բարեան սիրեակիկ. յերրորդ ժամուն մէնչ գնէին երբեք ժամն խօսէր, զանազան հաւանութեանց գշամեամութիւն կատչ[1] լուծանել, և զքրիստոսի գառաւոն առ մերկիկ պատմեալ կարէր. մինչեւ ազգակիկ ամենայն մերձ[2] և տալ, մեծ է[3]. Ասաւած, մեծ է և հզօր՝ զոր թարգմանեալ մեզ բաղցրաբարբառագ Մխիան. Հաւատամք ամենեքեան ի գմեծն աստ գեղեցիկ:

Իբրեւ եհաս գառաւոն գրաքմութեան[4] մեան ժողովրդեանն՝ եթէ խոնարհեցան առ Մխիան, արձակեալ զամբոխն: Եւ ի մխաւէ վարին՝ առեալ[5] զՄխիան կացոյց առաջի հրապարակին[6], և երեցս անգամ գարձեալ յանդիմանեալ ի ճմեմէ՝ ընդգծմամբ[7] բանիւքն առաւելագիւք: Զպղծեամ հրամայեալ գներքոյնս առջին կարել, և գտեսանելիսն փարել, և զլեզուն արմատոյն խլել, և գծիացեալ մորմէնն պահել, որպէս զի և վարիսն մորթմամբք իմաչեցին ընկենուլ, զի և նոցանէն ծախեսցի Մխիան, և մի՛ մեան ինչ յանդգանոց եղիցի:

Իսկ ի գիշերին յայնմիկ, յերրորդ ժամուն էրբեք զվայրին լուսոյ եկեալ Քրիստոս ի բանդն, մորթասէրն[1], և յամենայն կողմանց ազգացոյց և գտաբերմագոյն գնա գործեաց: Եւ վերաց ի նա գկնդաձաւոյտ Հոգին աւրդ, և քաղցերմութիւն եա սրտի նորա[2], և ասէ գնա. Էս եմ որ էիմ, և այժմ մերձ եմ առ քեզ և եկէց ընդ քեզ յաւիտեան. իսկ զգառաւօրն էբմեդկեէս զոր կործեաս քեզ ի՛շեամի գալ, եկէց գնա քեզ սերբիլ: Ասան գի յիշեցի գյիմաիքեն նորա՝ զոր առ անանկն և առ կարօտեալս գործեաց առաջի իմ՝ գհամեցան իմ[3]. և պատհեաս. քաղաքերեաց, գի ոչ եւս առցես գերթալ առնդանաց ի նմանէ, և անտակաբ ձեր գրեալ են ի գպրութիւն կենաց:

Իսկ գառաւօրն էբմեդկեէս, յարթմանս եղեալ՝ գնաւս ածէր զոր ինչ գործեաց ընդ առաբ վիպն Մխիան. և լայր գառաջես, ասելով. Զնոր պարի ընդ արգարդն ընդ այնմիկ, և ոչ մի ինչ օգուտ հոգւոյ ինց առացայ: Այնպես արտասուեալ նորա՝ մինչեւ գառաւօան, և ասէ յիերեան[5]. Թէպէտեւ բարկութեամբ էցեալ[6] ազանի գայնպիսի և գայնքան պղծ, գնեէ հրապարակաս առաջի եգեալ բղպառաւական մարմին արբգին լայից ի վերայ նոքա, և ի նշանաւոր տեղւոյ հրամեան տայ թնդել գնա, որպէս զի մեան մի գագարեցուցէ[7] գարբառմութիւնս իմ:

Եւ հրամայեաց բարզ ազազակիկ ի վայիեն. և ամենայն բազմութիւնն ժողովեցան, որպէս զի

1. Բ. օր. էբբե գէտրն երթեալ է բանբեր. «ուղղ էնել ոբքաբերն Պրքսոս»:
2. Բ. օր. գիերեսուհան Հոգին և հաճելութիւն եղեալ ոգոի նորա:
3. Բ. օր. զառն գի յիշեաց գքերութիւն խորհուրդն և առաքն իմ գործեաց գնեցոյն իմ. գնա կարելի տեղ տապտուիկ և ապրելիք:
4. Բ. օր. յաւելու լայր և:
5. Բ. օր. յիեան:
6. Բ. օր. չունի էրեալ:
7. Բ. օր. մեան ինչ:

1. Բ. օր. չունի կոպն, և գնէ՝ լուծանելով:
2. Բ. օր. ասքեան:
3. Բ. օր. Մի է:
4. Բ. օր. գքաղաք:
5. Բ. օր. ասքեալ:
6. Բ. օր. Հաղվելքեան:
7. Բ. օր. ընդգնմամբ:

ոչ ոանել [Ի]ետոյեն տեղացն[1]։ Եւ նոտեալ զաաատւոն, և առաքեաց հինգ այր ի սպասաւորացն, հրամայեաց բերել զորբոյն գինացեալ մարմինն. իբրեւ չգտան, գտին զՄինաս առաւել քան զյիսբեին և գյետանոն զուարթ և պայծառագոյն. և գՏիրչառակս Աատուծոյ զի կային առ նա[2], և անկեալ առ աոս նորա, հաւատացին ի Տէր, և ոչ կամեցան դառնալ ի բանէն։

Իբրեւ բազում ժամք անցին ի վերայ, առաքեցան այլ սպասաւորք. տեսեալ և նոցա զՏիրչառակս՝ անկան առաջի նորա. սակայն սպասչեցաւ զաւրեն գնացին ի [Ի]ետոյեան։ Եւ առաջի եբ[Ի]եալ[3] երանելին Մինաս, գնալոյ տուրն հաստատացան, և զաշն ունելով օրաեաակ, և գիւրաքան՝ արագագոյն բարբառեալ։ Էւ ձեռացեալ Համբարձեաց զաատուն և ասէ. Ուրախ լեր, փառաւորեալ և երանելի բաբելգոբ. Ծածկեր զնս, և ի վեռ ան զգօրա[Ի]եան Քրիստոսի Աատուծոյն իմոյ. զի երեկի սկիզբն սրաբեր անգամանաոր առնելով գնս, Տէրն իմ Քրիստոս եկեալ վերաատգծեաց գնս, և գրելոյ ընտանեցուցանել իւր կամի։ Տնս այժմ, զի զոր յերեկի յօշեցեր զաատ իմ, այսօր հաատատացան գնաւ. և զոր երեկի փրեցեր զտեսանելիս իմ, այսօր սրաատեսագոյն լինիմ[4]։ և զոր երեկի արմատաբի հասեր տեսագոյն լինիմ։ և զոր երեկ արագագոյն բարբառի։ Մի՛ զկեզուս իմ, այսօր արագագոյն բարբառի։ Մի՛ անգիտանաոր զգոն զի զքեզն ճանաչել կամիմ. քանզի և քեզ պարտ է ընդունել զաատքնութիւնս զայս։

Յայնժամ ամբոխն ամենայն ապագակեաց ասելով. Դաչեա, գաչեա, խնամատարդ Մինաս, գո-

1. Բ. օր. Յայնժամ դարձան ապաքինեցին և բազմութիւն ժողովեցաւ, որպես զի ոչ ոանել [Ի]ետոյեն տեղացն։
2. Բ. օր. առաքն նորա։
3. Բ. օր. եբ[Ի]եալ։
4. Բ. օր. սրաքեսոս լեալ։

չեաս. զի երեկի սրամ խոսիսեցար, և այսօր զառաքեալսդ բարբառես. քոյին սրաբեաեալ[1] ծառնեաք զԱատուածն հնձարիսն զառ ի քէն քարսեցան գՔրիսառս։ Եւ կոպեալ բազում[Ի]եան ժողովուն վիճել. [Ի]ետն ժամ առաւ, և ոչ կամէին գնալ, բառաւորեալք ի սուրբ վիպին վարդապետ[Ի]եանէն։

Յայնժամ գաատարն հանգերձ խշանաքն և ժողովրդեամն, տեսանէին երկուս Տիրչառակս ճառագայ[Ի]ատեսիսբ՝ որք պատճեալ [Ի]եւոք հոմանիքս ունէին ի վերայ գլխոյ երանելոյն Մինասոյ։ Եւ ի գոգսն եղեալ գաատարքն ասէ բնդ միաս իւր. Աատգարարեալ Աատուածն [Ի]ադդեաեալ մեզ բազգրարարեալ Մինաս. բարկք է հաւատալ ի Քրիսառս և ապրել, և գնա Աատած խոատովանել[2], որ այսպիսի պայծառս ընծայաբերս առաքէ իւր սիրոգացն ի ապաատարա[Ի]իւն. Ես ընդունայն գաատակե՛ն կարծեալ դչաատատածան Աատատ գոլ[3], զդիս կոտոն և զիարեւա[Ի]եանն հնձարատ[Ի]եան հանապէս. այլ այժմ անհամեմատաքն բարեբար[4] և սուրբ բազաքակցիս իմոյ, որպէս զի ի ձեռն սորա հասիցց ուզիղ ճանապարհն։ Եւ ի նմին ժամու յարաւցեալ յամենայն [Ի]եղեացս սա սուրբ վիպին. սակայն ոչ իշխէր մերձենալ, զասն մերձ կային սա նա սրբոց հրեշտակացն. և զորբ [Ի]ն հետացաւ, ի գարձեալ զարձաւ անգրկեն. իսկ ամբոխն սկասն ազազակել և ասեն. Չամեր մե գաատարբ և մի գնաբ, մինչեւ ծանիցուս զաատարագանաց[Ի]եան խնամատարիդ Մինասոյ։

Յայնժամ սասուածասէր գաատարն խնամարհեցուցեալ զդլուխն յերկրպագու[Ի]եան սրբոյն, և բառն հարեալ զորբոյն համբուրեաց գնա. և

1. Բ. օր. Քրիսառսէ զշուսրե՛ն։
2. Բ. օր. Ես գնա Աատուած խոատովանի՛։
3. Բ. օր. կարծե՛լով ասատատածս զդնե՛ս կոտն։
4. Բ. օր. Բարի։

կալով զՀեռանէ նոցա Հան արատաց ամբոխին, և ասէ ցնա. ԱգաՀէ գաւրգ Աստուծոյ, գքնարգ Հոգեւոր, գգայգրաբարբառ վկագ. գգեղեցիկ ա-ռաքնագրգ, գճշմարտասէրեան լսող, գպահպանեցս նաւաՀանգիստագ, որ օրՀնեա զանն իմ առ Քրիս-տոս. գայնպէս տեսի գՀերեսագիս նոցա մերձ առ քեզ. Նա եւս տեսի գՀրաշալի նշանն, և Հաւատամ յԱստուածն ճշմարիտ զոր դու քարոզես. այլ երկնչիմ[1] գուցէ ոչ ընդունի գիս Քրիստոս, զանձ յառաջագոյն պարտկոյն իմ գդիս կռոցն մեռ-ուածս: Ասէ ցնա սուրբն Մինաս. Մի՛ երկնչիր, միայն Հաւատա յօժարամիտիւ. քանզի Քրիստոս Աստուած մարդասէր է, ունիչսչար և ազարմած. այլ և ինձ յայտնեաց Քրիստոս զաստւածութիւն Հաւատոց քոց, և զանուն քո գրեաց ի գպրոս-թիւն կենաց: Եւ յետ Համբուրգոյն գիմեանս, Հրամայեաց զաստւարն արձակել զամբոխն, պա-տուէր առեալ գի վաղիւն գարձեալ ժողովեցին. քանզի ընդ երեկս էր օրն: Եւ ինացեալ առաւ-ձինն զաստւարն և սուրբ վիգին, զամենայն գե-ղերն մինչեւ ցառաւօտն, ուսուցանէր[2] նմա զառ-ի Քրիստոս Հաւատոն:

Իբրեւ այգ եղեւ, քարոզն ազագակեաց, և բազ-մաթիւնն գարձեալ ժողովեցան. և լսեալ գերա-շալի իմն՝ գՀաստատուլ գաստւարն, եկին երեք-աստան եպիսկոպոսք ի ժողովն. Նաեւ բազումք ի ՀեթԷոնեայ գային զանն Համբաւոյ երացն փրկու-թեան, զոր քարոզէր[3] սուրբն Մինաս: Ցայնժամ յարուցեալ գաստւարն յանդիման ամենայն ժո-ղովին, ազագակեաց գոչելով առ սուրբ վիգին Մինաս, և ասէ. Քաղիքք գաստիցեր, ով խնամա-ակեր, և բարիք ուսուցիչ մեզ զառ ի Քրիստոս

1. Բ. օր. երկնի՛ր:
2. Բ. օր. ուիներաց:
3. Բ. օր. խոքմանէր:

Հաւատաս. ով բարի խնամատակ, Հաւատամք եմք Նա է Աստուած ճշմարիտ և չիք այլ ոք: Իբրեւ զայս առաց գաստւարն, ազագակաց ամենայն ամ-բոխն միաբան և ասեն[1]. Մեք է Աստուածն քրիս-տոնէից, որ և զբարեգործս գաստւարդ, զապա-ՀԷդ տեսանգագ՝ վերագրեաց[2] Հաղին սուրբ և պե-տութիւն ճշմարտութեան, Հաստատեալ ի Հաւատոյ որ ի Տէր մեր Քեզաւս Քրիստոս:

Ցայնժամ առաքեաց սուրբն Մինաս զերագա-գոյն իւր, և Հրամայեաց բերել նմա Ջաւր[3]. և առեալ գՋուրն մատաղ ասպՀ սուրբ[4] եպիսկոպոսացն. և խոնարՀեցուցեալ գաստւարն գգլուխն իւր առաջի սուրբ եպիսկոպոսացն, և Հերձն գնաստ գՋուրն սուրբ, յանուն Հօր և Որդ-ոյ և Հոգւոյն սրբոյ, ի մկրտութիւն և ի լուա-ցումն վերստին ծննդեանն, ի թողութիւն մեղաց, ի յարութիւն կենացն յաւիտենից: Եւ ապօթիւք սրբոյն՝ ընկալեալ գՀնութեամբ յերկրաքա-ւան եպիսկոպոսացն, ի պատիւ եպիսկոպոսաս-թեան, մերձ կալով և իմոյ նուաստութեանս. Եւ գկնի վեցերորդ աւուրն՝ բաշխեաց զամենայն ինչս և գառաջնածս[5] իւր ազքատաց. և ապա ի քա-րոզութիւն երեաց[6], ուսուցանէր զամենայնս գՀա-ւատս Քրիստոս՝ որ ի Տէր մեր Քեզաւս Քրիս-

1. Բ. օր. էքէն այգ եղեւ, Հոգագին ազագակէին և բաղմաձայն ժողովեցան. և լսեալ գՀրաշալիքսն, էբէլիսեան եպիսկոպոսացն, ժո-ղովեցան և նմին ի գնդեն առ Աստըն. և ծայն բազում ի ՀԷ-ԹԷոնեացն էին համբաւոյ էրացն փրկութեան, զոր Քարոզէր սուրբ վիգին: Ցայնժամ յարուցեալ գաստւարն, գալաս առ սուրբ վիգին և ասէ. Քարէ գաստիցեր էհնամալութեանդ գաս ի Քրիստոս գնաստան, ով ողորմած էհնամատեր, գայս ասացեալ գաստւարն, գալաս առ սուրբ եպիսկոպոսացն, ազագակեաց ամենայն միաբան և ասեն:
2. Բ. օր. վերագրեաց:
3. Բ. օր. գնե միայն պաքիչեան Քրիչեչեաւ:
4. Բ. օր. չունի ասպՀ սուրբ, այլ գնե ասպասածաբ:
5. Բ. օր. չունի և գառաջնածս:
6. Բ. օր. չունի և ապա ի Քարոզութիւն երեալ:

տաւ։ Եւ մինչեւ օր լոյս գիշատանեսցին, հաբեբտաւոյս և հազագաւորս. և գաղջաթեսյս յայսց պղծոց բանիս միայն բժշկէր, և գինացեալ գիս կոյց ալ և գասէնէ՝ փշրէր, և զրագինս նոցա քակէր. և գղրտիսցան վասն նրինւզի գի Քրիստոս գիշատասցեալս, և մեռանն հատաքէր սիրով և շնորհօն Քրիստոսի։

Իսկ մի ոմն է յոգոյին[1] անուանեցաւ, անուն Ռատաթկա[2], ընծայեալ պատմեալ Թագատօրէն Մաքսիմիանոսի գամենայն գրանս գայսոսիկ, եթէ գասուտւն և սխալիսատս, խնամասէրք քրիստոնեաք եղեալ[3], և գամենայն գաղաքն և գգաւառն արեւելից կազմեցան[4] գարձուցին յերկրպագութիւն խաչեցելոյն Քրիստոսի. այլ և գգեղակատարսիսք ասեմն բարեյաղթ սատուածոցն կործանեցին[5]. և եթէ ոչ ժամանեալ քո ինքնակալ մեծութիւնդ[6], ոչ միայն գարեւելից կազմեցան, այլ և գամենայն աշխարհն գարձուցեալ էր ընդ Հառնայեցւոց էշխանութեամբ. և ամենեքեան քրիստոնէութեան մերբեցան[7].

Զայս ամենայն երբեմն լուաւ թագաւորն, գարհաբեցաւ և անբաւ սրտմտութեամբ չարժեցաւ. և անյապաղ նոյնժամայն հրամայեաց առեալ բերել զանոյց ժողով լինել, և այնպէս ասեն հազար զօրականաքաղ գէմ եղեալ, մեծաւ վտխմով նեղն յերգիպտոս, և նստաւ յատենի. և բմբռնեալ[8] գերա-

1. Բ. օր. Ժողովրդեան։
2. Ց օր. պատասէր անուն Ռատաթկա, յատկաք յ՝Բ. օրինակէն։
3. Բ. օր. գնէ միայն եղեն գերեսունեայս։
4. Ցօր. պատասէր՝ յատկաք յ՝Բ. օրինակէն։
5. Բ. օր. այրեցին։
6. Բ. օր. Երեսնամեայ քրիստոնեաք։
7. Բ. օր. գամենայն աշխարհն Հառնայեցոց էշխանութիւնն յինեքեան գարձուցանէին։
8. Բ. օր. ԵՒ առեալ գասն հազար արանց զրահաւորաց, գնաց յԵգիպտոս և բմբռնեաց։

նելի հպիսկոպոսն Երմոգինէս, և զբրիստոսի զօրականն գառաքն Մինաս. և հրամայեաց մերկացուցանել զնոսա, կացուցանել առաջի նոցա մերկս[1], և ասէ ասառելով. Զի՞ եդեւ զքեզ, Երմոգինէս, ո՞[2] ամենեցուն շնորհելի օգնական, և գամենայն իշխանութիւն ձանս և ցամաքի ետուս քո, և կացուցի զքեզ ի վերայ իշխանաց իմոց և գառատրաց. և առաքելի զքեզ առ ի գարձուցանել ի մոգրութենէդ զերբեմն երեւելի գայրդ գայդ. և զգիսանացաս, և ուսուցանել գմն զառաջն առատածոցն մերոց[3]. և արդ, զի՞նչ տեսեալ քո, անձայնութեան գառա հատուեցար, և մերկելի գլխատարկութիւնդ. կորուսեր, և նմանեցար ար ի իմատեան ծագրածուքն լինեն։

Իբրեւ Երմոգինէս պատասխանի առնել թագաւորին կամէր, աշառաելի երես հրեշտակն որ առ Մինասիսն երեւէին, նոքա գարձեալ երեւեցան նմա, իբրեւ զիպայսին լուսոյ, և հոմանկ առնէին ի վերայ վիպայն[4] Քրիստոսի, և ասէին. Քաշակերեցարբ, ասա առաքեցաք ի Քրիստոսէ յօգնութիւն ձեզ։ Քաղեմամ պատասխանի նա երբոյս երանելի հպիսկոպոսն Երմոգինէս և ասէ. Եթէ կամիս իմանալ[5], ով ինքնակալ իմատեր, եթէ զի՞նչ տեսեալ գարձեցի զայս. վկայ է ժողովուրդս այս, մանաւանդ զոր արարի զեղեալ երան[6] առաջի այսցդ բերեալ պատճեցից զքեզ։ Արդ, զոր օրինակ եհաս առատակութեամբ քո ինքնակալ

1. Բ. օր. կոպոյց գնոս առաջի հրապարակին գրէս։
2. Ցառաջատնէդ ցմիտն յօր. պատասէր, յատկաք յ՝Բ. օր։
3. Բ. օր. գարձուցանել զերբեմն երեւելի և զպիսանացաս այլ զՄերնաս, և այժմ գարբեաս. առ ի իբատել և ասուսացանել զքս առ ի պաշտօն ասուսածոցն գերոց։
4. Բ. օր. վիպէն։
5. Բ. օր. գիտել։
6. Բ. օր. հանասանք գերան։

թագաւորեալ[1] էին, անբաւ սրամտութեամբ և բարեխելամբ ի վերայ մեր, այնպէս և ես առաւ կագէս մոգիան ազատութեաբ և զարհուրանաց սիեալ բնութեան զառըն այրս զայն[1]. խաղաղեի և բազմանայեա այս, զի գան զառ կատարեալ գրիս առնեալ, և ձեզկեր[2] գՀրամեան քո. և քս աւանդութեամբ զառս գորս հաար, գայն փոքրկի, պիեան արմատաբի կարեցի[3]. և կամէի գնացեալ մարմինն չան[4] և ծանչոց ընկենուլ. իսկ ի վախն գաթ գրա ազի, անարատ[5], առաւել գնեցկացայն քան գանցեալ ժամանակին: Արգ, ձի ար տեսանելով գՀրաշալիան գայն, և յերկիւղս լինէր[6], ի խոտորանել գԱստուածն երկնաւոր, որ գայնպիսի պանչելիս գործեաց: Ա.Յ[7], զինչ հանդերձեալ ես առնել ընդ մեզ արա փաղաքակի, և զոր գու ոչ կարես գնաս ասել զառնչառարանն, յիշատակ գնդ ասէք: Գաղանաց մտանեա, ի խորս ծովս խնդիս[8], սրսիլ խաղաղեա, Հրոյ մտանեա, յօդակառար արա, որպէս և ես արարի պատասխրդ իմ Մինաս, որ լուսաւորեաց գերբանին խաւարեալ աչս իմ՝ ճշմարիտ հաւատովն որ ի Քրիստոս[9].

Յայնժամ բարկացեալ թագաւորն Հրամայեաց խոցել գկոսր[10] նորա, և գձեռս նորա ի միմեանցն հատանել, և գտան ի ծնկացն կարել, և զբարր մարմինն և գկտաւոր անդամն Հրոյ մատնել, և

1. Բ. օր. ասեաթգան հնչեբնեալ, զարնարուեւ երիտչ ու արբաբ և երանելչ սչբ այս:
2. Բ. օր. Ձեզնէ ու է ընալ գնբանան չո ատանբաբնեանդբ:
3. Բ. օր. երեքն:
4. Բ. օր. յաւելու՝ ֆաղանաց:
5. Բ. օր. չատի ազէ, անարատ:
6. Բ. օր. չերկնչեա ու եղեալ, խոտորանելով:
7. Բ. օր. Աբբ:
8. Բ. օր. ֆաղանընչից արա՛, է խոբս ծովս չեկա:
9. Բ. օր. գնա եմ ու ճշմարիտ ըստասուբեաց գչ:
10. Բ. օր. պչեաս խոցեաց գրբանչն:

Հրապարեացս[1] ընկենուլ ի գետն՝ որ մերձ էր: Իսկ զաւբրն Մինաս կալեալ ի խաւարին բանգի, և մեմ մի մեծ կալել զառիչ նորա. Հրամայեաց անպտանաանալ գաղաբին: Իսկ և գիչերին յայնմ մեկ հրեչտակի Աստուծոյ ար երեւէին նմա, ըզսբբր մարմին երանելի Երեմկեան Տատաբեալ Հանին ի գետոյն, և բերեալ[2] ի բանան ուբ էր կամեալ սբբրն Մինաս, և եղուցեալ գնա ի գայտէն[3], զերկրաւոյն կենագործեցին-քաղաքերով գնասա[4]. և մինչեւ ցառաւօտն խոսէին ընդ նոսա. զօրացուցանելով քաղաքերէին գնսա, ընդ ձեզ եմք, ասեն, մի՛ Համարիք եմեք ի բաց կացցաք[5] ի ձէնջ, այլ ընդ ձեզ եմք յաւիտեան[6].

Իսկ երբեր առաւօտ եղեւ[7], նոտաաց թագաւորն օրէնս գնէր[8] անպտանանալ գաղաբին. և օրացաի մեծ եղեւ ի քաղաքն, վասն Հրամանի թագաւորին. քանզի ասէր թագաւորն յամերան, եթէ ուբ է զօրաւիչն Գաղիզպատչին. ասնաւսիկ եբեմգիեւս անպտանացեալ գեաղնկէց եղեւ. իսկ Մինաս՝ չանց ընկենցեալ մեռաւ. վասն նոցին[9] և գուբ անպատուբ, գի նոցա Տատանեցաբբ[10], և քաղաքս ձեր անպտան լիցի. Յայնժամ կացեալ առաչի երեսաց թագաւորին՝ երանելի վկայն, և ասեն. Դադարեցչէ բանգ. քո, ով թագաւոր, մեք Քրիստոսի անապատան թագաւորին վհնասրեցաբ,

1. Բ. օր. չանի գնդ մադնել և գնէ գրամչեաց:
2. Բ. օր. և ֆան ընբ նմա:
3. Բ. օր. ի կաթսայնէն:
4. Բ. օր. Նոբեցաբուեալ էաղչբերէն գնսա ատաւել չօժարել է ֆորձն:
5. Յար. կոսէ, եղաբ բատ Բ. օր..:
6. Բ. օր. չանի ալ ընբ չեզ եմ չատկատան, և ընդ այնր գնէ, Է գի զաբնաորբիչէ:
7. Բ. օր գնէ մեռայ, Յայնժամ:
8. Բ. օր. Նոբեսաբն ասբբեն ֆբեաց անպտանալ:
9. Բ. օր այնպիչ:
10. Բ. օր. հնասատաչէ, և չատկու չաղաբէ պատրաչէ:

և ոչ հատանելիք ապականացու թագաւորութեանդ-
քոյ, քանզի ոչ հաւր, և ոչ սուր, և ոչ ժանիք գա-
զանաց, և ոչ այլ ինչ ասնոյանք կարեն մնալով
զմիով ի սիրոյն Քրիստոսի. այսուհետեւ գործա
գաղձեալ՝ զի՛նչ գործելոց ես վաղվաղակի[1]. քանզի
փութամբ ժամանիլ առ յաւիտենական թագաւորն
մեր Քրիստոս: Լինդ սրբոյն՝ ես պատասխանի
էութիւնս գալոցիս սրբոյն Մինասի և ասէ
ցմեզ ասելոյն: Զինչ օգուտ գործեցեր ով թագա-
ւոր առ մեզ գալովդ. ոչինչ զօրեցեր՝ վասն որոյ
եկիր. քանզի եկիր ի վերայ մեր որպէս զառիւծ
գոչելով և մնչելով, և այդքան երբեմն
գազանս սկաւ և անզօր. գազարեա ի յանդըգ-
նութիւնեդ, թէ եթէ ասելոյ յընդունայն խորհրդոյդ,
քանզի ոչ կարես հասանել յանդ գործոյդ քո[2].
այսուհետեւ պարտ է քեզ արամել, և մեզ պարտ
է ցնծալ և ուրախ լինել հանապազ:

Զայն լուեալ թագաւորն բարկացաւ ի վերայ
Գրաւոսի, և կապեալ զնա՝ սրով կատարեր իւրոյն
ձեռաքն[3]. Հրամայեաց և զերանելին զաւրսն Մինաս
և զերծուիցենս սրով սպանանել. և ինքն ոչ խըն-
դրեաց ի թագաւորէն Մինաս, զի զնորմինս նոցա
հրաման առցէ թողել ի Բիւզանդիոն քաղաք. և
Մաքսիմիանոս ոչ կատարեաց[4] զինդրուածս նո-
ցա, եթ զնոսա յերկաթեղեն տապանի, և հրա-
ման եա ընկենուլ ի խորս ծովուն. և ինքն ամե-
նայնիւ գնաց ի Բիւզանդիայ քաղաք: Եւ յետ
քան առուր ել տապանն ի Բիւզանդիա յաւուր
կիւրակէի. և հասարակ գիշերի երեւեալ տապանն
յարեւելից կողմանէ քաղաքին, յերր ծովուն առ

1. Բ. օր. այսուհետեւ զոր ինչ առնելոց ես արա՛ վաղվաղակի:
2. Բ. օր. Ե քաջաբերեալ է յանգնահնութենէդ ասելոյ, Ե ինչ-
ինեալոյ է յատեան խորհրդոյ տոց. զի ոչ կարացեր հասանել յանդ
գործոյդ:
3. Բ. օր. կապեալեաց սրով խոցէ ինձօքն:
4. Բ. օր. ոչ կամեցաւ կատարել:

Քաղկեդոնիս[1], և էր կղեալ ի տապանն սիւն[2] ամ-
պոյ պայծառ լուսով[3], և երկու հրեշտակքն ջահիւք
կային առաջի նշխարացդ սրբոյն. և զպացային
հրեշտակքն եպիսկոպոսի քաղաքին զպատուա
սրբոյն. և յորդորէին նմայժամայն հատանել ըզ-
նշխարսն:

Իսկ եպիսկոպոսն ժողովեալ զքահանայսն մեծաւ
փութով և զարս հատառացեալս և առաքինիս ի
տեսիլ լուսոյն, եկեալ կացին առ սիւն ծուխն. և
միաբան ամենեցունն սեռեալ գՏրեշտակին Աստա-
ծոյ՝ սրբ ուղղէին զառաքսին. և մնառացեալ եպիս-
կոպոսն և քահանայքն առին գնոսա[4] թէ որպէս
պարտ է հանդուցանել գիշխարս սրբոցդ: Եւ
հրամանն[5] առեալ՝ եդին ի ծածուկ տեղի ի շտե-
մարանս եկեղեցւոյն, մինչեւ ցկնաննն Մաքսի-
միանոսի: Եւ յետ երկուց ամաց՝ առնչեալ յա-
ներեւոյթ[6] հրեշտակէ՝ նման զոգին մեծաւ տագ-
նապաւ անօթելն Մաքսիմիանոս: Զայնժամ՝ յայտ-
նեցին զպատուական գանձն՝ գիշխարս սրբոյն.
հանեալ եդին մերձ[7] առ սիւն ծուխն, նախա-
մեծարանի քաղաքին[8]. և ամենայն իշխանքն պա-
տուականքն, խնկովք և լապտերով երկրպագեցին
սրբոյն նշխարացն, գոհանալով զպարգեւացն
Աստուծոյ՝ որ չնորհեաց զաւրսըն իւր՝ հիւանդաց
բժշկութիւն, մեղաւորաց քաւութիւն, ճանապար-
հորդաց գաւազան զօրավիճեան, նաեւայց անզրկի

1. Բ. օր. մերձ յերբ ծովուն Քալկեդոնի:
2. Ցար. զբեռ հոգւոք ըստ Բ. օր.:
3. Ցորինակին պակասէր պայծառ լուսով, եւզաք ըստ Բ. օր.:
4. Բ. օր. Ե հարուցին եպիսկոպոսն Ե քահանայքն, Ե ասէն
ցնոսա:
5. Բ. օր. չուխի հրամն, և գնէ նոցա:
6. Բ. օր. յաւուրս սրով:
7. Բ. օր. յայնմ՝ երբեմն զպատուական գանձն մերձ:
8. Բ. օր. յատեան Ե ամենայն ազնուքն և չուխի մինչև
զատրճան խոր:

նաւահանգիստ, և ամենեցուն յամենայն վտանգէ զնոյ կենաց և փրկութեան[1]։

Եւ յապաքինի բարեպաշտութեամբ կատարեցան, ի գիտեմիրելի ամսոյ որ օր տասն էր՝ ի փառս ամենատես աստուծոյ Քրիստոսի, որում փառք յաւիտեան յաւիտենից. ամէն։

1. Բ. օր. առաջնոր ունի այսպէս. այս գնդիւնեւ նախատաքին ընկերն զգուշն յաղթութեան. կապարեցան առաքն վիրայն յանձնեն գիւնեցիքեւ որ օր տասն էր ամսոյն, ի Քրիստոս Յիսուս ի տէր մեր.....

Լ

ՎԱՐՔ

ԵՐԱՆԵԼՈՑՆ ԱՆՏՈՆԻ

ԵԳԻՊՏԱՑՒՈՑ ՄԻԱՁՆԱԿԵՑԻ

ԵՒ ՄԱՀ ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ԳԵՐՈՒԻՆԻՈՑ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՍԻՐԻ

ԹՈՒՂԹ ԱՓԱՆԱՍԻ

Բարւոք է նախանձ առաքինութեան դնել ընդ միայնաւորս եգիպտացւոց, հաւատարիլ կամ առաւելուլ գառաջ կամեցեալ ըստ առաքինութեան ձեռնդդ վարուց. քանզի և առ ձեզ այսոհեաւ գոն միաւորասունք և անուն մեծակեցաց. զի զայսպիսի յառաջարկութիւն յիրաւի և գովեսցաք, և աղօթիւք ձերովք Աստուած կատարեցէ. Արդ ուան զի և յինէն պահանջեցէք բան ուան առաքինութեան վարուցն Աստուածայ ուսանել կամեցեալք թէ զինչ օրինակ արդեաք սկիզբն արարեալ վարուցն և կամ զինչ արդեաք յառաջ քան

Նախանձ բարւոյ առաքինութեան հաստատեալ առ միանձունս եկեղեցւոյ և Եգիպտոսի, առ իմանալ և կամ առաւելուլ քան զնաս յաժարեալք առաքինութեամբ ձերով կրօնաւորելոյք։ Քանզի օր առ մեզ կրօնաւորք են և միանձունք, անուն բարի ընդ ամենայն տեղիս պատի, զի զայսպիսի գյաժարութիւն կամաց յիրաւի օք գովեսցէ,

զայս էր, և որպեսի եղեւ վաճառն կենաց ծնօղաս, և թէ ճշմարի՞տ են զնմանէ ասացեալքն, և քանզի առ ի ծնօղաս հանապազորէն զձեղ մնասուցիք բազում յօժարութեամբ ընկալայ զառ ի ձէնջ հրամանդ. քանզի և լծեա իսկ մեծ չահ օգտի են և լաւ միայն Աստուածոյ ասասան յիշատակ։ Գիտեմ և գուք զայս լուեալք յետ զարմանալոյ ընդ այնր՝ կամեալիք և նախանձել ետս ընդ նոսա գեղեցիկ չահիցն պատճառս. քանզի բաւական է առ ի գեղեցիկ օրինակ ի վարս միայնակեցութեան կրօնիցն Աստուածոյ։ Արդ զոր ինչ լուեալ եք վասն նոցա ի պատմագոյ՝ մի՛ անհաւատանք, այլ առեալ. քան զարժանն ի նոցանէ լուեալ համարիցարուք, զի և նոքա այսպէս հագիւ կարացին պատմել։ Նա և ես հրամայեալ ի ձէնջ ի ձեռն ի[illegible]ղմոյս նշանարեալ առաքեմ ձեզ՝ սակաւս զնոցայն յիշեցեալս։ Այլ գուք մի՛ գադարիցեք հարցանել որ առ ի մէնջ այգր ճառագիսն. զի ամենայն ուրեք որ ինչ գիտէ որ առելոյ հագիւ. թէ յարժանի զի առ ի նմանէ եղիցին պատասխիքնբ։ Քանզի և ես կամիցայ զձեր թուղթն ընկալեալ կոչել զամենս ի միաւորեալ որ մնասուածք յաճախագոյնս սակս էին առ նա երթալ, զի թե-

բայց մեր ազօթս արաքեալ՝ և Աստուած յորդորեսցէ։ Բայց վասն զի գուք պահանջեցէք յինէն վասն վարուց երանելոյն Աթանաւի, քանզի չահ օգտի լինիցի առաւնեալն միայն զանձնեն ճնաւոն. գիտեմ և զի ձեր լուեալ, յետ զարմանալոյ և ընդ այն կամիցիք նախանձել ընդ նոսա յօժարութիւնն. բայց գուք զի գադարեցէք արգ ասել անգր նաւարկեցին հարցանել՝ զի թէպէս և իւրաքանչիւր ազ գիտեցէք, հաւիս բան արժանի գործոյն նոցա պատմութիւնն արասցէ։ Կամէի ի ձէնջ զնմանէսկ թուղթն զողջանալն առաքել և կոչել զամենս ի միանձանց՝ որ մնասունք բան սակաւութեանն մոտ և ել էին, ներեալ չաւելագոյն ուսեալ ինչ՝ լիով առ ձեզ գրել։ Բայց վասն զի մնասուածք նաւարկութեանն արգել, և հղմարեցան փաթայր, վասն այսորիկ գինչ իմ տեղեկացեալ, բազում անգամ գնա տեսեալ

բնաւ զրազումն հարցանելով կատարելագոյնս առաքել ձեզ։ Արդ վասն զի ժամանակ նաւարկութեանն գտակեր և հղմարեցան փաթայր, վասն այսորիկ զոր նաս գիտեմ պատմեմ ձեզ. քանզի բազում անգամ տեսի գնա և կարացի ինչ ուսանել ի նմանէ, որպ գձեռն երթեալ էի նոցա սակս մի ժամանակի և չաւ գձեռք նոցա արկեալ, գրել ձերոյ բարեկամութեանդ զայս յանձնայն կոպանդ գձգնաժամութիւնն հոգացեալ, զի մի՛ առասել զբերչ և թերահաւանեսցէ, և գի մի՛ գարձեալ նուազագոյն քան գարժանն ուսանել արհամարհեսցէ գառնէն։

Աթանէոս չագէ էր եգիպտացի չագաս ծնօղաց, և սասպուածս բան ասնց իւրեանց ունէին. և վասն զի քրիստոնեայք էին՝ քրիստոնեաբար և նա անեալ լինէր։ Եւ մինչդեռ մնեալ էր տասներէ առ ծնօղսն. բայց ի նոցանէ և ի սանէ անեալ զայլ զբ ոչ ճանաչէր։ Եւ իբրև ասճեալ եղեւ պատանեկին և չատասպեալ լինէր սակաս հասակաս, գպրութիւն ուսանել չանէին ոչ կարաս, վասն զի անընդհալ լինել կամեցաս ասխոսութեանն մանկապաւց, և գչանկութիւն ունէր բան գբեցելոցն իբրեւ առանց պատրասան պահանջանաց բնակել ի սանն իւրում։ Եւ թէպէս և մերաքանել լինէր

և ուսանել կամեցեալ, չոչինանէ՝ որ սակաս ժամանակս գնա նոցա չրջեալ, և արդեալ չար գձեռք նոցա, գրել ձեր երկուածութեանն փաթայդ. սանինդն ուրեք գծրչմարտութեանն գայն գնասս ասեալ. մի ինչ ասասել ասկեք յանալ թերահաւասանչին. և մի ինչ գարձեալ խոնարհչագոյն քան գչանն անդրի ասնիցեն։

Աթոռն էր սգաս. Երկոցասի, ի սոճմայնն չարչ, և ինչս ի բասականութեան ասացեալ, չայր և մայր Քրիսասնեայք. քրիսասնէութեամբ սնեալ, և նա տղայ գնա ևս, էր անեալ առ հօր և մոր իւրոյ, ասելի քան գնասս և բզասանն իւր, ոչ ճանաչէր։ Եւ չորեամ ասճեալ և գարգացաս մանուկն, և չասալ եղև հասակաւն, գպրութիւն ուսանել չասնոյր չանն, կամեցեալ արասաբ լինել քան գասիարա-

ընդ ծնողն ի սէրտնական ասնէն, սակայն ոչ իբրեւ զմնալի ծնօղայր և ոչ իբրեւ զարգացեալ հասակաւ արհամարհէր, այլ և ծնողացն հնազանդ լինէր և գրոյ ընծայեցուածոց անվնաս բաւիթեան առնէր, մի զառ ի նոցանէ օգտութիւն յիւրեան պահեսցէ. և ոչ զարձեալ իբրեւ զմնալի չափաւոր ժառանգութեան ի մտանդ նեղէր ինչ զծնօղսն վասն բազմազաւակի ինչ ազգի ազգի և պայծառ կենակրոց, և ոչ ընդ այսպիսի ինչ ցանկութիւնն զանձն արկանէր:

Իսկ յետ մտճուտան ծնօղացն ինքն միայն մնացեալ լինէր հանգերձ միով քերբ փոքու. և էր մերձ ամաց ութուտասն և կամ քսանի եղեալ, և ինքն էր հոգաբարձու ասնն և քեռն իւրում: Զնէ եւս ամիսք վեց անցեալ էին մտճուտան ծնօղացն, նա ըստ սահմանին իւրում եղեալ երթայր յիկեղեցին և վասն յինքն ամփոփեալ խորհէր վասն ամենեցունն: Եթէ արդեօք արգելոք առաքելոցն Քրիստեալ գամենայն գնացին գնեա փրկչին. և գարձեալ ոմանք ի գործս առաքելոցն որք վաճառէին վերնանցն և բերեալ գնէին առ ոտս առաքելոցն ի բաշխումն ամենայնի որոց պէտքն պահանջէին, որպիսի՛ արգելոք և արչաւի սոցա յայս երկրիս պահեալ գնիցի, զայս ընդ միս ածելով եւնաւ ի

Թիւն մանկանց. բայց գչափ ցանկութիւնն ունէր յանձին իւրում, ըստ գրոյն Քաիրաց, որ ասէր. եթէ «այր միս միս է առանց պատճառանաց», երթայր յեկեղեցին ընդ հօր և ընդ մօր իւրոց և ոչ իրրև գմանուկ տեղոյն ասնէր: Եւ յորժամ ի չուն հասանէր՝ ոչ վեռանայր հօր և մօր իւրոց, այլ հնազանդ լինէր և ընծեռցուածոց գրոց ուսնկնդրութիւն առնէր, զի զառ ի նոցանէ օգտութիւն ինքեան պահեսցէ. և ոչ զարձեալ իրրև զմնալ չափաւոր ժառանգութեան մտանդ նեղէր ինչ զծնօղսն վասն բազմազաւակի ինչ ազգի ազգի և պայծառ կենակրոց, և ոչ ընդ այսպիսի ինչ ցանկութիւն զանձն արկանէր:

Այսքն և անդր պարբերութեանդ է ընաբերն, ասէաւ են, քայց է պակասաւոր:

Նեղրա ի ժողովարանն: Եւ գեպ եղեւ յայնմ ժամ. ընթեռնոյ գատաւարանն, և լուաս ի սեռանէ զի սէր ցանձառանն. եթէ կամիս կատարեալ լինել, երթ վաճառիս զինչս քո և տուր ազքատաց, և եկ գինի իմ, և կայցես գանձս յերկինս: Իսկ Ձառնիոս իրրեւ Ձյառաջոյ ինն սէնէր յինքեան գյիշատակս սրբոցն. և իրրեւ թէ վասն նորա ընթերցուածն եղեալ լինէր, անգէն վազ-վազակի ի գուբս եւեալ ի սերբնտական ասնէն, զառաջուածան զոր սէնէր ի նախնեացն՝ զի էին նորա արտաքոյ քաղաքին և ընտիրք յայմ զամս չնորհեալ գեղջկին, զի մի՛ ինչ բնաւ լըրկեացեն գնա և գբարն: Իսկ որ այլ ինչ էր ի բնակց բառնային, գամենայն վաճառեալ՝ ծոցովեալ արժամի բաւում և բաշխէր անասկաց, սակաւ մի և քեռն թողայր գամենայնէ: Իսկ իրրեւ գարձեալ եմնաս յեկեղեցին և լուաս յատեառանի սեռան զի սէր՝ մի՛ հոգայք վասն վաղուն, և ոչ կարաց յերկար եւս համբերել, այլ ի գուբս եկեալ վազ-վազակի և գայն եւս բաշխէր ապրատաց, և գբոյրն յանձն առնէր ծանօթ և հաւատարիմ կատարաց, տուեալ դնա ի կատարիչն ասնել, և ինքն արտաքոյ չլինէն բնակէր: Աչխատեալս ընդ կարգաւ կրօնիւք զանձն ի վայր արկանէր և ժուժկալեալ էտաւն գինքն կրթէր. քանզի չեւ եւս գոյին յայնմ ժամանակի յեկեղեցոս յանօթս միայնատեսութեանդ, և ոչ բնաւ գտեղ իսկ որ միայնակաց գնեատասանն անատաս, այլ ամենայն որ որ կամէր անձին միս գնել՝ ոչ հետատասն ուրեք յերբեմն գեղջկէն միայնացեալ կրօնաւորէր:

Ի ժամանակին յայնմիկ գասս ծերունի ումն ի սերձաւորն գհօր, ի մանկութենէ գինեասրատեղութեան հրօնս մարժեալ: Զոտս սեռեալ Ամանի նախանձեցաս ի բարիս, և նախ սկիզբն արաբ իւր բնակութենան ի ճատասր սեղիս գեղջն. և անտի թէ ուրեմբ փոյթ գտնիցէ լսէր, ի ինդիր

եղեալ լինէր իբրեւ. վիմասաւն մեզու. և ոչ գառնայր յիւր տեղին, եթէ ոչ նախ գնա տեսանէր, և իբրեւ հաճոյ լիմն ճանապարհի առաքինութեան է նմանել առեալ լինէր. Մեզ սկիզբն առնէր իւր ժամանակ մի տնակութեան. գնորհատրաստն կշռէր, մի մի է հայրենի երկիր իւր գաթձգի և գազգակիցն է միա աբկէ. այլ գամենայն փափագումն և բնաւ գիմլին մնէր է պնդութիւն կրօնից և գոգձէր ձեռաք իւրմէր, լուեալ գայն ձէ որ գոգձին ոչ և կերիցէ մի. և էր ինչ հացն զոր է կարօտանայ ծախէր. եւ յայսմէս կայր յաճախագոյս, և ասեալ ձէ պարտ է պատչառ է առանձինն կալ յայսմէս անսպառ. քանզի ոչ այնպէս եգեալ էր յընձեռցուածս գրոց, գի մի՛ ինչ է նմանէ է գրելոյ է գնոյն անկէի. այլ գամենայն ինչ ունել, գի այնուհետեւ նմա յիշատակէն փոխանակ գրոյ կացեն. Այսպէս զինքն վարուքն կրօնաւորելով՝ սիրելի էր ամենեցուն Աստուածոյ. եւ ինքն սրտի մեռք առ փոյմն՝ առ որս երթեալ լինէր՝ գանձն ընդ հպատակութեամբ կարգէր, և յինքեան գամենայն ուրուք գառաքինութեան փոյթ և գանմիմար կրօնից խոտէր, զորսմն գընդհանուր լրմնատրէին, և զորսմն գառ է յայսմէս գիպիմն տեսանէր, և գայլոց սրսմն զոչ բարեացն, գայլոց մարդասիրութիւն խնացեալ տեսանէր, և սրսմն է հսկումն, և սրսմն է գրառէր ընթերցուածն հայէր, և գոն է ժուժկալութեան, և գոն է պահս և յերկրաւապատութեան. վարձնայր և ընդ սրսմն ընդ հեզութիւնն, և զորսմն գերկայնմնութիւնն գեաէր. մինգամայն գամենեցուն առ է գերիառատ բարեպաշտութիւն և գառ մնեանս սէրն. և այսպէս ինքն ամրարեալ այսրէն գառնայր յիւր իսկ բուն տեղի կրօնաւորութեանն. Եւ ապա այնուհետեւ գառ է յամենեցունց յանձն ժողովել փափագր գամենայն չնչքեան ցուցանել. Նա եւ ընդ հասակակիցն իւր ոչ

հակառակէր, բայց միայն գի մի՛ քան գնասս երկրորդ է յաւութեան երեւեացի. Եւ զայս եւս առնէր գի մի՛ զգ ամենեցին ապականացուցէ, այլ և գանսգոն եւս է վերայ իւրոցն բերկրեցուցանէր. Եւ ամենայն գեղչիկքն և բարեկամքն հպցեցեալ ընդ նոսա գեղեցիկ սովորութիւնն և այնպէս գնա տեսեալ ասասուածասէր կոչէին. ամենք իբրեւ զորդի և ամենք իբրեւ զեղբայր համբուրէին.

Իսկ չարաչար բարեաեաց մեզսասէր բանսարկուն ոչ կարաց հանդերձել տեսեանն է ապաչխարեալ յաւանդաւոյ ինամէն. այլ սրպիսի ինչ սոյզսն էր առնել՝ նմանպես և սիրիցն առնէ և գանն սորա գործել. Եւ նախ գառաջինն փորձէր գնա է գեղեցիկ և յանչարժ կրօնիցն ընկենուլ, յուշ առնելով նմա գյիշատակ սասցուածոյն և գբնեն իւրոց գնամարկութիւնն, զաղգասցն գընտանութիւնն, գարծամսիրութիւնն, բզփառասիրութիւնն, գկիրակրոց զազգէ ազգի գասնկամիւնս, և գայլ եւս գաշխարհիս հանգիստ, և կատարած՝ գնամարերութիւն առաքինութեանն, և թէ բազում են նորա բանք աշխատութեան, և գնգրմնոյ հետնդութիւն է միաս արկանէր, և գժամնանակն երկայնմնութիւն, և բնաւ կարի լիմն առասիկ յարուցանէր է միաս նորա մրրիկ նորհըդոց կամեցեալ քեցել գնա է գեղեցիկ ուղիղն քաղաքավարութենէ.

Եւ իբրեւ եառս ընդհանուր գինքն ակարացեալ առ յառաջագրութիւնն Աստուծոյ, մնձասնդ գի եառս գինքն պարտեալ է նորա յանչարժ հաստատութենէն և գայթակղեալ է հաստատուն և ընկճեալ է առեալ առեալ ազօխիցն Աստուծոյ, յայնժամ է վերայ գորսոց օրսմէնին գղճնս իւր քաջալերեալ, և սերգ պատճառով պարծէր, քանզի այս է նորա սասակի գարան առ ոտսաս. և յարձակի է վերայ նորահաստակացն է գեչերի ամրոխելով և է առեէ այնպէս լլկելով մինչև սեռոցցն

անգամ զգայութիւն լինել զառ ի միմեանս կռիւ. քանզի նա ի միում արկանէր նոցա խորհուրդս ապստղիս, իսկ սա զօրութիւնս զգոն անգրկէն զարձուցանէր. և նա խորհրդովք զայրացուցանէր, իսկ սա իբրեւ կարծիս ինն ամենայն հնարեւք հաւատովք և պահպանութեամբ զարգացեալ և գժտութեամբ բանաբկութիւն յանկիւնի ածէր։ Եւ իբրեւ կին մարդ ի գիշերի կերպարանեալ լինէր, և ամենայն ձեւ օրինակաց նմանէր, միայն զի կապասչէ Աստուածոյ պատրել։ Իսկ սա զիջիսատս զնաւ. ածելով և զան բարեշնորհութեան զգաւազանսն ընդ միս ածելով գՀոգւոյն չիջուցանէր զայգանին մտրութեան նորա։ Եւ գարձեալ յշնամին ի միտ արկանէր զպայծառկարծիսն ցանկութեան. իսկ սա իբրեւ բարկացեալ և սրամտեցեալ նմանել՝ զապառնալիս հրոյն և զգաւս որգանցն ընդ միտ ածելով և զայն ընդ այսմ կշռելով անցուցանէր անվնաս։ Եւ լինէր այս ամենայն ի յամին յշնամանդն. քանզի որ կարծեացն հաւատալով Աստուծոյ, այնմ ի ձեռն ամենայն տպայ խոտապատ. և որ զմտրութիւն արհամարհէր, ի մտրութեանս մտրոյ կործանէր. քանզի օգնական և յաջորդ և գործակից էր նմա ասէր, որ վասն միր մտրմին զգեցեալ և մտրմեալ ի միրոյ բանաբկութեն ևս յայնժամին, մինչև տակ այսպէս ամենայն մտրաւորցելոցն ընդ նմա՝ ոչ ես, այլ շնորհն Աստուծոյ որ ընդ իս։

Եւ ևս այսպիսիկ իբրեւ ոչ կարաց և ոչ յայամ յաղթել Աստուծի միշտն. այլ տեսանէր զինքն միրժեալ որոշեալ ի սրտէ նորա, կրճատէր զասահմանն բան գբեցկութիւն, և իբրեւ հնացեալ լինէր ի գործոցումն ընդ հաստատութիւն մտացն։ Եւ այսպէս գարձեալ առաչք ժամս և գժնեալ պատանեակ յանդիման երեւէր։ Եւ իբրեւ ընդ ձեռամբ անձինս եգեալ և ոչ եւս կարէր խորհրդոցն

գեր ի միրոյ լինել, քանզի ի գործս քաջչեալ ընկերեալ լինէր ներհաւորն, այնուհետև գիսրդկան ձայն ի կիր արկեալ ասէր. բաղումն խաբեցի և չատս յերկիր կործանեցի, և այժմ՝ ի միրոյ այլոցն քոյոց ատիճանաք և ցատկիս անկարացայ։ Ապա Աստուծոս եհարց զնա. ով ես դու պղպեղս սիս ընդ իս բարբառելով։ Անդէն փաղաղակի նա գարշելի ձայնս արձակեալ ասէր. ես պատկառեմ եմ սերելի, ես զատս գարանս և զնարս գրամեալս առ նորաստաւած յանձն առեալ և կալեալ եմ, և հոգի պատկառելեան կոչիմ. գքեզնիս որ կաւիչն ոչ յամիա լինել, և ես խաբեալ պատրեցի. և թէ բազում են նորա ջանք աշխատութեան, ես հատանեցայի խոզանիով՝, և վասն որոյ մտրգարէն մեզադիր լինի. ասէ՝ հոգւով պատկառեան զարտեցայք. քանզի ինեւ էին նոքա կարծեալք։ Ես եմ որ բազում անգամ լռիկսկի գբեզ և առաւել քան զրազումն եղէ ի քէն փախստեայ։ Իսկ Աստուծոս գեղեցիկ գոհաւիչն տեսան ատատոծոյ մատուցանէր, և արհամարհելով գնոսա ասէր ցնա՝ թէ կարի յոյժ գձառ ես և գիւրարհամարհ. քանզի ես գու մեռիս մոռ և արհամարհ իբրեւ գնանուկ. չէք ինչ ինձ այսոհետև հոգալ վասն քո, զի տէր է ինձ օգնական, և ես տեսից ի թշնամիս իմ։ Զայս իբրեւ խեր մեռիս, անդէն փաղաղակի ի բաց փախչէր. և զարհուրեալ նա յերանելւոյն յիրկեզի մեծի լինէր, այլ ևս մերձենալ չայրն ոչ իշխեր։

Նմա այս նահատակութիւն եգեւ երանելոյն Աստուծոյ ընդ բանաբկութեն. այլ և չայամ ևս փրկիչն գառս Աստուծի ձեռնկալութիւն չայդոցութեան, որ զինոր գատապարտեաց ի մտրմիի իւրում[1], զի արգաբաւթիւն օրինացն կատարեսցի ի

1. Յօրինակին խանգարեալ բառք եգեւ քան օրինակի ճառընտրող։

մեզ տրք ոչ քան մարմնոց գնայցելք, այլ քան հոգ-
ւոյն: Այլ և ոչ Աստուածս իրրև զի ընդ ձեռամբ
անկեալ էր գնէն գրերիվերամբէն պահացեալ
անհոգ ինչ լինէիր այնուհետեւ և անվոյթ ինչ առ-
նէր գանձէ. Եւ ոչ թշնամին ի պարտութիւն
մատնեալ գազարբէր ի գարանամուտ լինելոյ, և
գնացք չդնէիր իրրև առիւծ՝ խնդրելով պատառս
ինչ գնանելոյ, իսկ Աստուածս ի գերց ուսեալ ես
բազում են թշնամին մինչևնոյնք խարդախու-
թեան, վարվարակի ի ձիգ արկանէր զգեղեցիկ
կրօնն, զուխչն անտից ընդ միս ածել. Զի
թէպէտ և ոչ զօրեաց ի ցանկութիւն մարմնոյն
գործոն պատրել, սակայն փորձեաց այլովք մեծ-
քեռնայիւք և գարանամուտութեամբ խարեան լինել.
քանզի և ընդդէմ մեզանչաւէր գնէին եւս քան
զեւս ճեղեցուցանէր զմարմինն և ծառայեցուցանէր
ի հեռագործութիւն, զի մի երբեք որ յայնմ
յաղթեաց և յայնմ գողացեալ լեցի. կաւէր այ-
նուհետեւ ծանր և խիտ կրծիւք գինգն ամօթս-
ցուցանել: Եւ բազումք ընդ այն պանդացեալ լի-
նէին. սակայն նա գնէրսաւ զնան վաստակոցն ատ-
նէր, քանզի յաժառութիւն հոգւոյն ամօրութիւն
գեղեցիկ բարուց ի նմա գործէր, մինչ զի փոքր
անգամ պատճառս ինչ յայնմէն ընկալեալ բա-
զում փոյթ յաժառութեան առ այս ցուցանէր, և
հանէր այնպէս՝ մինչև բազում անգամ գեպ լինէր
նմա զգիշերն ամենայն անքուն կատարել. և զայս
ոչ եթէ մի անգամ, այլ բազում անգամ զայս
արարեալ գտանելի լինէր: Ուստեր մի անգամ
յատւրն յետ մտնջին արեւու. էր երբեք զի յետ
երկուց, բազում անգամ և յետ չորից ատրց
ուտէր: Եւ էր կերակուր նորա հաց և ադ և ջուր
ըմպելի. այլ զան մեղ և գինւոյ և ասել խակ ա-
ւելի է. որ ոչ և առ այլս անգամ փափկական
գառանի ինչ յայսպէսնաց ասար: Եւ ի քուն շա-
տացեալ լինէր խոտղինաւ, և բազում անգամ

յերկիր անանկողին անկեալ գնէր: Այլ օձանել
գլուխն ձէթիով ամենևին ոչ առ յանձն, ասելով
թէ պարտ և արժան է նոքաՀասանացն ենդա-
բարոյ յաժառութեամբ գառաքինութեան կրօնն
յերկեան բերել, և մի՛ խնդրել զայն որ ի հուշա-
յուցանէ զմարմինն. այլ ընդհակացուցանել զոս
վաստակաւք, ընդ միս ածելով գառաքինական բանն՝
թէ յորժամ ակաքանամ՝, յայնժամ զօրանամ:
Քանզի ասէր եթէ յայնժամ զօրանան միաք հոգ-
ւոյն, յորժամ ցանկութիւնք մարմնոյն ակաբա-
ցեալ լինին:

Եւ էր յայժ զարմանալի և արգարեւ արասաքոյ
քան զկարծիս այս խորհուրդք նորա. քանզի ոչ
կաւէր ժամանակաւ չափել զառաքինութեանն ճա-
նապարհ, և ոչ միան նորա գՀրաժեշտութիւն, այլ
փափագելով և յաժառութեամբ. Բայց ինչն ոչ
երբեք յիշէր զանցեալ ժամանակի զվաստակն,
այլ երբեք Հանապազօր ակնկն ածէր գնոու-
թեանն, և վաստակոց վարուցն մեծապէս ատէր
աճումն յոտնկաստութեան և վերայ էր, ասելով
Հանապազ յաճախագոյն գառաքինական բանն զը-
կնկրկնեան մեռացեալ և յառաջինն ներաեալ, յե-
ղեալ և զնայն մեծին եղեալի որ ասէ. կենդանի
է ասէր, որպ կացեալ եմ առաջի նորա ես պատր.
գգուշացեալ զայս օրն ասելով՝ ոչ համարէր զան-
ցեալ ժամանակն, այլ միշտ երրեւ սկիզբն առնե-
լով Հանապազօր փոյթ յանձին ունէր առաջի կալ
Աստուծոյ այնպէս որպէս արժան էր երեւել Աս-
տուծոյ սուրբ արարչ, և պատրաստէր Տրս լինել
կամաց նորա: Եւ զի թեպէտ և ոչ այլ ումիք,
սակայն ասէր յիրմեանն՝ թէ այնպէս պարտ և
պատշաճ է կրօնաւորաց ի վարուց մեծին եղելոյն
ուսանել, զի երբեւ ընդ Հայելի տեսանելոյ միշտ
զիւր կարգս կրծնիցին:

Եւ ապա այսպէս գնդեալ գինքն Աստուծոյ եր-
թեալր գնալը ի հետասան ուրեմն չերեսն ի գեղ-

ջին, և պատեր ապր մեծ ուժեն չկրաց ծանօթներն իմ բազում առաջ առնել նմա ըղձացեր։ Եւ ինքն ևս ի չիրանց անաե եմուտ ի ներքս. և նա ած վանիայ պարագաւս զգաշման ընդգեմ նորա, և նա միացեալ լինէր ամենեցուն ի ներքս միայն։ Եւ զայն իրրեւ ոչ կարաց առնել թշնամին երկուցեալ թէ մի գուցէ առ առաքս ոսկւոյ և զանազան պարագիցէ կրօնաւորսն իմ, եկն ի վերայ նորա ի մեծ զիչերի հանդերձ բազում գիւքս, և այնչափ ևՀար գնա առնդանոք մինչև անձայն և անբարբառ անկեալ դներ նա ի սասկի հարուածոցն։ Քանզի պատմեր և ասեր հաստատութեամբ այնպէս ասասկի լինել գլխոյն մինչեւ անհնար համարիլ զառ ի մարգկանէն հարուածս այսպիսի զգայուն ասանձնաց գործել։ Իսկ Աստուծոյ կամեցողութեանն իմոմբ ոչ անտես ասել զրբ յոտսն ի ներ։ ի վեր անդր ծանօթն անդր եկեալ լինէր՝ բերելով նմա հաց։ Երբեմն երաց զդուրսն և հանս գնա զի յերկիր անկեալ դներ իրրեւ զմեռեալ, ի վեր ասելով ասելը ի գետն և սերտնական ասճարսն Աստուծոյ և դներ ի գետին։ Եւ բազումք յապրանաց անտի և ի գեղէցկն շուրջ գնալաս անցեալ ետանէին իրրեւ զմեռելս։ իսկ և մէջ գիշերի յինքն եկեալ Աստանեաս և զարթուցեալ սեռաներ զամենեսեան ննջեցեալս, և գծաւօթն միայն արթուն. ակնարկէ նմա գալ առ ինքն և ապաչէր գնա գաբձեալ բառնալ ասանել գնա անդրէն ի չիրքին մի զգը զարթուցանելով։

Եւ ապա իրրեւ սարեալ եգեալ յառնէին, և զարձեալ բան սովորութեանն գրօքն փակելովը էր ի ներքս միայն և յոտն կալ ոչ կարէր վասն գիւացն հարուածոց, այլ անկեալ գետնով կայր յատօթս։ Եւ յետ ազօթիցն ասէր մեծատաւն. ասա եմ ես Աստանեաս, ոչ փախչեմ ի ձերոց հարուածոց. զի թէպէտ և աւելի ևս ազասչիք, ոչ ևս է որ մեզ-

նէ գնս ի սերոյն Քրիստոսէ։ Եւ յետ այնորիկ սազմանէր. եմէ յարիցէ ի վերայ իմ պատերազմ, ոչ երկիցէ սիրտ իմ։ Եւ սակայն երանելի կրօնաւորն խորհելով զայս ասէր։ Իսկ բարեաւետաց չարանամ թշնամին զարմացաւ մեծ երբ յետ այսչափ հարուածոց իշխեաց ասա գալ. կամեցեալ առ ինքն վերբ չունան ամենայն և հերքիծանէր ի սպանումն բարկութեան. սեսանէր, ասէ, զի ոչ խորհրդով պատկութեան և ոչ հարուածովք գործարեցուցեալ զան, այլ և ըմբռնաւնոյ ընդգեմ մեր, սերձեալցուբ առ նա այլով օրինակաւ. քանզի գերազգին է բանաբանելն առ ի չարիս կերպասանել։ Ցայնժամ է գիչերին յայնմիկ ննդիսն առնէին այնչափ ասասկի մինչև կարձել գտեղին ամենայն չարժել, և գիսկանեն դչբեսեն որսն պատառեալ կարծես սպին գեւոյն. ինքեանք ընդ այն մոտին կերազբանեալք ի գասդնս և ի սոզունս առ այս երեւելով, և սեզէն վազվազակի սեկին ընդդ առ այս սեսչափս առնեւոյս և եղուզակ գտարակոյս, արդեօք և ընդ ծովս, կարճագբ և գայլակ, և խրաբանչիւր ոք ի նոցանէ չարժեալ լինելով քան խրաբանչիւր կերազբանեալ։ Եւ առնէին գոչելով կամբ չարձակիլ և գտարագն թռչէր եղբիւր ասել և օձն սողելով ոչ սերձենալով և գայն չարձակելով արգելով լինէր։ Եւ ամենեւին ասչափ էին և անհնարին մեսհամուռ ամենեցուն բարկութեան սրամասութիւնքն և ձայիցն հնչմունք։ Սակայն Աստանեաս ամենելով և խոցասելով ի նոցանէ առնդր զդպրութիւն ի նոցանէ զանհնարին ցասդ մարմնոցն. սակայն անդադրդ և անելիկալ զարթմամբ հոգւոյն անվեալ գներ և հնձեր վասն մարմնոյն ցասդն, և լուրջ էր արթմամբ հոգւոյն։ Եւ իրրեւ. ծադր առնելով ասէր. թէ զօրութիւն ինչ գայր ի ձեզ, բառական էր մի ոք գալ ի ձէնջ. արդ վասն զի ջառասաց զձեզ սեր ի զօրութենէ,

վան այնօրիկ գոհեալ բազմութեամբ լին փարձիք երկեցուցանել. խակ յայտնութիւն գիտութեան ձերոյ ահաբեկեցուք այգ խակ է նմանելդ ձեր ի կերպարանս անասնոց։ Եւ քաջալերիալ գարձեալ ասէր. վի մէկ կարեք և իշխանութիւն առեք, մի՛ յայգոգեալ յերկարէք, այլ ի վերոյ յարձակեցարուք. ապա մէկ ոչ գօրեք գի զուր ապարագրուուց խռովիալ էք, քանգի կենք մեր և պարիսպ ամրութեան են ի ձեր մեր հաւասար։ Եւ երբեք բազումն չիշխեցեալ ձեռնարկել՝ կերբեձէին գառամանս ի վերոյ նորա, գի գինքեանք խոպային և ոչ գնոյաւս։

Խակ ասոյն ակր և յայտիկ ոչ մոռացաւ գնան գառաւոյց նահատակութեանն Աստուծոյ, այլ օգնական ձեռնկալաւ եղև նմա։ ի վեր հայեցեալ տեսանէր գձեղոնն բացեալ և ճառագայթս լին լուսոյ գի էնձելը առ նա, և անդէն վազվազակի գնաբ անեղեւոյթ լինէին նոյնժամայն և ցաւք մարմնոյն գագարէին, և առնն գարձեալ էր ողջ բովանգակ։ խակ Աստուծոյ երբեք գգաց գտեսան ձեռնկալութիւն օգնականութեանն, ոգի առեալ և թեթեւացեալ ի ցաւոցն՝ ապագէր գանելն որ երեւեցաւ և առէր. ՚ուր էիր և ընդէ՞ր յառայ խակ ոչ երեւեցար, գի գիմ՛ գյաւսն գագարեցուցաներ։ Եւ նմա ձայն առ նա. Աստուածէ, ասաս էի, այլ կայի ՚ծպտեալ տեսանել գքո նահատակութիւնդ։ արդ գանն գի Համբերեցեր և ոչ յաղթեցար գապարանօք, եպէց քեզ միշտ օգնական, և ասց քեզ անուանի լինել ընդ ամենայն երկիր։ Զայս երբեք լուաս յանն կացեալ կայր յաղօթս, և այնչափ գօրանայր միտիւ գոլ նմա առաւել եւս յաւելուած գօրութեան ընդունել ի մարմնոյն քան գոր յառաչն ունէր։ Եւ էր այնուհետեւ միշտ երբեւ ասնց երեսան և հնգիլց։

Եւ այնուհետեւ յառաջ անցանէր եւս յաջարութեամբ յաստուածպաշտութիւն։ Եւ առ այլ հին

ծերունի երթեալ լինէր և ազգէր ընդ նմա բռնակիլ յանապատին, խակ նա երբեք ոչ կալաւ յանձին վասն ազգութեան հասակին, և վասն գի ոչ երբեք եգեալ այսպիսի սովորութիւն, ինքն անդէն վազվազակի գիմբ ի լուանիս։ Եւ գարձեալ ՚ծնամին երբեւ տեսանէր գնոսա վշմին, կամեցաւ խոխանել գնա. ընկենայր գառաջք ճանապարհին ակաղ արձամբի առաջք երեւելոյ, խակ Աստուած երբեք գիտաց զարուեստ բաբեառնին, յանց եկաց, և ի սկսեան հայեցեալ գնոսա առաւոտն որ ի նմա՝ կշռասփռեալ յանդիմանէր առ սեալ. յանապատի ոտաւ գառանի ակաղ, ոչ է ճանապարհս այս կոխելոյ, չէք ասա հետ ուրուք գնացելոյ մէկ անգամեր, և մէկ յոմիքէ անգամ՝ ոչ կարէք անգիտա լինել գի մեծ է. այլ որ կոբոյտ գառնոցդ և գառներ, վասն գի անասունս է տեղիս. այս արուեստս և մնդրնոյթ բանաբարկուին են. ոչ խոխանեսցես այսու գիմ յօժարութիւնս, բանաբկես, գի այս ընդ քեզ լեցէ և կոբոտաս։ Եւ Աստուծ երբեք զայս ասաց, պահանաց նա երբեւ. ծուխ հրոյ գի պահաս։

Եւ ապա զարձեալ ոչ առաչք եւս երեւելոյ, այլ մինչդեռ գնայր՝ ՚ծչմարիտ ոսկի յանդս ճանապարհացն բնկեցեալ տեսանէր. գի եթէ թէ՛ճամին եզոյց և եթէ այլ ոք ի լաւ գօրութեանց՝ կրթելով գնահատանն և ցուցանել բանաբկութիւն, գի և ոչ ճշմարիտ սատգատծոյն ցանկացաս, ոչ նա պատուհաց և ոչ մեր գիտացաք, բայց ասկսն ոսկի էր որ երեւէին։ Բայց Աստուծոյ գործնայր ընդ բանմանէն, և երբեւ գՀրով զանց արարեալ այնպէս անցանէր անկատարելութեամբ, և փուճայր այնպէս ընթացիկ մինչեւ ծածկել գտեղին և չգիտել։ Այլ եւս քան զեւս պիդեալ գյօժարութիւնն գիմբ ի լուանն, և եգիտ անդ բանակեալ մի յայնկոյս գետոյն լի ոսկով, վասն գի էր բազմամ ժամանակաց ի՛ատիւք. անգր գինքն փոխեալ

բնակէը, և ոգուդնն ի բաց գնային իբրև յա-
մէքէ հալածեալք. և ինքն զհուսն ամրացուցեալ
ծածկէը, և հաց ի նէրբս Համբարէը ամոց վե-
ցից. քանզի առնէն զայս թէևացակը, և բազում
անգամ՝ անցեալ միացեալ լինէին ի տարւոյ անվը-
նաս. և չուշ ի ներքս գոյր։ Եւ իբրև յանդուդն
առեալ զօրէը միայն ի փախն, ոչ ինքն ի գուբս
կանէը և ոչ զոք յեկեղցն անասնէը։ Եւ բազում
ժամանակս այսպէս անցուցանէը, չառեալ ի տար-
ւոյն միայն երկիցս անգամ՝ ի վերուստ ի տաճկացն
ընդունել զՏացն։

Եւ որ առ Նա ի ծանօթիցն եկեալ լինէին,
վասն զի ոչ սայր ի ներքս մտանել, զէզ լինէը
զի տրտաքս բազում աւուրս և գիշերս լինէին,
և չսէին ի ներքուստ անաի իբրև ամբոխս բազ-
մութեան, թմփիւնս և թնդիւնս և անվայելուչ
ձայն արձակելին և ոգոգակելին՝ ի բաց կաց ի
մերոցս, զի՞ կայ քո և անապատիս, ոչ կարես
կրել զմեր խարդախութիւնս։ Եւ զառաջինն Հա-
մարելին մարդս ամենս զի մերանչելին ընդ նմա,
և արտաքինքն կարծէին զոտսս անդզգալ իմաս
առ Նա։ Եւ իբրև ընդ ծերով մի ի ներքս նայե-
ցեալ ոչ զոք տեսանէին, յայնժամ գիտացին թէ
գեւք են, և զահի հարեալք զԱմենախս կոր-
գային։ Իսկ Նա ոտքս առաւել չսէր, քան թէ
զնսա ինչ Համարէր։ Եւ մերձ երթեալ առ գուբ-
սէն ոգոյէը զարան երթալ գնալ և մի՝ զարհու-
րել։ Քանզի ասէը այսպէս վասն գեւաց՝ թէ առ-
նեն առ այս իմն տեսիլ վասն երկչոտաց. բայց
գուբ կիցեցէք զանձինս և գնացէք քաջալերու-
թեամբ, և զոտս թոյլ առեալ զինքեանքը։
Եւ երթեալ գնացեալ լինէին նոքա պատրաստեալք
նշանաւ խաչին. և Նա անցեալ միացեալ լինէր ի
տեսուչն ոչ ինչ ամենեւին ջնաստալ ի Նոցանէ,
այլ և ոչ վատահական լինէր մերանչելոյն, քանզի
յաւելուածք եղեն նմա վերինն տեսլեանն որ լինէին

Նմա, և թէշամեացն տարաբաժին բազում Նմա
ի ցաւոց տան մատուցանէին Հանգիստ, և առա-
ւել եւս յօժարաբաժին պատրաստեալ կացին,
քանզի յանախագոյն երթալոյն ծանօթքն կարծեալ
երեէ գոտանէնք որ մեռանալ, և թէևն ի Նմանէ
ձայն ասդմանի զի ասէր. յարիցէ Աստուած և
ցրուեսցին ամենայն թշնամիք Նորա, փախիցեն
առելիք յերեսաց Նորա. որպէս պակասի ծուխ՝
պակասեսցին. որպէս Հալի մոմ առաջի հրոյ, այն-
պէս կորիցեն մեզաւորք յերեսաց Աստուծոյ։ Եւ
գարձեալ. ամենայն ազինք պատեցան զինեալ, և
անուամբ տեառն վանեցի զնոսա։ Եւ այսպէս կրօ-
նաւորեալ քան զմ՝ կատարէր, ոչ ի գուբս ելեալ
և ոչ յոմանէք տեսաւ։

Եւ յետ այսորիկ բազումք յախտաժետաց և
ոչք Նախանձել կամեցան ընդ Նոսա վարսն և այ-
լոց եւս ծանօթիցն՝ որք եկին և բանի գործոյն
կարծանեցին և ազատելին զնա, և եկն ի գուբս
Աննանիա իբրև ուտաւնի յանձին ի ներքսական
կողմնոյ խորհուրդ բերեալ գրիատասարատ և
ատտասած ընկալ։ Նաև առաջին յայնժամ երեւէր
Նոցա՝ ի բանակատեղին ի գուբս ելեալ առ Նոսա։
Նոքա իբրև տեսին զարմացան. վասն զի տեսին
զմարմին Նոցա ի Նմն բնակեան, ոչ պարարեալ
իբրև զամենի և զանկիրթ, և ոչ վտահեալ իբրև
ի պահող ի մարթոյն գիտաց, այլ այնպէս տեսա-
նէին զնա որպէս յառաջ քան զբազատասանն մեկ-
նելոյ. և գարձեալ զնոցունն սուրբ առնարարեին,
զի ոչ իբրև ի ձանձրանեն ձմրեալ, և ոչ ի
ծագանէ և ի տրամաբանեն բանագրաւեալ ոչ տե-
սանելով ժողովոյն խռովեցաւ, և ոչ իբրև ի յայս-
չառ ի բազմից Հանիրաբար տրամբ եղեւ, այլ
էր ամենայն հարթ, իբրև ի բանէն մատակա-
բարեալ և ի բնութեան կայր։ Եւ բազում ախ-
տաժէտս որ եկեալ անդ՝ բժշկեաց տէր ի ձեռն
Նորա. և այլս ի գիւաց սպրէր, և չնորհս տայր

Ամոնենայ ի խօսելն. Եւ այսպէս զթպրտալ սրտմտելիանս մխիթարէր և բազում կատեպա հաշտեցուցանէր ի խաղաղութիւն ամենեցուն առաքյալ, մի՛ ինչ ամենեւին յերկրի ընտրել փոխանակ սէրոյն Աստուծոյ։ Խօսէր և յիշեցուցանէր ման հանդերձելոց բարեացն և որ ի մեզ եղեւ Աստուծոյ մարդասիրութիւնն՝ որ ոչ խնայեաց յորդին իւր, այլ ընդ մեր ամենեցուն մատնեաց զնա։ Եւ հաստնեցուցանէր զպատմս յանձն առնուլ զմաւորական կեանս։ Եւ լինէր այնուհետեւ այնպէս ի լերինս միաւորատանցն, և անապատն ըզյոր վանականքն որք ի լերինն էին գնացեալք յիւրեանց ընտանեաց և գրեցան յերկնաւոր քաղաքացութիւնն։

Եղին նմա պէտք երբեմն անցանել ընդ Աբսխնոտակայ ջրադարձն, և էին պէտքն վասն այցելութեան եղբարցդ, և լինէր ջրադարձն լի կոհորդիւ զոտք. և միայն իբր եկաց յաղօթս՝ մատնէր ինքն և ամենեքին որ ընդ նմա էին և անցեալ լինէին անվնաս։ Եւ գարձեալ իբրեւ երթիայր անդրէն ի վանն, բառն հարկաներ զպարկիչս և զարդար վաստակոց և խօսէր առեպ և զխոյնատուրացն յօժարութիւն աճեցուցանէր և զրազում զայլ եւս զարձուցանէր ի ցանկութիւն կրօնաւորութեան, և վաղվաղակի ձգեալք ի բանէն՝ եղեն բազում վանօրայք, և ամենեցուն նոցա իբրեւ հայր առաջնորդէր։

Ճաւուբ միւսմ եկին ոմանք առ նա և ապաչէին լսել ի նմանէ բան, և ասէր նոցա եզեխպասցուց բարբառովն զայս՝ Լէ գիրք բաւական են առ ի խրատ վարդապետութեան. իսկ մեզ արժան է զվիաճանս մխիթարել հաւատովք և մարգել բանելոյ։ Եւ գալ այսուհետեւ իբրեւ օրդիք Տօրն պատրաստ լերուք որ ինչ գիտէք ասել, և ես որ ինչ գիտեմ՝ քան զձեզ իբրեւ երիցագոյն հասակաւ, և հմուտ եմ մատուցանել ձեզ։ Եղիցի մեզ

ամենեցուն հասարակաց քան զամենայն զայս փոյթ ընտրելոյ ակիւրն արարեալ մի՛ թերանալ և մի՛ ձանձրանալ վաստակեր, և մի՛ ասել Լէ բազում ժամանակս եղեալ ի կրօնաւորութեանն. այլ առանել եւս օր ըստ օրէ իբրեւ ակիւրն արարեալ յօժարութեանն աճեցուցանէ։ Քանզի ամենայն իսկ կեանք մարդկան գոլշաքեայք են չափաւորեալք առ պատրաստեալ կեանսն, մինչեւ ամենայն ժամանակս մեր ոչ ինչ լինի առ յաւիտենական կենաւն, և ամենայն իրք աշխարհիս ըստ արժանոյ վաճառեալ լինին և զոչ ընդ զուգի փոխանակին։ Իսկ խոստմունք յաւիտենական կենացն ապառ մնան գնեալ լինին. քանզի գրեալ է՝ առաւել կենաց մերոց ի նոսա եօթանասուն ամ՝ և որ ինչ աւելին քան զայս՝ ցաւք և վաստակք։ Արդ յօրժամ բովանդակ զուշտուն ամին և կամ գնարիւրն կացեալ միացեալ էցեմք ի վարս առաքինութեանն, ոչ եթէ հաւասար բան հարիւր ամացն և թաւպատրեալ լինցուք. և յերկրի առա մարթուցեալք ոչ յերկրի ընդունելիք ժառանգութիւն, այլ յերկինս ընկալեալ եմք ըզխոստմունս։ Եւ գարձեալ գնահատեցաւ մարգիոս ի բաց ընկեցեալք անապական ընդունելոց եմք զառ։

Արդ որդեակք, մի՛ վհատիք և կարծեք յերկարեալ ի նմին կամ մեծ ինչ գործել. քանզի ոչ են արժանի անցք արդեանն ժամանակիս առ պատրաստեալ փառն որ յայտնելոց են. և մի՛ յերկիրս հայել՝ կարծեսցուք իբրեւ ի մեծաց ինն հրաժարեալք, քանզի և այն իսկ բովանդակ ամենայն երկիրս գուշտքեայ է քան զերկինս։ Արդ եթէ ամենայն երկիրս անարք էաք և ի բաց կայաք յամենայնէ, ոչ ինչ գարձեալ արժանի էր և հաւասար առ արթայութեանն երկնից. որպէս զի եթէ արհամարհեսցէ քանզաք մի պղծեի, որպէս զի առասցի քանզարս ականս հարիւր. այսպէս

որ տէր է ամէնայն երկրիս, չարժէ զերկնաւորսն։ Ցնս զի եթէ թողեր սակաւ զերկիրս՝ երբեւ ոչ ինչ էքեալ, կամ տուն կամ ագիր բաղում թողցէ՛ ոչ պարտի պարծել կամ վհատիլ։ Արժան է մեզ խորհել զի ծէպէա վասն առաքինութեան ոչ թողցուք. այլ յեսու միտելոյ էքանելոցն զայս, և զկալ լինի զի և որոց ոչ կամիմք, որպէս և Ժողովրդն յիշեաց։ Իսկ ընդէր մեք վասն առաքինութեան ոչ թողումք, զի զարքայութիւնն երկնից ժառանգեսցուք. վասն այսորիկ և առանձ ոչ ինչ ի մէնջ ցանկալութիւն ի միտ մի արկցէ։ Իսկ զինչ էցէ առանձ զոր ոչ կարեմք ընդ մեզ առնուլ. և կամ ընդէ՞ր իակ բնաւ զայն չառանձեմք զոր և առնուլ ոք կարէ ընդ նմա, որ է բարեխոչդրպութիւն ողջմտութիւն պարկեշտութիւն արդարութիւն աբուբութիւն խնամութիւն սէր ազգասիրութիւն հաւատք ի Քրիստոս չքարկութիւն օտարասիրութիւն։ Զայս առանձալ գոցուք զան առնոյց մեր անդ պատրաստիչ վասց մեզ յերկրին հնդոց և խնարհաց։

Եւ այսու հաւանեցուսցէ այր զինքն մի վհատել, և մնձաւանդ եթէ զինքն ծառայ տեսան համարեսցի. և եթէ պարտ է ծառայել տեսան, զոր օրինակ զի ծառայն ոչ իշխէ ասել՝ վասն զի երկի գործեցէ, այսօր ոչ գործեմ, և ոչ զառաջին ժամանակն համարելով գործեսցէ զառաջիկայ աւուրսն, այլ զօրհնառազով որպէս յաւետարանին գրեալ է՝ զնոյն յօժարութիւն ցուցանել զի տեսան հաճոյ լիցի և պատուհասազարտ, այսպէս և մեք կացցուք հնազապոր ի կրօնաւորութեանս. գիտացուք զի եթէ մի օր հնդացուցք, ոչ վասն անցեալ ժամանակին թողցէ մեզ, այլ վասն ծուլութեանն բարկացի մեզ։ Այլոյն և յերկնիկէզ լուաք. այսպէս և Յուդաս մխով գիշերուս կորուսանէր զանցեալ ժամանակին վաստակն։ Արդ եղիցուք որպէս վարուց և մի՛ ձանձրացուսցուք.

քանզի ունիմք և յայսմիկ զաբեր գործակից և յայոցիկ, որպէս և գրեալ է՝ ամէնայնի որ առալ՝ ներկին կամիլ ի բարիս, յայոցիկ Աստուած ի բարիս. և ի չհնդոյն բարիսք է մեզ առաքելոյսն բանին բարբառել՝ զօրհնառազով մեռանելիք. զի եթէ և մեք երբեւ մեռանաք այնպէս կեցցուք՝ ոչ մեռանելիք, քանզի է առացեալ այսպիսի ինն զի յառնելով հանապազօր Տաճարեսցուք չհասանել մինչեւ ի սպառ աւուրն։ Եւ գործեալ ընդնեցեալք չհաւասարացուք գյառնելն, վասն զի անդայս են և բնաւ մեռանելիք իակ կենդան մեր և չափաւորեալ հանապազօր յառաջիկաւելենէն։ Եւ այսպէս մինչ յուսով և այսպէս կեցով ոչ մեղցուք և ոչ ումեք ցանկացուք և ոչ ոքս ումեք պահեցուք և ոչ դանձեցուք յերկրի, այլ երբեւ հանապազ մեռանելով անապազուածք լեցուք և ամենեցուն գամենայն ինչ թողցուք։ Այլ ցանկութիւն կանանց և կամ այլ ինչ ապատի խորհրդոց զրաղմանց բնաւ ամենեսին ի մեզ մի՛ բնակեցուսցուք, այլ երբեւ յանցաւորէ զերեսս ի բաց դարձուսցուք՝ մինչ երկնչելով և հայելով յոր դատաստանին. քանզի յարաժամ երկիւղ մեծ և արհաւիրք ամենայնց լսանեն զրանութիւն ցանկութեանց և զանկեալ ոգին կանգնել։

Արդ սկսեալք և ի վերայ եկեալք ճանապարհին առաքելութեան ներեսեցուք զայր զի հաւատել կարացուք, և մի՛ ոք յեսս գարձցի երբեւ լսկինն Ղովտայ. մնձաւանդ զի տէրն ասաց՝ ոչ ոք ձեռն զնեցով արկեալ և յեսս գարձեալ ուղղադիր լիցի յարքայութիւնն երկնից։ Իսկ գառնեն յեսս ոչ այլ ինչ է, այլ զղնեալ և գարձեալ զերկրաւորս խորհել։ Եւ մի՛ երկնչէք յարժամ լսէք վասն առաքելութեան և մի՛ զարմանայք վասն անուանն, քանզի ոչ մեկուսի ուրեք է ի ձէնջ հաստատիչն, այլ ի ներքս ի ձեզ են գործքն և գիւբագոյն են երբեն, միայն լեզ կամեսցուք

եւ եթէ։ Չի եթէ հեթանոսք ընդ ծով անցանեն զի գալոցիքն ուսանին, իսկ մեզ ոչ ինչ են պէտք ոչ ի հեռասան ուրեք երթալ վասն աքրայուելութեանն երկնից և ոչ ընդ ծով անցանել վասն առաքելութեան, որովհետեւ ասաց աէրն՝ եթէ արքայութիւնն երկնից ի նեքս ի ձեզ է։ Ապա եթէ այդպէս է, զիաւին միայն պահանջէ ի մէնջ առաքելութիւնն։ վասն զի ի մեզ է և ի մէնջ հաստատի և ի բոլս բնութեան իւրոյ եթէ որպէս եղեւն հաստատուն կացցէ, քանզի եղեւ բարիոք և ուղիղ յայժ, վասն այսորիկ և նշանակ սորին ճիւռ պատուիրելով առէր ժողովրդեանն. ուղղեցէք զոհիս ձեր առ աէր Աստուած իսրայէլի, իսկ Քրիստոնէս ուղիղ արարէք զշուխս ձեր, Քանզի ուղիղ լինել հոգւոյն այս ինքն է՝ բուսոյն բնութեան միաւորականութեանն իւրոյ որպէս հաստատեցաւ։ Եւ գարձեալ յորժամ խոտաբուսքի և ի թխբութեան լինի՝ որ ոչ բան բնութեանն է՝ յայնժամ չարութիւն ասւոց ասի։ Ապա թէ այդպէս է, չեն գժտաւք իրք. զի եթէ կացցեալ միաոգաւք որպէս եղալն՝ յառաքելութեան եւ, և եթէ անհաղոյս ինչ խորհեսցուք՝ իրրեւ չար ծառայ ասանձնալ լինիմք։ Չի եթէ արտաքոյս ուսակ էր առանալ զերագ, արգարեւ գժտաւրն էր. ապա թէ ի մեզ է, պահեսցուք զանձինս յարաելի խորհրդոց. իրրեւ յաւանգ առեալ զհոգիսն ի տեառնէ պահեսցուք, զի ծանիցուք նա զաբարիսն իւր. այսպէս կալ միալ ոյնոյն որպէս ինքն արար զնա, Եւ եղիցի մեր մարտ նահատակութեան, զի մի՛ բանագատեսցէ զմեզ սբրաքութիւնն և մի՛ յալեսցէ մեզ ցանկութիւնն. քանզի գրեալ է՝ թէ բարկութիւն առն զարգացուցիչ Աստուծոյ ոչ գործէ. և գարձեալ՝ եթէ ցանկութիւն չգացեալ ծնանի զմեզ, իսկ մեզքն կատարեալ ծնանին զմահ։ Եւ այսու կրօնաւորելով արքունն լիցուք հաստատութեամբ, որպէս և գը-

բեալ է. ամենայն զգուշութեամբ պահեսցուք զսբարս մեր, քանզի թշնամիս ունիմք անհնարին չարս և խորհրդս և ամենագործս զդեւս չարս, և ընդ սուս է մարտ պատերազմի մեզ, որպէս առաքեալ ասաց. ոչ ընդ մարմին և ընդ արիւն, այլ ընդ իշխանս ընդ պետս ընդ աշխարհակալս խաւարիս այսորիկ ընդ հոգեւորս չարութեան յերկինսդարս։ Քանզի սատանի է նոցա բազմութիւն որ զմեզ օգնս են և հեռի ոչ են ի մէնջ, և բազում ինն են և սպգի սպգի գունակք կերպարանս նոցա։ Եւ վասն բնութեան նոցա և փոխոն կերպարանաց բազում և չկերարազմատ են բանք, և մեծ ևս այլոց քան զմերս են վասն այսորիկ պատմութիւնք։ Բայց որ այժմ ասիպէ, հարկ է և մեզ միայն գիտել որ վասն մեր լինին ի նոցանէ բազմաչար խորգմանութիւնս։

Նախ զայս գիտասցուք զի գիւք ոչ եթէ վասն որ գիւք կոչին՝ այնպէս հաստատացան, վասն զի ոչ ինչ չար արար Աստուած, այլ և նոքա բարիք հաստատեցան, և անկեալք յերկինսդար բարեխորհրդութենէն և պնուհանու ընդ եղիք թագալով զհնչմանս պատրեցին առ այս երեւելի, և ընդ մեզ քրիստոնեայս չար նախանձ բնբեալ, զանհնարն չարժել կամեցեալ խափանել մեզ զկս երկնաւոր ճանապարհին, զի մի՛ ուսանի նոքան անկանն՝ մեք եկեալք լիցուք։ Վասն որոյ բազում ազգից և կրօնաւորութեան պէաք են, զի թերեւս ընկալեալ ոք չնորհս մեկնութեան այսոցիկ գիտել կարասցէ ոք վասն նոցան ինչ է, Եւ զի են ունակք ի նոցանէ դպրն չարք և ունակք ի նոցանէ չարապոիք, և վասն որպիսի ինչ գործոց եւրաքանչիւր ոք ի նոցանէ զիպչին ուեիցի, և զիարգ գոք ի նոցանէն կարիցէ հալածել և ի բաց հանել. քանզի բազում են նոցա խաբգաթութիւնքն։ Քանզի և երանելի առաքեալն և

որք բան նմանի՝ վախէին զայսպիսս ասելոյ զանգի ոչ եթէ անտեղեակ ինչ եմք խորհրդոց նորա։ Իսկ մեք յորոց երթայ զիարձ առեալ եմք ի նոցանէն, այսոքիւք պարտիմք վախճանս ուզղել ի հաստատութիւն։

Եւ ես զան զի փոքր ի շատէ զիարձ ասի ի նոցանէն՝ երբեմն որպէսզ ասեմ՝ քանզի նորա եթէ տեսցեն զբրիստոնեայս ամենայն, մանաւանդ զպարմայեակեացս վաստակաւորս յատաղձէն, նաւ խառն գնեն, ձեռն արկանեն և փոքձեն միշտ շուտով գայթակղութիւն գնել, և ընդ նոցա գայթակղութիւն խորհրդոյ ապտակիք։ Եւ ոչ է մեզ արժան երկիւղել ի նոցանէ որ ինչ ի միտս արկաներեն մեր. քանզի ապօիւք և պահեր և առ ի աէրն հաստատեալ անդէն վարդապէի անկանին նորա. այլ և անհնեալք ոչ գազարեն, այլ դարձեալ անդրէն յարձակին խորամանկութեամբ և նենգութեամբ։ Քանզի յորժամ յայնոսիկ և ապաեղ ցանկութեամբք ոչ կարացուն պատրել զմեր միտս, գարձեալ այլ ապ ի վերոյ գան. և այնուհետեւ առ այս երեւելոյ պատճառաւոք արհարս սուեղծանին՝ պղակերպիսի և նմանելով կանանց, գազանաց և ամենց և անչիզիզ մարդոց և բազմութեան զօրականաց։ Այլ ոչ այսպէս արժան է մեզ երկիւղել ի նոցանէ առ այսն երեւելով, քանզի ոչ ինչ են և վարդապէի անհրեւելի լինին, մանաւանդ եթէ ոք հաստատեալ և նզանաւ խաչին վերայ ամրացուցանէ. քանզի յայժ հաստատեալ են ի չարիս և անդրդնելոյ։ Եւ եթէ այսպէս պատահեալ գայցեն, և այլով օրինակաւ յարձակին գարձեալ, և պատճառին գազանական ասել և որ յետ աւուրց գալոյն է, և ցուցանեն վիճաբանս բարձուս վիճել ի ձեզունս հաստատ և լայնս մեծամեծամբ։ Եւ զոր խորհրդովք ոչ կարացին պատրել, յայնոսիկ գնեսցեն այսպէս առ այս տեսլեամբ։ Ապա եթէ այսպէս գացին պատ-

գիան անվրէպ զգուշացեալ հաստատ և յոտատ խորհրդոցն, և այնուհետեւ գան՝ ածեն ի վերայ վիշտանն Լուսաւոր։

Եւ բազում անգամ այսպիսիս ասէր զնոսա երեւեալս, որպէս և Քրիստն յայտնեաց աէր բազմաարիւն ասելով աչք նորա իբրեւ գանակ արուսեղի, և ի բերանոյ նորա երանեն ճառագայթիք բորբոքեալք, և ի ծոծրակն չանիք հոյ յանգանց նորա, և երանէ ծուխ հնոցի բորբոքելոյ և կայծականց հրոյ, և չգիւ նորա կայծակունք և բոյ ի բերանոյ նորա երանէ։ Այսպիսի երեւեալ ինքեան գիւոյ զարհուրելացուանէ, որպէս և յառաջն ասացի, մինձամեծ բարբառելով խորամանկըն։ Որպէս և գարձեալ խոյասառակեաց աէրն Քրիստն ասելով քանզի համարեալ է նմին երկաթի իբրեւ գարդ, և պղինձ որպէս փայտ փուտ, և համարեալ գծով որպէս գինուն և գառաջասրան անդնդոց իբրեւ գերի, համարելացաւ ձեռիկ ի յանգունդս։ Եւ ի ձեռն մուրգարէիցն զի ասաց. ասէ Տէրամին՝ հալածեցից հասից. գաշխարհս ամենայն բմբռնեցից իբրեւ զբոյն մի, իբրեւ զթողացեալ ձու բարձից։ Եւ ամենայնիս այսպիսիս խրոխտանան, ձեռն արկանել խոստանան, զի մեք ոչ կարացցեն պատրել զաստուածասպառն։ Այլ մեզ հաստատացելոցս և ոչ այսպէս գարժ է երկիւղել ի նոցանէն և ոչ առ այսն երեւելով և ոչ հայել ի բարբառս ձայնից նոցա, քանզի սուտ են և ոչ ինչ ամենեւին գնչմարիտն խօսին։ Զայս և այսպիսիսն և այլոսիսն խօսելովք, և ի չարն խօսելովն և յուսալովն իբրեւ վիշապ ձգելցաս ի կարճել փրկչին և իբրեւ անասուն գբմծոյն կռճէս՝ առաս, իբրեւ փախստական զնգոնեան չրօշակաս կապելցաս և ծակեալ եղեւ գանգանաւոցաս գշլմանս և կապելցաս ի տեառնէ, իբրեւ ճճնջուկ խաղալիկ եղեւ

1. Միւս օրինակն ՝ճճէն։

ի մէնջ. և եդեալ է Նա և որ ընդ Նմա գնա-
լը բերե զկաթիճս և զձէն կոման ի մէջ քրիստո-
նէից։ Եւ այս է յայտնութիւն գիտութեան մերս
ընդ գէմ Նոցա՝ կրօնաւորութեամբս զինուորել.
քանզի որ զծոմն խոստանայր Ջնել և չոչինչ հա-
մարել և աշխարհիս ամենայն գեր ի վերոյ լինել,
և ահա ոչ կարէ արդելուլ զկրօնս մեր և ոչ գիմ
որ խօսիմ գիմաստասիրութիւնս Նոցա։ Մի՛ պատա-
հեսցե ի միտ առցուք զոր ինչ խօսի Նա, քանզի
սաստ. և մի՛ երկիցուք ի Նոցա առ ոչս տեսինէն,
զի և այն սուտ է. քանզի ոչ երէ Ճշմարիտ լայս
է որ ի Նոսա երեւի, այլ պատրաստիլցին հոգւոյ
Նոցա է յատակագործութիւն տանջանացն, որոց և
զկերպարանն յինքեան բերէն յօրում և այլեւ-
լոց են։ Ապաքէն փորձեն զարհեստս ըստ-
գմարդիկ, քանզի երեւին և առ նմին անելոցիք
սուգանին և ոչ ումեք ՀԱսանին ի սբբոց, այլ բերէն
յինքեանս գնմանութիւն կերպարանաց որ ընդ-
ունելոց է գնոսա ի պատրաստեալ հուրն։ Վասն
որոյ և ոչ այսպէս արժան է երկնել ի Նոցանէ,
քանզի չարչարեցան Աստուծոյ ոչ լինչ են տանջանս
հնարագիտութիւն գործոց Նոցա. զի նենգաւորք
են և խաբէբայք և պատրանս են փոփոխել յա-
մենայն կերպարանս և ի ձեւս նմանել։

Բազում անգամ պատճառեն երբեմն և սազ-
ման տալով առանց երեւելոյ, քանզի առնեն չուշ
գառ ի գրացն բանս։ Քանզի յորժամ կարգամքեն,
նոքա անդէն վազվազակի իբրեւ զարձագանգին
գմեզն բարբառեն զոր ընդ երեցսըն. և բազում
անգամ ի քնոյ զարմացանեն գմեզ յայտնի,
զոր յառաջագոյն առնեն միտնեւ ՀնդՀ անգամ
մեզ ոչ ասեն, Եւ է երբեք զի օրինակին գին-
քեանս ի կերպարանս միայնակեացս իբրեւ երկիս-
գածք և բարեկարգք և պատճառեն խօսել գմեր-
սըն մարմնաւոր պատկերաս, զի կարասցեն խո-
սել, և այնհետեւ գարեւարան ի Նոցանէ ոչ և

կամ է իբրեանց՝ յածեցուցանեն։ Այլ և ոչ այս-
պէս արժան է Հպել ի նոսա, զի մեզ և յա-
զօթս յարուցանեն, և երէ երթան տան մի՛ ճա-
շակել ինչ ամենեւին, և երէ ամրասան լինել և
նախասել ինչ պատճառեն զոր գիտացին ինչ
զմեզ անարգասցես. քանզի ոչ երէ գան եր-
կիւզածութեան և բարեընտրութեան ճշմարտա-
թեան զոյգախոհ տանեն, այլ զի զգազգահան
և գանձիգան է զդևսըն ինքնարհեցուցանեն, և ան-
շահ և անօգուտ պատասխն գկրօնաւորութեան վար-
գըն, և նոգիսալ տան մարգկան վհատութեամբ,
իբրեւ բեռնաւոր են և խոտ և ծանրագոյն հր-
նարեն վարկանել գմոնաւորութեան կեանս, զի
խոհանել կարասցեն որք ի Նոցանէ գնդեցիկ
կրօնիւք վարին։

Եւ մարգարէն առաքեալ է տեառնէ եղուկս ա-
սելով առաջի գայնպիսեան. վայ որ սբբուցանէ
գմեբեծաւոր իւր գպարս յետպատրաստեմբ։
Քանզի այսպէս խնամոք գործոց՝ խորհուրդք
յետպատրաստիկք են առ ի յատարիմեսեան ճա-
նապարհն Հանելոյ. իսկ ինքն տէրն վասն իւր, զի
մեզս ի անսուտ բարբառեալ գեւբն, քանզի
Ճշմարիտ ասէին գու ես որդի Աստուծոյ, սակայն
պատանձեցուցանէր ի արգելոյր ի խօսելոյ, զի
մի՛ ընդ Ճշմարտասեսեան խառն և գիւրեանց չա-
րասիրեան սերմանեսցեն, և գարձեալ գմեզ սոփո-
րեցուցանեն մի՛ երբեք յայսպիսիս Հպել, զի
մեզս ի Ճշմարիտ կարծեն ասել։ Քանզի յայ-
անվայելուչ են մեզ որք ատացեալ եմք գիւրս գառ
ի փրկչէն՝ զազատասիրեսեան, ուստեղ ի բանսար-
կուէն՝ որ ոչ գիւր անգամ գիարգ աշխարհեսեն
պահեաց այլ ընդ այլոց խորհելով։ Վասն այսորիկ
և խօսել գառ գառ ի գրոցն բանս արգելու և ա-
սէ. մեզատորեն ասէ Աստուած՝ վասն է՞ գու բբ-
նաւ պատմես գարգադատիսեն իմ, կամ՝ առնուս
գուխաս իմ ի բերան քոյ։ Քանզի գամենայն ինչ

առնեն և խօսին և խաճապին և կեղծաւորին և խօսին առ ի խարել զպարզամիտն և զանմեղսն, և թէպետև առնեն և ծածուկ հարկանեն, նկատեն և ծիծաղին անմտութեամբ և չնչին. և եթէ ոք ոչ հաւնեցի ի նոսա, ամենեւեան լան և ողբան իբրեւ զպարանաւք։ Եւ զի տեղի Աստուած պատրաստէ ցուցանէր զդէմն, իսկ մեք ուսեալք ի սբբոցն՝ արժան է առնել զբարս և նոքայն առնէին՝ նմանել նոցա արթնութեանն. քանզի և նոքա զայս առնէին՝ զի հակառակել մեղաւորին առաջի իմ խուլ եղէ և խտաբորբոքեցայ, լսելի ի բարեխնդէ. և զարձեալ ինէ ես որպէս խուլ զի ոչ լսէ և իբրեւ համր զի ոչ բանայ զբերան իւր. եղէ իբրեւ զոչմարդ որ ոչ լսէ։ Իսկ եթէ այդպէս է, և մեք մի՛ լուիցուք նոցա, զի ինէպէս և յայսմհան յաբանցանեն և եթէ խօսեացին վասն պահոց, այլ յաճախագոյնս կրծիցս մերոց միայն մխ գիցուք, և մի՛ ի նոցանէն պարտեալ գացուք որ զանհնայն ինչ գործեն խաբեպարտինեամբ։ Եւ ոչ արժան է երկնչել ի նոցանէ. զի ինէպէս և յաբաձակիլ կարծեն և ինէ միտեամբ սպառնան, զի անկարք են և ոչ զօրեն, բայց միայն սպառնան։

Արդ ահա վասն պարզիկ ասացի փորձ ի չաւէ, և գարձեալ զնոյն ասել ընդարձակագոյնս ոչ դանդաղեցայց, զի հասատասուն և անվրէպ լեցի ձեզ յիշատակն. զի տեսան գալոյան կրծանեցաց գիշամարն, տիարացան զօրութիւնք նոցա, և վասն պարզիկ ոչ կարէ. ապայն իբրեւ բանաւոր և կրծանեղոյնն յերկիր ոչ գագաբէ, այլ գնեալ միայն բանիւքն սպառնայ։ Եւ զայս ամենայն զի ի մէնջ պապէս խորհեացի և ապա կարէ արհամարհել զգեանս։ Զի եթէ պապիսի մարդիսով յօգեալ էին գնա որպէս և մեք ի կար զօրութեան, զայր ասել նոցա եթէ զօգեալս գմարգիկ ի խաչասա ոչ գասնեմք, և զրբս գասնեմք գնասնեմք։ Եւ կարէաք և մեք գարձեալ խաչել ի նոցանէն

գրբք ամրութեան փակելովք։ Արդ զի ոչ եղեն պապէս, այլ և գրբք փակելովք կարեն մնանել, և յամենայն օգս գասնէն նոքա և նոցա բանաւորս. առաջնորգ, և են նոքա չարաչարք և առ վերնասել պատրաստք, որպէս ասաց փրկիչն՝ թէ ի սկզբանէ մարգասպան է բանաբարիւն չարաչարեան հայր. և կամք մեք այժմ և ընդհէմ նոքա գիտասրանի կրծնիչս։ Եւ յայս է թէ ոչ ինչ կարեն առնել. քանզի ոչ տեղի արգելու գնասս գնասս գնենչ կարիասել և ոչ առ սերևիս ունեն զնեզ թէ ինայեացեն, ոչ բարեխնդեք են եթէ ուզեացեն, այլ անհնարեն չարք են, և ոչ ինչ է նոցա այլ փոյթ կամաց որպէս գնասն ասասատասարեացն և բարեպաշտից։ Եւ գասն զի ոչ ինչ կարեն առնել, գասն պատրիկ և ոչ առնեն ինչ, բայց միայն ըսպատնան. զի եթէ կարէին՝ ոչ չապադէին, այլ նոյնժամայն գործէին գչարն, պատրաստ ունելով առ այս գյաժարութիւն և մնասանդ առ մեզ։ Արդ ահա նկնալ ի մի փայր գնոցանէ խօսիք, և տեղեակ են զի չատաչատ ինութիւնամբ մերով սբբարանան նոքա։ Արդ եթէ ունէին իշխանութիւն, ոչ ումեք ի մենջ է քրիստոնէից ապրել կեալ. քանզի պիղծ ինութ մեզատրի տատատաժպատասխութիւն։ Արդ գասն զի ոչ ինչ կարեն առնել, գասն պատրիկ գիշերեանս խոցոտեն, զի ոչ ինչ կարեն առնել արամ ապատնան։ Այլ և գայն արժան է մեզ գնեալ ածել առ ի չերկնչել ի նոցանէ. զի ինէ զօրութիւն գայր ի նոսա, ոչ գայեն բարձք և ոչ առաչգ տեսիս ինչ առնէին և պյաղերով նմանեալեան հնարս ինդբէին. այլ չատ մի գր միայն գայ ի նոցանէն և առնել գոր ինչ և կամէբ։ Եւ մնասանդ զի առնեայն գր գր իշխանութիւն առնել, ոչ առ ասս տեսեամբ ապատնայ և ոչ բարձք գարհատրեցուցանէ, այլ անդէն վաղվաղակի չարժամ կամի գիշխանութիւն ի գործ արկանէ։ Այլ գնեք վասն զի ոչ ինչ կարեն առնել, խաղան ի-

բրեւ սաւէրք, փախչին կերպարանաք և զնան-
կանս երկեցուցանեն բազմութեամբն առ այս ե-
բեւելով և այնմանն կերպարանաք, և զան այսո-
րիկ սաւուկ եւս արշաւիարհելիք են զան ակա-
րութեանն. Քանզի ճշմարիտ հրեշտակն որ առա-
քեցաւ ի սեաւնէ զան սաղեանսանեայցն, ոչ ինչ
կարօտացաւ բազմութեան և ոչ առ այս ինչ երե-
ւելոյ պատաբուհան և ոչ խնդմանց, այլ հանգարտութեամբ անգէն գիշխանութիւնն ի
գործ արկեալ սաստկաց վարմպակի հարիւր
ութսան և հինգ հազար այր։ Իսկ զբ ոչ ինչ
կարէն, որպէս գիւրն, սպա գոնեայ առ այս ե-
բեւելոց փոքրին երկեցուցանել։

Եւ թէ զ՞որքան խորհեցի և ասացէ՛ թէ
ընդէր իրրեւ ել բանարկուն զամենայն ինչ գոր-
ծեաց զան նորա և ի սաացուածոցն գնա լրբ-
կեաց և գիմնկանս նորա կատրեաց և հնար գնա
չարաչար հարուածովբ, և գիտասցէ պատկերն
եթէ ոչ էր սաասնոյ որ զայս կարաց սանել, այլ
Աստուած որ նա ի ձեռս գջոր զան փորձու-
թեան։ Եւ իրրեւ ոչ ինչ կարէր սանել, ինդրեաց
և սպա առեալ պետհնաեւ. իշխանութիւն գոր-
ծէր։ Որպէս և յայսմ եւս յայ ըստ գործեալն եղեւ
թշնամին. քանզի թէպէտ և կամէր, սակայն ոչ
իմիք ոչ կարաց սանել ինչ սպարագ. զի
եթէ կարացեալ էր՝ ոչ ինդրէր, և ինդրելովն
ոչ մի անգամ միայն, այլ և երկիցս երեւեցաւ
ակարութիւնն և ոչ ինչ գործել։ Եւ ոչ ինչ է զար-
ձանալի եթէ ի վերայ Յոբոյ ոչ գործաց, որ և
ի վերայ սնանոց անգամ ոչ եղեւ. ինքնակամ
եթէ ոչ էր Աստուածեայ։ Այլ և ոչ խոլիցն ա-
նէն իշխանութիւնն, քանզի երկիչէին որպէս յա-
հաւանութեն գրեալ է, զի ասացին եթէ գնեայ
ի խորն Հրամանն առ մեզ երթայ։ Արդ և եթէ
ի վերայ խոլից անգամ ոչ անէն իշխանութիւն,
պրչաի եւս առաւել ոչ իշխեն մարդկան որ քան

նմանութեան պատկերի կերպարանաց Աստուծոյ
հաստատեալ է։ ՁԱստուծոյ միայն արժան է եր-
կընչիլ և սպառ արհամարհել և քնաւ առնելոյն
գնոսա մի՛ ինչ համարիլ. այլ եւս առաւել որչափ
նոքա զայս առնեն, սկը ընդդէմ նոցա գնաս-
բեցուսբ գկրօնս միաստուածութեան, քանզի մեծ
ղէն են մարք ատիպք ընդդէմ նոցա և առ Աս-
տուած հառաչս։ Քանզի երկիչեն նոքա ի կրօ-
նատրաց, և պահպան և հսկիմանէն յայօխիցն և
հեղութենէն և հանգարատութենէն և չարժամիս-
բութենէն և չնաղարժանութենէն և խոնարհութե-
նէն, յագքատութենէն և զոզրմութենէն առ
նեալ և զառբս ասալ, զոբբարկութիւն և ի վեր
քան զամենայն զառ ի Քրիստոս բարեպաշաս-
թիւն։ Վասն այսորիկ զամենայն ինչ առնեն, զի
մի՛ գայցէ սկը կոխիչնեն գնոսա. քանզի գիտեն
զնոքօն փրկչին առնալ հառաչագնոց ընդդէմ
նոցա զառագեալս նոքա՝ եթէ հառ ձեզ էշխա-
նութիւն կոխել ի վերայ խիլց և կարաց և ի
վերայ ամենայն զօրութեան թշնամւոյն։

Արդ եթէ պղծեալ ինչ յառաջանան առել կեզ-
ծաւորութեամբ, մի՛ սկ ինչ գրեալ գնոսա. քանզի
բազում անգամ առեն յառալ առաբերբ՝ սկը յետ
առաբց սպա գան եղարբք. և առեն սպա զայս
ոչ իբրեւ թէ սկ սխորժելով գայսգան, այլ սկ հա-
ւատալ յիմքանս հառաչագնոցն գնոսա և սյ-
նուհետև ընդ ձեռամբ արկեալ կորուացեն. զան
որպ ոչ է արժան հագել և նոսա. այլ թէպէտ և
առեն ինչ, անդրէն գարձեալ արժան է՝ միթէ
պարզ ինչ էգէ մեզ պատ։ Ձինչ գարմանալի է եթէ
փղիճ յանձին կալեալ կարեն թեթեւ և նաբբ
բնութեամբ առաւել քան գմորգիկ ընթանալ սբ
յառաջարկին և հանապաղչ երթալ. քանզի իրրեւ
սեասանեն գնոսա, յառաչին ընդդայնալ և պատ-
մին. զի զայս և ձեզ նմանութ սբ հարէ առնել և
ասել գնմանէ յառաչ սբ գնան սաեւթ։ Որպէս և

ոչ յայսմիկ զարմանալ ինչ զարմ է ընդ նոսա, քանզի ոչ ինչ յանեգելոց գիտեն, այլ Աստուած միայն է որ գաղտնացն ինչ գիտէ յառաջ քան զլինելն իւրեանց. իսկ սոքա զոր ինչ տեսանեն, երբեւ զոգբ վաղվաղեն ընծայիւք և պատմեն։ Եւ ես քան զնա ամենայն այժմ զմեզ, զի և մի վայր նկարս և խօսիմք գնացանել, գիտեն տանեն յառաջ մերձենալ զի և մեզ երթեալ պատմեցէք։ Զայս և մանուկ յառաջընթաց կարէ առնել և յառաջել քան զհնգդին և գյաջին։ Զոր տեսեն այսպիսի ինչ է. եթէ զբ տիկդն տրարեալ իցէ գնալ և մեռ բայեցուցն և կամ յայլմէ աշխարհէ յառաջ մերձ-ել տիկդն տրարեալ է գնալ, ոչ գիտեն մեռ գբ-նայել. իսկ երբեւ գնայր, տեսեալ գնա յառաջին և մերձեալ եկեալ է պատմեն. և այսպէս գէպ լինի յետ ատելոյն և ապա գայ։ Եւ բազում անգամ զի զբզ գնանն, յորժամ անգրէն գարձեալ լինին առա-ւել լինին ապա։ Այսպէս և գնան ջուրց գնացն է երբեք զի շատ խօսին, քանզի տեսանեն բա-զում անձրեւս եղեալ է կազմեալ երկրին եմն-պայուց. և գնացեալ զի անտ լինի գնացն յարագացեն, յառաջ մերձնեւ հասեալ է ջուրն յե-գիպտոս՝ վաղվաղեն պատմել։ Զայս և մարգբ կա-բէին առել եթէ կարէին այնչափ ընծայեալ որ-պէս և նոքայն։ Եւ սպասս գէտն Դաւիթայ եղեալ ի բարձրատնդակ վայրն տատել քան զամն որ մերձգեալ է նոսա և է խնաբէ երկրին էր՝ յա-ռաջագոյն տեսանէր զայն որ գայրն. և ինքն իսկ յառաջընթացն եղեալ էր՝ տեսէր վաղ քան զայրս ոչ գչեղեալս, այլ գեզեալսն։ Այնպէս և սոքա յանձին ունեն աչխատ լինել և ապ առնել մի-մեանց, միայն զի պատրել կարացնեն։ Այլգ եթէ յառաջգնաւելիւն է և ի մէջ պատրիկ, խորհեցայն ինչ գնան յոգբն և կամ գնան ճանապարհացն։ Սակայն գնալ և խաբեցան այնպիսի որ մեռ և-գին նոցա։

Այսպէս եղեւ և հեթանոսացն գնաւելինք և պատէս զառաջինն մերբեցան ի գնացս։ Այլ զի թէպէտ և պատէս էր, գաղտնեալ եղեւ մերբնա-թիւնն. քանզի նմին ասէր որ հանդերձ մերբնա-թեամբ նոցա և զգեստն խառնեալոց. քանզի ոչ ինչ գիտեն յինքեանց, այլ երբեւ զոգբ զոր յայլս տեսանեն, զայս բանս ի մէջ արկանեն. և առա-ւել գնաւազոգբ են և ոչ յառաջագիտեալ. վասն որոյ զի թէպէտ և ճշմարիտ ինչ երբեք պատգամ ասկցին, և պատէս մի՛ ոք զարմացի ընդ նո-սա. քանզի բժիշկք զնորն առեալ գնաւելեան տեսանեց, յորժամ տեսանեն յայլմէ ումեք գնան տեսա, բազում անգամ գնգնեցուցեալ և սոմբու-թենեն յառաջագոյն ասեն. և նաեւսկաբ և ճշգբ գարձեալ է սոմբութենեն գիտեն, տեսանելով զօգոյն գերբ յառաջագոյն ասեն թէ պղտորեցոց են յանկնայելիւեն և կամ ի խառնուածեն. և ոչ գան պղտրիկ ոք գնտա յառաջագիտեն հզո-ւցն ասացէ գյառաջագարնաւելիւեն, այլ ի տեղեակ գորձնաւելիւենէ և է սոմբութենէ։ Վասն որոյ և գնաւ եթէ գնգն երբեք գկպեցուցեալ յառաջա-գոյն ասացեն, և գան պղտրիկ ոք մի՛ ինչ գար-ձեալ լինի ընդ նոսա և մի՛ մեռ գեղ նոցա։ Գնտղի գինչ օգտ է պղտգիկ որ յանն ի նոցանէ գեղել յառաջ ատերբէ որ լինելոցն է. գինչ գորձ է զպղտեսնացս և կամ գինչ պէտք են զպղտեսնել գեղել, զի թէպէտ և ճշմարիտ գեղեչ։ Գտղնի ոչ եթէ գեղեն գնտա առաքնաւելեան ինչ գործ է և բարի բարգելոյ է յպղտնաւելեանն. քանզի ոչ ոք է մէջ գառաքպատեալ լինի եթէ ընդէր ոչ գեսես, և ոչ ոք երանեալ լինի զի ատան և գի-տացս։ Այլ յայսմիկ են գառաքատեալք իւրաքանչիւր ուրուք, եթէ գհաւատան պահեցոյ և զպատաւի-րանն մեռոգնեալսն ընկալաւ։ Ոչտի ոչ է արժան փպղճ առնել զպղտանէ և ոչ գան պատ-րիկ զանձն ի գոյր արկանել և աչխատ լինել զի

կանխաս ինչ գիտացուք, այլ զի Աստուծոյ բարւոք հաճոյ լիցուք։ Եւ յայսմէնս արժան է կեալ, ոչ զի յառաջ ինչ գիտացուք և ոչ զայս վարձ ընդ կրծտատրութեանն պահանջել, այլ զի յամենից լիցի մեզ սէր յայրմէնէն տալ առ բանս աստուածս։ Ապա եթէ մտանգամանն և զայս եւս գիտել մեզ փոյթ ինչ լիցի, արբեցաք զխորհուրդս մեր. քանզի ես Տէրտամ՝ եթէ արբեալ լիցի հոգին յամենայն կարծեաց և բան բանալ ընտիրս ընդ տեսիս և հեռագոյն եւս քան զլեան տեսանել. քանզի ունի չինեցեան զաբն յայտնիչ, որպէս եղիսեէն էր այն որ տեսանէրն ընդ գնեզայն որ եաս չարչ զխրեալ պատգամեալ զօրան։

Արգ յարժամ սկիսցեն առ մեզ գինեբեր և կամիցին զառատացան ինչ տալ և կամ առատցեն եթէ մեք ենք տիեզատիք, մի՛ անսայցէք, քանզի սուտ. և կամ եթէ զոմիցեն զիրօք ձեր և երանեցուն զձեզ, մի՛ լսէք և մի՛ ամենեւին համարիք ինչ գնաս. այլ հիքեցէք զձեզ և զառնին և յաջօխս կացէք և տեսանիցէք գնաս անհրեւոյթ եղեալ, քանզի երկիւղած են և երկնչին յոյժ ի նշանէ տէրտեական խաչին։ Զայն զի և գնաս յիշեսնէ ի բաց մերկանալով խայտառակեաց փըրկիչն։ Եւ եթէ լըրեալք կացցեն և կաքաւիցեն ապրի ապրի կերպարանաք առ այս տեսիսանքն, մի՛ երկնչիք և մի՛ սարսէք և մի՛ երբեւ ընդ բաբնս հայիցիք. քանզի դշարեացն և զրարեացն զդարտան գնաս. Հնար է գիտել Աստուծոյ շնարհաքն պատճառ։ Քանզի սրբոցն յանդիման տեսիլքն ոչ լինի պատարեալ խոտորմամբ. քանզի ոչ չահատակեալ և ոչ ազատակեալ և ոչ ոք լսիցէ ձայն ինչ ի նմանէ, այլ հեղումեամբ և հանգստութեամբ լինի պատիս, մինչև անդէն վաղվաղակի խնդութիւն և ցնծութիւն լինել և քա-

ղաքութիւն հոգւոյն։ Քանզի է ընդ նոսա սէրն՝ որ է մեզ սրտակութիւն, Աստուծոյ հօր զօրութիւնն, և խորհուրդք նորա առանց խոտորմութեան և առանց ոյնոց կան միասն, մինչև պայծառ լուսաւորութեանն գնա ի ձեռն տեսողացն տեսանել. Քանզի փափաքումն Աստուածութեանն և պատրաստութն ի նմա մնանել, կամ՝ երբեւ մերձենալ ընդ նոսա գնասցէ. ապա եթէ երբեւ ըզմարգիկ ոք երկիցեն զրարեաց տեսիլն, անդէն վազվազակի երեւելոյն բառնան զերկիւղ սիրով, որպէս ասաք Գաբրիէլ Զաքարիային և ոք երեւեցաւ հրեշտակն կանգնոյն յԱստուածընկալ գերեզմանին և հոտացան, առելով յաւետարանին՝ մի՛ երկնչիք. քանզի ե երկիւղ նոցա ոչ ի զարհուրանի պատոյ, այլ ի յայտնութիւն գիտութեան լոյս և ընտիր գաղտնեաց։ պատկառ է սրբոցն տեսիլս։

Իսկ չարացն ի վերայ յարձակումին և առաչօք տեսիլքն լի՛ նե խոտորմութեամբ և խնդմամբ և հեչմամբ և ապազակաւ, որպէս լինի մանկանց ապայոց տեսիլացն և գազց չարժմունք։ Ուստի անդէն վազվազակի արշաւիցէ լինին ապատն, խոտորմութիւն և անգազարատատութիւն խորհրդոցն խաւարին և առելութիւն առ կրծտատրս, ձանձրութիւն տրտմութիւն և յիշումն ընտանեաց և երկիւղ մնհաս և անդէն ցանկալութիւնք չարեաց և լքումն լոճմանն յառաքելութենէ և բարուցն անճառականութիւն։ Յարժամ տեսիլք զոք յայսպիսեաց ասան՝ երկնչիլիք. և եթէ անդէն վազվազակի երկիւղն բարձեալ լիցի, և եղիցի փոխանակ այնը խնդութեան անպատասխ և արձակութեան հոգւոյ և քաջալերութեան և հանգիստ և խորհրդոցն խաղաղութեան, և այլ եւս որ յայսմ տասցի արձակութեան և սէր առ Աստուած, քաջալերեցարուք և յայտնի կացէք. քանզի խընդութեան և խաղաղութեան և բարի գիրք ստացո

յուզանէն առ ձեզ վնվելոյն սրբութիւն։ Այլապէս Աբբահամ երբեւ եւս զայր ուրախ եղեւ, և ձեռնտեղ երբեւ լուաւ զձայն Աստուածածնին կուսին խոպոպ խնդալովեամբ։ Եւ եթէ յերեսիւ ուրուք խռովութիւն լիցի և վհատութեան արտաքսեսա և առ աչսք տեսիլ աշխարհաւորք և սպառնացին մեզ եւ որ ինչ յառնչի առացի, գիտակ լինիմք զի չարեացն է յարձակումն խարէպատեան։

Եա և այս նշանակ ձեզ լիցի գիտութեան. յարժամ կոչեցեն միայնոյն ուրուք սիրելի վերինար զարհուրելոյ, այս գաւառս թշնամացն է, քանզի ոչ կարեն ի բաց բառնալ զայսպիսի երկիւղ գեղն, սրպէս արար Մարիամայ մեծ հրեշտակապետն և Զաքարիա և որ երեւեցաւ կանանցն ի սուրբ գերեզմանին։ Այլ առաւել յարժամ տեսանիցեն զարհուրելոյս, ածեցուցանիցեն զառաչք տեսիլն, զի մեծապէս սարսիալ երկիւղս յանիցեն զնոսա. և այնուհետեւ ի վերայ յարձակեալ խաղալիկ առնեն առեալ երկիւղ պատիժ։ Զի և գնեհմանոսս այնպէս ձեզոգեացոյն. քանզի այսպէս տեսանելով եկեն առ նոսա աստուածն։ աստուածքն։ իսկ մեզ ոչ եա թվյ տէր պաարել ի բանսարկուէն, որ երբեմն նմա պատճառ տեսիլ առնեալ աստուց երթի յետս, սատանայ, քանզի տեառն Աստուծոյ քում երկիր պատգես և զնա միայն պաշտեսցես։ Արդ եւս քան զեւս վասն այսորիկ աբհամարհեալ լիցի ի ձէնջ արհամարհեսին։ Քանզի որ ասացն առէն՝ մեզ յոգնելութեն տրաք զայս, զի ի մէնջ լուեալ գեւբն այսպիսի բարբառս՝ յետս գարձցին վասն տեառն որ ի ձեռն մերոյն ասուել նոցա։ Եւ ոչ է ուրիք արժան պարծել զգեւս հանելով և ոչ վասն բժշկութեան ամէարատանել և ոչ ընդ այն միայն գարմանալ որ զգեւսն հանէ և արհամարհել զայն որ ոչն հանէ, այլ զամենայն ուրուք զդեղցին կրօնաւորութիւնն գիտասցէ և ապա կամ նմանեալ հաւասարեսցէ, կամ ուզղեսցէ։

յէ։ Քանզի ասենին նշանս ոչ մեր է, այլ փրկչին գործ է. զի այսպէսառաջ ասէր եթէ մի՛ ուրախ լինիք զի սրբ հնազանդին ձեզ, այլ զի անուանք ձեր գրեալ են յերկինս։ Քանզի անուանցն յերկինս գրի վկայութիւն ի սերոյ առաքելութեան և վարուց. իսկ զգեւսն հանել տեսցին փրկչին են շնորհք. Ուստի և այնոցիկ սրբ ոչ առաքելոյ ասէ, այլ նշանցն պարծին և ասենն ձի յանուն քո գեւս հանաք և քո անուամբ զօրութիւնս բազումս արարաք, ևս պատասխանի և ասէ. ամէն ասեմ ձեզ՝ ոչ գիտեմ զձեզ. քանզի ճանաչէ տէր զճանապարհս ամարչասաց։ Եւ ի վերայ ամենայնի յայսմ սրբոյն է կալ, սրպէս յառաջն ասացի, և ընդունել շնորհս ներելութեան հոգւոց սրպէս և գրեալ է՝ մի՛ ամենայն հոգւոց հաւատասցուք։

Արդ վասն զի կամեցայ լուել և մի՛ ինչ յանձնէ ասել, և զի մի՛ յետ այսորիկ կարծեսիցէք ասել ինչ ընդ վայր, այլ ի փորձ տեղիկութենէ և ի ճշմարտութենէ հաւատասցէք ինձ զայն պատմել ձեզ։ Վասն այսորիկ թէպէտ և անվիտ եղէց, այլ գիտէ տէր որ ասյ զնորհդրծոց սրբութիւն, և զի ոչ վասն իմ ինչ, այլ փոխանակ ձերոյ սիրոյդ և յօժարութեանդ որ ինչ տեսի զդիւաց գհնազանգեսութիւն գործոց, և զայս գարձեալ ասեմ։ Քանիցս անգամ հարանեցի զնս, և ես նզովեցի զնոսա յանուն տեառն. քանիցս անգամ յառաջագայն պատեցին ինձ վասն ջուրց գեղոյն, և ես ասացի ցնոսա՝ մի՛ զի հոգ է ձեր վասն այսոցիկ։ Եկին երբեմն սպառնալով և պատեցին զնս երբեւ զինուորք սպառազինութեամբ և ձիովք, և երբեմն գազանօք և սոլոզք լի տրաբին զառնն, և ես ասդնեաի. տեսա կառոք և երիվարօք, այլ միք յառնն տեառն Աստուծոյ մերոյ մեծք եղիցէք. և այսոքիւք նզոս յետս երթեալ լինէին։ Եկին երբեմն ի խաւարչուկ լոյս բերեալ առաջք տեսիլ և ասէին՝ եկաք քեզ լոյս առնել, Աթանաին։ իսկ ես

կախ-ցանելով զայս յայտնեմ կայի, և անդէն վազվզուկի չինեմ լայն ամբարշտաց։ Եւ յետ սակաւ ամանց եկին երբեմն ապրեմ ասելով և խօսելով երբեմն ի գրոց, և ես երբեմ խուլ ոչ լսէի։ Եւ չարժեցին երբեմն զեցկին իմ, և ես յայտնեմ կայի անչարժ խորհրդովք. և զարձեալ յետ այսորիկ եկեալ ծածուկ հաղիանէին, շնչէին կարաւ էին. երբեմն յայտնեմ կայի և ի կարմ անկեալ կայի և ընդ միտս ասելիս, անդէն վազվազուկի սիտան ոչքալ և լալ երբեմն լքեալք և անյագ բաղեալք. և ես փառաւորեցի զանոր զի կործանեսց և խոյտառակեսց զհամբարձակութիւնն և զմտրութիւնն նոցա։

Եւ երեւեցաւ երբեմն զես մի յայտ բարձր հանդերձ առաջք անպատմի և իշխանաց ասէ. ես եմ ջօբութիւն Աստուծոյ և ես եմ յանպիտանութիւն մեռանելոյ մարդկան խնամոյ, զինչ կամիս թէ չնորհեցից քեզ։ Եւ ես յայնժամ առաւել վչեցի ընդդէմ նորա զբերկսանս անառնելով, և ասացի կամեցայ զնա և կամէի հարկանել. և վազվզուկի ոչնչացին և այնպիսին հանդերձ առ մեռեալն զնաբն խրտիլ ի միջոյ է բաց ՚ի նմանոյ յանուն Յիսուսի։ Եւ նէին երբեմն ի պահս խնամ երբեք ի կերպարանս միայնակեցի նենգաւորն, և առաջք անսիլ ի ձեռն բերէք հայ, և խրատս ասելով ասէր. առ կիր և զպարեհս ի բազում վտասակոյզ, քանզի զես մարդ ես և անբանաց նոյ ես։ Եւ երբեմ զիսացի զնորս զարմանալս խորհրդաբանիւնն յասն կայի կալ յայտնի, և նա ոչ կարաց ժոյժ ունել, քանզի նուազեալ պատճառաց և ընդ զեսն զրպէս զծուխ երեւեցաւ։ Բանիցս անգամ յանդարտին առաջք անսիլ ասելոյ եցոյց, զի մերձեցայց և անսէց. իսկ ես ընդդէմ նորա ասացիս ասէի, և նա հաւատալ չկամէր։ Բազում անգամ հարեալ կամէի տանջանաք. և ես ասէի ոչ ինչ մեղեսցէ զես ի

սիրոյն Քրիստոսի, և նորա այնչափ զմիամտ տանջիչին։ Եւ ոչ երէք ես էի որ զգայութեցայ-նէի զնոսա և խոտանէի, այլ սէր էր որ ասացն՝ սեռանէի զատանոյ սրպէս փայլակն զի անվանէր յերկինէ։ Եւ ես, սրդհակք, յիշեցուցանեմ ձեզ՝ զգաւթիւնան բանն յանձն առակեցէ, զի զայ-ռալիք մի՛ ձանձրանալ և կրօնաւորութեանդ և մի՛ երկնչել ի բանաբարկուէն և կամ ի պիտոյ նորա առաւս սեռնենէն։

Եւ զան զի եղէ երբեմն անմիտ պատմիչով, և զայ ընկալարար զայս առանց երկիւղածութեան ձեր և հաւատացէք, քանզի ոչ սուտ։ Բանեսաց ամն երբեմն ի միաւորաստանէն զիմ խզկանն ըզգարան, և եղեալ արարքս տեսի զանն երկայն և բարձր զի երեւեէր. ապա երբեմ հարցի ՚ի նմ՝ եմ ես զես, ասէ՝ ես եմ ստուածոյ։ Եւ ապա երբեմ ասացի ես ՚ի զի եկեալ ես զայր, ասէր նա՝ ՚ի զի մեզագիր լինին ճեմ միայնակեացք, և այլ ամենայն զիտացիք զի նզովեն զիս ժամեմ ժամեմ։ Եւ ես երբեմ ասացի նմա, թէ ընդէր ոչխատ առնես զիտաս, ասէ զիս՝ եթէ չեմ ես պատճառ նոցա, այլ ինքեանք զինքեանս խոտվիցուցանեն, զի ես տկար եզէ. այ ընծերցան՝ զի ինչանցին պահանաց սուբ խոտան, և զգազաքս ասերեցիր. և ոչ ես գոյ իմ տեղի, ոչ նեռ և ոչ քաղաք. ամենայն ուրեք քրիստոնեայք եղեն. պատճառեսս անտատաս լի է միայնակեացք. անձանց խրտանց զգայ կայցեն և մի՛ զաբ տարապարտուց զնա-նովեացեն։ Յայնժամ ես զարմացեալ ընդ չնորհ-սքն Աստուծոյ ասացի ցնա. Հանդարտ ասա ես և ոչ երբէք խօսելոյ ես զչմարտութիւն, սակայն և այժմ զայս ոչ կամելով ասացիր. քանզի Քրիստոս երբեք ինչ, երեկ զբս զօրութիւնդ և կործանեաց և մերկացոյց՝ իսկ ես երբեք զանոն փրկչին լուա, ոչ կարաց ասանել զինքսանի ի ներմանէ, աներևոյթ լինէր։

Այլ եթէ ինքն իսկ բանաարկուն խոստովանի ոչ ինչ կարել առնել, պարտ է ամենևին արձակել զնա և դադարել. քանզի խնդամին հանդիպի իւրովք չամրչն պատիժ ինն ունի խորհրդա-
թիւնս. և մեք ուսեալք վարդապետէն կա-
րենք արձակել զնա պատիժ օրինաւք։ Մի՛
յառաջ անկցուք խորհրդովքս և մի՛ գիցուք յա-
գիս մեր արձակելոյս և մի՛ առեղծցուք ի մեղ եր-
կիւղս, և մի՛ ասացուք թէ մի՛ արդեօք դու և-
կեալ չիաս հարցել զնս, և մի՛ արդեօք ի մեր
առեալ կարիսացե զնս և կամ յանկարծակի ի
վերայ հասեալ խռովեցուցե զնս։ Բայց ամենե-
ւին զգաս և մի՛ ի միա ասցուք և մի՛ տրտմես-
ցուք իբրեւ կորուսեալք, այլ առեալ քաջերես-
ցուք և ուրախ լինցուք հանապազ իբրեւ տալիսք,
և խորհեսցուք ի հոգիս մեր զի սէր ընդ մեզ է
որ պատահացն և խոստանացն զնա։ և խորհես-
ցուք հանապազ ընդ միա ածելով թէ սէր ընդ
մեզ է, ոչ ինչ առնեն մեզ խնդամիքն։ Քանզի գան
և յորմէսի իրս գառնեն զմեզ՝ և նոքա այնպէս
լինին առ մեզ, և որպէսի խորհեսցուք գառնեն և
մեզ՝ այնպէս և նոքա առաչս տեսիս նմանեցուս-
ցանեն. եթէ երկուցեսցուք և խռովեսցուք գառնեն,
անդէն վաղվաղակի նոքա իբրեւ գոլք զանկին
անապահագան գտեալ ի վերայ հասանեն. և զոր
ինչ մեք ի մեզ խորհեալ լինիմք՝ զայս նոքա մի-
բագործք առնեն։ Քանզի եթէ տեսանեն զմեզ եր-
կուցեալս և զարհուրեալս, միօձագես տեսցուս-
նեն զերկիւղն առաչս տեսլեամբք և պատմամբք,
և այնուհետեւ յայսմանէ առաւելագոյ հոգին հա-
րեալ լինի։ Ապա եթէ ի խնդամիսն տեսան
գայնն զմեզ և խորհեցեալս վասն պատրաստեալ
բարեացն և ընդ միա ածեալ գաէրտնականն և
ընդ միտիանս խոստեցեալս թէ ամենայն ինչ ի ձե-
ռին տեսան է, և ոչ ինչ կարէ դիս առնել քրիս-
տոնէի, և բնաւ ամենևին իշխանութիւն ունի ոչ

ոնէ, իբրեւ տեսանեն զպատիսի խորհրդովք ան-
վրէպաւ պարտագեալ զոգիսն՝ երբեմն գնան ամա-
չեցեալք։ Այսպէս և գնոք իբրեւ եգիտ խնդամին
ամրակտեմբ պարտագեալ ի բաց մեկնել ի նմա-
նէ, և զնոցա մերկ ի յայսպանէ գտեալ գերեցաց։

Այլ եթէ կամիք արձակելոյ զնխնդամին, միշտ
գոհերն խորհեցարուք, և ուրախ լինի հանապազ
հոգին յուսովք, և տեսցուք իբրեւ գնալս զնացս
գերացն և առաւել փառաւցեալս գնոսա և ոչ գինի
մեր գարձեալս. քանզի յայժ երկուցոք են նոքա
որպես յառաջն ասացի, ապն կալեալք հանապազ
իւրեանց պատրաստեալ հոգւոյ։ Քանզի և զայս առ
ի չերկնչել ի նոցանէն իբրեւ. Հաստատուն նշա-
նակ պահեցեք ի ձեզ. և յորժամ առաչք տեսիք
ինչ լինի, մի՛ վաղվաղակի կորձանեալ ոք լիցի
յերկիւղ, այլ որպիսի ոք և իցէ՝ նախ քաջալե-
րեալ հարցցէ թէ ով ես գու և ուսի՝ եթէ իցէ
սրբոց ուրուք տեսին, հաստեցէ գինոսա զո հա-
նանելմիւնն և գերկիւղն զո ի ինդալմիւն գաթ-
ձուսցէ. ապա եթէ բանաարկուն ոք իցէ, անդէն
վաղվաղակի տիրապետել լինի իբրեւ տեսանէ
միտմապես առաչ գնորհաւորգսն. քանզի տիրաս-
վելեսն[1] է հաստատուն նշանակ գնոսա և հարս-
ցանելն իսկ թէ ով ես և ուսի՝ Այսպէս սրգին
նշանակ եհարց և ուսաւ, և ոչ թշնամին կարաց
թաքչել իբրեւ եհարց Դանիէլ։

Զոգս իբրեւ ասէր Մեսան, ամենեքեան ուրախ
լինէին, և անձկ ցանկալիւն ասաքինութեանն
աճեցեալ լինէր և անձկ լցումն և գանգատանն
միսիթարեալ լինէր, և ամենեքեան հաւանէին և
արձակարհել զդիւահան ցանկալիւնս և գնոս-
ցումիւնս և գարմացեալք ընդ տեսեալ միջնա-
թիւնս Մեսանի ի տեսանէ։ Եւ էին պնաչհեան
ի իբրենս վանորեալ իբրեւ յարիւք լցեալ ուսասա-

1. Միսս օրինակն անհասկանալի է։

ծնղէն պարուցն առքնապարցն և գրախարգացոյն, պահպացոյն և պօշմախանացն, ցնծացեալցն ի վերոյ պարարատեալ յոտացն և գործարաց առ ի զգոյութիւնեան առնելոյ, և սէր և միաբանութիւն ունոցացն առ միմեանս։ Եւ էք ճշմարիտ ասառնել իբրեւ երկիր լին յիհրեան առանձնացեալ Աստուածպարարութեամբն և պրպարութեամբ. քանզի ոչ գոյր անդ ոք միգանչէր, և ոչ քառգիսառնք հարկանէին, այլ բարութիւնք կրծատացոյ։ Եւ մի խորհուրդք էին ամենեցունն առաքինութիւն, մինչ զի և սեռանել գարձեալ ոմանք զնոյնոցն և գայիպեսի կարգ միաստուարացն և զնայն բարձր վերացուցանել և ասել իբրեւ զի գեղեցիկ են բնակութիւնք քո, Յակոբ, և խորանք քո, Իսրայէլ։ իբրեւ լերինք հովանացեալք և իբրեւ գրախոյք ի վերոյ գեաց և իբրեւ խորանք զոր կանգնեաց սէր և իբրեւ մայրք մերձ ի ջուրս։

Իսկ նա բան սովորութեան իւրում մնիկեր զինեն և յիւրում խցկանն գիրճառութեանն իւր ձեզ և պինդ առնէր, և զօրհանոգագ հեծեծմով մնիչէր՝ զնուռ ածեալ գաբգացութեանն երկնից, և գիտասքան ունէր յայսոսիկ։ Եւ գասելով զօր բան օրէ կեանս մարդկան, և քանզի ի իբրեւ կամէր ուսել և ի քան լինել և ի վերոյ այսց Տարիի ի պահանդնեան մարիացն՝ ասնչէր ընդ միտ ածելով գնուռաբարան ոգեան։ Եւ բառում անգամ գէպ եգեւ զի իբրեւ ընդ բազուն ի միայնակեցան պատրաստեալ էր ուսել, յիշեցեալ գհոգեւոր կերակուրն ի բաց Տրամարէր, և հետ ի նոցանէ գնացեալ կարծիս ապր զանգամեան մէկ յայլոց տեսեալ լիցի ուտելով, և ուսելը ինքն առանձինն վառն Տարիի մարիացն, և բառում անգամ ընդ եգբարան ասնչեցեալ ի վերոյ այսցիկ։ Եւ համարձակեալ վառն չաՀաւարարան բանիցդ ասէր. պարտ և պատշաճ է զամենայն հոգս խորհրդոյն ասալ հոգւոյն ասառել քան մարդկեան,

և Թողլ ասալ վառն Տարկաւորին ասկաս մի ժամանակ և մարդեացն, և ապա զայլ ամենայն հոգալ հոգւոյն և զորս չաՀ օգտին Թեգրել, զի մի՝ ա ձգեալ լիցի ի ցանկալութենդց մարդեացն, այլ առաւել ասն ծառայեցուցանել գնոյնիսին։ Քանզի այս էր որ ասացաւ և գրեալէն՝ մի՝ Տոգայք վառն ընդայդ ձերոյ վինչ կերկիցիք, և մարդեաց ձերոյ վինչ զգեցցիք։ և գուք մի՝ Թերեսք վինչ կերկիցիք և կամ վինչ արբցիք, և մի՝ սիրեալ յիմարիք իբրեւ զամենայն, քանզի զայս Տեղեանաք երկրի Թերգեն. Իսկ ձեր Տայրն գիտէ վինչ պիտոյք են ձեզ այսմ ամենայնի. բայց Թերեք ընդէջ զարքայութիւնն Աստուծոյ, և այս ի վերոյ գնացի ձեզ։

Զեռ այսօրիկ Տասեալ լինէր ի վերոյ եկեղեցւոյ Տարեմուտն՝ որ յայնժամ եգե ի Մարգիանոսէ, և արդոյ մարգիրացան ածէրցն Ազգիքսանդրեայ դՀետ չգալ և նա՝ Թողալ վնոր խցկին ասելով. Թող երթիցուք կամ՝ Տանապահեցաք կոչելցուք և կամ՝ ասուցուք գնացս Տանապահացն։ Եւ գնափաքանն ունէր ի վերկին և մեռանել կամէր վինչն, ապա ասանել խոստովանացոյն ասր անկեալ կացին ի բանս գործատորացն և ի բանգատ Բազում փոյթ էր նորա յառնելն, և գնչեցեալսն ի մարտ Տանապահեան մարդէր ի յօժարութիւն, և գվերկայեալն Թերնեն ընդառնել և յուսարկել մինչեւ կատարեացնին։ Իսկ գատաւորն Տասն գնորա ի ընդ նմին էին գառ ի յայս փոյթ յօժարութեան. պատասէր Տա դն մի՝ զբ ի միայնակեցաց յառաջեն երեւեալ լիցի, և մի՝ բնաս ամենեսեան ի փառգին չջնիլ։ Եւ այլոն ամենայն կամեցան Թարչել գօրն գայն. Իսկ Աննան ասչեալ ընդ միտ ածաւ, մինչեւ առաւել եւս լուանալ գնիրեն գգՀատն, և ի վաղիւ անգր ի վերոյ կարձատանգակ միոյ կալ առաջի իշխանին և երեւել յայտնապես պատմագոյն։ Եւ իբրեւ ամենեքեան ի վերոյ պատգիկ գարմացեալ լինէին և ինքն իշխանն ակաՀա-

տես լինէք և յետ տանին առ նահապետն, նա անցեալ կայր ցուցանելով զմեր քրիստոնէից դժուարութիւն։ Քանզի յաղթիս կայր և ինքն իսկ վիպէր, որպես յառաջն իսկ առաջի։ Զի թէպէտ և ինքն ցուցանէր զինքն լի արամութեամբ զի ոչն մտրտատեալ, զի ինքն յայտ էր կամքն պատրաստեալ, համայն առ էր որ պահէր զնա ի մեր և պլոյ օգտութիւն, զի զաքեայ կրօնաւորութեանցն զոր ինքն ի գլուխ ուսեալ եղեւ՝ բազմոց վարդապետ լիցի։ Քանզի միայն և տեսանէր յով իսկ զնոսա վարսն բազում՝ իսկ վախճանն ձին ունելին նախանձաւորք նոցա կրօնիցն։ Եւ գաթձեալ սպառ տանէր խոստովանութեան, և երբեմն կապեալ էր ընդ նոսա աչխատեալ ի բանտարկութեանն սպասուց։

Եւ զան զի այնուհետեւ հայածումն զադարեցաւ և վիպեալ եղանէլի եպիսկոպոսն Պետրոս, երկոցայր գնացք այնուհետեւ, և գարձեալ յետ վանականան առանձնացեալ միաձանայր, և էր անդ հանապազ վիպեալ մեզն և նահատակեալ հաւատոյն մեծութիւն։ Քանզի բազում կրօնիւքն և վայիլ վարուքն զանձն ի կիր արկանէր, քանզի միշտ պահէր և ունէր զպնաւ ի ներքոյ այծկեղեն և ի վերոյ մազիձէին, և մինչեւ ի վախճան պահեաց զայս։ Եւ ոչ զնամբնին չուրբ լուանալ և ոչ բնաւ ամենեւին զգոնն և բաց լուանալ և կամ գոնեայ ընդ վայր առանց հարկի երկիր ընդ չուրբ հարկանել։ Այլ և ոչ մերկացեալ զբ գնա նոտա և ոչ բնաւ ամենեւին նոտա գնամբնին Աստուծոյ, եթէ ոչ յորժամ վախճանեցաւն և թաղեալ լինէր։

Եւ երբեմն երբեք ի բաց գնաց և եզ առաջի ինքեան առնել ժամնոտի մի, զի միւ ինքն եկեղ ի գործ և մի զոր ընկալցէ, Մարտիրոս անն իշխան զօրաց եկեալ լինէր բազմօք առ Աստուծոյս, քանզի գուսար իւր վշացեալ լինէր ի գիւէ։ և երբեմն բազում ժամն կաց միաց բանիւով զգաբ-

սքն և ազաչէր նանել նոնա արտաքս և կալ յաօթիս առ Աստուած վասն ազգիանն, իսկ նա բանալ ոչ կամեցաւ, այլ ի վայր կարկառեալ ի վերբուսս անուի առաց. այր գու, զի զանուն իմ անձանձրոյթ կարգաս, մնար եմ ես որպէս և գու. եթէ հաւատաս ի Քրիստոս զոր պաշտեմն, երթ և որպէս հաւատաս, ազաչեա զԱստուած և լեզի քեզ։ Եւ նա անդէն վազվազակի հաւատացեալ և կարգացեալ զանուն Քրիստոսի է բաց գնացր, որբեր և գուսարն ի գիւէն։ Բազում այլ եւս տանէր առ ի ձեռն նոցա զրանգիւղիս, որպէս և ասացն՝ ինգրեցեք ի ասցի ձեզ։ Քանզի բազում չարչարելոյ յախտաւորաց կային առ գաբսքն, վասն զի նա զգաբան ոչ բանայր, այլ լսկ արտաքս վանացն նվիչէն և հաւատացեալն յաօթս կացեալ մնայ ի բանտիսմէ և սրբեալք լինէին։

Եւ երբեմն եւս նիգեալ ի բաղնեց և ոչ առեալ ինչ բան կանոց առանձնանալ որպէս և կամէր, երկիւղ զի մի գուցէ զոր առ առնէր ի ձեռն նոցա, կամ ինքն հարատապացի կամ այլ ոք առաւել քան որչափ էն՝ համնրեսցի գնա, խորհեցաւ և գիմեաց նանել և գնալ ի վերին Թեբայիդա առ այնս որք այն գիտէին գնա։ Եւ յոգորեց անոի ընկալեալ գհանգիչն և նառնալով ի խաղս գնացն, գիտելով ինքեան անցեալ նոա, և ի ներքս մնալ անցեալ ընդ նոսա։ Եւ գայս նորա խորհելով ձայն եղեւ ի վերուստ և ասէ։ Ամառնել, որ գնացեալ երթաս և վասն Էր։ իսկ նա ոչ եթէ խառնիալ ինչ, այլ երբեմն սոսր բազում անգամ չայտնէին կոչելով լուանալ գատապետանի առներ առելով. վասն զի ոչ ասն ինձ ինչ բազմաժողովուն առանձնանալ, վասն այսորիկ կամիմ երանել ի վերին Թեբայիդա վասն բազում լկտնացս որ յիս լինի ասա, և ձանձանդ զի պահանջեալ լինիմ ի նոցանէ առաւել քան զկարն իմ։ Եւ ձայնն առ նա ասաց. զի մի էիցես և ի

թեթևացիցա եղեցա, և թե արպէս խոշնդոտ եղեցա յանդունդս, երիզատակի առատել եւս ջան գաղափարիչ քեզ լեցի. այլ արդ քեզ լեցի Տաճկերիդ. արդ եթէ արդարեւ կամիս խոտորնակել, երթ գնա այժմ է բաց ի նեղբէն անապատն։ Եւ ասէ Աստուածէ. ո՛ չասցի ինձ գճանապարհն, քանզի անծանօթ եւ ես և անտեղեակ նմին։ Եւ անդէն վարդապետի եցոյց նմա զԱթաբակիտնա որ գնացել էին գան ճանապարհն։ իսկ Աստուծ երթեալ միբձնեալը ի նոսա և ապաչէր երթալ ընդ նոսա յանապատն։ իսկ նոքա երբեք ի հրամանէ աստիճէ յոտնդադաձա միաձեալ ընդունէին գնալ ընդ նոսա եթէ սիւն և երթ գիշերս, և գայր ընդ նոսա ի լեռան մի բարձր յայծ. և էր ի լեռնումէն չուր ակնադիպ քաղցր և վճիտ և կարի յայծ ցուրտ, և արտաքոյ կոչնէն գոյա և սակաւ մի արմատնէրեք անգործեալ։ իսկ Աստուծ երբեք ՀԱստուծոյ գօրացեալ սիրէր գանդի այս էր զոր նշանս նա որ խօսեցան ընդ նմա յեզր գեղոյն։ Եւ նոքա ընդունել ելիէր գՀայիչն ի ճանապարհորդացն և անցեալ միայր և լերին անդ միայն, այլ զ ոչ էր ընդ նմա, և երբեք սիրտ ծանուցեալ գանդին գայն անկէր այնուհետեւ, իսկ նոքին իսկ Աթաբակինացն երբեք անտանելին գՀստուածէն, ասէրեք ի յարմատնէնացն յայնժամ ասէսա. ինչ մեղքեմք նմին Հայ ինքնակամիբ. անկէր ի յարմատնէնացն յայնժամ ասէսա. ինչ մեղքեմք նմին Հայ ինքնակամիբ. անկէր ի յարմատնէնացն յայնժամ ասէսա. ինչ մեղքեմք նմին Հայ ինքնակամիբ.

Քեզ այսպիսի ուսեալ եղբօրդ գանդին, երբեք արդեք գՀօրէ յիշեալ Հազ և մոռ անկէին առաքել նմին գՀայիչն։ Այլ երբեք նոսա Աստուծ եմէ ի պատճառս Հայնն աչխատանալ լինին անձինք և վաստակեալ Ջանիս, խոտոչաց և յայսմիկ ի միպատանեցան և խորհիցաս. յիրգեան և գանի յեկիզացն առ նա ապաչեալ բերել նմին Հազարիբ մի երկ-

մուսանի և վայսատա և սակաւ մի ցորեան։ Եւ երբեք բերեալ եղեւ այս, չկենալ ընդ տեղան չարչ գիշերացին եգիտ փարը մի տեղի պատեհ ի Հողագործելիբեն և գՀոյն գործելիբեն և գՀոյն առագաւն ըստ կամն իւր ընդաբաղէ բարեաւ և առատ ունելով տեսիանեալ։ Եւ ահ ըստ այս ասենով առանցայր անտի գՀայիչն, և տրեալ էր գի մի ամէր լինի բեռն և աչխատանելին, և գի յամենայնի գիշեր առանց ձանձրանելոն պահեցէ։ Այլ յետ այսորիկ առանելով գանանս որ անգր գայեն, վարեալ և առկաս մի բանգար, գի եկեալքն առ նա ունելին սակաս մի միպիպատելին ընդ վաստակոցն և ընդ գԱրգալ ճանապարհին։ Եւ նոսա զառաջինն որ յանապատին գազանքն էին ի պատճառս Հոյնոյն գայեն անգր և բազում անգամ գիտանէին նոքա տեսանելոցն և Հոգագործանելոյն, իսկ նա զատարկասկա բժշկանալ մի ի գազանացն՝ առ չամենեսեան. գանն էր գնաս ասենք ինձ երբեք ոչ ինչ իմ ձեզ մեզուցեալ. ի բաց երթիպէք գնացէք յանուն տեառն և այլ մի ևս միբձնոցք այսր։ Եւ յայնմանէ այնուհետեւ երբեք եթ կացեալք ի պատանիրանէն ոչ ևս միբձնացին յայն տեղի։

Իսկ նա միայն էր ի նեղբատ յերինն՝ ազօխէց և կրօնատրանեան պատապահալ։ Եւ կպատրէն որ տեսեալ լինէին՝ պատչէին գնա, և յետ ասենց ոգուս ասենով բերէին նմին ձիերապատուց և ուղտ և ձէթ, քանզի ծերանէի էր այնուհետեւ։ Եւ անդ նոքա չայիտամ բնակեալ, քանզի ի կախս և ի միջոս Հանիերելով բան գրեցեալսին ոչ առ միջոցն և արեւն, այլ առ ընդգնեսեալ գեան, և մեծագոյն առ նա ուսոյ։ գանգի և անգ խուճապանց և ձայիկ չաբշտիբեն իմն լսէին և գնան լի գազանաք, և գայն գիշերի եգեալ անասնէին, և գնա երբեք ընդ չանդնեան եակ ագաց միպատացեալ և չայսմիկ կացեալ գան նոցա, և գնանան

առ ինքն քաղաքերէր և ինքն մարտնչէր ընդդէմ ամենայնի և ծանր յիրիկր խոնարհեցուցեալ յաղթեաց կայր առ Աստուած։ Եւ էր արդարեւ արժանաւոր գովութեան, զի միայն էր յայսպիսի անապատի, և ոչ ի գիւացն յարձակմանցն սարսափէր, և ոչ զի երբեւ այլազգի էր անդ գազանաց՝ չտեսանելոց և սոցին՝ երկիւղ ինչ ի նոցա վայրենի ամենայնենէն։ Այլ հաճարկու գազանք ի գրեթէ էին յատացեալ սրտիւ ի լեռան Սինա, անդաթթ և անասնազուն անձեր գմիտս, մինչեւ առնուն փախչել գիւացն, և վայրենի գազանացն սրտիւ և գրեալ էր խաղաղութիւնն անկիլ ընդ նոսին։ Իսկ բանապարտն, սրտիւ և գթութիւն ունելի, գազանի ազատէր նմին և կրճէր ի վիրաց գասմանէնս իւր։ Իսկ Աւետն միսիթարեալ լինէր ի փրկչէն, և անմեղսս ապրեալ լինէր ի նոցա խռովանելոյ կեզտաւորութենէն և ի բարեպատիկ խաղաղասիրութենէն։ Եւ մինչեւ հանէր նա ի գիշերին, արձակ ի վիրաց նոցա զգազանս առ հասարակ գանազանսն ազգիկ, և ամենայն բնութիւնքն ի գալս երեալ յորջից խրթանց և պատէնն գնային, և նա էր ի մէջ նոցա, և գրիւրան բացեալ ամենայն ուրեք և խաղաղելոյ ապատէն նմին։ Երբեւ խնայս գազանսս խորանիկին՝ առ ամենեսեան նոցա. եթէ խրատելիսն առէր գան իմ, պատրաստ եմ կիր լինել ի ձէնդ. ապա եթէ ի բանապրանէն ի մոռ եգիր, մի՛ յապաղեալ յերկարէք, այլ ի բաց մեկնեցարուք յենէն, քանզի Գբրեսասի ծառայ եմ։ Զայս Աւետնի առացեալ, փախչէին նզա երբեւ ի գազանէ ի բանէն հալածելոյ։

Ապա յետ սակաւ ատենց մինչդեռ գոգծէր և փոյթ յանձին ունէր վաստակել, կացեալ առ գուբան և ձգէր գլեառնալ հնձառած գոգծոյն, քանզի զվնբրեցս կարէր. և զայս սէր գայնոսն առ նա՝ փոխանակ բերելոյն ապրս նզա։ Եւ

յետ կացեալ հանս գազան մի նմանս մարդոյ մինչեւ ցգարձան, և կարծէին և ասէն նմանս էլոյ։ Իսկ Աւետն երբեւ զինքն միայն նկատեաց և ասաց՝ Գբրեսասի ծառայ եմ, իսկ գազանն հանդիպեալ ամենայն գիւացն այնպէս փախուստ, մինչեւ յատեալենէ անտի գարկալ լինէր ի միանալ, քանզի գազանին մեծ կարծանաւմն գիւացն էր. քանզի ամենայն ինչ ժողով յանձին կազան առնել, զի էջասցեն զնա յանապատէ անտի, և ոչ կարացին։

Ազաչեալ երբեմն ի միայնակեացց ամենց էջանել առ նոսա, և յետ բազում ժամանակաց այց առնել նոցա և տեղացն, և գնաց հանդերձ միաբանիցսն որ ակին առ նա. և ապա բարձեալ առնէր նոցա գՏացն և գնուրն, քանզի անշրջի էր անապատն ամենայն ի ամենեսեան ջուր ոչ գոյր բնակից, բայց միայն յայնմ լերինն ուսան բարձեն գնուրն յորամ կրծաւորըն գնակեալ էին և ինքն խոյ։ Եւ երբեւ պակասեալ ջուրն ի ճանապարհէն, և էր ասէ յայմ ի ամենեսեան ատրամկռանալ լինէին ի մոռ, քանզի շրջ եկեալ գանգրն և ոչ գասանէին ջուր, ապա այնուհետեւ գնալ ոչ կարէին, այլ յերկիր անկեալք գնէին, և զազարն Տարկանէին Թոզոյն ընդ վայր։ Երբեւ վախճանեալք վերանալ կենդանութիւնս իսկ ծերանեն երբեւ. եառս գնաս վանգեալս յայմ, սրբոմեալ լինէր և հնձէր ժնդկով. և սակաւ մի ի բաց գնացեալ ի նոցանէ և ծանր յերկիր խոնարհեցուցեալ և գնուռն ապրածեալ կայր յաղթեալ։ Եւ անգէն վազվազակի ապաւ տեր ջուր ապ յապրնէն կայր. և այսպէս բազբէն ամենեքեան, և Տոգևբերեալ անդրէն Տոգաստանցան գրութեամբ. էլին գանկան, և ինդրեցին զազան և գոհն, քանզի գէշ եղեւ գարձանցին գբարեմով պատիւ. և այնպէս բնդունեալ ևոքա բան մեսակարարութեանն Աստուծոյ, և ածեալ այնա-

հետեւ. աբբայն ջուր և եգիր է վերայ գոխին և գնացին միմեանք։ Եւ երբեմն եկին յայսպիսին վանորայն և ամենեքին երբեմն գնայր ազնուիւ համբուրելին, և ինքն իակ երբեմն պաշար բերելով ի լեռնէն զօրացուցանէր գնոսա բանիւ. վարգապետութեան և կցորդ առնէր գնոսա օգուտիւեան։ Եւ գործեալ լինէր ենգոմիխն և լերինն և նահանձ յառաջադիմութեան և մերիմարդութիւն վան և միաձուռ հատառացն, և ուրախ էր և նա տեսանելով վեղարաչն յօժարամիտսն. և զբոյրն իւր գառնէր պարարել ծերբասիամբ և կատարեան և առաքորդ գնա պյոցն կուռանաց։

Եւ յետ ատեաց գործեալ ինքն եկեալ և լեռանն յարժամ բազումք պնուհետեւ առ նա մտեալ լինէին, և այլ սխռամէտք համաձայնական մոռանել։ Եւ ան ասինեանն որ գալին առ նա միաբանեալք այս էր նորա յանախագոն պատասխանսն, հատառան և ֆերիսառ և սերեն գնա և պահել զինքեանս յայտնի նարչէրեաց և ի մարձիաւոր ցանկալեանց, որպես և յառաքեալ Պետրոսի գրեալ է՝ եթէ մի պատրիք լցուցանել զորդան. և փախերասք ի սնապարծութենէ, և յայցելս կացէք յառաջ քան զգան և յետ քեզ. և ի բերան ասելի զառ ի գործ պատրաստեան և յիշել զգործս սրբոցն և յարմարել զոխս ի նահանձ։ Եւ յիշեցուցանելով և պատրաստացն, և առաւել յանախագոյն նորա տալը գառաքելական բանն և անգադար գնոսա ածել զի արեգակն ի վերայ բարկութեան ձերոյ մի՛ մոգէ։ Եւ զայս մերան գան ասինեան պատրաստացն առացեալ կարծեսցուք. զի մի՛ միայն ի վերայ բարկութեան, այլ մի՛ և ի վերայ այլոցն յանցանաց մերոց արեգակն մի՛ մոգէ. քանզի բարի և պատահացու է՝ մի՛ գարեգակն գան առնչեան չարեացն անցուցանել, և մի՛ պատն գան գիշերային մեզանից, և կամ բնաւ ամենեքին խորհրդոց քոտ-

գիտ լինել ի մէնջ։ Զի եթէ առ ի մեզ պահել լիցի, բարիք է նոյ առաքելոյ և պահել. քանզի առ՝ գանձին Տերոջիք և գառաքցարաք, և գանձին փարձեցէք Տանապատոյ։ Ձյառնհետ ըզառաքելեան զգիշերային գործոցն ամենայն զբ զգահանգնեան յիշելեան ընկալցէ. եթէ մեզառ գագաթեսցէ. եթէ ոչ մեզառ մի՛ գարձեսցի, այլ միասցէ բնակարար ի բարեջն և մի՛ հեզգասցէ, և մի՛ գառաքարանսցէ զշնկերն և գանձն արգարացասցէ, որպես և առէ երանելի առաքեալն Պաւղոս՝ մինչեւ եկեսցէ տէր որ զգաղտնի գինէ, քանզի բազում անգամ որ ի մեզ իակ լինի մեռանելոյ, և մեք ոչ գիտեմք, իակ տէր Տասւ է ամենայնի։ Արդ նմա զբնարարելն գառաքարանին առաւել՝ մեք միաձայ մշտակից լիցուք և զմիմեանց ծանրութիւն բարձցուք. գանձին փարձեցուք և զոր ինչ նատարեալ պակասիք՝ վարձատրք կատարել. և եկեսցի այս առ ի զգաշխարհն ոչ մեզանել մեզ։ Խոտելով ճշմարիտ խրատանելոյ զգործս և զչարժմունս ոչ ոգոյ երբեք գառարատեալք անձանց գառաձիք նշանակեցուք և գրեսցուք և բազմերեսցուք, և երբեք ամենչեցեալք յայտնի լինել գագաթեսցուք և մեզանելոյ, և մի՛ ընաւ ամենեքին խորհել ինչ ամենեցն աբժանել։ Քանզի ոմ զի մեզառցեալ և կամ մերի տեսել լինել, և կամ ոմ զի յանցանցեալ և ոչ առաւել տեսցէ կամելով անցայտ լինել։ Զոր օրինակ զի երբեք տեսանելով զայս ոչ գառնկիզէք, այսպէս և երբեք գառաձիալ միմեանց գնորհաբգրութն գրեսցուք. կարի բազ գահեցուք զմեզ և գանձինս յայտնելի խորհրդոց՝ ամենչեցեալ գիտելի լինել յոմիքէ։ Եւ եգիցի մեզ կրօ՞ատացս գերն փոխանակ ագաց մերոց, և եգիցուք գրել երբեք տեսանելին։ Մի՛ ամենեքին խորհեսցուք ամենեքեան ինչ, այսպէս օրինակիւ գմեզ ընդ կարգաբ կարգ լինել ծառայեցուցանել գմիաձինս

և հանդ լինել տեսան և տանել վարժանակ գարանամուխ[1] լինելոյն։

Զայս ոչք գային առ նա պատերբէք, և որք վտանգային յանապ՝ վտակից լինէր և ազօխս առնէր ի վերայ նոցա։ Եւ բազում անգամ ի բազում երբ լսեր նմա տէր։ ոչ լսելիս պատճէր և ոչ չլսելիս տրանչէր, այլ միշտ գոհանայր ըղտեսանէ, և զանազանան ազաչէր միսիմարտութեամբ երկայնամիտ լինել և գիակ զի բնաւ իսկ ամենեւին ի մարդկանէ չէ բժշկելիքն, այլ միայն Յիսուսէ՝ որ առնէ յորժամ կամի և ումքամի։ Եւ անդադար իրրեւ զդևս բժշկելեան ընդառնէին զանս ձերբոյն՝ առնալք և նզա զոն վհատել, այլ առանել երթայնանել։ և բժիշկքն տանելք լինէին մի՝ Աւետնի գամբարիւն մուռա-յանել, այլ միայն Աւետեայ։

Էս մի այն որում անուն է փրկուան, և նա էր յաւրհնեալ գրանէն և ունէր անա գէրնգակ, քանզի պիտոն տանէր և յայտ անտի էր ինտեանց[1]. նէն նմուտ ի վտանն, և ազաչէին գՅիսուն կալ յաղօխս վան նորա։ Եւ նա կացեալ յաղօխս առէր գիբրանան. երբի գնա և բժիշկնա՝ իսկ նա իրրեւ բանացեալ ի ներքս միայն գաւառս, և ոչ գագարէր Աւետն առել՝ երեխ ոչ կարես առա միայն բժշկել, այլ երբ գնա և բաց և Տաճեայ յԵգիպտոս տեսցես եղեալ ի քեզ նշան, և նա Տաճառացեալ ի բաց գնայր, և անգէն իրրեւ նոտս գէգիպտոս գագարեալ և տնան, և եղեւ որն ոչ բան բանէն Աւետնի, և յաղօխս կացեալ ուստ գայս ի փրկչէն։

Եւ կայս մի այն ի բնեբարեալ յերից գարագրացն գաղաքն տեսանէն տնա ունէր անհնարին գժնեալ և յոյժ ժանտ. քանզի արտատաք նորա և ոտա անդամացն և գէղն ախանջայն յերկիրէ անկեալ և անդէն որդունք լինէին։ Էր և մարմինն լուծեալ, և ոչչն էին[1] բան լուսոյ բնաւեանն։ Եւ ոտա ծնողքն տեսեալ երէկ երբեան տնանք ի վարժանակեցացն տա Աւետն, և Տաճառացեալք ի տէր յոյն որ գաղաքն բժշկեալ, ազաչեցին գնա տա ընդ գտեղն ուզիկից լինել։ Եւ ոտա իրրեւ յանձին կտան, Տայրն և մայրն Տանգերձ ազգականացն անցին միասին արտաքոյ քան գքաղաքն տա Պաղեստեայ որ կոչէր խոստոմոտաղ և միայնակեաց։ Եւ նոցա գնացին մինն միայն. իրրեւ կամեցան պատել գտան կուսին, յաստեղաց Տա գնոտա, պատեցաց և գտան ազգականն և գնարդ ուզիկացն եղեւ. ընդ նոտա։ Եւ ոտա ոչ երբեւ ազաչէին գնա Տրամանն տալ և նոցա մտանել ի ներքս, և գայս ոչ Տրամայեաց, այլ ոտաց երէկ երթայք և գտանէք գնա բժշկեալ երէկ ոչ մեռաւ. քանզի ոչ երէկ իսկ ինչ է ոտաքնտեմբեան, այլ փրկչին է բժշկելիքն՝ որ ոտնէ յտանինն տեղս զոգոբանելիքեան իւր որ կարգան գտնան նորա, և նմա յաղօխս կացելոյ տէր այց ոչաբ, և ինձ ոտ ոչաբ նորա մնարգոսքեան զի ոտ բժշկեաց գտան ազգականն, և նէն գտանկիք։ Եւ ի գալս եղեալ գտին գՅայրն և գմայրն լի ուրախութեամբ, և գազդիքն ոտաղջատեալ։

Եւ պետհաեան գէգ եղեւ երկուց ոտնից բարգ մտանել յանապատն. և իրրեւ գտեղացոց նոցա չտբն ի Տանապարհին, մինն մեռաւ և միսն եւս մնտանելոց էր, զոտն զի ոչ կարէր գնալ. և նա եւս յերկիր անկեալ գնէր՝ այն ոտնելով մեռանելոյ։ իսկ Աւետն նտանելով ի երբեան կարգալը երկուց ոտնից միսիմակեցաց, քանզի գէգ եղեւ նոցա ոտ լինել՝ մտքնացանէք ոտելով. ոտէք ոտեղ մի չնոր ի բնեխոցատաք ընդ Տաճապարհն եգեցատցուց, քանզի երկուք ոտնք գային այլ,

1· Եր· յտեղս պ։

մինն արդ եւս վախճանեցաւ և մեռան եւս վախճանելոց է եթէ ոչ վախճանիլք հասանել. քանզի այս ինձ յայտնեալ կացեալ պիտի ցուցաս։ Եւ երթեալ միաբանիցքդ գաղթ պինն զի անկեալ գնեսք մեռեալ և ի թափեցին, և մերսումն արբուցին ջուր և կանգնեցին և առեալ առան առ ծերուներն, քանզի էր ի բացեալ առաջս գնաց ճանապարհին։ Արդ եթէ ոք ինդրեսցէ զայս եթէ ընդէր ոչ յառաջ քան վախճանին եւս վախճանին առացաւ՝ ոչ ուրիդ ինդրել զայս առեալ, քանզի ոչ եթէ Աստուած էր մեռանն արարիչ, այլ Աստուած որ վառն ետուս[1] առնելոյ և վառն ետուս[2] յայս աշխարհ։ Այլ Աստուած այս միայն է պահպանելոյ զի և լերինն հառեալ ունէր զպիրան զառաքելս առ Աստուած որ ցայսմանէր ինձ գնհոտուսրան։

Քանզի և գարձեալ երթեմն մինչ հառէր ի լերինն՝ ի վեր հայեցեալ տեսանէր զանն ի յօդս զի ի վեր առնէին. և բազում սրբ ընդ առաջ եկին զնգեալ ուրախութեամբ։ Այլ յայտնի կացեալ[3] և նրանելով զայսպիսի գարս զորայ բարձոյց, և յաղթիս կայր ուսանել եթէ զինչ արդեօք էգէ այս։ Եւ անդէն վարդապետ եկն ինձ ձայն՝ եթէ այս Աստնի հոգին է որ ի ներսիս էր միաբանեցաւ։ Քանզի էր սորա մինչեւ յայնժամ զկրծատութեան վարս վարեալ. և էր հետաւորեալն ճանապարհին մինչեւ ի լուսոն ուր Աստուն գնահկալ էր՝ գնացք առաջ երկրաստանելոյ։ Իսկ արք էին ընդ Աստանեալ, երրեմն ուսանել. և լուան զի ասաց՝ եթէ այժմ ապաչեան ուսանել. և լուան զի ասաց՝ եթէ այժմ վախճանեցաս Աստնի։ Քանզի ծանօթ էր նմա վասն առեալ առելոյ առ նա երթալոյն, և վասն բարեաց և ի ձեռն նորա նշանացն լինելոյ՝ յորոց մի է

1. Եր. չտանի։
2. Եր. առա։
3. Եր. յաւելու զբանառելի։

այս ինչ։ Երբեմն պէտ եղեն նմա անցանել ընդ գնան որ կոչի Գայլ, և էր յայնժամ յարգելք յաղթաց գիմեզոգրաս որ ընդ նմա էր՝ հետապրն երթալ ի նմանէ, զի մի՛ մերկ զինամանս տեսցեն ընդ նմանն անցանելով։ Ապա երրեմն ի բաց գնաց ի նմանէ թեզոգրաս, գարձեալ առաջէր ինքն զինքն մերկ տեսանել. և մինչդեռ յանձին հարեալ էր և հոգայր, յանկարծակի առեալ եղեւ յայնկայս գնացս։ իսկ թեզոգրաս գնան զի և նա այր երկիցագած էր և բարեընկալ, երրեմն մերձենալ և եռեռ գնա յառաջեալ, և զի բնաւ ամենեսին չուրբ չէր ինացեալ, ապաչէր ասանել իմէ զինչ օրինակաս յայնկայս տեսցաս։ Եւ երրեմն եռեռ եթէ ոչ կամի տալ նմա, բուռն հաշեալ ունէր զառս նորա, և ոչ գադալ ետոցալ եթէ ոչ նախ ուսցի ի նմանէ։ Երրեմն եռեռ Աստն գյանաւոխնեն թեզոգրաս և մնտաւանդ գնան բանին զոր ասաց, պահանջեալ և նա ի նմանէ բան զի մի՛ ուղիք ասացէ մինչեւ ի մեղ նորա. և ապա պիտանեռեռ գասանացն՝ զի բարձաւ և եղաւ յայնկայս գեռան. և եթէ ոչ կոնեռաց բնաւ ամենեսին ի վիրաց չուրցն, և զի ոչ յայս ամենեսին կար մարդկան, բայց միայն տեսան և սրոց նա հրամայեռեռ, որպէս և սրարն մեծի առաքեալն Պետրոսի։ Իսկ թեզոգրաս ապա յետ մնհատանն Աստնի գասանացն Աստնի, նանապեցին զօրն։ Երրեմն հինն անգ անձք յեկրարցն ի նեռարեա յետ առաջ երեսաց, հարցին և գնացին զի կշիռ յայնմ առաջ իսկ և յայնմ ժամու ննջեաց Աստն յարտամ եռեռ ծերն զի գոչէ նորա ի վեր առնէին, և կարի յոյժ գարմացեալ վհենն և ապա ընդ սրբասիրեան ազգն Աստնոյ կնէ երրեմ յայսպէս հետաւոռանէ յերկրաստանորեալ գնացք ճանապարհն գեղացն զինչ անգէն վարդապետ ուսաւ և զպիրան եռեռ զի ի վեր առնէին։

Եւ գարձեալ երբեմն Աբբիգաւս ոմն կոմս երբեմն եգեալ գնա յարտաքսումն լերինն, ազատեալ աղօթիւ առնել զանն Պաւղիկաւանայ որ ի Լատինիսն էր գտանելի և քրիստոնէական կոչեն, զանն ի անշնարհն ցաւէին նոքա առանցին և կոպքն ի խառնուածքէն, և ամենայն մարմինն եամ եակ էր ախտ։ Իսկ Աճառն երբեմն արար աղօթիւս, կանգն նշանակաց զօրն յարաժ եղեն առ աղօթքն։ Եւ երբեմն չգալ ի Լուսդիկիս, եգեալ գիշեր ազգացեալ։ Հարցանէր եթէ յարաժ առաջ գազարեաց ի նմանէ յարաժ ամենայն յաղօթս գրեալ։ և եղեալ ի մէջ գաւառացն յարաժ զմանեակ աղօթիցն գրեալ։ Եւ երբեմն առաւ ի նոցանէ, ցուցանէր և ինքն զգեր քարեխնիս։ Եւ երբեմն գնացեալն զարհանգիսն ամենիգեան, զի յարեաժ գազարեցեալ տէր զրկեան ի նմանէ յարաժ Աճառանեան յաղօթս եկաց և ազատեալ զարեիրարեալն փրկէին զան նոցա։ Եւ զան այնոցիկ որ գալին առ նա, բազում անգամ գէպ լերէր զի յառաջագոյն առաջերք տէր, և էր երբեք զի ամենայ յառաջ տէր զգաստասան զան որպ գալին։ Չի ամենք զան հիւանդութեան, և ուժնիք անարագելք ի գիւաց, և ամենիգեան ոչ աշխատութիւն ինչ կամ զան համարեին գնասական ճանապարհին, քանզի գարձեալ խնարհեալ լինէին ամենիգեան և գչափ առեալ օգտութեան։ Եւ նա երբեմն գայգախի իրան տեսանէր, ազատէր և առէր ցնասդ զի մի զգ գարմացի ընդ նա զան գալոցիկ, այլ յամենայնի գանէր գնատարուել, զի մէզ մարգիկ եմք և չնարհնաց մեզ գշչասի գօրութիւն է ճանապել գնա։

Եւ գարձեալ երբեմն էջ երբեմն յարտաքսին գանդաւն, և ազատեալն գնա մնանել ի նոսա մի յաղօթս կալ միայնակեցք հանդերձ, և նա միայն գհոս առնալ գազգութեան չարաչս և յայտ գառնութեան։ Իսկ աբք ի նոսանէն էին առէին ցնա՝

Եթէ ձանէն առնիք ի նոսա և ի նոցանէ է հոգ։ Իսկ նա առէր՝ ոչ, այլ այլ ինն չարաչհոս է։ Եւ գարձեալ երբեմն ասաց նա, ազգ պատանեակ մի յարեայ գայր գն, յառաջագոյն մնանալ ի նոսա գաչալ էր ի նոսանէն, և անգէն վազվազակի ձրչնայ մնձաձայն։ Իսկ նա երբեմն ասաց նա ի միայ նոցա յանուն տեսան միայ Քհասի Քրիստոսի, և վազվազակի գէն ի բաց գնացր ի նոսանէ և այլն ազ լինէր, և ամենիգեան գհասացին զի գնն էր այն ժանհոսատիչն։

Եւ այ մնս նս ոմն աբք երեսէգի նէն առ նա, յարեայ գայր գն։ և էր գեղն այն չար անշնարեն մնինս չգիտէայ նոնս յարեայ էգն և ի էջ առ Աճառն նէն։ այլ և չանէին մարգիկն երայ առէր։ իսկ աբք ասէին գնա, ազատէին զԱճառն աղօթս առնել զան նոսա։ Իսկ Աճառն գնացեալ ի գասանեին երայ յաղօթս և գգնչէին ամենայն հակէր ընդ նոսս։ Եւ գասանեին միշտ յառաջան յանկարծակի յարեակեցաւ ի միայ Աճառի և ձիայ գնա։ իսկ աբ ընդ նոսան եկեալ էին բարեկանչին ի միայ նոցա։ Եւ առէ Աճառն. Մի բարեկանչք ցառաջիկ ի միայ գասանեայդ քանզի ոչ եմէ գա է, այլ աբ ի գնա գէն է. քանզի առաքեալ ի միայ նոցա երանել և գնալ յանգիրգի տեղիս, զան գասերին ձերբեցաւ և աբաբ գայր։ Աբգ վառաւորեցէք գառէր, քանզի գայգախ յարեակին նոցա ի միայ իմ՝ նշանակ եգն ձեզ եկք հաղագնան գնէին։ Եւ գայս երբեմն ասաց Աճառն, անգէն գասանեին եգն առաջի և գգասասցաւ ազ նեւհետև և գհասց աբ էջն և առեալ առեալ հանբարեբերբ գձերբեցին գոհանալով զԱստուծոյ։

Եւ բազում այլ ինչ գայգիսիս միաբանութեամբ և ոչխան հեզութեամբ ազգին ի ձեռն նոցա եղեալ բազում միայնակեացք, այլ ոչ է այս այնչափ գազանալի, օրչափ այլ նս ինչ գանհնչգայգն երեսի։ Քանզի երբեմն երբէ կանգնաւ ասել և

յան կացեալ կայր յազօթս յիներորդ ժամուն, և զգաց զինքն յանչառակեալ ժպատրն. և որ աբաթա քան զկարծելն են պանդխտին անցեալ կայր և տեսանէր զինքն իբրև պատարագ եղեալ և իբրև յօգս զինքն առաջնորդեալ յանմեղս։ Եւ տեսանէ զանձինս գանելս և անշէնարին գժնեալս որք կային յօգս և կամէին արկեալ զնա ի մէ՛ անցցէ։ Իսկ որք մերձենչէին ընդ նոսա, առաջնորդէին Աստուծոյ, և պահանջէին նոքա բան ի ասցուն և տեսին ՚ի տեղւոջ մի զազէ պարտասած և մեզ. քանզի կամէին տալ նմա բան ի նոքա ծնողսն և արկցեն զնոսա։ Իսկ որք առաջնորդէին Աստուծոյ, տեսին զնոսա՝ եթէ զղջմունըն գնան նոքա տէր ի բաց ՚ի նմանց. այլ յարմհեան եղև մխայեակաց և խոստացաւ ասասցայ, ի խնամեալ տեղիսն տէրն ընդրկի ձեզ համարս։ Յայնժամ նոքա ամրասասան եղեն և յանդգնեցան ՚ի նոյ ասացին, քանզի ապատեցաւ ինքն ի տնաբզկէ եղև նմա ճանապարհն։ Եւ անդէն վազվազակի եռեւս գինքն յիրեանս եկեալ Հոգւովն, և գարձեալ էր ոչ կատարեալ Աստուծոյ։ Յայնժամ գնացն առ մնացեալսն։ Նա, և անդ միայ նա պնուհետեան գօրն ոչխարն և զդիչբն ամենայն չեն եկեալ և ձնդկեալ և յազօթս կալալ և գալս Հանդերձ։ Գտանդի գարձեալ տեսանելով ՚ի ա՛ւ քանիս է մեզ մարտ պատերազմիս, և արչալ Նոյնս և մեծ աշխատութեամբ անցանելոց եմք ընդ օգս։ Եւ յիշեալ եմ ՚ի այս է զոր ասացն Պատգամ՝ բան իշխանութեան իշխանի օգոյս այսորիկ։ Գտանդի յայտ առնեան իշխանի օգոյս այսորիկ։ Գտանդի յայտ առնի, զի ՚ի թշնամին իշխանութեան մերձենալ և փարձել, զի ի բաց արձակեցէ որք երթային։ Զաւն այսորիկ առաւել խրատ ապրի ՚ի ասէր. առէք ընդ ձեզ զազանագիտութեան ասասցայ, զի կարասիք ընդդէմ կալ նոցա յատուցն չարի. զի իբրև ոչ ՚ինչ գազէ գձէնդ ասել թշնամին անարգանաց սրմանի, յանմեծ լեցեր Եւ մեզ զայս ասելոցք յիշեցաք զայն

որ ասաց առաքեալն. զի ՚ երէ մարգեամ ոչ գիտեմ, և երէ ասանց մարգեայ ոչ գիտեմ, ասասած գիտէ. այլ սահման Պատգամ մերձն երբորդ երկնս գերացաւ և լուաւ բանս անճառս և էջ։ Իսկ Աստուած մերձեալ յօգս նոցա և մարդացեալ մերձեալ ազատ երեւեցաւ. քանզի ասէր և զայս չնարհս, զի ի լերինն միայն նասէր, և երէ երբեք ինքն յիրեանն ինչ ընդ երեք և անչհնարեալ ասրտակուսեր, այս նմա՝ իբրև յազօթս կայր՝ ի կանխադիտութենէն և ի մտասկարասրհէնէն յայտնեալ լինէր, և եր սրգէս և գերեզն է՝ ասասածասցայ եղեալ երանելին։

Գնա այսորիկ իբրև նոսք եղեն նմա ասնանս որք մերձն առ նա գան կրծնից հոգւոյ երէ որ անգի յետ այսորիկ իցէ նոքա, իսկ ի մէս գնչերի կուչ գնա ասն ի վերասա և ասէ. Աստուածե, յառն կաց, կ ի գուբս և տես։ Եւ իբրև էլ սրսաց, քանզի գնաէր ասՀ ասնիք է լսել. և ի վեր Հայեցաւ և տեսս գասն երկրին աշաղեասնս չասասեալ և ասՀայն, քանզի կայր և Հասանէր մերձ յանբս, և երանելին անանք իբրև Հասցեալք. և նոքա սարասեալ գձեան և գասնս սրգեալք և անանք ի վերայ քան գնա Հասցեալք և անցեալք՝ պետհետս. անեղբիսկ և անՀոգ վերացեալք։ Եւ ի վրայ այսպիսեաց և երկանն կրճէր գասասանեան, և ի վայր անկեալն ի ներանէ սրթաս լինէր։ Եւ անգէն վազվազակի ձայն եղեւ սա Աստուծ ասէ. Նմա որ եղեւ՝ Եւ բայան նոքա միայն և գնասց գի Հոգւոյն էին անգք ճանապարհն. և երկանն որ կայր նա է որ գչոլի ընդ բարս Հաւասասցկոց, և որ գասասարած են նմա գնաա ասնի և սրգեալ և չասց անցանել։ իսկ որք ոչն Հասանեցան նմա, ոչ կարէ բնչանել, այլ ի վերոյ քան գնա գանց ասնին։ Գարձեալ

1. Եր. Ե՞ս էր որ պարս ընդ բարնի հասասարէ։

զայս իրրեւ առնս Աստուծոյ, իրրեւ ընդ միտս առնել յամենայնի, ջանայր օր ըստ օրէ և առաւել յառաջագոյն լինել փարելոյն։ Եւ զայս ոչ եթէ նա կամելով պատահաց, քանզի իրրեւ յերկարեաց յայսմհետէ, իրրեւ ինքն յիւրմէնէ զարմացեալ լինէր, և հարցնէն միտ ոչր ընդ նմանն էին, և իրրեւ նենգացին միտ ման այսորիկ հարի եղեւ նմին առել իրրեւ հայր մի ոչ կարէ ծառիկել յորդւոց։ Այլ և զայս ընդ միտ առէր զդիտակցալիւնէն իւր, զի խիստ մեացն էր առաքն, և նա առնէր զառաքելութիւն օգտակարն որք ուսանէին, և կրթատարածելիւնն լինէր բարի զառաջ և ջանայ և փառասիրայ, բազում անգամ միմիմարելին գանելոյն։ զոմն զի և բարին իւր էին անձամբ զոյն և հազին հեղինաց և խնամարհամարհանս և չարչարանս։

Եւ քանզի այսպիսի էր, և զիարդն ևեկզեկուց առաւելագոյն պատուէր, և զամենեսեան որք վիճակեալն էին յառաքեալն քահանայապետական կամէր յառաջ քան զնոսին պատուել։ Իսկ որ եկեղեցապետ և երիցագոյնք էին, ոչ ամենեւին ինքն խոնարհագոյնանել զզրկեին։ Եւ առաքեալ առնէր եղբայր եկեալ լինելն առ նա զոմն օգտակարութեան, յաձախ ինչ ընդ նոսա որ օգտան էր. բայց զոմն իշխանութեան առնէր նոցա տեղի, և չամաչէր և ինքն ուսանել. քանզի բազում անգամ հարցանէր և ազաչէր յոյ յայնցանէ որք երկայնին անգրագրա՛ նա, և խոտորումն լիներ զգուշան եթէ որ պիտանացու ինչ առէր։ Եւ երեսք նորա բազում ջնորհս ունէին, և եւս՝ զրանելի ջնորհս ինն ունէր նա զայս ի փրկչէն։ Քանզի եթէ ուրեք ի մէջ բազմութեան եղաբոյց և յառաջ աք ոչ գիտեր գնա և կամէր տեսանել, և իրրեւ մոտեր՝ զպրկեին ամենեքումբիք գանց առնէր և գեզ ուրիկ ի նա ընթանայր՝ իրրեւ յերեսաց նորա ձգեալ։ ոչ եթէ բարձրութեամբ կամ յայնութեամբ ինչ առաւել

երեւէր քան զայնն, այլ բարուցն ցնծութեամբ և հզօրին սրբութեամբ։ Քանզի զան անխառնապես ունէր զառանց խոտորութեան առաջեալ և զարաքին զգայութիւնն։ և իրրեւ ի ինդութենէն հզօրն լաբշ և զուարթ և զայծառ առնէր զդէմն, և ի չարժմանց մարթեցն էր զգալ և դիակ զհզօրն գիրս ցանութեան, օրպէս և գրեալն է՝ թէ սրտաբորբոքեն զարի գառաբ առնէ զերեսս, և սրտաբորբոքեն զգացուցանէ։ Այսպէս և Քահոր ծանէաս զվարան, զի խորհէր գնոսին չարաբերեն և ասէր զիմեզտալ իւր. ոչ են երեսք Տօր ձերոյ օրպէս յերէկն և յեռանդն։ Այսպէս և Սամուէլ ծանեաս զԴաւիթ, քանզի ինդգարար և տրախագործ էր, և զայն առաջեալ ունէր գեղեցիկ և գառամանան իրրեւ զիամն ազխատիկ։ Սոյնպէս Աստուծոյ ծանուցեալ լինէր յարժամ խառվեալ լինէր, քանզի գառաբ երեսք էր, և կամ երբ խոժոռեալ լինէր, զան զի սրտաբ էր մոգն։

Եւ հաստատէն և բնաւ իսկ զարմանալի էր բաբեպաշտութեամբն, քանզի և ոչ ընդ միգիտանաման հերձուածոցս հաղորդէր, զան զի գիտաց դնոցա զիակզբանէ չարաբերեն և գառաքամոլութեան, և ոչ ընդ մանկութեան և ոչ ընդ պարամ ունէր և ոչ ընդ կամակոր հերեսիարացն ինչ խոսէր սերով, բայց միայն յայսոբիս առաջնորդէր զան յառաքամոլութեան գարձանելոյն։ Գառաքերբ և ասէր դնոցա սէրն և գմարաբանութեանն ձգաս, և կորաստ զգացն հանարիչ։ Այնպես և յարխանապայ հերձուածոցն գարչէր և գառաքէր ապր ամենեցուն մի՛ միբձնել ի նոսա և մի՛ դար հաստատ նոցա ընդունել։ Քանզի չոգան երբեմն առ նա յարխանացն, և եհարց գնոսա և ասաս, և իրրեւ գամարիչսա ի լեռնէն ի բաց հայածեաց, և ասէր եթէ գան զօձս չար են բանք նոցա։ Զրպարտելոյն երբեմն արհանարն առաքեալն և ասէն՝ թէ և նա գնոբս խորհի։

իսկ նա իբրեւ լուսա բարկացաւ և զարմացաւ ընդ լսելն. Ձեռ այսոքիկ ազատչէին զեկեղեցական և եղբարքն ամենայն և իմացին ի լեռնէ անտի և տաքան Աղեքսանդրիա. և քարոզեաց վասն աթեիստացն և ասէ՝ եթէ ի հերձուածողութենէ են և ընկերակիր. և ասէր եթէ յեռին է աա և կարապետ նեսթին։ Ուսուցանէր զհոգեղէն ըստն — և ասէր՝ եթէ հաստատ ոչ է արդին Աստուածդ և ոչ աթոռատ և ոչ ի չդոյէ եղեալ, այլ ի հօր էառ թենէ և ի բնութենէ է բան և իմաստութիւն. և վասն այսորիկ ամենաշատութիւն է ասել եթէ էր երբեմն զի չէր, քանզի միշտ էր բանն էակից հօր։ Ուստի և ոչ ի ինչ հատորգրութիւն ասէր առ ամ՛ բարիչա արեհասան. քանզի և ոչ մի ինչ միտաբանութիւն զոյ լուսոյ ընդ խաւարի։ իսկ զոք վասն զի բարիք պատահէր, քրիստոնեայք էք. բայց նոքա զի աթաթած ասեն զառ ի հօրէ զորգին Աստուծոյ զբանն, որ ինչ են սկիսոսք ի հեմնասացս, վասն զի սպառ ասեին աթաթածոց փոխանակ աթաբչին Աստուծոյ։ Հաւատացք զի և այն իսկ աթաթած ամենայն բարեպաշտ են վասն նոցա, զի գհատատութիւն ի ցաւերն սրով ամենայն ինչ եղեւ ընդ եղեալս Հանուքին։

Եւ այլքն ամենայն ասեն նզովել զբրքատատութիւնս հերձուածոյն։ իսկ քաղաքացիքն ամենայն առ հասարակ ընծայանչին անասնոյ գԱթանասիոս։ իսկ հեմնասացն և որ անասնասոյ քառքին էին նզոյս, յիկեղեցին գային և ասէին, ազատեալ անասնոյ գայրն Աստուծոյ, քանզի ամենեքեան գնա անգ սպասէս լուէին, վասն զի և անգ ի ձեռն նզոյս զրագութիւն բժշկեաց սէր ի գիւաց և զպահատեսութիւն ի միում սէմպագոյ։ Բազումք և ի հեմնասացս սգացէին գձեռնել ի ծերանոցին միայն, քանզի Տատասային չահս օգտի գասնել, և վասն այսորիկ այնչափ քրիստոնեայք եղեն ի սակա-

աստ[1]ան յաղնասիկ որ ոչ գոյր ի[illegible]։ Ապա իբրեւ կարծէին ամենք ի Հոգովրդոյն ի[illegible] և վասն այնորիկ յետս գարձան գայրացութիւն ի նմանէ։ իսկ նա ոչ եթէ խաղիսալ ինչ ասէ զնա՝ եթէ ոչ են սպառ բազումք զան զգեստն որ մերանչէին ընդ մեզ և լերինն։ Եւ յորժամ ի բաց գնացար և յատարիկաւք գնա, և իբրեւ հասար ի գաւառն, կին մի գինի ազագակեր և ասէր. կաց Միաց, այլոզ Աստուծոյ, այի գաւառ իմ է գինի անհնարին չորչարի. միա ազագեմ զի մի եւս վհատցայց ընկճանագոյ։ իբրեւ լուաս Տերտերն և ազաչեցեալ եղեւ ի մէջդ, անց միաց կամիցէ։ Եւ իբրեւ մերձեցաս կինն, և ազդիկն անկեալ գնէր յերկիր, իսկ Աթանն իբրեւ զազօթն արաս և գիբրիսաս անաւանեաց, յառն եկաց ազդիկն ոզջ, և գնէն ի բաց գնաց և նմանէ, և միարն օրհնէր գԱստուած և աւետեցաւն գոհանայն, և ինքն ուրախ երթայով ի լեռն իբրեւ յերբ սուն։

Եւ խնամուն էր չոյժ. և զանելի այն էր զի զպրեմիան ոչ էր ուսեալ և այնպէս լի էր բարի խորհրդով և էր գիտուն այր։ Երբեմն փիլիսոփայք երթայ հեմնասոյք եկին առ նա, և կարծէին այնպէս եթէ կարեկ գիտուն առնուլ Աթանասեայ։ Եւ էր նա չոյժամ ի լերինն ուրաստնատ, և ծանեաս ի գինոյ սնալ զարն. նայեր արարքս և ասէր նոցա թերգնասաս. գի՞ պիշդ այնուան եկիրաք, ով փիլիսոփայք, գալ առ յիմար այր։ Եւ նոքա ասեն. ոչ ես յիմար, այլ կարի խնամասն չոյժ։ Ասէ ցնոսա. գի եթէ առ իբրեւ յիմար ոք եկիր, զուր և ուրացարատաւոյ են վասնակդ ձեր. ապա եթէ կարծէք գինէն թէ խնամասն եմ, եկեղբայք ի գալ իբրեւ գիս, քանզի պարս և պատրաստ է նմանել բարեաց. և ես եթէ առ ձեզ

1. Եր. պնդակ երկասնեայ էզեն է ասկաս ասուրան պնդ, որ-ցակ Ե ու է ուրուշ կարե պեսանել։

եկեալ էր, յայս ի թէ նմանէիւ ևս ձեզ։ Արդ ուրանայ զի զօր եկիք առ Իս, եթէ զրկեսցէ Իսրայէլ զինքն քրիստոնեայ եմ։ Եթէ ոչ զարձեսցան և ի բաց գնացին, քանզի տեսանէին զդէպս երկնաշինս յԱստուածոյ։

Զարձեալ այլք ամենք այսպիսիք եկին առ Նա ի լեառն արաբիոյ, և կարծէին եթէ կարելի խաղ առնել[1] զնա զի առանց զպատճառին է։ Այլ յետոյ Աստուած զինչ է առաջին՝ միշտ եթէ դիպէ, և ձայ պատճառք են գիւտի՝ միշտ զրայ եթէ դիպէ մեռցին։ Եւ ոչ ոքա ասեն. միշտ յառաջ են, և գառակը գոյց են մայր։ Այլ Աստուած. ապա թէ այդպէս է, այլ միայն ազգ են չեն ինչ նմա պիտոյ գիպէր։ Եւ այսու բանիս զմիջնաւորսն և զնաս հետացուցանէր։ Եւ չորան գնացին այնուհետև. զարմացեալքը, զոր զի տեսին այնչափ խնամատարեալն ի նմա առանց խորհրդատրելոյն և գրգռելոյն։ Քանզի ոչ եթէ իրրեւ ի լերին մնալով և անդ զարգացեալ ծերանալոյն՝ փայրենի ինչ բաւք էին, այլ յայժ զուարթմամբ էր ի քաղաքարաբոյ։ Եւ էին բազք ոչոքա հանելական առաւելագոյն ապիւն, զի մի՛ ոք գչարեսցի ամենեցին ընդ նա և մի՛ չարանիացէ, այլ առաւել ուրախ լինէին ամենեքեան որք գային առ Նա։

Ճշտ այսորիկ զարձեալ եկին առ Նա ամենք յԻսրաէլոյ հեթանոսացն և պահանջէին ի նմանէ բան զոր քրիստոսի Հաւատոցն որ ի մէզ է, և ձեռն արկանէին և իւրեանք զինել և ետգրել Հանգամանքեամբ զոր քարոզութեան առաւածնէն խաչին և կամէին ընդ խաղ արկանել վիրան։ Իսկ Աստուած սակաւ մի արժէ գինքն. եւ Նոքա գիտացեալ ի վերոյ նոցա ապերախտեան, և ոչոք ասէր առ Նոսա թէ արդեօք այնու որ գեղեցիկ գնորդն թէ արգանեալ, և ասէր այսպէս. Որ բա-

1. Եր. Խոստանել։

րուք է՝ ի խաչ խոստովանել եթէ չեռ թիւն պատուհասեալ ի մեռանել զանհնարին զերազոյնն անուանեալ են. քանզի զոր մեռեալ պատեհ է ասաքրեալ է Հաստատուն նշանակ և արհամարհանաց մեծաց յայտնի գեռ թիւն. իսկ ձերդ գիշերեան սեռ է և անհաւրեն թշնամանաց։ Եւ զարձեալ որ բարւոք է ասել. զի բանն Աստուծոյ ոչ ասելոցաւ, այլ նորն ինք ոչոքա և էրն՝ զոն փրկութեան մարգեան և բարեբաստեան յինքն առաւ մարմին մարգկեղէն, զի մարգկան ծնունդեան կցորդ եղեալ ոչոքա զմարդկեղէն կցորդ եւրոյ առաւածեղէն և խնամակալեան ընթեռնուն, եթէ յանդամս նմանեցուցանել զԱստուած և զոն այսորիկ պաշտել զչորքոտանիսն և զսողունս և զմարդկան պատկերս, քանզի այս ձեր խնամոցդ են գիւաք պաշտամանց։ Եւ զնոքա իշխեք գաք գինդ ծագր առնել, և ասէք զԲրքնաս մարդ յայտնել. որ և գաք ի մեռց գնդգին որոշեք և ասէք մարդեալ գնա և անկեալ յերկիր։ Եւ երանի թէ ի մարմին և ի մարդ միայն ասէիք, և մի՛ ի սոգուս և ի չորքոտանիս փոփախեալ և չրջեալ։ Քանզի մեր Հաւատոցս զոն փրկութեան մարգկան զԲրքնասայ գաղտնան ասեն, իսկ գաք մերթ ընդ մեռեալ և ընդ կենդանի Հոգւոց պատմեք. և մեք գՆոսայն և զմարմին և զմարգասիրութիւն զնահատեցաք մեռեալ և կենդանի խորհեմք, զի և այս ոչ ինչ է գժուարին Աստուծոյ. իսկ գաք ի պատկեր մեռց գնդգին ասելով կարծանեմեք զանհնարեք գնա, և ասէք գնա փոփոխելի առաւակերաբար, և ասց այնուհետև գնոյն ինքն զմիտն զոն Հոգւոյն և փոփոխումն խոնարհեցուցանեք. քանզի սրպիսի ինչ իցէ պատկերն, նոյնպէս Տարկ է լինել նմա որպ պատկերն է։ Եւ յորժամ զոն մեռոյն այսպիսի ինչ կարծիկք, խորհեցարաբ գի և գնա իսկ գՀայր մեռոյն Հայհեք։ իսկ զոն խաչին գինչ ինչ լաւ կարասկիք

ասել, եթէ[1] ոչ սասլթեամբ և կեդծաւորլթեամբ՝ մտածուխեան չարացն համբերեալ է խոյնի՝ և չերկնչել թէ գործ պարզ ոք ինչ և եր մտէն ի վերայ եկեալ, եթէ մոբսլթիւնն Ասիբիկեայ և խոկեալ և վճռաւորլթիւն կամեական Ծնեալ առանցիդ և փոխառան Աբրհամայ և արգւոցն գիշատանեն և հայրապատուխեան առապարս բարբանչել։ Այսպէս է ձեր խնասուխեւն։ Եւ երբեմն Ծոյր առնելով գիբիսաոս և ոչ զարմանալ ընդ յարատլթիւնն. քանզի որ գայեան ասացին և գայս նոքա գրեցին։ Եւ կամ ընդէր յիշեալ վկայն՝ լուռ լինէք և փան մեռելոցն զոր յարոյց և կռացոյն որոց աչքն բացան և անդամալուծացն որ բժշկեցան և բորոտացն որք սրբեցան և գ'ի ծովուն վերայ հետեւակապատալլթիւն և զայրոց նշանացն և զարեւաւորէն որք ոչ են մոբդկօրէն, այլ Աստուած յայտ առնին զիբիսաոս։ Եւ կարի յոյժ խոկալ ինձ անբաւ մեզանչել, և ոչ սրամի մոգք և ընտանութեամբ ընդ հարեալ էք ընդ դիւս մեր։ Այլ երեսիցդ ընծայարարք գայ և սեանբ զոր ինչ արարն Գիբիսաոս, զի Աստուած յայտ առնին գնա եկեալ ի փրկութիւն մարդկան։

Ապացեք գայ մեզ և գՀերն. և գինչ ինչ ասասյիք և փան անառնացն, բայց եթէ անառնութիւն և վայրենութիւն. ապա եթէ արգելս լսեմն կամ մեռյիք ասել՝ առապզեարար ասացեալ է գայս առ ձեզ, և այլ ընդ այլոց պատմիչ գյարիցուկութիւն աղիկանն ասղագրամեռականին յերկիրը և գՀերեռանայ կարգութիւնն ի հար և գքերեսայն յօգս և գԱպոստնեայն յարգանն և գԱւետեռեայն ի լսանն և գՊնեսիոն ի ծով, ոչ ինչ է վասնութիւն նառապատնեան գԱստուած պարակ, այլ արարածոց պաշտոն ասելի փոխանակ Աստուծոյ որ գամենայն հաստատեաց։ Արգ փան գի բարեզ

1. Զկք է յոյնն եթէ ոչ ասութեամբ և կեդծաւորութեամբ։

և գկեդծիքը են արարածքս, այլ գիբիսաս հաստատացաւ։ այլ արար և պատշած էք ձեզ մենչեւ ի գարմանալն մեզն հաստատել, և ոչ ասատանայ ցուցանել զարարածս, գի մի՛ գՀաստատին գասեր եգեղցս մեռատութիւն. զայն գի ժամ է ձեզ և գարեւաւորութեն պատիւն որ ի նմանէ հաստատացաւ ի ասէն փոխել և կամ զզրօսարութեն պատիւն գօրանութեն։ Արդ գինչ ինչ ասալիք առ այս, գի գիտացաք եթէ արգարեւ նախատանաց ինչ ասելիք ինչն Գիբիսաոսի։

Եւ նոքա ասիչեալ և տարակուսեալ լինէին և գերեսան այլ անգր ասելին բերէին։ Հնազանդ ծեծացեալ Աստուն և գարձեալ ասէ ցնոսա ինքգինասին եթէ այս և է գայն իսկ գերեսաց ձերոց ասիր գյանգիտութիւն. փան գի գոբ գեցեալ յատացեալ էք ի հաստատութիւն գիտութեան բանից, և գայս արուեսա ասելով կամիք և գմեզ ևս՝ գի մի՛ առանց բանից հաստատութեան գԱստուած պատեացաք։ Արգ ասացէք նոսա գոբ էեռ գիբիսաոս և մեռատութիւն փան ասատանգ տիրութիւնն եթէ արգելս ճշմարիտ՝ եթէ գործոգ գօրութեան հաստատաց. և ոմ նոսա երեցադրն է, գօրութեան հաստատեն եթէ բանից յայտնութեան գիտութիւն։ Նոքա ևառն պատասխանի և ասեն եթէ նոա առնչին է ճշմարիտ հաստատուն գիտութիւն։ Ասէ Աստուն. բարւոք ասացէք, քանզի հաստատ է հաստատութենէ և ի սիրոյ պատոյն լինեն. իսկ խոստովանին յարատեսէ չինոգաց և է հաստատուց բանից է։ Այսպ եթէ պղպէս է, յորս գոյ հաստատուց գօրութիւն, ասցա ոչ ինչ է պիտոյ հարկաւորն, այլ և ասելի ևս են բանիցդ յայտնութեան գիտութենէք. և գոբ ինչ մեր հաստատոգ խնամոյ, գոբ գայս է ձեռն բանից կամիք կարգիկ և չինել. և բազում անգամ դեռ լինի գի և ոչ ի գիտութիւն բերել կարէք բանիցգ զոր մեզն խնամոյ։ Վասն պատրիկ լուսադրն և հաստատագրեն գօրու-

լինան են հաւատան քան վիճաստանինան ձերոյն
խորհրդոյ։

Քանզի մեք քրիստոնեայքս ոչ խնամատիճան
բանիւք հնիմնոսաց առաջեալ ունիմք վարդերք-
գակատիճն տեսան, այլ զօրատիճամբ հաւատոյն
որ շնորհեցաւ մեզ ի ձեռն Քրիստոսի
Աստուծոյ։ Եւ զի ճշմարիտ է բանս, և ահա մեք
առ այժմ ոչ ևս ականջ կիր՝ հաւատոյ Աս-
տուած, և գիտեմք յաղագանոց նորա զառ ի
յամենայն ինչ կանխագոյ հատիճն զօրատիճան և
մեռանակարատիճան Աստուծոյ, և հաւատամն և
հզօր են հաւատք մեր։ և ահա այժմ յեկեալ և
հաստատեալ եմք ի Քրիստոս հաւատովք նորա, և
գոյք ի բանտանդրակի խնամոնակատիճանէ։ Սա-
կայն ձերոյ ի նեմնատիճն կերպարանացդ առ
այս տեսիլքն խոստանին. իսկ որ առ մեզ հաւատոյ՝
ասեցեալ զարգանան և ձգեն ամենայն ուրեք։ Եւ
գոյք խորհեցուիդ և հնարեցուիդ և հակառակելով
արտաքոյ խնամատիճան բանիւքդ՝ ոչ զոք ի
քրիստոնէից կարէք հաստնեցդանել ի հեմնատա-
տիճն. իսկ մեք զառ ի Քրիստոս հաւատն ու-
սուցանելով լերկեմք և նուաղեցդանեմք զձեր
գիւցական տիճան պաշտոց՝ գիտելով ամենեցուն
զՔրիստոս ևն Աստուած է և որդի Աստուծոյ։ Եւ
գոյ ձերովդ գեղեցկարատիճամբ ոչ կարէք
ընդ առ անհնական և խոստանել զՔրիստոսի վար-
դապատիճն. իսկ մեք անոստանելով զնաչխեան
Քրիստոս՝ հաւատեմք ամենեսեան զգուշն յորոց գոյ
երկեմք երբեւ յաստուածոց. և ուր նշան խոյին
հասանէ՝ ակարացեալ լինին մոգպատիճքն և ոչ զօրէ
կանարգալ ատիճն։

Ասացէք գոյ ինձ, ասր են ձեր այժմ յառա-
ջագիտատիճունք՝ հարցուածն մոգպետատիճան, և
ասր են եղիցացոյն գիտութք, ասր են մոգացն
առաջին տեսիլք. և երբ այս ամենայն լսեալ գա-
գարեաց և ակարացաւ՝ ևն ոչ յորժամ Քրիս-

տոսի խաչն եգիւ։ իսկ արդ արդեօք արժանի էիք
առ նահատանաց և ծարք առնելոյ, եթէ եւս ա-
ստուածխոստանացն ի նմանել և յանդիմանելոյն
սկզբատիճամբ։ Քանզի և այս իսկ գործնական
է, զի ձերն ոչ ասրեք երբեք յամիկէ Հայածելոյս,
այլ ի մարդկանէ և յամենայն զարգոյս պատուական
լինել. իսկ Քրիստոսին հայածեալ լինել, և ատաւել
եւս մերս քան զձերդ ծարկէ և բաղմանալ. և
ձերն գոհատիճամբ և զղջալ պահպանատիճամբ ա-
պահանի և հնանալ, իսկ Քրիստոսի հաւատք և
վարդապատիճն ծարք լինելով ի ձեզ և բա-
զում անգամ հայածելով ի թագաւորաց և
գաշխարհս ամենայն։ Քանզի երբ այսպէս ա-
ստուածդխոստիճն ծագեաց, և երբ այսպէս ոչ-
ջամիս պարկեշտատիճն և առաքինատիճն կա-
տեան երևեցաւ, և կամ երբ այսպէս արհա-
մարհեցաւ մեզ, եթէ ոչ յորժամ խոյն Քրիս-
տոսի հաստատեցաւ։ Եւ զայս ոչ ևս է անգէտ
տեսանելով գնաբարեսան որք արհամարհեցին ըղ-
մեզ վասն Քրիստոսի, տեսանելով զեկեղեցւոյ սաբր
կոյս որք վասն Քրիստոսի պահին ամիճատիճամբ
գնարմինս իւրեանց։ Եւ էր բանական այս հաս-
տատուն նշան յայս ասեալ զառ ի Քրիստոսի
հաստատ՝ զի նա միայն է ճշմարիտ յաստատ-
պաշտատիճն։ Ապա թէ գոք և այլ եւս թերա-
հաստեք և ինդրեք զրանիցն բաղմատոգատիճն
խորհրդոյց, իսկ մեք ոչ հեմնատոգաբար հաստա-
տեմն, որպես ասաց վարդապետն մեր՝ զայս
անեցէք, այլ հաստատցն հաստիճեք, որ առաքի-
նատիճամբ լինչն կարէ զրանիցն չհնատացու։ Արդ
ահատանի են ասա ախատացեալք ի գիւաց, քանզի
էին ամենք եկեալք առ նա ախատացեալք ի գիւաց,
և ի մէջ անցուցեալ առ ցնոսա. գոք խորհրդովք
ձերովք և բաղմատանատիճամբ որպիսի արուես-
տիւք և կամիք՝ զոր գուբ և ընդունայն նմանու-
թիւն կերպարանաց ձերոց կոչէք, որբեսզի զգա-

ապա թէ ոչ կարէաք, ի բաց բնակեցէք ընդ մեզ զկոխդ և տեսջիք զթշնամիսն խաչին Քրիստոսի։ Եւ զայս ասէմ՝ ի վերայ կարգաց զԲրիստոս և ի քրիստոս զանհաւատսն նշանաւ խաչին կրկին և երիցս անգամ, և անգն ի վաղտագին անցեալ կացին աբբան առաղջ և ողջամիտ զպատասխանեմանէ։

Եւ այնհետեւ զոհանեցին զտեառնէ։ և որք առնամեան փրկեալսըգն էին, զարմացան և ճշմարիտ հետեցեալ լինէին ընդ խնամառութիւն սոցին և ընդ եղեալ նշանին խոյ Աբեան ասէ։ զի զարմացեալ էք ի վերայ այսորիկ։ ոչ եւ՛ք մեք որ առնեմք, այլ Քրիստոս է որ սոցին ի ձեռն այնոցիկ որ հաւատան ի նա։ Արդ հաւատացէք և զօրացարուք զմեզ և տեսէք զի ոչ գոյ ի մեզ պատեհութիւնց, այլ հաւատոք սիրով ի Քրիստոս զօրացեալ։ զոր և զօր եթէ ասացեալ լինիք, ոչ եւս այնհետեւ զրանիցն յայտնելիութիւնս խնդրեսիք, այլ բառական զոս ի Քրիստոս հաւատան համարեսիք։ Այս էին Աբեանեայ բանքն։ իսկ նոքա յայտ եւս զարմացեալք ի բաց գնացին, և համիրբեին զնա և խոտաղանեին բազում՝ ինչ օգտեալ ի նմանէ։

Եւ եհաս մինչ ի խոտաւորս համիրան Աբեանի, քանզի զայս երբեմն լուաս կոտանդիանոս թագաւոր և սրդիք նորա կոտանդին և կոստաս և կոտանդիոս՝ որք խոտաւորացուցին էին, զբերին ի նա երբեմն ի հայր, և ապօրինաբ խնդրեին ի նմանէ ընծայսն փոխանակ այնոր գերւոյ։ Աայն նա ոչ փառն գոյն ինչ փոքր առնէր և ոչ ի փերայ թերհոյն խնդայոյ ինչ, այլ նոյն ինքն էր նա որպէս և յառաջն էր մինչ գրեալ էր առ նա թագաւորացն։ Եւ յորժամ բերեալ լինէին նմա խոտղեցն, կուէր զմիայնակեացսն և առէր՝ թէ մի՛ զարձնեալք զի գրեալ է առ մեզ խոտաւորացն, զի մարդիկ են. այլ զարմացարուք զի Աստուած զօրէնս իւր նա մեզ երբեմն զի մարդիկ եմք, և որպէսզի իւրով խօսեցաւ ընդ մեզ։ Եւ ոչ կամէր

ընդունել զխոտղեան առելով այսպէս՝ եթէ ոչ զիտեմ փոխանակ այսր անգէն գրել։ Ապա բանաւ դառեալ եղեւ զարդանդ յամենայն միայնակեացսն՝ եթէ քրիստոնեայք են խոտաւորքն, և զի մի՛ երբեմն առարեսեանայք զպղծակեացին։ Ապա հրաման եղեալ ի փոխանակ գրելոյ անգէն, և ընդունելոյ զնոսա զի Քրիստոսի երկրպագոցք էին. և խրատ տայր նոցա ի փրկութիւն և մի՛ մեծ ինչ համարել զնաւաւորս և զձեռամբ եկեալս, այլ յիշել առաւել զպատրաստեալ զատաւանին և զիտել զի Քրիստոս միայն է ճշմարիտ խոտաւոր յատեանական։ Եւ ապաչէր զնոսա մարդասէրս լինել, և հազ առնել արդարութեան և ապրաստաց։ Եւ նոքա երբեմն ընկալան, յայտ ածաթս լինէին։ Եւ այսպէս առնեցան սերելի լինէր Աբեան, և առնեցեան ապաչին ընդունել զնա երբեմն գնալոյ։

Եւ այսպիսեացս երբեմն գնաւն եղեւ և այսպէս պատահարեաւ առնելով որք գայինն առ նա, գաղձեալ գառնալոյ ի ներքսագոյն անապատն և գտաւ զորդիսն կրօնս նոր ի գործ արկանէր։ Եւ բազում անգամ դէպ լինէր զի յորժամ դառեալ ընդ այնոսիկ որ մնացեալին առ նա, միայն համարձեալ լինէին զբաչս և գրեալ է ի Գանիէլէն. զի թէպէտ և նա յետ ժամուց խօսէր զնոսա ընդ եղբարսն որ էին ընդ նմին, սակայն նոքա զգային մի՛ տեսել իմն տեսանել նա. քանզի և որ յերգիսցաս ինչ լինէր, բազում անգամ մինչ գնա ի լերինն նաեր, տեսանէր և պատմեր Աբրահամեան հայհոյասպան որ ի ներքսն էր և տեսանէր նա զմնասնիսս զնանալ և գործել։ Եւ երբեմն մինչդեռ նաեր և գործէր, երբեմն մնկնեալ իմն եղեւ ի հետացեալն, և ի բազում տեսանեան հետեւծել և մնդնէր, և ապա յետ ժամու միայ գաղձեալ առ այնս որ անդ էին հառաչեալ և լի եղեւ աշագին գոզաթեամբ, յարատեալ կայր յաղօթս, և ժամեր եղեալ կայ բազում ժամն, և կանգնեալ

անաւ լայր ծերանին։ Եւ իբրեւ լի եղեն ամենեքեան գոչեալեամբ և երկեան որք ընդ նմանն էին և ապաչէին նոքա առանձին ի նմանէ և յոյժ նեղէին զնա, մինչեւ բանագատեալ առէր այսպէս միտապէս հեծեծելով. ով որդեակք ես, բարւոք էր ինառնել յառաջ մինչ չես եղեալ իցէ այս ահսիկ։ Եւ նոքա զարձեալ ապաչէին զնա։ Իսկ նա արտասուեալով առէր՝ ելիէ ի վերայ եկեղեցւոյ բարկութիւն իմն հասանելոց է, և ելիէ մասնելոց է ի ձեռս մարդկան որք նմանն են անասունց չնչաւորաց։ Ցեսի ես զանգուն ահբռնական և չուրջ զնովաս ֆորիք զի կային յամենայն կողմանց և պատէին զայնս որ ի ներքոյն էին՝ այնպէս որպէս առաջիկէն յամենի անասուց որք անասունս կայասլեցին ճիւսակաւք անգուսիք։ Եւ ապա հինծնծելով և յոգւոց հանելով առէր. ապաքէն զգաք զեզ վերջ յոգւոց հանելի, քանզի լուայ ձայն որ առէր՝ ելիէ սեղանն իմ՝ և զզծոխիսն մուտ նեսցի։ Զայս եսես ծերանին, և յետ եբեւց ամենց եղեալ այժմ արեանսացս և վերայ յարձակումն և յանիչասելիսն եկեղեցեացս, յորժամ և զազան բանաբար յանիշասելիսդ հեմանասց սայն բառնալ, յորժամ և հեմանասցն հարի անձինն թնդալ զդրան և գայ ժողովել ընդ նոսա, և առաջի նոցա առնէին ի վերայ սեղանոյն պինչ և կամէին։ Զայնժամ մեք ամենեքեան գնասցաք զի կայասլիսական Ջուրացն զայս յայս արարքին[1] Աստուծոյ, զոր այժմ արեանսցն առնեն անասունքնառաք իբրեւ Ջնչաւորս։ Որպէս զանեսին եսես, այնպէս և եղես, որպէս լսան որք անդն էին։ Ազաչէր և մխիթարէր առեալ թէ մի վհասեսիս որոմիկ, որպեսզի։ քանզի որպէս բարկացան առ, այնպէս և զարձեալ բժշկէ, և զարձեալ

1. Եր. ֆեհասցած զի այն էին կայսիկոն սահմակ Ջրհոսոյն. և զայս յոսոՋնեցան յայս արարքին։

վազվազակի անգրէն յինքն ընծայցի եկեղեցի զնարգ իւր, և բան սովորութեան վերսանին արպէս զլոյս պայծառ ծագեսցէ, և տեղիք գնասցեն ծերան անգրէն հասասատեսցս, և զամբարիշտն տեղիք անգրէն ի յորջոն ի բաց երթեալ գնասցեսյ, և զրարեպաչս հատասն ամրարձեալ ամենայն ապատութեամբ ամենայն ուրեք։ Զուք մինչ պինդ կացեք այժմ և մի պղծէք զեզ ընդ ամբնասան. քանզի ոչ այս առաքեցայն վարդապետութիւն, այլ գիւաց և չար իւրեանց ասասանայի, և առաւել անասուն է անձինն ուզիլ խորհրդոց, որպէս և չորսոցն չնչաւորաց։ Աչսպիսի էր Աստուծն։

Եւ ոչ է արժան մեզ թէսաշասաւել թէ այսպէս պասնչիկք եղեն ի ձեռն մարդոյ, քանզի փըկչին է խոսասին որ ասէ. "թէ տեղիք հատասս իբրեւ զ. Յովհ. գՀՀ. 23. 24 գՀասան մասնանիոյ և ասասլիք լերինս այսմիկ թէ փոփոխեսց ասասՀ փոխասցի և ոչ ինչ եղիցի զեզ տկարութիւն. և զարձեալ, ամէն ամէն ասեմ ձեզ զի զոր ինչ խնդրիցեք ի Տօրէ խնդիր իմ՝ ասացէ ձեզ. խնդրեցիք և ասացէ ձեզ։ Եւ նա է որ ասաց աշակերտացն և ամենեցուն որ հատասան ի նա. զերանեցս բժշկեցէք, զգեստ հանեք, ձրի առէք և ձրի տաք։ Զանգի ոչ եթէ հրաման տալով բժշկէր Աստուն, այլ յաղօթս կալով և զբերեսս անուանելով, մինչեւ ամենեցուն յայտնի լինել զի ոչ նա էր որ առնէր, այլ տէր էր որ ի ձեռն Աստուն զնա զործադարձութիւն ցուցանէր, որ բժշկէրն զանասաժս։ Աստուն՝ միսն ասղծէրն էին և զեղեցիկ կրօնասրասիսն։ Զանն որպ և ի լերինն նասեբ. և թէպէսև և ասբան էր զանն ասասաժանան տեղեանցն, սակայն որասէր զի ի բազմաց նեղեալ լինէր։

Ի լեռան արարքին եղեալ, քանզի և գասաւորք ապաչէին զնա ի լեռնէն էջանել, զանն զի ինքեանք ոչ կարէին երթալ անդ։ զանն գասաւորացն որ զինի նոցա չրվէին, և ապաչէին զի միայն եկեսցէ

Ջ "Ի՞նչ ուրիշի հատուցը ի փոխ հատուցիս, "ուսուցիչ լերինս այսմիկ, փոխիսցի ասուր սեր. "և փորիսցի. ոչինչ սեզնից լիցի ձեզ" (ՎՍԲ. Ա՛Ա. 19)։

և տեսնեն զնա, իսկ նա ի բաց գանգալը և տրաժարէը և ոչ կամէը երթալ գառ ի նոսայն ճառագարշն, իսկ նոքա կային ձայնն և վիճէին. և մանաւանդ զգաստագրան պահպանեմէին զնա, նաւորացն ճա անդր առաքէին, զի գնեալ ի նոցա պատճառս իջցէ եւ ի հարկէ բանագատեալ լինէր՝ երբեմն տեսանէր զնա զի լայն և օդ բայլեն, և գայր ի լեռան արապարնն եւ. գարձեալ ոչ եթէ անգամ ինչ լինէր այսպէս նոքա, քանզի բազում չահ օգտի լինէր և բարեգործութիւն էր մերձաւորութիւն նորա։ Եւ գառաւրացն օգուտ լինէր երեսին տալով, և առաւել քան զամենայն պատուել զարգարութիւն և երկիւղել Աստուծոյ, և գնալ յէմ օրում գառաւուտեան գաղին՝ գառելոյ են։ Բայց ասկայն ի լերինն բնակել առաւել քան զամենայն ինչ սիրէր։ Քանզի իրրեւ բանագատեալ եգիւ յայնցանէ օրոյ պէտն պահանջէին, և ի զօրավարէն զնան զի առաքեալ առ նա բազում և ազաչեալ իմանել ի լեռնէն, և ապա իջանէը և խօսէր ամէն մի որ մերձեցագանէր ի փերսիմէն, և առաւել զնան կարօտեւլոցն փութայր։ Եւ օրում գուքն ասէին, ապաչէր զնա ասկաւ մի յամել առ նոսա։ Եւ նա ասէ ցնա՝ եթէ ոչ կարեմ յամել առ ձեզ. և գառաքեալ և ուրախարար առանց Տառանեցագանէր զնա և ասէր՝ թէ զոր օրինակ ձկունք յերկրաբնակ ի ցամաքի յերբայս չորսիլենէն առասկին, այնպէս և մեզանակագք որ յերկարին առ ձեզ չկրնի երեալ լուծանելն. արդ պարտ և արժան է որպէս ձուկն ի ծով՝ այնպէս և մեզ ի լեռան փոխով Տառանել, զի մի երբէք յամեալք մոռացագ զվանական կրօնից երբէն լուսաւ գայս զօրագնն և այլ եւս բազում ի նմանէ, զարմացաւ և ասէ. ճշմարտաբար այր Աստուծոյ է սա. քանզի ասաք գառնի այսչափ խնասաութիւն, մանաւանդ որ առանց գպրութեան է, թէ ոչ էր սիրելի Աստուծոյ։

Զօրավար մի օրում անուն էր Բազակիոս, գանձապետին Տաղածէր վրէժ գբրխասանելոյս վասն փայթ յանձին անելոյ օգտութիւն ասանելոյ գաժառաց արիասասացն. և այնպէս անչարիւն էր իսկ և իսուս և առաջակ, մինչեւ զկատաս անգամ գան Տարկանել, և վախճանիկացան մերկացանել և ասանկիլ։ Ապա առաքեաց առ նա Աստուած և գրեաց այսպիսի պատճառս ի թղթին՝ եթէ սեասնեմ զի գայ բարկութիւն ի վերայ քո, Տանդարտաս ի Տաղածելոյ գբրխասանեալոյդ, զի մի Տասցէ ի վերայ քո բարկութիւնն, քանզի ասա պատրաստեալ է գայ։ Եւ Բազակիոս ծիծաղելով և ծրանելով ի նա ընկէց յերկիր գմաղթն, և որբ բերինն ծշնամանեալոց և զայս պատուիրեաց պատել Աստուած. քանզի Տոգաս, ասէ, զանս աբեզպիցդ, արդ ասկա և ի վերայ քո եկիցէ։ Եւ ոչ անցին ասաւբ Տինգ, և նոսա ի վերայ նորա բարկութիւն. քանզի յասաջ էր վասն մի ի քաղքին ազգասանդրացւոց որ կոչի Ֆիլոքսասաս, չգաս ինքն Բազակիոս և սպարապետն եպիսկոպոսդ, և երկրբեան հեծեալ էին ի Տէս. և էին Տէր Բազակայ քաջամարդ և Տանդարտաք քան զամենեսեան որ բանծեալն էին առ նոսա։ Ոմեք չեւ Տասեալ էին նորա ի սեղին, սկասն Տէրն բան սովրութեան խաղալ ընդ միմեանս. և յանկարծակի ի Տանդարտագոյն վայրի յորդ վերայ նասէր նեռասրիա, և նա առաջնոյն զԲազակ յերկիր ընկենդոյ և Տարկանէը ի վերայ նորա, և այնպէս առաջնակիրն հեծեալդ գրարձս նորա մերձեւ անկն վազվազակի ի բազաքն առնալ առնել գնա և յերիր ասուր մեռանել նմա, և ամենեցուն գարձանալ. զի զոր յասաքագոյն ասաց Աստուած, վազվազակի եգիւ։

Ա֊յսպէս գառանցն բարի խրատ ասացր, և գայնն որ գայնն առ նա՝ այնպիսի միասս գնէր նոցա, մինչև անգէն իսկ վազվազակի մոռանալ նոցա գամ

բարառանութիւն և երանել զայնոսիկ որ ի բացն մնիենցան և գնացին ի կենաց աշխարհիս այսրիկ։ Եւ զի այսպէս վերահասու էր զրկելոց, մնչ. տես կարծել եթէ ոչ այլ ար, այլ ինքն է զրկեալ։ Եւ այսպէս գարձեալ ամենեցուն բաւական էր յօդուածն, մնչտես զրազուն իսկ պիտուրեալս և որք բազում՝ ինչս առացեալ ունէին՝ ի բաց հարիանել, թէպէտ զծարերութիւն աշխարհիս և այնուհետև լինել միաբանեալ։ Եւ այսպէս ամենայն եկեղեցացն էր երբեմն զրժիլ առեալ Աստուածոյ. քանզի ոմ որ երթայր առ Նա, և ոչ գնայր ի սրահառութեան ի նմանէ. ոմ որ երթայր առ Նա որպ մեռեալ որ էր նմա, և ոչ անդէն վարդապետի ի բաց եդեալ լինէր առ։ ո որ գնայր առ Նա բարկացեալ, և ոչ ի սէր փոփոխեալ լինէր. ո որ ապրատ Տառեալ առ Նա վատահեալ և ձանձրացեալ կենաց աշխարհս, և ոչ երբեմ լատա ի նմանէ և նմա գնա՝ արհամարհեալ զմեծութիւն և մխիթարեցա յոգեպատառութիւնն. ո որ միաձայնեալ վատահեալ ի եքեալ ի վարուցն՝ միայն եհաս առ Նա, և ոչ առառել Տգօրագոն եղեւ. ոմ որ մնձաղ եմն ի լեառնն և միայն եհաս զՔառն, և ոչ անդէն վարդապետի ցանկութեանցն և սիրեալ պարկեշտութեամբ ապիմիտ կալ. ոմ որ գայր առ Նա վշտացեալ ի գիւաց, և ոչ լինէր Տանդուգնեալ. ոմ որ գայր առ Նա նեղեալ խորհրդովք, և ոչ խոպոպանայր և ցածեալ մոգր։ Քառն որ էր գիպելիկ կրծնաւորութիւն Աստուծ, որպէս յառաջն ասացի, շնորհս ունէր միմնութեան Տոգւոյ և ճանաչէր զնոսա ի չօչափմունս և ի շարժմունս, և եթէ առ որ ինչ որ ունի գլուխձակութեան և զիպիլ վիրաւորաբար խորհրդատիութեանն. ոչ եթէ Նա միայն ոչ խոբէր ի Նոցանէ, այլ և յայլոցն որք նեղեալ էին խորհրդովք ի Նոցանէ. ուստ գանէր իէ որպէս կամ զիպիլ կարացին զնարհատրոս Նոցա յինքեանց ի բաց Տալածել,

զանձ զի պատճէր Նա զգործ խորամանկութեանն և զակարտութիւնս Նոցա։ Քանզի ամենայն որ երբեմն զեղջերու էիմանէր ի նմանէ, քաջալերեալ և Տամարձակեալ ի վերայ խնամարկուիլ Նմանց բանաարկուին և զիւաց Նորա։ Եւ քանի՛ կատարք որ ի խօսման կային, միայն երբեմն սեամանէին զՔառն յայնմ կողմանէ միայն ի Տրնոսս Տառատառեալ կային միայն կատարք։ Եւ գային յարտարկն կողմանցն առ Նա, և Նորա ընդ ամենեսին զօգուտն ընդարձակ գառնային անդրէն երբեմն ի Տօթէ յոտգարկաքս։ Քանզի երբեմն Նմանց Նա, ամենեքին երբեմն որբք ի Տօթէ միացին և լսկ միայն Նորա վերատակարն միրիմարբէն գանձին, և միանգամայն վերնեանս ուսանելով վերատն և զմիմիմարութիւն զարգապետութեան Նորա. զոր զայնան կենաց Նորա և ինձ արժան է յիշել և Տնչ լսել վարդապետի։

Քանզի և այս Նորա Նախանձելի էր, որ բատ առնարութեան այդ ասնէր միաձայնացն որ յարտարանին լերինն էին. և յատաջագոյն ուսեալ ի յատաջագէտ մերգարէութենէ Նմանցն ասուն զնան Նա և ասուել Տգօրագոն եղեւ. ոմ որ մնձաղ եմն ի լեառնն և միայն եհաս զՔառն, և ոչ անդէն վարդապետի ցանկութեանցն և սիրեալ պարկեշտութեամբ ապիմիտ կալ. ոմ որ գայր առ Նա վշտացեալ ի գիւաց, և ոչ լինէր Տանդուգնեալ. ոմ որ գայր առ Նա նեղեալ խորհրդովք, և ոչ խոպոպանայր և ցածեալ մոգր։ Քառն որ էր գիպելիկ կրծնաւորութիւն Աստուծ, որպէս յառաջն ասացի, շնորհս ունէր միմնութեան Տոգւոյ և ճանաչէր զնոսա ի չօչափմունս և ի շարժմունս, և եթէ առ որ ինչ որ ունի գլուխձակութեան և զիպիլ վիրաւորաբար խորհրդատիութեանն. ոչ եթէ Նա միայն ոչ խոբէր ի Նոցանէ, այլ և յայլոցն որք նեղեալ էին խորհրդովք ի Նոցանէ. ուստ գանէր իէ որպէս կամ զիպիլ կարացին զնարհատրոս Նոցա յինքեանց ի բաց Տալածել,

ասմունս, քանզի գիսէք գնացս չար և զգիդ բարւոյն. և մի՛ ինչ բնաւ միաբանութիւն ունել ընդ ամբարիշտ սրբանոս, քանզի և ասցս ամ՛ բարշաւթիւն ամենեցուն յայտնի է. և մի՛ եթէ տեսանիցէք զդատաւորս վերակացուս նոցս և օգնականս, քանզի գաղարեալ է և ասկաս մի է նոցս առաչաք տեսին իբրեւ մահկանացուս. Ազգ առաւել սուրբ պահեցէք գձեզ ի նոցանէ, և զգուշացարուք զկարգն ասանգութիւնս և զարաւթիւնս զոր ասանգիցին ձեզ. և նախ առանձին քան զամենայն զան ի տէր Քրիստոս զրաթ պահպանել հատուսան զոր ի գրոց ուսաք ամենեքեան, զոր և ես բարւոյ անգամ յիշեցուցանել ձեզ։

Եւ եղբարքն բանագտեին գինս լինել ասդ մնել չեւ կատարեացի։ Իսկ նա ոչ կարաս յանձին վանս բազում ինչ լրացս, իբրեւ զի ինքն լուս կայր և ցուցանէր յինքեան, և մանաւանդ վանն այսորիկ զի եղիսացիք զմարմինս հանգուցեալ և պիտի վաղվաղուրց և մանաւանդ զսուբ մարտրոսացս սերսն պատել պինդ կառուցք և գնել. այլ ոչ եթէ ընդ հողով ծածկիս, այլ ի վերայ մահճաց գնել և պահել ի ներքս առ ինքեանս, քանզի կարծեն այսու պատուել զհրաժարեալս իւրեանց ի կենաց աշխարհիս։ Իսկ Աստուածոս բազում անգամ վանն այսորիկ և զեպիսկոպոսն ազաչէր պատուիրել ժողովրդոցն, և զաշխարհականան յանձին առնէր և կառնացն առաջք և ասէր. ոչ օրինաւորական և ոչ բնաւ սրբութիւն է այս. քանզի յառաջ հարցն և հռչակաւորացն և մարդաբնիցն մինչեւ գայժմ ոչ պահին չերիվիք նոցս, և ներքին իսկ տեսան մարմինք և չերմի եղաս և քար ի վերայ կախուցեալ ծածկեսց գնս մինչեւ յարեաս գնս երից տասերց։ Եւ զայս ասելով յայս ասներ աՀոգիեալ սրոց մարմինք գնս վախճանելոյն ոչ ծածկեցան, թէպէտ և ասբր իցէ. քանզի գինչ է մեռ և սրբազոյն քան զեբռնական մարմինն։

Եւ բազումք իբրեւ լսէին զայս, այնուհետեւ ծածկէին ընդ հողով և գոհանային գտեառնէ բարեաց ասեալք։ Իսկ նա ասան գի զայս գիսէք, երկիւղ եմ մի՛ գուցէ գնոսա մոգոմին սրասցեն այնպէս, և փախուցանէք գինքն հնազարել ի միայնաչեցացն որ յարաւթեամբ լերինն էին։

Եւ իբրեւ եկն ի ներքին վանսն յարամ՛ սաղորն էր լինել, գնա սակաս ասնց հիւանդացաս և կռնաց գնասս սրբ ընդ լսւն էին. և էին երկուք սրք նոին ընդ նմա ի ներքս ասն հնգետասան՝ մարդկն կրօնաւորք և ասյաս ասանել նմա վասն ձերբեմեան. Աստ ցնսաս. ես սրպէս և գրեալն է՝ գճանապարհս հարցն երթիամ, քանզի տեսաս նեմ գնս կռնցեալ ի տեառնէ։ Եւ գուք արթիամն կացէք այսոհետեւ և զրագմամեայ կրօնս ձեր մի՛ կորուսանէք, այլ իբրեւ եթէ սրդ սիկրն սրաս, բեայ վերադարձրուք պահել գյօժարութիւնդ ձեր. քանզի գինքն իսկ գնասբերայ գիսասկար գնան, գինքն գիարդ գայրնկք են և սկար օրագերժիչ. և սրդ մի՛ երկիւղ ի նոցանէ, այլ ի Քրիստոսէ միայ. և մի՛ հնանգաչք և հատասաչք այս սասբեսանսկի չնչոց, այլ իբրեւ եթէ հանապատ մեռանիկք կացէք գինս գնելով սահանց և յիշելով գերասան զոր լսայք յինէն։ Մի՛ ինչ լիցի միաբանութիւն ձեր առ հեգեմոնսն և մի՛ բնաւ սանեսնիւն առ կամեկոր ներեսկամ՛ արհանոսն, քանզի գինքն գերագ և ես փախչէի ի նոցանէ գնան քրեսասանութեան նոցս և օտարասան բարուցն։ Այլ փութայարաք և գուք առաւել միաբանել գձեզ նախ առայնն ընդ սեռոն և սպա ընդ սուբրս նոսս, զի յետ մեհասանն ի յատեսնեսան բնաւ կսեթիանն իբրեւ գերերելս և գձանօթս ընկալցէ գձեզ. և գուք զայս ընդ գինս սեռ և զայն խորհեցարաք։ Եւ զի եթէ գայնի ինչ լցէ ձեզ գնան իմ և յիշեցէք գնս իբրեւ գհայր, մի՛ ասկք թոյլ ասցէք առնսել գմարմնին իմ յեգիպտոս, զի մի՛

գայթ է տանա տարբեր գիտեն գիս, քանզի վատ այսպիսի եկիր մոր է լուանա յայս. և գիտէք գիարգ յանձի առնել գայնպիսի առաքեալներ և պատարիքի գործարել յայնպիսի տեղս բանձնել։ Արդ, Թագիցէք գձեզ գուք և մի՛ տայք եղիսպասուցին, և ծածկեցէք ընդ Տոգով. և եղիցի բանս իմ պահել ի ձեզ, զի մի՛ ոք գիտասցէ գանգիտ բայց միայն ի ձէնդ. քանզի նա է յայրանձիան մեռելոց ընկալայց գաս անապատան է փրկչէն։ Եւ բաժանեցէք գիմ Հանգերձս, և տուք գմի մաշկանս և զոր է ներքոյ արկանէի անկոյնն Ամմաոսի եպիսկոպոսի, զոր անկոյնն նա ծոր նա ինձ և յինէն եղեւ Տնոցեալ. և Արտպիանի եպիսկոպոսի տուք գիւս եւս մնչկանն, և գուք կալիք առ ձեզ գայծեղէն զգեստն. և այսուհետեւ ոչ միացէք, որգեակը, քանզի Աստուած փոխելոց է առաքի և այլ ոչ եւս է ընդ ձեզ բնակեալ։

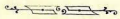
Զայս էրբեւ առաց, և ծոր Համիրաբէլին գիտ, համարձակ գայս էր և եռանս գոնբերկիան էր օրք եկին գինանէ, և գիտ այսորիկ լի ուրախանէիանմբ լինէր. քանզի երբեմն անկեալ գնեցոյին գի գուարճ երեսաք նուագիցան ոգիքն և յաւելաս առ Տարս էր։ Եւ ծոր այնուհետեւ որպես եռ ծոցա պատաւէր՝ յանգերձն գիտ, և պատեալ գնեարմին ծոր ծածկեցին ընդ Տոգով. և ոչ ոք գիտէ գանգիտ ուր ծածկեցին գիտ մինչեւ յայժմ, բայց միայն ի ծոցանէ յերկուցին։ Եւ ոչք առնին իւրաքանչիւր ոք գերանիցին Աստուծի գնաշխատին և գնաշխ Տանգերձն էրբեւ գնաշ գան պահէին. քանզի անասնովով գայն՝ էրբեւ գնձեռան անասնէին, և արկանէլոյն գնեթեամբք՝ էրբեւ էէ գնոցա էրբան գնանգիտ գնեթեամբ էր յանէին՝ ընդ ուխտիանէ Տանդերձ անէին։

Ա՛յս է մարմնոյն կենաց վախճան երանելոյն Ամանոնի, և այս կրօնեցին և վարուցն ակիզբն. և եւ

էէ վարք է այս առ ծոցա առաքինասէիանէն, այլ յայտնեալ Տամարեցարբ և գոչ եղէ որպիսի էին ոք էր այնն Աստուծոյ Ամանոնիս ի մանկանէնէ մինչեւ յայս չափ Տասակի Տարէի պատհալ գյօժարատէիան կրօնիցն։ Եւ ոչ վատ ձեռանէիան ուրատացաս էրբէք է բազում՝ կրօնիցն և ոչ վատ տիպատէիան մարմնոյն փոխեաց գձեռ Տանգերձէն և ոչ ջրով գատս լուացաս, և ատկոյն յանձնոյնի կաց միաց անէիաս. քանզի և ոչ՝ էն առաջ և տեսանէք գեգեցկի, և յատատնոց անան ծոցա և ոչ մի ոչ էհատնցաս, բայց միայն ընդ ընդոյն մարձեալ եղեւ. վատ բարեկիցսէիան Տատակի ծերանէցին. և տարբն և ձեռքն ատկոյ միացեալ անցաս գատարս էր, և ամենայն իւրք քան գանենայն որ այք ազգի ազգի կերակրոք և լուացեալք և գայծատ Տանգերձիք զարգատրեալ էէին՝ ծոր տատուել պայծատագոյն երեւէր, և տա գօրանէիանն յօժարագոյն։ Եւ ամենայն ուրեք Տաչախեալ լինէր և գարձնալի ամենեցունց և ցանկալի յայնցանէ որոյ ոչ էր տեսեալ գատաքինատէիան և գատատատագոյն ոգւոյ ծոցա յայտնատէիան։ Գանգի ոչ եթէ վատ գիատէիան գպրատէիան և ոչ վատ արատքին ենչ իմատատէիան և ոչ վատ արուեստի էրբէք, այլ միայն վատ առատագատչատէիան եղեւ. Ամատնոյս ամենեցունց ծանօթի և սիրելի։ Եւ այս Աստուծոյ պարգեւք եղեն նմա զոր ոչ ոք ուրասցի. քանզի ուսոյ է Սպանեա և է Գաղղիա և գիսրք է Հռոմ և Աթենք եւ

խոնձ առաքինութիւնն ճանապարհին ընկալեալ։

Արդ զայս և այլոց նմանաբար ընթերցասքը, զի ուսցին եթէ ապրն մեր և փրկիչն Քրիստոս զիաւուրսիրութիւն իւր փառաւորէ, և որք ծաղկեն նմա մնան։ և վախճան՝ ոչ միայն չարչարանքն նմին երևեալ է, այլ և աստ որք խոտորեալ և փոյթ յանձին կրեալ են մեկնելով առանձնանալ՝ յայտնի հաւատիկալ և հոգևոցաբ ճանն իւրեանց առաքինութիւնն և զան այլոց օգտի առնել ամենայն ուժիւք։ եւ թէ պէտք ինչ լինիցին, և հեթանոսաց առակի ընթերցանիցիք, զի գոնեայ այսպէս գիտասցին զաբ մեր Քրիստոս ոչ միայն Աստուած է և Որդի Աստուծոյ, այլ զի և որ նմա ծառայութեամբ և ընտանութեամբ պաշտեն զնա և հաւատան ի նա բարեպաշտութեամբ, զիւրեան զոր նոքա հեթանոսքն կարծեն թէ աստուածք են՝ զոտս քրիստոնէից յանդիմանեն ոչ միայն զի չեն աստուածք, այլ և կռոնն եւս և հարածեն իրրեւ զիւրաբս և զապականիչս, որպէս և երանելի հայրս մեր Աթանաս ասաբ ի վառս Աստուծոյ և Քրիստոսի նոցա և սուրբ Հոգւոյն յաւիտեան յաւիտենից։

ԼԱ.

ՅԱՌԱՋԱԴԻՄԱՆ ԴԱՒԹԻ ՍԵՆՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՐԱՐԵԱՑ

ԱՓԱՆԱՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻ ԱՂԼԻՍԱՆԴՐԱՑՈՑ

Զամենայն երգոց Սաղմոսարանացն Դաւթի ըզնեբռնական միտն իւր գտեալ և յայտնի կացուցեալ. փոյթ յաժարութեան եդեալ ի մեր խնամ, ամենայն գոյց սբբոց մեկնութեանց հասանել. եւս առաւել և բազում աշխատութեամբ փափագեալ զան խնդրոյդ վմոս Սաղմոսարանացն, և որ ինչ ի նոսա օգտակար բժշկարանք էցեն ոգւոց մերոց։

Արդարեւ մեծ ցանկութեամբ ի գիրս Սաղմոսարանացն Դաւթի քան զամենայն գրեանսն, եւս առաւել աշխատութեան կրեցիս։ Եւ պատահեալ հոգեւոր միաժանկի միոմ ծերոց, և որպէս նա ինձ տեղեկացոյց զմիոյ միոյ զմոս Սաղմոսիս, որպէս և իւր քննեալ էր և հաստեալ։

Կամիմ և ես աստուածսիրութեանդ ձերում պատուիդ զամենայն, զի եղիցի ձեզ ի շահ օգտութեան, կամ ինձ ի վարձ հատուցման։ Քանզի բազում վարկութիւնք և օգուտ կան ի պատմութիւնս օրհնելոյ ծերոյն. զան զի ասէր այսպէս. Ամենայն գիրք աստուածայինք, ո՛ որդեակ՝ որ շնորհեցան մեզ ի հոգւոյն սբբոյ, հին և նոր կբատակարաբք, ի Մխածեն Բանէն Աստուծոյ ասացեալ են՝ ի շահ օգտի ասանգութեան փրկագործութեան

ոգւոց մերոց։ Քանզի միաք իւրաքանչիւր գրոյ պատմին միայն զիւրաքանչիւր գիւնցն, առանձին արկեալ զնոսա ըստ իւրեանց, որպէս ունիզ զբաժանեալսն։ Մինն գրէ՝ զառաջինն սրաբանոց և զշարադրեացն զիարս և զդարձս։ Երկրորդն՝ զերկրորդսն և զառաջինսն զարձեալ և զկրկնութիւնսն, և զսահմանեալսն։ Երեքն՝ զդէտսցոյց և զդատաստանացն։ Զորս՝ զմիւս սրբոցն իսրայէլի։ Հինգն՝ զամենայն զօրինացն զերկրորդումին։ Եւ-բէք զյաճախ Ճեսուայն, մինն՝ զմեծամ ժառանգութեանն բաժանման երկրին։ Երկրորդն՝ զդատաստանացն զդրծոնն։ Երրորդն՝ զՀռութիայ, զոսն Դատելոյ սպղտաշնաւրութեանն։ Եւ զերեք թագաւորութեանն։ և Սիացարդք՝ զմարգարեացդ լըգործոս և զդատաւորսնեան։ Եւ զերեքն Եզրայ թէ սրպէս կերեալ թագաւորն զարբիկ յատարկեաց զոգիսն իսրայելի։ և Եւք ժողովրդեանն ի Բաբելոնէ, և չինեաց քաղաքին Երուսաղէմ։ և արքայութիւն հին կառավարեացն և լրումն ամենայն ոտնից տարեկանաց նոցա։ Եւ զերեքն մնացեալսնացդ զդատաստ փրկչին ամենայնի։ և խրատուիլսնն սրարհմնեանց, և սպատնալիք՝ սրբ անցանն զօրինացն Աստուծոյ, և մերկարբերութիւն՝ զոսն հատառացն հինգամասց։ իսկ զերեք Մարգարեացն՝ երբեւ զդրեալսն ամենայնից՝ անհնալ պէսպէս և զեղեցիկ ծառք, բերեալ մատուցանէ զդպրդրանեացդ օրհնութիւնն իւրոյ։ և զսա իւր գրոյ՝ պարբ առեալ և երգեալ նուագէ, և զդէմն ամենայն կառավարացոյն՝ յերեքեան բարձեալ բերէ։ Զարարչութիւն սրարքացոց երգեալ՝ նուագէ ի ԾՂ Մարմնոյն իւրում՝ առաքին ԹԷ։

Երկինք պատրեն զփառս Աստուծոյ, և հաստատարիւնն զարարածս ձեռաց նորա։

Ամենայն աչուց ցուցանէ, և մնաց յայտնի պատմէ։ Եւ ի ԻԳ Մարմնոյն ասէ զարարածոց այսպէս.

Ցեասն և երկիր լրիւ հրով. տիզգերք՝ և աւեհնացն որ բնակեալ են ի նոսա։

Վասն զի ի վերայ Ծովա հիմնեցոյց զաշխարհս։ Եւ զեւիցն, և զայլ ամենայն՝ զՀուտացուցն, և զՓաւցն, և զերկրորդ օրինացն, սրանչելագործ երգս առեալ և ասէ ի Զ Մարմնոյն.

Տէր Աստուած փրկութեան իմոյ ի տուէ կարդալ։ Եւ ի ԾԳ Մարմնոյն մեծամասն գոչէ և ասէ.

Ցեսուեան իսրայէլի յեգիպտոսէ. և այլն, մի բան միոջէ.

Սարմնէ և ի ՃԴ Նուագին սահլով ԹԷ՝

Աստուած զՈրմէս ծառայ իւր և զՀարդոմէ զոր բնարեաց ինքն։ Եպ ի նոսա զբան նշանաց իւրոց, և զբանեկերպարհստութեան իւր Քաւայ։ Աստուած խուսաք և խաւարկոյզ գնաս. և դարձոյց զջուրս նոցա յարիւն. և այլ մի բան միոջէ՝ որ ած զՀարաւանան յեգիպտոսէ և ամենեսեան բանակաւ սարմնոս սրոյ։

Եւ Ձեր, Նոստոման հղկուսք Ցեասն զի քաղցր է։ Ո՛ խոսեցար ի սոսա, զսան սրս իւրաց գասանս գրեալ։ Եւ զսան քահանային, և խորանին, և պատարագացն, և ԻՐ Մարմնին՝ մեծարարբառ գոչէ երգեալ և ասէ.

Մատուցէք Ցեասն՝ որպէս Աստուծոյ, մատուցէք Ցեասն՝ զորմոս խոյոց. և այլն՝ մի բան միոջէ, մինչ Նուագելով զամենայն գործսն և զպօրաթիւնսն, քաղցր ձայնիւ Նուագէ։

Եւ զսան Ցեսուայ Նաւեա և Դատաստրացն, և ՃԶ Մարմնին երգս առեալ Նուագէ և ասէ.

Շինեցին քաղաքս բնակութեան իւրեանց. և սերմանեցին անդուսանան, և անկեցին սղջիս. զի յատրսն Ցեսուայ առաւ նոցա երկիրն զարգելացոյ։

Եւ զսան Դատաստրացն ասէ սպագէս՝ և սմին Մարմնի.

Աղաղակեցին առ Տէր ի ննեղութեան իւրեանց, և ի վշտացն նոցա փրկեաց զնոսա։

Ջուլամէ և զայս ի գիրս Դատաւորացն, ասէ. «Քարժամ ազատչէին և ազատակէին առ Ցէր ժողովրդեան, յարբունեան նոցա դատաւորս, և փրկէր զԻսրայէլ ի ձեռաց նեղչաց նոցա»։

Եւ վասն գոյց Թագաւորութեանցն մեծաձայն գոհանալով նուագէ և ասէ ի ՅԹ Սաղմոսին.

Սորա կատոր և առաւ երիվարօք. իսկ մեք յանուն Տեառն Աստուծոյ մերոյ մեծաց եղիցուք։ Նոքա խափա- նեցան և անկան, մեք յարեաք և ուղիղք եղաք։ Ցէր կեցոյց զրաւագորն և յոյր մեզ, յաւուր յորում կարգաս- ցուք առ քեզ։

Եւ վասն գոյցն Հզօրէ ի ՃԻԵ Սաղմոսին ասա- ցեալ է, որ են օրհնութիւնք աչառնութեաց. գեղեց- կախառն մեներ նուագէ և ասէ.

Ի դարձուցանել Տեառն զգերութիւն Ժողովրդեան իւրոյ, և եղաք մեք իբրեւ մխիթարեալք։

Եւ զարձեալ ի ՃԻԱ. Սաղմոսին ասէ այսպէս.

Ոչրսան եղէ ես ոչ սահիլ ցեւ՝ ի առեն Տեառն երա- ւիցուք մեք. և որ զԻսի։

Իսկ վասն գոյց մերգաբէիցն՝ յամենայն երգս իւր նշանակեալ նուագէ վասն փրկչին մերոյ և Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի գաւառանին։ Եւ վասն զի Աստուած էր՝ որ յայտնապէս ակն՝ այսպիսի գոհութեամբք այսպէս փառաւորէ յիերգին իւ- րում և ասէ ի ՂԹ Սաղմոսին.

Աստուած յայտնապես եկեսցէ, Աստուած մեր, և մի ծածկեալ չեսցէ։

Եւ ի ՃԻԼ Սաղմոսին գիծուխեամբ երգելով ասէ այսպէս.

Օրհնեալ ես որ գայոց ես անուամբ Տեառն, օրհնեցաք զքեզ ի տանի Տեառն։

Եւ վասն զի ասէր Մխայիլն ինքն Հօր Բանն, այսպէս նուագէ ի ՃԶ Սաղմոսին.

Աստեղաց զրան իւր, և փրկեաց զնոսա ի ձեռաց ա- պականչաց իւրեանց։

Եւ քանզի որ գայոցն էր՝ ինքն Աստուած էր,

և Բանն Հօր առաքեալ, զայս բան՝ հոգևկիր մար- գարէին մնասուր ասէ տեսանել, զէն զՄրկին Աս- տուծոյ, երգս ասեալ, որպես թէ ձայնիւ Հօր ասէր ի ՂԳ Սաղմոսին.

Բղխեսցի սիրտ իմ զբան բարւոյ։

Եւ զարձեալ ի ՃՓ Սաղմոսին ասէ.

Բարգանիցէ յառաջ քան զարուցեսցեմ զնոյ զքեզ։

Եւ ոմ այլ ոք իցէ ասել ինձ, Ծնունդ Աստուծոյ, եթէ ոչ Բանն Աստուծոյ և իմաստութիւնն և զո- րութիւնն Մխայիլն Աստուծոյ։ Սա է Բանն Հօր յասելն՝ թէ եղիցէ լոյս և Հաստատու- թիւն, և ամենայնքն։ Եւ այս գիրք երգոց են, որ Յոգովեալ յիերեան նուագէ ասելով, թէ՝

Բանիւ Տեառն երկինք հաստատեցան. և հոգւով բե- րանոյ նորա ամենայն զօրութիւնք նոցա։

Եւ զգալուստ Քրիստոսի՝ ոչ անխմեալ եղեալ, այլ եւս քաջագոյն գիտութեամբ, Հոգւոյն Ջնորհաց գոյ և ասէ ի ՂԹ Սաղմոսին.

Ազոտ քո Աստուած յաւիտենից յաւիտենից, գաւազան ուղղութեան գաւազան արքայութեան քոյ։

Սիրեցեր զարդարութիւն և ատեցեր զանօրէնութիւն։ Վասն այսորիկ օծ զքեզ Աստուած, Աստուած քո. և այլն։

Եւ զի մէ ոտ աչք համարիցին և լոկ երեւե- լութ՝ բան նմանութեան մարգոյ՝ որ զարոյն էցէ, նշանակէ և զայս, եթէ ճշմարիտ մարդ է ծնա- նելոց. և զայն, եթէ սա է որով ամենայն ինչ եղեւ. և զմարգութիւն նորա և զաստուածու- թիւնն ասելով ի ՁՁ Սաղմոսին.

Մայր սիրոյին ասի մարդ է, և մարդ ծնեաւ ի նմանէ։ Ասէ և զաստուածութիւնն այսպէս,

Եւ ինքն հիմնեաց զերկ ի նմա բարձրեալոյ։

Այս ինչ է զոր ասէն, եթէ Աստուած է Բանն, և ամենայն ինչ նոցա եղեւ, և Բանն մարմին եղեւ. վասն այսորիկ և յաստուածային կոչէ ծանու- ցեալ զծնունդն ոչ լռեաց, այլ վարգապետի յայտ- նապէս զգուշով նուագէ խորհուրդն, և ասէ.

Լուր դուստր՝ և տէր, և խոնարհեցի զոհին քո, և մտայ զեղոյժարդ քո և զառն Հօր քոյ, զի ցանկացաւ բազաւոր զեղոյ քոյ. որ աս ինքն է Տէր։

Եւ այս նման է՝ զոր ասէն Գաբրիէլ. «Ողջոյն ընդ քեզ մարիամ՝ օրհնեալդ. ի կանայս, Տէր ընդ քեզ»։ Եւ ասէրմն Գաբրիէլ՝ թէ ասի է Տէր քո, վաղվաղակի և զնարդկութիւնն ծնունդն է կատարն յայսմ ասելոյն՝ Լուր դուստր։ Գաբրիէլ՝ կոչէ զնա յանուանէ Մարիամ՝. զնան զի օտարի ծնանելէր լսա բնութիւնն ծնունդնեան։ իսկ Գաբրիէլ լսա հայրապետութեանն, և զնան զի յայգէ խրտէ էր Աստն, գուսար կոչէ զնա։ Եւ զնան զի բնութիւն մարդկութեանս էր՝ որ ծնանելոց էր, զնան այսպիսի՝ և յարչարանս մարմնով զնա նշանակէ, և զհարցուզ խորհուրդնութեանն զոր Հրէայքն և իշխանք նոցա խորհեցան, և մեռանելն և յարչարեցին, տեսեալ մարգարէական ակամբն զնա յապա լինելոցն մեզադրելով ասացեալ, և ասէ Յերկրորդ Սամսոնէն.

Ընկերք խառնեցան ներանոյր և ժողովարդոյ խորհեցան ի անոտս։ Եւ մխայտեցան բազաւորք երկրի, և իշխանք ժողովեցան ի մխասին զնան Տէրան և զնան օծելոյ նորա։

Եւ ի ԻՆ. Սամսոնէն՝ լսէ պարկս մեռանելոյ է. պարկս և բանէր. փրկիչն ասէ այսպէս. Լսէ Եւ ի հող մեռոյ իջացիկն գնա. և այլն։

Իսկ ծակել գձեռս և զոտս՝ ոչ այլ ինչ նշանակէ, այլ զրեւհակել խաչելութեանն. և զայս ամենայն ուսեալ՝ զարգապետէ մեզ. Լսէ ոչ զնան Լսէ ինչ, այլ զնան մերոյ փրկութեան կրեալ չզչարչարանն՝ Տէրն զնացաց. և ասէր այսպէս, սպ ակ յերեսաց նորա ի Ձէ Սամսոնէն.

Ձեռ հառաստեցաւ պատուհարիւն քո։

Եւ ի ԿՀ Սամսոնէն ասէ.

Ինչ՝ զոր ոչ յաջխտակեալ էր, յայնժամ առաջի նոցա. քանզի՝ ոչ կայր ի վերայ նորա Ձեռս մեռնա՝ պրակ

պարտաւորեալ մեռանելոյ, այլ զնան մեր չարչարեցաւ, և զմեր զյասուածն պատուհասի պատուհասնութեանն՝ յիմեն եբարձ։ Այսմ՝ վիպեալ և Էսայիաս, լսէ «Նա զհանգուստ մեր եբարձ»։ Զոր առացեալ է ի ձէ՛ Սամսոնէն լսէ, Տէր հառաջացան ընդ իս։

Առացեալ է և Հոգւոյն սրբոյ ի ՀՍ. Սամսոնէն, լսէ՝ կեցուցի զորդիս տնանկաց, և խոնարհեցուցի զամբարտաւանսն։ Զի փրկեաց զաղքատն ի հզօրէ, զաղքատն և զտնանկն՝ որոյ ոչ է իշր օգնական։

Եւ զհետ այսր ամենայնին, ի յերկինս զնաբմ նեղէն վերանալն նորա յառաջաձայնէ՝ առելոյն ի ԻԳ Սամսոնէն, լսէ՝

Բացեք ինչուն զդրունս ձեր ի վեր. բացցին դրունք յաւիտենից, և մտցի բազաւոր փառաց։

Եւ ի ԻՉ Սամսոնէն մեծաձայն զոչէ հնչմամբ, և փառաբանեալ ազէնէզգօրծութիւնս հնչողական քաղցր ձայնիւ մանր նուագեալ եղանակիւ և ասէ. Հաւիրաձար Աստուած օրհնութիւն, գոլմարեր Տէր ձայնիւ փողով։

Եւ զնասէին ընդ այմէ Հօրն յաւիտեան փառաց՝ պատէ մեզ, և ասէ ի ձԹ Սամսոնէն.

Ասաց Տէր ցոհր իմ, նիստ ընդ աջմէ իմոյ, մինչեւ եդից զքշնամիս զո պատառանդան ընդ ոտիւք քովը։

Եւ ի յինն Սամսոնէն ցուցանէ զարդար գատաստանութիւնն, և զմիաստանգամ գալուստն միամբ՝ նեն Աստուծոյ, և զերբանան աստանդալի. առելոյն՝ լսէ,

Ելեսար յարոս գատաստր արդարարեան։ Աստուածքեր ի հերանուս, և նրանաս անդարիչս։

Եւ զնան զի՝ զդատաստարութիւնն էսաս ի Հօրէ իւրմէ գատել զամենայն ազգս, և ոչ զայն միայն գուցանէ. այլ գատաստր գնա ամենայնի յայտնապէս ելեալ՝ ի ՀՍ. Սամսոնէն ասելով. Աստուած՝ զիրաստուն զո արդայի առաջ. և ի ԼԹ Սամսոնէն ասէ. Կոչեցէք զերկինս ի վերուստ՝ և զերկիր գատել. և այլն։ Եւ ի ՁՍ. Սամսոնէն ասէ.

Ասառամ ելաց ի ժողովս ապառժոց, և ասէ. Գարձեալ՝ և զկռուին հեմոնասայ ի բազում տեղիս նշանակեալ ասացանէ մեզ, մնասուցիչ ի Ի2. Սաղմոսն ասելովս.

Ծափս հարեք ամենայն ազգք։

Եւ ի Հ՛Ա. Սաղմոսին ասէ.

Առաջի եղոյս նախ հնոյիկք անկցին։

Եւ զայս ամենայն՝ ի վան Բրնատաց՝ միածնի Որդւոյն Աստուծոյ՝ ի գիւս Սաղմոսարանացն երգէ գասիլիս։ Զորս և յիւրաքանչիւր գրոց՝ նման սմին ասացեալ է՝ վան փրկչին մերոյ։ Այլ և զայլ օրինակ զգրոցն զոր երբեմն մարգարէանան և երբեմն պատմութիւնս առնեն. երբեմն մարգարէականաւթիւնս առնեն «Լուացարուք սրբեցարուք», և գարձեալ եմէ «Լուա ի չարեաց քոց զսիրա քո՝ երուսաղէմ»։ Եւ երբեմն պատմութիւնս առնէ Դանիէլ՝ վան Շուշանեայ. և Եսայի՝ վան Ամոսակաց և Մինեքբերիայ։ Քան նմին օրինակի, և գերբ Սաղմոսացն՝ ունին զսկսումն մեսս զամենայն գրոց յիշեալոնս. և զայս ամենայն քաղցրանուագս տաղից յերգին երգեմ. օրհնագրեալ հրամանն սոց ի Ի.Զ Սաղմոսին և ասէ.

Լսեալ ի բարեբոլեանէ և հանգիպ ի պատառոցելն։

Եւ պատմութիւնս առնէ զկսին Խոպայելի ՀԵԳՊԱՓԱՍԵ. և մարգարէանայ վան փրկչին մերոյ՝ որպէս յառաջագոյն ասացի, և զամենայն ինչ ակնարկել հոգւոյն Տիրոջայ։ Եւ որպէս կամէր Հոգին ասել, յիւրաքանչիւր ի մարգարէն ասաց, և յայտնեաց. այսպէս և գերբ Սաղմոսարանացն, զի խրատաքանչիւր ընդ գրեանն ունէին զմասնաւորութիւնս։ Այլ և այլ և պատճէրիք, որ զկուին միայն յիշեալոն առանձինն՝ ուրոյն զարմանագանութիւնս ունէր։ Վասն զի վիրաքանչիւր ազգոյն չարժմնութիւնք յիշեալոն նշանակէ և վասրհրդոյն յուզմունս և զազգութիւնս գրեալ յիշեալոն ցուցանէ։ Եւ որպէս ի պատիերի՝ ի Սաղմոսարանս տեսեալ զինքն

խմնեալ. և այ եմէ իրրեւ զայլոյ՝ այլ որպէս յինքենէ մարգն՝ զնոր խօսն պատմէ և երգէ։ Իսկ յայլ գրեանն, իրրեւ զայլոյ զնոսս և զանս անցանէ։ Իսկ և Սաղմոսն որպէս զնոր ձեռն և զաղօթս և զնոր գոհացանէ, և որպէս ի հայելոյ ի Սաղմոսարանն, այնպէս տեսեալ զնոր միանգ՝ հանդերձ աղօթիւք սրբէ և ընտրէ. և այ որպէս ի յարարածս զայլոյ խօսս պատմէ. եմէ Աստուած խօսեր բան Մովսեսի, և Մովսես տայր պատասխանի։ Եւ գարձեալ եմէ՝ «Խօսեցաւ Տէր Աստուած ընդ Աբրահամ»։ Իսկ ի Սաղմոսարանսն, որպէս եմէ ինքն մարգն՝ զնոր բանն խօսի ընդ Աստուծոյ, և Աստուած ընդ մարգոյն. և այնպէս, որպէս իւրով բանիւ՝ երգս ասեալ տաղիսն և ասէ ի Ծ Սաղմոսին.

Ի տէր յոյսացայ. և գարձեալ ի Ի.Զ Սաղմոսին ասէ. Լուր Տէր զրպոյսդրեան, և ականջ ի խնդրուած իմ։

Եւ ի ՃԲ Սաղմոսին, որպէս եմէ՝ վան իւր ինչ մեզոյ և ապաշխարութեան, զամենայն ասացեալս պատմէ և ասէ. Ողորմեա ինձ Աստուած քան մեծիս։ Եւ յամենայն ի ասացեալն նգնպէս՝ եմէ ինքն այժմ զասացեալս վան իւրոց իրացն մարգն երգեալ ետուպէ։ Եւ որպէս յինքեան բանիւ մարգն զԱստուս յարժամ ասէ ի ՃԳ Սաղմոսն. Աստուած յանուանէ քումէ կեցոյ. և ի ՃԳ Սաղմոսն.

Ականիգիր Աստուած աղօթիւ իմոյ. և ի ՃԹ. Ողորմեա ինձ Աստուած՝ զի կոխեաց զիս.

և ի ՃԶ. Ողորմեա ինձ Աստուած՝ ողորմեա ինձ, զի ի քեզ յոյսացաւ. և ի ՃԽԱ. Զաղնիւ իմով ես առ Տէր կարդացի. Ականջեց առաջի.

Զայս ամենայն յարժամ ասացեալ ոք, այ եմէ այլ ոք հաւատեալի և չարչարելի, և կամ գոհանայցէ և ապաչիւէ և օրհնելիւ. այլ ինքն որպէս եմէ իւրով բանիւ. երգս առեալ նուագէ, և փառաբանէ զԱստուած որպէս զնոր բանս. և Հայոյն սրբոյ հոգեհաուն եգեալ՝ ինքն կայ և մարգարէանայ։ Եւ

պատկե բանդակ յամենայն ի տպրնաւն՝ արժան է մեզ ուշ դնել և չարժել զոգիս մեր, և մեռք այօք ապծիել միշտ. և պատկե համարիմք եթէ մեք խոնարհ որ խոսիցիմք ընդ Աստուծոյ, ի յիշատակարան մերոյ ուղղութեանց գործոց և գըրեացդեաց. Այսպէս ասէր ծերն կրանելի, եթէ առաք զանձգութիւնս զայս ի Տարցն, բանիւք և միտաւորութեամբ պատկե և զմեր ասել։ Եւ չնարհնեցատ. եւս գարձեալ մեզ՝ ի փրկչէն, զնա և զգործս նորա՝ պատկե զպատկիր առաքի այսց ունել օրինակաւս, և գնալ բան նմանութեան նորա։ Քանզի և մերոյ իսկ վանս մեր եղեւ, և զնաքմնեն իւր ի փրկութիւն մեզոց մերոյ՝ ի մահ մահնեաց, զի զամենեսեան զերծուսցէ ի մահուանէ. և զերկնային և զառաքինութեան զդնացս և զգործս կացյց ի յիւքեան. զի մի՛ եւս լիցի գերբազդն Նաթիլ և թշնամեայն։ Վասն զի առաք մեք զանգութեան առհասարակ ի զգուշաւորութիւն. զամենայն ինչ զոր ինքն գործեաց վասն մեր ի պարտաւորութիւն և յաղթութիւն առաքեալն։ վասն այնորիկ ոչ միայն վարդապետեաց, այլ և ինքն արար՝ զոր ուսյց մեզ. զի խրատանիցէ՝ լուիցուք զաոնէն նորա, և որպէս զպատկիր այզք տեսցաք, և ասցուք օրինակ անձանց մերոց՝ առնել ըստ գործոց նորա։ Լուիցուք զոր ասեն, ասէ ինքն. «Ուսարուք յինէն՝ զի հեզ եմ և խոնարհ սրտիւ»։ Կատարեալ սրաք գիտէ, և յառաքինութեան վարդապետութիւնս ած գնդ. քանզի յամենայն ինչ գտանելի է գՔեւան մերոյ Քրիստոսի զնացս բարութեան։

Եթէ կամիցես տեսանել և ուսանել զմարգարիտ սիրութիւն, եթէ զանձնախանձութիւն, եթէ զառատութիւն, եթէ զբաշխութիւն, եթէ զողորմածութիւն, եթէ զարդարութիւն, յամենայն ինչ որ գտանել ի նմա կատարեալ. որպէս թէ՝ ոչ ինչ նուազիցէ յամենայն ի բարութեանց, զոր Ցերն

ի մարդկեղէն բնութեանն խրատ՝ կատարեաց։ Զայս տեսեալ Պատզոի ասէր. «Դիմեցոզ ինձ եղեր, որպէս և ես Քրիստոսի». քանզի և հեմատնապ և յուսոյ օրինաւորութիւնք՝ լոկ ի բանն են շնորհէն, այլ արդիւնք ինչ ի նոսա ոչ երևին, իսկ Ցերն մեր Քրիստոս՝ քանզի արդարեւ իսկ Ցերը է Ճշմարիտ ամենայնիւ, և զամենայն ինչ զանձկեալսան արդեամբ և գործով եցոյց. ոչ միայն բանիւք օրինադրէ, այլ և օրինակ՝ գործօք իւրով առաքի ամենեցան կատարեաց։ Զի որք հաւիցին առնել և զօրութիւնս շնորհաց, նման նմա պարտին լինել գործովք բարեաց. վասն այնորիկ՝ և զպատուան իւր, ի ձեռն Սպասուացն մեզ եցոյց, զի նոքօք պատասխանիւք և զերկնային զառաքինութիւնն՝ մարգըն յիշեցան ցուցանել։ Այսպէս է գտանել ի Սպասուաքանն՝ գնարհնութիւն ուղղութեան և զընթացս միտաւորացդին. և որ կամին ուշ դնել, գիւրեաւ գտանին. գտանեն և ի նոսա իւրաքանչիւր Սարմանի զդեղս հոգւոյն բժշկութեան. և համառօտիւքն զիշխեն և զարգարն առասցուք։ Ամենայն Աստուածդնէն գերբ, ի մարդապետութիւն և յառաքինութիւնս առաքինութեան գործոց՝ և հաւատոյն և ճշմարտութեան, խոկ Սպասուաքանացն, ուսուցանեն խոկ՝ ինչ որպէս արժան է ածել զոգիդան յուղղութիւն։ Որպէս զի՝ կամիցի առ Քրիստոս մոտանել և երկիր պագանել նմա, և զի ի տեղւոյ կացն առաքինութ գտանել նմա, ուսանիցի և զերկրպագին և զնէն և զխօսան, ինչ որպէս արժան իցէ գիտութեամբ ամենայն ըստ կարգի իւրոցն օրինաք կատարել. և եթէ մի ինչ պակաս առնիցէ, և ոչ ըստ առաքինութի գնացցէ, որպէս և անբարտ՝ անկեալ լինի ի բաց յերեսաց Քրիստոսէն։ Այսպէս և գերք Սպասուաքանացն. զի զի կամիցի ըստ առաքինութեան վարուցն գնալ, և նմանող լինել փրկչին ըստ մարմ-

Նեղչէն գնացիք Նոբա, արժան է համեմատեմամբ մեռնել ի կարգացումն, և չեղաւ Սարմանաբանացին խորհրդով և մեռաւ և շարժել զոգացն մեռուցանելն։ Կարէ և գոռանել ի Նոսա քան ամենայն վեհից օրհնեալ է պատահել Տեառն մերոյ և փըրկչին Քրիստոսի. քանզի կայ և ի Նոսա պատուհասին, կայ և Նոսա և խրատուտուհասին տակաւ, և մարդասիրութիւնք և ողջոյնք և խոստովանութիւնք։

Եւ են պատուհասիւնք վրուցատրութեանց.

ԺԸ. Երկինք պատուին զփառս Աստուծոյ և գա՛.
ԺԹ. Աստուած սկսանիցէ մերովք լուսաք զոր հարքն.
ԽԸ. Լուսարուիչ զայս ամենայն ազգք, ոչնկնիցիր.
Խթ. Աստուած աստուծոց Տէր խօսեցաւ.
ՀԲ. Խրատ զի բարի է Աստուած Խորայելի.
ՀԵ. Նայեցարուիչ ժողովրդիդ յօրհնն.
ՀԸ. Զողորմութիւնս քո Տէր յաչխատեան.
ՁԹ. Աչաց Տէր ցտիր իմ, ևնտա.
ՃԺԶ. Օրհնեցէք զՏէր ամենայն ազինք.
ՃԼԶ. Ա՛ զեռս Բարերացդ,

Եւ են օրք զպօօխման ուսուցմանն.

ՃԼԱ. Ցիշեսւ Տէր զԴաւիթ.
ՃԽԱ. Ջայնիւ իմով ես առ տէր կարդացի, ձայնիւ իմով առաչեցի,
ՇՀ. Ողորմեա ինձ Աստուած՝ ողորմեա.
ԿԼ. Բարիցի Աստուած՝ և գրուեսցին.
ՀԹ. Տէր՝ ապաւէն եղեր մեր.
ՃԱ. Տէր՝ լուր աղօթից իմոց աղաղակ իմ.

Եւ որպէս մէկ ի պատահել, և ազօթիք և խնդրըւածք.

Ե. Բանից իմոց ոչնկն դիր Տէր.
Զ. Տէր մի պատուհասիւնք քով.
Լ. Տէր Աստուած իմ ի քեզ յոյսացայ.
ԺԱ. Ապրեցո զիս Տէր, զի ևոչազեաց սուրբ.
ԺԲ. Միեզեր յերր տէր մեռանաս.

ԺԷ. Սիրեցից զքեզ Տէր զօրութիւն իմ.
ԻԱ. Աստուած Աստուած իմ նայեաւ ես իս.
ԻԷ. Ա՛ն քեզ տէր կարդացի.
ԼՍ. Երանի ոումն բողոքիւն եղեւ.
ԼԷ. Տէր մի պատուհասիւնք յանգիմանիր.
Խթ. Թատ պրա ինձ Աստուած և իրաւ պրա.
ՄԳ. Աստուած՝ յանուանն քոյ կեցո զիս և.
ՄԹ. Ոչնկնիցիր Աստուած ազօթից իմոց և.
ՄԷ. Ողորմեա ինձ Աստուած, զի կոխեաց զիս.
ՄՉ. Ողորմեա ինձ Աստուած ողորմեա ինձ զի ի.
ՄԸ. Փրկեա զիս ի բշնամեաց իմոց.
ՄԹ. Աստուած մերժիցեր և ամերժեցեր զմեզ.
Կ. Լուր Աստուած ազօթից իմոց՝ և նայեաւ.
ԿԳ. Լուր Աստուած ազօթից իմոց, յաղաչել ինձ.
ՁԲ. Աստուած ո՞ քեզ նմանիցի, մի լռեր և մի.
ՁԳ. Խոնարհեցո Տէր զունկն քո.
ՁԷ. Տէր Աստուած փրկութեան իմոյ ի տուէ.
ՃԼԹ. Ապրեցո զիս տէր ի մտաբոյց.
ՃԼ. Տէր կարդացի առ քեզ և.
ՃԽԱ. Ջայնիւ իմով ես առ տէր.
ՃԽԲ. Տէր՝ լուր աղօթից իմոց. ոչնկնիցիր խնդրուածոց իմոց.

Եւ ի պատահել ինձ և գոհանալ.

ՃԼԸ. Տէր՝ փորձեցեր զիս և.

Իսկ լալ ի պատահելնդ.

Գ. Տէր զի բազում եղեն նեղիչք իմ.
ԻԳ. Դատ արա ինձ Տէր, զի ես յանբծորութեան.
ԿԸ. Կեցո զիս Աստուած զի հաւատի.
ԿԹ. Աստուած՝ յօգնել ինձ նայեաց.
Հ. Ի քեզ Տէր յոյսացայ մի ամաչեցից.
ՀԳ. Ընկէր մերժեցեր Աստուած իսպառ.
ՀԸ. Աստուած մոխի ևերանոսք.
ՀԹ. Ո՛ հովռեաց Իսրայելի.
ՃԸ. Աստուած օրհնութեան իմոյ մի լռեր.
ՃԻԲ. Ա՛ն քեզ Տէր հաղարդէի զայս իմ, որ բնա.
ՃԻԳ. Ի պարձռցանել Տեառն.
ՃԼ. Տէր ոչ բարձրացաւ սիրտ իմ.

Եւ ի խոստովանել մեղացն.

Ծ. Ողորմեալ ինձ Աստուած ըստ մեծ։

Իսկ յորժամ՝ խառն ախտիւք զի խոստովանու-
թեամբ և պատմելիւեամբ իցէ.

Թ. Գոհացայց զքեզ տէր.

Հգ. Խոստովան եղիցուք սո քեզ Աստուած, խոստ.

ՃԱ. Տէր, չուշ արօրից իմոց աղաղակ.

ՃԲ. Խոստովան եղերուք Տեառն՝ զի քաղցր է. — Ասացեալն փրկեալք.

ՃԺԲ. Խոստովան եղերուք տեառն, զի բարի է. Ասացէ առեալն Իսրայէլի.

ՃԼԲ. Խոստովան եղերուք Տեառն, զի բարի է. Խոստովան եղերուք Աստուծոյն Աստուածոց. Խոստովան եղերուք Տեառն տէրանց.

ՃԼԵ. Խոստովան եղէց քեզ Տէր՝ բոլորով սրտիւ իմով առաջի հրեշտա։

Իսկ յորժամ ախտացեալ՝ հանդիպէ խոստովա-
նութեամբ սակաւ հանգիստ գտանել.

ՃԺ. Խոստովան եղէց քեզ Տէր բոլորով սրտիւ իմով ի խորհուրդս ուղղոց։

Եւ խրատուելիքն առանձնաստութեան.

ԼՁ. Մի՛ նախանձիր ընդ չարս։

Իսկ մերգաբանելով զհանգերձեալսն,

Ի. Տէր ի զօրուրեան քումմ ուրախ.

ԻԱ. Աստուած Աստուած իմ լուսեայց.

ԻԹ. Բղխեսցի սիրտ իմ.

ԻՁ. Ջուսիս հարէք.

ՀԱ. Աստուած՝ գիշատուես քո։

Եւ մերգաբերելիքն հանգերձ պատմելիւեամբ.

ՃԹ. Աստ Տէր ցՏէր իմ։

Եւ հրամանն ասել, որպէս լինի բարեխեան
գործուցանել.

ԻՐ. Պատուիրեաց Տեառն որդիք Աստուծոյ.

ԼԲ. Ճնծացէք արդարք ի Տէր։

Ձ. Ճնծացէք սո Աստուած օգնականի է.

ՂԴ. Լեփոյր ցնծացուցէ ի Տէր.

ՂԵ. Օրհնեցէք զՏէր յօրհնուրիւն նոր, օրհնեցէք զՏէր ամենայն երկիր։

ՂԶ. Տէր բազաւորեաց ցնծացէ երկիր.

ՂԼ. Օրհնեցէք զՏէր յօրհնուրիւն նոր զի սքանչել.

ՃԳ. Օրհնեա անձն իմ զՏէր. Տէր Աստուած իմ մեծ.

ՃՐ. Աստուած օրհնուրիւն իւրոյ մի լսեր.

ՃԺԳ. Միտեցի զի լուիցէ Տէր.

Եւ խրատուելիքնդ՝ հանգերձ օրհնելիւեամբ.

ՃԽԹ. Օրհնեցէք զՏէր յօրհնուրիւն նոր, օրհնուրիւնք նը-
մա չեկ.

Եւ որպէս լինի՝ հանգերձ վերապրաւեն, զաւա-
քելիւեան վարս.

ՃԴ. Խոստովան եղերուք Տեառն և կարդացէք.
Օրհնեցէք և ասդնիս սաացէք.

ՃԺԱ. Երանելոյ է այր՝ որ երկիւղի.

ՃԺԲ. Երանելոյ են անբիծք.

ՃԻԴ. Ո՞ յուսայ ի Տէր՝ որպես ի լեառն.

ՃԼԲ. Չի բարի կամ զիմն վայերուել.

Իսկ օրհնելիւեն՝ հասն ընդ պատմելիւեանս.

Վ. Ո՛ բնակեալն է.

ՃԺԲ. Օրհնեցէք տեսկուրեր զՏէր.

ՃԺԶ. Օրհնեցէք զՏէր ամենայն ազինք.

ՃԼԴ. Օրհնեցէք զաւեան Տեառն. օրհնեցէք ժառայ Տեառն զՏէր, ո կայք ի տուն։

ՃԽԴ. Բարձր առնեմ զքեզ Աստուած իմ.

ՃԽԵ. Օրհնեա անձն իմ զՏէր, օրհնեցից զՏէր ի կեանս.

ՃԽԶ. Օրհնեցէք զՏէր, զի բարի է, ապրեսս Աստուծոյ մերոյ.

ՃԽԻ. Գովեա Երուսաղէմ զՏէր.

ՃԽԼ. Օրհնեցէք զՏէր յերկինս.

ՃԽԹ. Օրհնեցէք զՏէր յօրհնուրիւն նոր, օրհնուրիւնք.

ՃՄ. Օրհնեցէք զԱստուած ի սրբուրեան նորա։

Եւ որ գոհանալոյն են.

Ը. Տէր, Տէր մեր, զի պատկելի է.

ԺԶ. Լուր Տէր արդարուրեան.

ԺԼ. Ի բնեցից զքեզ Տէր զօր.

ԻԹ. Բարձր առնեմ զքեզ Տէր, զի.

ԼԴ. Դասեայ Տէր զայեսոկի.

ԹԲ. Աստուած մեր ապաւէն և զօրութիւն.
ԿԲ. Աստուած Աստուած իմ ես առ քեզ.
ՁԴ. Հաձեցար Տէր ընդ երկիր.
ՃԺԴ. Միրեցի զի լուիցի.
ՃԺԶ. Հաստատացի զոր և.
ՃԻ. Հաձոյ ածցին իմ ի բերանս.
ՃԻԱ. Որպէս լեղի ես ողբ.
ՃԻԳ. Ո յուսոյ ի Տէր որպէս ի լեառն սիոն.
ՃԻԶ. Ի դարձուցանել Տէրն զգե.
ՃԻԸ. Բազում անգամ մարտ.
ՃԻԹ. Բարձր առնիմ զքէզ Աստուած իմ.
իսկ որ երանելութեամբ ձոխանալով են, պատրիկ.
Ա. Երանելոյ է այր՝ որ ոչ գնացի.
ԼԱ. Երանելի ոչխ ըոդ.
Թ. Երանելի՝ որ խորհի զաղ.
ՃԺԲ. Երանելոյ են անբիծք.
ՃԻԶ. Երանելի աւետեցուն, որ երկնիցի ի տէրանէ և գն.
Եւ այլ՝ երբեմն ցուցանելով զդանութիւն, Հանդերձ օրհնութեամբը.
ՁԶ. Պատրաստ է սիրտ իմ.
Եւ այլ երբեմն խոստովանով յանաբենութեան քաղութիւն.
Ժ. Ի Տէր յուսացայ, ոյպես ասից.
իսկ չարաքաւութիւն չարագործացն և ամբարշտացն:
Բ. Ընկէր խռովեցան ինք.
ԺԳ. Ապաց անգգաւեն Տէր յերկինս նայեցաւ.
ԼԶ. Աստ անօրենն մեղ.
ԾԱ. Զի պարծիցի ի չարագործան.
ԾԲ. Ապաց անգգաւեն Աստուած չերկինց նայեցաւ.
Եւ է որ կարդալով առ Տէր, և լսելի լինելոյ.
Գ. Ի կարդալ իսկամ յորար.
Եւ է որ երբեմն զազօխից պատմութիւն.
ԺԲ. Լռեցի քեզ Տէր չարդար անձինդրեան.
ԿԲ. Քեզ վայելի օրհնութիւն:
Եւ է որ ի Տէր պարծելով պատմէ զբանս իւր.
ԻԲ. Տէր Հաժարեցեր գիս.

ԻԶ. Տէր լոյս իմ և փրկիչ.
ԼԸ. Ապացի ոչ պահելոցիդ.
ՂԹ. Հաստիչելով հասիչ.
ԾԱ. Որպէս փափագէ եղջ.
ԿԱ. Բացց մեծացն Աստուծոյ հնազ.
ՀԲ. Թագաւոր է ի հրեաստս.
ՁԴ. Որպէս սիրելի են չարդք.
ՂԶ. Տէր բազաւորեաց ցնծացիր.
ՂԸ. Տէր բազաւորեաց չարդաց.
ՃԾԱ. Փոքր են են չեղբարս իմ.
իսկ յորդորել ի լաւութիւնն է.
ՄԲ. Որոյհետ ինձ Աստուած, զի կոխեաց.
ՁԱ. Աստուած եկաց ի ժողով:
Եւ ոմանք են ըստ օրհնութեանս բանս ասել.
ԻԶ. Ցինչ է Տէր՝ և. օրհնեալ է.
ԿԴ. Քեզ վայելի օրհնութիւն:
իսկ այլ վասն վախճանի և յարութեան.
կե. Աղագակիցէք առ Աստուած աւետեցին երկիր.

Այսպիսի ինն կարգ երբեմն ընթերցին ժամուս-ըութեան՝ ի սաղմոսն խառնեն. և է օգտութիւն մեծ՝ որ ըստ ձգելոյր օրհնութեանն ասեն գնոսա. և գոսանեն ի նոսա ըստ իւրաքանչիւր խորհըրդոցն չարժմանց զգեցս բժշկութեան ախտիցն, և զդաշնութիւնս առ Աստուած՝ առաջ ժամուսրութեանց. և սպասաւորեսել յամենայն կոչմանց զոգիսն ընդդէմ ի՛շամանդն ուսուցանել զմարտ և զկռիւ և զպատերազմն. և Աստուծոյ օրհնութիւն և փառս հանդչին, և յամենայն կոչմանց վարդապետել, ուսուցանեն գոհանալ զԱստուծոյ. զի ոչ միայն յամբարշտութեան անկանելոյ պահեն, և ոչ միայն ի գործս բարիսն առաջնորդեն, այլ և ի բանից զգուշացեալ պահեն զդատաստան և զընդվայրսն, և ի գոսոսպատրաստութիւն ոչ սան խոսել. և հրամայեն մի՛ զլաթս գալել և երանել, և մի՛ սանչ զլյան՝ խաւար, և զխաւարն՝ լոյս. և մի՛ ըզգասն՝ քաղցր, և զքաղցրն գասն. և մի՛ զչարն՝

բարի. Նոյնպէս, և մի՛ դարձիր չար. դի որ ոչ դպուչանայ բանիցս այսոցիկ, Հայհոյիչ է Աստուծոյ. և խրատս զսուտ զգոյն՝ որ խաբողն եղիւ, գաղտագաբանել զատուհասիւ՛ ի գեհենիս. իսկ որ ասէ, և ընդունել զարգարն յանապատութեան, բերան Ցեհան կոչի քան զբոյն.

Արդ՝ եթէ զոք կամիցես հերձել, ունիս օրինակ և առաջնորդ զնոյ զՍաղմոսարանին. և ուսուցանէ քեզ թէ ո՛րպէս և ուստ արոյ, և դիՒն օրինակ է քեզ ասել. Արդ լաւ սաղմոսերգին, և ապ քեզ առաջնորդ գառաջին սաղմոսի՛ որ ասէ.

Ղ. Երանելոյ է այր՝ որ ոչ գնաց.

ԼՂ. Երանի՛ ոտն թագաւորին.

Խ. Երանի՛ որ խորհի.

ՃԺԲ. Երանելոյ են աներեսք.

ՃԺԵ. Երանի՛ ամենեցուն՝ որ երկնչին ի Տէրէն. Եւ եթէ ուսուանիցէ և իշխանք, և կամ ծառայք և ընտանեք՝ խորհիցին ինչ չարութիւն ի միտս քոյ՝ մտհոգութիւն լսեանցեն, ունիս զօրինակ փրկչին՝ զնոսա տարածել առ Աստուած՝ սեղգարկիով թշնամանօքն, ասա՝ յերկրորդ. Նուաղին.

Բ. Ընդէր խռովեցան ներ. և այլ մի բան միտքն.

Եւ եթէ հալածիցես յընտանեաց և ի սիրելոց և ի զուգակից. և բազումք են չարութեամ ի միտս քոյ ի նեղել զքեզ, ասա զի՛ սաղմոսի, ի կարդալ խնամ յուշ ինձ՛.

Եւ համարձակ զնոսա առ Աստուած, նուազեա՛, և հառաչիցով ասա՛.

Գ. Տէր՝ ո՛ր բազում եղեն նեղիչք իմ. և որ ի կարգին է. Եւ ի վշտանսն քում՝ լուեալ Աստուծոյ. և գիւրացուցանել ի նեղութեանցն՝ կամիցես գոհանալ, երգեա՛ զյիշեցեալ զնոյն նուագն. ի կարդալ խնամ յուշ. և զՃԺԲ. Միթեպէ՛ գի յոտիցէ տեր:

Եւ եթէ թշնամի ոք քո ի գարան մնեալ կամիցի պաշարել զքեզ՝ նեղութեամբք, և քո լուեալ՝ կամիցես առ Աստուած ազօթս մատուցանել, և ի բաց մերժել զնեղութիւն թշնամեացն, կանխեա՛ ընդառաջուն, և ասա՛ գնուազ,

Ե. Բանից իմոց ականի դիր Տէր, և ապն մի քան միտքէ. Եւ գարձեալ՝ եթէ զազատութիւն Ցեհան ի վերայ քոյ խնայեցիս, և զանն այդոքիվ խոտվեալ զնոքունդրգոյդ քո տեսցես, նուազեալ վասն քո Դաւիթ զՁ սաղմոսն, ուսուցանէ քեզ ասել.

Ցեհ՛ մի՛ պատուհասիցես քով յանդիմանիւթ գնա. և զմնա այլն.

ԼԷ. Ցեհ՛ մի՛ պատուհասիցես քով, յան. և այլն մի քան միտքէ.

Եւ եթէ նգե՛ զի խորհիցի ոք խորխորատ փորել ի գլորել զքեզ, որպէս Աբիտոփէլն գԴաւիթ, և քո լուեալ և գնացեալ գիրան, մեծ և լայն ձայնիւ երգեա՛, և ասա՛ զՆուազն.

Տէր Աստուած իմ ի քեզ յուսացայ.

Եւ գարձեալ՝ տեսեալ զնորա փրկչին յամենայն կողմանց ձգտեալ. և կամի ապրեցուցանել զազգ մարդկան, լեր ձայնակից Ցեհան. և գոհացեալով ասա զՆուազն.

Տէր, Տէր մեր, զի պրանելի է. և այլն.

Եւ գարձեալ՝ եթէ օրհնել կամիցես ինդութեամբ ի վերայ հնձանաց, գոհանալով զՏեառնէ՛ որ լցոյց ի գինւոյ ուրախութեան վաղհնութիւն քո և զսիրա, և զմիտս քո պատ գոբ և հնձան, երգեա՛ և նուագեա՛ զնոյ և զՁԳ Սաղմոն.

Տէր, Տէր մեր, զի պրանելի է.

Ե՝ Որպէս սիրելի են յաղի քո Տէր.

Եւ եթէ կամիցես անծանել զթշնամին տեառնեալ զերկրիւթիւն քո ի բռնաւոր և ի չար օձէն, մի՛ անձինդ տայցես զպարծանն. այլ գնասցի՛ր, թէ միածնի Որդւոյն Աստուծոյ է այս ամենայն օգնութիւնք, երգեա՛ և նուագեա՛ զՁ Սաղմոն.

Գոհացայց զքեզ Տէր. և այլն:

Եւ եթէ զբեզ ի վատասրտութիւն արկեալ

խռովեցուցանել, ունիս քեզ օգնական և յոյս քոյնամութեան զՔեր, ասէալ զՅ Սպասման.

Ի Ջեր յուսացայ՝ որպես ասի.

Եւ յորժամ տեսցես լալագին՝ զբռնաբռք զՀպարտաւթիւն, և ամենեւին ատատիւեալ ի չարութիւն՝ և ոչ մի ինչ բարութիւն կոյսէ ի մարդկան ումէք, փախիր ի Ջեր, և ասա զՅՄ. Սպասման.

Պարկեշտ գիս Ջեր, զի նուազեաց.

Եւ եթէ տեսանիցես զՀշմամին քո երկպի՛ ժամանակաւո՛ և ի վերայ քո զաբ խորհելով. մի՛ կարճամտիր, որպես թէ Ջեռն անտես արարեալ իցէ զքեզ. այլ մխիթարելով զքեզ, ասա այսպես ցՅասուած զՅՔ Սպասման.

Մխիթե չէիր Ջեր մոռանալու.

Եւ եթէ տեսանիցես զոք՝ հայհոյելով զՅասուծոյ բարերար ընծամնակութիւնն, մի զուգեալ հատասարիցես անպարշաւութեան նորա. մնասուցեալ ում Յասուած ասիցես զՅՓ Սպասման.

Ասաց անգամաւ ի պտի իւր. Յասուած չերկիցիք նմանէ։

Եւ եթէ կամիցես վարել՝ թէ որպէս արժան է լինել երկնային քաղաքացն քաղաքակից և բնակակից, երբս առեալ պարելով՝ նուագեալ զՓԳ Սպասման.

Ջեր՝ ով կացցէ ի խորանի քում։

Եւ եթէ կամիցես յաղօթս կալ վասն հակառակորդին՝ և ընդդէմ հոգւոց մերոց թշնամանցն, նուագեալ յուսացիր Յասուծոյ՝ զՓԵ Սպասման.

Պահեալ գիս Յասուած իմ, զի ես

և զՓԶՆ, Լոյր Ջեր արդարութեան և նայեալ.

և զՁԵՆ, խոնարհեցոյց Ջեր զոհնին.

և զՁԼ, Ջեր Յասուած փրկութեան իմոյ. և զՁԹ, Ջեր կարպացի առ քեզ։

Եւ եթէ կամիցես ուսանել թէ որպես Մովսէս կալը յաղօթս, ասալ զՁՔ Սպասման.

Ջեր՝ ապահեմ նզիր մեր։

Եւ եթէ ապրեցար ի թշնամոյ քումմէ, երբեմ՝ ցնծալով զՅՆ Սպասման.

Սիրեցից զքեզ Ջեր։

Եւ եթէ զարմանայցես արդեւք ընդ երբս աբարածոյ, և ի նոսա զնամակալութեանն Աստուծոյ զՅտորՀն, երբեմ զՅՊ Սպասման.

Երկինք պատմեն զփառս Յասուծոյ. և զԻՎՆ, Ջեռան է երկիր լրիւ։

Ի վշասոյ կամիցես զերբՀնս լինել քեզ, ասալ զՅՔ Սպասման.

Լուիցէ քեզ Ջեր յաշուր անձնիջութեան։

Ջեռանիցես Հոմանալ պահպանութեամբն Աստուծոյ, ասալ զԻՔ Սպասման.

Ջեր Հոմոզացի գիս։

Յաբուցեալ թշնամունդն ի վերայ քոյ, երբեմ ԻԳ Սպասման.

Աւ քեզ Ջեր հաւատացի զանձն իմ։

Ջեռնալ ի վերայ քո գաղտնական զԹշնամիսն, ասալ զԻԵ Սպասման.

Գայտ սպա ինձ Ջեր, զի ես յաւրժ. և ապին. և զԼՊ, Գաստեալ Ջեր զայնոսիկ որք դատին. և զԻԹ, Գայտ սպա ինձ Աստուած, և իրաւ սպաւ։

Եւ եթէ խոտորելն և բարձումէիսն բանեակաց յարուցեալ տեսանիցես ի վերայ քո, նուագեալ՝ երբ. զԻՉ Յասուծոյ.

Ջեր լոյս իմ և կեանք իմ։

Եւ եթէ գարձեալ անամնէմեսցի թշնամին քո. ասալ զԻՀ Սպասման.

Աւ քեզ Ջեր կարդացի։

Եւ եթէ գտնայցես և կամիցես ուսանել՝ թէ որպէս արժան է պատարագ ընծայի մնասուցանել Ջեռան, ասալ զԻԸ Սպասման.

Ողասուցէք Ջեռան որդիք Աստուծոյ. մատուցէք։

Եւ եթէ կամիցես նատակատես առնել ասն քո, պարկեշտ է զգալի մարմնոյդ լինել տաճար հոգւոյն սրբոյ, ասա զԻՁ Յասուծոյ.

Բացիր աականիմ զքեզ Ջեր, զի լինիցաբ գիս։

Եւ յորժամ տեսանիցես զքեզ վասն ճշմարտութեանն տաճեցեալ և հալածեալ և սիրելեաց և յապէ, երբեմ զերբատն Յասուծոյ.

ի քեզ Տէր յուսացայ, մի ամաչեցից։
իսկ զմիաբանն՝ և լեալ Հոգեշնորհ Որդի Աստուծոյ,ասաւ զԱ. Սարգսիոն.
Երանի՛ նմա՛ թողութիւն եղեւ։
Եւ յորժամ կամիցիս ընդ բարւոյն ի պարս երթել,ասաւ զԼ Սարգսիոն. Ցնծացիր արդարդ ի Տէր։
Եւ եթէ կամիցիս անդադար գՏէրը օրհնել, ասա զԿ Սարգսիոն. Օրհնեցից զՏէր յամենայն ժամ։
Եւ եթէ գաղթս մուտք ի խորանսնդի թշնամանսն, ասաւ զԿ Սարգսիոն. Դառնաւ Տէր զայնոսիկ։
Եւ եթէ տեսանիցես զապաւառնիսն ի Տէառնէ, ասաւ զԼե Սարգսիոն. Աւա անօրհնեա։
Եւ եթէ տեսանիցես զոք բազում չարութեամբ գործս գործեալ, ասաւ զԶ Սարգսիոն. Մի՛ նախանձիր ընդ չարս, և մի՛։
Յորժամ տեսանիցես զամբարիշտն հակառակեալ ընդ քեզ. ասաւ զԼԸ Սարգսիոն. Ապաքի պա՛հեցից։
Եթէ յայժ՝ ցանկասիրեն ունիս առ Աստուած՝ Հոգեւոյն Շնորհաց ասաւ, զԽԱ. Սարգսիոս. Որպէս փա՛փագ եղջերու։
Եթէ աւեղ կամիս յիշել վերախոհն Աստուծոյ, ասաւ զԽԶ Սարգսիոն. Աստուած ակամբոր մերովք։
Ապաւինիլ յԱստուած՝ և ապրել ի նեղութեանց, ուսիր ի Խե Սարգսիոնէն. Աստուած մեր ապաւէն և զօրութիւն։
Այլ թէ մեղաք՝ և կամիս ապաշխարել և որդիանալ ի գանձ Աստուծոյ, զԺ Սարգսիոն. Որդիաւեալ ինձ Աստուած շատ սիծի։
Արգելաք մանանեայդ թաղասօքի չարի, երբեմն զԺԱ. Սարգսիոն. Ջի՛ պարծիցի ի չարչարիւն։
Եւ յորժամ հալածիցիս և մանիս յուսահատ, երբեմն զԺԳ Սարգսիոն. Աստուած յանդգնամ քոյոյ կեցոյ զիս։
Եւ եթէ ժամանեալ հասանիցէ՛ որ հալածիցենն, աստացո՛ս զԺԶ Սարգսիոն. Որդիաւեալ ինձ Աստուած ո՛

որդիաւեալ ինձ՛. և զԽԹ. Զայնիւ իմով ես առ Տէր կարդացի, ձայնիւ իմով. Փրկեցից առաքի Տէառն։
Եւ եթէ զառնն հրամանեալ իցէ պահել թըշնամեացն, ասաւ զՍԸ Սարգսիոն. Փրկիա զիս ի բրշնամեաց. Փրկիա զիս յայցեցանէ։
Յորժամ տեսանես վայրենագոյնս զոք՝ զայրացեալ առ քեզ, և կամիցին գքեզ ի կենաց հանանել, ասաւ զԿԱ. Սարգսիոն. Բայց միայն Աստուծոյ հնազանդ լեր։
Եւ եթէ հալածեալ գքեզ, և յանապատ դիմեցես, ասաւ զԿԲ Սարգսիոն. Աստուած Աստուած իմ՛ ես առ քեզ առաւօտ։
Եւ յորժամ կամիցիս ազօթել՝ և ի թշնամեացն զերծանել, ասաւ զԿԳ Սարգսիոն. Լուր Աստուած ազօրից իմոց յաղալել ինձ. և զԿԶ, Աստուած յօգնել ինձ։
Եւ յորժամ գոհացեալ՝ օրհնել կամիցիս զԱստուած, ասաւ զԿԴ Սարգսիոն. Քեզ վայելէ։
Եւ եթէ գիժանիանս կամիցիս խնգրել յԱստուծոյ, երբեմն զԿԶ Սարգսիոն. Աստուած ողորմեա ինձ և օրհնեա։
Եւ յորժամ տեսանես զանօրէնսն ի խաղաղութեան, ասաւ զՀՐ Սարգսիոն. Իբրեւ զի բարի է Խրատիչի Աստուած։
Եւ յորժամ բարկասցէ Աստուած ի վերայ ժողովրդեանն, ասաւ զՀԳ Սարգսիոն. Ընդեր մերժեցեր Աստուած։
Եւ յորժամ կամիցիս զմեզն քո խոստովանիլ Աստուծոյ, նուագեա զՀԴ Սարգսիոն. Խոստովան և դիցուք առ քեզ Աստուած, խոստովան. և զԿԱ. Բարի է խոստովան լինել Տէառն. և զԴԴ. Ոչնչի դիր Աստուած ազօրից իմոց և մի անուանս առեիր. Նչանակ առիս և յոյս ինձ, զի տրտմեցայ. և զԶԵ. Խոստովան եղերուք Տէառն զի քաղցր է. Աւազանն փրկեալք։
Եւ թէ գժտարելն միաբ քո ընդ պատառուա-

հերձուածոցաց, ասաւ ցՀՆ Սպրմոն. Քայտնի է ի Հրեայոսանի Աստուած։

Եւ եթէ կամիցիս՝ զբեղ տասնվեցերորդ[ե]մանին Աստուծոյ զօրացուցանել, ասաւ ցՂ. Սպրմոն. Որ բնակիսցի ի յօգնութիւն։

Սպրմոսել կամիցիս յատուր չարաբմոս, երգեալ ցՂԳ Սպրմոն. Եկայք գնծացարջ ի Տէր։

Գոհանալ կամիս զԱստուծոյ յատուր կիրակէի, նուագեալ զԼԳ Սպրմոն. Ա՛ռ քեզ Տէր համրարձի զանձ։

Կամիցիս երկշարաբմոյն ասել, նուագեալ զԼԳ. Բոխեսցե սիրտ իմ զպատգամ։

Եւ յատուր ուրբաթմոս ասաւ, ցՂԲ Սպրմոն. Տէր թագաւորեաց վայելչութիւն զգեցաւ։

Քանզի յայնժամ տաճարն Աստուծոյ չինեցաւ. և յայնժամ ձեռնարկեալ [ե]շնամեանն կամիցան արգելուլ։

Արդ՝ երգեսցի՛ր զԱստուծոյ օրհնու[ե]միւնն, ըստ ՂԲ Սպրմոն. Օրհնեցէք զՏէր յօրհնութիւն նոր. Օրհնեցէք զՏէր ամենայն երկիր։

Եւ ի չորեքշաբաթմոս ասաւ ցՂԳ Սպրմոն. Աստուած վրէժխնդիր։

Քանզի՝ յայնմ աւուր մնանեցաւ Տէրն. և յայնժամ սկիզբն առ խոյասառակել համարձակու[ե]մանի զնոսն։

Յաջմամ տեսցես զանեռաբանն կարգալով չորեքշաբաթմոյն խորհուրդ արարեալ Հրէից մնասնել զՏէրն, երգեալ ցՂԳ Սպրմոն. Աստուած վրէժխրնդիր, Տէր Աստուած։

Եւ եթէ տեսանիցես զհնամնակալ[ե]մինն Աստուծոյ, ասաւ ցՂԹ Սպրմոն. Ազաղակեցէք առ Տէր ամենայն երկիր, ծառայեցէք։

Եւ եթէ կամիցիս գնալ զգաստական գօրու[ե]միւն նոցա, ասաւ զՀ Սպրմոն. Ցաղրնտաջիցն և յիշատակեա։

Եւ յայժամ տեսանիցես զհնու[ե]մնդ տարաբ-

ցեալ և ձանձրացեալ, ասաւ զՁԱ Սպրմոն. Տէր՝ լուր աղօթից իմոց. աղաղակ իմ.

Եւ քանզի վայելէ յամենայնի գոհանալ Աստուծոյ, երգեալ նուագեա զՁԲ Սպրմոն. Օրհնեա անձն իմ զՏէր, և ամենայն ոսկերք. և զՁԳ. Օրհնեա անձն իմ զՏէր, Տէր Աստուած իմ մեծ։

Օրհնել կամիցիս զԱստուած վասն սիրոյ նորա, ուսմբէր և նուագեա զՁԵԲ Սպրմոն. Օրհնեցէք ամենայն հրեշտակք նորա. և զՁԵԶ, Օրհնեցէք զՏէր ամենայն ազիք զորմս։

Եւ եթէ ունիս հաւատս առ Աստուած, և յաղօթս կաս հաւատով, ասաւ զՁԵԹ Սպրմոն. Հաւատացի զոր և խօսեցայ։

Զփարձումիւնս եկեալ՝ համբերու[ե]մամբ գոհանալով երգեալ նուագեա զՁԼԲ Սպրմոն. Տէր՝ փորձեցեր զիս և ծանեար. և զբ այլ մի լսար միաբէ։

Արժան է և մեզ գալել զայս, եթէ ընդէր երգաբ և քայլբ նուագաբ ասէն ապրմոր. Ամենեք ընդ մայր ասացին, եթէ վասն գեղեցկաձայնու[ե]ման լսելեացն, և մնացն գլուբ մնաի. զբ այ է այս Քանզի՝ այ եթէ գրոց ձայնից գեղեցկու[ե]ման խնդիբ է. վասն զի կարգեալ է զայլ գլուբսանն ընթեռնելով անցուցանել. իսկ զաս, նուա գելով. վասն զի՛ է յոգիս մեր սնաս չարժմանց երեք՝ խորհրդական, ցանկական, ցասմնական։

Արդ՝ նուագելով ասել, այ եթէ վասն գեղեցկաձայնու[ե]մանն է, այլ վասն խմնասնացն յոգմանց խորհրդոց ազոց. զի ասացես զաղմոսն, և ի մնա ասցես, աս ի գնորհնուրդն կազմել և խմնալ։ Եւ գարձեալ՝ զընդվայր ազոյն ցանկու[ե]միւնն ի բաց հալածել և հալեցել, և խաղացել զնոսովու[ե]միւն ազոյն։ վասն այնորիկ և գնալեի երգովք նուագէր, քանզի զնեզգ խոսովու[ե]մանց ազոյն և զնիրքու[ե]միւն չար սնաի գնիւն Աստուած հալածէր, և սանէր հանգաբաու[ե]միւն հանապազ ազոց նորա։

Այսպէս և քահանայքն երբս առեալ նուագէին, և ածէին ի թագաւորէեան զոգիս ժողովրդեանն, և ի միաբանութիւն երկնաւոր պարոյն, և փառաբանութիւն միաբանին ընդ հրեշտակս. Եւ օրհնել զԱստուած ծնօղսիւք քաղցրաձայնիւ և քաղնարաս, և ասունապետ ազգնասրաանաս. խորհուրդ և նշանակիչ է, զի ըստ կարգի օրինի՝ զանգամս մարմնոց մերոց, որպէս և զպղիս կարգեալ յօրինիցեմբ. և զխորհուրդս ազգ մերոց, որպէս և քաղցրաձայն ծնծղայս ի գոհանալն կազմիցեմբ, և բարբառովիս հնչողութեան բերանդ մերոյ՝ և լեզուաս միտով, որպէս զինգնոյն չարժել. նուագ է և դայրենել խորհրդոյն, և զարմացմանս մարմնոց նոյ. Եւ այսպէս՝ միտի գաշնակիսով, և միտի հարի ասելով, խաղաղացուցանեի զխորհուրդս հոգւոյն, և ածէ զնա յանհարմութենէն ի հարի պղտոյաց. և ասէ ցանկալի նմին՝ ի ձեռն երգոց օրհնութեան քակխաւք զհանգոյն Աստուծոյ գործել և գնալ. Քանզի ի բարբառոյն քաղցրաձայնութենէն, միտանայ և ի բաց հալածէ զանաս և զյուզմանս խորհրդոյն. և հանգարտեալ՝ ուրախ լինի շնորհելով նմա զմասն Քրիստոսի, համանի ի հանգոյն նորա խորհել և գնալ.

Եթէ արդեակ՝ որ ըստ այմ՝ ամենայն զոր ասացիս, շնորհելով մարդոյն զմաս հոգեւոյս. և յորժամ պատասէ մարդն զերոյ Ստեղծողս նոյն, պարգեւեալ լինին նմա հոգեւոր և ասունաս ծայնն խնգութիւնք և առնու այնուհետեւ՝ որպէս յամենալից գաւառէ զամենայն պէսս բարութեան. և տեսանէ ի Սաղմոսարանին հոգեւոր աչաց միոքն, և վայելէ ի նմա հանապազ.

Քանզի գամենի՝ արդեակ է բանս գերոյս Սաղմոսարանաց՝ զամենայն պէսս մարգեան. զառողջութեան, և զարգարութեան, և զգալակ չնորհաց հոգւոյն. և զխորհրդոյն գշարժմանն ժողովի, և շարչ եկեալ գնոսա, վասէ ճշմարտութեամբ. և

չէ ինչ՝ որ պիտոյ իցէ մարդոյն. այլ ամ զամենայն պէսս նորա՝ յօրինեալ կատարէ: Եթէ պիտոյ են մարդոյն խոտորումնութիւնք ապաշխարութեան. եթէ հառաչիցեն նմա վիշաք և փարձութիւնք. եթէ հալածիցէ յուսիկք և նենգիցի. եթէ խառվեալ իցէ և սրտմամ: և կամ՝ թէ տեսանիցէ զնոր յառաջադիմութիւնն և զիշխմունսն խոտնումն. եթէ օրհնել կամիցի և գոհանալ, և կամ փառս Աստուծոյ մուռուանել: Զամենայն զնոյնսիսք զպս՝ հոգեխառն սուրբ Հոգւոյն գոսեէ, յերգս Սաղմոսարանացն.

Որպէս մեր Տէրն և միաչակեաց Հարքն՝ սիրելիք Աստուծոյ, այսու քաղցրաձայն սաղմոսիւք և քրիստոսանան մոգք հանդ հոգեն Աստուծոյ. Որպէս և ասէ Պաւղոս. «Կացին ընդգէմ՝ անօրէն [illegible]» թագաւորաց. զորձեցին զարգարութիւն. Հասին առնակաց խցին զբերանս առիւծոց», և այլ՝ մի բան մերձէ: Զսէ Տէրն երանելի, և այժմ՝ զնոյն ասեմ՝ որդեակ, և քաղաքեմ՝ զամենեսեան. վասն զի երգովք Սաղմոսարանացն, Աստուած լսէ՝ որ կարգան առ նա:

Եւ եթէ վշասնայցէ ոք և նուագիցէ զաղմուս, մեծ մխիթարութիւն գասէ. Եւ եթէ ի փարձութիւնս անկանիցի և ի հալածումն, և ասասցէ զսաղմոս, մեծ քաջութիւ և փորձ գասէ. և լինի պահապան և ամրութիւն նմա ի ձեռնէ, և նոքօք զդեւսն ի բաց հալածէ. և ասասնայ ամասնցեալ, ի միջոց ի բաց կորնչի. և այ ասց յաչափեան ասասնութեան արդարոյն, և զնոյնքն ցուցիչն յանդիմանէ. և այ եթէ մարդ ոք լինի մեղաւոր, այլ ինքն իսկ՝ ասասուածեցէն գերծն՝ քանզի պատրեցաց Աստուած Մովսէսի, գրել զօրհնութիւնն մեծ և ուսուցանել զժողովուրդն և ասել. յորժամ նուագին քահանայապետն և իշխանքն. հրամայէ և վերկորգասցին օրինացն գրել. և յամենայն ժամ՝ ունել ի ձեռն և ընթեռնուլ ի ժո-

Ա. "պատմ[illegible] գրաբար դրա թիւն, հատոր ...". (էջ. 32, 33).

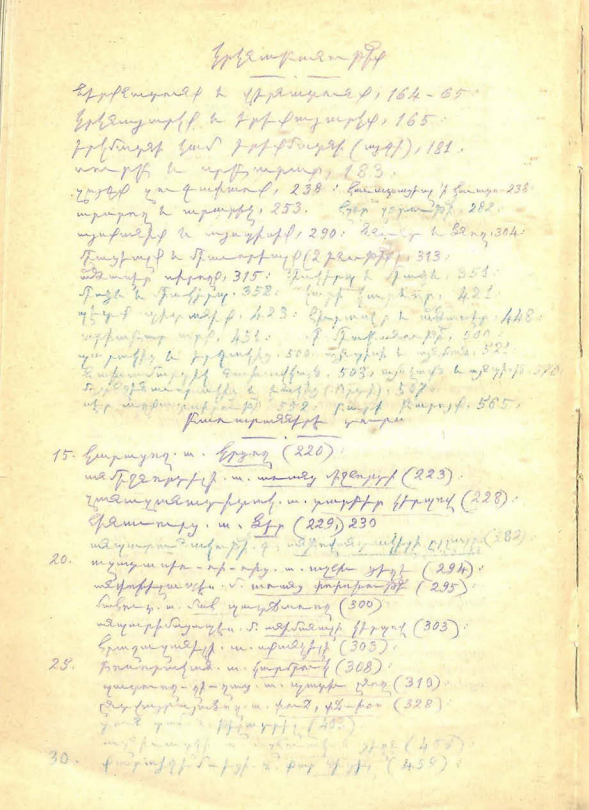
զամբրա խրխնջաց, և ի գունդս պատերազմաց խրխնջաց. զի յերեսեառնէն՝ և ի լսելն, յիշեցաւ նոցա զառաքինութիւնն՝ և զգայնութիւնն. և ամենեցունցն միահամուռ լեալ ի պատերազմին, վառեցաւ պատա զրահաւոր զինու՝ բանիւք օրհնացան. և նոցա դէմս երթեալ մկնորսութեամբ օրհնացան, ամենայն պատերազմացն գեր է վերոյ լինելն. և յամենայն տեղիս՝ տատամսային պատերազմեալքն և երգովք նուագարանացն՝ վերածելի զգեստեամն հարկանէին և զանելոյսի զգեստն ի բաց հագուեցին. Քանզի հատառոց և ծանօթագոյն երկիւղած մտաց՝ պէտն էին, և զամենայն ինչ բանք գործ ի բաղաձեան լեալ կատարէին:

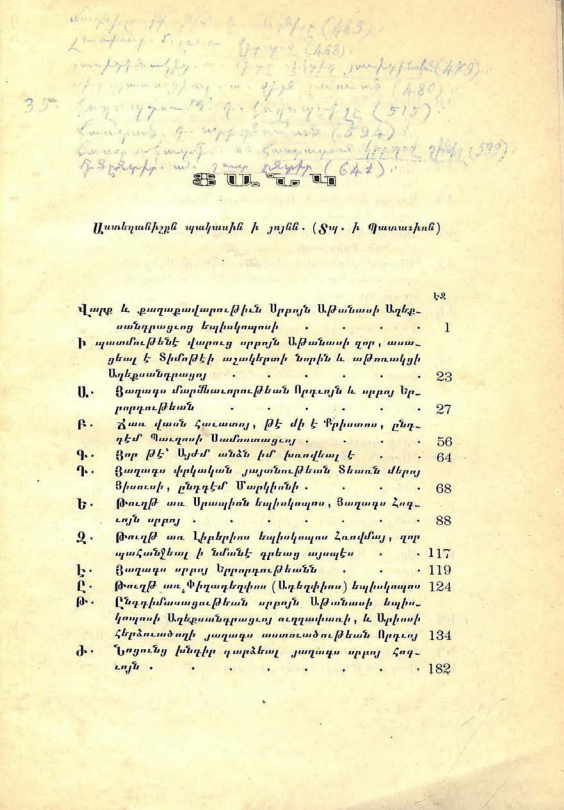
Ա.յապէս՝ փոզով և երգով, ցնծաւ զերիքով ընկենայր. Լսա նմին օրինակի՝ բան ոգորմելեացն Թագաւորացեալ յոգորկ քաջն Դաւթի, զմեծ հսկայն ընկենայր և գլխատեր: Ա.յապէս՝ և երկոտասան Աւագքացն, ահաւորանման բանիւն մեծամեծ նշանս և գործս լինելն առնէին. առաջ առեալ զամբրան ասատանայի, և զգօրան գլուց՝ փախուստս կանս առնէին. Ասէր ծերն. Ես լսայ գոչեալ՝ յառնել միոյէ խնասոյ, թէ յորժամ ընծեանուն միայն գնին կատարան, յայնժամ և յառներ և ասպնտոց զբ և մէկ ժողովրդեանն խրպտելի. յորժամ լսէին զձայնն՝ նուագէին ժողովրդքն, գիւացն յայտնեալ ի միոյն նոցա՝ զազգակ հարկանէին և ի բաց փախչէին, և ամենք յարուցեալ ի ժողովրդենէն, մարդապետեալ պնդային. և եթէ կային յումեք խորհրդք ննջեցելոցք և անօրէնք, յայս ածէին. և ամենց խոստովանեալ ժողովուրդն առնէին, և զամենս ի պատուհաս արկանէին: Ա.յապէս երկուցեալ ի սրբոց և ի բանից աստուածեղէն գրոց, և ոչ կարէին կալ առաջի ամենեցուն անօրէնութիւնք: Վասն այնորիկ ազգակիցն գեւոքըն ընդդէմ ՅՀաուն և ասէին. ազատիմք գքեզ ՅԷր, մի՛ տարաժամ տանիցէ զմեզ. քանզի ոչ

կարէին տեսանել զնա և հանգարտել բանից նոցա: Ա.յապէս և Գաւազան սրբէր զգիպ Հոգեբն. բան տմին օրինակի, և յայակերացն փախուցեալ լինէին ամենայն գեւքն. Եւ ի ժամանակս երկիւղի, յորժամ ի տագնապացն երգէր գազգիսան, ընդ Հոգւոյն սրբով, մարգապետացք և ասէր Թագաւորին զան յապա լինելոցն.

Արդ՝ պատկառեաւ թէ զի իցէ յատրախութիւնն, և կամ թէ ի վիշապ, յատրախութիւն և ի յորգոքութիւն գարձուցանէ. և ի վտանգ, Հանգիստ և օգնութիւնս գտանէ. և զնոյն իսկ գՀաւատոյն յաջողեալ ցուցանէ. որպէս տեսանէք ի ձեռն Հաւատոց՝ մեռելոց ոչաք՝ զՄատեան կատարեալ, և լցեալ ատղութիւնամբ զՀոգիս և զմարմինս, օրհնութիւն և փառս Աստուծոյ մեռուցանէ.

Ջայս ասէր և տուրբ ծերն՝ եթէ « զարգարութիւն քո խոսեցայց, և ոչ մոռացայց զրանս »: Եւ գարձեալ՝ որպէսզի ասէր. « եթէ ոչ օրէնք քո խոսք իմ լեալ էին, վաղուց իսկ կորուսեալ էի ես ի տառապելութեան իմում »: Ա.յապէս պատուիրեր և Գաւազան ասկեղարեն խրպտ ասելով. եթէ « զայս խորհուրդիր և ի սոյն լինելիր, զի քո յաւազխնամելիսեղ յայտնի լինիցին»: Ասէ՝ և գտի՛ մատուածասէրդ՝ որ ընծեանուտ, գայդ խորհուրդ և ի գոյն լիր. և սակս սակս Հոգեբառն սիրով սպրնս սպրնասու. զի տատասկս զազգնան, և ի մէտ տացես. պատմեալ քեզ ի Հոգւոյ սրբոյ, կատարեցես իմնեալ. և պատեր գու նահատակ առեալ, կատարեցես Հատանել մտաց և վարուց, և գործոց և պատկաց. որոց Հատին տաբերք և արգաբք, Մարգարէք և Աւաքեալք, և ծերք միայնակեացք՝ որ պատկային մեզ զայս ամենայն խոստացեալ բարութեանցն. զոր ակն ոչ եհաս, և ունկն՝ ոչ լուաւ, և ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ. զոր պատրաստեաց Աստուած սիրելեաց իւրոց. որում փառք Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ. այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ՅԱՂԱԳ

Աստեղանիշքն պահասին ի յոյնն. (Ցոյ. ի Պատահիւն)

	էջ
Վարք և քաղաքավարութիւն Սրբոյն Աթանասի Ագիք-	
անդրացւոց եպիսկոպոսի	1
Ի պատմութենէ վարուց սրբոյն Աթանասի զոր, սաս-	
ցեալ է Տիմոթէի աշակերտի Նորին և աթոռակցի	
Ագիքանդրացոյ	23
Ա. Յաղագս մարմնաւորութեան Որդւոյն և սրբոյ Ե-	
րրորդութեան	27
Բ. Ձառ վասն Հաւատոյ, թէ մի է Քրիստոս, ընդ-	
դէմ Պաւղոսի Սամոսատացւոյ	56
Գ. Ցոր թէ՝ Այժմ անձն իմ խռովեալ է . . .	64
Դ. Յաղագս փրկական յայտնութեան Տեառն մերոյ	
Յիսուսի, ընդդէմ Մարկիոնի	68
Ե. Թուղթ առ Սրապիոն եպիսկոպոս, Յաղագս Հոգ-	
ւոյն սրբոյ	88
Զ. Թուղթ առ Լիբերիոս եպիսկոպոս Հռովմայ, զոր	
պահանջեալ ի նմանէ գրեաց այսպէս . .	117
Է. Յաղագս սրբոյ Երրորդութեանն	119
Ը. Թուղթ առ Փիլագեղիոս (Ագեղիոս) եպիսկոպոս	124
Թ. Ընդդիմասացութեան սրբոյն Աթանասի եպիս-	
կոպոսի Ագիքանդրացւոյ ուղղափառի, և Արիոսի	
հերձուածողի յաղագս աստուածծնութեան Որդւոյ	134
Ժ. Նոցունց խնդիրք զարձեալ յաղագս սրբոյ Հոգ-	
ւոյն	182

Եր.

ԺԱ. *Սրբոյն Աթանասի եպիսկոպոսապետին Աղեքսանդրու, և Զաքէէ ասն Հրէի Հարցումն և պատասխանիք և տուրեւառք վիճմանց . . . 191

ԺԲ. Ցեղան Աթանասի առ Սրեոս. 235

ԺԳ. *Ընդանէլոյն Աթանասի ասացեալ յամենասրբոյ Երրորդութիւնն 239

ԺԴ. Սրբոյն Աթանասի Աղեքսանդրի եպիսկոպոսի ի Հոգին Աստուծոյ 243

ԺԵ. *Սրբոյն Աթանասի Աղեքսանդրու հայրապետին ի Ծնունդն Քրիստոսի 258

ԺԶ. *Սրբոյն Աթանասի եպիսկոպոսապետին Աղեքսանդրու ասացեալ, ի վերացումն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի 263

ԺԷ. Աթանասի ասացեալ արտաքրութիւն առաքելական, յայսպա աստուածաշունչն մարմնաւորու-թեան Աստուծոյ Բանի 281

ԺԸ. *Ընդանէլոյն Աթանասի Աղեքսանդրի եպիսկոպոսի, խոսք ի սուրբ Աստուածածինն և յայլոյնն եղիսաբեթի 284

ԺԹ. *Սրբոյն Աթանասի Աղեքսանդրի Հայրապետի Ներ-բողեան ի Սուրբ Աստուածածինն ասացեալ և ի միշտ կոյսն Մարիամ 292

Ի. *Սրբոյն Աթանասի եպիսկոպոսի Աղեքսանդրու ասացեալ ներբողեան ի սուրբ խաչն աստուած-ընկալ. 312

ԻԱ. Թուղթ Եր. սրբոյ Աթանասի եպիսկոպոսի Աղեք-սանդրացւոյ առ եպիսկոպոսս Եպիսկոպոս Մորընե-թացւոց 324

ԻԱ. Սրբոյն Աթանասի եպիսկոպոսապետի Աղեքսան-դրու առ Յուլիրիանոս, վասն հաւատոյ . . . 344

ԻԲ. *Թուղթ Աթանասի եպիսկոպոսի առ Ցուստինէ յԱփրիկէ 345

ԻԳ. Եր. Աթանասի ասացեալ, Հարցմունք վայելուչք և պատասխանիք հոգեւոյն 347

ԻԴ. Դաւանութիւն սրբոյն Աթանասի 478

ԻԵ. Ցաղագս Մելքիսեդեկի. ի գրոց սրբոյն Աթանասի 482

Եր.

ԻԶ. Վասն պանդխտեաց պատկերին, ի պատմութենէն սրբոյն Աթանասի Աղեքսանդրացւոյ . . . 489

ԻԷ. *Տեսիլ սրբոյն Աթանասի 493

ԻԸ. *Սրբոյն Աթանասի Աղեքսանդրու հայրապետի, ներբողեան ի սուրբ Սաւելիանոս յառաքասարկա-ւագ և նահատվկան Քրիստոսի 500

ԻԹ. *Վկայութիւն սրբոյն Մինասի և երամոկին, նա-զրաեան 516

Լ. Վարք երանելւոյն Անտոնի եղիսպացւոյ մխայ-նակեցի և մաշ նորին սուրբ ծերութեան և աս-տուածասիրի, թուղթ Աթանասի 533

ԼԱ. Ցաւսպաան Գաւթի մեհենութեան, արարեալ Ա-թանասի եպիսկոպոսապետի Աղեքսանդրացւոյ . 615

Գտուտրատիրքի գոտր

1. Ա. ուշադր. ս. յիրանտիրքի էրքոյ (13).
Հոգեշնորհ-սրբ. ս. հոգի Ջիրքի տուսք (35).
Ա. եկեղեցասիրութեան մ. Գրայ տրքոյտիրքի (73).
Երկրորդ. գ. Հայրոդրդի (95).
5. Տ. Գրիգոր. գ. տուիրի ուրարքի Գիրքոյ (104, 114).
Վերջին ուսուցչության գ. երկրի Գրիգոր (120, 129).
Հանճարանական գ. տեղեկատվական (175, 184).
Բարի գործություն. ս. Ջիրքոյ ուրիշ (187).
Վերջին գիրք (197).
10. Ցանկ եկեղեցական ս. յայրերի գործոց (182).
Օրհնան. ս. օրան յորդ ուրիշ երկրոյ (199).
Հանճարեղ գ. գործ Բարի գրքերի (202).
Հոգևոր գործ. ս. գրքեր Ջիրքոյ (202).
Բարի գիրք գ. վերջին գործ (212).

Բովանդակություն

Թվերով և թվերով, 548։
Անանձնական նախադասություն և անձնական (տես), 591։
Հոդվածի թվերով (հոդ), 611։
Տե՛ս հոդվածներ, 118։
Հոդի հարց և անձնական (անձնական), 15։
Ասեր արդյոք, 19։ Գոյի գոյական, 150։
Գրաբարյան և գրաբարյան, 25։
Կարգեր և ոչ ժամանակ, 22։
Ձևական և ձևաբանական, 35։
Կարգական և անձնական, 68։
Գրաբարի և հնչյուն, 85։ Ասելու և պատիվ, 285։
Ենթադրություն և ենթադրական, 119։
Անեծքի և հարցական, 159։
Անձնական և հոգևոր, 159։ Ասել ասում են տես, 16

Հիշատակության

Ես պատմ, 347, 433, 435, 483
Ինչ (= ինչպես), 22։
Հարցական, 60։ Հայր, 208։
Հոդվածներ, 94, 246. պատմ, 186.
Հոդվածի և հոդվածների և դերբայ պատմության, 121, 150.
Իմ, 141, 145, 146, 158, 158, 181, 183.
Ենթադրյալ պատմական, 153.
Իմ, 165, 175, 191, 208, 230,
Իմ, 186, 197, 198, 205, 218, 248, 250.
Կատարյալ, 207, 223, 267, 564.
Ի գոյական պրակտիկա
Պատճառական, 238.
Բառարան, 277.
Գրություններ, 313.
Հարցական, 333.
Հոդվածներ, 339, 58, 74, 852, 256
Ինչ, անանուն, 92.
Ասելու, 106, 245, 246, 193, 2
Հարցեր, 115.
Ինչ պատճառ ասելու, 106, 21
Իմ, 126, 127, 137, 138.
Իմ, 132, 184, 1, 180, 184.
Իմ, 194, 251.
Հրահանգներ, 234.
Գոյականներ, 233.
Հրահանգ 483 տարի, 231.
Պատմական, 274.
Ծանոթագրություններ, 308.
Ասել ինչ, 370.
Հարցական ասելու, 386, 465

Հրահանգներ և ձևաբանական գիտություն, 502։